

การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม
โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

นางสาวศศิรัศม์ วีระไวทยะ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการ และความเป็นผู้นำทางการศึกษา

คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2554

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)
เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository(CUIR)
are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

PROPOSED STRATEGIES FOR DEVELOPING
SCHOOL-BASED PEACE CULTURE PROMOTION NETWORK

Miss Sasirat Viravaidya

A Dissertation Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Doctor of Philosophy Program in Development Education

Department of Educational Policy, Management, and Leadership

Faculty of Education

Chulalongkorn University

Academic Year 2011

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การนำเสนออุทกศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ
โดย	เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน
สาขาวิชา	นางสาวศศิรัศม์ วีระไวทยะ
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	พัฒนศึกษา
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม	รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชพลเมือง
	อาจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร

คณะกรรมการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาคุณวุฒิบัณฑิต

..... คณบดีคณะครุศาสตร์
(ศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย กาญจนวาสี)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร.อมรวิชัย นาครทรรพ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รัชพลเมือง)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม
(อาจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร.พรทิพย์ อันทิวโรทัย)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย
(ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วันชัย วัฒนศัพท์)

ศศิวิทย์ วีระไวทยะ : การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (PROPOSED STRATEGIES FOR DEVELOPING SCHOOL - BASED PEACE CULTURE PROMOTION NETWORK) อ. ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.ดร.ชนิตา รัชพลเมือง, อ. ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์ร่วม : อ.ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร, 416 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ เพื่อศึกษาสภาพปัญหา ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ และนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย ผู้วิจัยใช้การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ และการศึกษาภาคสนามในสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ผู้ทรงคุณวุฒิคัดเลือก 4 แห่ง ด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก หลังจากนั้นได้นำข้อมูลจากการวิจัยเอกสาร การวิจัยภาคสนาม และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ มาวิเคราะห์เพื่อยกย่องยุทธศาสตร์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบในการสนทนากลุ่ม 2 ครั้งก่อนนำเสนอเป็นยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน พบว่า 1) สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสันติภาพภายในและสันติภาพระหว่างบุคคล 2) เครือข่ายความร่วมมือมี 2 รูปแบบ คือ เครือข่ายแนวราบ เป็นเครือข่ายที่ดำเนินการเองโดยมีผู้บริหารและนักเรียนเป็นแกนนำ และเครือข่ายแบบผสม ซึ่งเป็นเครือข่ายที่สถานศึกษารับมอบนโยบายและแนวทางการร่วมมือตามที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดร่วมกับการดำเนินการเอง 3) องค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วยเครือข่ายภายนอกและเครือข่ายภายในสถานศึกษา 4) วิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วยการแลกเปลี่ยนและการแบ่งปันองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม

2. สภาพปัญหาภายในสถานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย ประกอบด้วยปัญหาด้านแกนนำเครือข่าย ด้านสมาชิกเครือข่าย และด้านกระบวนการ สภาพปัญหภายนอกสถานศึกษา ได้แก่ ปัญหาด้านหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่วนปัจจัยเงื่อนไขภายในที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ แกนนำเครือข่าย ความรู้ความเข้าใจและบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย ช่องทางการสื่อสาร และผู้ประสานงานเครือข่าย ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก ได้แก่ นโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ชัดเจน และการสนับสนุนจากชุมชน

3. ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย ประกอบด้วย 10 ยุทธศาสตร์ คือ 1) ยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม 2) ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ 3) ยุทธศาสตร์การค้นพบ และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ 4) ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย 5) ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 6) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนานักเรียนเพื่อนักเรียน 7) ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ 8) ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ 9) ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ 10) ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์

ภาควิชา นโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา ลายมือชื่อนิติดี .....

สาขาวิชา พัฒนศึกษา ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์หลัก .....

ปีการศึกษา 2554 ลายมือชื่อ อ.ที่ปริกษาวิทยานิพนธ์ร่วม .....

5084245727 : MAJOR DEVELOPMENT EDUCATION

KEYWORDS : STRATEGIES / SCHOOL – BASED NETWORK / PEACE CULTURE PROMOTION

SASIRAT VIRAVAIYA : PROPOSED STRATEGIES FOR DEVELOPING SCHOOL- BASED PEACE CULTURE PROMOTION NETWORK. ADVISOR : ASSOC. PROF. CHANITA RUKSPOLLMUANG, Ph.D., CO-ADVISOR : UBONWAN HONGWITTAYAKORN, Ph.D., 416 pp.

The objectives of this study were to analyze concepts and processes for developing school - based peace culture promotion networks in Thailand and other countries as well as to study problems, conditional factors, and propose strategies for developing school - based peace culture promotion network in Thailand. The researcher employed document research, interview, and field research in four basic education institutions chosen by a group of experts, using non-participant observation, focus group discussion, and in-depth interview. Collected data from document research, field research, and expert interviews were analyzed and examined in 2 sessions of focus group discussion before they were proposed as strategies for developing school- based peace culture promotion network in Thailand.

Research findings were as follows:

1. Concepts and processes for developing school-based peace culture promotion network summarized from document research revealed that 1) education institutions should give importance to the promotion of both inner peace and interpersonal peace 2) types of collaborative networks were divided into horizontal networks organized and led by school administrators and students and mixed networks which were guided by policies and support from related organizations in cooperation with schools' networks led by the administrators and students; 3) networks consisted of external and internal constituents; and 4) networks should be promoted through exchanging and sharing of knowledge, resources, and activities.

2. Internal problems hindering the development of school - based peace culture promotion network in Thailand were linked to network leaders, members, and processes. External problems were those associated with affiliated and related organizations. Internal factors found as conditional factors for success in developing school-based peace culture promotion network included network leaders, members' knowledge, understanding, and participation, internal relationships, communication channels, and network coordinators. Policies and support from relating organizations and communities were indicated as external factors for network success.

3. Ten strategies for developing school - based peace culture promotion network in Thailand were proposed: 1) strategies for paradigm shift in education management ; 2) strategies for knowledge management ; 3) strategies for identifying and utilizing the potential of existing networks; 4) strategies for network management 5) educational strategies for promoting networks; 6) educational management strategies for student development; 7) strategies for building cooperation between government and international organizations; 8) strategies for establishing centers for network collaboration; 9) strategies for empowering network leaders; and 10) communication and public relation strategies.

Department: Educational Policy, Management, and Leadership Student's Signature.....

Field of Study: Development Education Advisor's Signature.....

Academic Year: 2011 Co-Advisor's Signature .....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาอย่างสูงของคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ทั้งห้าท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.ชนิตา รักษาพลเมือง อาจารย์ที่ปรึกษา และอาจารย์ ดร.อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้ความเอาใจใส่ ความเข้าใจและให้คำปรึกษาที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าอย่างยิ่งทั้งในด้านการทำวิทยานิพนธ์และการดำเนินชีวิตในช่วงการทำวิทยานิพนธ์ที่แสนจะยากลำบาก ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งและขอกราบขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์ ดร.อมรวิเศษ นาครทรรพ ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.พรทิพย์ อันทิวโรทัย และศาสตราจารย์ นายแพทย์วันชัย วัฒนศัพท์ คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่นอกเหนือจากกรุณาให้คำแนะนำอันเป็นประโยชน์ในการสอบแล้ว ยังให้ความเอาใจใส่คอยติดตามและให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ของผู้วิจัยอีกด้วย

ขอกราบขอบพระคุณ ผู้พิจารณาข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์ และผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาร่างยุทธศาสตร์ที่ผู้วิจัยจัดทำขึ้น ซึ่งล้วนเป็นบุคคลสำคัญในแวดวงการศึกษาที่มีภารกิจและความรับผิดชอบมากมาย ที่กรุณาสละเวลาให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลและความคิดเห็นอันมีค่า และก่อให้เกิดคุณค่าแก่งานวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งผู้ให้ข้อมูลสำคัญจากสถานศึกษาทั้ง 4 แห่ง ตลอดจนผู้ให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้วิจัยในการเข้าถึงแหล่งข้อมูลของสถานศึกษาทั้ง 4 แห่ง

ขอกราบขอบพระคุณอดีตเลขาธิการสภาการศึกษา (ศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ) ดร.สุวัฒน์ เงินฉ่ำ ดร.วรัญพร แสงนภาพวร พี่ๆ เพื่อนๆ สภาการศึกษาที่รักกัน และเป็นกองเชียร์คอยถามไถ่และให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านข้อมูล และการให้ความร่วมมือตลอดกระบวนการทำวิทยานิพนธ์ ซึ่งรวมไปถึงการช่วยผ่อนภาระงานในหน้าที่ในช่วงวิกฤติของการทำวิทยานิพนธ์ด้วย

ขอบคุณพี่ๆ เพื่อนๆ น้องๆ พัฒนศึกษาที่น่ารัก คุณสมจินตนา จิรายุกุล คุณไพบูลย์ สุทธิคุณวิสิทธิ์ โพธิวัฒน์ และคุณปณัฐพงศ์ ตันตราจิน รวมถึงรุ่นพี่ ดร.ประวีณา อัสโย และรุ่นน้อง คุณปฐมาภรณ์ ปันอินทร์ ที่ร่วมเรียน ร่วมทุกข์ร่วมสุขในการทำวิทยานิพนธ์ ให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาหารือตลอดมา

ขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยที่สนับสนุนทุนวิจัย “ทุน 90 ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช

ท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณผู้ที่เป็นกำลังใจสำคัญที่สุด และให้การสนับสนุนผู้วิจัยในทุกเรื่องตลอดมา คือ พลโทพรเทพ และคุณจารุณีย์ วีระไวทยะ ครอบครั้ว คุณบัณฑิตพันธุ์ พันธุ์กระวี ที่ได้ให้ความเข้าใจและเป็นแรงใจในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้มาโดยตลอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.	1
คำถามการวิจัย.....	11
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	11
ขอบเขตของการวิจัย	12
คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย.....	12
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	14
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	16
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	17
ตอนที่ 1 ทฤษฎี แนวคิดและแนวทางที่เกี่ยวข้องกับสันติวัฒนธรรม.....	17
1.1 แนวคิดและแนวทาง.....	17
1.1.1 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับสันติภาพ / สันติสุข / ศานติ (Peace)	17
1.1.2 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) และสันติศึกษา (Peace Study).....	24
1.1.3 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับสันติวิธี (Non-Violence).....	30
1.1.4 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับความขัดแย้ง (Conflict) และ ความรุนแรง (Violence)	32
1.1.5 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ (Restorative Justice)	41

1.1.6 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับสันติวัฒนธรรม(A Culture of Peace/Peace Culture)	43
1.2 ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม.....	46
ตอนที่ 2 สภาพปัญหา และแนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษาเป็นฐานของไทยและต่างประเทศ.....	50
2.1 สภาพปัญหา และแนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของไทย.....	50
2.1.1 สภาพปัญหาด้านสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน...	50
2.1.2 แนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐาน.....	53
2.2 สภาพปัญหา และการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ.....	66
2.2.1 สภาพปัญหาด้านสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ.....	66
2.2.2 แนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ.....	68
ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	85
3.1 เครือข่าย.....	85
3.2 ประเภทของเครือข่าย.....	87
3.3 การมีส่วนร่วม / ความร่วมมือ (Participatory).....	89
3.4 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ.....	90
3.5 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ.....	91
3.6 ข้อควรระวังในการสร้างเครือข่ายสังคม.....	92
ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์.....	93
4.1 ความหมายของกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์.....	93
4.2 กระบวนการของยุทธศาสตร์.....	96
4.3 ยุทธศาสตร์การศึกษา.....	100
ตอนที่ 5 ทฤษฎีสังคมวิทยา.....	102
5.1 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory).....	103

หน้า

5.2 ทฤษฎีเครือข่ายสังคม (Social Network Theory).....	109
ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	111
งานวิจัยภายในประเทศ.....	111
งานวิจัยภายในต่างประเทศ.....	116
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	120
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาสภาพ ปัญหา แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	120
1.1 การวิจัยเอกสาร.....	120
1.2 การสัมภาษณ์.....	122
1.3 การศึกษาภาคสนาม.....	124
ขั้นตอนที่ 2 การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	131
2.1 ยกร่างยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	131
2.2 ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ.....	131
บทที่ 4 แนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	136
ตอนที่ 1 การนำเสนอแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ...	136
1.1 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ.....	136
1.2 องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	147
1.3 รูปแบบและระดับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	153
1.4 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ..	159

ตอนที่ 2 แนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย จากการวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์	159
2.1 แนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหา และปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย จากการวิเคราะห์เอกสาร.....	159
2.2 การนำเสนอ แนวคิด กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง.....	188
ตอนที่ 3 กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน : ผลการวิจัยจากกรณีศึกษา.....	214
กรณีศึกษาที่ 1 สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง.....	216
กรณีศึกษาที่ 2 สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่โรงเรียนที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และอยู่ระหว่างการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหา.....	248
กรณีศึกษาที่ 3 สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง.....	278
กรณีศึกษาที่ 4 สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และอยู่ระหว่างการพัฒนากระบวนการแก้ไขปัญหา.....	307

บทที่ 5 การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	346
1. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภาวะคุกคาม ของการสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	347
2. ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม(Focus Group Discussion) เพื่อปรับแก้ไข (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน	355
3. การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	356
บทที่ 6 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	379
สรุปผลการวิจัย.....	381
อภิปรายผล.....	394
ข้อเสนอแนะ.....	400
รายการอ้างอิง.....	403
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	416

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	ลักษณะของสันติภาพ.....	21
2	แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานใน ต่างประเทศ.....	138
3	องค์ประกอบของเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาใน ต่างประเทศ.....	148
4	เปรียบเทียบรูปแบบและระดับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาในต่างประเทศ.....	152
5	ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ.....	157
6	แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย.....	160
7	องค์ประกอบของเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาใน ประเทศ.....	177
8	เปรียบเทียบรูปแบบและระดับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาในต่างประเทศ.....	181
9	ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย.....	184
10	การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก.....	244
11	การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข.....	275
12	การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค.....	304
13	การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ง.....	329
14	ตารางวิเคราะห์ผลการศึกษากาตสนาม.....	333

ตารางที่		หน้า
15	เปรียบเทียบแนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ.....	340
16	การวิเคราะห์ SWOT ของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	353
17	ประเด็นการปรับแก้ไข (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน.....	355
18	วิเคราะห์เงื่อนไขการนำยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานไปใช้.....	371

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	15
2	แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรงและสันติภาพ.....	26
3	แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของทักษะ ทศนคติ และองค์ความรู้ที่จำเป็นต้อง ปลูกฝังในการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ.....	27
4	วงกลมของความขัดแย้ง.....	35
5	กระบวนการของกลยุทธ์.....	97
6	สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย.....	135
7	องค์ประกอบและรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ระดับนโยบาย : จากการสัมภาษณ์.....	202
8	องค์ประกอบและรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ระดับสถานศึกษา: จากการสัมภาษณ์.....	205
9	รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก.....	227
10	รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก.....	233
11	เหตุการณ์สำคัญและเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของ โรงเรียน ก ด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในช่วงการก่อตัวของเครือข่าย.....	241
12	เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ของโรงเรียน ก ด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในช่วงการรักษาเครือข่าย ความร่วมมือ.....	242
13	รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข.....	257
14	รูปแบบของการเกิดเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข.....	266
15	เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ของโรงเรียน ข ในช่วงการก่อตัวเครือข่ายความร่วมมือ.....	272

ภาพที่	หน้า
16 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ของโรงเรียน ข ในช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือ.....	273
17 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค.....	289
18 รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค.....	295
19 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ของโรงเรียน ค ในช่วงการก่อตัวเครือข่ายความร่วมมือ.....	300
20 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ของโรงเรียน ค ในช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือ.....	301
21 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ง.....	314
22 รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ง.....	320
23 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ของโรงเรียน ง ในช่วงการก่อตัวเครือข่ายความร่วมมือ.....	325
24 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ของโรงเรียน ง ในช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือ.....	326

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระแสการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและต่อเนื่องในสังคมโลก อันเป็นผลของการเข้าสู่ภาวะทันสมัย นับตั้งแต่การปฏิวัติทางเกษตรกรรม การปฏิวัติเทคโนโลยีอุตสาหกรรม และกำลังอยู่ในช่วงเปลี่ยนผ่านเพื่อเข้าสู่การปฏิวัติเทคโนโลยีไซเบอร์เนติก ตลอดจนอิทธิพลของกระแสโลกาภิวัตน์ ได้ก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุและการติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็ว ที่ล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยให้มนุษย์แสวงหาสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตสำหรับตนเองและครอบครัว สามารถติดต่อสื่อสารและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นๆ รอบตัวและในที่ไกลออกไปได้ง่ายขึ้น และเอื้อต่อการพัฒนาสังคมและตนเอง ซึ่งควรจะส่งผลให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี สะดวกสบาย สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและมีความเท่าเทียมกันมากขึ้น ตลอดจนมีสังคมที่กว้างขึ้น สามารถติดต่อเชื่อมโยงและสร้างสายสัมพันธ์อันดีต่อกันได้ง่ายขึ้น แต่ในความเป็นจริงการพัฒนาทางวัตถุและเทคโนโลยีแบบก้าวกระโดดนี้กลับไม่สามารถทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ ยิ่งพัฒนา มากก็ยิ่งมีความเห็นแก่ตัว เกิดความฟุ้งเฟ้อ อยากได้อยากมี แต่ทุกคนแสดงออกถึงความไม่ลงรอยกัน แบ่งฝักแบ่งฝ่าย อิจฉาริษยา เคยชินกับภาพการแข่งขันกันอย่างดุเดือดชิงดีชิงเด่น ตลอดจนมีการแสดงความคิดเห็นที่รุนแรง จนถึงขั้นมีการใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือเพื่อเอาชนะความขัดแย้ง เกิดความเกลียดชังและความขัดแย้งที่รุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ในสังคมทุกระดับแพร่กระจายไปทั่วโลก

ปัญหาสังคมที่เกิดขึ้นอาจมีสาเหตุจากการมุ่งพัฒนาในเชิงวัตถุ ที่ละเลยการพัฒนาด้านจิตใจให้สอดคล้องและเท่าทันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ขาดความรู้และความเข้าใจที่ถ่องแท้ในเนื้อหาขององค์ความรู้ที่ปลูกฝังและถ่ายทอดให้แก่คนในช่วงอายุต่างๆ เพื่อเตรียมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงหรือเป็นภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่ดีให้แก่คนในสังคม ทั้งในเรื่องคุณธรรมจริยธรรม ประชาธิปไตย และการรู้จักคิดวิเคราะห์ รวมทั้งแนวทางหรือเป้าหมายในการพัฒนาคนไม่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงและความต้องการที่แท้จริงของสังคม การพัฒนาที่สร้างคนที่มีตนเองเป็นใหญ่ เป็นศูนย์กลางของทุกสรรพสิ่ง แต่กลับละเลยการปลูกฝังทักษะชีวิตที่ทำให้รู้จักการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) เท่าที่ควร มุ่งเน้นการแข่งขันเพื่อให้ตนเองเหนือกว่าผู้อื่น มีอำนาจหรือเป็นฝ่ายได้มากกว่าคนอื่น มองผู้อื่นด้วยความรู้สึกแบ่งแยกโดยใช้อัตลักษณ์มากำหนดเพื่อขีดเส้นแบ่งความเป็นอื่น (the Otherness) มองว่าคู่อริหรือผู้ที่คิดต่างว่า

คือปัญหา ซึ่ง Erick (อ้างถึงใน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2539) เรียกว่าการแยกประเภทเทียม คือ รู้สึกว่าตนเท่านั้นที่เป็นมนุษย์ที่แท้จริง มองกลุ่มอื่น บางกลุ่ม หรือทุกกลุ่มล้วนไม่ใช่มนุษย์ แต่เป็น บางอย่างที่ดีกว่ามนุษย์ เมื่อเห็นว่าคนอื่นไม่ใช่คนเหมือนตน จึงไม่ยากที่จะใช้ความรุนแรงกับผู้อื่น ความเคยชินต่อวิถีคิดแบบลดทอนความเป็นมนุษย์ (Dehumanization) และการสร้างภาพศัตรูทำให้เกิดความรู้สึกเป็นคู่ขั้วปฏิบัติ (Binary Opposition) แบ่งขั้ว ดี-เลว ขาว-ดำ ถูก-ผิด ที่ช่วยเป็นข้ออ้างให้คนในสังคมสร้างความชอบธรรมที่จะใช้ความรุนแรงต่อกัน คนในสังคมขาดการได้รับการปลูกฝังให้รู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น รู้จักและยอมรับในสิทธิของความเป็นมนุษย์ (Human Rights) การเคารพศักดิ์ศรีและความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน ยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลและเรียนรู้ที่จะปฏิบัติต่อกันด้วยสันติวิธี การจัดการศึกษาที่เป็นไปแบบหลงทางโดยยังไม่ได้ช่วยปลูกฝังและเสริมสร้างแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มากพอ เท่าทันและถูกทิศทาง ทำให้คนไม่ได้มีฐานคิดในลักษณะที่เฝ้านตี หรือมีแบบแผนการดำเนินชีวิตด้วยสันติวัฒนธรรมเท่าที่ควร มีภูมิคุ้มกันทางจิตใจที่อ่อนแอ มีความสัมพันธ์ระหว่างกันที่เปราะบางลง ซึ่งเป็นกับดักสำคัญของการพัฒนาตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ขาดสมดุล ระหว่างการพัฒนาในเชิงวัตถุกับการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาที่ขาดสมดุล ทำให้มนุษย์ต้องเผชิญกับภาวะสังคมเสี่ยง (Risk Society) ได้แก่ คนในสังคมไม่มีความรู้สึกไว้วางใจกัน สังคมมีสภาวะแตกแยก แบ่งเป็นฝักฝ่าย มีความเหลื่อมล้ำของชนชั้นมากจนนำไปสู่การฉ้อฉลเคียดแค้นของคนในสังคม มีทุนทางสังคมต่ำ และผู้กระทำการ (Agencies) แสดงบทบาทการผลิตซ้ำ (Reproduction) ทางวัฒนธรรมที่นำไปสู่วัฒนธรรมเสี่ยงมากยิ่งขึ้น ซึ่งทั้งหมดนี้ใกล้เคียงกับสภาพสังคมที่เห็นอยู่ในปัจจุบัน และมีแนวโน้มว่าสภาพปัญหาต่างๆ นับวันจะทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น หากปราศจากการปลูกฝังหรือเสริมสร้างให้คนในสังคมเติบโต หรือได้รับการพัฒนาในแนวทางที่ถูกต้อง

ประเทศต่างๆ ในโลกต่างตระหนักถึงปัญหาความสับสนวุ่นวาย และความขัดแย้งที่เกิดจากการพัฒนามนุษย์ที่ไม่เท่าทันและไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ และเกิดความพยายามร่วมกันหลายประการในการที่จะปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการจัดการศึกษา และการพัฒนาคนแนวใหม่ เพื่อเตรียมคนให้พร้อมสำหรับการรับมือกับปัญหาและเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาโดยรวม โดยเล็งเห็นว่า เครื่องมือสำคัญที่จะช่วยปลูกฝังให้คนเรียนรู้ที่จะเผชิญหน้ากับความเจริญและการพัฒนาที่ขาดสมดุลด้วยการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ตลอดจนช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม คือการศึกษา โดยปรับการจัดการศึกษาจากการเน้นสาระในเชิงวิชาการเป็นการกล่าวถึงและเพิ่มพูนความสำคัญในประเด็นการเรียนรู้เพื่ออยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) การจัดการศึกษาเพื่อสันติ (Peace Education) การปลูกฝัง

ประชาธิปไตย (Democracy) การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ตลอดจนการปลูกฝังในเชิงคุณค่า (Values) คุณธรรมจริยธรรม (Moral) เป็นต้น

ตัวอย่างการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ของเป้าหมายในการจัดการศึกษาเช่น ในปี พ.ศ.2540 (1996) องค์การ UNESCO ได้จัดตั้งคณะกรรมการระหว่างประเทศด้านการศึกษาเพื่อศตวรรษที่ 21 (International Commission on Education for the Twenty - First Century) ทำการศึกษาและวิเคราะห์วิสัยทัศน์และมุมมองของนักคิดและผู้นำทางการศึกษาจากทั่วโลก และนำเสนอสี่เสาหลักทางการศึกษาว่า การจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จในศตวรรษหน้า จะต้องเป็นการศึกษาให้เกิดการเรียนรู้ 4 แบบ ซึ่งต้องดำเนินไปตลอดชีวิต ได้แก่ การเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know) การเรียนรู้เพื่อที่จะปฏิบัติได้จริง (Learning to Do) การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) โดยในส่วนของ การเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) มีการกล่าวถึงประเด็นการจัดการศึกษาที่ควรมีการวางระบบ ซึ่งอาจช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือมีการขจัดความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยปลูกฝังให้ผู้เรียนตระหนักรู้และเข้าใจตนเองและผู้อื่น สามารถจัดการความขัดแย้งและทำงานร่วมกันบนความเคารพและถ้อยทีถ้อยอาศัย บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การศึกษาเป็นขุมทรัพย์ที่สำคัญในการพยายามที่จะแสวงหาอุดมการณ์สันติภาพ ความเป็นอิสระ และความยุติธรรมของสังคม แต่ไม่ใช่ยามหัตศจรรย์ที่รักษาทุกโรค และสร้างอุดมการณ์ทุกอย่างได้ แต่เป็นหนทางหลักหนึ่งซึ่งส่งเสริมการพัฒนาที่ลุ่มลึกและทำให้คนอยู่กันได้อย่างกลมกลืน เป็นหนทางไปสู่การลดความยากจน ความโง่เขลา ความกดขี่และสงคราม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541: 107-121)

ทางเลือกหนึ่งในความพยายามที่จะพัฒนาให้คนในสังคมเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) ที่ได้รับความสนใจและถูกหยิบยกขึ้นมาใช้เพื่อจัดการศึกษาในระดับสากลอย่างมาก คือ การศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) และการศึกษาในกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศ อันได้แก่ องค์การสหประชาชาติ (UN) กองทุนเพื่อเด็กแห่งสหประชาชาติ (UNICEF) และ องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ต่างให้ความสนใจและให้ความสำคัญในประเด็นของการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) สันติศึกษา (Peace Study) และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม (Peace Culture /A Culture of Peace) เพราะปัญหาการไม่สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุขและความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดขึ้น เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นทั่วโลกและมีรากเหง้าของปัญหาที่มักเกิดจากความสัมพันธ์ของคนที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกัน แม้จะมีบริบทของพื้นที่และสังคมที่แตกต่างกันก็ตาม

ในระดับภูมิภาคอาเซียน ได้มีความพยายามสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน โดยมีการจัดทำปฏิญญาชะอำ-หัวหิน ว่าด้วยการสร้างความร่วมมือด้านการศึกษาเพื่อบรรลุประชาคมอาเซียนที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน เมื่อวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ.2552 โดยมีหลักการสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อบทบาทของการศึกษาเรื่องการสร้างประชาคมอาเซียนในปี 2558 ประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่ เสาหลักด้านประชาคมเศรษฐกิจ เสาหลักด้านประชาคมการเมืองและความมั่นคง และเสาหลักด้านประชาคมสังคมและวัฒนธรรม ในส่วนของบทบาทของภาคการศึกษาในเสาหลักด้านประชาคมการเมืองและความมั่นคง นอกจากมีการสนับสนุนให้สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎบัตรอาเซียนผ่านการจัดหลักสูตรในโรงเรียนแล้ว ยังมีการระบุให้หลักสูตรในโรงเรียนต้องมีการเน้นในหลักการแห่งประชาธิปไตย การเคารพสิทธิมนุษยชน และค่านิยมในเรื่องแนวทางสันติภาพอีกด้วย (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2552)

สำหรับประเทศไทย มีการให้ความสำคัญกับการพัฒนาและจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยได้ระบุสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องลงในแผนการพัฒนาประเทศหลายประการ ดังจะเห็นได้จากเป้าหมายและแนวทางในการจัดการศึกษาตามที่ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ว่าการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในมาตรฐานการศึกษาของชาติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547) มาตรฐานที่ 1 ซึ่งกำหนดคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญกับประเด็นการจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติในฐานะพลเมืองในชาติและพลโลก จนมาสู่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2555) (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2550: ฏ) ที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ประเทศไทยมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาให้คนไทยมีคุณธรรมนำความรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพทรัพยากรธรรมชาติยั่งยืนภายใต้ระบบการบริหารประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข อยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี โดยอัญเชิญปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวปฏิบัติควบคู่กับการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวม ที่มีคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างจริงจัง มีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพคน

โดยในส่วนของที่เกี่ยวกับการศึกษาให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพและมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีเป้าหมายเพื่อ เสริมสร้างศักยภาพให้ตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย เพื่อให้ เกิดการพัฒนาประเทศที่สมดุล เป็นธรรม และยั่งยืน

ประเด็นหรือสาระสำคัญที่ได้ถูกระบุให้เป็นเป้าหมายในแผนพัฒนาประเทศและพัฒนา การศึกษาต่างๆ ข้างต้นแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสนใจและการให้ความสำคัญต่อการ พัฒนาค้นให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมในระดับแผนหรือระดับนโยบาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งความ ตื่นตัวในการเริ่มปลูกฝังตั้งแต่ยังเป็นเด็กหรือยังอยู่ในสถานศึกษาเพื่อเป็นการเตรียมการพัฒนาคน รุ่นใหม่ที่จะเติบโตต่อไปและมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาประเทศในอนาคต โดยมีการ ปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาและการให้การศึกษา จากการมองคนในฐานะเป็นทรัพยากร ทางกายภาพหรือวัตถุดิบในการพัฒนา ที่เน้นการพัฒนาผู้เรียนในเชิงสร้างสมรรถนะในการแข่งขัน และด้านความรู้ทางวิชาการ มาสู่การพัฒนาผู้เรียนที่มีความมั่นคงด้านจิตใจ มีสันติภาพ ภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ด้วยการยอมรับความแตกต่างและสามารถ อยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหรือความขัดแย้งเหล่านั้นได้ ผู้ที่เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างสันติ มีสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) ในชุมชนที่กว้างขึ้น และ ส่งผลให้สังคมโดยรวมมีสันติวัฒนธรรมในที่สุด

อย่างไรก็ตามในระดับการปฏิบัติ ผลการสำรวจปัญหาความรุนแรงในประเทศไทย หลาย ขึ้น ได้สะท้อนให้เห็นถึงการไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติของผู้เรียนในสถานศึกษา เช่น สมบัติ ตา ปัญญา (2551: ออนไลน์) ซึ่งสำรวจข้อมูลสถิติการรังแก ซึ่งศึกษาจากเด็กประถมศึกษา ปีที่ 4 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 ใน 8 จังหวัดกระจายทุกภูมิภาค ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2549 พบว่า นักเรียนกว่า 40% เคยถูกรังแก เดือนละ 2-3 ครั้ง การรังแกกันในหมู่เพื่อน ที่เกิดมากที่สุดอยู่ในชั้น ประถมศึกษาปีที่ 4 และลดลงตามระดับชั้นที่สูงขึ้น พฤติกรรมคล้ายกัน ทุกภาคที่ พบมากที่สุดคือ ทำร้ายจิตใจด้วยวาจา ล้อเลียน เหยียดหยามเชื้อชาติ ศิพพวรรณ และพบการคุกคามทางเพศ นอกจากนั้นในภาคตะวันออกเฉียงใต้ยังมีการแย่งเงินและของใช้ โดยระบุสถานที่เกิดความรุนแรง 5 อันดับประกอบด้วย ในห้องเรียนเวลาครูไม่อยู่ ทางเดินหน้าห้องเรียนหรือบันได สนาม โรงอาหาร และในห้องเรียนต่อหน้าครู ทั้งนี้ผู้เรียนที่ให้ข้อมูลกว่า 41.2% ระบุว่า ครูหรือผู้ใหญ่แทบไม่ให้ความ ช่วยเหลือแม้แต่น้อย และนักเรียนมากถึง 75.2% มองว่าโรงเรียนไม่ได้ช่วยหามาตรการหยุดการ รังแกเลย สอดคล้องกับการสำรวจในโครงการ Child Watch ของสถาบันรามจิตติ (สถาบันรามจิตติ, 2549) ซึ่งสำรวจเด็กมัธยมศึกษาจำนวน 70,000 คนทั่วประเทศในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ 2549

พบว่า ปัจจุบันเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่รุนแรงมากขึ้น เด็กได้รับความรุนแรง 9-10% มีการใช้ความรุนแรงทั้งการกระทำทางกาย ทางคำพูด ตบ ตี เตะ โดยหากคิดจากเด็กมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปถึงระดับอาชีวศึกษา รวม 700,000 คน พบว่า คดีความรุนแรงของเยาวชนเพิ่มขึ้นในช่วง 2-3 ปี ซึ่งจากข้อมูลการวิจัยได้สรุปภาพรวมของสังคมไทยในส่วนของเด็กและเยาวชนในสองมิติคือ มิติทางบวก แม้จะพบว่าสุขภาพอนามัยแม่และเด็กดีขึ้นในภาพรวมและเด็กไทยได้รับการศึกษาสูงขึ้น สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับเด็กในหลายจังหวัดมีสิ่งอำนวยความสะดวก ทั้งนี้เป็นผลมาจากจังหวัดเล็กๆ ได้จัดกลไกการขับเคลื่อนลงสู่พื้นที่ดีให้กับเด็กและเยาวชนด้วยความเอาใจใส่เข้มแข็ง มีการจัดกิจกรรมสำหรับเด็กได้หลากหลายกิจกรรม แต่ในมิติทางลบ ข้อมูลจากงานวิจัยยืนยันสถานการณ์ของเด็กปัจจุบันน่าเป็นห่วงเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากกำลังเผชิญปัญหาหลายด้านพร้อมกัน อาทิ สภาพครอบครัวอ่อนแอ เด็กเที่ยวกลางคืน ดื่มสุรา สูบบุหรี่ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และอุบัติเหตุที่เกิดจากการดื่มสุรา โดยเฉพาะปัญหาที่ต้องเฝ้าระวังมากเป็นพิเศษ ในกลุ่มเยาวชน ได้แก่ การมีเพศสัมพันธ์ การตั้งครภันนอกสมรส ทะเลาะเบาะแว้ง การใช้ความรุนแรง ถูกทำร้าย และอุบัติเหตุ มีสถิติสูงขึ้นอย่างน่าตกใจ (จรรยาพร ธรณินทร์, 2549: ออนไลน์)

ตัวบ่งชี้ทางสถิติจากการศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นถึงสภาพสถานการณ์จริงของปัญหาการไม่สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการขาดการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ใช้แนวทางกระบวนการและความร่วมมือในการจัดการกับปัญหาที่ถูกต้องเหมาะสมที่เพิ่มสูงขึ้น ซึ่งชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างความสัมพันธ์และการรับรู้ของผู้เรียนในสถานศึกษาเปลี่ยนไป ทั้งการรับรู้และการทำความเข้าใจระหว่างนักเรียนด้วยกัน ระหว่างครูกับนักเรียนและบุคคลอื่นๆ ที่ส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การอยากมาโรงเรียน ทศนคติต่อตนเองและผู้อื่นของผู้เรียน ฯลฯ นอกจากนั้นยังเป็นภาพสะท้อนของปัญหาการอยู่ร่วมกันและการขาดความร่วมมือในสังคม ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญและกำหนดเป็นแนวทางดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและการพัฒนาสังคม ได้มีความพยายามในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาหลายลักษณะ ทั้งที่เป็นการศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการสร้างสันติวิธี การสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในระบบการสอนของกองการพัฒนาศึกษา สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สยช.) พ.ศ. 2542 และต่อยอดโดยสถาบันพระปกเกล้า ในการจัดโรงเรียนนาร่อง 2 แห่งในปี 2547 การกำหนดมาตรการทางกฎหมายเรื่องนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี พ.ศ. 2547 ของสำนักนายกรัฐมนตรี รวมทั้งมีการจัดตั้งหน่วยงานขึ้นรับผิดชอบโดยตรงในการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไขปัญหา

ความขัดแย้งโดยตรง ได้แก่ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า มีการกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์การศึกษาที่คุณธรรมนำความรู้ ใน พ.ศ. 2549 ที่นำไปสู่การกำหนดนโยบายกระทรวงศึกษาธิการและกรอบคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ที่มีสาระในการเร่งรัดปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย มุ่งพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ ที่ให้ความสำคัญกับการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเป็นต้นแบบในการเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถาบันการศึกษา มีเป้าประสงค์เพื่อให้การศึกษาช่วยสร้างความสมานฉันท์ ความสามัคคีและใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหา มีการดำเนินโครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา เป็นโครงการย่อยในยุทธศาสตร์ฯ ใช้กิจกรรมหลักคือการอบรมครูให้เป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (Mediator) และจัดทำคู่มือการฝึกอบรมการจัดการความขัดแย้งในสถานศึกษา มีโครงการฝึกอบรมเรื่องการสร้างสันติวัฒนธรรมเยาวชนในสถานศึกษา เพื่อฝึกอบรมตัวแทนอาจารย์ ครู และนักเรียน เพื่อให้ความรู้และทำความเข้าใจกับนักเรียนในเรื่องความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี มีการจัดสานเสวนาเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ โดยความร่วมมือของกระทรวงยุติธรรม กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสถาบันพระปกเกล้า ในขณะที่เดียวกันสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) ยังได้มีแนวคิดที่จะฟื้นฟูการสอนศีลธรรมโดยริเริ่มโครงการสัมมนาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรการสอนศีลธรรมในสถานศึกษาเพื่อเป็นอีกตัวช่วยหนึ่งในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เป็นต้น

นอกจากนั้นยังได้มีการออกมาตรการต่างๆ เพื่อรองรับและกำกับดูแลปัญหาเด็กและเยาวชน เช่น พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ.2548 นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังได้จัดทำยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พ.ศ. 2551 – 2554 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) เพื่อให้เด็กเยาวชนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยมีการกำหนดยุทธศาสตร์เฉพาะสำหรับประเด็นปัญหาเร่งด่วน ได้แก่ ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนติดเกม ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนการใช้ความรุนแรงและทะเลาะวิวาท ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาด้านกรณีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน และยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในภาพรวม ซึ่งในแต่ละยุทธศาสตร์มีการกำหนดเป็นมาตรการเร่งด่วนและมาตรการระยะยาวในการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ สำหรับมาตรการเร่งด่วน ในส่วนของยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนการใช้ความรุนแรงและทะเลาะวิวาท ได้กำหนดมาตรการ เช่น มีการคัดกรองกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนเพื่อให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ ให้

สถานศึกษาร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดแผนป้องกันและให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งจัดทำแผนที่บริเวณจุดเสี่ยง จัดตั้งเครือข่ายแจ้งข่าวติดตามความเคลื่อนไหวของนักเรียน มีการจัดตั้งสายตรวจพิเศษของตำรวจ และหากจำเป็นผู้บริหารสามารถสั่งปิดสถานศึกษาได้ตามความจำเป็นเป็นต้น ในส่วนของมาตรการระยะยาว ได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา และสร้างสถานศึกษาต้นแบบที่ดี รวมทั้งมีการรายงานการสำรวจในทางสถิติเกี่ยวกับระดับของความรุนแรงต่อเด็กในโรงเรียนทั่วประเทศ โดย สมบัติ ตาปัญญา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และการระดมความคิดเห็นในเวทีสาธารณะ เรื่องความรุนแรงในโรงเรียน กระบวนการนโยบายสาธารณะว่าด้วยการป้องกันความรุนแรงในโรงเรียน โดยคณะอนุกรรมการด้านเด็ก เยาวชนและครอบครัว สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตลอดจนศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี ม.มหิดล เสมสิกขาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ แผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ยังได้จัดโครงการมหกรรมสันติวิธี วิถีสู่ความเป็นธรรมและสมานฉันท์ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) ฯลฯ อีกด้วย

จากการสำรวจเบื้องต้น ความพยายามต่างๆ ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมข้างต้น มีทั้งที่กำลังเริ่มดำเนินการและได้ดำเนินการลุล่วงไปแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่แม้จะบรรลุเป้าหมายในการปฏิบัติระดับการดำเนินโครงการ และได้รับความร่วมมือเป็นอันดีในการดำเนินงาน แต่พบปัญหาว่าเมื่อระยะเวลาการดำเนินโครงการต่างๆ สิ้นสุดลง ความร่วมมือหรือความพยายามในการผลักดันให้มีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมต่างๆ ก็หยุดลงเช่นกัน ไม่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และมักเป็นการดำเนินงานแบบแยกส่วน ขาดเจ้าภาพและการมองภาพใหญ่ ขาดการกำหนดยุทธศาสตร์หรือการวางแผนงาน ตลอดจนการกำหนดมาตรการที่สร้างการมีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องจริงๆ อย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในระยะยาว หน่วยงานที่รับผิดชอบในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เมื่อดำเนินโครงการหรือมีการดำเนินงานเหล่านั้นจนแล้วเสร็จตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ก็ถือว่าหมดความรับผิดชอบ หน้าที่หลักในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมส่วนใหญ่จึงตกเป็นความรับผิดชอบของสถานศึกษาเพียงอย่างเดียว ในขณะที่มาตรการที่ถูกกำหนดขึ้นโดยหน่วยงานต้นสังกัดหรือหน่วยงานในระดับที่สูงขึ้นไปเพื่อรองรับหรือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นมาตรการที่เป็นการสั่งการและมีลักษณะการตอบโต้ด้วยความเด็ดขาดรุนแรง มุ่งหาตัวผู้กระทำผิดและผู้ถูกกระทำเพื่อยึดเยียดบทบาทของผู้ร้ายและเหยื่อ เน้นการลงโทษ เป็นการดำเนินงานตามกฎหมายทั้งเพื่อการป้องปรามและการแก้ปัญหา นอกจากนี้การจำกัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีการดำเนินการอยู่ หรือสิ้นสุดโดยหมดวาระไปแล้ว จะมีสาระสำคัญและผลการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมใน ส่วนการให้ความรู้และฝึกอบรมเรื่องการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการ

จัดการศึกษาเพื่อสันติภาพที่มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน อันจะนำไปสู่สันติวัฒนธรรม ทั้งที่แนวทางและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมควรจะรวมตั้งแต่กระบวนการป้องกันโดยการปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่ใช้สันติวิธีเป็นวิถีทางในการดำเนินชีวิต หรือมีสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ด้วยการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมโดยยึดหลักคำสอนในศาสนาเพื่อที่จะไม่เดินทางไปสู่ความขัดแย้ง และมีสันติภาพภายนอก หรือสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) โดยยอมรับความแตกต่างและสามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหรือความขัดแย้งเหล่านั้นได้ รู้จักปฏิบัติตนกับผู้อื่นโดยยึดหลักสันติภาพ มีการใช้ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่ยึดหลักสันติวิธี และมีการปรับตัวที่ดี

กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมเพื่อเสริมสร้างให้ผู้เรียนมีสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ควรครอบคลุมในประเด็น เช่น การรู้จักดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมโดยยึดหลักคำสอนในศาสนา และการไม่ใช้ความรุนแรง รู้จักและเข้าใจตนเอง รู้จักอดทนอดกลั้น ตระหนักและเคารพคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีความแตกต่างกัน รู้และเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ความเท่าเทียมและความยุติธรรม ในขณะที่การสร้างสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) อาทิ การรู้จักและเข้าใจหรือการรู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่น ด้วยสันติภาพด้วยการยอมรับความแตกต่างและสามารถอยู่ร่วมกันบนความแตกต่างหรือความขัดแย้งเหล่านั้นได้ และการเสริมสร้างให้ผู้เรียนรู้จักเลือกเผชิญหน้ากับความขัดแย้งและความรุนแรงอย่างเหมาะสม และมีทักษะในการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยมีลักษณะการดำเนินการที่ครบวงจรตั้งแต่การเตรียมการป้องกัน ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และมีทักษะในการเยียวยาฟื้นฟูด้วยการปรับตัว รู้จักให้ออกส ใจตนเองและผู้อื่น ยอมรับและเข้าใจในความแตกต่าง และใช้แนวทางยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น

ผู้วิจัยมีความสนใจวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ ศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย และนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทยที่เป็นนโยบายเชิงรุก แนวทางและมาตรการที่สามารถนำสู่การปฏิบัติในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสร้างเสริมสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เนื่องจากเล็งเห็นว่า การสร้างเสริมสันติวัฒนธรรมควรเริ่มตั้งแต่ผู้เรียนยังศึกษาโดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการดำเนินงาน เพราะ

ในเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นความคาดหวังของสังคม สถานศึกษามีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงในการปลูกฝัง สร้างความรู้ความเข้าใจ และฝึกฝน ให้ผู้เรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศและจะต้องอยู่ร่วมกันต่อไปในอนาคต และผู้เรียนใช้เวลาส่วนใหญ่ในสถานศึกษา ดังนั้นนอกจากสถานศึกษาจะเป็นสถานที่ (Setting) ที่ใช้ป้อนข้อมูลสร้างเสริมกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนแล้วยังเป็นสถานที่ที่เป็นสังคมส่วนใหญ่ของผู้เรียน ที่จะใช้เป็นสถานที่แสดงออกซึ่งพฤติกรรมอันเป็นผลจากการเรียนรู้ได้ไม่น้อยไปกว่าที่บ้านและในสังคมอื่น และเป็นสถานที่ที่ได้รับการยอมรับให้ทำงานเชื่อมโยงกับครอบครัว ชุมชน และสังคม ซึ่งแนวทางและกระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีประสิทธิภาพควรเกิดจากความร่วมมือของเครือข่ายผู้เกี่ยวข้องกับผู้เรียน และการมีส่วนร่วมของผู้เรียนเอง และควรมีการดำเนินงานเชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง โดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงาน

การศึกษาจะดำเนินการโดยใช้สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นฐาน เนื่องจากระดับการศึกษาที่มีผู้เรียนมีวัยคาบเกี่ยวอยู่ในระหว่างอายุ 10 -18 ปี โดยประมาณ ด้วยเหตุผลแรกคือ ในช่วงวัยดังกล่าวเป็นช่วงวัยที่ผู้เรียนจะต้องศึกษาอยู่ในสถานศึกษา ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พ.ศ. 2544 กำหนดไว้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) และสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นระดับการศึกษาที่มีจำนวนผู้เรียนจำนวนมากที่สุดกระจายอยู่ในเขตเมืองและนอกเขตเมือง ซึ่งมีบริบทของพื้นที่ต่างกัน นอกจากนั้นถือว่าผู้เรียนในช่วงวัยนี้ยังเป็นเด็กตามที่พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 กำหนด ในขณะเดียวกันเป็นช่วงอายุที่อยู่ในกลุ่มวัยรุ่นตอนต้น ซึ่งถือเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต Erik Erikson (พนม เกตุมาน, 2550) อธิบายว่า วัยรุ่นจะเกิดอัตลักษณ์ของตนในวัยนี้ และอัตลักษณ์ (Identity) จะกลายเป็นบุคลิกภาพและเป้าหมายในการดำเนินชีวิตของแต่ละคน เด็กในช่วงวัยนี้จะมีความเป็นตัวของตัวเองสูงและมีการแสดงออกอย่างตรงไปตรงมา มีความคิดเชิงอุดมคติสูง (Idealism) เพราะแยกแยะความดีชอบชั่วดีได้ มีระบบนิเวศและหลักการของตนเอง ดังนั้นการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่จะส่งผลต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ และส่งผลต่อการเรียนรู้เพื่อจะอยู่ร่วมกันต่อไปในอนาคต จะต้องทำในช่วงอายุดังกล่าว ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมและเกิดแรงขับเคลื่อนมากที่สุด ในขณะเดียวกันผู้เรียนช่วงวัยดังกล่าวมักเป็นกลุ่มเป้าหมาย ที่ถูกกล่าวหาตึงถึงตามการรับรู้ของสังคมมากที่สุด เมื่อเกิดกรณีหรือภาพข่าวความรุนแรงในเด็กและเยาวชนที่ปรากฏตามสื่อแขนงต่างๆ

จากหลักการและเหตุผลที่ได้ยกมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยการวิเคราะห์แนวคิดและ

กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ ศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย และนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย ทั้งนี้เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ในการเป็นข้อเสนอแนะ หรือนำไปใช้ประกอบการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ หรือมาตรการในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีลักษณะการดำเนินการที่ครบวงจร ตั้งแต่การเตรียมการป้องกันด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและรู้จักแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี และมีทักษะการเยียวยาฟื้นคืนดีด้วยการรู้จักและเข้าใจตนเองและผู้อื่น ยอมรับและเข้าใจในความแตกต่าง สามารถนำหลักการยุทธธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งนำไปสู่การจัดการศึกษาที่ ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม (Learning to live together) อันจะนำพาประเทศไทยมุ่งพัฒนาสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” (Green and Happiness Society) ได้ต่อไปในอนาคต

คำถามการวิจัย

1. แนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่ดำเนินงานในประเทศไทยและต่างประเทศมีอะไรบ้าง
2. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของสถานศึกษาชั้นพื้นฐานในประเทศไทยทำอย่างไร และการดำเนินการดังกล่าวมีปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จอะไรบ้าง
3. ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย

ขอบเขตของการวิจัย

1. การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะแนวทาง กระบวนการ สภาพปัญหา และปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในระบบเป็นฐาน

2. ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในงานวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมใน 2 ระดับ คือ สันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และการเสริมสร้างสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace)

3. การวิจัยนี้ศึกษาแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานใน 3 กระบวนการ คือ กระบวนการป้องกัน กระบวนการแก้ไข และกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

4. การวิจัยนี้มุ่งศึกษาแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งที่เป็นบุคคล กลุ่มบุคคล และภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งคาดว่าจะประกอบด้วย สถานศึกษา ครอบครัวยุทธศาสตร์ สถาบันทางศาสนา ชุมชน และหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานรัฐและเอกชน โดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

5. การศึกษาสภาพปัญหา และปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อจัดการความขัดแย้งที่เกิดระหว่างนักเรียนด้วยกัน ทั้งในสถานศึกษาเดียวกันและต่างสถานศึกษา เช่น การล้อเลียน การรังแกหรือการแกล้ง การทะเลาะวิวาท การใช้ภาษาที่รุนแรงต่อว่า การตบตีกัน การไม่ให้เข้าพวก เป็นต้น

6. การวิจัยนี้มุ่งศึกษาแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในและนอกเขตเมือง ที่มีการเปิดสอนช่วงชั้นที่ 3 - 4 (มัธยมศึกษาตอนต้น – มัธยมศึกษาตอนปลาย)

คำจำกัดความในการวิจัย

สันติวัฒนธรรม (Peace Culture) หมายถึง การดำเนินชีวิตที่ไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ จากกรรมมีสันติภาพภายในตน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace)

- **สันติภาพภายในตน** (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) หมายถึง สภาพที่บุคคลไม่ใฝ่หาความรุนแรง มีจิตใจสงบสุข (Peace of Mind) หรือเป็นคนดีมีคุณธรรม อาทิ รู้จัก

ดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา รู้จักและเข้าใจตนเอง อดทนอดกลั้น ตระหนักและยอมรับความแตกต่าง รู้และเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รักความเท่าเทียมและความยุติธรรม

- **สันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace)** หมายถึง สภาพที่บุคคลสามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม อาทิ มีทักษะในการสื่อสารและจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยหลักสันติภาพ มีความเอื้ออาทรและความร่วมมือต่อกัน เป็นต้น

การจัดการความขัดแย้ง หมายถึง การจำกัดวงหรือทำให้ระดับความรุนแรงเบาบางลง มิให้เสียหายมากกว่าที่เป็นอยู่และควบคุมให้เป็นไปในทางที่สร้างสรรค์มากขึ้น

กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน หมายถึง การดำเนินการหลายลักษณะของสถานศึกษา ที่มีจุดประสงค์เพื่อสร้างความพร้อมเพียง ป้องกันลดความขัดแย้ง และ/หรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ครอบคลุมใน 3 ประเด็น ได้แก่

- **กระบวนการป้องกัน** หมายถึง การสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน ผ่านการให้ความรู้ การแนะแนวและให้คำปรึกษา กลไกการสอดส่องดูแล การจัดกิจกรรมและบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ให้กับครอบครัว บุคคลที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ในสถานศึกษา สถาบันทางศาสนา ชุมชน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ที่ช่วยให้มั่นใจได้ว่าผู้เรียนจะไม่เป็นผู้ก่อให้เกิดความรุนแรงและไม่เป็นเหยื่อของความรุนแรงที่ไม่มีทางแก้ไข

- **กระบวนการแก้ไข** หมายถึง วิธีเผชิญหน้าและกระบวนการจัดการกับความขัดแย้งเมื่อเกิดปัญหาความรุนแรงขึ้น เช่น การแก้ปัญหา/การจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงด้วยสันติวิธี การเลือกวิธีการตอบสนองต่อปัญหาที่เหมาะสมในการลดพฤติกรรม ตลอดจนมีกลไกการกำกับติดตามให้มีการปฏิบัติตามกฎ ระเบียบ มาตรการหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่มีประสิทธิภาพ และการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎกติกาต่างๆ เป็นต้น

- **กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู** หมายถึง การดำเนินการหลังเหตุการณ์ความขัดแย้งหรือความรุนแรงทั้งของเหยื่อ ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากความขัดแย้ง และผู้กระทำผิดที่มีการสำนึกผิด ให้รู้จักการขอโทษและการให้อภัย มีความรู้ความเข้าใจเหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรง สามารถปรับพฤติกรรม และกลับเข้าสู่สิ่งแวดล้อมเดิมหรือสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ตลอดจนดำเนินชีวิตต่อไปได้ และมองไปข้างหน้าเพื่อป้องกันการเกิดซ้ำของปัญหา เช่น การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การจัดกิจกรรมเพื่อปรับพฤติกรรมและให้คำปรึกษา การประสานกับครอบครัวและการแก้ไขทางจิตวิทยา ตลอดจนการประสานงานระหว่างผู้ที่เกี่ยวข้องในการหาสิ่งแวดล้อมใหม่ให้ในกรณีที่ไม่สามารถปรับตัวในที่เดิมได้ เป็นต้น

เครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (School – Based Network) หมายถึง หน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลทั้งภายในและนอกสถานศึกษาที่มีการดำเนินงานที่เชื่อมโยงและเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีการรับรู้มุมมอง มีวิสัยทัศน์ ผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน สมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เสริมสร้างซึ่งกันและกัน ฟังฟังและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งแลกเปลี่ยนกัน มีหน้าที่โดยตรงหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานต่างๆ ของสถานศึกษา โดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงาน

การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน หมายถึง การนำเสนอนโยบายเชิงรุก แนวทางและมาตรการนำสู่การปฏิบัติที่ผ่านการคิดอย่างรอบคอบ จากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจริงว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดในการสร้างการดำเนินงานที่เชื่อมโยงและเรียนรู้ร่วมกันอย่างต่อเนื่องของหน่วยงานหรือกลุ่มบุคคลทั้งภายในและนอกสถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงหรือมีส่วนเกี่ยวข้องในการเสริมสร้างในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงาน ทั้งที่มีเป้าหมายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในระดับภายในตน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอก (Interpersonal peace) โดยครอบคลุมใน 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการป้องกัน กระบวนการแก้ไขปัญหา และกระบวนการฟื้นฟู

กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาแนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อกำหนดกรอบในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดสำคัญ ได้แก่

1) กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม 2 ระดับ คือ ระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal peace) ใน 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการป้องกัน กระบวนการแก้ไข และกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

2) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้ความสำคัญกับเครือข่ายความร่วมมือของหน่วยงาน และกลุ่มบุคคลที่มีการดำเนินงานเชื่อมโยงและเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางของการดำเนินงาน มีแนวคิดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ประกอบด้วย

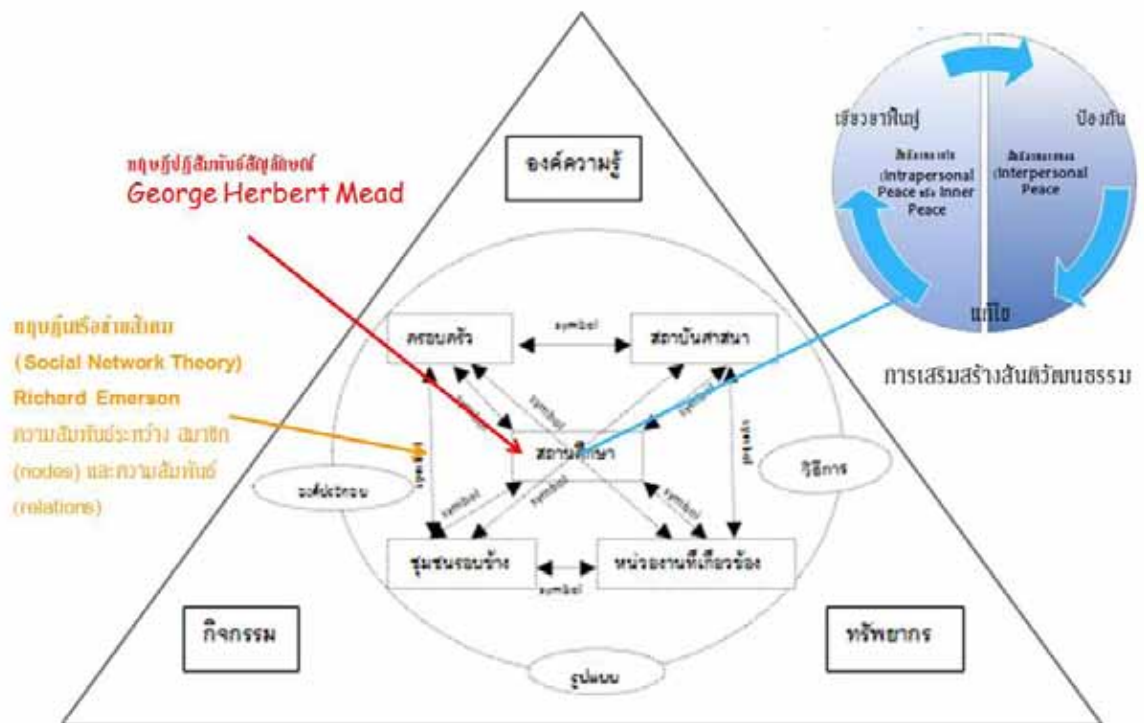
2.1 การจัดรูปแบบของเครือข่าย เช่น การเชื่อมโยงเครือข่ายแนวราบ/แนวตั้ง/ผสม ลักษณะความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ บทบาทของแกนนำและสมาชิกเครือข่าย เป็นต้น

2.2 องค์ประกอบของเครือข่าย เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง สถาบันทางศาสนา ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

2.3 วิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เช่น การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่มีประสิทธิภาพ และการวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จทั้งภายในและภายนอก

3) ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ของ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) ในเรื่อง การสวมบทบาท (role – taking) ร่วมกับทฤษฎีเครือข่ายสังคม (Social Network Theory) ของ Richard Emerson เพื่อให้เป็นแนวคิดในการทำความเข้าใจองค์ประกอบเครือข่าย และสัญลักษณ์หรือปฏิสัมพันธ์ที่ส่งต่อกัน ในการดำเนินงานลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในช่วงเวลาที่ผ่านมา โดยตีความจากองค์ประกอบของเครือข่ายในฐานะ ตัวผู้กระทำ (Actors/Nodes) ที่มีปฏิสัมพันธ์ (Relations / Ties) ที่สมาชิกเครือข่ายสร้างขึ้นและแสดงกันตามบทบาทของตน ซึ่งส่งผลถึงความคงอยู่และควมมีประสิทธิภาพของความร่วมมือภายในเครือข่าย โดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางความร่วมมือ

แสดงเป็นแผนภาพ ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. สถานศึกษาและเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานได้แนวทางและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่เป็นรูปธรรมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

2. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ข้อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่เป็นผลจากการศึกษาวิจัยในสภาพจริงที่เป็นรูปธรรมสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการศึกษา การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนได้องค์ความรู้เรื่องแนวทางและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการวิเคราะห์แนวทางและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ของประเทศไทยและต่างประเทศ

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นกรอบความคิดในการวิจัย เรื่อง ข้อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ตอนที่ 1 ทฤษฎีแนวคิดและแนวทางที่เกี่ยวข้องกับสันติวัฒนธรรม

ตอนที่ 2 สภาพ ปัญหา การดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

ตอนที่ 5 ทฤษฎีสังคมวิทยา

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ตอนที่ 1 ทฤษฎี แนวคิดและแนวทางที่เกี่ยวข้องกับสันติวัฒนธรรม

ในการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาจะพบการให้คำจำกัดความหรือประเด็นที่มีความคล้ายคลึง คาบเกี่ยว หรือถูกกล่าวถึงไปพร้อมๆ เรื่องที่ต้องการศึกษา (การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม) ในหลายประเด็น ซึ่งจะนำเสนอต่อไปเพื่อความเข้าใจที่เพิ่มขึ้นและมองเห็นกรอบการพัฒนาเป็นงานวิจัย ดังนี้

1.1 แนวคิดและแนวทาง

1.1.1 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับสันติภาพ/ สันติสุข/ สันติ/ ศานติ (Peace)

ความหมายของสันติภาพ

โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) บิดาแห่งการวิจัยสันติภาพสมัยใหม่ นิยามความหมายของสันติภาพโดยอ้างอิงจากงาน Peace by Peaceful Means (Galtung, 1996: 9 อ้างถึงใน ชาญชัยชัยสุขโกศล, 2551) ซึ่งจุดประเด็นให้วงการการศึกษาสันติภาพหันมาให้ความสำคัญกับ “สันติวิธี” (Peaceful Means) เพิ่มมากขึ้น โดยนิยาม “สันติภาพ” ใน 2 ความหมาย ความหมายแรก คือการปราศจากซึ่งสภาวะความรุนแรงทุกชนิด ทั้งความรุนแรงทางตรงเชิงโครงสร้าง และเชิงวัฒนธรรม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ สันติภาพ = สันติภาพทางตรง +

สันติภาพเชิงโครงสร้าง + สันติภาพเชิงวัฒนธรรม ส่วนความหมายที่สองคือ การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) โดยไม่ใช้ความรุนแรงและอย่างสร้างสรรค์ สันติภาพตามความหมายทั้งสองประการน่าสนใจและมีประโยชน์ต่อการกำหนดขอบเขตความคิดและท่าทีในการทำความเข้าใจ สันติศึกษาอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

ประการแรก ความหมายที่สองของ“สันติภาพ” ให้ความสำคัญทั้งวิธีการ (Means) และเป้าหมาย (Ends) ว่าต้องสอดคล้องไปพร้อมกัน ไม่อนุญาตให้ใช้วิธีการใดๆ ก็ได้เพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมาย

ประการที่สอง ความหมายทั้งสองนี้ยังนำไปพบกับอีก 2 คำ คือความหมายแรกเน้นที่ “ความรุนแรง” ในฐานะสิ่งที่จะต้องขจัดออกไป ดังนั้นการศึกษาเรื่องสันติภาพจึงจำเป็นต้องศึกษาเรื่องความรุนแรงด้วยเช่นกัน ในขณะที่ความหมายที่สองเน้นไปที่ “ความขัดแย้ง” ในแง่ที่สันติภาพคือบริบทจะทำให้ความขัดแย้งสามารถคลี่คลายตัวไปได้อย่างสร้างสรรค์และโดยไม่มี ความรุนแรงเกิดขึ้น ดังนั้นสันติศึกษาจึงควรต้องยึดเรื่อง “ความรุนแรง” และ “ความขัดแย้ง” เป็นประเด็นแก่นในการศึกษาด้วย

ประการที่สาม ความหมายแรกของ “สันติภาพ” ไม่ได้กำหนดเป้าหมายไว้เพียงแค่สภาวะที่ไม่มีสงครามที่มักเป็นจุดสนใจหลักของการศึกษาในระยะแรกของวงการนี้ ในขณะเดียวกัน “สันติภาพ” ก็ไม่ใช่ภาวะอันสันติโดยตัดขาดหรือปลีกวิเวกจากสังคมการเมือง ดังที่มักจะเป็นในสังคมที่ศาสนาเข้มแข็ง ตรงกันข้ามสันติภาพตามความหมายแรกครอบคลุม ทั้ง 3 ระดับ (ทางตรง, เชิงโครงสร้าง และเชิงวัฒนธรรม) ทำให้การศึกษาเรื่องนี้จำเป็นต้องเปิดกว้างอย่างที่สุดสำหรับประเด็นหัวข้อ แนวคิดทฤษฎี แนวการศึกษา (Approach) ตลอดจนขอบเขตและระดับการวิเคราะห์อันหลากหลาย และเปิดกว้างต่อความหลากหลาย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญสำหรับสันติศึกษา

ถัดดูเพิ่มเติมว่า เราควรมีนโยบายของสันติภาพที่ชัดเจนและกระชับเพียงพอร่วมกัน ขณะเดียวกันก็ควรมีนโยบายสันติภาพในลักษณะพหุพจน์ ที่เปิดพื้นที่ให้มีความหมายหลากหลายและให้ความหมายเหล่านี้ได้ปฏิสัมพันธ์และสนทนาต่อกันในลักษณะเป็นการทะนุบำรุงซึ่งกันและกัน นอกจากนั้นการแปลงเปลี่ยนขับเคลื่อนสันติภาพ (Peace Transformation) ที่ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมอันเป็นสันติ โดยต้องอาศัยปัจจัยอย่างน้อยสองประการ คือ การศึกษาเพื่อสันติ (Peace Education) และสื่อสันติภาพ (Peace Journalism)

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539: 3) นิยามสันติภาพแบ่งออกเป็นสองกลุ่มเพื่อถ่ายทอดความเข้าใจ ซึ่งสอดคล้องกับ พระไพศาล วิสาโล (2538: 27) ซึ่งแบ่งสันติภาพออกเป็นสองกลุ่มใน

แนวเดียวกันโดยแบ่งเป็นนิยามเชิงนิเสธ หรือสันติภาพเชิงลบ (Negative) และนิยามเชิงภาคเสธ หรือสันติภาพเชิงบวก (Positive) อธิบายไว้ดังนี้

1) สันติภาพเชิงลบตรงข้ามกับภาวะที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม อาทิ ความขัดแย้ง ความรุนแรง สงคราม การก่อการร้าย ความเกลียดชัง อคติ ฯลฯ ช่วยให้คนรับรู้เรื่องสันติภาพในสภาวะที่เป็นไปได้มากยิ่งขึ้น และสามารถนำไปสู่ความสนใจเรื่องการจัดรูปแบบของสังคมและปัญหาความเป็นธรรมอื่นๆ เป็นการให้ความหมายที่หยาบ เน้นแต่มาตรการทางการทหารเป็นหลักในการผดุงสันติภาพ มาตรการอื่นเป็นส่วนประกอบ เช่น มาตรการทางกฎหมาย การทำสนธิสัญญาต่างๆ ซึ่งไม่สามารถวางพื้นฐานให้แก่สันติภาพอย่างแท้จริง และไม่เป็นหลักประกันถึงสันติภาพระยะยาวได้

2) สันติภาพเชิงบวก คือ การทำความเข้าใจสภาวะสันติโดยตรง โดยไม่จำเป็นต้องนำสันติภาพไปจับคู่เป็นสิ่งตรงข้ามกับภาวะไม่พึงประสงค์ทางสังคม ให้ความสำคัญกับมาตรการทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เพราะสามารถอำนวยความสะดวกให้สังคมเกิดความผาสุกตรงตามความหมายของสันติภาพได้มากกว่าและเด่นชัดมากกว่ามาตรการทางทหาร ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมที่ปรากฏในรูปโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม แต่การทำความเข้าใจสันติภาพโดยไม่เห็นความขัดแย้งเป็นปัญหา ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในสังคม และอาจเป็นอุปสรรคมากกว่าจะเป็นคุณ

ประเวศ วะสี (2544) นิยามว่า สันติภาพมีความหมายอย่างเดียวกับอิสราภาพ คือ สภาวะที่เป็นอิสระจากการถูกบีบคั้นทั้งทางร่างกายหรือวัตถุ ทางสังคม ทางจิตใจ และทางปัญญา การเป็นอิสระจากสภาวะดังกล่าวทำให้เกิดความสงบสุข หรือศานติ อีกทั้งยังมีความหมายไปไกลสุดถึงพระนิพพาน คือความหลุดพ้นเป็นอิสระโดยสิ้นเชิงอีกด้วย

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2543) กล่าวว่า การให้ความหมายสันติภาพ โดยจำกัดเฉพาะเรื่องของความขัดแย้ง ความรุนแรง หรือการปะทะกันระหว่างชาติ ทำให้มีความหมายแคบและเข้าใจคำว่าสันติภาพแคบตามไปด้วย โดยเสนอว่าสันติภาพควรจะหมายถึง การไม่ใช้ความรุนแรงต่อ 3 สิ่งด้วยกัน คือ

1) การไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น ในที่นี้หมายถึง ชาติอื่น ชาติอื่น หรืออะไรก็ตามแต่ที่เป็นอื่น

2) การไม่ใช้ความรุนแรงต่อตัวเอง โดยเริ่มต้นจากเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น คนชอบสูบบุหรี่ ถือเป็นการใช้ความรุนแรงต่อตัวเอง (รวมถึงการฆ่าตัวตาย ซึ่งถือเป็นการใช้ความรุนแรงกับตัวเองเช่นกัน)

3) การไม่ใช้ความรุนแรงกับสิ่งแวดล้อม เพราะในสิ่งแวดล้อมมีเครื่องดำรงชีวิตของคนอื่นๆ รวมทั้งของตัวเองด้วย ถ้าเราใช้ความรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมจะก่อให้เกิดความไม่สงบและทำให้เกิดความไม่มีสันติภาพเกิดขึ้นได้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ให้ความหมายไว้ว่า สันติภาพ/ สันติสุข / สันติ / ศานติ (Peace) หมายถึง สภาวะที่ปราศจากความรุนแรงทั้งทางกายภาพ ทางวาจา ทางโครงสร้าง และทางวัฒนธรรม รวมทั้งสภาวะที่ผู้คนในสังคมปลอดพ้นจากความหวาดกลัว มีความเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือกัน มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความเชื่อมโยงกันทางจิตใจ ซึ่งทั้งหมดนี้ได้ประกอบเป็นปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการกับความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ในสังคม

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) หรือพระพรหมคุณาภรณ์ ซึ่งเป็นพระภิกษุใน พุทธศาสนา รูปแรกในโลกและคนไทยคนแรกที่ได้รับรางวัลการศึกษาเพื่อสันติภาพจากองค์กร UNESCO ในปี พ.ศ.2537 และนำเงินรางวัลทั้งหมดมอบให้กระทรวงศึกษาธิการ ใช้จัดตั้งเป็นกองทุนการศึกษาเพื่อสันติภาพ และมูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ ป.อ.ปยุตโต ตามลำดับ (มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ ป.อ.ปยุตโต, 2551) ได้ให้คำจำกัดความสันติภาพเพื่อคัดเลือกบุคคลต้นแบบด้านการส่งเสริมการศึกษาเพื่อสันติภาพ ดังนี้

สันติภาพ บ่งบอกถึงคุณภาพของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ และเป็นภาวะที่จักต้องได้รับการฟื้นฟู และการพัฒนาเพื่อเป็นฐานการรองรับสันติสุข และการพัฒนาที่ยั่งยืน

การศึกษาเพื่อสันติภาพ หมายถึง การจัดการศึกษาให้เป็นเครื่องมือที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุด ในการส่งเสริมและพัฒนาคนให้มีความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติภาพขึ้นภายในตัวมนุษย์ และแผ่ขยายเปิดกว้างไปสู่สังคมและธรรมชาติ

สภาหลักสูตรและการสอนโลก (World Council of Curriculum and Instruction) ในการประชุมวิชาการโลก (World Conference) ปี ค.ศ. 1975 (อ้างถึงใน ประชุมสุข อาชาวอำรุง, 2530) ได้วิเคราะห์หมิ่นทัศน์เกี่ยวกับสันติภาพ และจำแนกประเภทของสันติภาพไว้ 9 ระดับคือ สันติภาพภายในบุคคล (Intrapersonal Peace) สันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) สันติภาพภายในหมู่คณะ (Intragroup Peace) สันติภาพระหว่างหมู่คณะต่างๆ (Intergroup Peace) สันติภาพภายในเผ่าพันธุ์ (Intraracial Peace) สันติภาพระหว่างเผ่าพันธุ์ (Interracial Peace) สันติภาพภายในชาติ (Intranational Peace) สันติภาพระหว่างชาติ (International Peace) และสันติภาพโลก (World Peace)

เมื่อพิจารณาระดับของสันติภาพทั้งหมด สันติภาพภายในตัวบุคคลจะเป็นพื้นฐานสำคัญที่ส่งผลถึงสันติภาพในระดับที่สูงขึ้น การแก้ปัญหาความขัดแย้งภายในตนจึงเป็น การแก้ปัญหาที่ต้นเหตุของปัญหาที่อาจขยายไปสู่ความขัดแย้งในระดับที่สูงขึ้น และสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) จะเป็นขั้นต้นในลำดับต่อมาที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมและสื่อสารกับผู้อื่น ดังนั้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพมนุษย์ โดยการสร้างสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) จึงเป็นพื้นฐานสำคัญในการป้องกัน และลดปัญหาความขัดแย้งในตนเองและระหว่างบุคคลให้หมดไป และเป็นการควบคุมไม่ให้ความขัดแย้งลุกลามกว้างออกไปอีกด้วย

โคทม อารียา (2530 อ้างถึงใน ทศนีย์ จันอินทร์ ,2551) ได้สรุปเรื่องของสันติภาพในระดับต่างๆ ตามมิติของการเป็นเป้าหมาย ตัวบ่งชี้ และกระบวนการได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ลักษณะของสันติภาพ

ระดับ	ตัวบ่งชี้สภาพ	กระบวนการแก้ไขความขัดแย้ง	เป้าหมาย
ตัวเราเอง	โลก โกรธ หลง	ศีล	การดับทุกข์
ครอบครัว	ความรุนแรงทางกาย วาจา ใจ	ขันติธรรม	ความรัก
ชุมชน	การประทุษร้ายต่อกัน	การไกล่เกลี่ย สันติวิธี	ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
ในประเทศ	การละเมิดสิทธิมนุษยชน ความเหลื่อมล้ำ	ระบบกฎหมายที่เป็นธรรม การประกันสังคม สันติวิธี	ความยุติธรรม สวัสดิภาพ
ระหว่างประเทศ	การสะสมอาวุธ ความตึงเครียด การแทรกแซง	กฎหมายระหว่างประเทศ ระบบการป้องกันที่ไม่คุกคาม การพึ่งพาและร่วมมือกัน	บูรณภาพ อธิปไตย
โลก	การสะสมอาวุธนิวเคลียร์	ศาลโลก องค์การสหประชาชาติ	ความเป็นหนึ่งเดียวของมวลมนุษยชาติ

ที่มา: โคทม อารียา (2530 อ้างถึงใน ทศนีย์ จันอินทร์, 2551)

แนวทางสันติภาพ (Yeshua Moser-Puangsuwan, 2000 อ้างถึงใน โคทม อารียา, 2551)

โคทม อารียา (2551) ได้นำเสนอคำสำคัญที่ควรทราบเกี่ยวกับสันติภาพที่สื่อให้เห็นถึงกระบวนการสันติภาพ ใน 4 ขั้นตอน ได้แก่

1) ก่อนเกิดสงครามหรือความรุนแรง สิ่งที่ต้องทำคือการส่งเสริมสันติภาพ และการป้องกันสงครามโดยการสร้างสรรค์สันติวัฒนธรรม การป้องปราม (Deterrence) การเตือนภัยล่วงหน้า (Early Warning) และใช้การทูตช่วยป้องกัน (Preventive Diplomacy) เป็นต้น

2) เมื่อเกิดสงครามแล้วให้ใช้การสร้างสันติภาพ (Peace Making) โดยมักใช้การพูดคุย (Talk about Talk) การแทรกแซงไร้ความรุนแรง (Nonviolent Intervention) การหยุดภาวะสงคราม (Cessation of Hostilities) และการเจรจา (Dialogue) เป็นต้น

3) เมื่อมีการเจรจาทันทีข้อตกลงกันได้แล้วก็ต้องทำตามข้อตกลง ซึ่งบางครั้งมีความยากลำบากมากในการลดสภาพความเป็นศัตรู จึงมักมีฝ่ายที่เป็นกลางมาช่วย เช่น เป็นกองกำลังรักษาสันติภาพ (Peace Keeping Force) ซึ่งเป็นการใช้กำลังระงับการสู้รบ ตามที่ฝ่ายสู้รบมีนโยบายและแผนที่จะให้เกิดขึ้น

4) เมื่ออารมณ์สงครามสงบลงแล้ว ก็ถึงเวลาสร้างสรรค์สันติภาพ (Peace Building) โดยการเยียวยา การคืนดี การสร้างความสมานฉันท์ การฟื้นฟูเศรษฐกิจ การฟื้นฟูชุมชน เป็นต้น

Hans Kung (2003 อ้างถึงใน ปาริชาต สุวรรณบุบผา, 2551) ได้นำเสนอแนวทางการสร้างสรรค์สันติภาพที่ช่วยให้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างสงบสันติโดยใช้ "จริยธรรมโลก" (A Global Ethic) เพื่อชี้ให้เห็นความสอดคล้องร่วมกันของความเชื่อของศาสนาทั้งหลายที่ต่างเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ไม่เบียดเบียนกัน และสงบสันติ โดยมีเนื้อหาคำสอน ได้แก่

- 1) เคารพคุณค่าของชีวิตทั้งหลาย (Have respect for all life)
- 2) ปฏิสัมพันธ์ (กับผู้อื่น) อย่างซื่อสัตย์และยุติธรรม (Deal honestly and fairly)
- 3) พูดและปฏิบัติตามความเป็นจริง (Speak and act truthfully)
- 4) เคารพและเมตตากรุณาซึ่งกันและกัน (Respect and love one another)

ในศาสนาคริสต์มีพระสมณสาสน์ สันติในโลก (Pacem in Terris) ปี ค.ศ.1963 เป็นเอกสารที่พระศาสนจักรแสดงเจตจำนงของตนเองต่อเหตุการณ์ของโลกโดยเฉพาะต่อประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากปัญหาต่างๆ โดยกล่าวถึงหลักคุณธรรม 4 ประการ ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักในการสร้างสรรค์สันติภาพ คือ ความจริง ความยุติธรรม ความรัก และเสรีภาพ (อัจฉรา สมแสงสรวง, ม.ป.ป: ออนไลน์)

ความจริง คือ การตระหนักรู้และยอมรับในศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ทุกคน รวมทั้งรู้ถึงหน้าที่ของตนที่ต้องปฏิบัติต่อผู้อื่น และในมิติของศาสนสัมพันธ์ ด้วยความถ่อมตัว ต้องเข้าใจว่าไม่ใช่ตัวฉันเท่านั้นที่ตระหนักรู้ในความจริง ส่วนคนอื่นไม่ตระหนักรู้ และรู้ว่า ทุกศาสนาต่างร่วมแสวงหาความจริง

ความยุติธรรม คือ การที่คนปฏิบัติต่อคนอื่นด้วยการเคารพในสิทธิของเขาอย่างไม่เลือกปฏิบัติ ยิ่งกว่านั้นต้องอ่อนไหวต่อสิ่งที่จะทำให้ความยุติธรรมถูกบั่นทอน และต้องเชื่อมั่นว่าเพื่อนร่วมสังคมในศาสนาที่ต่างกันก็อ่อนไหวในสิ่งที่เป็นความยุติธรรมเช่นกัน

ความรัก คือ การเอาใจเขามาใส่ใจเราและแบ่งปันในสิ่งที่มีให้แก่ผู้อื่น โดยเฉพาะในเรื่องของปัญญา คุณธรรม (จิตใจที่งดงาม) เคารพในความเป็นตัวตนของผู้อื่น เคารพว่าชาวมุสลิมคือชาวมุสลิม มิใช่แค่มนุษย์คนหนึ่ง และต้องฟังและมีส่วนร่วมกับผู้อื่น ความรักที่แท้คือความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข

เสรีภาพ คือ การที่แต่ละคนมีอิสระในการกระทำตามเหตุผลของตน (ไม่ทำตามอำเภอใจหรือตกเป็นทาสอารมณ์ตนเอง) และรับผิดชอบในสิ่งที่ตนกระทำ (สามารถบังคับใจตนเอง)

พระศาสนจักรคาทอลิกในเอเชียได้เพิ่มองค์ประกอบอีก 4 เรื่องที่มีส่วนสำคัญในวัฒนธรรมของการสร้างสันติภาพ นั่นคือ 1) การฟังซึ่งกันและกัน 2) การแบ่งปัน คือการแบ่งปันประสบการณ์ชีวิตของตนเองกับผู้อื่น 3) การทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะการทำงานเพื่อนำไปสู่สันติและการอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติ 4) การภาวนาร่วมกัน ซึ่งมีได้หมายถึง การมาออกเสียงสวดร่วมกัน แต่อาจเป็นการที่แต่ละคนได้มาไตร่ตรองถึงชีวิตภายในของตนเองอย่างเงียบๆ ซึ่งจะช่วยให้แต่ละคนค้นพบความหมายของชีวิต มากกว่าการเปล่งเสียง หรืออ่านบทภาวนา (silent = listen)

จากนิยามความหมายและแนวทางการขับเคลื่อนสันติภาพข้างต้นพอจะสะท้อนกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพได้ว่า

1) สันติภาพมีหลายความหมาย แต่ความหมายที่เข้าใจคล้ายคลึงกันคือ การปราศจากซึ่งสภาวะความรุนแรงทุกชนิด และการแปลงเปลี่ยนความขัดแย้ง (Conflict Transformation) โดยไม่ใช้ความรุนแรงและอย่างสร้างสรรค์ สันติภาพจึงเป็นได้ทั้งเป้าหมาย (Goal) และวิธีการ (Means)

2) ประเด็นที่ถูกลกล่าวถึงไปพร้อมกับสันติภาพและการขับเคลื่อนสันติภาพ แบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านที่เป็นเชิงบวกและเชิงลบ ดังนี้

ด้านที่เป็นเชิงบวก เป็นการกล่าวถึงประเด็นที่ควรสนใจในการปลูกฝังให้เกิดสันติภาพ เช่น อิสรภาพ สงบสุข ความเอื้ออาทรต่อกัน ความร่วมมือ เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเชื่อมโยงกันทางจิตใจ ดุลยของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคมและธรรมชาติ สันติสุข การพัฒนาที่ยั่งยืน การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติภาพ คุณภาพมนุษย์ สมานฉันท์ เคารพคุณค่าของชีวิต ซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ความจริง ไม่เบียดเบียนกัน ศักดิ์ศรีและสิทธิของมนุษย์ การรู้หน้าที่ของตนที่ต้องปฏิบัติต่อ

ผู้อื่น เคารพและเมตตากรุณาซึ่งกันและกัน ความรัก เสรีภาพ การฟังซึ่งกันและกัน การแบ่งปัน และการภาวนาร่วมกัน เป็นต้น

ด้านที่เป็นเชิงลบ เป็นภาวะที่ไม่พึงประสงค์ที่ต้องกำจัดไปเพื่อให้เกิดสันติภาพ ได้แก่ ความขัดแย้ง ความรุนแรง สงคราม การก่อการร้าย ความเกลียดชัง อคติ การถูกบีบคั้น ความอยุติธรรม ความหวาดกลัว เป็นต้น

3) ควรให้มีการให้คำนิยามสันติภาพที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดแนวคิดที่หลากหลายในการไปสู่เป้าหมายสันติภาพที่หลากหลายนั้นๆ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาคนให้มีคุณภาพในหลายมิติ

4) ควรให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสันติภาพในตัวตน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) มากที่สุด เพราะจะส่งผลถึงการมีสันติภาพภายนอกหรือระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) นั่นคือ รู้จักมีการดำเนินชีวิตที่ปฏิเสธความรุนแรง ไม่เดินไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง มีทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ฯลฯ

1.1.2 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) และสันติศึกษา (Peace Study)

จากการศึกษาเอกสารเบื้องต้น ประเด็นการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) และสันติศึกษา (Peace Study) เริ่มได้รับความสนใจตั้งแต่ปลายศตวรรษที่ 20 สืบเนื่องจากเป็นยุคหลังสงคราม หลายฝ่ายจึงหันมาให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา และการเรียนรู้ที่เน้นให้คนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน โดยแต่เดิมการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) และสันติศึกษา (Peace Study) จะมีความแตกต่างกันเล็กน้อย พอสรุปได้คือ การศึกษาเพื่อสันติภาพจะเน้นไปที่การจัดการศึกษาในประเด็นต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้เกิดสันติภาพ (Education for Peace) เช่น การจัดการศึกษาที่ปลูกฝังให้ผู้เรียนเรียนรู้สิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทั้งตนเองและผู้อื่น เป็นต้น ในขณะที่สันติศึกษาจะเป็นการศึกษาศาสตร์เกี่ยวกับสันติภาพ (Education about Peace) เช่น สันติภาพคืออะไร ปัจจัยที่ก่อให้เกิดสงครามและสันติภาพ แนวทางการส่งเสริมสันติภาพ เป็นต้น ในปัจจุบันทั้งสองคำมีความหมายใกล้เคียงกัน สอดคล้องกับที่ ไพฑูรย์ สินลารัตน์ (2546) กล่าวถึงความหมายของการศึกษากับสันติภาพว่า สามารถพิจารณาได้ 2 ลักษณะ คือ การศึกษาเกี่ยวกับเรื่องของสันติภาพ (Education about Peace) เพื่อเรียนรู้และทำความเข้าใจถึงลักษณะความเป็นจริงของสันติภาพ หมายถึง สันติศาสตร์หรือสันติวิทยา และอีกลักษณะเป็นการศึกษาเรื่องสันติภาพเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้น (Education for Peace) หรือสันติศึกษา ในที่นี้จะขอยกคำอธิบายคำว่าจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) เพียงคำเดียว ดังนี้

1) แนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace education)

บิชอปคาร์ลอส ฟิลิปเป ซีเมเนส เบโล และคณะ (2547) กล่าวว่าการศึกษาเพื่อสันติภาพ หมายถึง การศึกษาที่แสดงวิสัยทัศน์ในการต่อต้านสงคราม พยายามหลีกเลี่ยงความคิดที่ว่าสงครามเป็นเรื่องปกติธรรมดาและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งยังพยายามสร้างความเชื่อว่ายังมีวิธีที่ไม่รุนแรงในการยุติความขัดแย้ง

ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนมาตรา 26 ระบุว่า *ประการแรก* ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาอย่างน้อยในระดับประถมศึกษาซึ่งเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เพราะการสอนระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาภาคบังคับ ในขณะที่ระดับเทคนิคและระดับวิชาชีพ ควรสอดคล้องกัน และควรเปิดกว้างให้ทุกคนมีโอกาสทัดเทียมกันในการศึกษาระดับที่สูงขึ้น สอง การศึกษาควรแสดงออกถึงบุคลิกภาพของมนุษย์อย่างเต็มที่และควรส่งเสริมด้านสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐาน อีกทั้งควรเอื้อให้เกิดความเข้าใจเห็นอกเห็นใจและมิตรภาพระหว่างชาติ เชื้อชาติ และศาสนา *อีกประการหนึ่ง* การศึกษาควรก่อให้เกิดการพัฒนาในกิจกรรมขององค์การสหประชาชาติ เพื่อดำรงไว้ซึ่งสันติภาพ อย่างไรก็ตาม การศึกษาเพื่อสันติภาพและสิทธิมนุษยชนต้องอาศัยการสนับสนุนและร่วมมือจากทุกคน เป้าหมายของการศึกษาไม่เพียงแต่ให้บรรลุจุดประสงค์ด้านวรรณกรรมหรือวิทยาศาสตร์เท่านั้น แต่เพื่อสร้างคนที่มีคุณค่าในด้านจริยธรรมและการเป็นพลเมืองที่ดี การศึกษามีเป้าหมายพื้นฐานเพื่อนำสังคมไปสู่ความสมบูรณ์แบบ โดยเชื่อว่าเป้าหมายของระบบการศึกษาที่เน้นคุณค่าทางจริยธรรมควรเปลี่ยนจากสังคมที่เน้นอุดมคติและปัจเจก เป็นสังคมประชาธิปไตย มีส่วนร่วม และกระจายอำนาจจากส่วนกลาง

การศึกษาเพื่อสันติภาพเป็นความพยายามสร้างให้เกิดแนวทางใหม่ ๆ ที่ตรงกันในการทำความเข้าใจและการดำรงอยู่ในโลก ซึ่งเริ่มจากตัวเราแล้วกระจายไปยังผู้อื่น ก่อให้เกิดเครือข่ายความไว้วางใจ ความปลอดภัย และให้อำนาจแก่ผู้คนและสังคมทำให้เกิดการแลกเปลี่ยน การเอาชนะเหนือความไม่ไว้วางใจซึ่งนำไปสู่การเอาชนะที่เหนือความแตกต่างระหว่างกันได้

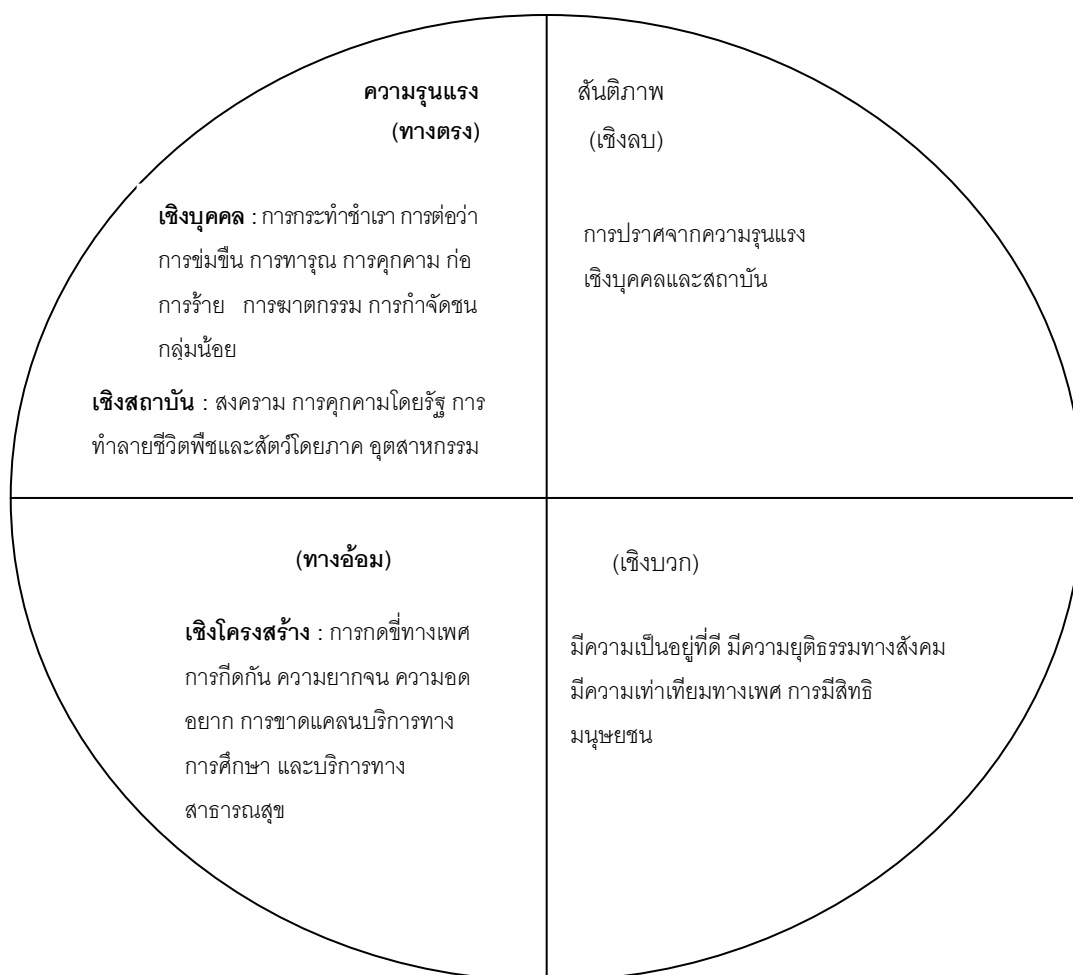
2) แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace education)

United Nation (UN, 2000 : online) ได้นำเสนอแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) โดยแบ่งเผยแพร่เป็น 2 ด้าน คือสำหรับครู และสำหรับผู้เรียน ดังนี้

การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) สำหรับครู (Teacher as Learner) เป็นเรื่องเกี่ยวกับทฤษฎีทางการศึกษาและวิธีการสอน (Theory and Pedagogy) โดยอธิบายว่า การศึกษาเพื่อสันติภาพได้รวมวิธีการที่หลากหลายเกี่ยวกับวิธีการสอน ทฤษฎีการศึกษา และการดำเนินงานเพื่อพัฒนามนุษย์โดยผ่านวิธีการเรียนรู้ ที่มีความหลากหลายด้าน

สาขาวิชา มีลักษณะเป็นพหุวัฒนธรรม มีหลักการวิธีการที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของจุดมุ่งหมายของการศึกษาเพื่อสันติภาพ มีเป้าหมายที่จะปลูกฝังความรู้ ทักษะ และทัศนคติเพื่อให้บรรลุผลการเกิดสันติวัฒนธรรม มีหัวใจอยู่ที่ความเข้าใจในเรื่องความรุนแรง บนพื้นฐานว่าสันติภาพ หมายถึง การไม่มีความรุนแรงและการมีอยู่ของสิ่งที่เป็นบวก โดยแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรงและสันติภาพได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 2 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ระหว่างความรุนแรงและสันติภาพ

ที่มา: United Nation, 2000 : online

ในห้องเรียน การศึกษาเพื่อสันติภาพ มีจุดประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะ ทัศนคติ และความรู้ โดยใช้วิธีการเรียนรู้ที่เน้นการมีส่วนร่วม และจัดสภาพแวดล้อมที่แสดงให้เห็นถึงความอดทน ความเอาใจใส่ และความเคารพซึ่งกันและกัน ครูและผู้เรียนต้องเรียนรู้ร่วมกัน ผู้เรียนเรียนรู้ที่จะพัฒนาความก้าวหน้าและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของตน ในขณะที่ครูจะต้องคอยดูแลเรื่อง

ความเป็นอยู่ของผู้เรียน โดยมีหลักการจัดการศึกษาเพื่อสันติที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้ ทักษะ และทัศนคติดังนี้

ภาพที่ 3 แผนภาพแสดงความสัมพันธ์ของทักษะ ทัศนคติ และองค์ความรู้ที่จำเป็นต้อง

ปลูกฝังในการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ

ที่มา: United Nation, 2000 : online

การจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ (Peace Education) สำหรับผู้เรียน (Learner as Teacher) จะเป็นการกล่าวถึงหลักสูตรที่องค์การสหประชาชาติได้ออกแบบไว้เพื่อจัดการศึกษาเพื่อสันติที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย โดยแบ่งเป็น 5 unit ดังนี้

Unit 1 (สำหรับเด็กอายุ 8-12 ปี) ได้แก่ การคิดเชิงนิเวศวิทยา และการเคารพต่อชีวิต (Ecological thinking and respect for life) เน้นการตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตและการพึ่งพาอาศัยกันของระบบสิ่งมีชีวิตในโลก เน้นการสอนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและการรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม

Unit 2 (สำหรับเด็กอายุ 11-16 ปี) ปลูกฝังแนวคิดในเรื่องการอดทนและการเคารพต่อศักดิ์ศรีและอัตลักษณ์ของบุคคล (tolerance and respect for dignity and identity) เน้นความเข้าใจด้านสิทธิและความรับผิดชอบต่อส่วนบุคคล การสร้างสันติวัฒนธรรม ให้เข้าใจแนวคิดเกี่ยวกับความพอเพียง และการมีส่วนร่วม มีความเข้าใจว่าอัตลักษณ์ของบุคคลจะเป็นลักษณะเฉพาะที่ช่วยแยกแยะความแตกต่างระหว่างตัวเองกับคนอื่น เป็นการจัดการศึกษาที่สนับสนุนเรื่องศักดิ์ศรี อัตลักษณ์และความแตกต่างระหว่างบุคคล

Unit 3 (สำหรับเด็กอายุ 12 ปีขึ้นไป) เน้นการเรียนรู้เรื่องทักษะการคิดวิเคราะห์ และการปฏิบัติการไร้ความรุนแรง (Critical thinking and active non-violence) ทักษะการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดสำหรับแนวคิดนี้คือการต่อต้านความรุนแรงและส่งเสริมการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

Unit 4 (สำหรับเด็กอายุ 14 ปีขึ้นไป) มีแนวคิดสำคัญคือความยุติธรรมในสังคมและหน้าที่พลเมือง (Social justice and civic responsibility) พื้นฐานในการจัดรูปแบบการเรียนรู้คือทำให้การเรียนรู้มีชีวิตชีวา และรับรู้ว่าการเรียนรู้ด้านสันติมีอยู่ทั่วทุกแห่งหน การปลูกฝังเรื่องหลักการความยุติธรรมทางสังคมเป็นแนวคิดที่มองเห็นว่าสันติภาพ คือการไม่เกิดความรุนแรงทางตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างหรือเชิงสถาบันต่างๆ

Unit 5 (สำหรับเด็กอายุ 14 ปีขึ้นไป) มีแนวคิดหลักคือความเป็นผู้นำและความเป็นพลโลก (Leadership and Global Citizenship) ที่เหมาะสำหรับสหัฐวรรษใหม่โดยใช้ศักยภาพและสติปัญญาของเยาวชนในการสร้างสันติวัฒนธรรมร่วมกัน การจัดการศึกษาด้านความเป็นผู้นำและความเป็นพลโลกจึงมีความสำคัญ สมาชิกในชุมชนต้องสามารถจัดการและรับมือกับกระแสโลกาภิวัตน์ที่เพิ่มขึ้นในแง่มุมต่างๆ ได้ดี

UNICEF และ UNESCO (2003: online) ได้ร่วมมือกันกำหนดและนำเสนอกรอบแนวทางในการดำเนินงานจัดการศึกษาเพื่อสันติ (Peace Education) ในสถานศึกษา ใน Peace Education

in UNICEF Working Paper Series เพื่อเป็นแนวทางที่เป็นรูปธรรมให้สถานศึกษานำไปใช้อย่างเป็นรูปธรรม ดังนี้

- จัดให้สถานศึกษาเป็นพื้นที่แห่งสันติที่ปราศจากความขัดแย้งที่รุนแรงสำหรับเด็ก
- ให้ความสำคัญกับเรื่องสิทธิขั้นพื้นฐานของเด็ก (Uphold children's basic rights as outlined in the CRC)
- พัฒนาให้สถานศึกษามีบรรยากาศของการมีพฤติกรรมที่มีสันติและเคารพต่อกันในหมู่สมาชิกในสังคมแห่งการเรียนรู้
- ใช้หลักการของความเท่าเทียม และการไม่แบ่งแยก เลือกว่าที่รักมากกว่าซึ่งในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการบริหารและมีการปฏิบัติให้เห็นเป็นตัวอย่าง
- วาดภาพความรู้เกี่ยวกับการสร้างสันติภาพที่มีในชุมชนให้ปรากฏขึ้น ซึ่งรวมถึงการรับมือกับความขัดแย้ง ที่อาจจะส่งผล หรือไม่ปรากฏความรุนแรงหรือฝังรากลึกลงในวัฒนธรรมท้องถิ่น
- รับมือกับความขัดแย้งด้วยแนวทางแห่งการเคารพในสิทธิและศักดิ์ศรีที่เท่าเทียมกัน
- บูรณาการความเข้าใจเรื่องสันติภาพ สิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมในสังคม และการตระหนักถึงปัญหาโลกร่วมกัน ลงในหลักสูตรเท่าที่จะเป็นไปได้
- จัดเวทีอภิปรายเกี่ยวกับคุณค่าของสันติภาพ และความยุติธรรมในสังคม
- ใช้วิธีการสอนและการเรียนรู้ที่กระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม ความร่วมมือ การแก้ปัญหา และการเคารพความแตกต่าง
- ส่งเสริมให้เด็กนำเรื่องการสร้างสันติภาพไปใช้ในกิจกรรมทางการศึกษา เช่นเดียวกับการนำไปใช้ในชุมชนที่กว้างขึ้น
- ขยายโอกาสให้นักการศึกษาได้มีโอกาสสะท้อนความคิดและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องในประเด็นเกี่ยวกับสันติ ความยุติธรรมและสิทธิต่างๆ

จากแนวคิดและแนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพข้างต้นจะเห็นได้ว่า การจัดการศึกษามีความสัมพันธ์กับการเสริมสร้าง ปูปลูกฝังแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนที่เป็นเด็กในวัยต่างๆ เพื่อที่จะเติบโตโดยเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศ แต่แนวทางในการจัดการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่ดีในเรื่องสันติภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ และมีการดำเนินการประกอบกันหลายอย่าง ทั้ง การให้ความรู้ ฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติข้างต้น ด้วยการให้อภัยความรู้ การจัดทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อม และการจัดกิจกรรมที่เหมาะสม โดยคำนึงถึงบริบทของสังคมที่อยู่ ณ ขณะนั้นและ

พัฒนาการตามวัยของผู้เรียนด้วย ซึ่งทำให้สาระในการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพในแต่ละพื้นที่ และในช่วงเวลาที่ต่างกันจะมีความยืดหยุ่นไม่ตายตัว โดยประเด็นหลักในการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเข้าใจและตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง ผู้อื่น และสิ่งแวดล้อม การไม่ใช้ความรุนแรง การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม และความร่วมมือ เป็นต้น

1.1.3 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับสันติวิธี (Non- Violence)

แนวคิดและแนวทางสันติวิธี (Non-Violence)

โคทม อาริยา (2551) ได้นำเสนอความหมายของสันติวิธีผ่านทฤษฎีสันติวิธี ดังนี้

สันติวิธี หมายถึง การใช้วิธีการอันสันติ (Peaceful Means) ซึ่งบางครั้งคานธีใช้คำว่า อหิงสา หมายถึง การเว้นจากการทำร้าย และบ่อยครั้งคานธีจะใช้คำว่า สัตยาเคราะห์ เพื่ออธิบายวิธีของตน ซึ่งสอดคล้องกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2545 ที่ให้ความหมายของสันติวิธีว่า การยึดความจริงเป็นหลักการต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมในสังคม ด้วยวิธีที่อ้อมไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือคำสั่งที่ไม่ยุติธรรมแต่ไม่ใช้วิธีรุนแรง ภาษาอังกฤษที่ใช้บ่อยคือ Nonviolence ซึ่งแปลเป็นไทยว่าสันติวิธี หรือการไม่ใช้ความรุนแรง หรือไร้ความรุนแรง ถ้าเป็นการกระทำจะใช้คำว่า Nonviolent Action ซึ่งแปลว่า ปฏิบัติการไร้ความรุนแรง สันติวิธีมีความหมายต่างจากคำว่าสันตินิยม (Pacifism) หรือการต่อต้านอย่างสงบ (Passive Resistance) สันติวิธีมิใช่การยอมจำนนต่อปัญหา แต่เป็นการต่อสู้วิธีหนึ่ง สันติวิธีมิใช่การรักษาตัวรอดเพราะมีความเสี่ยงที่สูงไม่น้อยกว่าการต่อสู้ด้วยอาวุธ สันติวิธีเป็นวิธีการที่ยังมีคนเข้าร่วมมากยิ่งได้ผลดี เหตุผลของการใช้สันติวิธีคือความเชื่อว่าความรุนแรงไม่ใช่คำตอบโดยเฉพาะในระยะยาวและเชื่อว่าสันติวิธีได้ผล แต่ไม่จำเป็นว่าต้องได้ผลเสมอไปขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของเหตุปัจจัย

สันติวิธีอิงอยู่กับทฤษฎีเรื่องของอานาจดังที่ ยีน ชาร์ป (Gene Sharp) นักเขียนคนสำคัญในเรื่องสันติวิธี (Gene Sharp, 1973, 1979, 1980) กล่าวว่าบุคคลในสังคมแบ่งออกเป็น ผู้ปกครองกับผู้ถูกปกครอง และอำนาจของผู้ปกครองเป็นผลมาจากการยินยอมของผู้ถูกปกครอง ส่วนสันติวิธีหรือการปฏิบัติการที่ไร้ความรุนแรงคือกระบวนการถอนความยินยอมและเป็นวิธีการที่จะทำลายเผด็จการ การล้างเผ่าพันธุ์สงครามและการกดขี่ต่าง ๆ ฯลฯ

สันติวิธี คือ การต่อสู้ที่หวังให้เกิดผล โดยต่างจากสงครามที่การใช้อาวุธ มีข้อสังเกตว่า สันติวิธีคือวิธีไปสู่สันติภาพโดยไม่ใช้ความรุนแรง แต่ผู้ใช้อาจถูกกระทำด้วยความรุนแรง

สันติภาพมีความหมายมากกว่าการไม่มีสงคราม แต่มีได้หมายถึงการปลดปล่อยความขัดแย้ง ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงที่ย่อมมีความขัดแย้งอยู่เสมอ อย่างไรก็ตาม มักนิยมใช้คำว่า "การแก้ไขความขัดแย้งด้วยสันติวิธี" (Peaceful Conflict Resolution) หรือ "การจัดการความขัดแย้ง" (Conflict Management) หรือ "การแปลงสภาพความขัดแย้ง" (Conflict Transformation) หรือ "การก้าวพ้นความขัดแย้ง" (Transcending Conflict) ซึ่งคำทั้งหมดนี้มีนัยว่าความขัดแย้งมิได้ถูกแก้ไขให้สิ้นไปทั้งหมด

ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์ (2533) ให้ความหมายสันติวิธีว่า วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรงต่อกรณีโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เป็นการประทุษร้ายต่อร่างกายและชีวิต มีเป้าหมายคือ การมุ่งแก้ปัญหาและทำงานร่วมกับคู่กรณีหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้มีความเข้าใจ อันนำไปสู่การหาข้อยุติที่ทั้งสองฝ่ายพอใจ โดยแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ การไม่ใช้ความรุนแรงที่เน้นพื้นฐานทางศาสนารวม ได้แก่ สันตินิยมทางยุโรปและอหิงสาของคานธี และการไม่ใช้ความรุนแรงแบบเน้นพื้นฐานทางทฤษฎีแห่งอำนาจ คือการปฏิบัติการใช้ความรุนแรง

ในสารานุกรมแห่งสันตินิยม (An Encyclopedia of Pacifism อังโน ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2539) กล่าวถึงการไม่ใช้ความรุนแรงหรือสันติวิธี (Non-Violence) ไว้ว่า การไม่ใช้ความรุนแรงไม่ได้หมายถึงการไม่ทำสิ่งใด แต่หมายถึงการใช้ความพยายามมหาศาลที่จะเอาชนะความชั่วด้วยความดี สันติวิธีมิได้อาศัยกล้ำแกมเนื้อที่แข็งแกร่งและอาวุธอันชั่วช้า หากแต่อาศัยความกล้าทางศีลธรรม การควบคุมตนเองและความรู้ที่จะนำไปใช้กระทำการโดยไม่บิดพลิ้วว่า ในมนุษยทุกคนไม่ว่าจะโหดร้าย หรือมีท่าทีเป็นศัตรูขนาดไหนก็ยังคงมีความกรุณา มีความรักในความยุติธรรม เคารพความดีและมีสัจจะที่เข้าถึงกันได้ถ้าใช้วิธีการถูกต้อง ซึ่งเป็นเรื่องยาก แต่ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่าเป็นสิ่งที่เป็นไปได้และเป็นไปได้กับทุกคน ทั้งสามัญชน บุรุษและสตรีรวมทั้งรัฐบาล เป้าหมายของสันติวิธี คือ การมุ่งแก้ปัญหาและทำงานร่วมกับคู่กรณีหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติของเขาให้มีความเข้าใจอันนำไปสู่การหาข้อยุติที่ทั้งสองฝ่ายพอใจ ดังนั้นสันติวิธีจึงหมายถึง วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง หรือตอบโต้ในสถานการณ์หนึ่งๆ โดยไม่ใช้ความรุนแรง

ประเวศ วะสี (2548) ได้นำเสนอหน้าที่ของศูนย์สันติวิธีในการใช้สันติวิธีแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆ 4 ประเภทได้แก่ 1) การแก้ตามสาเหตุ 2) การป้องกัน ร่วมกันทำรอบกติกาและกลไก ให้ความรุนแรงเบาลง อาจกล่าวถึงการได้รับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3) การจัดการคลี่คลายความขัดแย้ง 4) การเสวนาหรือสรรค์เสวนา ซึ่งไม่ใช่การทะเลาะกัน แต่เป็นการฟังอย่าง

ลึกซึ้งเพื่อให้เกิดความเห็นใจ เข้าใจความทุกข์ของกันและกัน เป็นเทคนิคที่ทำให้คนเปลี่ยนพฤติกรรม การไกล่เกลี่ยต้องอาศัยคนกลางเป็นผู้ประนีประนอม โดยเครื่องมือที่ช่วยสร้างสันติได้นั้น **หนึ่ง** ต้องมีศูนย์หรือสถาบันสันติวิธีเกิดขึ้นทุกมหาวิทยาลัย รวมทั้งมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อทำการศึกษาวิจัย สร้างทักษะ สร้างคนกลางไกล่เกลี่ย **สอง** ตั้งคณะกรรมการที่มีหน้าที่ตามกฎหมายในการเชิญคู่ขัดแย้ง และเป็นเจ้าภาพทำเรื่องต่างๆ ต่อไป ซึ่งต้องมีวิธีการเลือกคณะกรรมการ เลือกประธานคณะกรรมการสันติวิธีแห่งชาติ และอาจจะต้องกำหนดให้มีอยู่ในทุกจังหวัด

แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับสันติวิธีถูกกล่าวถึงอย่างมากในเรื่องของการจัดการความขัดแย้งและความรุนแรงด้วยสันติวิธี แต่ในความเป็นจริงมโนทัศน์ของสันติวิธีควรจะเป็นวิธี (Mean) ที่จะนำไปสู่เป้าหมายของการเกิดสันติภาพ (Goal) ที่มองได้ใน 2 ลักษณะคือการใช้สันติวิธีในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตั้งแต่ยังไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งหรือความรุนแรงใดๆ หรือการมีสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) เพื่อที่จะไม่เดินหรือเข้าไปสู่ภาวะที่มีความขัดแย้ง และความรุนแรง และอีกนัยหนึ่งคือเมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงต่างๆ บุคคลจะต้องสามารถใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาได้หรือมีสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) ในขณะเดียวกันการใช้สันติวิธีเป็นทักษะที่ต้องมีการเรียนรู้และฝึกฝน รวมทั้งบูรณาการการใช้จริงในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง หากผู้แก้ปัญหาไม่มีทักษะในการใช้สันติวิธีที่มากพอ อาจไม่สามารถจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้และยังอาจทำให้ความขัดแย้งทวีความรุนแรงมากขึ้นอีกด้วย

1.1.4 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับความขัดแย้ง (Conflict) และความรุนแรง (Violence)

จากการให้ความหมายสันติภาพ การศึกษาเพื่อสันติภาพและสันติวิธีข้างต้น จะเห็นได้ว่าผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ต่างให้ความหมายและนำเสนอกรอบแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพและสันติวิธีโดยมีการกล่าวถึงเรื่องความขัดแย้งและความรุนแรงด้วยเสมอ โดยมองเห็นว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน จึงขอนำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้งและความรุนแรง ดังนี้

- **ความขัดแย้ง**

- **ความหมายของความขัดแย้ง**

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของความขัดแย้งว่าหมายถึง สภาพความไม่ลงรอยกัน คือไม่ยอมทำตามและยังมีการต้านเอาไว้

Webster Dictionary (n.d.: online) อธิบายความหมายคำว่า ความขัดแย้ง (Conflict) ไว้ว่ามาจากภาษาลาติน คือ “Confligere” ซึ่ง แปลว่า การต่อสู้ (Fight) การทำสงคราม (Warfare) ความไม่ลงรอยต่อกันหรือเข้ากันไม่ได้ (Incompatible) ตรงกันข้าม (Opposition) การไม่ถูกกัน ความคิดหรือการกระทำที่ไม่เหมือนกัน

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความหมายของความขัดแย้งไว้ต่างๆ เช่น Allan (1975: 4 อ้างถึงใน มุฮัมหมัดรอฟีอี มุซอ, 2549) กล่าวว่า ความขัดแย้งเป็นกระบวนการทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อแต่ละฝ่ายมีจุดมุ่งหมายที่ไม่สามารถไปด้วยกันได้และมีค่านิยมที่แตกต่างกัน โดยความแตกต่างนี้มักเกิดจากการรับรู้มากกว่าที่จะเป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้นจริงๆ สอดคล้องกับทฤษฎีความขัดแย้ง (Conflict Theory) ซึ่ง แมกซ์ วีเบอร์ (Max Weber อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2548) ให้ทัศนะว่า ความขัดแย้งเกิดจากการกระทำของบุคคลที่ต้องการจะดำเนินการให้บรรลุความปรารถนาของตน เกิดปะทะกับการต่อต้านของอีกฝ่ายหนึ่งหรือหลายกลุ่ม เนื่องจากการมีทรัพยากรหรือรางวัลอย่างจำกัด ซึ่งทำให้คนหนึ่งได้รับและอีกคนหนึ่งไม่ได้ โดยการที่คนหนึ่งสามารถบรรลุความปรารถนาของตนเองในสภาพที่มีทรัพยากรจำกัดทำให้ผู้นั้นมีอำนาจมากขึ้น นอกจากนี้ วันชัย วัฒนศัพท์และคณะ (2545) ให้ความหมายความขัดแย้งไว้ว่า ความขัดแย้งเป็นการต่อสู้ หรือการแข่งขันระหว่างความคิด ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมองหรือรสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร ฯลฯ ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นในตัวคนใดคนหนึ่งหรือขัดแย้งกับคนอื่น ระหว่างคนใดคนหนึ่งกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือหลายๆ กลุ่ม เป็นต้น

จากคำจำกัดความและการให้ความหมายข้างต้น ความขัดแย้ง จึงหมายถึง สภาพความไม่ลงรอยกัน ไม่ไว้วางใจกัน เป็นการต่อสู้กันระหว่างความคิด ความสนใจ หรือผลประโยชน์ มุมมองหรือรสนิยม ค่านิยม แนวทาง ความชอบ อำนาจ สถานภาพ ทรัพยากร ฯลฯ ที่แตกต่างกัน เป็นกระบวนการทางสังคมที่อาจเกิดขึ้นในตัวคนใดคนหนึ่ง หรือขัดแย้งกับคนอื่น หรือระหว่างคนใดคนหนึ่งกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือหลายๆ กลุ่ม

ระดับของความขัดแย้ง

วันชัย วัฒนศัพท์และคณะ (2545) แบ่งระดับของความขัดแย้งออกเป็น 3 ระดับคือ

1) ความขัดแย้งแฝงเร้น (Latent Conflicts) เป็นความขัดแย้งที่มีอยู่แต่ยังไม่เกิดขึ้นเต็มที่และยังไม่เป็นการแบ่งแยกอย่างชัดเจน คู่กรณีอาจยังไม่ตระหนักว่ามีความขัดแย้งเกิดขึ้น

2) ความขัดแย้งเริ่มปรากฏ (Emerging Conflicts) เป็นความขัดแย้งที่เกือบจะปรากฏออกมา เริ่มเห็นว่าใครเป็นคู่กรณี มีการระบุงข้อพิพาทให้รู้กันแต่กระบวนการที่จะนำไปสู่ความร่วมมือแก้ปัญหาหรือการเจรจาต่อรองยังไม่เกิดขึ้น

3) ความขัดแย้งที่ปรากฏชัดเจน (Manifest Conflicts) เป็นกรณีที่มีความขัดแย้งของคู่พิพาทเกิดขึ้นและมีการโต้ตอบกันแล้วอย่างชัดเจนและอาจมีกระบวนการที่เข้าไปจัดการกับกรณีพิพาทนั้นแล้ว คู่กรณีอาจเข้าไปสู่กระบวนการเจรจาและหาทางออกหรืออาจถึงทางตันแล้ว

นอกจากนี้ยังได้อธิบายถึงสาเหตุของความขัดแย้ง ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ปัจจัย คือ

1) ปัญหาความสัมพันธ์ หมายถึง สิ่งที่เราเห็นหรือเข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นๆ ในสภาพของความขัดแย้งนั้นอาจทำให้ลักษณะของกลุ่มเปลี่ยนไป จากสาเหตุ เช่น ประวัติของสัมพันธ์ภาพ อารมณ์ที่รุนแรง การรับรู้ที่ผิดพลาดและลักษณะตายตัว การสื่อสารที่ไม่ดีหรือการสื่อสารที่บกพร่อง พฤติกรรมที่ไม่สร้างสรรค์ซ้ำแล้วซ้ำอีกทำให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์จนนำไปสู่ความขัดแย้ง

2) ค่านิยมที่แตกต่างกัน เป็นระบบของความเชื่อที่นำเราไปสู่การตัดสินใจว่าอะไรดีหรือเลว อะไรถูกหรือผิด ซึ่งความแตกต่างในค่านิยมไม่จำเป็นที่จะก่อให้เกิดความขัดแย้งเสมอไป

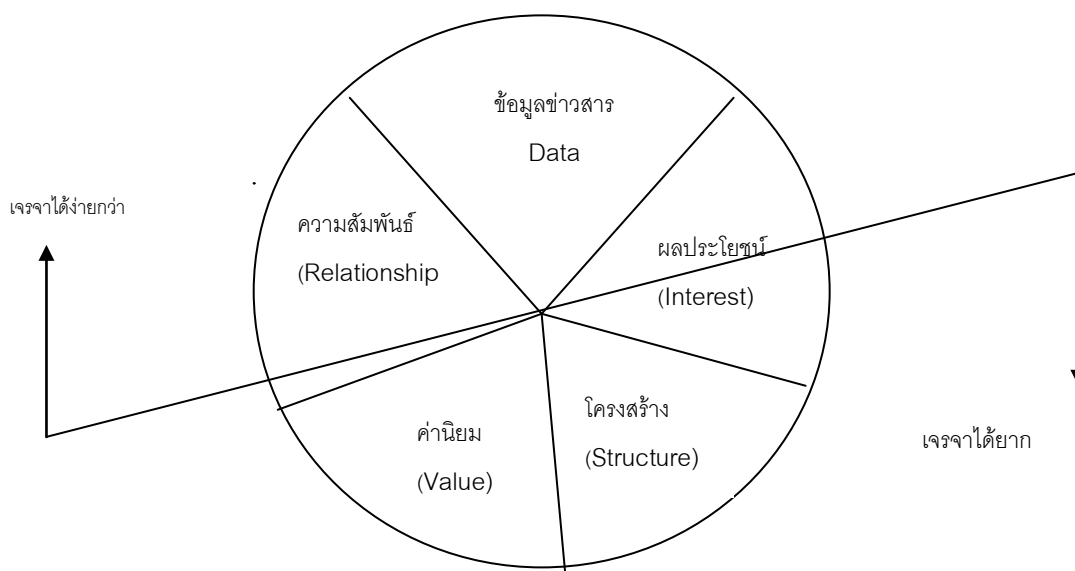
3) ปัญหาด้านข้อมูล ความขัดแย้งอาจเกิดขึ้นเมื่อมีข้อมูลมากหรือน้อยเกินไปเกี่ยวกับเรื่องที่เราจะต้องตัดสินใจ มีการแปลผลของข้อมูลผิดพลาดและข้อสรุปที่ไม่ถูกต้อง มีความเห็นที่แตกต่างกันไปข้อมูลและวิธีการได้มาซึ่งข้อมูลที่แตกต่างกันก็นำไปสู่ความขัดแย้งได้

4) ปัญหาด้านโครงสร้าง โครงสร้างเป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้แล้วปัญหาด้านโครงสร้างบางอย่างจะเกี่ยวข้องกับทรัพยากร กฎระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา กระบวนการและระบบราชการที่ใช้อยู่ซึ่งโครงสร้าง เหล่านี้เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งขึ้น

5) ความต้องการหรือผลประโยชน์ การแข่งขันกันเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์หรือความต้องการที่มีไม่จำกัดกับปริมาณของทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดนำไปสู่ปัญหาความขัดแย้งได้

วงกลมของความขัดแย้ง

Moore (1986 อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2548) ได้นำเสนอเครื่องมือที่ใช้วิเคราะห์ความขัดแย้ง ที่แบ่งประเภทของความขัดแย้งออกเป็น 5 ชนิด ดังนี้

ภาพที่ 4 วงกลมของความขัดแย้ง

ที่มา: วันชัย วัฒนศัพท์, 2548

Moore อธิบายว่าความขัดแย้ง 3 ประเภทบนได้แก่ความขัดแย้งด้านข้อมูลข่าวสาร ด้านผลประโยชน์ และด้านความสัมพันธ์ มีแนวโน้มจะเจรจาได้ง่ายกว่าประเภทด้านล่าง ความขัดแย้งที่สัมพันธ์กับค่านิยมและโครงสร้าง ซึ่งมีรายละเอียดคือ

1) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) เป็นปัญหาพื้นฐานของความขัดแย้ง อาจเกิดจากข้อมูลน้อยไป การแปรผลผิดพลาด การวิเคราะห์หรือออกมาด้วยความเห็นต่างกัน หรือแม้แต่ข้อมูลมากไป บางครั้งก็เป็นปัญหาความแตกต่างในการรับรู้ข้อมูล (Perception)

2) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์ (Interest Conflict) เป็นเหตุผลแห่งการแย่งชิงผลประโยชน์ ในสิ่งที่ดูเหมือนมีหรือมีไม่เพียงพอ เป็นเรื่องของทั้งตัวเนื้อหา กระบวนการและจิตวิทยา (เช่น ยุติธรรมหรือไม่)

3) ความขัดแย้งด้านโครงสร้าง (Structural Conflict) เป็นเรื่องของอำนาจ แย่งชิงอำนาจ การใช้อำนาจ การกระจายอำนาจ ปัญหาโครงสร้าง รวมถึงกฎระเบียบ บทบาท ภูมิศาสตร์ ระยะเวลา และระบบ

4) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) เป็นปัญหาด้านบุคลิกภาพ พฤติกรรมต่าง ๆ ในอดีต อารมณ์ที่รุนแรง ความเข้าใจผิด การสื่อสารที่บกพร่อง

5) ความขัดแย้งด้านค่านิยม (Values Conflict) เป็นปัญหาระบบของความเชื่อ ความแตกต่างในค่านิยม ขนบประเพณี ประวัติการเลี้ยงดูที่หล่อหลอมเขาขึ้นมา

การแบ่งระดับของความขัดแย้ง สาเหตุของความขัดแย้งและการแยกแยะความขัดแย้งแต่ละชนิดที่ช่วยให้เห็นความชัดเจนของความขัดแย้งว่ามีองค์ประกอบอะไรบ้างเพื่อนำไปสู่การแก้ไขที่ถูกต้อง แต่ไม่ได้หมายความว่าความขัดแย้งต่าง ๆ จะมีเฉพาะชนิดใดชนิดหนึ่ง แต่ในความเป็นจริงแล้วจะผสมผสานกันอยู่เกือบทุกชนิดหรือมีทุกชนิดในเรื่องเดียวกันแต่ต่างกันในความรุนแรงของแต่ละประเภท ดังนั้นการแก้ไขหรือจัดการความขัดแย้งจึงต้องอาศัยการทำความเข้าใจปัญหาและพิจารณาบนพื้นฐานขององค์ความรู้เพื่อให้การดำเนินการแก้ไขหรือจัดการความขัดแย้งที่มีความสอดคล้องกับสภาพและความรุนแรงของปัญหา ซึ่งจะทำให้การแก้ไขและบริหารความขัดแย้งมีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในที่สุด

แนวคิดในการจัดการความขัดแย้ง (Conflict Resolution)

เมื่อความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาด้วยเหตุปัจจัย และมีระดับความรุนแรงที่ต่างกัน จึงต้องมีแนวคิดในการลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้น กระบวนการจัดการความขัดแย้งที่ถูกกล่าวถึงบ่อยครั้ง ได้แก่ การบริหารความขัดแย้ง (Conflict Management) และการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution) เป็นต้น

Rahim (1985 อ้างถึงใน เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์, 2534: 116) อธิบายว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้ง หมายถึง การลดหรือการขจัดความขัดแย้ง ซึ่งทำให้ความขัดแย้งสิ้นสุดลงหรือสงบลง การแก้ปัญหาความขัดแย้งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารความขัดแย้ง ส่วนการบริหารความขัดแย้งไม่จำเป็นต้องลดปริมาณความขัดแย้งลง แต่จะเกี่ยวข้องกับการวินิจฉัย (Diagnosis) และการเข้าแทรกแซง (Interventing)

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539: 18-31) กล่าวถึง จุดสำคัญคือการตระหนักรู้ว่าความขัดแย้งสามารถแก้ไขได้หลายวิธี เช่น การแก้ไขความขัดแย้งด้วยความรุนแรง (Violent Conflict Resolution) และการแก้ไขความขัดแย้งโดยไม่ใช้ความรุนแรง (Nonviolent Conflict Resolution) โดยความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งเลวร้าย แต่เป็นกระบวนการทางสังคมที่อาจเป็นแกนสำคัญในการจัดรูป สร้างเอกภาพและธำรงรักษาโครงสร้างทางสังคม ดังนั้นสันติภาพกับความขัดแย้งไม่ใช่สิ่งตรงข้ามกัน เพราะความขัดแย้งที่ถูกเก็บกอดมิให้แสดงออกอย่างสันติต่างหากที่เป็นชนวนไปสู่ความรุนแรง อันเป็นสิ่งที่อยู่ตรงข้ามกับความขัดแย้งได้

กระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง

โครงสร้างกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Crawford และ Bodine อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2548)

1) การเจรจาไกล่เกลี่ย (Negotiation) เป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่เป็นการเผชิญหน้าระหว่างคู่กรณีหรือตัวแทน เพื่อร่วมกันหาทางแก้ปัญหาตนเองโดยไม่มีผู้ช่วยเหลือ

2) การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง (Mediation) เป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่เป็นการเผชิญหน้าระหว่างคู่กรณีหรือตัวแทน เพื่อร่วมกันหาทางแก้ปัญหาโดยมีบุคคลที่สามเป็นคนกลาง ที่จะช่วยเจรจา ที่เรียกว่าผู้ไกล่เกลี่ย (Mediator)

3) การตัดสินใจโดยใช้ฉันทามติ (Consensus Decision - making) เป็นกระบวนการแก้ปัญหาเป็นกลุ่ม ซึ่งมีผู้มีส่วนพิพาททุกฝ่ายหรือตัวแทนร่วมกันหาทางแก้ปัญหาข้อพิพาทโดยการวางแผน ปฏิบัติการให้ทุกฝ่ายสามารถให้การสนับสนุน อาจมีหรือไม่มีคนกลางร่วมในการเจรจา

ความขัดแย้งและความรุนแรงมักถูกกล่าวถึงไปพร้อมๆกัน โดยความรุนแรงจะเป็นการแสดงออกในรูปแบบหนึ่งของความขัดแย้ง เมื่อพิจารณาจากปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้น หากไม่สามารถทำให้เกิดหรือมีกระบวนการที่จะทำให้ความขัดแย้งเหล่านั้นมีทางออกหรือนำไปสู่ข้อยุติได้ ความขัดแย้งจะลุกลามและกลายเป็นความรุนแรง ทั้งความรุนแรงทางวาจา การแสดงออก และการใช้ความรุนแรงต่อกันในทุกรูปแบบ ซึ่งสามารถอธิบายความหมายและประเภทของความรุนแรงได้ต่อไป

- **ความรุนแรง**

- **ความหมายของความรุนแรง**

องค์การอนามัยโลก (The World Health Organization: WHO) ให้ความหมายของการใช้ความรุนแรง หมายถึง การกระทำที่มีเจตนาแสดงออกมาทางร่างกาย การชู้บังคับ การแสดงอำนาจต่อตนเอง บุคคลอื่น กลุ่มบุคคลหรือชุมชนเพื่อก่อให้เกิดการบาดเจ็บ เสียชีวิต สะเทือนใจ สูญเสีย หรือถูกทอดทิ้ง และจากความหมายของการกระทำความรุนแรงนี้เมื่อพิจารณาในมิติขององค์ประกอบของความรุนแรง (Components of Violence) พบว่า การเกิดภาวะความรุนแรงมี 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่

1) บังคับนำเข้าไป หมายถึง ความตั้งใจที่จะทำให้เกิดผลของการกระทำ (Intentionality) สามารถแสดงในรูปแบบการคุกคามบังคับทางกายภาพ ทางเพศ และทางจิตวิทยา

2) เหยื่อ หมายถึง ผู้ถูกกระทำซึ่งมีหลายระดับ ได้แก่ ระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระดับชุมชน และระดับสังคม

3) ผลลัพธ์ หมายถึง ผลจากการกระทำที่เกิดจากความตั้งใจที่มีต่อเหยื่อ แสดงออกในรูปของการบาดเจ็บ การตาย การสร้างความเสียหายทางจิตวิทยา และการเบียดเบียนต่างๆ

การกระทำ ความรุนแรงสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ความรุนแรงที่เกิดจากความตั้งใจ (Intentionality) และความรุนแรงที่เกิดจากความไม่ตั้งใจ (Unintentionality)

พญกฤษิสาณ ชูมพล (2546) อธิบายประเภทความรุนแรงว่า มีทั้งความรุนแรงทางตรง (Direct Violence) และความรุนแรงทางอ้อม (Indirect Violence) ความรุนแรงทางตรงคือ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยเปิดเผย เห็นได้อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่เป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อตัวบุคคล หรืออาจเป็นการใช้กำลังระหว่างกลุ่มคน ซึ่งพบเห็นได้ทั่วไปและทราบทันทีว่าเป็นความรุนแรง ส่วนความรุนแรงทางอ้อมไม่เป็นรูปธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเจ็บปวดทางร่างกายแต่เป็นผลจากการจัดระเบียบสังคมหรือโครงสร้างสังคมที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่งเอาเปรียบ ใช้อำนาจต่างๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ครอบงำวิถีการดำเนินชีวิตของคนอีกกลุ่มหนึ่งหรือเรียกว่าความรุนแรงเชิงโครงสร้าง (Structural Violence)

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2539) กล่าวว่า สาเหตุที่ความรุนแรงในชีวิตสามารถดำรงและแพร่หลายอยู่ได้ เนื่องจากมนุษย์มีความสามารถในการแยกตนและกลุ่มของตนจากผู้อื่นและกลุ่มอื่นหรือทางจิตวิทยาเรียกว่า มายาแห่งเอกลักษณะ (Egocentric Perceiving) หรือมีการสัมผัสรับรู้โดยมีตัวเองเป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นการขาดคุณสมบัติคือขาดความสามารถในการรับรู้แง่มุมต่างๆ ของสถานการณ์อย่างรอบด้าน โดยไม่สามารถมองเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งจากแง่มุมของผู้อื่นได้และไม่เห็นข้อเท็จจริงที่ปรากฏต่อผู้อื่น เกิดการแยกประเภทเทียม (Pseudospeciation) ที่เกิดจากการผสมความรุนแรงในการคิดคำนึงแบ่งประเภทเทียมด้วยเงื่อนไขทางอาณาเขตทางวัฒนธรรมและการเมืองประเภทเทียม เช่น การแบ่งออกเป็นชาติ ชนเผ่า วรรณะ ชนชั้น ศาสนาและอุดมการณ์ต่างๆ ก่อให้เกิดทัศนคติที่ว่าตนเท่านั้นที่เป็นมนุษย์ประเภทที่แท้จริงและกลุ่มอื่นทั้งหมดหรือบางกลุ่มไม่เหมือนเรา แต่เป็นสิ่งหรือบางอย่างที่ต่ำกว่า

Hanrigan (1993 อ้างถึงใน จิรวรรณ แทนวัฒนกุล และคณะ, 2545) กล่าวถึงทฤษฎีของความรุนแรงในเด็ก (Theory of Violence) ว่าสามารถอธิบายด้วยทฤษฎีทางด้านจิตวิทยา โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง 2 ปัจจัย ได้แก่

1) สัญชาตญาณ (Instinct) มนุษย์มีสัญชาตญาณในการต่อสู้ การฆ่า เช่นเดียวกับสัตว์ทั่วไป ดังนั้นมนุษย์จึงสามารถที่จะเป็นผู้กระทำความรุนแรงเมื่อเวลาโอกาสที่เหมาะสม

2) ประสาทสรีรวิทยา (Neurophysiological) ปัจจัยที่ทำให้เกิดความรุนแรง ได้แก่ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อม และปัจจัยทางร่างกายโดยระบบประสาทอัตโนมัติที่มีกลไกกระตุ้นให้เกิดความก้าวร้าวไม่ใช่เกิดจากธรรมชาติของสัญชาตญาณ

โยฮัน กัลตุง (2000 อ้างถึงใน พระมหามหาราช ทุมมหาโส, 2546) ได้แบ่งความต้องการขั้นพื้นฐาน 4 ประการ ที่ประกอบด้วยการดำรงชีวิต (Survival) การมีความเป็นอยู่ที่ดี (Welfare) การมีเสรีภาพ (Freedom) และการมีเอกลักษณ์และความรู้สึกมีความหมายในชีวิต (Identity) ซึ่งหากไม่ได้รับการตอบสนองหรือได้รับไม่เพียงพอ จะทำให้มนุษย์อยู่ในสภาวะที่ต้องเผชิญกับความรุนแรง และเกิดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคม ด้วยเหตุนี้ความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าวจะเป็นตัวเร่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและความรุนแรงขึ้น ซึ่งลักษณะการเกิดความรุนแรงมี 2 ลักษณะ คือ ความรุนแรงทางตรง เช่น การถูกทำร้ายร่างกาย และความรุนแรงทางโครงสร้าง เช่น การที่เด็กจำนวนมากต้องเสียชีวิตเพราะขาดอาหาร ในขณะที่มีคนจำนวนมากมีอาหารเหลือเฟือ นอกจากนี้ กัลตุงมองว่าผลของความรุนแรงนอกจากจะเป็นผลทางร่างกายหรือทางวัตถุแล้ว ยังส่งผลทางจิตใจอีกด้วย

เป้าหมายในการศึกษาเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งในโรงเรียน

Jones และ Kmita (อ้างถึงใน วันชัย วัฒนศัพท์, 2548) กล่าวถึงเป้าหมายในการศึกษาเรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งในโรงเรียน ว่าประกอบด้วย 5 เป้าหมาย ได้แก่

- 1) เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมของการเรียนรู้ที่ปลอดภัยในโรงเรียน โดย
  - ก. ลดเหตุการณ์ที่จะก่อให้เกิดความรุนแรงในโรงเรียน
  - ข. ลดพฤติกรรมต่อต้านสังคมและก้าวร้าวซึ่งส่วนใหญ่จะนำมาซึ่งความรุนแรง
  - ค. ลดการเป็นปรปักษ์ต่อกันด้วยการพูดและการกระทำในกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความขัดแย้งระหว่างกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและชนกลุ่มน้อย
  - ง. ลดอัตราการหยุดเรียน การพักการเรียน \ออกกลางคัน เนื่องจากสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยในโรงเรียน

- 2) เพื่อสร้างสิ่งแวดล้อมในการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ในโรงเรียน โดย
- ก. ปรับปรุงบรรยากาศของโรงเรียนให้ดีขึ้น
  - ข. ปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้บริหาร และนักเรียนในโรงเรียน
  - ค. เพิ่มการให้คุณค่าของความคิดเห็น หรือมุมมองที่ต่างกันและฝึกความ

อดทน

- ง. ส่งเสริมบรรยากาศแห่งการเกื้อกูลและให้ความเคารพซึ่งกันและกัน
  - จ. ลดพฤติกรรมกลางโทษ และการแสดงอำนาจระหว่างผู้ใหญ่และเด็ก
- 3) เพื่อปรับปรุงการบริหารชั้นเรียน
- ก. ลดการใช้เวลาของครูในการจัดการปัญหาระเบียบวินัยในชั้นเรียน
  - ข. เพิ่มการใช้ระเบียบวินัยและแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยให้นักเรียนเป็น

ศูนย์กลาง

- 4) ส่งเสริมให้นักเรียนมีการพัฒนาทางด้านสังคมและอารมณ์ดีขึ้น
- ก. พัฒนาศักยภาพของทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในเชิงรุก
  - ข. พัฒนาศักยภาพในการหามุมมองได้มากขึ้น
  - ค. พัฒนาความสามารถในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง
  - ง. เพิ่มความสามารถในการเห็นความสำคัญของผู้อื่น
  - จ. รู้จักและสามารถจัดการกับอารมณ์ของตน
  - ฉ. เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมกันออกแบบ และใช้โปรแกรมการศึกษา เรื่อง

การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution Education: CRE) ในโรงเรียน

- ข. เพิ่มการใช้พฤติกรรมของความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ในโรงเรียน บ้าน และ

ชุมชน

- 5) สร้างความขัดแย้งที่สร้างสรรค์ในชุมชน
- ก. เพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชนในโรงเรียน
  - ข. สร้างเครือข่ายของโรงเรียนที่ใช้โปรแกรมการศึกษาการแก้ปัญหาความ
- ขัดแย้งกับโครงการแก้ปัญหาความขัดแย้งของชุมชน
- ค. พัฒนาชุมชนให้มีสันติภาพมากยิ่งขึ้น
  - ง. สร้างทางเลือกที่มีประสิทธิผลในระเบียบข้อบังคับเดิมที่มีผลกระทบต่อ
- การเปลี่ยนแปลงของระบบในโรงเรียน

1.1.5 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice)

ความหมายและหลักการ

กระทรวงยุติธรรม (2550) ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาความขัดแย้งที่กำลังได้รับความสนใจอยู่ในต่างประเทศและองค์กรสหประชาชาติ ในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา โดยให้ความหมายอย่างกว้างๆ ไว้ว่า เป็นกระบวนการอำนวยความสะดวกยุติธรรมทางเลือก ซึ่งมีเป้าหมายสุดท้ายในการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีเช่นเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม โดยไม่ได้ทดแทนกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพียงแต่ช่วยเสริมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

หลักการสำคัญของการดำเนินความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ประการแรก มองว่าอาชญากรรมไม่เป็นเพียงแต่การฝ่าฝืนกฎหมายซึ่งต้องเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เท่านั้น แต่ในความเป็นจริง อาชญากรรมก่อให้เกิดความเสียหาย (Harm) ด้วยและความเสียหายนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแท้จริงและส่งผลกระทบต่อผู้เสียหาย

ประการที่สอง กระบวนการยุติธรรมไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการจับตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ แต่ควรเน้นการบรรเทาความเสียหายให้แก่ทุกฝ่ายคืนสู่สภาพดีดังเดิมอีกด้วย ภาษาอังกฤษใช้คำว่า Restoration ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ประการที่สาม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ รัฐไม่ควรผูกขาดการดำเนินงาน ที่มุ่งเน้นการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย หรือเหยื่อผู้กระทำความผิดและชุมชน มีโอกาสร่วมกันหาทางออกในการแก้ปัญหา

ลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การทำความเข้าใจลักษณะและรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเป็นรูปธรรม ต้องพิจารณาใน 2 ส่วน คือ

1) กระบวนการที่ทำให้เกิดความสมานฉันท์ ต้องทำให้เกิดการฟื้นฟู โดยมีหลักการว่าต้องเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นทางการ ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้พบกันในบรรยากาศที่ทำให้เกิดความปรองดอง ส่งเสริมให้ผู้กระทำความผิดได้สำนึกผิด ซดใจ และส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม กระบวนการที่ใช้อยู่ในต่างประเทศ ได้แก่ การประชุมกลุ่ม การประชุมวงกลม ฯลฯ

2) ผลลัพธ์ที่ก่อให้เกิดความสมานฉันท์ ที่เป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ “การแสดงความสำนึกผิด” “การยินยอมที่จะปรับพฤติกรรม” และ “การเยียวยาชดใช้ที่ผู้กระทำผิดพร้อมจะชดใช้ให้ผู้เสียหาย” ซึ่งอาจไม่ใช่เงินเพียงอย่างเดียว อาจเป็นการบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ หรืออื่นๆ แล้วแต่กรณี

ประเภทความผิดที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

- 1) ความผิดที่เด็กเป็นผู้กระทำ
- 2) ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว
- 3) ความผิดที่กระทำโดยประมาท
- 4) ความผิดเล็กๆ น้อยๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกระยะสั้น

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสถาบันการศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ได้มีโครงการนำร่องการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในสถาบันการศึกษา พบว่า ผู้นำนักเรียนสามารถนำมาใช้ในการระงับเหตุพิพาทหรือความไม่เข้าใจได้ ช่วยสร้างความสำนึกว่าตนเป็นคนที่มีความสามารถได้รับความไว้วางใจในการให้ความเป็นธรรมกับเพื่อนในโรงเรียน ซึ่งเป็นหัวใจหลักของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ “เราจะอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้อง” สามารถแก้ไขปัญหากันเองได้ โดยทำความเข้าใจหาข้อมูลที่แท้จริงเพื่อที่จะเยียวยาความขัดแย้งให้สำเร็จลงโดยทั้ง 2 ฝ่าย มีความพอใจในการตกลงซึ่งกันและกัน

แม้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นการระงับความขัดแย้งหรือปัญหาทั้งความขัดแย้งระหว่างนักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับครู ครูกับผู้ปกครองและผู้ปกครองกับนักเรียนที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในการทำกิจกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่อย่างไรก็ดี การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโรงเรียนจะต้องกระทำโดยคณะทำงานในแต่ละระดับที่ผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งมีหลักการและขั้นตอนการทำงาน ดังนี้

- 1) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คือ กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ผู้ที่มีอำนาจที่จะเลือกคือผู้เสียหายและผู้กระทำผิด การที่คู่กรณีเข้าร่วมในกระบวนการอาจโดยการเรียกร้องของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือโดยการเชิญชวนของคนกลาง หรือฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแจ้งความประสงค์แล้วคนกลางจะเป็นผู้ไปเชิญอีกฝ่ายหนึ่ง อย่างไรก็ตาม หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการกระทำด้วยความสมัครใจของคู่กรณีเท่านั้น

หน้าที่ของคณะทำงานคือ ชี้แจงให้คู่กรณีทราบว่าการบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์คืออะไร แต่ละฝ่ายมีบทบาทหน้าที่อย่างไร ต้องทำอะไร เมื่อทำแล้วจะได้และเสียอะไร ส่วนการตัดสินใจว่าจะเข้าสู่กระบวนการหรือไม่เป็นอำนาจการตัดสินใจของคู่กรณีเท่านั้น ประเด็นสำคัญคือ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใช้ได้เมื่อผู้เข้าสู่กระบวนการมีความคิดในทางบวก ไม่ต้องการตอบโต้หรือแก้ปัญหาก็แก้ความขัดแย้งโดยใช้ความรุนแรง แต่ต้องการหาทางแก้ไขความขัดแย้ง แก้ปัญหาหาทางออกที่ดีที่สุดร่วมกัน

2) คนกลางจะเตรียมความพร้อมของทั้งสองฝ่ายก่อนดำเนินการประชุมกลุ่มหรือการพบปะกัน โดยดำเนินการประชุมหรือหาทางออกร่วมกัน ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

- กระบวนการสำนึกผิด ทำได้โดยให้ผู้ถูกกระทำได้พูดหรือบอกกล่าวให้ผู้กระทำได้รับรู้ถึงความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสีย ความเสียหาย ความเจ็บปวดและผลกระทบที่ได้รับจากการกระทำ การรับรู้เรื่องราวต่างๆ จากผู้ถูกกระทำโดยตรงทำให้ผู้กระทำผิดได้รับรู้ถึงผลร้ายจากการกระทำของตน

- กระบวนการแก้ปัญหาร่วมกัน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องร่วมกันปรึกษาหารือว่าจะแก้ไขผลร้ายที่ผู้เสียหายได้รับอย่างไร เป็นขั้นตอนที่ผู้กระทำผิดได้แสดงความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน

- การทำข้อตกลงร่วมกัน โดยทั่วไปจะทำข้อตกลงร่วมกันเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีรายละเอียดว่าแต่ละฝ่ายจะปฏิบัติต่อกันและกันอย่างไร ใช้เวลาเท่าใด เป็นต้น ในขั้นตอนนี้ต้องระบุวิธีการติดตามผลด้วย เพื่อให้เชื่อได้ว่าเหตุการณ์เช่นนี้ จะไม่เกิดขึ้นอีกในอนาคต

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นกระบวนการหนึ่งที่ต้องนำมาพิจารณาในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เนื่องจากมีวิธีการคิด และการมองปัญหาที่เป็นทางเลือกใหม่ซึ่งจะนำไปสู่แนวปฏิบัติที่ต่างออกไป ซึ่งเป็นที่ยอมรับและให้ความสำคัญในระดับนานาชาติ และสามารถนำมาใช้กับประเภทปัญหา/หรือความผิดที่เกิดกับเด็กในสถานศึกษาได้ โดยอาจนำมาใช้เป็นขั้นตอนหรือกระบวนการหนึ่งในส่วนของกระบวนการแก้ไข หรือกระบวนการเยียวยาฟื้นฟูเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ซึ่งจะช่วยให้การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.1.6 แนวคิดและแนวทางเกี่ยวกับสันติวัฒนธรรม (A Culture of Peace/ Peace Culture)

องค์การสหประชาชาติ ให้ความหมายของวัฒนธรรมสันติภาพ หรือสันติวัฒนธรรม (Culture of Peace) ไว้ว่า คือ คุณค่า ทศนคติ และรูปแบบพฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิตและการ

กระทำทั้งหมดที่ได้รับแรงบันดาลใจและแสดงถึงการเคารพต่อชีวิตและต่อมนุษย์ เป็นการปฏิเสธ ความรุนแรงและยึดมั่นในหลักการแห่งอิสรภาพ ความยุติธรรม ความเป็นเอกภาพ ความอดกลั้น และความเข้าใจระหว่างชนชาติ ระหว่างกลุ่มชนและปัจเจกบุคคล

UNESCO (2007: online) นำเสนอสิ่งจำเป็นในการสร้างสันติวัฒนธรรมไว้ว่า ประกอบด้วย

1) การปลูกฝังวัฒนธรรมสันติภาพ/สันติวัฒนธรรมผ่านระบบการศึกษา (Foster a Culture of Peace through Education) โดยการปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาให้มีเนื้อหาในการ กระตุ้นให้เกิดคุณค่า ทศนคติ และพฤติกรรมเกี่ยวกับสันติภาพ ซึ่งประกอบด้วย ความสงบ การแก้ไข ความขัดแย้ง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การสร้างข้อตกลงร่วมกัน และการปฏิบัติที่ไว้ความรุนแรง

2) ส่งเสริมเศรษฐกิจแบบยั่งยืนและการพัฒนาสังคม (Promote Sustainable Economic and Social Development) โดยการลดความไม่พอเพียงทางเศรษฐกิจและสังคม การขจัด ความยากจน การรับรองความมั่นคงทางอาหารที่เพียงพอ ส่งเสริมความยุติธรรมทางสังคมการแก้ไข ปัญหาหนี้สินที่ยั่งยืน ให้ความสำคัญสนับสนุนสตรี สร้างมาตรการพิเศษเพื่อกลุ่มที่มีความต้องการพิเศษ และการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติที่ยั่งยืน เป็นต้น

3) สนับสนุนด้านการเคารพสิทธิมนุษยชน (Promote Respect for All Human Rights) ตราบที่สงครามและความรุนแรงยังดำเนินอยู่ สันติภาพจะต้องครอบคลุมการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน เพราะสถานการณ์ดังกล่าวมีโอกาสที่จะมีการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้สูง

4) สนับสนุนความเท่าเทียมระหว่างหญิงและชาย (Ensure Equality between Women and Men) โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจ สังคมและการตัดสินใจการเมือง ของสตรี เพื่อลดโครงสร้างที่แบ่งแยกและขัดขวางสตรี

5) ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (Foster Democratic Participation) ปัจจัย พื้นฐานในการดำรงรักษาสันติภาพและความมั่นคงไว้ได้ คือการส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเนื่องจากเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่รัฐบาลและการบริหารที่โปร่งใส การต่อต้านการก่อการ ร้าย อาชญากรรม การคอร์รัปชัน การค้ายาเสพติด และการฟอกเงิน

6) ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ขันติธรรมและความสมานฉันท์ (Advance Understanding, Tolerance and Solidarity) การขจัดสงครามและความรุนแรง เราจำเป็นต้อง ก้าวข้ามและเอาชนะภาพลักษณ์แห่งศัตรูโดยการส่งเสริมความเข้าใจอันดี ขันติธรรมและความ สมานฉันท์ระหว่างผู้คน โดยการเรียนรู้ความแตกต่าง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการ แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน

7) ส่งเสริมการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร (Support Participatory Communication and the Free Flow of Information and Knowledge) รวมถึงการจำกัดความรุนแรงในสื่อ

8) สนับสนุนสันติภาพและความมั่นคงระหว่างประเทศ (Promote International Peace and Security) ได้แก่ การส่งเสริมเรื่องความมั่นคงของมนุษย์ การปลดอาวุธ การทำสนธิสัญญาด้านนิวเคลียร์ การเจรจาต่อรองเมื่อเกิดความขัดแย้งทางการทหาร

United Nation (UN, 1998 อ้างถึงใน Loreta Navarro-Castro and Jasmin Nario – Galace, 2008) ได้ประกาศให้สันติวัฒนธรรม (A Culture of Peace) เป็นชุดของค่านิยม ทักษะคติ ระเบียบแบบแผน พฤติกรรม และวิถีชีวิตที่สะท้อนและกระตุ้นให้เกิดสิ่งต่อไปนี้

- 1) การเคารพต่อชีวิต สิทธิและศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคล
- 2) การปฏิเสธความรุนแรงทุกรูปแบบ และให้คำมั่นสัญญาที่จะป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งรุนแรงที่มุ่งสู่การแก้ที่สาเหตุของปัญหา ผ่านการเจรจาและไกล่เกลี่ย
- 3) สร้างคำมั่นสัญญาที่จะให้ความร่วมมือต่อการสร้างความเท่าเทียมที่ตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและคนในรุ่นต่อไป
- 4) สนับสนุนสิทธิและโอกาสที่เท่าเทียมของหญิงและชาย
- 5) ให้ความเคารพต่อสิทธิของบุคคลในการแสดงออกทางความคิดและให้ข้อมูลอย่างอิสระ
- 6) สนับสนุนหลักการพื้นฐานของอิสรภาพ ความยุติธรรม ประชาธิปไตย ความอดกลั้น ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความร่วมมือ พหุวัฒนธรรม ความแตกต่างทางวัฒนธรรม การเจรจา และความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ ชาติพันธุ์ ศาสนา และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ระหว่างกลุ่มและบุคคล

กลุ่มผู้ได้รับรางวัลโนเบลด้านสันติภาพ ได้ร่วมกันร่างปฏิญญา Manifesto 2000 (อ้างถึงใน วลัย พานิช, 2548) ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติตน 6 ประการที่ช่วยส่งเสริมสันติวัฒนธรรม มีดังนี้

- 1) ให้ความเคารพต่อชีวิตทั้งหมด เคารพในชีวิตและศักดิ์ศรีของแต่ละบุคคลโดยไม่มีการแบ่งแยกชนชั้นหรืออคติใดๆ
- 2) ไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบทั้งทางร่างกาย เพศ จิตใจ เศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะต่อกลุ่มที่ด้อยโอกาสและอ่อนแออย่างเด็กและเยาวชน

- 3) แบ่งปันกับผู้อื่น ทั้งการให้เวลาและทรัพยากร ด้วยจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ยุติการเลือกที่รักมักที่ชัง ความไม่ยุติธรรมและการขูดรีดทางการเมืองและเศรษฐกิจ
- 4) รับฟังผู้อื่นเพื่อเกิดความเข้าใจกัน โดยมีเสรีภาพในการแสดงออกและยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นและรับฟังผู้อื่น โดยไม่ยึดติดกับพวกของตน
- 5) ส่งเสริมรักษาโลกโดยส่งเสริมให้ผู้บริโภคมีพฤติกรรมที่รับผิดชอบ และให้ความเคารพต่อชีวิตทั้งปวง รวมทั้งรักษาความสมดุลของธรรมชาติบนโลก
- 6) สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สนับสนุนการพัฒนาชุมชนของตนโดยให้สตรีมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และเคารพในหลักประชาธิปไตย เพื่อร่วมสร้างสรรค์ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในรูปแบบใหม่

การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม เป็นการจัดการศึกษาที่มีกรอบแนวคิดคล้ายคลึงกับการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ เพียงแต่มีเป้าหมายชัดเจนในแง่ของการมุ่งหวังให้เกิดสันติภาพที่ต่อเนื่องถาวรจนถึงระดับการเป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต โดยประเด็นในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม อาทิ การเสริมสร้างคุณค่า ทศนคติ และรูปแบบพฤติกรรม วิธีการดำเนินชีวิตและการกระทำที่ปฏิเสธความรุนแรงทุกรูปแบบ สะท้อนการเคารพต่อชีวิต สิทธิและศักดิ์ศรีของบุคคล ความเสมอภาคเท่าเทียม มีความอดทนอดกลั้น และเอื้ออาทรต่อกัน เป็นต้น

1.2 ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

ในการสัมมนานานาชาติเพื่อระดมความคิดเห็น เรื่อง การเพาะกล้าแห่งปัญญาเพื่อให้ได้มาซึ่งสันติ (Cultivating Wisdom, Harvesting Peace) ณ เมืองบรัสเซล ประเทศเบลเยียม เมื่อเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2548 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) ได้มีการนำเสนอแนวทางการเสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญแบ่งเป็น 4 ประเด็น ได้แก่

- 1) หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ต้องมีการปรับกระบวนการทัศน์ของการออกแบบหลักสูตรจากเดิมที่เน้นเนื้อหาสาระและประเมินผลโดยดูจากผลสอบมากเกินไป มาเน้นการพัฒนาคุณภาพหรือสันติภาพภายในของมนุษย์ (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม การปลูกฝังความมีเมตตา รักสันติ รวมถึงมีทักษะชีวิต กระบวนการคิดวิเคราะห์ ทักษะการเจรจาสื่อสาร ความยุติธรรม สิทธิมนุษยชน หรือมีสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนแบบบูรณาการ มีการฝึกประสบการณ์

และเน้นความเป็นองค์รวมของค่านิยม คุณธรรม หลักแห่งสันติสุขและความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความเชื่อ ฯลฯ

2) การผลิตและการพัฒนาครู คณาจารย์ โดยสถาบันฝึกหัดครูต้องจัดให้มีหลักสูตรและการฝึกฝนการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ให้ครอบคลุมประเด็นทั้ง 4 เสาหลักของการศึกษา ฯลฯ ตลอดจนมีระบบติดตามการประพฤติตนเป็นแบบอย่างของครูอย่างเป็นระบบ

3) บทบาทของสถานศึกษา โรงเรียนหรือสถานศึกษาต้องทบทวนและกำหนดวิสัยทัศน์ นโยบายและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในเรื่องเกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่มีการระบุแผนงาน โครงการ หรือโปรแกรมการจัดกิจกรรมเฉพาะและสอดแทรกอยู่ในการเรียนการสอนทุกรูปแบบ รวมถึงการส่งเสริมให้พ่อแม่ ครอบครัวยุวมชน มีบทบาทสำคัญในการปลูกฝังและเป็นแบบอย่างที่ดีของการสร้างสันติวัฒนธรรม และเสนอแนะให้มีเกณฑ์การประเมินสมรรถนะคณาจารย์ด้านการปลูกฝังให้ผู้เรียนเกิดพลังปัญญาเพื่อนำไปสู่สันติภาพด้วย

4) บทบาทของกระทรวงศึกษาธิการ ต้องให้ความสำคัญกับการปฏิรูปหลักสูตร การกำหนดยุทธศาสตร์หรือนโยบายที่ช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา

เมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2547 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดทำมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนใช้ความรุนแรงเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อผ่านความเห็นชอบหลักการและมอบหมายให้กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปเป็นกรอบแนวทางในการปฏิบัติงานในส่วนที่เกี่ยวข้องตามอำนาจหน้าที่ เพื่อให้เกิดภาพการดำเนินงานร่วมกันที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ในครั้งนั้นกระทรวงศึกษาธิการ มีข้อเสนอแนะและข้อความเห็นในการดำเนินการเพื่อลดปัญหาความรุนแรงและพฤติกรรมไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชนที่มีประสิทธิภาพและเข้มแข็ง โดยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องดำเนินงานใน 3 ส่วน ได้แก่

1) ด้านนโยบาย ขณะนั้นสภานิติบัญญัติแห่งชาติมีแนวคิดในการยกร่างพระราชบัญญัติพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องเร่งผลักดันปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กและเยาวชนและการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและเยาวชน ให้เป็นวาระแห่งชาติ เพื่อกำหนดมาตรการที่เหมาะสมสำหรับแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ

2) ด้านพัฒนาเครือข่ายองค์กร โดยเฉพาะศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็กและครอบครัว กระทรวง ศึกษาธิการ เพื่อเป็นองค์กรในการขับเคลื่อนนโยบาย ยุทธศาสตร์การส่งเสริมสนับสนุน สิทธิเด็กไปสู่การปฏิบัติอย่างเต็มศักยภาพ การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียนให้ เข้มแข็ง ศึกษาพัฒนาและสร้างเครือข่ายการปฏิบัติงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อ ป้องกัน แก้ไขและพัฒนาความประพฤติเด็กและเยาวชน

3) ด้านระบบข้อมูล พัฒนาระบบข้อมูลเด็กและเยาวชนให้สมบูรณ์สามารถเข้าถึงและ แลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างสะดวก และมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดและแนวทางที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพ การศึกษาเพื่อสันติภาพ สันติวิธี ความขัดแย้งและความรุนแรงและสันติวัฒนธรรมตลอดจนสาระสำคัญในการนำเสนอแนวทางการ เสริมสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นได้โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษา และกรอบการดำเนินงานตาม มาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนใช้ความรุนแรงข้างต้น ทำให้สามารถสังเคราะห์ ปัจจัยเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมได้พอสังเขป โดยแบ่งออกเป็นด้านต่างๆ ดังนี้

1) ด้านเนื้อหาสาระ (องค์ความรู้)

ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ต้องมีการกำหนด กรอบเนื้อหาสาระที่จะต้องมีการให้ความรู้ที่ชัดเจนหรือทำความเข้าใจให้ตรงกัน ตลอดจนเป็น กรอบในการจัดกิจกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา เป็นฐาน ได้แก่ การให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับสันติภาพ การศึกษาเพื่อสันติภาพ สันติวิธี การ จัดการและการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และ เรื่องอื่นๆ ที่มีเป้าหมายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และภายนอก (Interpersonal Peace) เช่น ความรักและความเข้าใจ ระหว่างกัน เข้าใจและรู้คุณค่าของตนเอง สิทธิและหน้าที่ของผู้เรียน การเคารพและยอมรับความ แตกต่างและศักดิ์ศรีคุณค่าความเป็นมนุษย์ การปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมโดยไม่ใช้ความรุนแรง การรู้จักคิดวิเคราะห์ การจัดการอารมณ์และความเครียด การฝึกความอดทนอดกลั้น คุณธรรม จริยธรรมต่างๆ การฝึกทักษะการสื่อสาร และทักษะการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี เป็นต้น โดยเนื้อหาสาระต่างๆ สามารถทำได้โดยการสอดแทรกลงไปเป็นหลักสูตร หรือจัดกิจกรรมเสริม ต่างๆ ตลอดจนสร้างความร่วมมือระหว่างบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อช่วยกันสร้างความ เข้มแข็ง ภูมิคุ้มกัน หรือติดตั้งข้อมูลตั้งต้นที่ถูกต้องลงในตัวผู้เรียน ให้มีความพร้อมทั้งการดำรง

ชีวิตประจำวันที่เป็นเสมือนการเตรียมการป้องกัน การเผชิญปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ และการเยียวยาหรือฟื้นฟูภายหลังการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้เสร็จสิ้นแล้ว เป็นต้น

2) ด้านกระบวนการ/กิจกรรม

การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ทำได้โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบูรณาการลงในเนื้อหาวิชาที่เรียนตามปกติ โดยต้องมีการปรับกระบวนการทัศน์ของเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ก่อน การจัดกิจกรรมพิเศษภายในโรงเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรโดยให้ความสำคัญกับการสร้างความร่วมมือกับชุมชน บุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการจัดสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม เป็นต้น ทั้งนี้การแสวงหาแนวทางเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการจัดกิจกรรมที่หลากหลายควรมีที่มาหรือเกิดจากความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง มากกว่าเป็นการสั่งการจากส่วนบนเพียงอย่างเดียว

3) ด้านการจัดทรัพยากรหรือองค์ประกอบเสริม เช่น การจัดทำและพัฒนา ระบบฐานข้อมูลเด็กและเยาวชนให้สมบูรณ์เข้าถึงและสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้อย่างสะดวก และมีประสิทธิภาพ มีกระบวนการเสริมแรงด้วยการยกย่อง หรือให้รางวัลแก่ตัวอย่างที่ดี และการใช้ตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาความขัดแย้งในอดีต บอกเล่าประสบการณ์เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันจากเหตุการณ์จริง เป็นต้น

4) ด้านความร่วมมือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง (ชุมชน)

ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีความจำเป็นต้อง ระบุผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีอิทธิพลต่อการเกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรง ตลอดจนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อประโยชน์ในการจัดลำดับ ความสำคัญ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่จะนำไปสู่การติดตาม เฝ้าระวัง การส่งเสริม สนับสนุน และการแก้ปัญหาและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาที่ถูกจุดและตรง ประเด็น รวมทั้งเกิดจากความต้องการหรือความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังและเป็น กระบวนการต่อเนื่อง เช่น หน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงยุติธรรม สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ฯลฯ) ครอบครัว/ผู้ปกครอง ผู้บริหาร/ครู รุ่นพี่และเพื่อน ชุมชนรอบข้าง สื่อสารมวลชน รวมทั้งตัวผู้เรียน และผู้เกี่ยวข้องอื่นๆ เป็นต้น

5) ด้านผู้นำการเปลี่ยนแปลง

ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้เกิดขึ้นและมี สัมฤทธิ์ผล ผู้นำเป็นปัจจัยเงื่อนไขสำคัญที่จะก่อให้เกิดกระบวนการที่จะขับเคลื่อนกระบวนการต่างๆ อย่างเป็นรูปธรรม ผู้นำควรจะต้องมีวิสัยทัศน์ และมีความรู้ความเข้าใจถึงกระบวนการทัศน์ใหม่ในการ

จัดการศึกษาและจัดกิจกรรมต่างๆ ที่ให้ความสำคัญในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มากกว่าการมุ่งพัฒนาในเชิงเนื้อหาสาระเช่นในอดีต และต้องมีความจริงจังและมุ่งมั่นในการแก้ปัญหา และมีการปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ และสร้างความเข้าใจในเรื่องเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพจริงๆ เนื่องจากในทางปฏิบัติ สังคมไทยยังคงมีลักษณะการทำงานหรือสายการบังคับบัญชาที่เป็นแบบบนลงล่าง หรือเคารพเชื่อฟังผู้นำ หรือมีเครือข่ายความร่วมมือส่วนใหญ่ในแนวคิด ปรับเปลี่ยนไปสู่เครือข่ายความร่วมมือแนวราบ ที่สมาชิกเครือข่ายทุกคนมีความเสมอภาคกัน ดังนั้นผู้นำจึงมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในที่นี้ผู้นำนอกจากจะหมายถึง กระทรวงศึกษาธิการ (ต้นสังกัด) ผู้บริหาร/ครู และผู้ปกครองแล้ว ยังต้องรวมไปถึงผู้นำนักเรียน (ทั้งที่เป็นรุ่นพี่และเพื่อน หรือคนที่มีความสำคัญต่อผู้เรียนในสถานศึกษา) สถาบันทางศาสนา และผู้นำชุมชนที่เกี่ยวข้อง อีกด้วย

ตอนที่ 2 สภาพปัญหา และแนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ของไทยและต่างประเทศ

2.1 สภาพปัญหา และแนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ของไทย

2.1.1 สภาพปัญหาด้านสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ปัจจุบัน ปัญหาความรุนแรงในโรงเรียนทั้งในโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา กำลังเป็นวิกฤติปัญหาหนึ่งของสังคมไทย ดังที่ปรากฏเป็นข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ ซึ่งนับวันจะลุกลามจากเด็กผู้ชายสู่เด็กผู้หญิง และลดระดับชั้นและอายุของคู่กรณี ลงเรื่อยๆ ถึงขั้นมีการบันทึกภาพการตบตีเป็นคลิปวิดีโอในโทรศัพท์มือถือและเผยแพร่ทางสื่อประเภทต่างๆ ตลอดจนเกิดขึ้นในกลุ่มที่เคยถูกจัดให้เป็นพวกเดียวกัน เช่น การรับน้องที่รุนแรง การกีดกันไม่ให้สาขาวิชาที่เปิดใหม่ในสถาบันเดียวกันที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างความปรองดองได้เปิดเรียนตามปกติ ปัญหาความรุนแรงดังกล่าวนี้เกิดขึ้นจากพื้นฐานของความขัดแย้งที่ขยายเพิ่มขึ้นกลายเป็นความรุนแรงจนเกิดความเสียหายในชีวิตและทรัพย์สินตามมา

ปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในและนอกสถานศึกษา ส่งผลให้เกิดปัญหาต่อการสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมต่อการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน ซึ่งสถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ต่างมีความพยายามที่จะดำเนินการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรงด้วยสันติวิธี และต้องการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน แต่เนื่องจาก

สถานศึกษาหลายแห่งยังไม่ทราบและไม่มีความรู้วิธีการใหม่ หรือเครื่องมือในการจัดการปัญหาอย่างเหมาะสม มีผลการสำรวจจากหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ชี้ให้เห็นถึงสภาวะหรือสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนในประเด็นความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงจำนวนมากที่สามารถยกตัวอย่างได้ดังนี้

ในปี พ.ศ.2545 บริษัท ริดเดอร์ส ไตเจสท์ ร่วมกับบริษัทวิจัยการตลาด ออราเคิล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2545: ออนไลน์) ได้สำรวจสถานการณ์การรังแกในโรงเรียนในช่วง 12 เดือนในปี 2545 ของผู้เรียนโดยสอบถามจากผู้ปกครอง 500 คน ใน 5 เมืองใหญ่ในเอเชีย ได้แก่ กรุงเทพฯ กัวลาลัมเปอร์ มะนิลา สิงคโปร์ และไทเป พบว่าในทั้งหมด 5 ประเทศ มะนิลาและกรุงเทพฯ มีสถิติการรังแกในกลุ่มผู้เรียนสูงที่สุดในเอเชีย ซึ่งสอดคล้องกับผลการสำรวจในช่วงเวลาเดียวกันของสถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหิดล และสำนักกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่สำรวจสุขภาพคนไทย ตั้งแต่ปี 2546 จนถึงปัจจุบัน มีตัวชี้วัดที่ชี้ให้เห็นว่า วัยรุ่นไทยเป็นชาวหนังสือพิมพ์ในเรื่องความรุนแรงเพิ่มขึ้น และมีการศึกษาชัดเจนว่า ทวี คอมพิวเตอร์ เปิดโอกาสให้ปลุกฝังนิสัย ความก้าวร้าวได้เช่นกัน

นอกจากนั้น สมบัติ ตาปัญญา (2551) ผู้ดูแลรับผิดชอบโครงการส่งเสริมสนับสนุน และคุ้มครองสุขภาพและมนุษยชนด้านเด็ก เยาวชน และครอบครัวได้สำรวจข้อมูลด้านปัญหาความรุนแรงในโรงเรียน โดยดูจากสถิติการรังแก ซึ่งศึกษาจากเด็กประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3,047 คน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ - มีนาคม 2549 ใน 8 จังหวัดกระจายในทุกภูมิภาค เช่น กรุงเทพมหานคร ชลบุรี ขอนแก่น สงขลา พบว่านักเรียนกว่า 40% เคยถูกรังแกเดือนละ 2-3 ครั้ง และพบอีกว่าการรังแกกันใหม่เพื่อนเกิดมากที่สุดในระดับประถมศึกษาปีที่ 4 และลดลงตามระดับชั้นที่สูงขึ้น พฤติกรรมคล้ายกันทุกภาคที่พบมากที่สุดคือ ทำร้ายจิตใจด้วยวาจา ล้อเลียน 47.9% เหยียดหยามเชื้อชาติ ผิวพรรณ 27.9% และพบการคุกคามทางเพศ 10.7% ยกเว้นภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการแย่งเงินและของใช้ด้วย โดยระบุสถานที่เกิดความรุนแรง 5 อันดับ ประกอบด้วยในห้องเรียนเวลาครูไม่อยู่ ทางเดินหน้าห้องเรียนหรือบันได สนาม โรงอาหาร และในห้องเรียนต่อหน้าครู ทั้งนี้ผู้เรียนที่ให้ข้อมูลกว่า 41.2% ระบุว่า ครูหรือผู้ใหญ่แทบไม่ให้ความช่วยเหลือแม้แต่บ่อยและนักเรียนมากถึง 75.2% มองว่าโรงเรียนไม่ได้ช่วยหามาตรการหยุดการรังแกเลย

ข้อมูลข้างต้นสอดคล้องกับรายงานสภาการเด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) ในรอบปี 2547 – 2548 ของสถาบันรามจิตติ (2549) ที่สำรวจกลุ่มเด็กและเยาวชนทั่วประเทศจำนวน 150,000 คน พบว่า เด็กนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษา ทั้งในระดับ ปวช. และปวส. ตกอยู่ในวัฏจักรของการใช้ความรุนแรง การใช้กำลังกันระหว่างเพื่อนนักเรียนด้วยกัน และปัจจุบันเด็กและเยาวชนมีพฤติกรรมที่รุนแรงมากขึ้น เด็กได้รับความรุนแรง 9 -

10% มีการใช้ความรุนแรงทั้งการกระทำทางกาย ทางคำพูด ตบ ตี เตะ โดยหากคิดจากเด็กมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นไปถึงระดับอาชีวศึกษา รวม 700,000 คน พบว่าคดีความรุนแรงของเยาวชนเพิ่มขึ้นในช่วง 2-3 ปี จากมีคดีเด็กก่ออาชญากรรม 80 คดี เพิ่มขึ้นเป็นวันละ 200 คดี หรือประมาณ 40,000 คดีต่อปี ถึงแม้ว่าในการศึกษาสภาวการณ์เด็กและเยาวชนในโครงการ Child Watch ไม่ได้แสดงสถิติเจาะจงด้านความรุนแรงในสถานศึกษา แต่ยังมีข้อมูลเชิงประจักษ์จากการนำเสนอของสื่อมวลชนมากมาย ที่แสดงให้เห็นถึงภาพพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นภาพความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา เช่น กรณีการรับน้อง หรือการทะเลาะวิวาทของนักเรียนหญิง ที่มีระดับความรุนแรงสูง โดยผู้ประทุพติมีอายุน้อยลง โดยความรุนแรงในสถานศึกษาส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในระดับมัธยมศึกษาและระดับอาชีวศึกษา (ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พ.ศ.2551-2554, 2551 : 6)

ขณะที่การสำรวจล่าสุดในปี 2549 ของกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2549) พบว่า จากการสำรวจเมืองใหญ่ทั่วโลก ประเทศไทยมีปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาเป็นอันดับ 2 รองจากญี่ปุ่น โดยอันดับถัดไป ได้แก่ อังกฤษและอเมริกาตามลำดับ เป็นต้น

นอกจากนั้นผลการสำรวจข้อมูลสถานการณ์ความรุนแรงในโรงเรียน ปี 2549 สมัชชาเด็กและเยาวชน จ. อุตรดิตถ์ พบว่า ครูกว่าร้อยละ 77.3 ลงโทษด้วยการตี ร้อยละ 68.9 ใช้วิธีการตะคอกใส่ ร้อยละ 54.1 พุดสบประมาท ประชดประชัน และมีนักเรียนร้อยละ 8 ถูกครูทำโทษ โดยไม่มีเหตุผล ซึ่งหากปล่อยไว้ อาจเป็นการบ่มเพาะการใช้ความรุนแรงในผู้เรียนได้ ในขณะที่สรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รอบแรก พ.ศ.2544-2548) จากโรงเรียนจำนวน 30,010 แห่ง โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) แสดงให้เห็นว่า มาตรฐานการศึกษาในด้านที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาผ่านเกณฑ์มาตรฐานในระดับดีมาก (สมศ.,2549) แต่ผลในทางปฏิบัติกลับพบว่า เด็กและเยาวชนไทยยังขาดคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น

สถิติข้างต้นแสดงให้เห็นถึงสถานการณ์ปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้นมีสาเหตุและรูปแบบความรุนแรงต่างกัน ซึ่งชี้ให้เห็นว่าโครงสร้างความสัมพันธ์ของผู้เรียนในสถานศึกษาเปลี่ยนไป ทั้งระหว่างนักเรียนด้วยกัน ระหว่างครูกับนักเรียน และบุคคลอื่นๆ และส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การอยากมาโรงเรียน ทศนคติต่อตนเองและผู้อื่นของผู้เรียน ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นภาพสะท้อนของปัญหาการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันที่อ่อนแอของนักเรียน ซึ่งส่งผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมต่อไปในอนาคต ซึ่งหน่วยงานที่

เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจะต้องให้ความสำคัญและหาแนวทางในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่มีประสิทธิภาพต่อไป

2.1.2 แนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ก. นโยบาย/ยุทธศาสตร์ และมาตรการที่เกี่ยวข้อง

นับตั้งแต่องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศเริ่มให้ความสำคัญในการนำประเด็นการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมมาเป็นแนวทางในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ มีการนำเสนอกรอบแนวทาง การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และมีการนำแนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมไปใช้ในปัจจุบัน กรอบแนวคิดในเรื่องที่เกี่ยวข้องสามารถยกตัวอย่าง เช่นพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 6 ที่ได้บัญญัติไว้ว่า การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข สถานศึกษาจึงเป็นสถาบันที่สำคัญที่จะหล่อหลอมให้เด็กเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ดังกล่าว นอกจากนั้นยังมีการกำหนดนโยบาย/ยุทธศาสตร์และมาตรการที่เกี่ยวข้องเพื่อรองรับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เช่น

1) นโยบายรัฐบาล

พ.ศ. 2549 พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ ได้แถลงนโยบายด้านสังคมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและคุณธรรม คือ เร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ มุ่งขยายโอกาสทางการศึกษาของประชาชนให้กว้างขวางและทั่วถึง โดยคำนึงถึงการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ เสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตยโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถานการศึกษา ซึ่งต่อมากกระทรวง ศึกษาธิการได้นำแนวนโยบายดังกล่าวมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์การศึกษา โครงการคุณธรรมนำความรู้ และกรอบคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ โดยมีสาระสอดคล้องกันคือ การเร่งรัดปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย มุ่งพัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันทางศาสนา และสถานการศึกษา มีเป้าประสงค์เพื่อให้การศึกษาช่วยสร้างความสมานฉันท์ ความ

สามัคคี และใช้สันติวิธีในการแก้ปัญหา โดยกำหนดกรอบคุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ได้แก่ ชยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ มีวินัย สุภาพ สะอาด สามัคคี มีน้ำใจ

ต่อมาในรัฐบาล นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ได้แถลงนโยบายด้านการศึกษาศอรััฐสภาเมื่อวันที่ 29 ธันวาคม 2551(2551: ออนไลน์) ที่ส่งผลถึงการกำหนดนโยบายการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ (นายจรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์) ซึ่งมีนโยบายที่ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาโดยมีการจัดสรรงบประมาณ 2553 สำหรับการศึกษาสูงที่สุดในประวัติศาสตร์ โดยมุ่งเน้นการปฏิรูปการศึกษารอบสองที่มีเป้าหมายหลัก คือ ต้องทำให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ โดยเน้น 3 เรื่องคือ 1) คุณภาพ เน้นสร้างคุณภาพคนไทยยุคใหม่ การพัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ การบริหารจัดการยุคใหม่ และพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ 2) โอกาส เช่น การเรียนฟรี 15 ปี การสนับสนุนการเรียนของเด็กในพื้นที่ห่างไกล เด็กพิการ และ 3) การมีส่วนร่วม โดยให้ทุกภาคส่วนเข้าร่วมในการสนับสนุนการศึกษา นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดในการตั้งสถาบันครูศึกษาแห่งชาติ เพื่อทำหน้าที่ในการพัฒนาอบรมวิชาชีพครูเพื่อคุมคุณภาพของครู และการเข้ามาดูแลการผลิตครูของครูหรืออาจารย์ในคณะครุศาสตร์ ศึกษาศาสตร์ ซึ่งเป็นวิกฤติที่รุนแรงเนื่องจากปัญหาการขาดครูของครู โดยในด้านคุณภาพมีรายละเอียดดังนี้

ในส่วนของการพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ มีนโยบายให้ผลิตผู้เรียนยุคใหม่ให้เป็นเด็กที่เก่ง ต้องเป็นคนดี และต้องมีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย

(1) เก่ง มีความสำคัญในฐานะเป็นตัวชี้วัดคุณภาพประการหนึ่ง โดยในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานจะต้องทำให้เด็กเก่งทั้ง 8 กลุ่มสาระ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง 5 กลุ่มสาระสำคัญที่ต้องเน้นเป็นพิเศษ ได้แก่ ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม และภาษาไทย

(2) ดี มีการกำหนดนโยบาย 3 ดี (“3 D”) โดยทุกสถานศึกษา ทั้งขั้นพื้นฐาน อาชีวศึกษา อุดมศึกษา จะต้องรับนโยบาย 3D ให้เห็นเป็นรูปธรรมทุกระดับ ดังนี้

(2.1) Democracy ให้เด็กเชื่อมั่นการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข นักเรียนที่จบไปต้องรู้จักกิจการทุจริตและต่อต้านการซื้อสิทธิขายเสียง เพราะการซื้อสิทธิขายเสียงนำมาซึ่งการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นมะเร็งร้ายของระบอบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นวงจรอุบาทว์ คือ มีการเลือกตั้ง ซื้อสิทธิขายเสียง ทุจริตถอนทุน เป็นเหตุผลให้ปฏิวัติ ยึดอำนาจ แล้วมีการเลือกตั้งใหม่ ก็มีการซื้อสิทธิขายเสียง โดยไม่ใช้สอนแค่ให้เด็กรู้ว่าสิทธิและประชาธิปไตยคืออะไร แต่ต้องสอนให้อยู่ในจิตสำนึก อยู่ในสายเลือดของเด็กไทยทุกคน

(2.2) Decency คุณธรรมจริยธรรม และภาคภูมิใจในความเป็นไทย ต้องมีกิจกรรมการสอนที่ทำให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรม รู้ผิดชอบชั่วดีไม่เพียงแค่ว่า เด็กที่จบไปต้องทำได้

จริง ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยทุกฝ่ายต้องช่วยกันในการทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้จริง มีนโยบายการนำพระเข้ามาสอนศีลธรรมในโรงเรียนอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมและเข้มข้นขึ้น โดยหารือกับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์ เพื่อวางแผนจัดตารางสอนรายสัปดาห์

(2.3) Drug - Free ห้างไกลยาเสพติด ต้องสนองนโยบาย ๕ รั่วป้องกัน คือ รั่วชุมชน รั่วครอบครัว รั่วสังคม รั่วชายแดน และรั่วโรงเรียน การส่งเสริมประชาธิปไตย คุณธรรม ความภาคภูมิใจในความเป็นประชาธิปไตยและห่างไกลยาเสพติด

2) นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กตามแนวทาง “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” (พ.ศ. 2550 – 2559) (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2550)

ที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กตามแนวทาง “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” (พ.ศ. 2550 – 2559) โดยให้จัดทำแผนปฏิบัติการระยะสั้น 3 ปี (พ.ศ. 2550-2552) ทั้งแผนบูรณาการระดับชาติและระดับจังหวัด และประกาศใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาเด็กของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีสาระสำคัญ คือ เป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างเป็นองค์รวมและรอบด้าน เน้นบทบาทการขับเคลื่อนโดยชุมชน ท้องถิ่น ครอบครัว ที่เป็นวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับเด็กโดยตรง เน้นสถาบันทางสังคมเพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนบริการและกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน ซึ่งมีนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่

- (1) การพัฒนาศักยภาพของครอบครัวแบบองค์รวม
- (2) การพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยี ระบบข้อมูล ข่าวสารและการศึกษาวิจัย
- (3) การส่งเสริมสื่อมวลชนในการพัฒนาเด็กและบริหารจัดการสื่อมวลชนสำหรับเด็ก
- (4) การพัฒนาการมีส่วนร่วมของเด็ก ครอบครัว และชุมชน
- (5) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็ก

3) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พ.ศ. 2551-2554 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2551) โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 8 มกราคม 2551 และให้กระทรวงศึกษาธิการประสานกระทรวงต่างๆ รวมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการนำยุทธศาสตร์ไปใช้เป็นกรอบแนวทางการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา โดยมีสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ทำหน้าที่ติดตาม

และประเมินผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาเด็ก และเยาวชนในสถานศึกษาที่คำนึงถึงพัฒนาการตามวัย ประกอบด้วย 2 ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่

3.1) ยุทธศาสตร์เฉพาะสำหรับประเด็นปัญหาเร่งด่วน ได้แก่

- (1) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนติดเกม
- (2) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนใช้ความ

รุนแรงและทะเลาะวิวาท

- (3) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาด้านการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

3.2) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในภาพรวม

แต่ละยุทธศาสตร์มีการกำหนดเป็นมาตรการเร่งด่วนและมาตรการระยะยาวใน ส่วนของยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนใช้ความรุนแรงและทะเลาะวิวาท กำหนด 2 มาตรการ ดังนี้

● ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนใช้ความรุนแรง และทะเลาะวิวาท

มาตรการเร่งด่วน

(1) สถานศึกษาคัดกรองกลุ่มนักเรียนนักศึกษาที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน เช่น ทะเลาะวิวาท ความรุนแรง อีกทั้งในเรื่องการพนัน ยาเสพติด หรือเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ตลอดจนการขบขี้รถจักรยานบนถนนหลวงเพื่อให้ครู อาจารย์และผู้ที่เกี่ยวข้องสนใจและให้ความช่วยเหลือเป็นพิเศษ

(2) สถานศึกษาโดยความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดแผน และวิธีการป้องกันและการก่อเหตุ ตลอดจนการช่วยเหลือนักเรียนนักศึกษาที่ประสบเหตุ ได้แก่ จัดทำแผนที่บริเวณจุดเสี่ยงที่ล่อแหลมต่อการเกิดทะเลาะวิวาทและมีกล้องบันทึกภาพและ วิทยูสสื่อสารเพื่อติดต่อเจ้าหน้าที่ทุกคนได้อย่างเร่งด่วน

(3) สถานศึกษาโดยความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งเครือข่าย การแจ้งข่าว ติดตามความเคลื่อนไหวของนักเรียนนักศึกษาอย่างใกล้ชิด โดยร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ ตำรวจและสถานศึกษาใกล้เคียง รวมถึงสถานศึกษาอาชีวศึกษาทั้งของรัฐและเอกชนด้วย ได้แก่ จัด อาสาสมัครสมาชิกเครือข่ายจากชุมชน สถานศึกษาละ 7 คน ให้ช่วยดูแลในกรณีเกิดเหตุจะต้อง รายงานเข้าศูนย์วิทยุอาชีวศึกษาตลอดภายใน 24 ชั่วโมง หากเกิดเหตุจะสอบสวนข้อเท็จจริงให้แล้ว เสร็จภายใน 15 วัน

(4) กระทรวงศึกษาธิการร่วมกับกระทรวงการพัฒนาศังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงมหาดไทย สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนับสนุนให้มีการประสานงานอย่างจริงจังระหว่างครู อาจารย์ ตำรวจ และผู้ที่เกี่ยวข้องจะทำการดูแลหรือติดตาม และเป็นสายตรวจพิเศษของตำรวจพร้อมวิทยุสื่อสารประจำตัวออกปฏิบัติการทุกวัน ถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้นจะต้องรายงานให้ทราบทุกวัน

(5) หากจำเป็นให้ผู้บริหารสั่งปิดสถานศึกษาได้ตามความจำเป็นต่อสถานการณ์ตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ

มาตรการระยะยาว

(1) สถานศึกษาจัดปฐมนิเทศทำความเข้าใจกับนักเรียนก่อนรับเข้ามาเรียน อีกทั้งจัดให้นักศึกษาคู่กรณีได้จัดทำกิจกรรมร่วมกัน จัดกิจกรรมฝึกอบรมวินัย จัดกลุ่มนักเรียนนิสัยดีเป็นแกนนำ

(2) การวิจัยและพัฒนาสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาและสร้างสถานศึกษาต้นแบบ

(3) พัฒนาระบบเครือข่ายทำงานป้องกันปัญหาโดยใช้ตำรวจชุมชนและผู้ปกครอง จัดสิ่งแวดล้อมที่ดีในสถานศึกษา รวมทั้งให้มีศูนย์การประสานงานส่งเสริมความประพฤตินักเรียนนักศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาและในเขตพื้นที่จังหวัด

4) พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 (กระทรวงการพัฒนาศังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2546: ออนไลน์)

เกณฑ์การพิจารณาว่าเด็กและเยาวชนหรือผู้เรียนในสถานศึกษากระทำผิดและตัดสินให้มีการดำเนินการใดๆ กับเด็กเหล่านั้นในประเทศไทยจะยึดเกณฑ์การพิจารณาจากพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546 ภายใต้เงื่อนไขหรือกระทำตามกรอบการให้คำจำกัดความของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว เช่น การให้คำจำกัดความในหมวดที่ 1 เช่น เด็ก หมายถึงบุคคลที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์แต่ไม่รวมถึงผู้ที่บรรลุนิติภาวะด้านการสมรส และคำว่าเด็กที่เสี่ยงต่อการกระทำผิด การเลี้ยงดูโดยมิชอบ ทารุณกรรม สืบเสาะและพินิจ สถานคุ้มครองสวัสดิภาพและการปฏิบัติต่อเด็ก ในหมวดที่ 2 เป็นต้น

5) ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2548) ได้ให้คำจำกัดความและกำหนดบทลงโทษนักเรียนและนักศึกษาไว้ เพื่อเป็นเกณฑ์กลางในการพิจารณาดัดสันลงโทษนักเรียนและนักศึกษาไว้ดังนี้

กระทำคามผิด หมายความว่า การที่นักเรียนหรือนักศึกษาประพฤติ ผ่าฝืนระเบียบ ข้อบังคับของสถานศึกษา หรือของกระทรวงศึกษาธิการ หรือกฎกระทรวงว่าด้วยความประพฤติของนักเรียนและนักศึกษา

การลงโทษ หมายความว่า การลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาที่กระทำ ความผิด โดยมีความมุ่งหมายเพื่อการอบรมสั่งสอน

โดยจะตัดสินลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาที่กระทำคามผิด มี 4 สถาน ดังนี้ (1) ว่ากล่าวตักเตือน (2) ทำทัณฑ์บน (3) ตัดคะแนนความประพฤติ (4) ทำกิจกรรมเพื่อให้ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและในปี 2550 เพิ่มอีก 1 สถานคือการพักการเรียนในกรณีที่ (1) มี พฤติกรรมก้าวร้าวเกินกว่าปกติ (2) แสดงพฤติกรรมที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอย่าง ร้ายแรง (3) แสดงพฤติกรรมที่รุนแรงส่งผลกระทบต่อเพื่อนหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่น โดยก่อนที่ สถานศึกษาจะสั่งให้นักเรียน นักศึกษาพักการเรียน จะต้องให้คณะกรรมการสถานศึกษาร่วม พิจารณาด้วย เพื่อถ่วงดุลพิจารณาโทษสถานนี้อย่างรอบคอบและเป็นธรรม และข้อ 6 ห้าม ลงโทษนักเรียนและนักศึกษาด้วยวิธีรุนแรง หรือแบบกลั่นแกล้ง หรือลงโทษด้วยความโกรธ หรือ ด้วยความพยาบาท โดยให้คำนึงถึงอายุของนักเรียนหรือนักศึกษา และความร้ายแรงของ พฤติกรรมประกอบกรลงโทษด้วย การลงโทษนักเรียนหรือนักศึกษาให้เป็นไปเพื่อเจตนาที่จะแก้ นิสัยและความประพฤติไม่ดี ของนักเรียนหรือนักศึกษาให้รู้สำนึกในความผิด และกลับประพฤติตน ในทางที่ดีต่อไป

จะเห็นได้ว่า ยุทธศาสตร์หรือมาตรการที่กำหนดขึ้นเพื่อดำเนินการในการ แก้ปัญหาความขัดแย้งหรือความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษามักเป็นกฎ ข้อบังคับหรือเป็นข้อ กำหนดการดำเนินงานที่เป็นการใช้ไม้แข็ง ในเชิงการกำราบ ลงโทษ ช่มชู้ ก่อให้เกิดความหลบจำ หวาดกลัว ทำให้อับอาย รวมทั้งผลลัทธิให้เด็กหรือผู้เรียนออกจากระบบหรือความรับผิดชอบ ซึ่งยิ่ง กลายเป็นการเพิ่มปัญหาให้สังคมมากขึ้นอีกด้วย หลังจากมีการให้ความสำคัญในประเด็นการ ปลูกฝังคุณธรรมในระบบการศึกษาส่งผลให้การแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีได้รับความ สนใจเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน ต่อมาในเดือนกันยายน ปี พ.ศ.2547 พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีขณะนั้น ได้ประกาศนโยบายที่จะจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธีสืบเนื่องจาก ปัญหาความไม่สงบของเหตุการณ์ในภาคใต้ โดยเริ่มจากเจ้าหน้าที่ของรัฐเพื่อลดทัศนคติที่เป็นลบ ความลำเอียงเพื่อหยุดยั้งความเกลียด และแก้ปัญหาโดยไม่ใช้ความรุนแรง ต่อมาในเดือน พฤศจิกายน 2548 มติคณะรัฐมนตรีชุดเดียวกัน ได้ให้ความเห็นชอบนโยบายส่งเสริมให้ทุก มหาวิทยาลัยจัดตั้งศูนย์และหลักสูตรการบริหารความขัดแย้งและพัฒนาองค์กรในระดับประเทศ เพื่อจัดทำข้อเสนอและดูแลข้อพิพาทและการสมานฉันท์ระดับประเทศ ซึ่งได้แก่ สำนักสันติวิธีและ

ธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล สถาบันสันติศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม) สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) เป็นต้น สถาบันพระปกเกล้าจึงได้จัดประชุมเพื่อดำเนินการสานต่อมติคณะรัฐมนตรีเพื่อพัฒนาแผนการดำเนินการให้เป็นไปตามนโยบายจัดการความขัดแย้งโดยสันติวิธี ต่อมาในปี พ.ศ.2549 กระทรวงยุติธรรมและสถาบันพระปกเกล้าได้นำแนวคิดในการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีเข้าสู่โรงเรียนโดยเริ่มจัดประชุมระดมสมอง และวางแผนยุติธรรมสมานฉันท์และการเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางในโรงเรียนเพื่อป้องกันข้อพิพาทรุนแรงในโรงเรียน และนำไปสู่การดำเนินโครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงการคุณธรรมนำความรู้ โดยการริเริ่มของ ศาสตราจารย์ ดร. วิจิตร ศรีสะอ้าน รัฐมนตรีว่าการกระทรวง ศึกษาธิการในขณะนั้น ได้มอบหมายให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบโครงการเน้นการอบรมเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งในโรงเรียน การอบรมผู้เจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง เป็นต้น

ข. หลักสูตรและกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 กำหนดให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย การจัดการศึกษาอบรมของรัฐ ต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมขององค์การปกครองท้องถิ่นและชุมชน ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานทางวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อมสังคมแห่งการเรียนรู้ และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พัฒนาสาระ และกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ได้กำหนดให้มีการจัดทำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชน และสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และ

ประเทศไทย และกำหนดให้มีการศึกษาภาคบังคับ จำนวน 9 ปี กระทรวงศึกษาธิการจึงได้กำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 โดยมีการกำหนดหลักสูตรเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่ หลักสูตรแกนกลาง และหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรแกนกลาง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างหลักยึดหยุ่น กำหนดจุดหมาย ซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี สาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นๆ ละ 3 ปี ประกอบด้วย ช่วงชั้นที่ 1 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3) ช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6) ช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3) และช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6) โดยจัดให้สอดคล้องกับความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

การจัดการศึกษามุ่งเน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อสังคม เพื่อพัฒนาคนให้มีความสมดุล โดยยึดหลักผู้เรียนสำคัญที่สุด ทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ให้ความสำคัญต่อความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทย และระบบการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์เรื่องการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้เกี่ยวกับศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา ความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข

สถานศึกษาต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง ผสมผสานความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ประกอบด้วย 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ อำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่าง

บุคคลของผู้เรียน จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ และสามารถเทียบโอนผลการเรียน และประสบการณ์ได้ทุกระบบการศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่นำไปใช้จัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาได้ กำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ จำนวนเวลาอย่างกว้าง ๆ มาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดง คุณภาพผู้เรียนเมื่อจบ 12 ปี และเมื่อจบการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นของสาระการเรียนรู้แต่ละกลุ่ม สถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าว ไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึงสภาพ ปัญหา ความพร้อม เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้ ต้องจัดทำ รายวิชาในแต่ละกลุ่มให้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนด นอกจากนี้ยังสามารถจัดทำสาระการ เรียนรู้เพิ่มเติม เป็นหน่วยการเรียนรู้รายวิชาใหม่ ๆ ที่มีความเข้มข้นอย่างหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ เลือกเรียนตามความถนัด ความสนใจ ความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล และต้องจัด สาระการเรียนรู้ให้ครบทั้ง 8 กลุ่มในทุกช่วงชั้น ให้เหมาะสมกับธรรมชาติการเรียนรู้ และระดับ พัฒนาการของผู้เรียน โดยในช่วงการศึกษากาภาคบังคับ คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 3 จัดหลักสูตรเป็นรายปี และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 จัดเป็นหน่วยกิต

หลักสูตรสถานศึกษามีจุดมุ่งหมาย 2 ประการ ได้แก่

(1) พัฒนาให้เด็กเกิดความสุข และเพลิดเพลินในการเรียนรู้ เปรียบเสมือน เป็นวิธีสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียนให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุดสำหรับ ผู้เรียนทุกคน ควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และประสบการณ์ให้ผู้เรียนและพัฒนาความ มั่นใจ ให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริมจิตใจที่ อายากรู้ อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล

(2) ส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะพัฒนาหลักการในการจำแนกระหว่างถูกและผิด เข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ว่ามีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษา ต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน และช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมมากขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งใน ระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมี ความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล และเป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนตามศักยภาพเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัด และความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ

(1) กิจกรรมแนะแนว ที่ส่งเสริมและพัฒนาความสามารถของผู้เรียน ให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต วุฒิภาวะทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงพหุปัญญา และการสร้างสัมพันธภาพที่ดี ซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อและการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ

(2) กิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนปฏิบัติด้วยตนเองอย่างครบวงจร ตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้บำเพ็ญประโยชน์ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า ทั้งหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการกำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ของหลักสูตร จำนวนเวลา มาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดงคุณภาพผู้เรียนเมื่อจบการศึกษา โดยมีการเล็งเห็นถึงความสำคัญของการกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรในการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาได้ตามศักยภาพ ไปควบคู่กับการปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข ซึ่งรวมไปถึงการปลูกฝังให้ผู้เรียนได้เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในตน ทั้งในระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และระดับสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) จากการเรียนรู้จากกิจกรรมที่บูรณาการในหมวดสาระวิชาต่างๆ และการเปิดกว้างให้มีการจัดกิจกรรมเสริมขึ้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่างก็ไม่ได้ละเลยต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เพียงแต่การกำหนดกรอบแนวคิด เป้าหมายและกระบวนการในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมใน

สถานศึกษา ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้การนำไปปฏิบัติ หรือนำไปใช้ ทำได้ไม่ถึงเป้าหมายที่ต้องการ

ค. ตัวอย่างการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ของไทย

รูปแบบการใช้ความรุนแรงของเด็กหรือผู้เรียนในสถานศึกษาที่ปรากฏเป็นข่าวในสังคมไทยบ่อยครั้งไม่ว่าจะเป็น ปัญหาความขัดแย้ง ทะเลาะวิวาทและใช้อาวุธระหว่างนักเรียนต่างโรงเรียน กรณีนักเรียนใช้มีดแทงเพื่อนในโรงเรียนเดียวกัน เด็กชายรุมโทรมเด็กหญิง การรีดไถ การถูกรังแก ฯลฯ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีความพยายามจัดทำโครงการต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อเตรียมการป้องกันและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น

สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า

- จัดทำหลักสูตรการมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยอบรมสร้างความรู้ ความเข้าใจ แก่ผู้สนใจทั้งข้าราชการและบุคคลทั่วไป โดยจัดทำคู่มือการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

- มติ คณะรัฐมนตรีให้จัดตั้งศูนย์สันติวิธีหรือสำนักสันติศึกษาขึ้นในมหาวิทยาลัยเพื่อบรรจุเรื่องการจัดความขัดแย้งเป็นหลักสูตรหนึ่งของมหาวิทยาลัย และจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรอิสระเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม ไทยเป็นการตั้งหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง ทำหน้าที่จัดฝึกอบรมหลักสูตรผู้นำเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง และเพื่อให้มีหลักสูตรเรื่องการจัดความขัดแย้งเป็นหลักสูตรหนึ่งของมหาวิทยาลัย

- สานเสวนาเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ โดยประชุมกลุ่มย่อย 4 กลุ่มสมานฉันท์ด้านกระบวนการยุติธรรม สมานฉันท์ภาคใต้ สมานฉันท์ทางการเมือง และกลไกโครงสร้างและการเสริมสร้างความสมานฉันท์

- จัดทำหลักสูตรประกาศนียบัตรแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง รับสมัครผู้สนใจทั้งข้าราชการและบุคคลทั่วไปเข้าศึกษาในหลักสูตรประกาศนียบัตร

- จัดโครงการฝึกอบรม เรื่อง การสร้างสันติวัฒนธรรมเยาวชนในสถานศึกษา แก่ตัวแทนอาจารย์ ครู และนักเรียนเพื่อให้ความรู้และทำความเข้าใจกับนักเรียนในเรื่องของความขัดแย้งและการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี

กระทรวงศึกษาธิการ

- มีนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ เสริมสร้างความตระหนักในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย

- จัดทำยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พ.ศ. 2551 – 2554 เพื่อให้เด็กเยาวชนมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยกำหนดไว้ใน 3 ยุทธศาสตร์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในภาพรวมซึ่งมีมาตรการเร่งด่วนและมาตรการระยะยาวโดยยุทธศาสตร์เฉพาะสำหรับประเด็นปัญหาเร่งด่วน 3 ยุทธศาสตร์ คือ

(1) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนติดเกม

(2) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนใช้ความรุนแรงและทะเลาะวิวาท

(3) ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน

กระทรวงยุติธรรม

- จัดโครงการเยาวชนคนยุติธรรม Campus Tour ในโรงเรียน เช่น โรงเรียนราชวินิตมัธยม โรงเรียนเตรียมอุดมพัฒนาการ โรงเรียนศึกษานารีวิทยาลัย

- แนะนำกฎหมายที่จำเป็น รู้จักสิทธิและเสรีภาพของตนเอง

- เยี่ยมชมกิจกรรมในเรือนจำ

- สนับสนุนให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของกระทรวงยุติธรรม อาทิ เป็นอาสาสมัครในการต่อต้านยาเสพติด แจ่งเบาะแสของผู้ค้ายาเสพติดหรือผู้ทุจริต หรือเป็นสายลับ ปปง. รวมทั้งการให้เยาวชนได้เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ ที่ถูกต้องไปสู่กลุ่มคนในสังคมต่อไป

ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล เสริมสิขาลัย ร่วมสนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ แผนงานพัฒนาจิตเพื่อสุขภาพ มูลนิธิสดศรี - สฤษดิ์วงศ์ และสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติจัดโครงการมหกรรมสันติวิธี ครั้งที่ 2: Festival on Nonviolence # 2 วิถีสู่ความเป็นธรรมและสมานฉันท์

- จัดเวทีประชุมวิชาการนำเสนอผลงานวิจัยและการดำเนินงานการใช้สันติวิธีเพื่อแก้ไขความขัดแย้งในพื้นที่ภาคใต้ สังคมไทยและสังคมโลก

- กิจกรรมห้องย่อยเพื่อการเรียนรู้ “สันติวิธีที่เราทำได้” เป็นการระดมองค์กรและนักทำงานสันติวิธีมาจัดฝึกอบรมและนำเสนอประสบการณ์ในการใช้สันติวิธีในรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลาย
- เสวนาชาวบ้านและผู้ว่าราชการสามจังหวัดชายแดนใต้ ที่แสดงวิสัยทัศน์ของพรรคการเมืองเพื่อแก้ไขปัญหาภาคใต้ด้วยสันติวิธี กิจกรรมรณรงค์และเวทีศิลปวัฒนธรรมจากกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มเยาวชน ศิลปินอิสระ ฯลฯ
- นิทรรศการ ชุมกิจกรรม และสินค้าจากร้านค้าทางเลือก

**สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับ
สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า**

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) โดยคณะกรรมการบริหารจัดการการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย ได้นำเสนอแนวทางการดำเนินโครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษา โดยกำหนดความหมายของสันติวัฒนธรรมเพื่อเป็นกรอบในการดำเนินโครงการไว้ว่า สันติวัฒนธรรม (Peace Culture) หมายถึง แบบแผนประเพณีหรือวิถีชีวิตที่ปฏิเสธความรุนแรง แต่เน้นความเอื้ออาทรความเสมอภาคเท่าเทียมกัน และตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ และได้มีการแต่งตั้งคณะทำงานโครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีการดำเนินงานโครงการฯ ระยะเวลาที่ 1 โดยแบ่งออกเป็น 6 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 โครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรทางการศึกษา

ส่วนที่ 2 การคัดเลือกสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม 80 สถานศึกษา

ส่วนที่ 3 การประชุมเชิงปฏิบัติการ One-day Workshop: Conflict Resolution Education – A World of Possibilities

ส่วนที่ 4 หลักสูตรการอบรม 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรที่ 1 แนวคิดพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในสถานศึกษา หลักสูตรที่ 2 นักเจรจาไกล่เกลี่ย หลักสูตรที่ 3 วิทยาการการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีสันติวิธีในสถานศึกษา

ส่วนที่ 5 การประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อจัดทำหลักสูตรและคู่มือการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา

ส่วนที่ 6 การอบรมพัฒนาวิทยากรแกนนำ 3 หลักสูตร

แม้ในปัจจุบันหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะมีการดำเนินโครงการเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษามีจำนวนหลายโครงการ แต่เป้าหมายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษามีกระบวนการขับเคลื่อนที่ยังไม่บรรลุผลสำเร็จเท่าที่ควร ถึงแม้จะมีโครงการพิเศษในประเด็นที่เกี่ยวข้องลงไปดำเนินการในสถานศึกษาจำนวนมากพอสมควร เนื่องจากการดำเนินงานโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาซึ่งกำลังเป็นวิกฤติปัญหาหนึ่งของสังคมไทย ดังปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์เกี่ยวกับนักเรียนตีกันถึงขั้นใช้อาวุธเข้าต่อสู้กัน หรือการตบตีทำร้ายกัน เป็นสิ่งที่กระทบกับความรู้สึกรักของคนในสังคมค่อนข้างมาก ส่งผลให้การกำหนดหรือจัดโครงการที่จะลงไปทำโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มักมีลักษณะวิ่งไล่ตามปัญหา เน้นการรับมือกับการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า ในขณะที่เดียวกันกระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการเตรียมการปลูกฝังเพื่อป้องกันการเกิดความขัดแย้งจะแสดงให้เห็นในรูปของการปลูกฝังในเชิงคุณธรรม จริยธรรม ในการจัดการเรียนการสอนปกติและสอดแทรก บูรณาการลงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนอ่อนแอ มีการดำเนินงานแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำ ไม่ได้ให้ความสำคัญเป็นอันดับต้นๆ ดังนั้นในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีประสิทธิภาพและครบวงจร จึงควรมีการดำเนินงานแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่ครบกระบวนการทั้งการปลูกฝังให้ความรู้เพื่อเตรียมป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้น ให้ผู้เรียนมีวิถีการดำเนินชีวิตที่ใฝ่สันติ หรือมีสันติภาพภายในตนเอง (Intrapersonal Peace) และมีสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยยึดสันติภาพ คือ เมื่อเกิดปัญหาความขัดแย้งก็สามารถแก้ปัญหาได้ด้วยสันติวิธี และมีความรู้และเข้าใจการฟื้นฟูเยียวยา ฟื้นคืน หลังจากการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 สภาพปัญหา และการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ

2.2.1 สภาพปัญหาด้านสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ

ในต่างประเทศรูปแบบการใช้ความรุนแรงในสถานศึกษาจะมีลักษณะของการพกอาวุธปืนเข้าไปในสถานศึกษาแล้วกราดยิงเพื่อนและครู การฆ่าตัวตาย รวมถึงในรูปแบบที่เรียกว่า Bullying เช่น การล้อเลียน ชมชู้คุกคาม ทะเลาะตบตี การลวนลามทางเพศ ซึ่งแฝงเป็นภัยเงียบในทุกโรงเรียน และเป็นปัญหาร่วมของหลายประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอเมริกา อังกฤษ

สาธารณรัฐเกาหลีญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ ซึ่งหากไม่ได้รับการแก้ไขอาจนำไปสู่การทำร้ายกันถึงชีวิตได้ ในประเทศญี่ปุ่น พฤติกรรมรุนแรงของเด็กที่แฝงตัวอยู่ตามโรงเรียนต่างๆ (Ijime) ถึงขั้นทำให้เด็กหลายรายที่ถูกกระทำฆ่าตัวตายเพื่อหนีการถูกทำร้าย จากการข่มขู่ทำร้ายของเพื่อน ขณะที่ประเทศอังกฤษมีสถิติเด็กฆ่าตัวตายเพื่อหนีการถูกเพื่อนทำร้ายในโรงเรียนอย่างน้อย 16 คนต่อปี ส่วนในอเมริกามีงานวิจัยที่พบว่า มีนักเรียนกว่า 2 ล้านคนทั่วประเทศใช้วิธีขู่บังคับเพื่อนและรุ่นน้องเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ โดยมีเด็กเกือบ 3 ล้านคนกลายเป็นเหยื่อ ขณะที่ในจำนวนนี้ร้อยละ 14 เคยถูกทำร้ายร่างกายอย่างรุนแรง และเกือบ 2 แสนคนขาดเรียนทุกวันเนื่องจากกลัวถูกเพื่อนทำร้าย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552 : ออนไลน์) ไม่เพียงแต่เด็กกลุ่มที่ถูกกระทำเกิดความทุกข์จากการคุกคามทำร้าย ขาดความสุขในการเรียน หรือกระทั่งได้รับอันตรายถึงชีวิตเท่านั้น แต่ยังมีผลเสียต่อเด็กกลุ่มที่ใช้ความรุนแรงในแง่ที่หากไม่ได้รับการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่สังคมคาดหวังได้ทันที่แล้วก็แล้ว มีความเสี่ยงสูงที่จะกลายเป็นอาชญากรและเป็นปัญหาของสังคมโดยรวมในอนาคต

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการลดปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาของประเทศต่างๆ ได้ทำการรวบรวมค่าสถิติและตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมของการเกิดปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาที่เพิ่มสูงขึ้น เช่น

National Center for Education Statistics (NCES), Institute of Education Sciences (IES) (2007) ภายใต้สังกัดกระทรวงการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา (U.S. Department of Education) ได้สำรวจความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกสังกัดและทุกระดับทั่วประเทศ ด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้เรียนที่มีอายุระหว่าง 5 – 18 ปี ครูและผู้บริหารโดยแบ่งช่วงเวลาเป็น 2 ช่วง คือ ระหว่างปี ค.ศ. 2004 – 2005 และ ปี ค.ศ. 2005 – 2006 แล้วนำมาจัดทำฐานข้อมูลเชิงสถิติเพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบผลจากการเก็บข้อมูลด้านความรุนแรงในสถานศึกษา พบว่าระหว่างปี 2005 – 2006 เกิดความรุนแรงในโรงเรียนเพิ่มสูงขึ้นกว่าระหว่างปี ค.ศ. 2004 – 2005 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยความรุนแรงในสถานศึกษาจะเกิดกับผู้เรียนที่มีอายุระหว่าง 12 -18 ปีในสัดส่วนที่สูงที่สุด ปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาที่พบ (ประเทศสหรัฐอเมริกา อาจใช้คำว่าอาชญากรรมในสถานศึกษา : School Crimes) จากการศึกษาค้นคว้าได้แก่ การเป็นอันธพาลและกลุ่มอิทธิพลในโรงเรียน การถูกทำให้เป็นเหยื่อ การลักขโมย การขู่กรรโชก การทำร้ายร่างกายเพื่อนและครูทั้งที่ไม่เป็นอันตรายถึงชีวิตและทำให้เสียชีวิต การพกอาวุธ การเหยียดผิว การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ยินยอม การโต้เถียงหรือทำร้ายกันทางวาจา การที่ครูควบคุมชั้นเรียนไม่ได้จากความรุนแรงของเด็กที่มีต่อครู เป็นต้น โดยความรุนแรงในสถานศึกษายัง

รวมไปถึงความรุนแรงที่เกิดจากหรือเกิดกับผู้เรียนนอกสถานศึกษาและการที่บุคคลภายนอกเข้ามาทำร้ายหรือก่อความรุนแรงกับผู้เรียนภายในสถานศึกษาอีกด้วย

2.2.2 แนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีความพยายามในการลดปัญหาความรุนแรงและเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน สืบเนื่องจากหลายกรณี เช่น กรณีที่นักเรียนสองคนในโรงเรียนโคลัมเบีย รัฐโคโรลาโด ประเทศสหรัฐอเมริกา ถีอเอาวันคล้ายวันเกิดของฮิตเลอร์ หรือนาซี สะสมอาวุธได้ยิงครูและเพื่อนนักเรียน กลายเป็นข่าวไปทั่วโลกมีเด็กบาดเจ็บและตายนับสิบคน กระตุ้นให้ทั้งโลกเริ่มคิดใหม่ว่าความรุนแรงในโรงเรียนมีมากกว่าที่เข้าใจ หลังจากเหตุการณ์นี้ มีเหตุการณ์ทำนองเดียวกันเกิดขึ้นในเมืองอื่น ๆ ซึ่งไม่เพียงจะเกิดขึ้นเฉพาะในสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ยังรวมถึงประเทศอื่นๆ ในยุโรป และเอเชียด้วย ส่งผลให้ในสมัยของอดีตประธานาธิบดีบิล คลินตัน ได้ออกแถลงการณ์ประกาศนโยบายจัดการกับความรุนแรงของนักเรียนและวัยรุ่นของรัฐบาล เช่น จัดกองกำลังตำรวจพิเศษและเครื่องตรวจอาวุธหน้าสถานศึกษา มีกองกำลังตำรวจพิเศษทุกเมืองที่มีหน้าที่เข้าไปจัดการกับเด็กวัยรุ่นที่มั่วสุมข้างถนน หรือตามแหล่งชุมชนต่าง ๆ นอกเวลาเรียนและในเวลาค่าคืน เพราะการมั่วสุมหรือชุมนุมกันนอกสถานที่เป็นที่มาของอาชญากรรมและความรุนแรง มีความพยายามในการเปิดโรงเรียนให้จัดกิจกรรมนอกเวลาเพิ่มมากขึ้น เพื่อลดปัญหาการมั่วสุมของนักเรียนตามท้องถนนเมื่อโรงเรียนปิดในเวลาปกติ อดีตประธานาธิบดีคลินตันจึงแถลงนโยบายให้เปิดโรงเรียนต่อในตอนเย็นหรือค่ำ และพยายามให้มีกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยกำหนดให้มีผู้จัดการดูแลการจัดกิจกรรมต่างๆ แทนการให้เด็กไปมั่วสุมและติดยาเสพติดข้างถนน รั้งแกชาวบ้านผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องและผู้หญิง โดยจ่ายค่าล่วงเวลาให้แก่ครูที่มาสอน หรือจ้างบุคคลภายนอกที่มีความสามารถมาบริหารจัดการในโรงเรียน เพื่อให้เด็กมีกิจกรรมสร้างสรรค์ เช่น เรียนคอมพิวเตอร์ เรียนดนตรี ร้องเพลง หรือศึกษางานศิลปะ ให้มีทางออกที่สร้างสรรค์และพัฒนาขึ้น สามารถช่วยลดปัญหาความรุนแรงและอาชญากรรมที่เกิดจากและเกิดกับผู้เรียนได้จริง ต่อมาในสมัยประธานาธิบดี จอร์จ ดับเบิลยู บุช ได้ยกเลิกแถลงการณ์ดังกล่าวไป

สตีเวน วอล์ค (Steven Wolk) มหาวิทยาลัยนอร์ทอีสเทิร์น อิลลินอยส์ (Northeastern Illinois University) ชิคาโก สหรัฐอเมริกา (เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์, 2551: ออนไลน์) ได้แสดงความเห็นว่า หากสหรัฐอเมริกายังต้องการเป็นประเทศที่มีอำนาจ โรงเรียนไม่ควรเป็นเพียงสถานที่ที่กำหนดความสำเร็จในหน้าที่การงานหรืออัตราเงินเดือน แต่ควรเป็นที่ที่กำหนดว่า “ผู้เรียนจะเป็นใครในอนาคต” โดยดำเนินการในสิ่งต่อไปนี้

(1) สร้างผู้เรียนให้รักการเรียนรู้ ปัจจุบันโรงเรียนในสหรัฐฯ มักใช้สิ่งที่เรียกว่า School Thing หรือเอกสารประกอบการเรียนโดยไม่พยายามฝึกให้เด็กอ่านหนังสือด้วยตนเอง ทำให้การสร้างผู้เรียนให้มีความรู้และศักยภาพในการเรียนรู้เกิดความล้มเหลว ดังนั้น โรงเรียนควรปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนใหม่ ที่เน้นสร้างผู้เรียนให้รักการเรียนรู้ โดยใช้แนวทางการสร้างและส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความอยากรู้อยากเห็นด้วยตนเอง ทั้งในเรื่องวัฒนธรรม การเมือง คุณธรรม จริยธรรม ปล่อยให้ผู้เรียนมีแนวทางการเรียนรู้ที่เป็นของตนเอง โรงเรียนและผู้ปกครองเพียงแค่ผู้ดูแล สนับสนุน และควบคุมให้การเรียนรู้ของผู้เรียนให้อยู่ในทางที่ถูกต้อง และสนับสนุนให้ผู้เรียนริเริ่มที่จะเรียนรู้บางเรื่องอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำให้ผู้เรียนเคารพในสติปัญญาและความแข็งแกร่งที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง

(2) กำหนดหัวข้อที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวันและสถานการณ์โลกไว้ในหลักสูตร โดยเฉพาะหัวข้อสำคัญเกี่ยวกับการใช้ชีวิตประจำวัน ทักษะการคิด การสร้างจิตสำนึกที่ดีงาม คุณธรรมจริยธรรม และสถานการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับโลก เช่น การเงิน ครอบครัว อาหารและความสุข ซึ่ง การเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งเหล่านี้ในเชิงลึกเป็นสิ่งที่สำคัญ การสอนในห้องเรียนควรตั้งคำถามและคำตอบเกี่ยวกับปัจจัยที่จำเป็นต่าง ๆ ในประเด็นข้างต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกคิดเกี่ยวกับการใช้ชีวิตและเป้าหมายของชีวิต

(3) สอนเรื่องการยอมรับความแตกต่างในด้านเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และชนชั้น อาจทำได้โดยการสอนเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่แตกต่างของแต่ละสังคม วัฒนธรรมสากลที่ควรปฏิบัติต่อกันและกัน การที่ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรมที่หลากหลายจะทำให้ผู้เรียนไม่ตัดสินคนอื่นจากการกระทำที่แตกต่างกันในแต่ละสังคม เป็นต้น

(4) ความรอบรู้เรื่องการต่างประเทศ โรงเรียนในสหรัฐฯ ถือว่ามีการเรียนรู้เกี่ยวกับต่างประเทศน้อยมากและที่น่าตกใจคือ ปัจจุบันวัยรุ่นอเมริกันที่มีอายุระหว่าง 18-24 ปี ประมาณร้อยละ 63 ไม่รู้ว่ามีประเทศอิรักบนแผนที่โลกทั้งที่อเมริกาเพิ่งเคยผ่านสงครามอิรักไม่นาน หากผู้เรียนไม่มีความสนใจในประเด็นที่เกี่ยวกับสถานการณ์ในต่างประเทศหรือสถานการณ์ระดับโลก ย่อมไม่สามารถเข้าไปมีส่วนต่อการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศในฐานะที่สหรัฐฯ เป็นผู้นำโลกเสรีได้

(5) ความรู้เท่าทันสื่อในชีวิตประจำวัน จากการวิจัย พบว่า เด็กอเมริกันอายุระหว่าง 8-18 ปี ใช้เวลากับสื่อโดยเฉลี่ยประมาณวันละ 6 ชั่วโมง 21 นาที ผ่านการใช้อินเทอร์เน็ต รายการโทรทัศน์ วิดีโอ MP3 ดีวีดี วีดีโอ และช่องทางอื่น ๆ และพบว่า ใน 1 ปี เด็กอเมริกันจะดูโฆษณาประมาณ 2 หมื่นครั้ง เห็นความรุนแรงผ่านโทรทัศน์ 2 แสนครั้ง ดังนั้น โรงเรียนควรสอนให้

ผู้เรียนรู้จักการเข้าถึงสื่อที่สร้างสรรค์มากขึ้น เพื่อสร้างพลังการเรียนรู้แก่ผู้เรียนไม่ใช่การตกเป็นเหยื่อของสื่อได้ง่าย

(6) ความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ที่ไม่จำกัดเพียงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับด้านศิลปะเท่านั้น แต่เกี่ยวกับนวัตกรรมทางความคิดและการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ดังนั้นโรงเรียนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในห้องเรียนและทำกิจกรรมนอกห้องเรียน การสร้างผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์เป็นการสร้างสิ่งใหม่ที่ดีขึ้นให้กับตนเองและโลก

(7) ความรับผิดชอบต่อสังคมประชาธิปไตย ไม่ได้เกี่ยวข้องกับเฉพาะประเด็นสิทธิเท่านั้น แต่รวมถึงเรื่องหน้าที่และความเท่าเทียมกันของคนในสังคม ซึ่งหมายถึงความรับผิดชอบต่อคนในสังคมควรมีต่อกัน การสอนเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมให้ผู้เรียนในโรงเรียนเป็นการรับผิดชอบต่อสังคม

(8) จิตสำนึกเรื่องสันติภาพ การไม่ใช้กำลังและความรุนแรง ในสหรัฐฯ มีความรุนแรงเกิดขึ้นบ่อยครั้ง ในปี 2005 เกิดคดีอาชญากรรมประมาณ 1.4 ล้านคดี ประกอบไปด้วยคดีทำร้ายร่างกาย คดีปล้น คดีฆาตกรรม เพิ่มจากปี 2004 ทุกกรณี ซึ่งมากกว่าประเทศอื่นๆ ที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ สหรัฐฯ ยังเข้ามีส่วนร่วมสงครามในต่างแดนหลายครั้ง ซึ่งแต่ละครั้งล้วนนำมาซึ่งความสูญเสีย และเด็กได้เรียนรู้ความรุนแรงเหล่านั้นทุกครั้ง ดังนั้นโรงเรียนต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนรู้จักหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง และใช้วิธีสันติวิธีในการแก้ไขความขัดแย้ง

นอกจากนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกา ยังมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้สามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันและมีสันติวัฒนธรรม โดยความสำคัญกับการพัฒนาผู้เรียนให้มีการเจริญเติบโตรอบด้าน อาทิ ตั้งแต่ปี พ.ศ.2533 (ค.ศ.1990) จนถึงปัจจุบัน สถาบัน SEARCH (SEARCH Institute) ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาวิจัยและวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญและวิธีการในการสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้เติบโตอย่างมีสุขภาพดีทั้งกายและใจ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ดี และมีความรับผิดชอบต่อ ในมิติต่างๆ โดยจัดทำเป็นโครงการและชุดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสินทรัพย์ที่จำเป็นในการพัฒนาผู้เรียน 40 ประการที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงวัย (Development Assets: DA, 2011: online) และทำเป็นโครงการนำร่องในสถานศึกษาของรัฐต่างๆ เช่น มิเนโซตา อิลลินอยส์ แคลิฟอร์เนีย ฯลฯ ตั้งแต่ระดับเตรียมอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย (Preschool - K-12) โดยแบ่งการพัฒนาผู้เรียนออกเป็น 4 ช่วงวัย และแบ่งสินทรัพย์ในการพัฒนาออกเป็นสินทรัพย์ภายนอก (External Assets) และสินทรัพย์ภายใน (Internal Assets) มีรายละเอียดดังนี้

1) สินทรัพย์ภายนอก (External Assets)

1.1) การสนับสนุน (Support)

1.1.1) ระดับอายุ 3 – 5 ปี ได้แก่ การสนับสนุนจากครอบครัว การสื่อสารภายในครอบครัวอย่างสร้างสรรค์ ความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่คนอื่นๆ ในชุมชน ความเป็นมิตรของเพื่อนบ้าน การจัดสภาพการเลี้ยงดูและการศึกษา บิดามารดาให้ความสนใจกับการดูแลและการศึกษา

1.1.2) ระดับอายุ 5 – 8 ปี ได้แก่ การสนับสนุนจากครอบครัว การสื่อสารภายในครอบครัวอย่างสร้างสรรค์ ความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่คนอื่นๆ ในชุมชน ความเป็นมิตรของเพื่อนบ้าน บรรยากาศของโรงเรียนที่อบอุ่น ครูมีความสัมพันธ์ที่ดี การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในโรงเรียน

1.1.3) ระดับอายุ 8 – 12 ปี ได้แก่ การสนับสนุนจากครอบครัว การสื่อสารภายในครอบครัวอย่างสร้างสรรค์ ความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่คนอื่นๆ ในชุมชน ความเป็นมิตรของเพื่อนบ้าน บรรยากาศภายในโรงเรียน การมีส่วนร่วมของพ่อแม่ในโรงเรียน

1.1.4) ระดับอายุ 12 – 18 ปี ได้แก่ การสนับสนุนจากครอบครัว การสื่อสารภายในครอบครัวอย่างสร้างสรรค์ ความสัมพันธ์กับผู้ใหญ่คนอื่นๆ ความเป็นมิตรของเพื่อนบ้าน ให้ความสนใจบรรยากาศภายในโรงเรียน บิดามารดาให้ความสนใจในเรื่องการเรียน

1.2) การเสริมพลัง (Empowerment)

1.2.1) ระดับอายุ 3 – 5 ปี ได้แก่ ชุมชนยอมรับ เด็กมีพฤติกรรมที่ดีต่อครอบครัวและชุมชน ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนทำให้เด็กรู้สึกปลอดภัยและมีสุขภาพดี

1.2.2) ระดับอายุ 5 – 8 ปี ได้แก่ ชุมชนยอมรับ เด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของครอบครัวและเข้าร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีโอกาสช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนที่จะทำให้เด็กรู้สึกปลอดภัยและมีอิสระ

1.2.3) ระดับอายุ 8 – 12 ปี ได้แก่ การยอมรับของชุมชน และมองเด็กเป็นทรัพยากรโดยให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจทั้งที่บ้านและในชุมชน ให้เด็กมีโอกาช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน และรู้สึกปลอดภัยทั้งที่บ้าน โรงเรียนและในชุมชน

1.2.4) ระดับอายุ 12 – 18 ปี ได้แก่ การเป็นที่ยอมรับในชุมชน ถูกมองเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า รู้จักให้บริการคนอื่นๆ ในชุมชน และมีความรู้สึกปลอดภัยทั้งที่บ้าน โรงเรียน และในชุมชน

1.3) ขอบเขตและความคาดหวัง (Boundaries and Expectations)

1.3.1) ระดับอายุ 3 – 5 ปี ได้แก่ ครอบครัวดูแลเลี้ยงดูและให้การศึกษาศึกษาเด็ก ขอบเขตของเพื่อนบ้านที่จะช่วยดูแลความประพฤติของเด็ก ผู้ปกครองและผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดี อิทธิพลของเพื่อนเชิงบวก ครอบครัวและชุมชนส่งเสริมให้เด็กได้ทำสิ่งต่างๆ ที่สนใจ

1.3.2) ระดับอายุ 5 – 8 ปี ได้แก่ ครอบครัวดูแลและติดตามความประพฤติของเด็ก โรงเรียนมีกฎกติกาที่ชัดเจนชุมชนให้ความสำคัญติดตามดูแลความประพฤติของเด็ก ผู้ปกครองและผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นตัวอย่างที่ดี อิทธิพลของเพื่อนเชิงบวก ครอบครัวและชุมชนส่งเสริมให้เด็กประสบความสำเร็จในสิ่งต่างๆ ที่ทำ

1.3.3) ระดับอายุ 8 – 12 ปี ได้แก่ ครอบครัวมีกฎกติกาชัดเจนและมีการสอดส่องดูแลเด็ก โรงเรียนมีกฎกติกาที่ชัดเจน ชุมชนมีส่วนร่วมในการติดตามความประพฤติของเด็ก การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่และผู้ใหญ่ในชุมชน อิทธิพลของเพื่อนเชิงบวก ความคาดหวังของผู้ปกครองและครูในการเรียนและทำกิจกรรมต่างๆ ของเด็ก

1.3.4) ระดับอายุ 12 – 18 ปี ได้แก่ ขอบเขตของครอบครัวด้วยการกำหนดระเบียบปฏิบัติที่เหมาะสม ขอบเขตของโรงเรียนโดยกฎและระเบียบ ขอบเขตของเพื่อนบ้านโดยการดูแลความประพฤติของวัยรุ่น การเป็นแบบอย่างที่ดีของพ่อแม่และผู้ใหญ่ในชุมชน อิทธิพลของเพื่อนในทางบวก และความคาดหวังที่สูงจากทั้งบิดามารดาและผู้ใหญ่อื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้ทำความดี

1.4) การใช้เวลาอย่างมีประโยชน์ (Constructive Use of Time)

1.4.1) ระดับอายุ 3 – 5 ปี ได้แก่ ให้เด็กมีการเล่นและกิจกรรมที่สร้างสรรค์ มีเวลาที่ออกนอกบ้านและพบกับชุมชน ให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา จัดเวลาที่บ้านให้มีประโยชน์แก่เด็ก

1.4.2) ระดับอายุ 5 – 8 ปี ได้แก่ สร้างกิจกรรมที่สร้างสรรค์ให้เด็กเข้าร่วม ให้มีกิจกรรมสำหรับเด็กในโรงเรียน ให้เด็กเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของชุมชน ให้เด็กมีเวลาร่วมกิจกรรมกับครอบครัวอย่างพอเพียง

1.4.3) ระดับอายุ 8 – 12 ปี ได้แก่ การสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อให้เด็กเข้าร่วม เช่น ดนตรี ศิลปะ การแสดงหรือการเขียน กิจกรรมสำหรับเด็กในโรงเรียน การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาของชุมชน ส่งเสริมให้เด็กมีเวลาส่วนตัวส่วนตัวที่บ้าน และใช้ทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับครอบครัว

1.4.4) ระดับอายุ 12 – 18 ปี ได้แก่ การสร้างกิจกรรมที่สร้างสรรค์ จัดโครงการกิจกรรมสำหรับเยาวชนและกิจกรรมทางศาสนาในชุมชน รวมทั้งเปิดโอกาสให้มีเวลาเป็นส่วนตัวอย่างสร้างสรรค์ที่บ้าน

2) สินทรัพย์ภายใน (Internal Assets)

2.1) มีพันธะสัญญาในการเรียนรู้ (Commitment to Learn)

2.1.1) ระดับอายุ 3 – 5 ปี ได้แก่ การจูงใจให้เด็กเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่งให้ดี ให้เด็กมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ สร้างความเชื่อมโยงระหว่างบ้านและภายนอก ให้เด็กเข้าร่วมโครงการนอกบ้านและโรงเรียน และสนุกกับกิจกรรมส่งเสริมการอ่าน

2.1.2) ระดับอายุ 5 – 8 ปี ได้แก่ ส่งเสริมให้เด็กมีความสนใจใคร่รู้ และประพฤติตนเป็นคนดีที่โรงเรียน ส่งเสริมให้เด็กมีความสุขในการเรียนรู้และอยากไปโรงเรียน มีผู้ปกครองให้ความร่วมมือในการทำการบ้านอย่างสม่ำเสมอ สร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับโรงเรียน และมีเวลาอ่านหนังสือนอกเวลาเรียนเพิ่มขึ้น

2.1.3) ระดับอายุ 8 – 12 ปี ได้แก่ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์และปฏิบัติตัวดีในโรงเรียน การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การบ้าน การมีความรู้สึกที่ดีกับครูและคนอื่นๆ ในโรงเรียน การอ่านหนังสือเพื่อสุนทรีย์อย่างสม่ำเสมอ

2.1.4) ระดับอายุ 12 – 18 ปี ได้แก่ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ การบ้าน การมีความรู้สึกที่ดีกับโรงเรียน การอ่านหนังสือเพื่อสุนทรีย์

2.2) มีค่านิยมเชิงบวก (Positive Values)

2.2.1) ระดับอายุ 3 – 5 ปี ได้แก่ ส่งเสริมให้เด็กเริ่มแสดงความ รู้สึก ความเข้าใจต่อผู้อื่น ในประเด็นความไม่เท่าเทียม มีแสดงออกอย่างเหมาะสม เข้าใจและสามารถแยกแยะระหว่างความจริงกับความเท็จ ให้เด็กเริ่มเข้าใจถึงความรับผิดชอบ และกฎเกณฑ์ของตนเอง

2.2.2) ระดับอายุ 5 – 8 ปี ได้แก่ ส่งเสริมให้เด็กเห็นใจ เข้าใจและรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ผู้ปกครองปลูกฝังความตระหนักและกตัญญูที่ยุติธรรม ปลูกฝังให้เกิดความรู้สึก ผิดชอบชั่วดี ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายทั้งที่บ้านและโรงเรียน และมีสุขภาพในการดำเนินชีวิต

2.2.3) ระดับอายุ 8 – 12 ปี ได้แก่ รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น ยึดถือความเสมอภาคและเท่าเทียม เชื่อมมั่นในความถูกต้อง ซื่อสัตย์ มีความรับผิดชอบ และมีสุขภาพในการดำเนินชีวิต

2.4.4) ระดับอายุ 12 – 18 ปี ได้แก่ มีพลังในตนเองที่สามารถตอบสนองสิ่งที่เกิดขึ้นกับตน รู้จักชื่นชมตนเอง มีจุดมุ่งหมายในชีวิต และมองอนาคตของตนในเชิงบวก

โอลวีธัส (Olweus, 2001 อ้างถึงใน สมบัติ ตาปัญญา, 2551) ชาวนอร์เวย์ได้สร้างหลักสูตรการป้องกันการรังแกกันและนำไปใช้ ผลจากการวิจัยในโรงเรียนหลายแห่งกับนักเรียนจำนวนหลายหมื่นคน ในประเทศนอร์เวย์ และหลังจากนั้นก็มีผู้นำไปทดลองใช้ในอีกหลายประเทศ พบว่า เกือบทั้งหมดสามารถลดอัตราการรังแกกันในโรงเรียนลงได้กว่าครึ่ง และยังมีผลต่อการลดพฤติกรรมไม่พึงประสงค์อื่นๆ ของนักเรียนในโรงเรียนอีกด้วย หลักสูตรนี้ได้รับเลือกให้เป็น “ต้นแบบของโครงการป้องกันความรุนแรง (Blueprints for Violence Prevention)” โดยศูนย์วิจัยเพื่อการป้องกันความรุนแรง (Center for the Study and Prevention of Violence) ณ มหาวิทยาลัยโคโลราโด เมืองโบลเดอร์ รัฐโคโลราโด สหรัฐอเมริกา ในปี พ.ศ. 2539 และมีการนำหลักสูตรนี้ไปใช้ในอีกหลายประเทศและพบว่าได้ผลดีเช่นกัน ยกเว้นประเทศญี่ปุ่น ซึ่งถึงแม้ว่ามีความพยายามนำหลักสูตรนี้ไปใช้เพื่อแก้ปัญหาเมื่อหลายปีก่อน แต่เนื่องจากปัญหาการรังแกกันในประเทศญี่ปุ่นค่อนข้างรุนแรงมาก จึงพบว่ายังมีปัญหาอยู่ดังจะเห็นได้ในข่าวปีที่แล้ว ว่ายังมีนักเรียนญี่ปุ่นฆ่าตัวตายเนื่องจากถูกรังแก และมีความวิตกกังวลกันในเรื่องนี้ค่อนข้างมาก (BBC News, 2007; Parry, R. 2006; BBC News, 2006) รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการญี่ปุ่นได้ตั้งกรรมการเฉพาะกิจขึ้นเพื่อทบทวนวิธีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ เพื่อป้องกันปัญหาการฆ่าตัวตายจากการถูกรังแกไม่ให้เกิดขึ้นอีก

นอกจากนั้น ประเทศสหรัฐอเมริกาได้พัฒนาแนวทางการพัฒนาทักษะพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนเพื่อให้ประสบผลสำเร็จในการเรียนและการดำเนินชีวิต ตลอดจนแก้ปัญหาการรังแก ในโปรแกรม Social and Emotional Learning: SEL (n.d.: online) โดยองค์กร CASEL และเผยแพร่เพื่อจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้เรียนตั้งแต่ระดับเตรียมอนุบาลจนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย (Preschool - K-12) ในรัฐต่างๆ ภายในสหรัฐอเมริกา และขยายเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินการไปสู่ประเทศต่างๆ เช่น สหราชอาณาจักร (อังกฤษ เวลส์ และสกอตแลนด์) สวีเดน เนเธอร์แลนด์ สเปน อิสราเอล สิงคโปร์ ประเทศแถบละตินอเมริกา แคนาดา และออสเตรเลีย เป็นต้น ซึ่งจำแนกแนวคิดหลักในการพัฒนาเรื่องทักษะทางสังคมและอารมณ์ออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง (Self – Awareness) เข้าใจความรู้สึก ความสนใจ ค่านิยม จุดเด่นจุดด้อย ความสามารถ และความมั่นใจพื้นฐานของตน การจัดการตนเองได้ (Self – Management) รู้จักจัดการอารมณ์และความเครียดของตนเองได้ ควบคุมและก้าวพ้น

อุปสรรคที่เกิดขึ้นในชีวิต รู้จักตั้งเป้าหมายให้กับชีวิตและเรียนรู้ที่จะไปให้ถึงเป้าหมายเหล่านั้นและมีการแสดงออกทางอารมณ์ที่สร้างสรรค์ มีความตระหนักรู้ในสังคม (Social Awareness) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ยอมรับและชื่นชมบุคคลหรือกลุ่มทั้งที่มีความเหมือนและแตกต่างจากตน สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานของสังคม เคารพและใช้ทรัพยากรร่วมกันในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ (Relationship Skills) รู้จักการสร้างและรักษาความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งและน่าชื่นชม รู้จักป้องกันความกดดันทางสังคมที่ไม่เหมาะสม ป้องกันจัดการ และแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างบุคคล รวมทั้งแสวงหาความช่วยเหลือในยามที่ต้องการได้อย่างเหมาะสม และมีการตัดสินใจที่รับผิดชอบ (Responsible Decision-Making) มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของคุณธรรม ความปลอดภัย มาตรฐานที่เหมาะสม ความเคารพต่อผู้อื่น และมีทางเลือกที่หลากหลาย สามารถใช้การตัดสินใจทั้งในด้านวิชาการและสถานการณ์ในสังคม ที่ช่วยเสริมสร้างความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกันในโรงเรียนและชุมชน โดยมีเป้าหมายหลักสุดท้ายคือการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะทางสังคมและอารมณ์ (Social – Emotional Skills) มีทัศนคติที่ดีทั้งต่อตนเองและผู้อื่น (Attitudes about Self and Others) และการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction)

ผลการจัดการเรียนการสอนในโปรแกรม SEL ได้รับการประเมินและพบว่าสร้างผลกระทบในเชิงบวก ช่วยลดปัญหาการรังแก สามารถพัฒนาให้มีผู้เรียนทักษะ 5 ด้าน ประกอบด้วย การสังเกตและจัดการกับอารมณ์ของตนเอง (recognizing and managing our emotions) ห่วงใยและใส่ใจผู้อื่น (developing caring and concern for others) การสร้างความสัมพันธ์เชิงบวก (establishing positive relationships) การตัดสินใจที่รับผิดชอบ (making responsible decisions) และรับมือกับสถานการณ์ที่ทำนายอย่างสร้างสรรค์และมีคุณธรรม (handling challenging situations constructively and ethically) ให้ผู้เรียนเรียนรู้ผ่านบทเรียนโดยใช้หลักฐานเชิงประจักษ์เป็นฐาน (Evidence-Based Project) ทั้งในห้องเรียน กิจกรรมนอกโรงเรียน และที่บ้านโรงเรียนสามารถนำโปรแกรม SEL ไปใช้สอนในโรงเรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนั้นโรงเรียนยังสามารถใช้ SEL เป็นกรอบในการพัฒนาโรงเรียน เพื่อสร้างความปลอดภัย ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน และสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ตลอดจนช่วยให้โรงเรียนและครอบครัวทำงานร่วมกันในการส่งเสริมความสำเร็จทางสังคม อารมณ์ และด้านวิชาการของเด็กอีกด้วย

Centers for Disease Control and Prevention (2009) ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ทำการศึกษาวิจัย เรื่อง The Effectiveness of Universal School – Based Programs for the Preventing of Violent and Aggressive Behavior โดยได้ทำการสอนนักเรียนทุกคนด้วยโปรแกรม

ดังกล่าวเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรงและการป้องกัน ตลอดจนมีการกล่าวถึงหัวข้อและทักษะที่ช่วยลดพฤติกรรมก้าวร้าวและความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาได้ เช่น ความรู้สึกตระหนักรู้ในอารมณ์ของตน (Emotional Self-Awareness) การควบคุมอารมณ์ (Emotional Control) และการรู้จักชื่นชมในตนเอง (Self-Esteem) การมีทักษะทางสังคมทางบวก (Positive Social Skills) การแก้ปัญหาสังคม (Social Problem Solving) การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution) และการทำงานเป็นทีม (Team Work) เป็นต้น ใน Universal School – Based Programs จะประกอบด้วยโปรแกรมย่อย ๆ จำนวนมาก เพื่อให้แต่ละระดับชั้นในสถานศึกษาสามารถเลือกใช้โปรแกรมที่เหมาะสมตามช่วงอายุของผู้เรียน เช่น หลักสูตรการป้องกันความรุนแรงสำหรับวัยรุ่น ซึ่งจะประกอบไปด้วยสาระเกี่ยวกับ สาเหตุของความรุนแรง ความรู้เกี่ยวกับทักษะการป้องกันความรุนแรง ซึ่งอาจใช้วิธีสอนด้วยการอภิปราย หรือเรื่องการยอมรับและชื่นชมตนเองจากการกระทำที่เป็นบวกและการให้รางวัล เพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อตนเองและรู้จักเลือกตัวเลือกที่เป็นทางบวกเสมอ กิจกรรมการเรียนการสอนอาจใช้การสอนภาคบรรยาย อภิปราย การแสดงบทบาทสมมุติ การฝึกฝนทักษะและการเสริมแรงต่าง ๆ เป็นต้น ผลการศึกษาวิจัย พบว่า ผู้เรียนมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้นและมีความหลากหลาย ตลอดจนสถิติการเกิดความรุนแรงและพฤติกรรมก้าวร้าวในสถานศึกษาลดลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยแต่ละระดับการศึกษาให้ผลที่แตกต่างกันแต่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การแก้ปัญหาความรุนแรงในเด็ก ในต่างประเทศยังรวมถึงการจัดทำโครงการ Don't Laugh at Me: DLAM เพื่อช่วยแก้ปัญหาการรังแกและความรุนแรงของผู้เรียนในโรงเรียน (2005: online) มีหลักการและวิธีการดำเนินงานสำคัญ คือ การใช้เพลงพื้นบ้านที่มีจุดมุ่งหมายในการสร้างคุณลักษณะที่ดี และอาศัยหลักการพื้นฐานของการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ (Social and Emotional Learning: SEL) ซึ่งมีสาระหลักในเรื่องการแสดงความรู้สึก (Expressing Feelings) ความห่วงใย ความเห็นอกเห็นใจ และการมีส่วนร่วม (Caring, Compassion and Cooperation) การแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสร้างสรรค์ (Resolving Conflict Creatively) และการชื่นชมความหลากหลาย (Celebrating Diversity) ที่ให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะแสดงออกทางอารมณ์และพฤติกรรมที่เหมาะสม มีความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจ และยอมรับในความแตกต่าง เกิดสุนทรียในการฟัง และเรียนรู้ที่จะป้องกันและแก้ปัญหาความรุนแรงด้วยสันติวิธีผ่านเพลงพื้นบ้าน ด้วยกิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับความรุนแรง วิธีการป้องกันและหลีกเลี่ยง การฟังอย่างตั้งใจ การยกตัวอย่างและให้แสดงความคิดเห็นเชิงบวกต่อเหตุการณ์ต่างๆ การให้ผู้เรียนนำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยเรียนรู้ข้อดีและข้อเสียของกลุ่ม การทำกิจกรรมนอกเวลาเรียน เป็นต้น ซึ่งรวบรวมและจัดทำโดยกลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษา และเผยแพร่ในลักษณะการจัดอบรม จัดค่าย การสร้าง

หลักสูตร Don't Laugh at Me: DLAM เพื่อใช้ในสถานศึกษาทุกระดับโดยเน้นตั้งแต่ระดับประถมศึกษาปีที่ 2 – ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 (Grade 2 - 8) จัดทำคู่มือและชุดการเรียนรู้สำหรับผู้ปกครอง ครูหรือนักการศึกษาและผู้เรียนในการนำไปใช้ จัดทำเว็บไซต์เพื่อเผยแพร่โครงการและหลักสูตรดังกล่าว โดยนอกจากมีการนำไปใช้ในประเทศสหรัฐอเมริกาแล้วยังมีการนำไปใช้ในประเทศอื่นๆ เช่น อิสราเอลและยูเครน เป็นต้น

นอกจากนั้น ในประเทศต่างๆ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ดังนี้

ประเทศอังกฤษ (Smith, 2004) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงและกระบวนการแก้ไขของสถานศึกษาในอังกฤษ พบว่า กระทรวงศึกษาพยายามสร้างบรรยากาศแห่งการเคารพซึ่งกันและกันในห้องเรียน มีการใช้กฎหมายจัดการกับความรุนแรง เช่น การรังแกในห้องเรียน ใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Approach) โดยการกำหนดนโยบายทั้งโรงเรียน (Whole-School Policies) โดยมีครูเป็นผู้กำหนดนโยบายในชั้นเรียนและนโยบายโรงเรียนเพื่อป้องกันความรุนแรง มีผู้สนับสนุนคือ สมาชิกสมาคมโรงเรียน (Members of School Community) มีกระบวนการคือ ครูซึ่งเป็นผู้เผชิญหน้ากับปัญหาจริงจะนำเหตุการณ์และเรื่องราวต่างๆ มารายงานในที่ประชุมให้เครือข่ายอื่นๆ ทราบและร่วมกันตัดสินใจเสนอทางแก้ไข มีการฝึกฝนครูโดยการให้ข้อมูลและสนับสนุนชุดเครื่องมือในการจัดการปัญหาการรังแกที่เรียกว่า Anti-Bullying Pack จัดหาผู้ช่วยทางการศึกษา Education Assistant เพื่อทำหน้าที่ที่เปลี่ยงในการเรียนรู้ (Learning Mentor) เพื่อแบ่งเบาภาระครู ใช้การจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะ การไกล่เกลี่ยและการแก้ปัญหาความขัดแย้งให้กับนักเรียน ที่เรียกว่าการไกล่เกลี่ยโดยเพื่อนและการพัฒนาทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Peer Mediation and conflict resolution skills) รวมทั้งจัดตั้งศูนย์ Hotline ให้นักเรียนโทรศัพท์ปรึกษาเรื่องความรุนแรง เป็นต้น

ตัวอย่างโครงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศอังกฤษ เช่น โครงการความร่วมมือในห้องเรียนที่ปลอดภัยกว่า (Safer School Partnership: SSP) ในโรงเรียนมอร์เพ็ธ (Morpeth) ซึ่งมีผู้เข้าร่วมโครงการเป็นนักเรียนที่มีอายุระหว่าง 11-16 ปี จำนวน 1,200 คน ในกรุงลอนดอน เริ่มจาก SSP จัดส่งผู้เชี่ยวชาญเข้าไปทำงานในห้องเรียนแบบเต็มเวลา โดยผู้เชี่ยวชาญมีการประสานการทำงานเชื่อมโยงกับโรงเรียนประถมศึกษาอื่นๆ ใกล้เคียงอีก 4 แห่ง ที่เป็นเครือข่ายของโรงเรียนมอร์เพ็ธ (Morpeth) ที่สามารถให้การสนับสนุนโรงเรียนได้ การปฏิบัติงานของผู้เชี่ยวชาญมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันและทำความเข้าใจในเรื่องการทำงานของ SSP ว่าจะช่วยโรงเรียนในด้าน

โตบ้างและช่วยอย่างไร โดยการพัฒนาโรงเรียนทั้งระบบ (Whole school approach) มองภาพรวมในหลายมิติ ตั้งแต่การเข้าไปแทรกแซง สังเกตการณ์ดูแลตั้งแต่เนิ่นๆ การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การแก้ปัญหาผู้ตกเป็นเหยื่อการกระทำรุนแรง และแก้ปัญหาการกระทำผิดต่างๆ ของนักเรียน นอกจากนี้ยังเข้าไปมีส่วนร่วมในการใช้ชีวิตในโรงเรียนของนักเรียนทุกด้าน ผลจากการดำเนินงาน คือ ผู้เชี่ยวชาญ มีความเชื่อมั่นและไว้วางใจในทีมผู้บริหารโรงเรียนมากขึ้นและสามารถทำงานคู่กันไปได้ในทุกด้าน นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังสามารถทำงานเชื่อมโยงกับทีมตำรวจในพื้นที่ของโครงการอย่างเข้มแข็งจึงประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการ SSP

ประเทศญี่ปุ่น จากรายงาน White Paper on Youth 2005 และ National Youth Development Policy (Cabinet Office, 2005: online) พบว่า ลักษณะของการขาดสติ วัฒนธรรมของเด็กญี่ปุ่น คือ ใช้การกีดกันหรือทำร้ายรังแกเด็กอื่นที่แตกต่างจากตนซึ่งเป็นเด็กส่วนใหญ่ของกลุ่ม ในขณะที่ผู้ถูกกระทำไม่สามารถจัดการความเครียด และอารมณ์ รวมทั้งไม่สามารถปรึกษาครอบครัวและบุคคลใกล้ชิดได้ โดยสาเหตุสำคัญของปัญหา คือ การเปลี่ยนแปลงขององค์ประกอบความสัมพันธ์ในครอบครัว สภาพชุมชนที่มีความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านลดลง และการเปลี่ยนแปลงของลักษณะทางกายภาพของครอบครัว จำนวนครอบครัวแตกแยกหย่าร้างเพิ่มสูงขึ้น ทำให้เด็กที่เป็นผลผลิตของครอบครัวและชุมชนถูกทอดทิ้ง ไม่ได้รับการดูแล และขัดเกลาภายใต้ความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องอย่างดีเท่าที่ควร ลักษณะสังคมในชุมชนสร้างความรู้สึกเป็นอื่นแปลกแยกเพิ่มขึ้น องค์ความรู้เรื่องความร่วมมือร่วมใจ ความมีวินัย คุณธรรม ศีลธรรมที่เป็นแบบแผนดั้งเดิมของญี่ปุ่น ไม่ได้ปลูกฝังลงไปให้เกิดขึ้นในตัวเด็กเช่นในอดีต สถานศึกษาที่มีหน้าที่บ่มเพาะปลูกฝังความรู้ ฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติ ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต กลับให้ความสำคัญกับการเพิ่มเนื้อหาสาระในการเรียน และใช้มาตรการเด็ดขาดในการจัดการปัญหาของเด็ก กลับกลายเป็นการเพิ่มความเครียด ประกอบกับภาวะการแข่งขันที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ขณะที่เด็กยังไม่มีวุฒิภาวะและประสบการณ์ในการใช้ชีวิตที่มากพอ ขาดที่ปรึกษา ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคม แสวงหาการยอมรับและทางออกที่ผิดๆ ญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานเพื่อดึงให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อันได้แก่ สถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กลับมาให้ความร่วมมือสร้างการยอมรับซึ่งกันและกัน โดยมีการดำเนินงาน เช่น จัดการฝึกอบรมเด็ก/เยาวชน ให้การศึกษา ให้ความรู้และข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อพัฒนารูปแบบการป้องกันการกระทำผิดและใช้ความรุนแรงของเด็ก/เยาวชน ชุมชนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในชุมชนร่วมมือกันสนับสนุนเด็กให้สามารถเข้าถึงหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาหารือ ให้โอกาสแก่เด็กและจัดกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อ

พัฒนาให้สามารถปรับตัวได้ จัดตั้งศูนย์ที่สามารถแบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของเด็กและเยาวชน เพื่อกำหนดมาตรการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทีมให้ความช่วยเหลือส่งเสริม อาทิ สถานประกอบการ ระหว่างโรงเรียนกับตำรวจ ศูนย์ให้คำปรึกษาแก่เยาวชน ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรม เปิดโอกาสให้เยาวชนที่กระทำผิดรู้สึกสำนึกตนและให้โอกาสได้พบและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ตก เป็นเหยื่อที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน ให้รู้จักการขอโทษ ยอมรับผิดและปรับปรุงตนเอง พร้อมกับร่วม กิจกรรมกับชุมชน ฝ่ายแนะแนวของโรงเรียนจัดทำแผนปฏิบัติงานการให้คำปรึกษานักเรียน โดยเน้น การปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักรับผิดชอบชั่วดี มีศีลธรรม มีโรงเรียนและชุมชนจัดทีมสนับสนุนและ จัดระบบการสนับสนุนหลายด้านเพื่อลดการกระทำ ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน ชุมชนต้องเข้ามา มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายและช่วยชักจูงเด็กให้เข้าเรียนและเข้าสังคมได้ ตำรวจ บุคลากรใน สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและภาคเอกชนร่วมมือกันจัดประชุมปฏิบัติการเพื่อหาทางป้องกันการ ก่อคดีการใช้ความรุนแรง มีการควบคุมพื้นที่ในโรงเรียนมิให้เกิดเหตุการณ์รุนแรง จัดทำคู่มือ สำหรับโรงเรียน และสนับสนุนให้เด็กมีโอกาสฝึกทักษะการทำงานและได้รับค่าตอบแทนจากการใช้ ทักษะของตน โดยกระทรวงศึกษาธิการจัดระบบบูรณาการระหว่างโรงเรียนกับภาคธุรกิจ พัฒนา ทักษะของนักเรียนตามความต้องการของสถานประกอบการ และหาทางช่วยเหลือเด็กให้มีงานทำ และพยายามชักชวนเด็กที่ไม่เรียนหนังสือเข้าเรียน และเปิดโอกาสให้เด็กที่เคยกระทำ ความรุนแรง มีงานทำ เป็นต้น

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (The Korean Times, 2012: online) ประสบ ปัญหาความรุนแรงของเด็กและเยาวชนในโรงเรียน ประกอบด้วย นักเรียนระดับประถมศึกษาถูก เพื่อนกลั่นแกล้งเอาชื่อไปล้อเลียนผ่านออนไลน์เป็นเวลานาน ทำให้ได้รับความอับอาย นักเรียนถูก เพื่อนร่วมชั้นใช้ให้ไปซื้อของ ตบ ตี เตะ ทำให้ต้องพกอาวุธมาโรงเรียนหรือหนีออกจากบ้าน นักเรียน/นักศึกษาที่เป็นแก๊งอิทธิพลชอบกลั่นแกล้งและกระทำความผิดต่อผู้อื่นถูกเรียกว่า “อัลฟา” (Alpha) มีการกระทำความผิดทางเพศ เช่น การข่มขืนในโรงเรียน และในห้องเรียน โดยทำเป็นกลุ่ม ใหญ่มากขึ้น เช่น 4 - 6 คน และผู้กระทำกับผู้ถูกกระทำมีอายุน้อยลงกว่าในอดีตมากขึ้น เป็น นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและลงไปถึงระดับประถมศึกษามากขึ้น นอกจากนี้ยังเกิด ปัญหาความเครียดจากการแข่งขันทางการเรียน การใช้ความรุนแรง และการรังแก จนส่งผลให้ ผู้ถูกกระทำฆ่าตัวตายเพิ่มสูงขึ้น เป็นต้น รัฐบาลภายใต้การนำโดยนายลี เมียง บัค ประธานาธิบดี สาธารณรัฐเกาหลีปัจจุบัน (2554) ได้ประกาศมาตรการต่อต้านความรุนแรงในโรงเรียน พ.ศ.2555 โดยให้สถานศึกษาใช้การป้องกันมากกว่าการลงโทษ และเน้นการจัดการศึกษาด้านจริยธรรมและ กีฬา ด้วยความร่วมมือของรัฐบาล โรงเรียน ผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งมีการประจักษ์ความ รุนแรงที่เกิดขึ้น โดยให้อำนาจและความรับผิดชอบกับครูในการดูแลเรื่องความรุนแรงในโรงเรียน

อย่างเต็มที่ มีการบันทึกความผิดลงในประวัตินักเรียน 5 ปีสำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น และ 10 ปีสำหรับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย กำหนดให้จัดระบบตำรวจโรงเรียน (คล้ายตำรวจนักเรียน) เพื่อตรวจตราเหตุการณ์ความรุนแรงในโรงเรียน โดยกระทรวงการศึกษาได้สนับสนุนโครงการนำร่องชื่อ “โครงการตำรวจโรงเรียน” เริ่มในปี 2548 เพื่อขยายไปยังโรงเรียนอื่นๆ ด้วยการจัดกิจกรรมให้ความรู้และคำปรึกษา และสอดส่องดูแล โดยเชิญตำรวจและครูที่เกษียณอายุราชการแล้วมาช่วยปฏิบัติงานในโครงการ มีการประสานและแจ้งไปยังตำรวจท้องที่เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2550 ดำเนินการในโรงเรียนไปแล้วจำนวน 100 แห่ง และได้ขยายไปยังโรงเรียนอีก 42 แห่งในปี 2551 อยู่ในความรับผิดชอบของเขตพื้นที่การศึกษาระดับภูมิภาค มีการกำหนดบทลงโทษที่ไม่ยกเว้นครู หากเหตุการณ์เกิดขึ้นในห้องเรียนซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของครู มีการทบทวนกฎหมายเกี่ยวกับการคุ้มครองในโรงเรียน ออกกฎหมายชุดใช้ค่าเสียหายแก่เด็กและเยาวชนที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง ออกกฎข้อบังคับให้ผู้ปกครองเข้ามารับผิดชอบต่อการทำผิดของลูกมากขึ้น ออกกฎลงโทษอย่างรุนแรงกับหน่วยงานหรือกลุ่มคนที่เสนอภาพโป๊และการให้ร้ายหรือรังแกผ่านทางอินเทอร์เน็ต (Cyber Bully) และออกกฎระเบียบห้ามการขายเครื่องดื่มแอลกอฮอล์แก่เด็ก ทั้งนี้ใช้การให้คำปรึกษาแนะนำและการรักษาเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะหยุดและแก้ไขพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ของเด็ก นอกจากนี้ยังได้ร่วมมือกับองค์การระหว่างประเทศ (UNESCO) ในการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ (Education for International Understanding: EIU) ซึ่งมีการจัดการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษา เพื่อฝึกให้นักเรียนมีทักษะในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง 12 ทักษะ ได้แก่ วิธีชนะ – ชนะ (Win-Win Approach) การตอบสนองอย่างสร้างสรรค์ (The Creative Response) ความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ความมุ่งมั่นในทางที่เหมาะสม (Appropriate Assertiveness) พลังความร่วมมือ (Co-Operative Power) การจัดการอารมณ์ (Managing Emotions) ความตั้งใจในการแก้ไข (Willingness to Resolve) การทำแผนที่สาเหตุความขัดแย้ง (Mapping to Conflict) การพัฒนาทางเลือก (Development of Options) ทักษะการไกล่เกลี่ย (Negotiation Skill) คนกลางในการเจรจาไกล่เกลี่ย (The Third Party Mediator) และการสร้างมุมมองกว้าง (Broaden Perspectives) โดยจัดกิจกรรมฝึกทักษะต่างๆ จัดทำคู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้ง โดยบูรณาการการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน มีกิจกรรมการศึกษาดูงานที่แหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่มีความขัดแย้งหลังเหตุการณ์ผ่านพ้นไปแล้ว และชุมชนที่เป็นต้นแบบในการสร้างสันติภาพและการเรียนรู้แบบยั่งยืน โดยมี UNESCO เป็นผู้สนับสนุนทรัพยากร และงบประมาณเป็นต้น

ประเทศฟิลิปปินส์ จากผลการสำรวจสถานการณ์การรังแกในโรงเรียนในช่วง 12 เดือนในปี 2545 ของผู้เรียนของ 5 เมืองใหญ่ในเอเชีย ได้แก่ กรุงเทพฯ กัวลาลัมเปอร์ กรุงมะนิลา สิงคโปร์ และไทเป ในปี พ.ศ. 2545 ของบริษัท ริดเดอร์ส ไดเจสท์ ร่วมกับบริษัทวิจัยการตลาดออราเคิล ชี้ให้เห็นว่ากรุงมะนิลาและกรุงเทพฯ มีสถิติการรังแกกันของผู้เรียนสูงที่สุดในเอเชีย เด็กชาวฟิลิปปินส์ที่มีปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรมส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีฐานะยากจน และปัญหาทางเศรษฐกิจ ครอบครัวที่พ่อแม่มีบุตรมาก เด็กถูกทอดทิ้ง หรือถูกทารุณกรรม อยู่ในชุมชนแออัดมีความเหลื่อมล้ำและแตกต่างทางเศรษฐกิจ เชื้อชาติ และการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน ขาดโครงการส่งเสริมเด็ก ตลอดจนโอกาสและพื้นที่เพื่อให้เด็กหรือผู้เรียนได้แสดงออกในทางที่เหมาะสมตามความสามารถที่แตกต่างกัน เด็กทั้งในและนอกโรงเรียนต้องเผชิญกับกลุ่มแก๊งต่างๆ นอกจากนั้น นักเรียนในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศฟิลิปปินส์ มีการรังแกสูงที่สุดประเทศหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในลักษณะการรีดไถ การดูถูก การกลั่นแกล้งกดดัน การทำร้ายร่างกาย การเล่นตลกที่หยาบคาย การรับน้องที่รุนแรง และการยกพวกตีกัน เป็นต้น แนวทางการดำเนินการเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในฟิลิปปินส์ อาทิ การจัดตั้งศูนย์การศึกษาเพื่อสันติภาพ (Center for Peace Education) ขึ้นที่ Miriam College เมือง Quezon City ประเทศฟิลิปปินส์ มีการจัดทำหลักสูตร Peace Education เพื่อใช้สอนในโรงเรียนในทุกๆ ระดับ การศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับอุดมศึกษา โดยกำหนดให้การศึกษาเพื่อสันติภาพในจะต้องประกอบด้วย 3 ด้าน (Loreta Navarro-Castro and Jasmin Nario – Galace, 2008) คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านทัศนคติหรือคุณค่า แต่ละด้านมีรายละเอียดดังนี้

1) ด้านความรู้ (Knowledge) เนื้อหาสำคัญ ได้แก่ แนวคิดองค์รวมของสันติภาพ (Holistic Concept of Peace) ความขัดแย้งและความรุนแรง (Conflict and Violence) ทางเลือกใหม่แห่งสันติภาพ (Some Peaceful Alternatives) ได้แก่ การปลดอาวุธ (Disarmament) การไม่ใช้ความรุนแรง (Non - Violence) การแก้ปัญหา การปรับเปลี่ยนและการป้องกันความขัดแย้ง (Conflict Resolution , Transformation and Prevention) สิทธิมนุษยชน/ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Rights) ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Human Solidarity) การพัฒนาบนพื้นฐานของความยุติธรรม (Development Based on Justice) การทำให้เป็นประชาธิปไตย (Democratization) การพัฒนาอย่างยั่งยืน (Sustainable Development)

2) ด้านทัศนคติ/คุณค่า (Attitudes/Values) เน้นการปลูกฝังเรื่องการนับถือตนเอง (Self – Respect) การเคารพผู้อื่น (Respect for Others) การเคารพต่อชีวิต /ไม่ใช้ความรุนแรง (Respect for Life/ Nonviolence) ความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality) ความเมตตากรุณา เห็นอกเห็นใจผู้อื่น (Compassion) ความตระหนักในโลก (Global Concern) ความ

ตระหนักในระบบนิเวศวิทยา (Ecological Concern) ความร่วมมือ (Cooperation) การเปิดกว้าง/ อดทนอดกลั้น (Openness/ Tolerance) ความยุติธรรม (Justice) การมีวิสัยทัศน์เชิงบวก (Positive Vision)

3) ด้านทักษะ (Skills) ที่ต้องพัฒนา ได้แก่ ทักษะการโต้ตอบ/ตอบสนอง (Reflection) ทักษะการคิดวิเคราะห์และสังเคราะห์ (Critical Thinking and Analysis) ทักษะการตัดสินใจ (Decision - making) ทักษะการจินตนาการ (Imagination) ทักษะการสื่อสาร (Communication) ทักษะการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution) ทักษะความเข้าใจแบบหยั่งรู้ถึงความรู้สึกและอารมณ์ของผู้อื่น/ ทักษะการปรับตัว (Empathy) ทักษะการสร้าง/ การทำงานกลุ่ม (Group Building)

ลักษณะของการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพข้างต้นของประเทศฟิลิปปินส์ จะเน้นที่การจัดการศึกษาในหลากหลายมิติและในขณะเดียวกันก็เป็นการจัดการศึกษาแบบองค์รวม มีจุดมุ่งหมายให้การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้น โดยประมวลการจัดการศึกษาและการฝึกฝนหลายเรื่องเข้าด้วยกัน ได้แก่ การศึกษาเกี่ยวกับการปลดอาวุธ (Disarmament Education) สิทธิมนุษยชนศึกษา (Human Rights Education) โลกศึกษา (Global Education) การศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution Education) พหุวัฒนธรรมศึกษา (Multicultural Education) การศึกษาเพื่อความเข้าใจระหว่างประเทศ (Education for International Understanding) การศึกษาเพื่อความร่วมมือของคนที่มีศรัทธาต่างต่างกัน (Interfaith Education) พัฒนาศึกษา (Development Education) การศึกษาเพื่อความเป็นธรรมทางเพศ (Gender- fair/ Non-sexist Education) และสิ่งแวดล้อมศึกษา (Environmental Education) บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า ถ้าต้องการให้เกิดสันติภาพ ต้องสอนสันติภาพ เป็นต้น

สถานปฎิรูปได้เสนอระบบการสอดส่องดูแลพฤติกรรมของเด็ก หรือระบบดูแลช่วยเหลือ (Intervention Programs) ซึ่งเป็นข้อสรุปสำคัญร่วมกันประการหนึ่งของนักจิตวิทยาในหลายประเทศ (กทม.-มะนิลา"ขึ้นชื่อเด็กรังแกกันในโรงเรียน, 2546))ที่สังเกตเห็นว่า การลงโทษเด็กในรูปแบบต่างๆ เป็นครั้งคราวเมื่อเกิดกรณีเด็กใช้ความรุนแรงทำร้ายเพื่อนหรือคนรอบข้าง ไม่ใช่วิธีการแก้ไขหรือแม้แต่ช่วยลดปัญหาความรุนแรงในเด็กลงได้ ซ้ำยังอาจทำให้สถานการณ์การใช้ความรุนแรงของเด็กรุนแรงยิ่งขึ้น ทว่าหากต้องการบรรเทาปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็ก จึงควรกำหนดเป็นระบบการแก้ไขปัญหาย่างต่อเนื่อง เนื่องจากส่วนใหญ่พฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของเด็กจะแฝงตัวเป็นภัยเงียบในรูปแบบต่างๆ ในสถานศึกษา พ่อแม่ผู้ปกครองควรเข้ามาให้ความร่วมมือช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด โดยระบบการสอดส่องพฤติกรรมนี้เป็นระบบที่โรงเรียนหลายแห่งในอเมริกา

อังกฤษ และอีกหลายประเทศในยุโรป ใช้และสามารถบรรเทาการใช้ความรุนแรงของเด็กลงได้มากกว่าร้อยละ 60 ของปัญหาที่มีอยู่เดิม โดยมีกิจกรรมสำคัญดังนี้

(1) โรงเรียนประกาศการเฝ้าระวังและป้องกันการใช้ความรุนแรงของนักเรียนให้เป็นหนึ่งในนโยบายหลักของโรงเรียน โดยเน้นการสร้างความเข้าใจและความตระหนักแก่นักเรียน ผู้ปกครอง และครู ตั้งแต่แรกเข้าและทุกภาคการศึกษา หากนักเรียนคนใดพบปัญหาดังกล่าว ต้องรีบแจ้งให้ครูรับรู้โดยเร็ว

(2) โรงเรียนจัดทำแบบสอบถามและสำรวจความคิดเห็นจากนักเรียน ครู ผู้ปกครองและบุคลากรในโรงเรียน เกี่ยวกับปริมาณ เวลาเกิดเหตุ และพื้นที่ที่มีความรุนแรงในโรงเรียน รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหา วิธีการเผชิญหน้ากับความรุนแรง และวิธีการอื่นๆ ในการลดความรุนแรงที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับโรงเรียน อีกทั้งยังใช้เป็นข้อมูลสำหรับเผยแพร่ให้ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมรอบโรงเรียนรับทราบและร่วมมือในการสอดส่องดูแล

(3) โรงเรียนรณรงค์ให้ผู้ปกครองให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในการแก้ไขปัญหา ด้วยการเข้าถึงประเด็นปัญหาที่อาจเกิดขึ้นในการประชุมผู้ปกครอง การประชุมร่วมระหว่างครูและผู้ปกครอง จุดหมายข่าวของโรงเรียน และอื่นๆ เพื่อชี้และกระตุ้นให้ผู้ปกครองเห็นถึงความสำคัญของบทบาทตนในการช่วยให้ระบบการสอดส่องและป้องกันการใช้ความรุนแรงของเด็กประสบความสำเร็จ อย่างน้อยที่สุดด้วยการช่วยสอดส่องพฤติกรรมของเด็กขณะที่อยู่กับพ่อแม่แล้วแจ้งให้โรงเรียนทราบเป็นข้อมูล ให้ความมั่นใจกับเด็กและผู้ปกครองว่าโรงเรียนจะช่วยและสามารถช่วยเหลือหากเด็กเผชิญปัญหาความรุนแรง และขอให้ผู้ปกครองร่วมมือกับโรงเรียน ในการแก้ไขกรณีที่ถูกมีพฤติกรรมใช้ความรุนแรงกับเพื่อน หรือถูกเพื่อนรังแกหรือทำร้าย

(4) ครูกับนักเรียนในห้องเรียนร่วมกันคิดหาวิธีรับมือกับการใช้ความรุนแรงในรูปแบบต่างๆ อย่างเหมาะสม โดยครูกำหนดกิจกรรมที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมและเรียนรู้ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากปัญหา เช่น กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ หรือตั้งโจทย์ให้นักเรียนช่วยกันคิดแก้ไขและหาวิธีปฏิบัติตนหากเผชิญหน้ากับการใช้ความรุนแรงทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนทราบว่าควรจะทำอย่างไรเมื่อประสบเหตุเพื่อนใช้ความรุนแรงกับตน และพบเพื่อนที่โดนรังแกหรือถูกทำร้ายรุนแรง

(5) กิจกรรมอื่นๆ เช่น การเพิ่มบทบาทการสอดส่องดูแลของครูและบุคลากรในโรงเรียนในช่วงเวลาสำคัญต่างๆ ของวัน เช่น ช่วงพักกลางวันและเลิกเรียน และหากพบว่าเด็กลี้แลและไม่กล้าแจ้งให้พ่อแม่ ครู และผู้ใหญ่ ทราบว่าตนถูกเพื่อนรังแกหรือกระทำรุนแรงหรือเห็นเหตุการณ์การใช้ความรุนแรง ครูประจำชั้นควรหมั่นสังเกตและบันทึกพฤติกรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างกันของนักเรียนในห้อง หรือใช้วิธีให้นักเรียนเขียนเรียงความและอภิปรายหา
ดังกล่าวกับเพื่อน

จากสภาพปัญหา และแนวทางการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้
สถานศึกษาเป็นฐานของไทยและต่างประเทศข้างต้น เห็นได้ว่า หลายๆ ประเทศทั่วโลก รวมทั้ง
ประเทศไทยได้ตระหนักถึงสภาพปัญหา ความสำคัญและความจำเป็นเร่งด่วนในการเสริมสร้าง
สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานให้เกิดขึ้น เพียงแต่ทางเลือกของการดำเนินงานให้
เหมาะสมแต่ละปัญหาหรือบริบทดังกล่าวยังไม่มากพอ ไม่ต่อเนื่องครบวงจร และขาดการทำงาน
ในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน สถาบันทางศาสนา ชุมชน
และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานยังอยู่
ในความรับผิดชอบของสถานศึกษาเป็นส่วนใหญ่ ขาดเครือข่ายความร่วมมือเสริมสร้างสันติ
วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันการดำเนินงาน
ของสถานศึกษายังเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ทำให้กระบวนการเสริมสร้างสันติ
วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร สิ่งที่จะช่วยให้สถานศึกษา
สามารถเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างเป็นระบบครบวงจร คือ ความ
ร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน สังคมและผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียน
ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

ตอนที่ 3 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

3.1 เครือข่าย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) ได้ดำเนินโครงการการวิจัย EDKM และ
จากการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลโครงการ พบว่าเครื่องมือหนึ่งที่จะช่วยให้การขับเคลื่อนการ
จัดการความรู้เป็นไปได้อย่างรวดเร็ว คือ การมีเครือข่ายสังคม (Social Network) โดยการถอด
บทเรียนการสร้างเครือข่ายสังคม มีการกำหนดประเด็นในการถอดบทเรียน โดยตีความเครือข่าย
ว่าเป็นความสัมพันธ์ระหว่างหน่วย โดยหน่วยอาจเป็นได้ทั้ง บุคคล บุคคล กลุ่มขนาดเล็ก องค์กร
หรือแม้แตรัฐ ในทุกกรณีการศึกษาเครือข่ายมิได้เน้นไปยังการบรรยายและวิเคราะห์ความสัมพันธ์
ระหว่างหน่วยเท่านั้นแต่มุ่งไปยังการทำความเข้าใจเครือข่ายโดยรวม และเรียกว่าเครือข่ายสังคม
และยังได้มีการรวบรวมความหมายของการเครือข่าย (Networks) ไว้ดังนี้

Kaduchin (2004 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) ให้
ความหมายว่า เครือข่ายสังคม เป็นเซตของความสัมพันธ์หนึ่งชุด เครือข่าย 1 เครือข่าย

ประกอบด้วย เซ็ทของหน่วยซึ่งในทางคณิตศาสตร์ เรียกว่า Nodes ที่ Wasserman and Faust (1994) เรียกว่า Actors ในการเลือกมีความสัมพันธ์กันนั้นหน่วยที่ถูกเลือก เรียกว่า Alters ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่างๆ เชื่อมโยงกันด้วยเส้น (Ties) ซึ่งเส้นจะเป็นการแสดงถึงการเชื่อมโยงจากหน่วยหนึ่งไปยังอีกหน่วยหนึ่งหรือต่างฝ่ายต่างเชื่อมโยงเข้าหากันในรูปแบบเครือข่ายสังคมของมนุษย์ สอดคล้องกับ Anklam (2003) เสนอว่า หน่วย คือ ตัวบุคคล และเส้นโยงหมายถึง ความสัมพันธ์ที่ปรากฏขึ้น ความสัมพันธ์อาจเป็นการให้ข้อมูลข่าวสาร การแก้ปัญหา การแนะนำสำหรับการตัดสินใจหรือมิติอื่นๆ ขึ้นอยู่กับสมาชิกในหน่วยสังคมนั้นเลือกใช้สื่อสารกันและกัน Wellman & Berkowitz (1988: 4)

ในประเทศไทย นักวิชาการที่ศึกษาวิจัยเครือข่ายได้ให้ความหมายของเครือข่ายสังคมว่า เป็นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทุกๆด้านที่แสดงออกโดยการมีพฤติกรรมสังคมแบบต่างๆ เป็นสายใยของความสัมพันธ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมระหว่างบุคคลหนึ่งกับบุคคลอื่นๆหลายคน (เบญญา ยอดดำเนิน-แอดติคจ์, 2533 อ้างถึงใน พิมพ์วัลย์ ปริดาสวัสดิ์ และวาทีนิ บุญชวลักษณ์, 2550, 1) ที่สมัครใจสื่อสารสัมพันธ์กันและดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันโดยยังคงความเป็นอิสระ (เสรี พงศ์พิศ, 2546) เป็นเส้นทางเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้คนในการปรับตัวเข้าสู่ระบบที่ทำงาน เป็นการอยู่ร่วมเพื่ออยู่รอดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิด ความเชื่อและการมีวัฒนธรรมร่วมโดยผ่านสถาบันตนเองในรูปแบบการเกาะกลุ่มเพื่อคอยช่วยเหลือของกันและกันในการแก้ไขบนเงื่อนไขทางธรรมชาติที่ต้องดำรงอยู่ร่วมกัน (นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต, 2548: 62) โดยมีรูปแบบทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ มีปฏิสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนทรัพยากรซึ่งกันและกัน โดยผ่านกระบวนการและกิจกรรมทางสังคม (อัจฉรา ปุระาคม, 2550)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544ข) ได้ให้ความหมายของคำว่า เครือข่ายไว้ว่า ความเชื่อมโยงระหว่างปัจเจกต่อปัจเจก กับการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกลุ่ม และรวมถึงความเชื่อมโยงระหว่างเครือข่ายต่อเครือข่าย ซึ่งกลายเป็นเครือข่ายย่อยภายใต้เครือข่ายใหญ่ ในการเชื่อมโยงเครือข่ายไม่ใช่เพียงการมารวมตัวกันหรือพบปะสังสรรค์ หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน แต่ต้องมีเป้าหมายในการทำกิจกรรมร่วมกัน ซึ่งอาจเป็นกิจกรรมต่อเนื่อง โดยเชื่อมโยงคน กลุ่ม องค์กร หน่วยงานมารวมกัน มีความสนใจร่วมกัน พบปะสังสรรค์ และมีการพัฒนาไปสู่การลงมือร่วมกันทำกิจกรรมต่างๆ โดยมีจุดประสงค์และเป้าหมายอย่างเดียวกัน สิ่งที่ยอมรับเข้าด้วยกัน คือวัตถุประสงค์ที่ต้องการบรรลุร่วมกัน อาจใช้การรวมตัวเพื่อแลกเปลี่ยนกัน มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีการนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ร่วมกัน มีการแลกเปลี่ยนเครื่องมือ

เครื่องใช้ ข้อมูลข่าวสารความรู้ บุคลากร เงินงบประมาณสนับสนุน ความเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และอื่น ๆ ร่วมกัน โดยมีองค์ประกอบของการเป็นเครือข่าย ดังต่อไปนี้

1) การรับรู้มุมมองร่วมกัน (common perception) มีความรู้สึก คิดเข้าใจปัญหา ร่วมกัน ซึ่งเป็นหัวใจของการเป็นเครือข่าย ทำให้เครือข่ายมีความต่อเนื่อง มีการประสานงาน และดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกัน

2) การมีวิสัยทัศน์ร่วมกัน (Common Vision) เห็นภาพจุดหมายในอนาคตร่วมกัน

3) การมีความสนใจและผลประโยชน์ร่วมกัน (Mutual Interests/Benefits) ตั้งอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์หรือความสนใจร่วมกัน

4) การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายอย่างกว้างขวาง (All Stakeholders Participation) ซึ่งมีความสำคัญมากในการพัฒนาความเข้มแข็งของเครือข่าย เป็นเงื่อนไขของการทำให้เกิดการรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำอย่างจริงจังแข่งขัน

5) การเสริมสร้างซึ่งกันและกัน (Complementary Relationship) ที่ช่วยทำให้เครือข่ายดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง

6) การพึ่งพิงอิงร่วมกัน หรือการถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน (Interdependence) สมาชิกต้อง ถ้อยทีถ้อยอาศัยกันเพื่อให้เกิดการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน ทำให้สมาชิกเครือข่ายยึดโยงกัน หนาแน่น โดยต้องทำให้สมาชิกเครือข่ายรู้สึกว่าการดำรงอยู่ของแต่ละคน หรือหน่วยจำเป็นต่อการดำรงอยู่ของเครือข่าย ทำให้สมาชิกเกิดการปฏิสัมพันธ์กัน

7) ปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (Interaction) ด้วยการทำกิจกรรมร่วมกันช่วยให้เกิด การเรียนรู้ระหว่างกันทำให้เครือข่ายมีความเข้มแข็งมากขึ้น

ปัจจัยเงื่อนไขสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งและสามารถพัฒนา ได้ คือ ภาวะผู้นำ ประโยชน์ ความต่อเนื่องของกิจกรรม และการบริหารจัดการเครือข่าย

นอกจากนั้น ชาติชาย ณ เชียงใหม่ (2549) ได้กล่าวถึงหลักการทำงานแบบเครือข่าย ความร่วมมือว่า ประกอบด้วย ทุกฝ่ายมีเกียรติ ศักดิ์ศรี สิทธิ โอกาสที่เท่าเทียมกัน เป็นการทำงาน แนวนราบ ไม่มีการสั่งการจากฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง เป็นกระบวนการเรียนรู้โดยผ่านการทำงานร่วมกัน

3.2 ประเภทเครือข่าย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) ได้ทำการศึกษาวิจัยและสรุปการจำแนก ประเภทเครือข่าย โดยเสนอประเภทเครือข่ายมาจากมุมมองหลายด้าน ดังนี้

1) มุมมองจากการนักการศึกษาวิจัยด้านการจัดการความรู้ ได้แก่ Swan et al (1999) พบว่า สามารถจำแนกเครือข่ายสังคมออกได้เป็น 2 ประเภท ประเภทแรก เป็นเครือข่ายสังคมเสมือนที่เน้นเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT focused) และประเภทที่สองเป็นเครือข่ายสังคมจริงของบุคคล (Human focused)

2) มุมมองความเชื่อมโยงของเครือข่าย ซึ่งจำแนกเป็น 3 ประเภทย่อย ได้แก่

- ประเภท Ego-centric หมายถึง เครือข่ายนั้นเป็นการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยเดียว หน่วยต่อหน่วย และจะถูกพิจารณาว่าเป็นเครือข่ายเมื่อต้องมีการเชื่อมโยงของสารระหว่างหน่วยทั้ง 2 นั้น ไม่เช่นนั้นจะวิเคราะห์เครือข่ายไม่ได้ และเป็นไปได้ที่หน่วยเพียงหน่วยเดียวจะเชื่อมโยงกับหน่วยจำนวนมากได้ โดยเรียกว่าหน่วยนั้นมีเครือข่ายสังคมใหญ่

- ประเภท Socio-centric หมายถึง เครือข่ายที่อยู่ในระบบสังคมหนึ่งหรือที่เรียกว่า อยู่ในกล่อง (in a box) เพราะมีการเชื่อมโยงกันระหว่างหน่วยในกลุ่มสังคมที่มีขอบเขตระดับหนึ่ง เช่น ในชั้นเรียนหรือองค์กร ถือเป็นเครือข่ายสังคมในระบบปิดและใช้กันมากในงานวิจัยเครือข่ายสังคม

- ประเภทที่สาม Open – system เป็นเครือข่ายที่ไม่จำเป็นต้องระบุขอบเขต ใช้เพื่อศึกษาปรากฏการณ์สังคมในระบบกว้าง เช่น เครือข่ายการก่อการร้าย หรือเครือข่ายปัญญาชนโลก เป็นต้น ที่แม้จะเป็นเครือข่ายที่น่าสนใจที่สุดแต่ก็ศึกษาได้ยากที่สุดเช่นกัน

Chan & Liebowit (2006) ได้จำแนกเครือข่ายสังคมออกเป็น 2 ประเภทย่อย ได้แก่

- เครือข่ายที่เป็นทางการ หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยตามสายงานโครงสร้างองค์กรซึ่งการไหลของสารจะเป็นไปตามลำดับชั้นการสั่งการ และผลการศึกษา พบว่า การไหลของสารตามเครือข่ายสังคมนี้ไม่ได้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้ฝังลึกที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร

- เครือข่ายสังคมแบบไม่เป็นทางการ หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของความสนิทและความคุ้นเคย ซึ่งเป็นไปได้ทั้งทางบวก เช่น ชอบ ใฝ่ใจ หรือทางลบ เช่นเกลียด ไม่ใฝ่ใจ ความสัมพันธ์ประเภทนี้ได้รับความสนใจจากนักบริหารจัดการองค์กรอย่างยิ่ง มีผลการศึกษา พบว่า งานสำคัญจำนวนมากบรรลุผลสำเร็จเพราะใช้เครือข่ายสังคมประเภทหลัง ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบอีกว่าองค์กรส่วนใหญ่ยังไม่สามารถหาวิธีที่มีประสิทธิภาพมาวิเคราะห์และนำเอาประโยชน์จากเครือข่ายสังคมแบบไม่เป็นทางการมาใช้ประโยชน์ได้สูงสุด

Cross & Prusak (2002) และ Knoke & Yang (2008) อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) ศึกษาพบความสอดคล้องว่า ความสัมพันธ์ต่างประเภทกันก่อให้เกิดเครือข่ายที่แตกต่างกัน แม้จะศึกษาพฤติกรรมนั้นในสมาชิกสังคมกลุ่มเดียวกัน ดังนั้น แบบของมิตรภาพในกลุ่มผู้ปฏิบัติงานจะมีรูปแบบโครงสร้างต่างกันไปแล้วแต่การตั้งคำถามเกี่ยวกับความสัมพันธ์ และยังพบอีกว่าเครือข่ายสังคมจะปรากฏขึ้นแม้ว่าสมาชิกจะไม่ได้สัมพันธ์กันโดยตรงทุกคนและโครงสร้างอาจปรากฏขึ้นแบบสุดขั้ว คือ สมาชิกสัมพันธ์กันแน่นแฟ้นแบบทุกคนเชื่อมโยงกัน หรืออยู่ในโครงสร้างแบบไม่สัมพันธ์กันเลย แต่โดยรูปแบบปรกติแล้วเครือข่ายสังคมจะปรากฏขึ้นในลักษณะที่หน่วยบางหน่วยจะสัมพันธ์กับหน่วยอื่น ๆ มากกว่าเมื่อเทียบกับหน่วยที่เหลือ

3.3 การมีส่วนร่วม/ ความร่วมมือ (Participatory)

Cohen และ Uphoff (1980 อ้างถึงใน ประวีณา ชะลวย, 2549) ได้แบ่งการมีส่วนร่วมหรือความร่วมมือออกเป็น 4 แบบ คือ

- 1) การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนทรัพยากร การบริหาร การประสานความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ด้านวัสดุ ด้านสังคม และส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

สอดคล้องกับ นเรศ สงเคราะห์สุข (2541) ซึ่งสรุปยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 2 ด้าน คือ

- 1) การจัดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) สามารถทำได้หลายวิธี เช่น การจัดเวทีวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้ร่วมกันในประเด็นต่างๆ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชนและระหว่างชุมชน การจัดทัศนศึกษา ดูงาน และเชิญผู้มีประสบการณ์มาให้ข้อคิดเห็น และแลกเปลี่ยนแนวคิดและประสบการณ์ การจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะด้านต่างๆ การลงมือปฏิบัติจริง การถอดประสบการณ์และสรุปบทเรียนที่นำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการทำงานที่เหมาะสมยิ่งขึ้น
- 2) การพัฒนาผู้นำและเครือข่ายเพื่อให้เกิดความมั่นใจในความรู้หรือความสามารถที่มีอยู่ จะช่วยให้ผู้นำสามารถริเริ่มกิจกรรมการแก้ไขปัญหาหรือกิจกรรมการพัฒนาได้

โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้นำ ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อทำให้เกิดการเรียนรู้ที่กว้างและชัดเจนขึ้น สนับสนุนให้เกิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และการสนับสนุนข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นอย่างต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการดำเนินงานร่วมกันของเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดกระบวนการจัดการและการจัดองค์การร่วมกัน

3.4 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

Marriott และ Goyder (2009 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) ติดตามและประเมินการทำงานของภาคีเครือข่ายการศึกษา เสนอว่า การสร้างเครือข่ายกับภาคีเครือข่ายในองค์กรการศึกษา เริ่มจาก (1) การทำความเข้าใจให้ตรงกัน (2) ทำข้อตกลงสำคัญร่วมเพื่อให้เข้าใจตรงกันในเรื่องความรับผิดชอบ (3) นำเครือข่ายที่มีศักยภาพเข้ามาร่วมประชุมหรือทำกิจกรรมเบื้องต้น (4) ทำข้อตกลงที่จะเป็นเครือข่าย ในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน

WHO (2003) ได้นำเสนอ การดำเนินการสร้างเครือข่ายว่ามีลักษณะเป็นขั้นตอนประกอบด้วย

- (1) สร้างช่องทางการสื่อสาร
- (2) กำหนดโครงสร้างและการบริหารงานแบบเครือข่าย
- (3) ตรวจสอบทักษะและสมรรถนะที่มีอยู่และที่ต้องการ
- (4) วางแผนฝึกอบรมหรือประชุมปฏิบัติการเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ
- (5) จัดกิจกรรมร่วมสม่ำเสมอ
- (6) ติดตามผลทั้งอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ
- (7) สร้างพันธะสัญญาระยะยาวเรื่องการสนับสนุนทางการเงินจากผู้บริจาคหรือ

ผู้สนับสนุน

สอดคล้องกับ ญูชรี คำชาย (2553) ได้ถอดบทเรียนการสร้างเครือข่ายของโรงเรียนในโครงการส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร พบว่า ในภาคปฏิบัติโรงเรียนได้ดำเนินการสร้างเครือข่ายตามขั้นตอน ดังนี้

(1) สัมรวจเครือข่าย เพื่อพิจารณาว่าจะมีองค์กรใดบ้างที่มีศักยภาพที่จะทำงานร่วมกับเราเพื่อดำเนินการจนบรรลุเป้าหมาย โดยพิจารณาจากพันธกิจและขอบข่ายงานขององค์กรต่างๆ เหล่านั้นที่จะช่วยเติมเต็มงานของสถานศึกษา ขณะเดียวกันก็มองหาวิธีการทำงานร่วมกันอภิปรายถึงเวลา บทบาท แผนและรวมถึงประโยชน์ที่ทั้งสองฝ่ายได้รับจากการทำงาน

(2) ทำความตกลงร่วมกัน เพื่อให้เกิดความชัดเจนร่วมกันว่าต่อจากนี้ไปจะเริ่มทำงานไปด้วยกันในรูปแบบเครือข่าย

(3) หาวิธีการบริหารจัดการในการนำข้อตกลงร่วมและแผนปฏิบัติการไปใช้จริงให้เกิดผลสำเร็จ ซึ่งต้องอาศัยแกนนำจากทุกองค์กรมาประสานกัน

(4) ทบทวนงานและบทบาทของภาคีเครือข่าย ด้วยรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลเป็นฐานสำหรับการพิจารณาความก้าวหน้าของงาน การทำตามบทบาทของเครือข่าย และปัญหาความขัดแย้งหรือประโยชน์ของทุกฝ่าย

(5) ปรับแก้วิธีการทำงาน เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องและแสวงหาวิธีทำให้ดีกว่าเดิม ซึ่งตั้งแต่ข้อ (3) – (5) เป็นขั้นตอนที่ต้องทำสม่ำเสมอจนกว่าจะจบโครงการ

3.5 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

Samans (2005 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) ได้เสนอปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่สำคัญ ไว้ในรายงานของ World Economic Forum ว่าประกอบด้วย

- (1) การสื่อสารที่เปิดใจและเปิดเผยเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน
- (2) การบอกรับบทบาทและความรับผิดชอบที่ชัดเจนในการทำงาน
- (3) การอุทิศตนให้กับการทำงานตามพันธกิจ
- (4) การนำกฎ กติกาและข้อตกลงร่วมไปปรับใช้จริง
- (5) การยอมรับการนำเอาความแตกต่างระหว่างภาคีเครือข่ายเข้ามาใช้ในการทำงาน
- (6) การมุ่งเน้นผลประโยชน์โดยทำให้ทุกฝ่ายบรรลุถึงประโยชน์เฉพาะองค์กรและผลประโยชน์ร่วมกัน
- (7) ทำความเข้าใจความต้องการเครือข่าย ซึ่งนำไปสู่การเสริมสร้างศักยภาพและสมรรถนะของเครือข่ายแทนการอยู่อย่างเป็นอิสระต่อกัน

Leiderman et al (2006: online) เสนอว่าเคล็ดลับในการสร้างเครือข่ายให้ยั่งยืนประกอบด้วย (1) มีเป้าหมายร่วม (2) แบ่งปันทรัพยากร รางวัลและความเสี่ยง (3) กำหนดบทบาทและความรับผิดชอบชัดเจน (4) ยอมรับความชำนาญการของกันและกัน (5) ได้รับผลประโยชน์ที่ลงตัว (6) มีวิสัยทัศน์ในการทำงานร่วมกัน และ (7) สมาชิกจากทุกเครือข่ายต้องอุทิศตนเพื่อทำงานตามความชำนาญการของตนเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์ที่กำหนดไว้ ยิ่งไปกว่านั้น

งานวิจัยที่พบว่าเคล็ดลับในการสร้างเครือข่ายให้สำเร็จที่ได้รับการประเมินว่ามีความสำคัญสูงสุด คือ ความไว้วางใจกันระหว่างกลุ่มคนหรือระหว่างองค์กรเครือข่าย

3.6 ข้อควรระวังในการสร้างเครือข่ายสังคม

เครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ภายในเครือข่ายลดลง อาจก่อให้เกิดการแยกตัวของเครือข่ายหรือเกิดเครือข่ายที่ไม่มั่นคง Samans (2005 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) จึงได้เสนอบทเรียนของการสร้างเครือข่ายสังคมไว้ในรายงานของ World Economic Forum ว่าสิ่งที่เป็นอุปสรรคของเครือข่าย ได้แก่

- (1) การขาดความไว้วางใจและความเข้าใจตรงกันในเป้าหมายและภาระงานที่ต้องปฏิบัติ
- (2) การมีวัฒนธรรมการทำงานที่ขัดกันจนเกิดการกระทบกระทั่งและไม่หาทางแก้ไข
- (3) การมีกรอบเวลาในการปฏิบัติงานที่ต่างกัน
- (4) การขาดความชัดเจนในการสื่อสาร
- (5) การขาดทักษะ ความชำนาญและสมรรถนะที่องค์กรอื่นต้องการ
- (6) การมีบริบทในการทำงานไม่เป็นมิตร

กฤษศรี คำชาย (2553) ซึ่งได้รับฟังความคิดเห็นของเครือข่ายของโรงเรียนในโครงการส่งเสริมสุขภาพระดับเพชร พบว่า โอกาสที่เครือข่ายจะหลุดไปเกิดได้จาก

- (1) องค์กรเจ้าภาพไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของหรือเจ้าภาพ ปล่อยความรับผิดชอบส่วนใหญ่ให้เครือข่าย
- (2) การที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทุกฝ่ายนึกถึงแต่เรื่องงบประมาณก่อนเรื่องงาน
- (3) การทำกิจกรรมของแต่ละฝ่ายเชื่อมต่อกันไม่ได้
- (4) การขาดการทำกิจกรรมต่อเนื่อง ทั้งช่วงเวลาไว้นานจนหมดความกระตือรือร้น
- (5) การดำเนินงานผิดทิศทางและไม่ปรับแก้ให้ทัน่วงที
- (6) องค์กรเจ้าภาพไม่แสดงความต้องการที่จะเรียนรู้จากความชำนาญการของเครือข่าย

จากความหมายและหลักการเกี่ยวกับเครือข่ายและความร่วมมือข้างต้นพอสรุปความหมายของเครือข่ายความร่วมมือได้ว่า ลำดับขั้นตอนที่สมาชิกในกลุ่มเข้ามารวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาของกลุ่มหรือชุมชนและ/หรือสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้แก่กลุ่มหรือชุมชน คือ การรับรู้มุมมอง

การมีวิสัยทัศน์ การตระหนักในผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน สมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง เสริมสร้างซึ่งกันและกัน พึ่งพาอาศัยและมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนกัน โดยเน้นการมีจุดประสงค์และเป้าหมายอย่างเดียวกัน ทำให้มีความสนใจในการทำกิจกรรมร่วมกันโดยเน้นการมีส่วนร่วมและเกิดการปฏิสัมพันธ์กันของสมาชิกในทุกขั้นตอน เพื่อให้การดำเนินการใดๆ บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยร่วมกันคิดวิเคราะห์ แสวงหาทางเลือก ดำเนินการ และประเมิน ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตและ/หรือกระบวนการเรียนรู้ตามแนวระบบโรงเรียน ที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ทั้งในกระบวนการป้องกัน กระบวนการแก้ไข และกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

วิธีการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้มีความยั่งยืน จะต้องทำให้เครือข่ายเกิดการเรียนรู้ร่วมกันโดยอาศัยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบปัจเจกต่อปัจเจก (คนต่อคน) ปัจเจกต่อกลุ่ม (คนต่อกลุ่ม) และกลุ่มต่อกลุ่ม ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และทำกิจกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ต้องการดำเนินงานต่างๆ ร่วมกัน และควรมีกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ประกอบด้วยการจัดรูปแบบของเครือข่าย องค์ประกอบของเครือข่าย และวิธีการสร้างเครือข่าย เช่น มีการทำข้อตกลง สร้างช่องทางการสื่อสาร การหาวิธีบริหารจัดการ การจัดกิจกรรมร่วมและการประเมินติดตามผล ในงานวิจัยนี้ สถานศึกษาถือเป็นแกนนำเครือข่าย (node) ที่สำคัญ ซึ่งจะต้องมีวิสัยทัศน์ มีทักษะในการจัดการ การเปลี่ยนแปลง และมีความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้เคล็ดลับในการสร้างเครือข่ายให้สำเร็จที่สำคัญ ได้แก่ การมีเป้าหมายร่วมกัน การให้ทักษะและความชำนาญการที่อีกฝ่ายต้องการ การได้ผลประโยชน์ที่ลงตัวและการไว้วางใจกัน และมีข้อควรระวังในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่สำคัญ ได้แก่ การไม่ไว้วางใจกัน ขาดการสื่อสาร จัดกิจกรรมไม่สม่ำเสมอ การไม่มีหรือไม่เรียนรู้ความชำนาญการของเครือข่ายและการมีวัฒนธรรมการทำงานที่เข้ากันไม่ได้

ตอนที่ 4 แนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์

4.1 ความหมายของกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์

Luecke (อ้างถึงใน จักร ดิงศภทิพย์, 2549) อธิบายว่ายุทธศาสตร์ และกลยุทธ์ เป็นคำภาษาไทยที่ใช้ภาษาอังกฤษเหมือนกันคือ คำว่า Strategy มีรากศัพท์มาจากภาษากรีกว่า Strategos และ Stratēgia ซึ่งรากศัพท์ประกอบด้วยคำว่า Stratos ซึ่งมีความหมายว่า กองทัพ กับ

คำว่า ago หมายถึงการนำ หรือ คำแนะนำ หรือ การเคลื่อนย้าย ของผู้นำกองทัพกรีกในสมัยโบราณ ซึ่งเมื่อนำมารวมกันแล้ว Strategy จึงหมายถึงวิธีการหรือแนวทางในการนำกองทัพ หรือ ยุทธวิธีของแม่ทัพในการจัดทัพและเคลื่อนย้ายกำลังพลเพื่อต่อสู้กับกองทัพของข้าศึก อย่างไรก็ตาม ในการนำไปใช้ คำว่ายุทธศาสตร์ยังถูกตีความไว้ในความหมายที่หลากหลายดังต่อไปนี้

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549) อธิบายว่า ยุทธศาสตร์นิยมใช้สำหรับการรบหรือการสงคราม โดยยุทธศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับพื้นที่ในการรบ ระยะเวลาที่ใช้ การเคลื่อนย้ายกำลัง และการวางแผนล่วงหน้าก่อนรบจริง ดังนั้นหากพูดถึงแผนการรบจะใช้คำว่า แผนยุทธศาสตร์ ส่วนคำว่า กลวิธี หรือยุทธวิธี จะมีความหมายในเชิงเทคนิคของการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่วางแผนไว้กลยุทธ์หรือวางแผนยุทธศาสตร์ไว้แล้ว นอกจากนั้น ได้อธิบายว่า กลยุทธ์ หมายถึงวิธีการหรือแผนการที่คิดขึ้นอย่างรอบคอบ มีลักษณะเป็นขั้นตอน มีความยืดหยุ่นพลิกแพลงได้ตามสถานการณ์ มุ่งหมายเพื่อเอาชนะคู่แข่งชั้นหรือเพื่อหลบหลีกอุปสรรคต่างๆ จนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

สอดคล้องกับอุทัย บุญประเสริฐ (2537) ที่ให้ความหมายคำว่า กลยุทธ์ แทนคำว่า ยุทธศาสตร์ โดยอธิบายว่า กลยุทธ์ คือ วิธีการหรือเทคนิคในการปฏิบัติ อันเป็นวิธีการอันแยกคายในการดำเนินงานไปสู่จุดหมายที่ต้องการ เป็นกลวิธีที่มุ่งสู่เป้าหมายในการทำงาน เป็นวิธีการปฏิบัติที่ได้ผ่านการคัดเลือกอย่างเหมาะสม โดยผ่านการคิดและไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพสูงในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี ภาษาอังกฤษได้อธิบายคำว่า Strategy ไว้ว่า A strategy is a plan of action designed to achieve a particular goal. ซึ่งถอดความได้ว่า ยุทธศาสตร์ คือ การออกแบบการดำเนินการที่นำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์

พจนานุกรมฉบับออนไลน์ของ Merriam-Webster (2009: online) ได้ให้ความหมายไว้อย่างหลากหลาย เช่น ยุทธศาสตร์ เป็นศาสตร์และศิลปะในการนำ การเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังทางทหาร ของประเทศหรือกลุ่ม ที่มุ่งไปสู่การกำหนดนโยบายในภาวะสงครามหรือสันติภาพ

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายคำว่า ยุทธศาสตร์ ไว้ว่า วิชาว่าด้วยการพัฒนาและการใช้อำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตวิทยา และกำลังรบทางทหารตามความจำเป็นทั้งในยามสงบและยามสงคราม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (2551: ออนไลน์) ได้สรุปความหมายของยุทธศาสตร์ได้ว่า กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ (Strategy) เป็นคำที่มีความหมายกว้างและจะใช้ในความหมายที่แตกต่างกันไป ตามวัตถุประสงค์และบทบาทหน้าที่องค์กร โดยมีความหมายทั่วไป ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ หมายถึง การมองไปสู่อนาคต ภายใต้การพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในการใช้ความสามารถขององค์กรเพื่อระดมทรัพยากรมาใช้ และการพิจารณาทางเลือกต่าง ๆ อย่างรอบคอบ และชัดเจนว่าจะสามารถนำองค์กรไปสู่ภารกิจ และเป้าหมายที่วางไว้
- ยุทธศาสตร์ หมายถึง การวิเคราะห์เพื่อวางกลยุทธ์ที่วิเคราะห์ทุกปัจจัยที่เกี่ยวข้องที่คาดว่าจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคตที่จะมีผลกระทบต่อองค์กรทั้งในแง่โอกาสและอุปสรรค
- ยุทธศาสตร์ หมายถึง ทิศทางที่ชัดเจนขององค์กรกำหนดขึ้นเพื่อขึ้นนำการปฏิบัติในอนาคต

สำหรับความหมายในเชิงแผน ที่เรียกว่า การวางแผนกลยุทธ์ หรือแผนยุทธศาสตร์ (Strategies Plans) มีลักษณะดังต่อไปนี้

- 1) เป็นแผนงานระยะยาว (Long-range plan) ที่ครอบคลุมกิจกรรมต่างๆ หรือแผนทั้งหมดขององค์กรเอาไว้ด้วยกัน และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อันหมายถึงแผนงานระยะยาวที่กำหนดทิศทาง และแนวทางสำหรับแผนงานและโครงการในระยะสั้นอย่างครบถ้วนทั้งหมด ซึ่งในบางสถานการณ์งานด้านหนึ่งอาจมีความสำคัญมากกว่าอีกด้านหนึ่ง และยุทธศาสตร์จะเข้ามาเป็นกลไกกำหนด และจัดลำดับความหมายสำคัญ รวมทั้งการชั่งน้ำหนัก ความเสี่ยงหรือลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นต่อองค์กรให้น้อยลง
- 2) เป็นกระบวนการที่ประสานระหว่างผลการตรวจสอบสิ่งแวดล้อมภายนอกองค์กร กับผลการตรวจสอบสิ่งแวดล้อมภายในตัวองค์กรเอง เพื่อให้องค์กรนั้นสามารถใช้จุดเด่นหรือข้อได้เปรียบขององค์กร ลดสิ่งที่เป็นจุดด้อย ใช้ประโยชน์จากโอกาสที่สิ่งแวดล้อมภายนอกอำนวยให้ และกำจัดสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค
- 3) เป็นกระบวนการที่กลุ่มผู้นำในองค์กรร่วมกันกำหนดวิสัยทัศน์ขององค์กรในอนาคต พัฒนาแนวทางในการดำเนินงาน และขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้บรรลุตามวิสัยทัศน์ที่กำหนด

จากที่กล่าวมาในข้างต้น พบว่าคำจำกัดความของยุทธศาสตร์ส่วนใหญ่จะมีความหมายไปในทิศทางที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงและการทหาร แต่ในปัจจุบันมีการใช้คำว่า

ยุทธศาสตร์ในมิติที่แตกต่างออกไปจากเดิมค่อนข้างมาก ดังตัวอย่างเช่น การใช้คำว่ายุทธศาสตร์ในภาคธุรกิจ โดยใช้คำว่า Business Strategy ซึ่งจะประกอบด้วยยุทธศาสตร์ย่อยๆ เช่น ยุทธศาสตร์การตลาด (Marketing Strategy) และ ยุทธศาสตร์เทคโนโลยี (Technology Strategy) เป็นต้น ดังนั้น ในภาพรวมสามารถสรุปได้ว่า ยุทธศาสตร์ เป็นคำที่เริ่มกำเนิดมาจากคำศัพท์เฉพาะในทางทหาร แต่ปัจจุบันได้มีการนำมาใช้อย่างแพร่หลายในภาคส่วนต่างๆ และสิ่งที่สำคัญยิ่งของยุทธศาสตร์ คือในยุทธศาสตร์จะต้องมีองค์ประกอบหลักๆ 3 องค์ประกอบคือ 1) เป้าหมาย (Ends) 2) วิธีการไปสู่เป้าหมาย (Ways) 3) เครื่องมือ (Means) ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ โดยเป้าหมายของยุทธศาสตร์ควรมีความสอดคล้อง มีห้วงระยะเวลาที่เหมาะสม และที่สำคัญคือมีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ รวมทั้งต้องไม่นำไปใช้สับสนกับคำว่า ยุทธวิธี เพราะยุทธวิธีมุ่งไปที่การปฏิบัติให้สัมฤทธิ์ผล ส่วนยุทธศาสตร์จะมุ่งเน้นไปที่การกำหนดเป้าหมายระยะยาว พร้อมทั้งวิธีการและทรัพยากรที่จะทำให้เป้าหมายดังกล่าวบรรลุผล

4.2 กระบวนการของยุทธศาสตร์

หน่วยบัญชาการอากาศโยธิน (อ้างถึงใน จุฬารกรณ์ มาเสถียรวงศ์, 2549) กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่จะช่วยตั้งหลักในการคิดการมองและกำหนดยุทธศาสตร์ ที่จะช่วยให้เราตอบโจทย์ในอนาคตได้ชัดเจน คือคำถามหลักใน 3 นั้นคือ

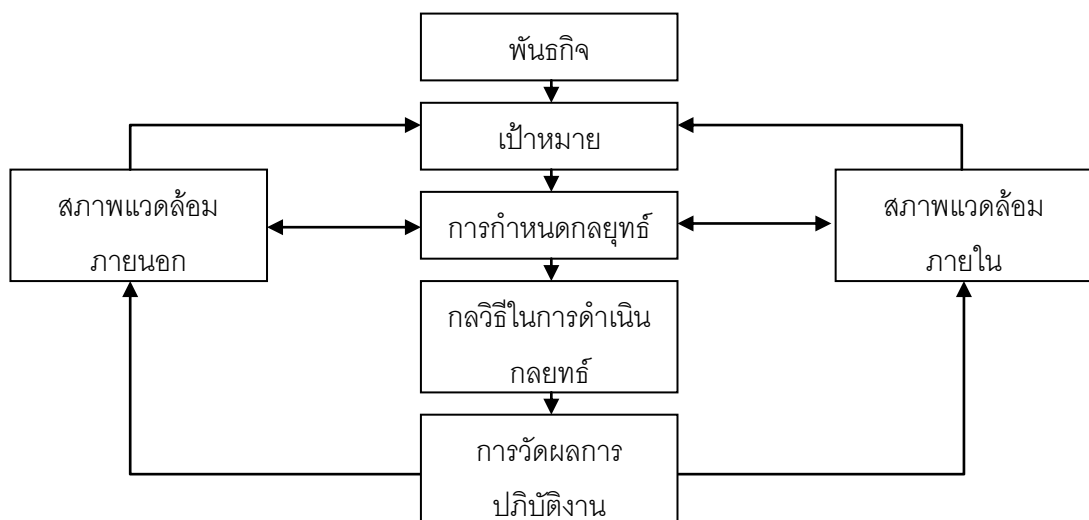
(1) “เรากำลังจะไปไหน” (Where are you going to?) ซึ่งมีความสำคัญมากในทางการบริหาร เพราะเป็นการกำหนดเป้าหมาย ซึ่งอาจหมายถึงผลกำไรหรือผลประโยชน์ที่จะได้รับหรืออาจเป็นความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงานหรือประชาชน ฯลฯ แล้วแต่ภารกิจของหน่วยนั้นๆ โดยจะมีคำว่า วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์ เป้าประสงค์ เป้าหมาย ฯลฯ ซึ่งบอกถึงความหมายเดียวกัน แต่อยู่ในรูปแบบที่เฉพาะเจาะจงแตกต่างกัน อยู่ด้วยเสมอ

(2) “เราอยู่ที่ไหน” (Where are you now?) เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าคุณภาพหรือสถานการณ์ขององค์กรหรือปัญหาในปัจจุบันเป็นอย่างไร หากไม่สามารถหาคำตอบข้อนี้ได้ การเดินทางไปยังเป้าหมายที่กำหนดไว้ก็อาจจะผิดพลาดได้เช่นกัน วิธีการหาคำตอบของข้อนี้ อาจใช้การวิเคราะห์ SWOT ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ที่เน้นการตรวจสอบสภาวะแวดล้อมภายนอกและภายใน และการมองถึงจุดแข็ง จุดอ่อน วิฤกต และโอกาสต่างๆ เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์

(3) “จะไปถึงที่นั่นได้อย่างไร” (How to get there?) ซึ่งก็คือ “ยุทธศาสตร์” เพราะจะชี้ถึงแนวทางหรือวิธีการในการเดินทางไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ในอนาคตได้ โดยอาจมียุทธศาสตร์ย่อยหลาย ยุทธศาสตร์ที่มาประกอบกันจนสามารถบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ในการตอบคำถามข้างต้น นักยุทธศาสตร์ควรมีการประเมินสถานการณ์แวดล้อมหรือบริบทด้านต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อยุทธศาสตร์ด้วย ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจถึงยุทธศาสตร์ที่มีและพึงจะมี รวมถึงการวางยุทธศาสตร์ใหม่ที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หลักการสำคัญของการกำหนดยุทธศาสตร์คือจำเป็นต้องมีข้อมูลที่รอบด้าน หรือที่เรียกว่า การ “รู้เขา-รู้เรา” และข้อมูลเกี่ยวกับแนวโน้มหรือภาพอนาคตที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมักใช้การวิเคราะห์ เช่น การวิเคราะห์แนวโน้มและผลกระทบแนวโน้ม (Trend Analysis) หรือการวิเคราะห์ SWOT เพื่อให้รู้จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและภัยคุกคาม เพื่อกำหนดทิศทางและวิธีการหรือยุทธศาสตร์ไปสู่เป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ (ดำรงค์ วัฒนา, 2548)

Luecke (2548 อ้างถึงใน ประวีณา ชะลวย, 2549) กล่าวไว้ถึงกระบวนการของกลยุทธ์ว่าสิ่งสำคัญที่สุดในการดำเนินธุรกิจ คือ แนวทางที่เป็นกระบวนการ ดังแสดงในแผนภาพที่ 4 ว่า เริ่มจากกำหนดกลยุทธ์จากพันธกิจขององค์กร ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งองค์กร และเป็นสิ่งที่องค์กรมุ่งสร้างเพื่อตอบสนองลูกค้าและผู้ถือหุ้นจากพันธกิจที่มี โดยทั่วไปการกำหนดกลยุทธ์มักเริ่มจากการวิจัยอย่างมีหลักการ และการวิเคราะห์เชิงลึกร่วมกับกระบวนการโดยผู้บริหารระดับสูงเป็นผู้ตัดสินใจเพื่อกำหนดประเด็นสำคัญที่องค์กรจะต้องจัดการให้บรรลุผลสำเร็จในระยะยาว และมีการจัดทำแผนร่วมกันระหว่างผู้บริหารระดับสูงและผู้นำของหน่วยงานระดับปฏิบัติการต่างๆ เพื่อให้มั่นใจว่ากลยุทธ์ระดับองค์กรและหน่วยปฏิบัติการจะสอดคล้องและประสานกันอย่างลงตัว รวมทั้งสามารถแปลงไปสู่การปฏิบัติได้บรรลุผลสำเร็จ

ภาพที่ 5 กระบวนการของกลยุทธ์

ที่มา : Luecke (2548 อ้างถึงใน ประวีณา ชะลวย, 2549)

กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (2550) ได้สรุปองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนกลยุทธ์หรือแผนยุทธศาสตร์ (Strategic Planning) ไว้ว่า การวางแผนเชิงกลยุทธ์ เป็นการวางแผนที่มีการกำหนดวิสัยทัศน์ และเป้าหมายระยะยาวที่แน่ชัด มีการวิเคราะห์อนาคตและคิดเชิงการแข่งขัน ที่ต้องการระบบการทำงานที่คล่องตัว มีความสามารถในการปรับตัวสูง เพื่อทำงานให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพสูงในการนำสู่เป้าหมายในอนาคต สามารถเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคต เพื่อความอยู่รอด (Survive) และความก้าวหน้า (Growth) ขององค์กร หน่วยงาน หรือของธุรกิจในอนาคต มีส่วนอย่างมากต่อการสร้างความเป็นผู้นำ (Leadership) หรือในการสร้างภาพลักษณ์ (Image) ที่แสดงถึงจุดเด่นของหน่วยงาน ขององค์กรหรือของธุรกิจในการวางแผนกลยุทธ์นั้น มีการกำหนดวิสัยทัศน์ ซึ่งเป็นเป้าหมายรวมขององค์กรสำหรับการดำเนินในอนาคต มีการคิดในเชิงรุก มุ่งเอาดี เอาเด่น เอาก้าวหน้า ก้าวไกล มุ่งเอาชนะ เอาความยิ่งใหญ่ เน้นคุณภาพ เน้นความเป็นเลิศ

ในภาคธุรกิจการวางแผนกลยุทธ์ หรือ Strategic Planning มักใช้การวิเคราะห์จุดอ่อน-จุดแข็ง (SWOT Analysis) ซึ่งเป็นแนวคิดที่แสดงให้เห็นชัดเจนว่า การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยหรือสภาวะแวดล้อมมีผลกระทบสูงต่อความอยู่รอดและความก้าวหน้าขององค์กรมากกว่าองค์ประกอบภายในขององค์กร ซึ่งสามารถควบคุมได้ง่ายกว่า นักวางแผนกลยุทธ์ จะทำ SWOT Analysis เพื่อสร้างทางเลือกกลยุทธ์ (Alternatives) ที่มุ่งหา S สูง – O สูง, S สูง – T ต่ำ, W ต่ำ – O สูง และ W ต่ำ – T ต่ำ

การวางแผนเชิงกลยุทธ์ทั้งในส่วนของเอกชนหรือในส่วนของรัฐ จะเน้นความสามารถในการคาดคะเนสภาพหรือแนวโน้มในอนาคต เพื่อกำหนดหนทางหรือกลยุทธ์การทำงานในอนาคตของหน่วยงาน สู่จุดหมายที่ต้องการ เพื่อเตรียมเผชิญกับการแข่งขันหรือเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น เน้นถึงความสามารถในการปรับตัวขององค์กร เพื่อนำองค์กรไปสู่จุดหมายที่ต้องการ

ความสำคัญของการวางแผนกลยุทธ์

- 1) การวางแผนกลยุทธ์ช่วยให้หน่วยงานพัฒนาตนเองได้ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลง เพราะให้ความสำคัญกับการศึกษาวิเคราะห์บริบทและสภาพแวดล้อมภายนอกหน่วยงานเป็นประเด็นสำคัญ
- 2) การวางแผนกลยุทธ์ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐทุกระดับมีความเป็นตัวเองรับผิดชอบต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของตนมากขึ้น เพราะเป็นการวางแผนขององค์กร โดยองค์กรและเพื่อองค์กรที่ไม่ได้เกิดจากการสั่งการ

3) การวางแผนกลยุทธ์ เป็นรูปแบบการวางแผนที่สอดคล้องกับการกระจายอำนาจ ซึ่งเป็นกระแสหลักในการบริหารภาครัฐในปัจจุบัน และสอดคล้องกับการอกระเบียบให้หน่วยงานภาครัฐทุกระดับมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนางานสู่มิติใหม่ของการปฏิรูประบบราชการโดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน

4) การวางแผนกลยุทธ์ เป็นเงื่อนไขหนึ่งในการจัดทำระบบงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน (Performance Base Budgeting) ซึ่งสำนักงานงบประมาณกำหนดให้ส่วนราชการและหน่วยงานในสังกัด จัดทำก่อนการกระจายอำนาจด้านงบประมาณ

5) การวางแผนกลยุทธ์ ให้ความสำคัญต่อการกำหนด “กลยุทธ์” ที่ได้จากการคิดวิเคราะห์แบบใหม่ที่ไม่ผูกติดอยู่กับปัญหาเก่าในอดีต ไม่ใช่ข้ออ้างความจำกัดทางด้านทรัพยากรและงบประมาณ ดังนั้นจึงเป็นรูปแบบการวางแผนแบบท้าทายความสามารถ ที่ช่วยให้เกิดการริเริ่มสร้างสรรค์ทางเลือกใหม่ได้ด้วยตนเอง จึงเป็นการวางแผนพัฒนาที่ยั่งยืน

การวางแผนกลยุทธ์ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

- 1) การวิเคราะห์ภารกิจหรือพันธกิจ (Mission Analysis)
- 2) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมในอนาคต (Environmental Analysis)
- 3) การวิเคราะห์องค์การ (SWOT หรือ Situation Analysis)
- 4) การกำหนดวิสัยทัศน์ (Vision)
- 5) การค้นหาอุปสรรคและปัญหาในการดำเนินงาน (Obstacles)
- 6) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy Decision)
- 7) การกำหนดนโยบาย (Policy Decision)
- 8) การกำหนดกิจกรรม (Activity) สำคัญตามกลยุทธ์
- 9) นโยบายการจัดทำเป็นแผนกลยุทธ์ (Strategic Planning)

โดยสรุปกระบวนการของกลยุทธ์หรือกระบวนการยุทธศาสตร์ ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย วิเคราะห์สภาพแวดล้อม วิเคราะห์ตนเอง แล้วจึงหาทางเลือกและกำหนดกลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้มากที่สุดในสถานการณ์นั้นๆ สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2549) ที่กล่าวไว้ในหนังสือการคิดเชิงกลยุทธ์ว่า เราสามารถคิดเชิงกลยุทธ์เมื่อมีเป้าหมายเฉพาะเจาะจงที่ต้องการทำให้สำเร็จ การไปถึงเป้าหมายต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ โดยต้องมีการวิเคราะห์ตนเอง สภาพแวดล้อมก่อนดำเนินการ เพราะมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยภายใน เช่น ศักยภาพของตนเอง ความรู้ ความสามารถ ทรัพยากร และปัจจัยอื่นๆ ที่เอื้อต่อความสำเร็จ และปัจจัยภายนอก เช่น เวลา สถานที่ ต้องมีการคาดการณ์อนาคตที่อาจส่งผล

กระทบให้เป้าหมายที่วางไว้ไม่ประสบความสำเร็จ จากนั้นจึงเลือกกลยุทธ์ที่เหมาะสมและประเมินทางเลือกเหล่านั้นว่าใช้ได้จริงในภาคปฏิบัติ และมีความเป็นไปได้มากที่สุด นำมาวางแผนเป็นขั้นตอน และในระหว่างการนำมาปฏิบัติจะต้องตรวจสอบสถานการณ์อยู่เสมอ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนต้องพร้อมที่จะปรับตัวหาทางเลือกใหม่ๆ เมื่อพบว่าทางเดิมมีความเสี่ยงมากเกินไป

4.3 ยุทธศาสตร์การศึกษา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552) ได้ดำเนินการจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาจารย์การศึกษา : ระเบียบวาระแห่งชาติ (พ.ศ.2551-2555) ประกอบด้วย 6 ด้านที่มีสาระสำคัญดังนี้

1) การพัฒนาคณาจารย์ผู้เรียน โดยให้เด็กปฐมวัยทุกคนต้อง เตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และส่งเสริมการอ่านเป็นวาระชาติ

2) การพัฒนาคณาจารย์ครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา โดยขอคืนอัตราเกษียณและเกษียณก่อนกำหนด พร้อมวงเงินให้แก่กระทรวงศึกษาธิการในอัตราเต็มร้อยละ ภายในเวลา 5 ปี ยกเลิกระบบลูกจ้างและจัดให้มีระบบคัดสรรครูที่มีคุณภาพเพื่อรับบรรจุเป็นข้าราชการครู กำหนดภาระงานครูให้ชัดเจน

3) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการศึกษา โดยกำหนดเป้าหมายสัดส่วนนักเรียน นักศึกษา: คอมพิวเตอร์ ในทุกระดับและประเภทการศึกษา

4) การจัดระบบการศึกษาที่ส่งผลต่อคุณภาพการศึกษา โดยส่งเสริมสถานศึกษา พัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในและเชื่อมโยงกับการประเมินคุณภาพภายนอก ปรับระบบการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาให้เชื่อมโยงกับการเรียนการสอน จัดระบบคูปองเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตสำหรับผู้ด้อยโอกาส ทั้งมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาโดยยึดพื้นที่โดยเฉพาะการศึกษาใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ และโรงเรียนชายแดน

5) การสร้างความเข้มแข็งของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคณาจารย์ โดยกระจายอำนาจทุกด้านให้สถานศึกษา และส่งเสริมสถานศึกษาที่มีความพร้อมให้พัฒนาเป็นองค์กรมหาชน

6) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมเข้ามาร่วมจัดการศึกษา โดยตั้งเป้าว่า ภายในปี 2555 ต้องทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาหลักระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานสูงขึ้น โดยมีคะแนนจากการทดสอบระดับชาติสูงกว่าร้อยละ 55.

วิทยากร เชียงกุล (2552) ได้วิเคราะห์ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาจารย์การศึกษา : ระเบียบวาระแห่งชาติ (พ.ศ.2551-2555) ดังกล่าวไว้ดังนี้

ประเด็นที่พบว่าขาดไป คือ 1) การปฏิรูประบบการจัดสรรงบประมาณที่เพียงพอ เป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ 2) การปฏิรูประบบบริหารจัดการและคุณภาพของผู้บริหาร ผู้ตรวจและศึกษานิเทศก์ และผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อการจัดการศึกษามาก 3) การส่งเสริมให้สถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครองท้องถิ่น ชุมชนหรือองค์กรภาคประชาชน มีบทบาทในการจัดการศึกษาอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดการแข่งขันที่สร้างสรรค์ เกิดความหลากหลายและทางเลือกในการศึกษาเพิ่มขึ้นเช่นในประเทศอื่น ควรจัดการศึกษาแบบใหม่ที่ทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น โดยมองว่าการจัดการศึกษาเป็นเรื่องที่มีขอบเขตที่กว้างกว่าการจัดการศึกษาภาครัฐโดยกระทรวงศึกษาธิการเพียงอย่างเดียว

มีข้อวิพากษ์และข้อคิดเห็นว่า ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 6 ด้าน ล้วนเป็นประเด็นเดิมที่เคยกล่าวมาแล้วในรอบ 10 ปี ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และมาตรการของกระทรวงศึกษาธิการล่าสุดยังคงเป็นข้อเสนอแบบกว้าง ๆ ตามหลักการหรือแนวทางที่ควรทำ เช่น พัฒนาการศึกษให้ได้มาตรฐานขึ้นแต่ไม่มีการให้รายละเอียดที่เป็นรูปธรรมมากพอที่จะทำให้เกิดผลในทางปฏิบัติได้อย่างไร ไม่ได้มีการวิเคราะห์ปัญหาแบบวิพากษ์วิจารณ์ถึงปัญหาอุปสรรค และไม่นำเสนอการปฏิรูปเชิงโครงสร้างอย่างถนอมรากถนอมโคน เป็นเพียงการเสนอยุทธศาสตร์แบบราชการ ข้อเท็จจริงคือ ระหว่างปี 2550-2551 มีการเพิ่มงบประมาณการศึกษามากพอสมควร แต่คุณภาพการศึกษาโดยรวมของประเทศไม่ได้เพิ่มขึ้นเลย ผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักเรียนจากคะแนนเฉลี่ยการสอบวัดผลแห่งชาติ ระดับช่วงชั้น ป.6 ม.3 และการสอบ O-NET ม.6 เพื่อเข้ามหาวิทยาลัยลดลงจากปีก่อน ผู้เรียนต้องเสียเงินและเวลากับการเรียนกวดวิชามากขึ้น เด็กและเยาวชนมีปัญหาด้านเกรและพฤติกรรมเสี่ยงภัยต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมาก ที่ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพแวดล้อมของการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เน้นทุนนิยมเพื่อการบริโภค ซึ่งพ่อแม่ผู้ปกครอง ผู้บริหารประเทศ นักธุรกิจเอกชน ครู อาจารย์ และทุกฝ่าย ฯลฯ ต้องรับผิดชอบเนื่องจากไม่สามารถจัดการศึกษาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันด้านทันตสุขภาพเลวร้ายของสังคมภายนอกให้กับเด็กและเยาวชนได้เพียงพอ

กล่าวโดยรวม ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้ง 6 ด้าน อาจถือเป็นเพียงเข็มทิศหรือแผนพัฒนาแบบชี้แนะ มากกว่าจะเป็นยุทธศาสตร์หรือยุทธวิธีที่จะทำให้เกิดผลจริง การปฏิรูปการศึกษาให้มีคุณภาพจะต้องระดมสมองจากทุกฝ่ายที่อยู่ทั้งในและนอกกระทรวงศึกษาธิการ มาช่วยกันวิเคราะห์ปัญหาความด้อยคุณภาพของการศึกษาไทยในด้านต่างๆ อย่างวิพากษ์วิจารณ์ และหาทางแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ให้ถึงรากเหง้า และหาทางออกในเชิงปฏิรูปโครงสร้างพื้นฐาน

ดังนั้นจากแนวคิดเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ข้างต้น การยกย่องข้อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในครั้งนี้ จึงหมายถึง การจัดทำข้อเสนอที่เป็นแนวทางหรือมาตรการที่ผ่านการคิดอย่างรอบคอบ จากการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ทั้งที่มีเป้าหมายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจความตระหนัก ผีกทักษะ และปลูกฝังทัศนคติเกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้แก่ผู้เรียนในสถานศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนและชุมชนหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ทั้งที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการป้องกัน แก้ไขและการเยียวยาฟื้นฟู โดยผู้ศึกษาได้ใช้กระบวนการของกลยุทธ์ข้างต้นเป็นแนวในการกำหนดยุทธศาสตร์ เนื่องจากมีความครอบคลุมการตั้งเป้าหมาย การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เพื่อนำมากำหนดกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์และกลวิธีดำเนินการ และประเมินผลเพื่อนำมาปรับปรุงยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมต่อไป ดังนี้

พันธกิจ สถานศึกษาและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียน ทั้งที่เป็นหน่วยงานและบุคคลภาครัฐและเอกชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผู้เรียนโดยตรง เช่น พ่อแม่ผู้ปกครอง รุ่นพี่ เพื่อน สื่อมวลชน หรือบุคคลที่ได้รับการยอมรับให้เป็นแม่แบบให้กับผู้เรียน ชุมชน รวมถึงสถาบันทางศาสนา ฯลฯ จะต้องมีส่วนร่วมในการในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม (Peace Culture) โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ทั้งในระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และภายนอก (Interpersonal Peace)

เป้าหมาย เพื่อการมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีสันติภาพทั้งภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ที่ส่งผลถึงการปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างมีสันติวัฒนธรรมหรือมีสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace)

ตอนที่ 5 ทฤษฎีสังคมวิทยา

ในการวิจัย เรื่อง ข้อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานครั้งนี้ นำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์สังเคราะห์แล้วยกย่อง

ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานโดยใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) มาวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีเครือข่ายสังคม (Social Network Theory) ดังนี้

5.1 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory)

ในงานวิจัย เรื่อง ข้อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานนี้ ได้นำทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) มาเป็นกรอบแนวทางในการทำความเข้าใจองค์ประกอบของเครือข่าย และบทบาทหน้าที่ของแต่ละสมาชิกในเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องของกระบวนการพิจารณาเพื่อจัดทำข้อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จึงขอเสนอรายละเอียดของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) ดังนี้

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) เริ่มจากความคิดเรื่องการทำระหว่งกันหรือปฏิสัมพันธ์ (Interactionism) และสัญลักษณ์ (Symbol) ซึ่งเป็นหัวใจแล้วจึงขยายวงออกไปถึงมนุษย์แต่ละคน ความสัมพันธ์ระหว่งมนุษย์กับสังคม และสภาพของสังคมมนุษย์ ทฤษฎีนี้จัดเป็นทฤษฎีประเภทจุลภาค เพราะให้ความสำคัญต่อมนุษย์แต่ละคนซึ่งช่วยให้ความรู้เกี่ยวกับมนุษย์ (จิตใจตัวตน หรืออัตตา บุคลิกภาพ) และสังคมครบถ้วนสมบูรณ์มากขึ้น ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction) ได้รับอิทธิพลการคิดและพัฒนาจากการทำงานของนักสังคมวิทยาอเมริกา 3 ท่าน คือ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) วิลเลียม ไอ โทมัส (William I. Thomas) จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) เน้นที่ตัวผู้กระทำ (Actor) และการตีความหมายของความจริงทางสังคม โดยให้ความสำคัญกับสิ่งภายใน (Inner) หรือลักษณะทางพฤติกรรม (The aspect of human behavior) ตัวอย่างนักสังคมวิทยาในกลุ่มนี้ ได้แก่

เฮอริเบิร์ต บลูเมอร์ (Herbert Blumer) เป็นผู้ริเริ่มใช้คำว่า Symbolic Interaction ในปี ค.ศ.1937 (Riter: 2000:240 อ้างถึงใน ชิตชยางค์ ยมาภัย, 2549 :13) โดยให้ความเห็นว่าเป็นธรรมชาติของชีวิตสังคมตั้งอยู่บนฐานคติเบื้องต้นแรกสามประการ (ชนิตา รัชพลเมือง, 2531) คือ มนุษย์กระทำการต่อสิ่งต่างๆ บนพื้นฐานแห่งความหมายที่สิ่งเหล่านั้นมีต่อเขา ความหมายเหล่านั้นเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในสังคมมนุษย์ และความหมายเหล่านั้นจะได้รับการจัดการ เปลี่ยนแปลง และเลือกสรรจากกระบวนการสื่อความหมายซึ่งแต่ละบุคคลใช้ในการจัดการกับสิ่งต่างๆ ที่ได้ประสบ

Charles Horton Cooley (วารุณี ฐิริสินสิทธิ, 2535) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันให้ความสำคัญในเรื่องกระบวนการปฏิสัมพันธ์ต่อการพัฒนาบุคลิกภาพ โดยใช้ทฤษฎี “Looking – glass self” คือ ความสำนึกของตัวตนเป็นผลสะท้อนจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และจากการที่คนอื่นมองเราซึ่งมีผลต่อการตัดสินใจ หรือเป็นการมองตัวเองโดยใช้สายตาของคนอื่น เหมือนการมองตัวเองจากกระจกเงา แต่ละคนสามารถตัดสินใจว่าตัวเองควรเป็นอะไร แค่นั้น โดยใช้ความคิดที่คนอื่นมองตน หรือตัดสินใจว่าตนเป็นอย่างไรเป็นเกณฑ์สำคัญโดยหลัก Looking - glass self ประกอบไปด้วย 2 ส่วน คือ การสำนึกถึงความมีอยู่ของตนเอง (Self Consciousness) หมายถึงความสำนึกว่าตนนั้นดำรงอยู่มีความต้องการต่าง ๆ ของชีวิตที่แยกจากผู้อื่นได้ และการสำนึกในความมีอยู่ของผู้อื่น (Social Consciousness) หมายถึง ความสำนึกได้ว่าบุคคลอื่นที่แวดล้อมตนนั้น มีความต้องการ มีการกระทำต่างๆ ตามหน้าที่ และบทบาทของตน ซึ่งมีความต้องการหรือเกิดความพอใจ เกิดการยอมรับ ในวัยต้นของชีวิตเด็กจะแสดงออกถึงความมีอยู่ของตนเองชัดเจนมากกว่าวัยผู้ใหญ่ คนวัยเด็กจะใช้ตนเองเป็นศูนย์กลาง (Ego Centered) ซึ่งกระบวนการนี้จะมีความละเอียดลึกซึ้ง และเที่ยงตรงเพียงใด ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ (Primary Relationship) คือกลุ่มครอบครัว จากพ่อแม่ หรือคนเลี้ยง ที่ใช้ภาษาพูด และพฤติกรรมต่างๆ ที่เด็กได้เลียนแบบ และเด็กจะแปลความหมายของพฤติกรรมต่าง ๆ โดยเปรียบเทียบกับความรู้สึกของตนเอง

จอร์จ เฮร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) (วารุณี ฐิริสินสิทธิ, 2535) มองว่านอกเหนือจากสังคมโลกแล้ว สิ่งที่มีมนุษย์จะต้องตระหนักถึง ได้แก่ จิตใจ ความเป็นตัวตน และพฤติกรรมที่แสดงออก เป็นต้น Mead มองว่าความคิด ประสบการณ์และพฤติกรรมมีส่วนสำคัญต่อสังคมและมนุษย์สร้างความสัมพันธ์ ผ่านระบบสัญลักษณ์ (Symbols) ซึ่งไม่ได้หมายถึงวัตถุหรือเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังอาจหมายถึงการกระทำจากวัตถุและเหตุการณ์นั้นด้วย เช่น เมื่อพูดถึงเก้าอี้ นอกจากหมายถึงที่นั่งแล้ว ยังแสดงถึงการนั่ง ท่าทางที่นั่ง การครอบครองตำแหน่งอีกด้วย สัญลักษณ์จึงหมายถึง วิธีการที่มนุษย์ปฏิสัมพันธ์อย่างมีความหมายกับธรรมชาติและบริบททางสังคม ถ้าปราศจากสัญลักษณ์ มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้และไม่มีคำว่าสังคมเกิดขึ้น สัญลักษณ์ไม่ใช่สัญชาตญาณ แต่เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นเมื่อมีปฏิสัมพันธ์โดยใช้สัญลักษณ์มนุษย์จะไม่ใช้สัญชาตญาณในการสร้างพฤติกรรม เพื่อความอยู่รอด มนุษย์จึงสร้างระบบสัญลักษณ์ขึ้นมาและต้องอยู่ในโลกแห่งการตีความหมาย (World of Meaning) คือการตีความหมายต่อสิ่งกระตุ้น และตอบสนองต่อสิ่งนั้น เช่น พิจารณาว่า อะไรคืออาหาร อะไรไม่ใช่อาหาร แล้วจึงนำมากิน เป็นต้น

จากแนวคิดจากนักสังคมวิทยาข้างต้น จะเห็นได้ว่าทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ให้ความสำคัญกับการตีความสัญลักษณ์ (Symbol) ที่สมาชิกในสังคมมีต่อกัน สังคมสามารถดำเนินไปได้ถ้าสมาชิกมีการตีความสัญลักษณ์ร่วมมาใช้ ดังนั้นสัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) จึงเป็นวิธีเดียวที่มนุษย์จะปฏิสัมพันธ์กันได้ ดังนั้นสมาชิกจึงต้องรู้จักความหมายของสัญลักษณ์ที่ไปสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่ทำให้ทราบความหมายและความตั้งใจของผู้อื่น และสามารถตอบสนองต่อการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างดี โดยมีภาษาเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุด ไม่ใช่ในฐานะของพาหะในการสื่อสารเท่านั้น แต่ภาษาเป็นแบบแผนชีวิตและการกระทำทางสังคมของมนุษย์ ที่มีส่วนประกอบของอำนาจ ทศนคติ วิธีคิด วิธีการเข้าใจโลก รวมทั้งสิ่งที่แต่ละคนอยากจะบอกคนอื่น การส่งถ้อยคำต่างๆ ออกไป จึงเป็นสัญญาณบอกว่า แต่ละคนคิดอะไร และต้องการสัมพันธ์กับคนอื่นอย่างไร

ในงานวิจัยนี้ใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ จอร์จ เฮอร์เบิร์ต มีด (George Herbert Mead) (1863-1931) ประกอบการวิเคราะห์ (วารุณี ภูริสินสิทธิ, 2535) โดย Mead มองว่านอกเหนือจากสังคมโลกแล้ว สิ่งที่มนุษย์จะต้องตระหนักถึง ได้แก่ จิตใจ ความเป็นตัวตน และพฤติกรรมที่แสดงออก เป็นต้น ในทัศนะของ Mead ความคิด ประสบการณ์ และพฤติกรรมมีส่วนสำคัญต่อสังคมและมนุษย์สร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบสัญลักษณ์ (Symbols) ซึ่งไม่ได้หมายความว่าถึงวัตถุหรือเหตุการณ์เท่านั้น แต่ยังสามารถหมายถึงการกระทำจากวัตถุและเหตุการณ์นั้นๆ และชีวิตในสังคมสามารถดำเนินไปได้เมื่อสมาชิกในสังคมร่วมกันตีความสัญลักษณ์ร่วมมาใช้ มิเช่นนั้นจะสื่อสารกันไม่ได้ สัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) จึงเป็นวิธีเดียวที่มนุษย์จะปฏิสัมพันธ์กันได้ มีดเรียกวิธีการรู้จักความหมายของสัญลักษณ์ที่ไปสัมพันธ์กับผู้อื่นว่า การสวมบทบาท (Role – Taking) นั่นคือ การรู้จักบทบาทของผู้อื่นจะทำให้เราทราบความหมายและความตั้งใจของผู้อื่น และสามารถตอบสนองต่อการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างดี โดยมีสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุด คือ ภาษา

จากการสวมบทบาทนี้ Mead ได้พัฒนาแนวคิดเรื่อง Self (ตัวตน) ขึ้น โดยมองว่าความคิดเรื่องตัวตนเกิดขึ้นได้ เมื่อบุคคลคิดออกไปนอกตัวแล้วมองสะท้อนกลับมา เหมือนผู้อื่นมองตนเองเท่ากับบทบาทของผู้อื่น (Role of Another) การรับรู้บทบาทนี้ไม่ได้ติดตัวมาแต่กำเนิด ต้องมาเรียนรู้ในภายหลัง และเรียนรู้ตั้งแต่ตอนเป็นเด็ก โดยมีขั้นตอนของการพัฒนา 2 ขั้นตอน คือ

1. Play Stage (ขั้นการเล่น) เมื่อเป็นเด็กเรามักเล่นบทบาทที่ไม่ใช่ของตนเอง เช่น บทพ่อแม่ ทหาร ตำรวจ นักฟุตบอล ฯลฯ ซึ่งทำให้รู้ถึงความแตกต่างระหว่างตนเองกับผู้อื่นและบทบาทที่เล่นที่แตกต่างออกไป

2. Game Stage (ขั้นเล่นเกม) ในการเล่นกับเพื่อนในกลุ่ม เด็กต้องเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับผู้อื่นผ่านกติกาของเกมที่เล่น เพื่อให้ทราบว่าจำเป็นต้องวางตัวเองไว้ในตำแหน่งใด ตำแหน่งหนึ่งในเกม เพื่อจะเล่นกับผู้อื่นให้ได้

Mead กล่าวว่า การพัฒนาความสำนึกในตัวตน (Consciousness of Self) เป็นสิ่งสำคัญของความเป็นมนุษย์ ที่เป็นพื้นฐานของความคิด การกระทำ และการสร้างสังคม ถ้าปราศจากความคิดเรื่อง Self มนุษย์จะไม่สามารถตอบสนองและปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้

ความเป็นตัวตน คือ ความสามารถในการจับเอาตนเองมาพิจารณาโดยมองตนเองเป็นวัตถุ และเกิดขึ้นภายในกระบวนการทางสังคม กลไกโดยทั่วไปของความเป็นตัวตน คือ ความสามารถของบุคคลทั่วไปในการวางตัวเองเมื่ออยู่ในสถานที่ที่มีบุคคลอื่นอยู่ร่วมด้วย ทั้งนี้เพื่อแสดงพฤติกรรมเช่นเดียวกับบุคคลอื่น และเห็นสภาพพฤติกรรมของตนเองเช่นเดียวกับที่บุคคลอื่นเห็น Mead ได้ทำการย้อนรอยเพื่อค้นหาจุดกำเนิดของความเป็นตัวตนผ่านการละเล่นและขั้นของการเล่นเกมในวัยเด็ก โดยเฉพาะที่สำคัญที่สุดในระยะเวลาต่อมาที่มีการเกิดวิวัฒนาการของพฤติกรรมในวงกว้าง ความสามารถในการมองตนเองจากมุมมองเชิงสังคมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเกิดวิวัฒนาการของความเป็นตัวตนตลอดจนกิจกรรมระดับกลุ่มที่ถูกจัดขึ้น โดยความเป็นตัวตนยังแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

- I คือ การตอบสนองของร่างกายต่อทัศนคติและการกระทำของสมาชิกในสังคม
- Me คือ ตัวตนในส่วนของสังคมคาดหวังว่าบุคคลต้องกระทำ ดังนั้น me จึงเป็นตัวตนทางสังคมของบุคคลที่เกิดจากการที่บุคคลได้รับการขัดเกลาทางสังคม การควบคุมสังคมสามารถแสดงให้เห็นได้ด้วย Me ในขณะที่ I คือแหล่งที่มาของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือ กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พฤติกรรมจะเกิดขึ้นจากทั้งผู้อื่นและตนเอง เนื่องจากในตัวบุคคลมีส่วนประกอบอยู่ 2 ส่วน คือ I ซึ่งเป็นความต้องการเฉพาะตัว และ Me ซึ่งบุคคลนั้นคิดว่าตนควรมีพฤติกรรมอย่างไร การแสดงออกของบุคคลจะเริ่มต้นด้วย I และลงท้ายด้วย Me โดย Mead แสดงความคิดเห็นว่า อารมณ์ในส่วนที่เป็นกระบวนการทางจิตเป็นส่วนที่ใหญ่กว่ากระบวนการทางสังคม ซึ่งรวมถึงการสะท้อนระดับสติปัญญา จิตภาพ การสื่อความหมาย และจิตใจ มนุษย์ทุกคนมีความสามารถโดดเด่นในการสนทนาและโต้ตอบกับตนเอง ทุกกระบวนการทางจิตในมุมมองของ Mead ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ภายในสมองแต่มักจะอยู่ในกระบวนการทางสังคมมากกว่า

ทฤษฎีของ George Herbert Mead สรุปได้ดังนี้

1. แรกเกิดมนุษย์โดยทั่วไปจะไม่มีความเป็นตัวตน ระบบสังคมจะสร้างให้บุคคลเกิดความเป็นตัวตนเริ่มจากวัยเด็กโดยผ่านพ่อแม่ และกลุ่มเพื่อน หรือบุคคลที่ตัวเราให้ความสำคัญ (Significant Others)
2. ความเป็นตัวตนจะเริ่มเกิดจากเด็กมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม เริ่มจากพ่อแม่ทำให้เกิดความสำนึกเกี่ยวกับจิตใจของตนเองในความเป็นตัวตน
3. ในการขัดเกลาทางสังคม ภาษาเป็นปัจจัยสำคัญที่สร้างความเป็นตัวตนทางสังคม
4. เมื่อทารกเติบโตขึ้น จะเริ่มพัฒนาความรู้สึกว่าสิ่งใดถูกผิดโดยยึดบุคคลอื่น เป็นเกณฑ์พื้นฐาน นั่นคือ บุคคลเริ่มเข้าใจว่าสังคมต้องการให้เขาปฏิบัติอย่างไรและจากผลสะท้อนที่บุคคลอื่นมีต่อตน เด็กจะเริ่มรู้จักว่า ตัวเองคือใครและเริ่มมีเอกลักษณ์ของตัว (Self Identity) ซึ่งในที่สุดเด็กจะถูกขัดเกลาให้เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคม
5. ความเป็นตัวตนทางสังคม ประกอบด้วย ส่วนที่เป็น I คือลักษณะความเป็นตัวของตัวเอง กับส่วนที่เป็น Me คือการยอมรับความต้องการของคนหรือกลุ่ม
6. ผลกระทบจากการขัดเกลาทางสังคมเริ่มตั้งแต่เด็ก เพราะความเป็นตัวตนไม่ได้มีมาแต่เกิด บุคลิกภาพของแต่ละคนเกิดจากประสบการณ์ตั้งแต่วัยเด็ก ซึ่งต้องสร้างโดยการเรียนรู้จากผู้อื่นทั้งบุคคลสำคัญอื่น (Significant Others) และบุคคลอื่นทั่วไป (Generalized Others)

จากแนวคิดของนักสังคมศาสตร์ข้างต้น การศึกษาวิจัยโดยใช้ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์มาอธิบาย จึงมุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจความรู้สึกนึกคิดและการตีความหมายต่าง ๆ ของบุคคลกับโลกของเขา โดยมุ่งตอบคำถามว่า อะไรคือสัญลักษณ์พื้นฐานที่ทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจ มีความหมาย และเกิดปฏิกิริยาโต้ตอบหรือมีพฤติกรรมต่างๆ โดยในการวิจัยเชิงคุณภาพจะมีมุมมองที่เกี่ยวข้อง (Patton, 1990: 75 อ้างถึงใน กิติพัฒน์ นนทปัทมศุขย์, 2546: 80-87) ดังนี้

1. การให้ความสำคัญกับโลกเชิงประสบการณ์ เช่น ในความเป็นจริงมีการกระทำอะไร มีประสบการณ์ในสิ่งที่เป็นอย่างไร มีกระบวนการสร้างความหมายอย่างไร บางมุมมองด้านเป็นอย่างไร การตัดสินใจเกิดขึ้นอย่างไร สถานการณ์ทางสังคมเกิดขึ้นได้อย่างไร การแก้ไขปัญหาใช้กลยุทธ์อย่างไร ผลกระทบที่มีต่อทัศนคติและพฤติกรรมเป็นอย่างไร ความสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรมหลัก วัฒนธรรมย่อยเป็นอย่างไร ทักษะของบุคคลที่มีต่อประเด็นต่าง ๆ เป็นอย่างไร เป็นต้น

2. การมองความจริงเป็นเชิงซ้อน โดยมองสังคมว่ามีทั้งด้านกว้าง ความหลากหลาย และความลึก โดยมองว่า ความจริงมีอยู่หลายชั้นที่ทับซ้อนกันอยู่ หากค้นพบความจริงแต่ละชั้น การรับรู้ก็อาจจะเปลี่ยนแปลงไป

3. การสวมบทบาทผู้อื่น ทำให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในประสบการณ์ที่ศึกษา แต่ต้องพยายามรักษาความสมดุลระหว่างความเข้าใจแบบคนใน และการรักษาระยะห่างทางสังคมวิทยา เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือในการวิเคราะห์

4. อื่น ๆ เช่น การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม การเรียนรู้สัญลักษณ์ของกลุ่มที่ศึกษา เช่น ภาษา คำศัพท์ การกระทำ เครื่องหมาย พฤติกรรมการแสดงออก เป็นต้น การเข้าใจบริบทของการปฏิสัมพันธ์ การมองปฏิสัมพันธ์เป็นกระบวนการ การเข้าใจถึงความเป็นตัวตนของบุคคล เช่น อารมณ์ ความรู้สึก แรงกระตุ้น ความลุ่มหลง แรงบันดาลใจ เป็นต้น

จากทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ของ George Herbert Mead ข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบของเครือข่าย การจัดรูปแบบเครือข่ายและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยแบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่สถานศึกษามีการดำเนินการอยู่ที่วิเคราะห์ความเป็นตัวตนทางสังคมในส่วนของ I และ Me ของผู้เรียนที่เกิดจากอิทธิพลของการตีความสัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) ในกลุ่มนักเรียนที่ส่งผลถึงการแสดงพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง และการทะเลาะวิวาท และความสอดคล้องกับแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่สถานศึกษาดำเนินการซึ่งเป็นการขัดเกลาทางสังคม เพื่อสร้าง Me ที่พึงประสงค์ให้นักเรียน ที่นำไปสู่ความเป็นตัวตนทางสังคม (self) ของนักเรียน ประกอบการวิเคราะห์เนื้อหาสาระซึ่งเป็นสัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) ที่สถานศึกษาและเครือข่ายจะต้องถ่ายทอดเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม เป็นต้น

2) การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการวิเคราะห์การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่สถานศึกษามีการดำเนินการอยู่ เพื่อให้ทราบว่าบุคคลสำคัญอื่น (Significant Others) ที่นักเรียนให้ความสำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของนักเรียนประกอบด้วยใครบ้าง เพื่อกำหนดบทบาทให้บุคคลเหล่านั้นเข้าร่วมเป็นผู้แสดง (Actors) ในเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ซึ่งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวจะใช้การวิเคราะห์เครือข่ายสังคมประกอบด้วย ซึ่งจะกล่าวต่อไป

5.2 ทฤษฎีเครือข่ายสังคม (Social Network Theory)

ทฤษฎีเครือข่ายสังคม (Social Network Theory) มีพัฒนาการมาจากพื้นฐานของทฤษฎีการแลกเปลี่ยน (Exchange Theory) มีนักคิดคนสำคัญ คือ Richard Emerson ซึ่งได้ต่อยอดความคิดมาจาก George C. Homans ที่ให้ความสนใจและเครือข่ายตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยนในระดับจุลภาค (Micro Level Exchange Theory) ที่มองว่าพฤติกรรมของมนุษย์เป็นเรื่องของการมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ระหว่างกัน การที่บุคคลคนจะแสดงพฤติกรรมอย่างใดมีเหตุผลมาจากรางวัล (Reward) หรือ การลงโทษ (Punish) ซึ่งเป็นการเสริมแรงทางบวก (Positive Reinforcement) และลบ (Negative Reinforcement) ตามลำดับ แต่ทฤษฎีทางจิตวิทยาโดย Talcott Parsons ว่าขาดความชัดเจนในเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์กับสัตว์ชั้นต่ำ ที่นำมาทำการทดลองเพื่อศึกษาพฤติกรรม รวมถึงได้แย้งว่าหลักการทางจิตวิทยาไม่สามารถอธิบายข้อเท็จจริงทางสังคมได้ (George Ritzer, 1992 : 298) ต่อมา Richard Emerson ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาเป็นทฤษฎีการแลกเปลี่ยนระดับมหภาค (Macro Level Exchange Theory) โดยมีฐานคติสำคัญ (Assumption) คือ ในเครือข่ายสังคม จะประกอบไปด้วยบุคคลผู้กระทำหรือตัวแสดง (Actor) ที่มีความสัมพันธ์ (Relation) ซึ่งกันและกันตามบทบาทหรือหน้าที่ที่แต่ละคนหรือคู่ความสัมพันธ์มีอยู่ ซึ่งคนแต่ละคนมิได้มีบทบาทเดียว แต่มีหลายบทบาทที่จะต้องสวมในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในเครือข่ายสังคม บางครั้งอาจเป็นไปตามทฤษฎีของการแลกเปลี่ยน เพราะบุคคลไม่เพียงแต่ทำตามบทบาทหน้าที่ตามความคาดหวังของสังคม หรือบรรทัดฐานที่ได้รับการถ่ายทอดมาเท่านั้น แต่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลยังขึ้นอยู่กับพื้นฐานของการรับรู้และการตัดสินใจในการแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ ทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ

Richard Emerson (George Ritzer, 2003 อ้างถึงใน ธนพฤษ ขามะรัตน์, 2551) ได้พัฒนาทฤษฎีการแลกเปลี่ยนในรูปแบบบูรณาการมากขึ้น โดยใช้แนวคิดเรื่องอำนาจ (Power) การใช้อำนาจ และความสมดุลเชิงอำนาจมาขยายขอบเขตของทฤษฎีการแลกเปลี่ยนให้มีนัยเชิงโครงสร้าง ในปี 1972 เขาได้ตีพิมพ์เรียงความสำคัญ 2 เรื่อง ได้แก่ พื้นฐานทางจิตวิทยาสำหรับการแลกเปลี่ยนทางสังคม (Social Exchange) ในผู้กระทำเดี่ยว (Single Actor) และความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนกับสภาพแวดล้อม และการวิเคราะห์ระดับมหภาค (Macro Level) และความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนในโครงสร้างเครือข่าย (Network Structure) โดยมีปัจจัยพื้นฐาน ประกอบด้วย อำนาจและการพึ่งพา (Power and Dependence) พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) และความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation) ซึ่งหน่วยการวิเคราะห์ (Social Relations as Units of Analysis) สำคัญในเครือข่าย โดยตัวแสดงหรือผู้กระทำ (Actors) ในทฤษฎีการแลกเปลี่ยน

ระดับมหภาคนี้ เป็นได้ทั้งปัจเจกบุคคล (Individuals) หรือหมู่คณะ (Collectivities) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนามาสู่ความสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนและเครือข่าย (Exchange Relationships and Networks) ภายในเครือข่ายของตนเอง โดย เสนอว่าในเครือข่ายการแลกเปลี่ยนหนึ่ง จะประกอบด้วย (1) โครงข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคม (Web of Social Relation) (2) ตัวแสดงที่หลากหลาย (Various Actors) ซึ่งมีโอกาสในการแลกเปลี่ยน (Exchange Opportunities) รวมถึงมีความสัมพันธ์ในการแลกเปลี่ยน (Exchange Relations) ซึ่งกันและกัน และ (3) การแลกเปลี่ยนระดับบุคคลจะเป็นการสร้างโครงสร้างเครือข่ายเดี่ยว (Single Network Structure)

เกษม นครเขตต์ (ม.ป.ป: 10) กล่าวว่า ในทางสังคมศาสตร์สามารถนำทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม(Social Network Theory) ไปอธิบาย วิพากษ์ร่วมกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ (Symbolic Interaction Theory) เพื่อใช้ในการอธิบายการศึกษาเครือข่ายทางสังคม ว่าการกระทำระหว่างกันของบุคคลในสังคมมาจากการใช้สัญลักษณ์ ตีความหมาย และการแสวงหาความหมายที่แท้จริงของการกระทำต่างๆ โดยเฉพาะใช้ภาษาเป็นสื่อสำคัญในการติดต่อสื่อสาร ทำให้คนและสังคมมีความสัมพันธ์ต่อกัน จนสร้างเป็นกฎระเบียบ กฎเกณฑ์ต่างๆ ในสังคมขึ้น ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทฤษฎีนี้จะช่วยอธิบายว่าการรวมกลุ่มทางสังคม เกิดจากการกระทำด้วยความตั้งใจ โดยมีสัญลักษณ์เป็นเครื่องกระตุ้นให้มีการโต้ตอบความหมายกัน การประสานกิจกรรมของทุกฝ่ายที่อยู่ในเครือข่ายเข้าด้วยกัน จนเกิดความสัมพันธ์กันขึ้น และการสร้างเครือข่ายสามารถทำได้หลายวิธี โดยผู้ปฏิบัติการเพื่อสร้างและพัฒนาเครือข่าย จะต้องเข้าใจพื้นฐานว่า แท้จริงแล้วเครือข่ายคือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล กลุ่ม องค์กร หรือขยายไปถึงระหว่างรัฐชาติโดยมีการสื่อสารและสาระที่นำเข้าสู่กระบวนการสื่อสาร เป็นเครื่องมือในการสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ (รวมทั้งอาจทำลายความสัมพันธ์ได้ด้วย) การเกิดของเครือข่ายไม่ใช่การเรียกผู้คนมาร่วมประชุมในเวทีที่เป็นทางการ แต่เกิดจากการที่บุคคล หรือกลุ่ม/องค์กรได้มีโอกาสติดต่อสื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเพื่อการสนับสนุนให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายที่บุคคล กลุ่ม และองค์กรกำหนดไว้ ข้อพิจารณาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งไม่จำเป็นต้องเกาะเกี่ยวกันอย่างเหนียวแน่นเสมอไป การมีความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ แต่สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ซึ่งกันและกันอย่างสม่ำเสมอก็สามารถช่วยให้การทำงานของเครือข่ายได้ดี

ดังนั้นในการนำทฤษฎีเครือข่ายสังคมมาประกอบการวิเคราะห์เครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานร่วมกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยจะพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำหรือตัวแสดง (Actors) ที่เป็นเครือข่าย

ความร่วมมือในและนอกสถานศึกษา และความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation) ในความสัมพันธ์เชิงวัตถุ ซึ่งได้แก่ การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม และความสัมพันธ์ในเชิงจิตใจ เช่น ความไว้วางใจ การเป็นเครือข่ายที่ใกล้ชิด หรือการมอบหมายสั่งการ ฯลฯ ของสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งอาจใช้ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่เกิดจากคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม ที่มีการเชื่อมโยงแบบต่างๆ เช่น แนวราบ แนวตั้ง และผสม เป็นต้น โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของเครือข่ายความร่วมมือข้างต้นจะมีประโยชน์ในการจัดรูปแบบ องค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกเครือข่ายที่ส่งผลถึงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยมีสถานศึกษาเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ

โดยสรุป การวิจัยเรื่องการนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยมีสถานศึกษาเป็นฐานนี้ ผู้วิจัยจะใช้ทฤษฎีเครือข่ายทางสังคม ของ Richard Emerson ในเรื่อง ผู้กระทำหรือตัวแสดง (Actor) และความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relation) ในการวิเคราะห์ร่วมกับทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์ ของ George Herbert Mead ในเรื่องการสวมบทบาท (Role taking) โดยตีความจากองค์ประกอบของเครือข่ายในฐานะตัวผู้กระทำ(actors/ nodes) ที่มีปฏิสัมพันธ์ (relations / ties) ที่สมาชิกเครือข่ายสร้างขึ้นและแสดงกันตามบทบาทของตน แล้วส่งผลถึงการความคงอยู่และความมีประสิทธิภาพของความร่วมมือภายในเครือข่าย โดยมีสถานศึกษาเป็นศูนย์กลางความร่วมมือ แล้วนำไปสังเคราะห์แนวทางที่จะนำไปสู่ข้อเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยมีสถานศึกษาเป็นฐาน ส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ได้หรือเป็นสังคมหรือสถานศึกษาที่มีสันติวัฒนธรรมในที่สุด

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยภายในประเทศ

ทัศนีย์ จันอินทร์ (2551) ได้ศึกษาวิวัฒนาการของมโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพในประเทศไทย ด้วยการศึกษามโนทัศน์ สภาพการดำเนินงานเพื่อสันติภาพในประเทศไทยและบริบททางสังคมจากเอกสาร และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยการสัมภาษณ์ และสังเกตแบบมีส่วนร่วม และวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำมโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพมาแบ่งเป็นกลุ่มและตั้งชื่อกลุ่มตามชื่อคุณะนั้นๆ จากนั้นสรุปและนำเสนอ มโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพออกเป็น 3 หัวข้อ ได้แก่ บทบาทของการศึกษาเพื่อสันติภาพ วิธีการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ และมโนทัศน์การศึกษาเพื่อ

สันติภาพ ผลการศึกษาพบว่ามโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยและบริบทสังคมโลก ทั้งด้านบทบาทของการศึกษาเพื่อสันติภาพ วิธีการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ และมโนทัศน์การ ศึกษาเพื่อสันติภาพ ดังมีสาระสำคัญคือ บทบาทของการศึกษาเพื่อสันติภาพเปลี่ยนแปลงจากการถ่ายทอดความรู้ด้านสันติภาพจากต่างประเทศมาสู่การเรียกร้องประชาธิปไตยและสังคมที่เป็นธรรม การส่งเสริมกระบวนการภาคประชาสังคม และการแก้ปัญหาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ตาม ลำดับ วิธีการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพเดิมเน้นการประชุมวิชาการและจัดทำสิ่งพิมพ์ ต่อมา มีการจัดการเรียนการสอนด้านสันติภาพ สอดแทรกสันติภาพในการเผยแพร่ ใช้กิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ จัดอบรมทักษะสันติภาพ การทำวิจัย การใช้เว็บไซต์เผยแพร่สันติภาพ ส่วนมโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพในประเทศไทยครอบคลุมทั้งมิติความเป็นมนุษย์ มิติทางสังคม และมิติด้านสิ่งแวดล้อม โดยมุ่งเน้นที่มิติทางสังคมเป็นหลัก อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยมีการให้ความสำคัญกับสันติภาพภายในและสันติภาพเชิงบวกมาตั้งแต่ยุคสมัยแรกๆ ซึ่งแตกต่างจากวิวัฒนาการของตะวันตก

สมบัติ ตาปัญญา (2551) ได้จัดทำรายงานวิจัยการสำรวจระดับของความรุนแรงต่อเด็กในโรงเรียนทั่วประเทศ เพื่อหาแนวทางป้องกันและจัดการกับปัญหาการรังแกกันในโรงเรียน ด้วยการสำรวจข้อมูลโดยดูจากสถิติการรังแกซึ่งศึกษาจากเด็กประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 3,047 คน ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม 2549 ใน 8 จังหวัดกระจายในทุกภูมิภาค พบว่า นักเรียนกว่า 40% เคยถูกรังแก เดือนละ 2-3 ครั้ง การรังแกกันในหมู่เพื่อนเกิดมากที่สุดที่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และลดลงตามระดับชั้นที่สูงขึ้น พฤติกรรมคล้ายกันทุกภาคที่พบมากที่สุดคือ ทำร้ายจิตใจด้วยวาจา ล้อเลียน เหยียดหยามเชื้อชาติ ผิวพรรณ และพบการคุกคามทางเพศ ยกเว้นภาคตะวันออกที่มีการแย่งเงินและของใช้ด้วย โดยระบุสถานที่เกิดความรุนแรง 5 อันดับ ประกอบด้วย ในห้องเรียนเวลาครูไม่อยู่ ทางเดินหน้าห้องเรียนหรือบันได สนาม โรงอาหาร และในห้องเรียนต่อหน้าครู ทั้งนี้ผู้เรียนที่ให้ข้อมูลกว่า 41.2% ระบุว่า ครูหรือผู้ใหญ่แทบไม่ให้ความช่วยเหลือแม้แต่บ่อย และนักเรียนมากถึง 75.2% มองว่าโรงเรียนไม่ได้ช่วยหามาตรการหยุดการรังแกเลย และเสนอว่าโรงเรียนน่าจะจัดครู ผู้นำนักเรียน หรือผู้ปกครอง อาสาสมัครให้สอดส่องดูแล “พื้นที่อันตราย (Hot Zones)” นี้เป็นพิเศษ และการลงโทษทางร่างกายบางประเภทไม่ควรเกิดขึ้นเลยเพราะเป็นการทำร้ายร่างกายที่อาจเป็นอันตรายหรือทำลายศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

เอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2548) ทำการสำรวจความคิดเห็นความเข้าใจ ความรู้สึก และปัญหาของเยาวชน เกี่ยวกับเรื่อง อารมณ์และความรัก : กรณีศึกษากลุ่มเป้าหมายนักเรียน นักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ปริญญาตรี ทั่วประเทศ จากพื้นที่เป้าหมาย 25 จังหวัดทั่วประเทศ จำนวน 4,645 ตัวอย่าง ระหว่างวันที่ 7 เม.ย.- 17 พ.ค.47 ผลการสำรวจพบเยาวชนนักเรียนนักศึกษาในปัจจุบันร้อยละ 71.0 มีปัญหาพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตไม่ต่ำกว่า 1 ปัญหาในทั้งหมด 9 ปัญหาที่สำคัญ โดยอันดับ 1) คือดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ 32.7% 2)ทะเลาะวิวาท 31.5% 3)ใช้จ่ายฟุ่มเฟือย 28.8% (นับจากคนที่มีการใช้จ่ายในแต่ละเดือนในเรื่องพิเศษเกินกว่าปกติ เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือ การจัดปาร์ตี้ การซื้อเครื่องสำอาง ซื้อเครื่องประดับ เล่นโบว์ลิง ฯลฯ ตั้งแต่ 5 อย่างขึ้นไป) 4)เที่ยวสถานบันเทิง 26.9% 5)มีเพศสัมพันธ์ 23.8% 6)เล่นการพนัน 15.7% 7)สูบบุหรี่ 11.7 % 8)คิดฆ่าตัวตาย 8.4% และ 9)เสพยาเสพติด 1.7% ส่วนเรื่องความกังวลใจ พบว่า 39.3% วิตกกังวลในเรื่องการเรียน 32.9% วิตกกังวลในเรื่องการเงิน/ค่าใช้จ่าย 26.9% วิตกกังวลในเรื่องอนาคตชีวิตของตนเอง 6.7% วิตกกังวลปัญหาในครอบครัว 5.1% วิตกกังวลในเรื่องความสัมพันธ์กับเพื่อน นอกจากนี้ ในกลุ่มคนที่มีแฟนพบว่า 29.6% มีความกังวลว่าจะถูกแฟนหรือคนรักทำให้เจ็บช้ำใจ (46.0% ไม่กังวล และ 24.4 % ไม่แน่ใจ) สิ่งที่น่าตกใจไปกว่านั้นก็คือ พบว่าเยาวชน 15.5% (เกือบ 1 ใน 6) ที่รู้สึกว่าคุณเองมีปมด้อย โดย 8.5% รู้สึกว่าฐานะครอบครัวของคุณเองด้อยกว่าคนอื่น 6.7% รู้สึกว่าคุณเองมีรูปร่างหน้าตาดีด้อยกว่าคนอื่น ๆ 4.5% รู้สึกว่าคุณรู้ความสามารถของคุณเองด้อยกว่าคนอื่น และ 2.3% รู้สึกว่าคุณเองเป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อนน้อยกว่าคนอื่น 8.7 % ยัง “ไม่พอใจในตนเอง” เนื่องจากเห็นว่ารูปร่างหน้าตาของตัวเองยังไม่ดีพอ

นางเยาว์ แข่งเพ็ญแข ประพนธ์ เจียรกุล และคณะ (2549) ดำเนินการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในระบบการสอน มีสถานศึกษานำร่อง 2 แห่ง คือ 1) โรงเรียนอนุบาลสุโขทัย อ.เมือง จ.สุโขทัย 2) โรงเรียนบ้านป่าเร็ด อ.นาทวี จ.สงขลา (ต.ค. 48) (ต่อยอดจากปี 42) ซึ่งเป็นวิจัยนำร่องเรื่องแรกในวงการศึกษานำสันติวิธีเข้าสู่โรงเรียน ผลการวิจัยได้รูปแบบและข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหาร ต่อมาปี 49-51 จึงได้ศึกษาเต็มรูปแบบในโรงเรียนสังกัดเทศบาลนครสมุทรปราการ 5 โรงเรียน สาระสำคัญในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ 2 ครั้ง มีดังนี้ เทอมที่ 1 อบรมครู 5 ด้าน จำนวน 4 วัน 1) การเสริมพลังกรอบความคิดทางบวกต่อตนเองและต่อเหตุการณ์ ปรับเปลี่ยนความคิดให้ค้นหาจุดแข็ง ความดีงาม ความภูมิใจในตนเองและการมองในเชิงบวกต่อเพื่อน ครู นักเรียน และเหตุการณ์ในชีวิต 2) หลักการสื่อสารทางบวกด้วยทักษะฟังใจตามเหตุการณ์ต่างๆ 7 วิธี และฝึกปฏิบัติ 3) การเจรจาไกล่เกลี่ย วิเคราะห์ หาทางเลือกให้คู่กรณีพอใจ 4) วิธีสอนจริยธรรม สอดแทรกตามหลักจิตวิทยามนุษยนิยม 5) สร้างค่านิยม สอนให้เข้าใจว่าทุกคนควรมีการตัดสินใจที่ดีหลายวิธีในแต่ละปัญหา วิเคราะห์ผลการตัดสินใจเพื่อให้เกิดปัญหากระจ่างชัดในการเลือกประพฤติปฏิบัติด้วยความภูมิใจ เทอมที่ 2 อบรม 3 วัน โดยทบทวนทักษะ

เดิม และเพิ่มการมีส่วนร่วมในการบริหารชั้นเรียนของนักเรียน และบันทึกผลการนำวิธีการทางบวก ไปใช้ตลอด 3 เดือนที่ทดลอง ผลที่เกิดขึ้น ครูบางคนตั้งกรรมการสันติวิธีประจำห้องเรียน ครูทุกชั้น ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการบริหารชั้นเรียนและได้สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในบทเรียนตาม โอกาสและเนื้อหาของบทเรียน โดยมีบันทึกความดีไว้ด้วย

ปิยะมาศ ยินดีสุข (2548) ได้ทำการศึกษาวิจัยการศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิต วิญญาณของนักเรียนโรงเรียนวิถิพุทธ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการในการจัดการศึกษา ของโรงเรียนวิถิพุทธ 2 โรงเรียนคือ โรงเรียนสัมมาสิกขาสันติอโศกและโรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลวง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่มีลักษณะการจัดการศึกษาในแนวคิดการพัฒนาทางเลือกและแนวคิด การพัฒนากระแสหลัก โดยผู้วิจัยศึกษาหลักการแนวคิดทางพุทธศาสนาเพื่อนำไปสู่การจัดการ การศึกษาแนวพุทธ วิธีการจัดการเรียนการสอน ผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษา ตลอดจนศึกษา ปัจจัยที่สนับสนุนและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ ด้วยวิธีการวิจัย เชิงคุณภาพ ผลการศึกษาพบว่า การจัดการศึกษาของโรงเรียนสัมมาสิกขาสันติอโศก เน้นการ พัฒนาด้านคุณธรรมศีลธรรมผ่านการเรียนรู้ร่วมกันของโรงเรียน วัดและชุมชน จากการประกอบ กิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันและกิจกรรมประเพณีวัฒนธรรมประจำปีของชาวอโศก นักเรียนที่ ผ่านการศึกษาตามรูปแบบของชาวอโศกจะได้รับการฝึกหัดและพัฒนาด้านศีลธรรม คุณธรรมและ งานวิชาชีพเพื่อให้สามารถช่วยเหลือและเลี้ยงตัวเองได้ สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ สุข ทั้งผู้ปกครองและนักเรียนรวมทั้งบุคลากรทางการศึกษามีความพึงพอใจในการจัดการศึกษา ของชาวอโศก เพราะเป็นการจัดการศึกษาที่สร้างและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความเห็นที่ถูกต้องในเรื่อง ต่างๆของชีวิตตามแนวทางของพุทธศาสนา (สัมมาทิฐิ) โดยมีบุคลากรทางการศึกษาของโรงเรียน วัดและชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้และพัฒนา แต่จากการศึกษาพบว่า สิ่งที่เป็นอุปสรรค ต่อการจัดการจัดการศึกษาก็คือ การขาดแคลนบุคลากรทางศึกษาที่จะมาทำหน้าที่ในการดูแล นักเรียนอย่างใกล้ชิดเพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และการที่ชุมชนและสังคม ภายนอกชุมชนที่มีรูปแบบพัฒนาตามแนวคิดการพัฒนากระแสหลัก ให้ความสนใจในวิถีชีวิตและ การศึกษาของชาวอโศก ก็มีส่วนทำให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชนลดลง การนำวิถิ พุทธเข้าสู่โรงเรียนมัธยมวัดบึงทองหลวง เป็นการเริ่มต้นของการนำพุทธศาสนาเข้าสู่โรงเรียนเพื่อ สืบสานวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของไทย โดยเริ่มจากการให้บุคลากรในโรงเรียนเกิดความเข้าใจและ เห็นคุณค่าของวิถิพุทธ วิถีธรรมที่มีความสำคัญเพราะมีส่วนช่วยในพัฒนา ป้องกันตลอดจน แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตของนักเรียนในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในกระแสโลกาภิวัตน์ ด้วยการบูรณาการ พุทธธรรมเข้าสู่การเรียนรู้ทุกด้านของโรงเรียน โดยมีสถาบันทางศาสนาให้ความร่วมมือและ

ช่วยเหลือในการฝึกอบรมนักเรียน นักเรียนจึงได้เรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมอันดีงามของไทยมากขึ้น จากการเข้าร่วมกิจกรรมทางพุทธศาสนาและการพัฒนาตนเองเพื่อให้เกิดการพัฒนาในด้านศีลสมาธิ ปัญญา ตามแนวทางพุทธศาสนา แต่สิ่งที่ยังเป็นอุปสรรคต่อการจัดการศึกษาก็คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมพื้นฐานของพุทธศาสนาให้ซึมซับลงสู่ตัวครูต้องใช้เวลา เพราะแนวคิดและการปฏิบัติในพุทธศาสนาซึ่งมีมิติทั้งในด้านกว้างและด้านลึก จึงต้องอาศัยบุคลากรที่มีความเข้าใจในพุทธศาสนาและการศึกษาเป็นอย่างดี สามารถนำพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการศึกษาได้อย่างกลมกลืน ซึ่งในทางปฏิบัติโรงเรียนวิถีพุทธก็ขาดแคลนบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถที่จะมาดูแลและให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด

อภิชา แดงจำรูญ (2548) ได้ศึกษาการจัดการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร โดยศึกษากิจกรรมวิธีการจัดรวมทั้งผลการดำเนินการจัดกิจกรรม ตัวอย่างประชากรคือ ผู้บริหารโรงเรียน 37 คน ครู 38 คน และนักเรียน 985 คน โดยใช้แบบสอบถาม และผู้บริหารโรงเรียน 6 คน ครู 6 คน และนักเรียน 36 คน ใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัย และใช้การหาค่าความถี่ และค่าร้อยละในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการศึกษามีดังนี้ 1) หลักการและเหตุผลของการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมคือ เพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดีงามให้นักเรียนมีคุณธรรมเป็นคนดีมีคุณภาพ และสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข กิจกรรมที่จัดให้มีขึ้น ได้แก่ การสวดมนต์ไหว้พระตอนเช้าก่อนเข้าเรียน การอบรมศีลธรรมในชั่วโมงเรียน การตักบาตรประจำปี ทั้งนี้พบว่า หลังจากที่ได้เข้าร่วมกิจกรรม นักเรียนมีพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น สิ่งที่สามารถดึงดูดความสนใจของนักเรียนได้มากที่สุดคือ นิทานและวิถีทัศน์ตามลำดับ 2) การจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมตามแนวการบริหารจิตเจริญปัญญา มีการประยุกต์ใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เหมาะสมกับวัย โดยพบว่าหลังจากที่นักเรียนได้ฝึกกิจกรรมสำคัญ ได้แก่ การนั่งสมาธิ การเดินจงกรม การกำหนดอิริยาบถย่อย การฟังธรรมและการร่วมกิจกรรมอื่นๆ นักเรียนได้เรียนรู้และสามารถแยกแยะได้ว่าสิ่งใดถูกสิ่งใดผิด เข้าใจเรื่องความดีความชั่ว สามารถควบคุมอารมณ์และมีสติสัมปชัญญะเพิ่มขึ้น ส่วนในด้านการวางแผน การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และการจัดอาคารสถานที่ ไม่พบว่ามีปัญหาแต่อย่างใด สำหรับการรับรู้และความเข้าใจของนักเรียนนั้นพบว่า นักเรียนตระหนักดีว่ากิจกรรมที่จัดขึ้นมีประโยชน์ต่อตนเอง ที่สำคัญช่วยให้นักเรียนมีภาวะทางอารมณ์และสติปัญญาที่ดีขึ้น

ปฟ้าณี ลูติวัฒนา และคณะ (2542) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาสันติสุขด้วยกระบวนการศีลธรรม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคุณลักษณะของผู้มีสันติสุข และอิทธิพลของลักษณะพื้นฐานที่มีต่อคุณสมบัติแต่ละด้านของผู้มีสันติสุข โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่มคือ

กลุ่มผู้ไม่เคยได้รับประสบการณ์ศีลธรรมจากวัดพระธรรมกาย จำนวน 2,669 คน และกลุ่มผู้ได้รับประสบการณ์ศีลธรรม จำนวน 7,341 คน ผลการวิจัยพบว่าคุณลักษณะของผู้มีสันติสุขเป็นผู้ที่ได้รับประสบการณ์ศีลธรรม รักษาศีล 5 และนั่งสมาธิ เป็นผู้มีทัศนคติที่ต่อตนเองและผู้อื่นในระดับดีมาก ซึ่งส่งผลให้เกิดพฤติกรรมในระดับดีมากตามมา ผลการวิจัยพบว่าลักษณะพื้นฐานไม่มีอิทธิพลต่อการมีเหตุผลเชิงศีลธรรม เข้าใจเรื่องโลกและชีวิตถูกต้อง

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2520) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องจริยธรรมของเยาวชนไทย โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงนิสิตนักศึกษาชั้นปีที่ 2 (อายุ 11-25 ปี) จำนวน 1,400 คน ใช้เครื่องมือวัดลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและลักษณะมุ่งอนาคต ผลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาทางจริยธรรมแสดงว่า ลักษณะการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและลักษณะมุ่งอนาคตควรปลูกฝังก่อนบุคคลจะมีอายุ 10 ปี เพราะเมื่อเริ่มวัยรุ่น ลักษณะที่สองประการนี้จะเริ่มคงที่ ผู้มาจากครอบครัวยากจนจะมีพัฒนาการทางจริยธรรมช้ากว่ากลุ่มอื่นในช่วงวัยรุ่นตอนต้น และจะก้าวทันกลุ่มอื่นเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นตอนปลาย หรือเมื่อเรียนในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และอุดมศึกษา ส่วนลักษณะมุ่งอนาคตนั้นกลุ่มวัยรุ่นตอนต้นจะมีลักษณะนี้สูงและจะลดลงอย่างรวดเร็วเมื่ออายุมากขึ้น ซึ่งแสดงว่า วัยรุ่นตอนปลายจะมีนิสัยการบังคับใจตนเอง และความสามารถในการอดได้รอได้ต่ำกว่าผู้มีอายุน้อยกว่าตน

งานวิจัยภายในต่างประเทศ

National Center for Education Statistics (NCES) Institute of Education Sciences (IES) ภายใต้สังกัดกระทรวงการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา (U.S. Department of Education) (2007) ได้ทำการสำรวจความรุนแรงที่เกิดขึ้นในสถานศึกษาทุกสังกัดและทุกระดับทั่วประเทศ ด้วยการเก็บข้อมูลจากผู้เรียนที่มีอายุระหว่าง 5 - 18 ปี ครู และผู้บริหาร โดยแบ่งช่วงเวลาเป็น 2 ช่วง คือ ระหว่างปี ค.ศ. 2004 - 2005 และ ปี ค.ศ. 2005 - 2006 แล้วนำมาจัดทำฐานข้อมูลเชิงสถิติ เพื่อวิเคราะห์และเปรียบเทียบผลจากการเก็บข้อมูลด้านความรุนแรงในสถานศึกษา พบว่า ระหว่างปี 2005 - 2006 เกิดความรุนแรงในโรงเรียนเพิ่มสูงขึ้นกว่า ระหว่างปี ค.ศ. 2004 - 2005 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยความรุนแรงในสถานศึกษาจะเกิดกับผู้เรียนที่มีอายุระหว่าง 12 -18 ปีในสัดส่วนที่สูงที่สุด ปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาที่พบ (ประเทศสหรัฐอเมริกา อาจใช้คำว่าอาชญากรรมในสถานศึกษา : school crimes) จากการศึกษาค้นคว้าได้แก่ การเป็นอันธพาลและกลุ่มอิทธิพลในโรงเรียน การถูกทำให้เป็นเหยื่อ การลักขโมย การชกหรือชก การทำร้ายร่างกายเพื่อนและครูทั้งที่ไม่เป็นอันตรารายถึงชีวิตและทำให้เสียชีวิต การพกอาวุธ การ

เหยียดผิว การมีเพศสัมพันธ์โดยไม่ยินยอม การโต้เถียงหรือทำร้ายกันทางวาจา การที่ครูควบคุมชั้นเรียนไม่ได้จากความรุนแรงของเด็กที่มีต่อครู เป็นต้น โดยความรุนแรงในสถานศึกษายังรวมไปถึงความรุนแรงที่เกิดจากหรือเกิดกับผู้เรียนนอกสถานศึกษาและการที่บุคคลภายนอกเข้ามาทำร้ายหรือก่อความรุนแรงกับผู้เรียนภายในสถานศึกษาด้วย

The National School Safety Center (NSSC) ในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้จัดทำโครงการโรงเรียนปลอดภัยเพื่อป้องกันปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาและเป็นสถานที่ที่มีสันติ โดยได้นำเสนอกิจกรรมที่เป็นผลจากการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดการปัญหาความรุนแรง ได้แก่ การพัฒนาระบบการสอดส่องดูแลผู้เรียนอย่างทั่วถึง จัดทำระบบฐานข้อมูลเพื่อให้ความรู้ด้านปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาและวิธีแก้ไข จัดกิจกรรมแนะแนวและรณรงค์ประชาสัมพันธ์กระบวนการลดปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาให้บ่อยขึ้น จัดตั้งคณะทำงานเฉพาะเพื่อรับผิดชอบกระบวนการลดปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษาโดยมีผู้แทนนักเรียนเข้ามาทำงานร่วมกับครู ผู้บริหาร และชุมชน จัดตั้งสภาหรือศาลนักเรียนเพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการลดปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษา เป็นต้น (Constitutional Rights Foundation, 2007)

ฟอกก์ (Fogg, 1973 อ้างถึงใน ชลธิชา ชันติดีลวงษา, 2540) ได้ศึกษาผลจากการสอนวัยรุ่นด้วยวิธีการสร้างสรรค์ และสันติวิธีเพื่อแก้ไขปัญหาความขัดแย้งของนานาชาติ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย 63 โรงเรียน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1)การไม่นิยมความรุนแรง 2)การลดความตึงเครียด 3)การขจัดความขัดแย้ง 4)การสร้างแนวคิดเพื่อจุดประสงค์แห่งสันติภาพ ผลปรากฏว่า วิธีการสอนดังกล่าว นอกจากจะช่วยให้นักเรียนมีความสามารถในการส่งเสริมสันติภาพแล้ว ยังช่วยให้นักเรียนยอมรับสภาพของตนเองอีกด้วย และที่สำคัญ คือ ยอมรับวิธีการสอนดังกล่าว โดยนักเรียนจำนวน 2 ใน 3 กำหนดว่า วิธีการส่งเสริมสันติภาพที่พวกเขาใช้คือ วิธีที่พวกเขาถนัด และวิธีที่เกิดจากความคิดอย่างอิสระของตน นำเอาวิธีการสอนดังกล่าวไปใช้ในการลดความตึงเครียดโดยให้ความสนใจผู้อื่น และในกลุ่มทดลองมีความสนใจเหตุการณ์ต่างๆของนานาชาติมากกว่ากลุ่มควบคุม กลุ่มนักเรียนใจแคบมีความเข้าใจและมีทักษะในการส่งเสริมสันติภาพน้อยกว่ากลุ่มนักเรียนใจกว้าง แต่นักเรียนใจแคบที่มีความพร้อมจะยอมรับวิธีการสอนดังกล่าวมากกว่า

จรรยาพร ธรณินทร์ (2549) ได้นำเสนอสรุปผลจากงานวิจัยการปลูกฝังสอนคุณธรรมจากต่างประเทศ ที่เสนอแนะถึงการแก้ปัญหาสังคมในส่วนของเยาวชน ในประเด็นที่เกี่ยวกับการนำศีลธรรมกลับคืนสู่สถานศึกษา มีหลายประการที่ควรนำไปประยุกต์ใช้ ดังนี้

1. ต้องกำหนดคุณธรรมที่เหมาะสมกับวัย ได้แก่ วัยอนุบาล ฝึกให้รู้จักถูก ผิด ชั่ว ดี และควบคุมอารมณ์ได้ วัยประถม ฝึกให้ประหยัด มีวินัย และใฝ่เรียนรู้ ส่วนวัยรุ่นมัธยม สอนให้รู้จักอัตลักษณ์ทางเพศ และอัตลักษณ์ทางสังคม

2. ต้องสอนคุณธรรมหลัก (Core Ethics) ที่เป็นพื้นฐานของคุณธรรมตัวอื่นๆ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความเป็นพลเมืองดี ความน่าเชื่อถือไว้ใจได้ ความซื่อสัตย์ การเคารพสิทธิผู้อื่น ความยุติธรรม ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความขยันอดทนและเอาใจเขาใส่ใจเรา เมตตาเพื่อนมนุษย์

3. ในการฝึกคุณธรรมต้องให้การเรียนการสอนเชิงสร้างสรรค์ โดยให้เด็กรู้จักคิด ลงมือทำ เกิดความรู้สึกในทางที่ดี เน้นปรัชญาการสอนเชิงบวก "เมื่อรู้สึกต่อตนเองในทางที่ดีจะทำให้กระทำในทางสร้างสรรค์ และหาทางเลือกที่ดีเสมอไม่ว่าจะทำอะไร"

4. มหาวิทยาลัยอิลลินอย สหรัฐอเมริกาใช้ตัวชี้วัด 11 ตัวให้สถานศึกษาประเมินตนเอง ในความสำเร็จของการเรียนการสอนคุณธรรม ประกอบด้วย

ตัวชี้วัดตัวที่ 1 ส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมขั้นพื้นฐาน ตัวชี้วัดตัวที่ 2 จัดการเรียนการสอนคุณธรรมให้ครอบคลุมทั้งการคิด พฤติกรรมที่ลงมือกระทำ และเกิดเป็นความรู้สึก ตัวชี้วัดตัวที่ 3 ใช้วิธีส่งเสริมแบบบูรณาการให้เกิดความคิดในเชิงบวก ตัวชี้วัดตัวที่ 4 สร้างบรรยากาศสิ่งแวดล้อมรอบโรงเรียนที่อบอุ่น ตัวชี้วัดตัวที่ 5 สร้างโอกาสการเรียนรู้เชิงคุณธรรมให้แก่ นักเรียน ตัวชี้วัดตัวที่ 6 การสอนทุกวิชาให้สอนอย่างมีความหมาย สอดแทรกคุณธรรม และให้เกียรตินักเรียน ตัวชี้วัดตัวที่ 7 กระตุ้นให้นักเรียนเกิดแรง จูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ตัวชี้วัดตัวที่ 8 กระตุ้นครูทุกคนเป็นแบบอย่างที่ดีของศิษย์ ตัวชี้วัดตัวที่ 9 สร้างกิจกรรมนักเรียนในการเป็นผู้นำที่มีคุณธรรม ตัวชี้วัดตัวที่ 10 ขอความร่วมมือผู้ปกครองและชุมชน สนับสนุนการทำดีของลูก และตัวชี้วัดตัวที่ 11 การประเมินความสำเร็จของโรงเรียนให้ประเมินจากพฤติกรรมของเด็กนักเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ในประเทศไทย บทบาทของการศึกษาเพื่อสันติภาพ วิธีการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพ และมนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพมีความสอดคล้องกับบริบทสังคมไทยและบริบทสังคมโลก โดยมีการให้ความสำคัญกับสันติภาพภายในและสันติภาพเชิงบวกอยู่แล้ว ประกอบกับมีงานวิจัยหลายชิ้นที่มีผลการวิจัยออกมาตรงกันเกี่ยวกับสภาพการใช้ความรุนแรงของผู้เรียนในสถานศึกษา ที่ชี้ให้เห็นว่า สภาพปัญหาความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรมการรังแกกัน (ความรุนแรงทางตรง) หรือการที่โรงเรียนไม่สามารถช่วย

แก้ปัญหาหรือยุติความรุนแรงที่เกิดขึ้นได้ (ความรุนแรงเชิงโครงสร้าง) และความเคยชินต่อการปฏิบัติต่อกันด้วยความรุนแรง และไม่เท่าเทียม (ความรุนแรงเชิงวัฒนธรรม) ส่งผลให้วิธีที่ใช้ในการเสริมสร้างและจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จะอยู่ในรูปของการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม ศิลธรรม และการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี ตลอดจนมีการออกมาตรการที่รุนแรงๆ เพื่อลงโทษ และรองรับความรุนแรงหรือความขัดแย้งที่ปรากฏออกมาแล้ว นอกจากนั้นยังมีโรงเรียนจำนวนไม่น้อยที่ให้ความสำคัญต่อการเสาะหาและประยุกต์วิธีสอน เทคนิคต่างๆ ที่เชื่อว่าจะส่งผลดีต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ได้ต่อไป เช่น การสอนในโรงเรียนวิถีพุทธ การใช้ศาสนาเป็นเสมือนเครื่องมือและสาระการเรียนรู้หลักที่ถูกใช้เพื่อนำไปสู่การปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสันติ การฝึกจิตและวิปัสสนา การใช้กิจกรรมพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน การใช้กระบวนการทางศิลปะ และการใช้เทคนิคในการใช้ภาพวาดแบบเซอร์เรียลลิส ในขณะเดียวกันก็มีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่จะต้องทำควบคู่ไปกับการปลูกฝังและจัดมาตรการเพื่อกำกับดูแลในประเด็นที่เกี่ยวข้อง นั่นคือ การสำรวจเพื่อหาตัวชี้วัดหรือค่าบ่งชี้ เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหาปัจจุบัน และทำความเข้าใจความแตกต่างทางพัฒนาการที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงวัยและภูมิภาค ตลอดจนบริบทอื่นๆ ซึ่งทำให้อุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในวงการการศึกษาสามารถแสวงหา และศึกษาค้นคว้าวิธีการที่จะนำไปใช้ในการจัดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานได้อย่างเหมาะสมต่อไป

บทที่ 3

วิธิดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ 2) เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย และ 3) เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย โดยมีวิธิดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยการวิเคราะห์เอกสารในต่างประเทศ ส่วนแนวคิดกระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย ใช้การวิเคราะห์เอกสารและการสัมภาษณ์ นอกจากนี้ กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ใช้การศึกษาภาคสนาม 4 แห่ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การวิจัยเอกสาร (Documentary Research)

1.1.1 เอกสารที่ศึกษา ประกอบด้วย

1) **เอกสารในประเทศไทย** ได้แก่ ฐานข้อมูลทางสถิติและตัวชี้วัดเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน นโยบาย ยุทธศาสตร์ พระราชบัญญัติ ระเบียบหรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง กฎกระทรวง มาตรการ หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน และโครงการดำเนินงานต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ศูนย์สันติวิธี และธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นนราธิวาสราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง กระทรวงยุติธรรม กองบัญชาการตำรวจนครบาล สำนักงาน

ตำรวจแห่งชาติ นอกจากนี้ผู้วิจัยยังศึกษาข้อมูลจากบทความ รายงานการประชุม วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย รายงานผลการดำเนินงาน และวารสารที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2) **เอกสารต่างประเทศ** ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศญี่ปุ่น ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี และประเทศฟิลิปปินส์ โดยศึกษาสภาพปัญหา แนวทาง กระบวนการและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เช่น รายงานสถิติและสภาพการใช้ความรุนแรงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในประเทศต่างๆ จากข่าว บทความ และรายงานการวิจัยที่ปรากฏในเว็บไซต์ เช่น National Center for Education Statistics, U.S. Department of Education และอื่นๆ กระบวนการและเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศต่างๆ จากเว็บไซต์ของ CRE (และเว็บไซต์ของ National School Safety Center ทั้งที่เป็นนโยบาย งานวิจัย หลักสูตร และโครงการความร่วมมือต่างๆ สรุปรายงานการประชุมระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องในประเด็น เครือข่ายการจัดการศึกษาเกี่ยวกับการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (International Network on Conflict Resolution Education and Peace Education: INCREPE) รายงานการประชุมของสหประชาชาติ เรื่องบทบาทของภาคประชาสังคมในการป้องกันความขัดแย้งที่มีการใช้อาวุธ (United Nation's Conference on the Role of Civil Societies in the Prevention of Armed Conflict) เรื่อง การป้องกันความขัดแย้งที่มีการใช้อาวุธ GPPAC-UN Conference ซึ่งเป็นการประชุมการจัดการศึกษาเกี่ยวกับความขัดแย้งและการศึกษาด้านสันติภาพที่มีประเทศเข้าร่วม 25 ประเทศ เอกสารหลักสูตรการศึกษาเพื่อสันติภาพ (peace education) การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (CRE) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ฯลฯ จากมหาวิทยาลัยและสถานศึกษาในต่างประเทศ เป็นต้น

1.1.2 แหล่งข้อมูล ได้แก่

1) หน่วยงานในระดับนโยบายที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ศูนย์สันติวิธีและธรรมภิบาล สถาบันพระปกเกล้า สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นนนทบุรี ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง กระทรวงยุติธรรม กองบัญชาการตำรวจนครบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

2) ห้องสมุดของสถาบันการศึกษาต่างๆ และหอสมุดสภาวิจัยแห่งชาติ

3) การสืบค้นผ่านระบบอินเทอร์เน็ต (Internet)

1.1.3 เกณฑ์การคัดเลือกเอกสาร ใช้หลักความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของเอกสารแต่ละฉบับ โดยใช้เกณฑ์การพิจารณา 2 เกณฑ์ คือ เกณฑ์การพิจารณาภายนอก (External criteria) จากความน่าเชื่อถือใน 5 ประเด็น ได้แก่ แหล่งที่มาของเอกสาร ผู้เขียน เอกสารที่สืบค้นแหล่งอ้างอิงได้ ระยะเวลาตีพิมพ์หรือเผยแพร่ วัตถุประสงค์ในการเผยแพร่ และเกณฑ์การพิจารณาภายใน (Internal criteria) พิจารณาจากเนื้อหาสาระและผู้เขียนเอกสารใน 4 ประเด็น คือ ความเชี่ยวชาญของผู้เขียน มีแหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือ เนื้อหาสาระมีความถูกต้องศึกษาบนพื้นฐานของข้อมูล ความรู้ และเนื้อหาสาระมีความชัดเจน สื่อความหมายได้ตรงตามประเด็น

1.1.4 การวิเคราะห์ข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร การสืบค้นข้อมูลจาก Internet ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล จัดจำแนกประเภทของข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล (Content analysis)

1.1.5 การตรวจสอบข้อมูลโดยผู้เชี่ยวชาญ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาสภาพ ปัญหา แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบข้อมูล จำนวน 2 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านนโยบายและการวิจัย (ดร.สุภาพร โกเฮงกุล) ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างร่วมมือและภาษาต่างประเทศ (นางสาวภัทธิดา พันธุ์เมธ) จากนั้นนำผลการตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูล มาปรับปรุงเพิ่มเติมตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

1.2 การสัมภาษณ์ (Interview) เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและข้อมูลที่เป็นประโยชน์จากผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ แนวคิด กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อให้ประกอบการวิเคราะห์ และสร้างข้อสรุปเพื่อสังเคราะห์และยกย่องยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ผู้ให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความหลากหลายในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง กับการศึกษา และกับการคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) รวมทั้งสิ้น 10 คนโดยมีเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้

1) ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการ หรือนักคิดในสังคมทางด้านการเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรม หรือการเสริมสร้างสันติภาพ โดยมีผลงานวิชาการ หรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็น ที่ยอมรับในระดับประเทศ หรือมีประสบการณ์ในการทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน จำนวน 1 คน ได้แก่ นายชัชวาท ประเทืองรัตนา ผู้เชี่ยวชาญจากสถาบันพระปกเกล้า

2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดทำนโยบายหรือนักวิชาการด้านการศึกษาที่มี ประสบการณ์และมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดทำนโยบาย ยุทธศาสตร์การศึกษาของ กระทรวงศึกษาธิการ โดยมีผลงานทางด้านวิชาการ หรืองานวิจัยเป็นที่ยอมรับในระดับประเทศ หรือเคยดำรงตำแหน่งหรือกำลังดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารระดับสูงในสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 1 คน ได้แก่ ดร.สมเกียรติ ชอบผล รองเลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3) ผู้รับผิดชอบการจัดทำนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา และการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชน ที่มีผลงานทางด้าน วิชาการเป็นที่ยอมรับ หน่วยงานละ 1 คน รวม 7 คน ประกอบด้วย

3.1) นางสาวกรรณิการ์ รัตนมณี สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและ พินิจเด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส คนพิการและผู้สูงอายุ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์

3.2) ดร.สายพันธ์ ศรีพงษ์พันธ์กุล สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3.3) นางสาว ทิชา ณ นคร ผู้อำนวยการบ้านกาญจนาภิเษก กรมพินิจคุ้มครองเด็กและเยาวชน กระทรวงยุติธรรม

3.4) นางสาวศศกร วิชัย นักจิตวิทยา สถาบันนราธิวาสราชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข

3.5) พันตำรวจเอกธิตี แสงสว่าง รองผู้บังคับการกองบังคับการปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับการค้ามนุษย์ (เปลี่ยนชื่อจากกองบังคับการปราบปราม การกระทำผิดต่อเด็ก เยาวชน และสตรี) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

3.6) นางสาวลัดดา ตั้งสุภาชัย ผู้อำนวยการศูนย์เฝ้าระวังทาง วัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

3.7) นายสุระ เกนทะศิลป์ รองกรรมการผู้จัดการใหญ่ (รักษาการ กรรมการผู้จัดการใหญ่) องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย

4) นักปฏิบัติการทางสังคมหรือนักสังคมสงเคราะห์ที่มีผลงานเป็นที่ยอมรับระดับประเทศในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาและการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชน จำนวน 1 คน ได้แก่ นายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานนท์

1.2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์

ใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยมีประเด็นคำถาม ดังนี้

1) สภาพ แนวทาง และกระบวนการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในความรับผิดชอบมีอะไรบ้าง มีวิธีการและผลการดำเนินงานอย่างไร ใครคือกลุ่มเป้าหมาย ตอบสนองสภาพปัญหาใดในขณะนั้น สอดคล้องหรือเป็นไปตามยุทธศาสตร์ แผนนโยบาย และระเบียบใด เริ่มและสิ้นสุดโครงการเมื่อใด

2) กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานมากน้อยเพียงใด กระบวนการเหล่านั้นมีวิธีการดำเนินงานอย่างไร และมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมใดบ้างและทำอย่างไร

3) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีผลการดำเนินงานเป็นอย่างไร ประเมินอย่างไร มีการติดตามผลหรือไม่

4) ความคิดเห็นเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ

1.2.3 การรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือจากบัณฑิตวิทยาลัย เพื่อนัดหมายผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่าน โดยจะสัมภาษณ์ด้วยตนเอง และขออนุญาตบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

1.2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากสัมภาษณ์ ผู้วิจัยถอดคำบันทึกเสียง นำข้อมูลมาตรวจสอบ ความน่าเชื่อถือของข้อมูล จากนั้นนำมาสร้างสรุปข้อมูลแบบอุปนัย (Analytical induction) ข้อมูลที่ได้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการศึกษาภาคสนามและยกย่องยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานต่อไป

1.3 การศึกษาภาคสนาม (Field study) เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีแบบเจาะลึกเพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงที่เกิดขึ้นในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสภาพการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองและนอกเขตเมือง โดยผู้วิจัยจะใช้

การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

1.3.1 พื้นที่ที่ศึกษา เลือกพื้นที่โดยใช้แนวคิดของ สุธงศ์ จันทวานิช (2547) ที่กล่าวว่าในการเลือกพื้นที่เพื่อศึกษานั้นจะต้องพิจารณาพื้นที่ที่สามารถตอบปัญหาของการวิจัยได้ ความเป็นไปได้ของสนามที่จะเข้าไปศึกษา คือขนาดไม่ใหญ่เกินไป พื้นที่อยู่ไม่ไกลเกินไป สามารถเดินทางไปติดต่อได้ อย่างปลอดภัย และความร่วมมือของพื้นที่ในการทำวิจัย นอกจากนี้ผู้วิจัยยังกำหนดเกณฑ์การเลือกสถานศึกษาเพื่อให้สามารถตอบสนองของวัตถุประสงค์ของการวิจัย และได้ขอให้ขอให้ผู้เชี่ยวชาญเสนอชื่อเพื่อคัดเลือกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเป็นพื้นที่ในการศึกษา โดยพิจารณาสภาพสถานศึกษาที่มีความถี่ในการเลือก 2 ใน 3 ขึ้นไป ประกอบด้วย

1) ดร.วรัญพร แสงนภาพร ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างความร่วมมือในการจัดการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

2) ดร.สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการประเมินคุณภาพสถานศึกษา

3) นางสาวศศิธร เล็กสุขศรี ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

โดยใช้เกณฑ์การเลือกพื้นที่ในการศึกษา ดังนี้

1) เป็นสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ให้ความร่วมมือในการวิจัย โดยมีข้อตกลงในการไม่เปิดเผยชื่อสถานศึกษาและบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2) เป็นสถานศึกษาที่เคยประสบปัญหานักเรียนใช้ความรุนแรง โดยมีรายละเอียดคือ

- สถานศึกษาที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง โดยกำหนดให้ (1) ภายในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมาต้องไม่ปรากฏสภาพปัญหาความรุนแรงของนักเรียนตามการรับรู้ของสังคม (2) เป็นโรงเรียนต้นแบบหรือเคยได้รับรางวัลหรือได้รับการยอมรับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและบุคคลทั่วไปในการแก้ปัญหา การพัฒนาผู้เรียนให้มีพฤติกรรมที่เหมาะสม และเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และ (3) มีเครือข่ายความร่วมมือที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมหรือการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนในเขตเมือง 1 แห่ง และโรงเรียนนอกเขตเมือง 1 แห่ง

- สถานศึกษาที่ประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และยังอยู่ระหว่างการพัฒนากระบวนการแก้ปัญหา โดยกำหนดให้ (1) ภายในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมายังมีสภาพปัญหาความรุนแรงของนักเรียนตามการรับรู้ของสังคม ปรากฏตามสื่อประเภทต่างๆ (2) มี

ความพยายามในการสร้างความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในปัจจุบัน (3) มีเครือข่ายความร่วมมือที่เกี่ยวข้องเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมหรือการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียน โดยแบ่งเป็นโรงเรียนในเขตเมือง 1 แห่ง และโรงเรียนนอกเขตเมือง 1 แห่ง

จากเกณฑ์ข้างต้น ผู้เชี่ยวชาญได้เลือกพื้นที่กรณีศึกษาสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

กรณีศึกษาที่ 1 โรงเรียน ก (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลงแล้ว)

กรณีศึกษาที่ 2 โรงเรียน ข (สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และกำลังอยู่ในช่วงการพัฒนากระบวนการแก้ไข)

กรณีศึกษาที่ 3 โรงเรียน ค (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลงแล้ว)

กรณีศึกษาที่ 4 โรงเรียน ง (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และกำลังอยู่ในช่วงการพัฒนากระบวนการแก้ไข)

1.3.2 วิธีดำเนินการวิจัย

1) การสังเกต ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1) **ประเด็นการสังเกต** ได้แยกประเภทของการสังเกตตามแนวคิดของ Lofland (1971 อ้างถึงใน สุภางค์ จันทวานิช, 2546: 158 - 163) ในการบันทึกการสังเกตให้เป็นระบบ ดังนี้

ฉากและบุคคล (Setting) หมายถึง ลักษณะทางกายภาพและทางสังคมของเหตุการณ์ที่กำลังสังเกต ประกอบด้วย สถานที่ บุคคลที่อยู่ในสถานที่ และลักษณะกายภาพอื่นๆ ที่เก็บได้จากสถานที่ และบุคคลเหล่านั้น เช่น สิ่งแวดล้อมและบรรยากาศภายในและรอบข้างของสถานศึกษา ลักษณะและประเภทของบุคคลที่เกี่ยวข้องหรือเข้าออกสถานศึกษา รวมทั้งชุมชนที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนทั้งในเวลาและนอกเวลาเรียน ฯลฯ ซึ่งในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสังเกตบุคคลที่เป็นผู้กระทำหรือตัวแสดง (Actors) ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของกรณีศึกษาทั้ง 4 แห่ง ที่อาจมีความคล้ายคลึงและแตกต่างกัน ทั้งเครือข่ายความร่วมมือใน

สถานศึกษา อาทิ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และบุคลากรอื่นๆ และนอกสถานศึกษา เช่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

พฤติกรรม (Acts) คือ การกระทำที่ผู้สังเกตเห็นในเหตุการณ์ที่เฝ้าสังเกตอยู่ พฤติกรรมที่สังเกตเป็นพฤติกรรมทางสังคม เช่น พฤติกรรมและกิจกรรมระหว่างวัน การจัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือ กิจกรรมการเจรจาไกล่เกลี่ย การแก้ปัญหาความรุนแรง และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน ทั้งในส่วนของวิธีการพูด บทบาทหน้าที่ของเครือข่ายความร่วมมือ การเป็นต้นแบบที่ดี และการปฏิสัมพันธ์กันของนักเรียน ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และชุมชนรอบข้าง เป็นต้น

แบบแผนพฤติกรรม (Activities) เป็นการนำเอาการกระทำในข้อพฤติกรรมมาเรียงลำดับเพื่อเรียงร้อยการกระทำเหล่านั้นให้เป็นเรื่องที่มีความต่อเนื่องเกี่ยวพันกันได้แก่การกระทำที่มีการทำซ้ำๆ สามารถเปรียบเทียบน้ำหนักพฤติกรรมได้ว่าบ่อยมากน้อย เช่น การจัดการเรียนการสอนหรือกิจกรรมที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การลงโทษ การพบปะหรือประชุมระหว่างเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และพฤติกรรมการเป็นแบบอย่างของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนด้วยตนเอง ที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม เป็นต้น

ความหมาย (Meaning) หมายถึง การให้ความสำคัญหรือการรับรู้เหตุการณ์หนึ่งๆ ของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ เป็นการรับรู้ในสถานะของ “คนใน” โดยบุคคลแต่ละคน หรือสมาชิกเครือข่าย (actors) ต่างๆ ให้ความหมายการกระทำของที่มีต่อคนอื่นอย่างไร และเลือกใช้วิธีปฏิสัมพันธ์กันเช่นนี้เพราะอะไร เช่น การมีพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง ทะเลาะวิวาทของนักเรียน แนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีการดำเนินการอยู่ การทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เป็นต้น

ความสัมพันธ์ (Relationship) เป็นการกระทำของบุคคล โดยเป็นการกระทำระหว่างเครือข่ายในและนอกสถานศึกษา ที่มีความเกี่ยวข้องกันอย่างไร และการกระทำนั้นเป็นไปตามบทบาทของเครือข่ายความร่วมมือที่มีสถานภาพความสัมพันธ์กันอย่างไร เช่น กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในพื้นที่ที่ศึกษาให้ความสำคัญและเป็นผลมาจากเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานหรือไม่อย่างไร นักเรียนและครู หรือผู้บริหารและชุมชน หรือครูและผู้ปกครองมีความสัมพันธ์กันใดในการสร้างความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ใครเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ มีผู้เกี่ยวข้องใดบ้าง และมีการรวมตัวหรือเป็นเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะใด ใครเป็นผู้นำเครือข่ายและสมาชิกเครือข่าย และนักเรียนเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายโดยมีบทบาทในส่วนใด ประเภทและความเชื่อมโยงเครือข่าย เป็นต้น

การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการมอบหมายจากคู่ความสัมพันธ์ไปยังภาพกว้างของเหตุการณ์ โดยจะพิจารณาว่ามีผู้กระทำใดบ้างในเหตุการณ์ และมีใครบ้างที่ไม่อยู่ในเหตุการณ์ และผู้ที่ไม่อยู่นั้นเป็นผู้ที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์หรือไม่ เช่น ใครเป็นผู้ก่อให้เกิดความรุนแรง ใครมีบทบาทในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในสถานการณ์ต่างๆ บุคคลที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องต่างๆ อยู่ในเครือข่ายความร่วมมือหรือไม่อยู่ หรือควรอยู่ในส่วนใด รวมทั้งผู้ที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของสถานศึกษา เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือหรือไม่ และมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมอะไรและอย่างไร เป็นต้น

1.2) เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต ผู้วิจัยสร้างแบบบันทึกการสังเกตเพื่อใช้บันทึกรายละเอียดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องในขณะที่ศึกษาตามความเป็นจริง มีการบรรยายถึงสิ่งแวดล้อม สถานที่ บุคคล เหตุการณ์ คำพูดของบุคคล โดยสรุปได้ว่า ใคร ทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร กับใคร และทำไม โดยในการสังเกตในสถานการณ์จริงอาจมีการสอบถามเพิ่มเติมเพื่อนำข้อมูลมาประกอบซึ่งกันและกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เป็นพฤติกรรมต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังใช้แบบบันทึกภาคสนาม (Field Note) ประกอบการสังเกตในพื้นที่ที่ศึกษา

2) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

2.1) ผู้ร่วมสนทนา ผู้วิจัยเลือกผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแบบเจาะจงด้วยเทคนิควิธี snowball โดยให้ผู้เกี่ยวข้องเสนอชื่อผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้แทนนักเรียน ผู้แทนชุมชน และผู้ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียน โดยไม่กำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อย แต่ละครั้งและจำนวนครั้งของการสนทนากลุ่มในแต่ละสถานศึกษา ทั้งนี้ให้เป็นไปตามความสมัครใจ โดยกำหนดให้ผู้เข้าร่วมประมาณ 7-12 คน/ครั้ง รวม 4 สถานศึกษา มีผู้สนทนากลุ่ม รวม 33 คน ในส่วนผู้เกี่ยวข้องในสถานศึกษาที่ขัดข้องร่วมการสนทนากลุ่มเพื่อให้ข้อมูล ผู้วิจัยจะใช้การสัมภาษณ์สัมภาษณ์เชิงลึกเป็นรายบุคคลเพิ่มเติม โดยมีรายละเอียดดังนี้

- กรณีศึกษาที่ 1 โรงเรียน ก จัดการสนทนากลุ่มในวันที่ 23 ธันวาคม 2554 โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหาร 3 คน ครู 2 คน ผู้ปกครอง 1 คน และศิษย์เก่า 1 คน

- กรณีศึกษาที่ 2 โรงเรียน ข จัดการสนทนากลุ่มในวันที่ 23 กันยายน 2554 โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหาร 3 คน ครู 2 คน และผู้แทนนักเรียน 2 คน

- กรณีศึกษาที่ 3 โรงเรียน ค จัดการสนทนากลุ่ม ในวันที่ 2 กันยายน 2554 โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหาร 1 คน นักเรียนในโรงเรียน 3 คน นักเรียนจากโรงเรียนใกล้เคียง 4 แห่งๆ ละ 1 คน ผู้ปกครอง 2 คน และผู้แทนชุมชน 2 คน

กรณีศึกษาที่ 4 โรงเรียน ง จัดการสนทนากลุ่มในวันที่ 1 กันยายน 2554 โดยมีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหาร 2 คน ครู 1 คน และนักเรียน 4 คน

2.2) **ประเด็นการสนทนากลุ่ม** ผู้วิจัยนำกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสังเกตจัดทำกรอบการสนทนากลุ่ม ในประเด็นต่อไปนี้

สภาพปัญหาเกี่ยวกับปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง หรือปัญหาที่เกี่ยวกับสันติวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง อะไรคือปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกิดปัญหาเหล่านั้น ลำดับขั้นตอนของปัญหาเป็นอย่างไร ตนเองอยู่ในสถานะใดในสถานการณ์นั้นๆ และทำอย่างไร เรียนรู้อะไรจากเหตุการณ์เหล่านั้น

สภาพ แนวทางและกระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่สถานศึกษาดำเนินการอยู่มีอะไรบ้าง มีกระบวนการป้องกัน แก้ไข เยียวยาฟื้นฟู ใดๆ กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ดำเนินการสร้างสันติภาพในระดับใด (สันติภาพภายใน / ภายนอก) ใดๆ ใครเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ มีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวทางและกระบวนการเหล่านั้น เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานมีการดำเนินงานหรือไม่ มีที่มา (การเกิด/การรักษาเครือข่าย) แนวทาง และกระบวนการเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานอย่างไร เป็นเครือข่ายความร่วมมือในลักษณะใด (เครือข่ายแนวดิ่ง/ปฏิบัติตามนโยบายของต้นสังกัด หรือเป็นเครือข่ายแนวราบ/เครือข่ายที่เกิดจากความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องเอง) มีจุดมุ่งหมายเพื่ออะไร เครือข่ายความร่วมมือมาจากไหน ใครคือกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมเครือข่าย เพราะอะไร ใครเป็นแกนนำเครือข่าย เป็นเครือข่ายระยะยาวหรือเฉพาะเหตุการณ์ สมาชิกเครือข่ายความร่วมมือเหล่านั้นเริ่มและสิ้นสุดการเป็นสมาชิกเมื่อใด เครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมกันอย่างไร เป็นต้น

ผลการดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานเป็นอย่างไร ประเมินอย่างไร ใครเป็นผู้รับผิดชอบการดำเนินงานของเครือข่ายความร่วมมือเหล่านั้น มีการติดตามผลหรือไม่ สมาชิกในเครือข่ายมีบทบาทในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในชีวิตประจำวันอย่างไร

ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ

ในส่วนของการวิเคราะห์เป็นส่วนของการตีความเบื้องต้น โดยใช้ทฤษฎีทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์และทฤษฎีเครือข่ายสังคมมาอธิบายประกอบการแสดงความ

คิดเห็น เน้นการให้ความหมายให้ชัดเจนและสร้างสมมติฐาน (Assumption) ด้วย ผู้วิจัยจะบันทึกวิธีการที่ใช้หรือความบกพร่องในการสังเกตปฏิกิริยาของผู้ถูกสังเกต ความรู้สึกส่วนตัวของผู้สังเกต ตลอดจนข้อมูลที่ขาดหายไปที่ผู้วิจัยต้องการเพิ่มเติม (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2547) รวมทั้งมีการใช้อุปกรณ์ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม เช่น กล้องถ่ายรูป และเครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

3) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In - Depth - interview)

3.1) **ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ** ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามแนวทางของสุภาวงศ์ จันทวานิช (2547) โดยต้องเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับชุมชนที่ศึกษาซึ่งจำเป็นสำหรับการหาข้อมูลใหม่ๆ เกี่ยวกับวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นอยู่ หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในขณะที่ผู้วิจัยไม่ได้อยู่ในสนาม บางครั้งการสังเกตโดยตรงอาจเป็นไปได้ ดังนั้นผู้ให้ข้อมูลที่ดีที่สุดก็คือคนที่อยู่ในสังคมหรือวัฒนธรรมนั้น และผู้ให้ข้อมูลสำคัญดีในแต่ละชุมชนมีไม่มากนัก ผู้วิจัยได้เลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) แบบเจาะจงด้วยเทคนิควิธี Snowball โดยให้ผู้เกี่ยวข้องเสนอชื่อผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้แทนนักเรียน ผู้แทนชุมชน และผู้ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนในกรณีให้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเหล่านั้นมีความขัดข้องในการเข้าร่วมสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยจึงใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2) **ประเด็นสัมภาษณ์** ใช้ประเด็นการคำถามเดียวกันกับการสนทนากลุ่ม

1.3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยตนเอง โดยศึกษาภาคสนามแห่งละ 1 เดือน เพื่อเก็บข้อมูลจากการสังเกต การสนทนากลุ่มและสัมภาษณ์เชิงลึก แห่งละ 3 - 4 ครั้ง ระหว่างเดือนสิงหาคม - ธันวาคม 2554 โดยบันทึกปฏิกิริยาของผู้ถูกสังเกตและผู้ให้สัมภาษณ์ รวมทั้งข้อมูลที่ยังไม่สมบูรณ์มีการใช้อุปกรณ์ช่วยเก็บข้อมูลภาคสนาม เช่น กล้องถ่ายรูป เครื่องบันทึกเสียง เป็นต้น

1.3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ของสุภาวงศ์ จันทวานิช (2547) ได้แก่

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเริ่มกระทำพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูล และสามารถทำต่อไปหลังจากเก็บข้อมูลสิ้นสุดลง

2) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องมีมุมมองของคนใน

3) การวิเคราะห์ข้อมูลต้องอาศัยสมมติฐานชั่วคราว (Working Hypothesis) จำนวนมากที่ผู้วิจัยคิดขึ้นเองตลอดเวลา

4) ผู้วิจัยต้องเป็นผู้วิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเอง

ในการวิจัยครั้งนี้ วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและการสนทนากลุ่ม ด้วยการจำแนกประเภท (Typological analysis) การเปรียบเทียบข้อมูล (Comparison) การสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic Induction) และการตีความข้อมูล (Interpretation) โดยการลดทอนข้อมูล ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลทั้งสามกระบวนการนี้จะกระทำไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลในแต่ละครั้ง จากนั้น นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมานำเสนอแบบพรรณนาความประกอบตาราง

1.3.5 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้แนวทางของสูกางค์ จันทวานิช (2547) ในการตรวจสอบข้อมูลดังนี้

1) การตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Data Triangulation) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มาถูกต้องหรือไม่ โดยการตรวจสอบข้อมูล ด้านเวลา สถานที่ และบุคคลที่ต่างกันจะได้ข้อมูลที่ตรงกัน

2) การตรวจสอบสามเส้าด้วยวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodology Triangulation) คือ ใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ กันเพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยการศึกษาจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

ขั้นตอนที่ 2 การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

2.1 ยกย่องยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 มาสรุปและวิเคราะห์ประเด็นสำคัญ จากนั้น วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT analysis) เพื่อยกย่องยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน แล้วจึงนำเสนอร่างดังกล่าวให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบต่อไป

2.2 ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ

นำ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มาตรวจสอบ โดยจัดสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 2 ครั้ง มีประเด็นในการสนทนากลุ่ม คือ

1) ความเห็นที่มีต่อร่างยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2) มาตรการในการนำยุทธศาสตร์ดังกล่าวไปสู่การปฏิบัติ

2.2.1 การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 1 วันที่ 15 มีนาคม 2555 เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระดับนโยบาย จำนวน 8 คน ประกอบด้วย

- ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดทำนโยบายการศึกษาระดับชาติ จำนวน 3 คน ได้แก่ ดร.สุวัฒน์ เงินฉ่ำ ดร.วรัญพพร แสงนภาพพร และดร.สุภาพร โกเฮงกุล
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการสื่อสารสาธารณะ จำนวน 2 คน ได้แก่ ดร.อัมพร พงษ์กังสนานันท์ และนางสุชาดา ไชยรัตน์
- ผู้เชี่ยวชาญด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม จำนวน 3 คน ได้แก่ นางสาวศศิธร เล็กสุขศรี นางพิสมัย พ่างนุเคราะห์ และดร.ประวีณา อัสโย

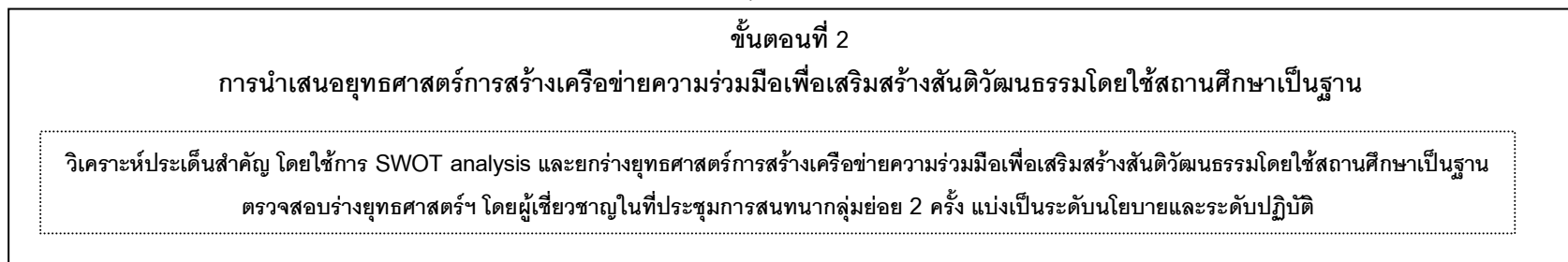
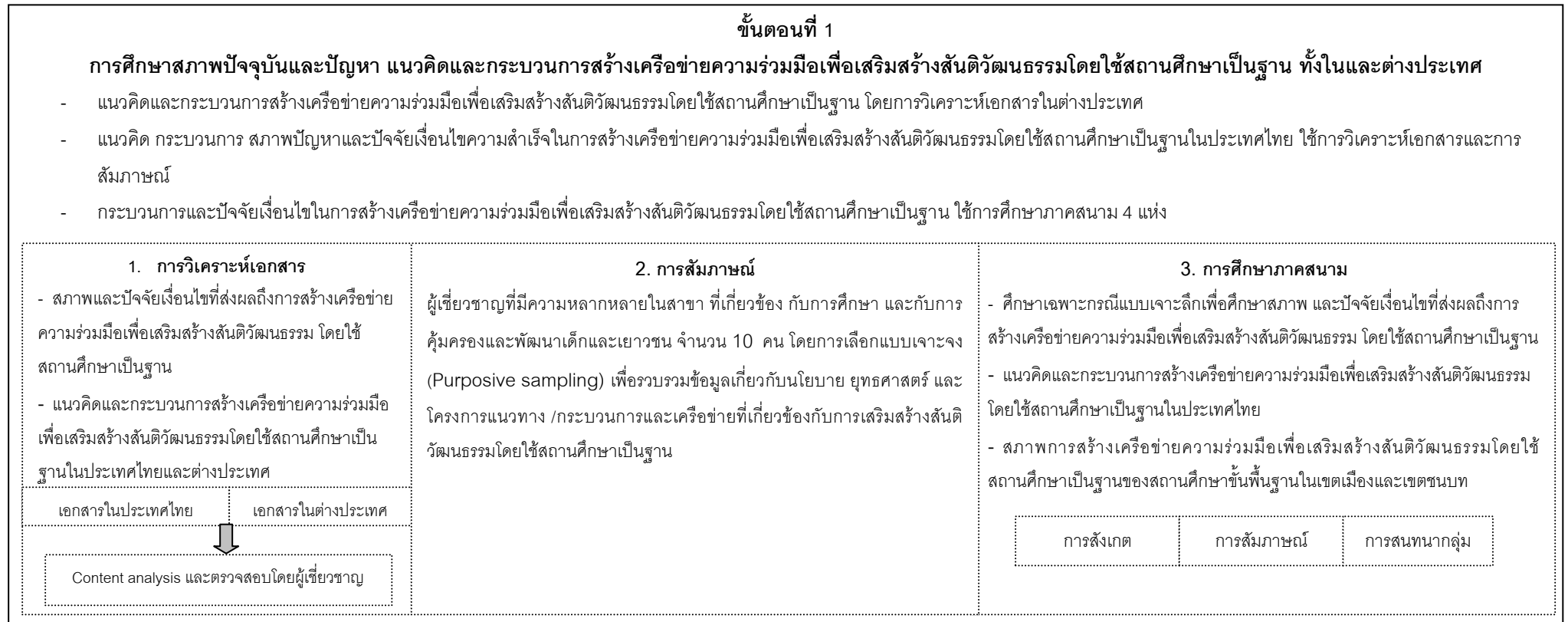
2.2.2 การสนทนากลุ่ม ครั้งที่ 2 วันที่ 15 พฤษภาคม 2555 เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระดับปฏิบัติ จำนวน 9 คน ประกอบด้วย

- นางวิภา เฟื่องฟูดำรงชัย เลขาธิการศูนย์ยุติธรรมชุมชนอำเภอพนมสารคาม กระทรวงยุติธรรม และผู้แทนเครือข่ายผู้ปกครอง
- นางสาวลัดดา ตั้งสุภาชัย ผู้อำนวยการศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
- นายนพพร บุชบง ผู้แทนแกนนำนักเรียน และที่ปรึกษาโครงการยุติธรรมสมานฉันท์ในโรงเรียน
- นางสาวดวงแข บัวประโคน ผู้แทนภาคสื่อมวลชน ผู้ผลิตรายการคนกล้าฝัน และโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน
- พระมหาพงศ์นรินทร์ ฐิตวิโส ผู้แทนสถาบันศาสนา ประธานกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายวิถีพุทธ วัดสุทัศนเทพวราราม
- นายสงกรานต์ ขุนทิพย์ทอง รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- นางสุดารัตน์ ศรีมา อาจารย์ฝ่ายปกครองนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา
- นายสาธิต อภัยโรจน์ ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- นายชวน เฉลิมใจม รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2

2.2.3 นำความเห็นที่ได้จากการสนทนากลุ่มมาสรุป ปรับปรุงและแก้ไขร่าง
ยุทธศาสตร์ดังกล่าวให้สมบูรณ์ต่อไป

สรุปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 สรุปรูปขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

บทที่ 4

แนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ในบทนี้เป็นนำเสนอผลการวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ ตลอดจนศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยที่มีการดำเนินการไปแล้ว ได้จากการศึกษาวิเคราะห์เอกสารจากในและต่างประเทศ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับข้อเสนอแนะในสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และการศึกษาภาคสนาม 4 แห่ง เพื่อที่จะนำไปสู่การยกย่องยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทยที่มีประสิทธิภาพ โดยการนำเสนอในบทนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ

ตอนที่ 2 แนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย

ตอนที่ 3 กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน:

ตอนที่ 1 การนำเสนอแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ

จากการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของ 5 ประเทศ ประกอบด้วย สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และฟิลิปปินส์นั้น โดยเน้นวิเคราะห์กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมเฉพาะที่มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในดำเนินงานดังกล่าว ผลจากวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 4 ส่วนดังนี้

1.1 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ

1.2 องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.3 รูปแบบและระดับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.4 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.1 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ

ผลการวิเคราะห์เอกสารของ 5 ประเทศในภาพรวม สรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ

เครือข่าย ประเทศ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน	สหรัฐอเมริกา (2552)	อังกฤษ (2553)	ญี่ปุ่น (2550)	สาธารณรัฐเกาหลี (2555)	ฟิลิปปินส์ (2551)
กระบวนการป้องกัน	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาโครงการและชุดเครื่องมือ การพัฒนา Development Assets: DA ใช้ในโรงเรียน - ใช้แนวคิด SEL ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน - ใช้หลักสูตรป้องกันการความรุนแรงในสถานศึกษา และโครงการโรงเรียนปลอดภัย (school safety) - ใช้โปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิต (Universal School – Based Programs for the Preventing of Violent and Aggressive Behavior) - จัดการศึกษาเรื่อง การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict 	<ul style="list-style-type: none"> - ใช้แผนปฏิบัติการเพื่อลดอาชญากรรมของเยาวชน (Youth Crime Action Plan: YCAP) - โครงการความร่วมมือในโรงเรียนที่ปลอดภัยกว่า (Safer School Partnership: SSP) โดยใช้ School-based approach และ whole -school policies โดยครูเป็นผู้กำหนดนโยบายโรงเรียนและกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน เพื่อป้องกันความรุนแรง มีผู้สนับสนุนคือสมาชิกสมาคมโรงเรียน (members of school community) และฝึกฝนครูโดยให้ข้อมูลและ material ในการจัดการปัญหาความรุนแรง (anti-bullying pack) และประกาศ Anti – bullying Campaign 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดตั้งศูนย์แบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของเยาวชนเพื่อกำหนดมาตรการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทีมให้ความช่วยเหลือ และส่งเสริม - จัดทำแผนปฏิบัติงานการให้คำปรึกษาแนะแนวในโรงเรียน การปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักรับผิดชอบชีวิต มีศีลธรรม ที่ชัดเจน และจัดทีมและระบบสนับสนุนที่หลากหลายเพื่อลดการกระทำ ความรุนแรงของเด็กและเยาวชน และสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยชักจูงเด็กให้เข้าเรียนและเข้าสังคมได้ - ใช้หลักสูตรป้องกันการรังแก และจัดประชุมปฏิบัติการเพื่อหาทางป้องกันและจัดทำคู่มือสำหรับโรงเรียนเพื่อลดการใช้ 	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดมาตรการต่อต้านความรุนแรงในโรงเรียน พ.ศ.2555 ใช้การป้องกันมากกว่าการลงโทษ และเน้นการศึกษาด้านจริยธรรมและกีฬา - กำหนดนโยบายให้ภายในปี 2014 แต่ละโรงเรียนต้องมี anti-violence counselor อย่างน้อย 1 คน เพื่อช่วยลดภาระงานของครู และในระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น (middle school) ต้องมีครู 1 คนทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเพียงอย่างเดียว - โครงการตำรวจโรงเรียน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดทำและกระตุ้นให้ใช้หลักสูตร Peace Education ในโรงเรียนในทุกระดับการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา - จัดอบรมและจัดทำคู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ยคนกลางโดยเพื่อน (conflict resolution and peer mediation sourcebook) เพื่อใช้ในการอบรมในสถานศึกษาและชุมชน - ร่วมกับยูนิเซฟ Plan-UNICEF ตั้ง โครงการ a child- friendly school (Learn without Fear เพื่อ ลดความรุนแรงในโรงเรียน)

ตารางที่ 2 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ (ต่อ)

เครือข่าย เพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน	สหรัฐอเมริกา (2552)	อังกฤษ (2553)	ญี่ปุ่น (2550)	สาธารณรัฐเกาหลี (2555)	ฟิลิปปินส์ (2551)
	<p>Resolution Education : CRE) และการเจรจาโดยเพื่อน (peer mediation) ในสถานศึกษา</p> <p>- นำโปรแกรมการให้คำปรึกษา (Mentoring Program) มาใช้โดยจับคู่ครู. กลุ่มเสี่ยงกับผู้ใหญ่ที่เป็น role model เพื่อให้ได้รับการดูแลเอาใจใส่ การสนับสนุนและคำปรึกษา และ โปรแกรมให้คำปรึกษา (Counseling program) เป็นความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ในการให้คำปรึกษาแก่ นร. ด้านความรุนแรง</p>	<p>รวมทั้งกำหนดให้มี education assistant เรียกว่า learning mentor แบ่งเบาภาระครูในระดับชั้นเรียน ตั้งศูนย์ hotline โทรศัพท์ปรึกษาเรื่องความรุนแรง</p> <p>- โครงการ Time for Action เพื่อป้องกันความรุนแรงในเยาวชนระยะยาวและให้ลอนดอนเป็นเมืองที่ดีเยี่ยมปลอดภัย สุขภาพดีมีสุข และประสบความสำเร็จในอนาคตสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่</p> <p>- ใช้แนวคิด SEL ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ ของผู้เรียน</p>	<p>ความรุนแรงของเด็ก และควบคุมพื้นที่ในโรงเรียนมิให้เกิดเหตุการณ์</p>		

ตารางที่ 2 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ (ต่อ)

เครือข่าย ประเทศ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน	สหรัฐอเมริกา (2552)	อังกฤษ (2553)	ญี่ปุ่น (2550)	สาธารณรัฐเกาหลี (2555)	ฟิลิปปินส์ (2551)
กระบวนการแก้ไข	<ul style="list-style-type: none"> - ออกกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้ง - อบรมกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยและความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ - การดำเนินงานตามกรอบกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยและการแก้ปัญหาความขัดแย้งให้นักเรียน peer mediation and conflict resolution skills - ดำเนินงานตามกรอบกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินงานตามกรอบกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - การดำเนินงานตามกรอบกฎหมาย 	<ul style="list-style-type: none"> - การแก้ปัญหาความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ยคนกลางโดยเพื่อน - การดำเนินงานตามกรอบกฎหมาย
กระบวนการแก้ไข			<ul style="list-style-type: none"> - พัฒนาระบบฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่เหยื่อตามความต้องการและรักษาความเป็นส่วนตัว เพื่อปกป้องมิให้ได้รับความเสียหาย - จัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้เยาวชนที่ทำผิดสำนึกตนและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเหยื่อที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน และร่วมกิจกรรมกับชุมชน 		<ul style="list-style-type: none"> - โครงการให้บริการและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในระดับชุมชนและระดับภูมิภาค

ตารางที่ 2 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ (ต่อ)

เครือข่าย เพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษาเป็นฐาน	สหรัฐอเมริกา (2552)	อังกฤษ (2553)	ญี่ปุ่น (2550)	สาธารณรัฐเกาหลี (2555)	ฟิลิปปินส์ (2551)
			- จัดระบบบูรณาการเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานของนักเรียนช่วยเหลือให้มีงานทำ ดึงเด็กที่ไม่เรียนหนังสือเข้าเรียน และช่วยเด็กที่เคยกระทำผิดให้มีงานทำ		

จากตารางที่ 2 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในต่างประเทศข้างต้น พบว่า ทั้ง 5 ประเทศมีแนวคิดในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานมีส่วนที่เหมือนและแตกต่างกัน ถึงแม้ว่าทั้ง 5 ประเทศจะมีสภาพปัญหาและบริบทของสังคมที่มีความแตกต่างกันออกไป ดังนี้

ในสหรัฐอเมริกา จะให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษา (school violence) ใน 2 ประเด็น ได้แก่ การพกอาวุธ (weapons) การรังแกและการก่ออาชญากรรมในโรงเรียน (bullying and crime) (เว็บไซต์,2552) โดยวิเคราะห์ปัญหาว่าอาจเกิดจากการช่มเหงภายในโรงเรียน (domestic abuse) โรงเรียนมีนักเรียนมากเกินไป ปัญหาการมีแก๊งอิทธิพลในโรงเรียน การใช้ยาเสพติด ความซึ่มเศร้าของเด็ก ปัญหาทางอารมณ์ ฯลฯ โดยที่ผู้ปกครอง ครู และเพื่อนไม่ได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการรับรู้และแก้ปัญหาาร่วมกันเท่าที่ควร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนเป็นไปแบบห่างเหิน

ในอังกฤษ (เว็บไซต์,2010 , Peter K. Smith,2004) ให้ความสำคัญกับความรุนแรงในสถานศึกษา ในเรื่องการรังแกและการก่ออาชญากรรมเด็ก (bullying and crime) จากสาเหตุหลักคือ การไม่เอาใจใส่ให้คำปรึกษาแนะนำของครอบครัว การจัดการศึกษาไม่ปลูกฝังให้เด็กเรียนรู้เกี่ยวกับความเห็นอกเห็นใจกันอย่างเพียงพอ และยอมรับความแตกต่างตั้งแต่วัยเด็กเนื่องจากสังคมอังกฤษในปัจจุบันมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ และคนกลุ่มน้อยมากขึ้น โรงเรียนไม่มีคุณภาพ เด็กเห็นและซึ่มซับความรุนแรงด้วยความคุ้นชิน แสดงออกและต้องการการยอมรับแบบผิดๆ และมีแก๊งอิทธิพลเด็ก

ในขณะที่จากรายงานประจำปี White Paper on Youth 2005 และ National Youth Development Policy 2005 ของประเทศญี่ปุ่น (Cabinet Office, 2005: online) ให้ความสำคัญกับความรุนแรงในสถานศึกษาในลักษณะการรังแก การตกเป็นเหยื่อผ่านทางออนไลน์ประเภทต่างๆ ยาเสพติด มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม (เหล้า บุหรี่ และเพศ) การฆ่าตัวตาย การหนีเรียนและการออกกลางคัน จากสาเหตุ คือ ความสัมพันธ์ในครอบครัวเปลี่ยนไปทำให้พ่อแม่มีเวลาให้ลูก/ดูแลเอาใจใส่ลูกน้อยลง การขาดการสื่อสารระหว่างเด็กกับพ่อแม่ ปัญหาครอบครัวแตกแยกเพิ่มสูงขึ้น ความสัมพันธ์กับเพื่อนบ้านลดลง สภาพการแข่งขันสูง ทำให้เด็กเกิดความเครียด ไม่สามารถพูดคุยและปรึกษากับผู้ปกครอง เพื่อนบ้าน ครูและเพื่อนได้

ในสาธารณรัฐเกาหลี (The Korean Times, 2012: online) ให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษา ในประเด็นการรังแก การฆ่าตัวตาย และการมีพฤติกรรมไม่เหมาะสมเรื่องเพศ โดยมีสาเหตุ 2 ด้าน ได้แก่ ด้านพฤติกรรมเด็ก (นิยมการใช้ความรุนแรง เห็นความรุนแรงจนเป็นความชาชิน ความเครียดจากการศึกษาที่เน้นการแข่งขันและคุกคามของเพื่อน การเข้าถึง

สื่อลามกและรุนแรงได้ง่าย และพฤติกรรมเลียนแบบ) และด้านการดำเนินการต่อพฤติกรรมของเด็กที่ไม่จริงจังและขาดการมีส่วนร่วมและรับรู้จากครูและผู้ปกครอง (ครูมีภาระมาก ไม่สามารถดูแลเด็กได้อย่างทั่วถึง โรงเรียนไม่ดำเนินการใดๆ กับนักเรียน ที่ใช้ความรุนแรงเล็กน้อย เช่น การล้อเลียนเพื่อน การรังแก การโต้เถียง การข่มขู่ การใช้ให้เพื่อนไปทำสิ่งต่างๆ ให้ และการทะเลาะวิวาทเล็กน้อย นักเรียนที่กระทำ ความรุนแรงและความผิดในกรณีที่ต้องมีการพิพากษาที่มีอายุน้อยกว่า 14 ปี ไม่ต้องได้รับการพิจารณาตัดสินโทษ เพียงถูกนำไปภาคทัณฑ์หรืออบรมระยะสั้น

ส่วนฟิลิปปินส์ (Plan Philippines, 2009) ให้ความสำคัญกับปัญหาความรุนแรงในสถานศึกษา ในประเด็นการรังแก การก่ออาชญากรรมและพกอาวุธของเด็ก และการมีแก๊งอิทธิพลเด็ก เนื่องจากสาเหตุหลักคือ การมีประชากรหนาแน่นมากเกินไป และประชากรที่มีมากนี้มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม การนับถือศาสนา เชื้อชาติ ผิวพรรณ มีช่องว่างของฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมมาก และส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจไม่ค่อยดีนัก การปลุกฝังและให้ความรู้ในเรื่องการยอมรับความแตกต่างให้แก่เด็กไม่เพียงพอ เป็นต้น

อย่างไรก็ดี จะเห็นได้ว่า ทั้ง 5 ประเทศ ให้ความสำคัญกับประเด็นความรุนแรงในสถานศึกษาที่คล้ายคลึงกัน เช่น การรังแก การมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม (เหล้า บุหรี่ เพศ และยาเสพติด) การพกอาวุธและการก่ออาชญากรรมเด็ก การมีแก๊งอิทธิพลเด็ก และการฆ่าตัวตายที่มีระดับและสาเหตุความรุนแรงที่ต่างกันออกไปทำให้มีการดำเนินโครงการและแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับการใช้เครือข่ายซึ่งมีสถานศึกษาเป็นฐาน ทั้งในกระบวนการป้องกัน กระบวนการแก้ไข และกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู มีทั้งในส่วนที่คล้ายคลึงและต่างกัน ครอบคลุมทั้ง 3 กระบวนการ ซึ่งทั้ง 5 ประเทศให้ความสำคัญในการดำเนินงานการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในกระบวนการป้องกันมากที่สุด ดังนี้

1.1.1 กระบวนการป้องกัน

1) *ระดับนโยบาย* ทั้ง 5 ประเทศ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี และฟิลิปปินส์ มีการกำหนดนโยบาย วาระแห่งชาติ มาตรการ แผนปฏิบัติการและโครงการ ตลอดจนการรณรงค์ที่มีการกำหนดเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม อย่างเป็นรูปธรรม เช่น

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการกำหนดโครงการโรงเรียนปลอดภัย (School safety Program) (2009: online) โรงเรียนใช้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากเครือข่ายเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ภายใน และเพิ่มการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงและชุมชนเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน โดยมีการทำข้อตกลง ให้ความรู้ และจัดกิจกรรมร่วมกัน

เพื่อให้เครือข่ายดำเนินการตามที่ได้ตกลงไว้ ประกอบด้วยตรวจค้นอาวุธในโรงเรียน (Metal Detectors) ได้แก่ ครู ผู้แทนนักเรียน ผู้ปกครอง และตำรวจ การจัดกิจกรรมก่อนและหลังเลิกเรียน (Before and After - School Program) ได้แก่ ครู นักเรียน นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญภายนอก ผู้ปกครอง และชุมชน เครือข่ายเพื่อร่วมดำเนินการ Zero Tolerance เพื่อช่วยลดการพกอาวุธ การทะเลาะวิวาทระหว่างกลุ่ม และการใช้ยาเสพติดในโรงเรียน โดยมีเครือข่ายประกอบด้วย เครือข่ายครู บุคลากรทางการศึกษา นักเรียน และผู้ปกครองเพื่อร่วมสอดส่องดูแลพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนดังที่กล่าวมาแล้ว การสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาครูและบุคลากร โดยให้ความรู้และฝึกทักษะในเรื่องการสังเกตสัญญาณความรุนแรง การจัดการและแก้ปัญหาความขัดแย้งในโรงเรียน โดยมีสมาชิกเครือข่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญ ตำรวจ สถาบันศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการจัดตำรวจหรือหน่วยรักษาความปลอดภัยในโรงเรียนที่มีความเสี่ยงสูง (Police or Security Patrols) เพื่อช่วยในการสอดส่องและคัดแยกเด็กที่มีแนวโน้มก่อปัญหาออกจากเด็กทั่วไป นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในการจัดการอบรม สัมมนา และเสวนาในเรื่องที่เกี่ยวข้องในประเด็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษาและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนมีการพัฒนาโครงการและชุดเครื่องมือการพัฒนา Development Assets: DA เพื่อใช้ในโรงเรียน และใช้แนวคิด SEL ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ ของผู้เรียน เป็นต้น

ประเทศอังกฤษ (2010: online; Smith, 2004) มีการกำหนดแผนปฏิบัติการเพื่อลดอาชญากรรมของเยาวชน (Youth Crime Action Plan: YCAP) ในส่วนของการจัดทำโครงการทำความดี (Making Good Scheme) โรงเรียนใช้การสร้างเครือข่ายนักเรียนที่มีอยู่เดิมภายในโรงเรียนให้ทำงานร่วมกับชุมชน สถาบันศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอก ในลักษณะคณะกรรมการยุติธรรมสำหรับเด็กพัฒนาขึ้นร่วมกับเด็กในโรงเรียน ชุมชน เพื่อทำหน้าที่ในการมีส่วนร่วมกระตุ้นให้เด็กทำความดี สร้างพื้นที่ในการทำความดี และนำเสนอผลงาน โดยใช้เครือข่ายความร่วมมือ ที่ประกอบด้วย สถานศึกษา ครอบครัว สถาบันทางศาสนา ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้เครือข่ายดังกล่าวยังร่วมกันสร้างช่องทางสื่อสารโดยจัดทำเว็บไซต์เพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงานและเผยแพร่ความดี และโครงการความร่วมมือในโรงเรียนที่ปลอดภัยกว่า (Safer School Partnership: SSP) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือของผู้เชี่ยวชาญร่วมกับโรงเรียนและโรงเรียนใกล้เคียงในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนทั้งระบบ และโครงการ Time for Action เพื่อป้องกันความรุนแรงในเยาวชนระยะยาวและให้ลอนดอนเป็นเมืองที่ดีเยี่ยมปลอดภัย สุขภาพดีมีสุข และประสบความสำเร็จในอนาคตสำหรับเยาวชนรุ่นใหม่ โดยการอบรมและ

ฝึกทักษะการทำงานให้แก่เด็ก รวมทั้งมีการใช้แนวคิด SEL ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ของผู้เรียน เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา

ประเทศญี่ปุ่น (Cabinet Office, 2005: online) มีการกำหนดให้การแก้ปัญหาการรังแกเป็นวาระแห่งชาติในการพัฒนาเด็กและเยาวชน และมีการจัดทำ “นโยบายพัฒนาเยาวชนแห่งชาติ” ในปี 2546 และจัดตั้งศูนย์แบ่งปันข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาของเยาวชนเพื่อกำหนดมาตรการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดทีมให้ความช่วยเหลือและส่งเสริม โดยสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากเครือข่ายเดิมที่โรงเรียนมีอยู่เดิมร่วมกับการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานและชุมชนภายนอกโรงเรียน ด้วยการให้ความรู้และแรงบันดาลใจเพื่อให้เครือข่ายเข้าใจเพื่อตั้งให้เครือข่ายภายนอกโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจังและมีแนวทางในการดำเนินการตรงกัน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ผู้นำนักเรียน อาสาสมัครชุมชน ตำรวจ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (กระทรวงต่างๆ)

ประเทศสาธารณรัฐเกาหลี (The Korean Times, 2012: online) โดยประธานาธิบดี ลี เมียง บัค ได้กำหนดและประกาศใช้มาตรการต่อต้านความรุนแรงในโรงเรียน พ.ศ.2555 ที่ใช้การป้องกันมากกว่าการลงโทษ และเน้นให้การศึกษาด้านจริยธรรมและพลศึกษา และกำหนดนโยบายให้ภายในปี 2014 แต่ละโรงเรียนต้องมี Anti-Violence Counselor อย่างน้อย 1 คน เพื่อช่วยลดภาระงานของครู และในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (Middle School) ต้องมีครู 1 คนทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเพียงอย่างเดียว และกำหนดบทลงโทษสำหรับครูที่มีนักเรียนใช้ความรุนแรงด้วย มาตรการการดำเนินงานข้างต้น ใช้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากเครือข่ายที่มีอยู่เดิมภายในโรงเรียนมาสร้างข้อตกลงในการนำนโยบายที่ประกาศขึ้นใหม่มาใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานเพิ่มเติมจากเดิม เครือข่ายประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน กระทรวงศึกษาธิการ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และกระทรวงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ประเทศฟิลิปปินส์ (Loreta Navarro-Castro and Jasmin Nario – Galace, 2008) มีการจัดทำและกระตุ้นให้ใช้หลักสูตร Peace Education ในโรงเรียนในทุกระดับการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงอุดมศึกษา และจัดอบรมและจัดทำคู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ยคนกลางโดยเพื่อน (Conflict Resolution and Peer Mediation Sourcebook) เพื่อใช้ในการอบรมในสถานศึกษาและชุมชน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียนที่มีนักเรียนร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายในการดำเนินงาน นอกจากนั้นองค์การ Plan (Plan Philippines, 2009) ร่วมกับยูนิเซฟ Plan-UNICEF ตั้ง โครงการ a Child-Friendly School (Learn without Fear เพื่อลดความรุนแรงในโรงเรียน) โดยสร้างเครือข่ายที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และกระทรวงอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2) ระดับสถานศึกษา ทั้ง 5 ประเทศ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน เพื่อดำเนินการแบ่งเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่

2.1) เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการให้ความรู้ การจัดอบรม การฝึกทักษะในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น การป้องกันการรังแก มีหน้าที่จัดทำและพัฒนาหลักสูตรและคู่มือในการป้องกันการรังแก การอบรมให้ครูเป็นผู้กำหนดนโยบายโรงเรียนและกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียน เพื่อป้องกันความรุนแรง มีผู้สนับสนุนคือสมาชิกสมาคมโรงเรียน (Members of School Community) และฝึกฝนครูให้ใช้ชุดเครื่องมือ (Material) ในการจัดการปัญหาความรุนแรง (Anti-Bullying Pack) การป้องกันความรุนแรง การใช้ชุดเครื่องมือการพัฒนา Development Assets: DA ในโรงเรียนโดยแบ่งเป็น 4 ช่วงวัย การพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ 5 ด้าน การจัดทำโปรแกรมสำเร็จรูปการพัฒนาทักษะชีวิต (Universal School – Based Programs for the Preventing of Violent and Aggressive Behavior) จัดการศึกษาเรื่อง การแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution Education : CRE) และการเจรจาโดยเพื่อน (Peer Mediation) ในสถานศึกษา จัดอบรมและจัดทำคู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ยคนกลางโดยเพื่อน (Conflict Resolution and Peer Mediation Sourcebook) เพื่อใช้ในการอบรมในสถานศึกษาและชุมชน จัดทำแผนปฏิบัติงานการให้คำปรึกษาแนะแนวในโรงเรียน การปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักรับผิดชอบชีวิต มีศีลธรรม ที่ชัดเจน และจัดทีมและระบบสนับสนุนที่หลากหลายเพื่อลดการกระทำรุนแรงของเด็กและเยาวชน และสร้างเครือข่ายเพื่อช่วยชักจูงเด็กให้เข้าเรียนและเข้าสังคมได้ และรวมถึงการเข้ารับการอบรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ข้างต้น

2.2) เครือข่ายความร่วมมือในลักษณะการร่วมสนับสนุนทรัพยากร โดยเป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้คำปรึกษาในสถานศึกษา เช่น การนำโปรแกรมการให้คำปรึกษา (Mentoring Program) มาใช้โดยจับคู่นักเรียนกลุ่มเสี่ยงกับผู้ใหญ่ที่เป็น แบบอย่างที่ดี (Role Model) เพื่อให้ได้รับการดูแลเอาใจใส่ การสนับสนุนและคำปรึกษา และ โปรแกรมให้คำปรึกษา (Counseling Program) เป็นความร่วมมือระหว่าง โรงเรียนและเจ้าหน้าที่ประชาสงเคราะห์ ในการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนด้านความรุนแรง การร่วมเป็น Anti-Violence Counselor การร่วมเป็นผู้ช่วยครู โดยทำหน้าที่พี่เลี้ยงในการเรียนรู้ (Learning Mentor) เพื่อแบ่งเบาภาระครูในระดับชั้นเรียน ในโครงการความร่วมมือเพื่อโรงเรียนที่ปลอดภัยกว่า (Safer School Partnership: SSP) รวมทั้งการตั้งศูนย์ Hotline เพื่อให้คำปรึกษาเรื่องความรุนแรง เป็นต้น

2.3) เครือข่ายเพื่อทำหน้าที่สนับสนุนการทำกิจกรรมของสถานศึกษา ทั้งในการสอดส่องดูแล ตรวจตรา เช่น การควบคุมพื้นที่ในโรงเรียนมิให้เกิดเหตุการณ์ การร่วมเป็น

เจ้าหน้าที่ตรวจค้นอาวุธในโรงเรียน (Metal Detectors) ร่วมดำเนินการ Zero Tolerance เพื่อร่วมสอดส่องดูแลพฤติกรรมเสี่ยงของนักเรียนในการพกอาวุธ การทะเลาะวิวาทระหว่างกลุ่ม และการใช้ยาเสพติดในโรงเรียน และโครงการตำรวจโรงเรียน เป็นต้น และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เช่น การร่วมรณรงค์ในแคมเปญต่อต้านการรังแก (Anti – bullying Campaign) เป็นต้น

1.1.2 กระบวนการแก้ไข

จากการวิเคราะห์เอกสารต่างประเทศ พบว่า ทั้ง 5 ประเทศ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา ในกระบวนการแก้ไข แบ่งออกเป็น 2 แนวทาง คือ

1) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ หรือผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขโดยตรง เช่น ตำรวจเพื่อดำเนินการตามกฎหมาย ผู้เชี่ยวชาญ นักจิตวิทยาและนักเจรจาไกล่เกลี่ยจากภายนอก เพื่อเข้าเผชิญสถานการณ์

2) การสร้างเครือข่ายนักเรียน ที่ผ่านการอบรมกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในลักษณะเครือข่ายนักเจรจาไกล่เกลี่ย ในระดับชั้นเรียน ระดับโรงเรียน หรือระดับสถานศึกษา เป็นต้น ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ และฟิลิปปินส์

1.1.3 กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

จากการวิเคราะห์เอกสารต่างประเทศ พบว่า มีประเทศญี่ปุ่น และฟิลิปปินส์ ที่นำเสนอการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในส่วนของกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู โดยประเทศญี่ปุ่นมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนากระบวนการฐานข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่เหยื่อตามความต้องการและรักษาความเป็นส่วนตัว เพื่อปกป้องมิให้ได้รับความเสียหายจัดกิจกรรมเปิดโอกาสให้เยาวชนที่ทำผิดสำนึกตนและมีความสัมพันธ์ที่ดีกับเหยื่อที่อยู่ในชุมชนเดียวกัน และร่วมกิจกรรมกับชุมชน โดยมีสมาชิกเครือข่าย ประกอบด้วยสถานศึกษา (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) ครอบครัว อาสาสมัครชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง นักจิตวิทยา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น)รวมทั้งมีการจัดระบบบูรณาการเพื่อพัฒนาทักษะการทำงานของนักเรียน ช่วยเหลือให้มีงานทำ ดึงเด็กที่ไม่เรียนหนังสือเข้าเรียน และช่วยเด็กที่เคยกระทำผิดให้มีงานทำ โดยความร่วมมือของสถานศึกษา ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานภาคเอกชน สำหรับประเทศฟิลิปปินส์ มีการจัดทำโครงการให้บริการและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในระดับชุมชน และระดับภูมิภาค ประกอบด้วยโครงการ อาทิ การให้บริการทางด้านสังคม การดำรงชีวิต การบริการด้านการศึกษาและด้านสุขภาพ การปรับพฤติกรรม การจัดกิจกรรมด้านกีฬา

และสันทนากการ และจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพที่สร้างรายได้ในอนาคต เป็นต้น โดยความร่วมมือของสถานศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ

1.2 องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ผลจากการวิเคราะห์องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา ในการดำเนินโครงการต่างๆ ของทั้ง 5 ประเทศ นำเสนอในตารางที่ 3 ต่อไปนี้

ตารางที่ 3 องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในต่างประเทศ

ประเทศ		สหรัฐอเมริกา						อังกฤษ					ญี่ปุ่น				สาธารณรัฐเกาหลี			ฟิลิปปินส์					
		โครงการพัฒนา Development Assets: DA	ใช้แนวคิด SEL เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์	หลักสูตรป้องกันความรุนแรง+ school safety	โปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิต	การศึกษา CRE และการเจรจาโดยเพื่อน	โปรแกรมการให้คำปรึกษา	Youth Crime Action Plan: YCAP	โครงการ Safer School Partnership: SSP	โครงการ Time for Action	peer mediation and conflict resolution skills	ใช้แนวคิด SEL เพื่อทักษะทางสังคมและอารมณ์	ศูนย์แบ่งปันข้อมูลปัญหาเยาวชน	แผนปฏิบัติการด้านการศึกษาและแนวทางการให้คำปรึกษาและแนะแนว	มาตรการป้องกันเพื่อจัดการกับภัยคุกคาม	พัฒนาระบบพื้นฐานข้อมูล	ระบบบูรณาการเพื่อพัฒนาทักษะการทำงาน	มาตรการต่อต้านความรุนแรงในโรงเรียน 2555	anti-violence counselor	โครงการตำรวจโรงเรียน	หลักสูตร Peace Education	จัดอบรมและทำคู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการใช้กำลังเพื่อสันติภาพ	โครงการ a child-friendly school	โครงการให้บริการและฟื้นฟูเด็กและเยาวชนระดับชุมชน และระดับภูมิภาค	
สถานศึกษา	ผู้บริหาร	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	ครู	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	บุคลากรทางการศึกษา	✓	✓				✓				✓														
	ผู้นำนักเรียน					✓		✓		✓		✓										✓	✓		
	นักเรียนทั่วไป	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓					✓		✓		✓	✓				
	นักเรียนที่มีปัญหา/เสี่ยง						✓	✓	✓						✓	✓	✓								
	โรงเรียนใกล้เคียง	✓						✓	✓											✓					
	ฝ่ายแนะแนว	✓						✓					✓			✓									
ครอบครัว	พ่อแม่	✓	✓					✓		✓					✓										
	ผู้ปกครอง	✓	✓					✓		✓															
	ญาติพี่น้อง	✓																							
	ญาติตายาย																								
ศาสนา	พระ/บาทหลวง/ครูสอนศาสนา	✓	✓	✓			✓			✓						✓									
ชุมชน	ร้านค้า	✓														✓									
	อาสาสมัครชุมชน	✓					✓		✓		✓	✓			✓										
	เพื่อนบ้าน	✓	✓							✓															
	บุคคลทั่วไปในพื้นที่/ชาวบ้าน	✓	✓							✓							✓					✓			

ตารางที่ 3 องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในต่างประเทศ (ต่อ)

สมาชิกเครือข่าย		ประเทศ		สหรัฐอเมริกา				อังกฤษ				ญี่ปุ่น				สาธารณรัฐเกาหลี		ฟิลิปปินส์					
		โครงการพัฒนา Development Assets: DA	ใช้แนวคิด SEL เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์	หลักสูตรป้องกันความรุนแรง+ school safety	โปรแกรมการพัฒนาทักษะชีวิต	การศึกษา CRE และการเจรจาโดยเพื่อน	โปรแกรมการให้คำปรึกษา	Youth Crime Action Plan: YCAP	โครงการ Safer School Partnership: SSP	โครงการ Time for Action	peer mediation and conflict resolution skills	ใช้แนวคิด SEL เพื่อทักษะทางสังคมและอารมณ์	ศูนย์แบ่งปันข้อมูลปัญหาเยาวชน	แผนปฏิบัติการด้านการศึกษาและแนว	มาตรการลงโทษเพื่อจัดการขบถ	พัฒนาระบบฐานข้อมูล	ระบบบูรณาการเพื่อพัฒนาทักษะการทำงาน	มาตรการต่อต้านความรุนแรงในโรงเรียน 2555	anti-violence counselor	โครงการตำรวจโรงเรียน	หลักสูตร Peace Education	จัดอบรมและทำคู่มือการแก้ปัญหาความขัดแย้งและการไกล่เกลี่ยคนกลางโดยเพื่อน	โครงการ a child- friendly school
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	กระทรวงศึกษาธิการ	✓	✓				✓			✓					✓	✓			✓			✓	
	ตำรวจ	✓					✓		✓		✓							✓					
	หน่วยงานปกครองท้องถิ่น/เทศบาล						✓		✓									✓				✓	
	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง/นักจิตวิทยา นักวิชาการ	✓	✓	✓		✓	✓			✓	✓				✓		✓		✓	✓		✓	
	ภาคธุรกิจ/สถานประกอบการ	✓							✓							✓							
	สื่อมวลชน	✓																					
	รัฐบาลองค์กร/กระทรวงอื่นๆ	✓	✓	✓				✓			✓	✓					✓					✓	✓

จากตารางที่ 3 ช่างต้นพบว่า ในต่างประเทศ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของเครือข่ายที่เป็นสมาชิกเครือข่ายของสถานศึกษาอยู่แล้วเป็นหลัก ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ผู้นำนักเรียน นักเรียนทั่วไป นักเรียนในกลุ่มเสี่ยง โรงเรียนใกล้เคียง บุคลากรทางการศึกษา และฝ่ายแนะแนว โดยให้ความสำคัญกับผู้บริหารมากที่สุด และองค์ประกอบของเครือข่ายที่เป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง/นักจิตวิทยา หน่วยงานปกครองส่วนท้องถิ่น/เทศบาล องค์กร/กระทรวงอื่นๆที่เกี่ยวข้อง ตำรวจ กระทรวงศึกษาธิการ และภาคธุรกิจ เป็นต้น ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในต่างประเทศให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบาย การสร้างข้อตกลงที่ชัดเจนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสถานศึกษาในการกำหนดเครือข่ายผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและแนวทางการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่แก่นักเรียนทั้งในกระบวนการป้องกัน แก้ไขและเยียวยาฟื้นฟู ให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกัน รวมทั้งมีการดำเนินงานที่ถูกทางและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทั้งนี้มีผู้บริหารเป็นสมาชิกเครือข่ายหลักที่มีความสำคัญเป็นอันดับแรก ในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ

ในภาพรวม การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของทั้ง 5 ประเทศเกิดจากการวิเคราะห์และทำความเข้าใจปัญหา และศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือตามบริบทที่แตกต่างกันของสังคมในทั้ง 5 ประเทศ แล้วจึงเลือกประเด็นและวิธีการที่จะนำไปสู่การสร้างสันติวัฒนธรรมโดยอาศัยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีสถานศึกษาเป็นฐาน เป็นผู้ดำเนินการ ด้วยการให้ความรู้ ฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติทั้งในส่วนที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน โดยทั้ง 5 ประเทศให้ความสำคัญกับการให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่แก่นักเรียนโดยปลูกฝังและสร้างสันติภาพทั้ง 2 ระดับควบคู่กันไป อันได้แก่ ระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ด้วยปลูกฝังให้นักเรียนมีภูมิคุ้มกันความรุนแรง ผ่านทางการให้ความรู้ เช่น ในเรื่องการป้องกันการรังแก การพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง (Self – Awareness) เข้าใจความรู้สึก ความสนใจ ค่านิยม จุดเด่นจุดด้อย ความสามารถ และความมั่นใจพื้นฐานของตน การจัดการตนเองได้ (Self – Management) รู้จักจัดการอารมณ์และความเครียดของตนเองได้ รู้จักตั้งเป้าหมายให้กับชีวิตและเรียนรู้ที่จะไปให้ถึงเป้าหมายเหล่านั้น มีความตระหนักรู้ในสังคม (Social Awareness) มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ยอมรับและชื่นชมบุคคลหรือกลุ่มทั้งที่มีความเหมือนและแตกต่างจากตน สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานของสังคม เคารพและใช้ทรัพยากรร่วมกันในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ (Relationship Skills)

และมีการตัดสินใจที่รับผิดชอบ (Responsible Decision- Making) มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของ
คุณธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต (การเข้าใจและยอมรับความแตกต่าง การจัดการอารมณ์และ
ความเครียด) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และคุณธรรมจริยธรรม เป็นต้น และระดับ
สันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล (Interpersonal Peace) เช่น ทักษะในการสื่อสาร
(ทักษะชีวิต) การมีทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย มีทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ (Relationship
Skills) และมีการแสดงออกในทางที่เหมาะสม เป็นต้น ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของทั้ง
5 ประเทศเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม มีความเชื่อมโยงทั้งในลักษณะแนวดิ่งและแนวราบ และ
ความสัมพันธ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้วิจัยได้เปรียบเทียบรูปแบบและระดับการ
สร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาของทั้ง 5 ประเทศ ดัง
แสดงในตารางที่ 4 ต่อไปนี้

1.3 รูปแบบและระดับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการวิเคราะห์เอกสารต่างประเทศ และการนำเสนอในตารางที่ 4 พบว่าในต่างประเทศมีการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา โดยจัดรูปแบบเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงแนวดิ่งและเครือข่ายแบบผสม เครือข่ายแนวดิ่งเกิดขึ้นเมื่อเป็นการดำเนินงานในลักษณะการกำหนดมาตรการหรือนโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัด และเครือข่ายแบบผสมเมื่อมีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายความร่วมมือแนวดิ่งและเครือข่ายแนวราบของสถานศึกษา อาทิ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชนรอบนอก และสถาบันทางศาสนา เป็นต้น โดยความสัมพันธ์ของเครือข่ายความร่วมมือมีทั้งแบบเป็นทางการ เช่น การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อทำหน้าที่เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เกิดจากการทำข้อตกลงการประชุมชี้แจงกำหนดบทบาทหน้าที่ และเข้าร่วมการอบรมเพื่อเป็นผู้ทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น และความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมของเครือข่ายในการสอดส่องดูแลของชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงความสามารถ การทำความดี และกิจกรรมเพื่อการเยียวยาฟื้นฟูต่างๆ เป็นต้น ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ เป็นไปเพื่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในแก่นักเรียน ทั้งในระดับการสร้างสันติภาพภายใน เช่น การเสริมสร้างทักษะชีวิต (การรู้จักตนเองและผู้อื่น การจัดการอารมณ์และความเครียด) ความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของความขัดแย้ง การป้องกันความรุนแรง คุณธรรมจริยธรรม และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น และระดับการสร้างสันติภาพภายนอก เช่น ทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย ทักษะการสื่อสาร การสร้างวินัยเชิงบวก และทักษะการทำงาน เป็นต้น

จากการวิเคราะห์เอกสารต่างประเทศ ในตารางที่ 2 – 4 ข้างต้น สรุปได้ว่าแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในต่างประเทศ มีลักษณะดังนี้

- 1) การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศใช้การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของเครือข่ายในบริบทที่แตกต่างกันเป็นตัวตั้ง ในการเลือกเครือข่ายเพื่อสร้างความร่วมมือ และกระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน
- 2) การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ ใช้การสร้างให้เครือข่ายความร่วมมือที่โรงเรียนมีอยู่เดิมให้มีการทำงานร่วมกันมากยิ่งขึ้น โดยส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายที่เป็นนักเรียน ร่วมกับการสร้างความ

ร่วมมือกับชุมชนภายนอกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นเครือข่ายให้เกิดการดำเนินการที่เข้มแข็งขึ้น โดยมีการกำหนดสมาชิกเครือข่าย สร้างข้อตกลงร่วมกัน ให้ความรู้ มีกระบวนการติดตามประเมินผล และมีช่องทางการสื่อสารระหว่างสมาชิก

3) รูปแบบและองค์ประกอบในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่เป็นการดำเนินงานเนื่องมาจากการกำหนดนโยบาย มาตรการ และโครงการในระดับนโยบายของทั้ง 5 ประเทศที่ได้กล่าวมานั้น ใช้การสร้างเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายแนวตั้งร่วมกับการสร้างเครือข่ายแนวราบด้วยเสมอ (หรือเป็นเครือข่ายแบบผสม) เนื่องจากการนำนโยบายสู่การปฏิบัตินั้นจำเป็นต้องใช้การมอบหมาย กำหนดแนวทางการดำเนินงานและหน้าที่ในการปฏิบัติอย่างเป็นลำดับขั้น และเป็นระบบ เพื่อประโยชน์ในการกำกับติดตามและประเมินผล โดยสถานศึกษามีสิทธิและมีอิสระที่จะประยุกต์การนำไปปฏิบัติโดยพิจารณาจากบริบทของปัญหา พื้นที่ และศักยภาพของเครือข่าย ทั้งนี้ องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับสมาชิกเครือข่ายที่อยู่ในสถานศึกษา โดยมีผู้บริหารเป็นสมาชิกเครือข่ายที่มีความสำคัญ หรือเป็นแกนนำในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสมาชิกอื่นๆ โดยใช้ความสัมพันธ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การสร้างเครือข่ายเพื่อดำเนินโครงการ school safety ที่ประกอบด้วย การตรวจค้นอาวุธในโรงเรียน (Metal Detectors) การจัดกิจกรรมก่อนและหลังเลิกเรียน (Before and After - School Program) โครงการ Zero Tolerance และการจัดตำรวจหรือหน่วยรักษาความปลอดภัยในโรงเรียน (Police or Security Patrols) ซึ่งหน่วยงานในระดับนโยบายได้วิเคราะห์ปัญหาและสร้างกระบวนการดำเนินงาน รวมทั้งกำหนดรูปแบบของเครือข่ายผู้รับผิดชอบและผู้เกี่ยวข้องไว้แล้ว และมีการมอบหมายการดำเนินงานดังกล่าวผ่านรัฐ (State) และรัฐเลือกสถานศึกษาและกำหนดให้สถานศึกษาเหล่านั้นดำเนินการตามโครงการดังกล่าว ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็สามารถพิจารณาบริบทของปัญหาและศักยภาพของเครือข่ายในพื้นที่และสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีศักยภาพ เช่น ผู้ปกครอง หรือสมาชิกในชุมชน และนักเรียน ที่มีความพร้อม ในแนวราบเพื่อสนับสนุนการดำเนินการดังกล่าว

4) เป้าหมายในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของต่างประเทศ มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือครบทั้ง 3 กระบวนการ แต่มีเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการป้องกันมากที่สุด โดยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในกระบวนการป้องกันทำหน้าที่แบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ๆ คือ เครือข่ายเพื่อการสนับสนุนองค์ความรู้ เช่น หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง นักจิตวิทยา สถาบันศาสนา รวมทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองในฐานะผู้เข้ารับการอบรมให้ความรู้ เครือข่าย

เพื่อสนับสนุนทรัพยากรในการทำกิจกรรม เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ และเอกชน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา นักจิตวิทยา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในรูปของการ สนับสนุนวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ และเครือข่ายเพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา นักจิตวิทยา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น เครือข่ายในกระบวนการแก้ไขมี 2 ลักษณะ คือ เครือข่ายเจ้าหน้าที่ หรือผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขโดยตรง และเครือข่ายนักเรียน ที่ผ่านการอบรมกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เครือข่ายใน กระบวนการฟื้นฟู ได้แก่ เครือข่ายในการจัดกิจกรรมและฐานข้อมูลเพื่อช่วยปรับพฤติกรรมและเปิด โอกาสให้นักเรียนได้กลับตัวและทำกิจกรรมร่วมกับชุมชนและคู่อริ ซึ่งได้แก่ สถานศึกษา (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) ครอบครัว อาสาสมัครชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญ เฉพาะทาง นักจิตวิทยา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น) เป็นต้น และเครือข่ายเพื่อการพัฒนาทักษะ ในการประกอบอาชีพหรือการส่งต่อ เช่น สถานศึกษา ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงาน ภาคเอกชน

5) เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานใน ต่างประเทศ ช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมได้ใน 2 ระดับควบคู่กันไป คือ การสร้างสันติภาพ ภายใน เช่น การพัฒนาทักษะชีวิต (การเข้าใจและยอมรับความแตกต่าง การจัดการอารมณ์และ ความเครียด) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และคุณธรรมจริยธรรม มีการพัฒนาทักษะทาง สังคมและอารมณ์ ได้แก่ การตระหนักรู้ในตนเอง (Self – Awareness) เข้าใจความรู้สึก ความ สนใจ ค่านิยม จุดเด่นจุดด้อย ความสามารถ และความมั่นใจพื้นฐานของตน การจัดการตนเองได้ (Self – Management) รู้จักจัดการอารมณ์และความเครียดของตนเองได้ รู้จักตั้งเป้าหมายให้กับ ชีวิตและเรียนรู้ที่จะไปให้ถึงเป้าหมายเหล่านั้น เป็นต้น และระดับสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพ ระหว่างบุคคล เช่น ทักษะในการสื่อสาร (ทักษะชีวิต) การมีทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย และมีการ แสดงออกในทางที่เหมาะสม รวมทั้งมีความตระหนักรู้ในสังคม (Social Awareness) มีความเห็น ออกเห็นใจผู้อื่น ยอมรับและชื่นชมบุคคลหรือกลุ่มทั้งที่มีความเหมือนและแตกต่างจากตน สามารถ ปฏิบัติตามมาตรฐานของสังคม เคารพและใช้ทรัพยากรร่วมกันในครอบครัว โรงเรียน และชุมชน มี ทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ (Relationship Skills) และมีการตัดสินใจที่รับผิดชอบ (Responsible Decision- Making) มีการตัดสินใจบนพื้นฐานของคุณธรรมเป็นต้น

6) วิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา เป็นฐานในต่างประเทศ มีการใช้กิจกรรมการประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจและสร้าง ข้อตกลงและแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจน การอบรมให้

ความรู้และฝึกทักษะในเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่สมาชิกเครือข่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในประเด็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การนำเครื่องมือในการแก้ปัญหาการรังแกไปใช้ การฝึกทักษะการสังเกตสัญญาณความรุนแรงของนักเรียน เป็นต้น การจัดกิจกรรมร่วมกันและการจัดพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้แสดงความสามารถในทางที่แตกต่างกัน และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และลดโอกาสเสี่ยงในการมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อในสมาชิกเครือข่ายที่มีศักยภาพและมีความพร้อมเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการดำเนินการ

ผลการวิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ นำเสนอในตารางที่ 5 ต่อไปนี้

1.4 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ

จากตารางที่ 5 ข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศได้ดังนี้

1.4.1 ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1) ความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา บริบทของพื้นที่ และศักยภาพของเครือข่ายที่แท้จริง ของผู้นำและสมาชิกเครือข่าย

2) ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ แนวทาง และบทบาทหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งเกิดจากการร่วมรับรู้ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการจริง

3) ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย โดยหากสมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความจริงใจในการดำเนินการร่วมกันโอกาสและมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ การดำเนินงานก็จะบรรลุผลสำเร็จ

4) การส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมด้วยตนเองมากขึ้น จะส่งผลให้เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานมีความเข้มแข็งขึ้น และเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่มีสถานศึกษาเป็นแกนหลักในการดำเนินการอย่างแท้จริง

5) การสร้างช่องทางการสื่อสารภายในเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เข้าถึงได้ง่าย และทันต่อเหตุการณ์ช่วยทำให้การดำเนินงานเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมมีความถูกต้องแม่นยำ และรวดเร็ว

1.4.2 ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

1) การกำหนดนโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานนโยบายที่มีเอกภาพและให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่ช่วยให้การดำเนินการมีแนวทางที่ชัดเจน

2) ความสัมพันธ์ การสนับสนุน และการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของเครือข่ายภายนอกสถานศึกษา

ตอนที่ 2 แนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย จากการวิเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์

2.1 แนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหา และปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย จากการวิเคราะห์เอกสาร

2.1.1 แนวคิด และกระบวนการในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ในงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยรวบรวมประสบการณ์การดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในประเทศไทยของ 10 หน่วยงาน ประกอบด้วย

- 1) สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
- 2) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 3) ศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
- 4) สถาบันพระปกเกล้า
- 5) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 6) องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.)
- 7) สถาบันสุขภาพจิตเด็กและวัยรุ่นนนทบุรี ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข
- 8) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- 9) ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง
- 10) กองบัญชาการตำรวจนครบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ แนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหา และปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน นำเสนอในตารางที่ 6 ต่อไปนี้

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย

<p>เครือข่ายเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน</p> <p>หน่วยงาน</p>	<p>กระบวนการป้องกัน</p>	<p>กระบวนการแก้ไข</p>	<p>กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู</p>
<p>สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา</p>	<p>เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานเน้นการให้ความรู้และสร้างเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยมีการดำเนินงานประกอบด้วย การอบรมวิทยากรแกนนำ 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรแนวคิดพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในสถานศึกษา หลักสูตรนักเจรจาไกล่เกลี่ย หลักสูตรวิทยากรการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีสันติวิธีในสถานศึกษา และให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนโดยใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย (School Mediation) เพื่อสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้และการส่งเสริมบทบาทความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง</p>	<p>โครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการที่ผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้และทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยที่ได้จากการอบรมไปขยายผลเพื่อการป้องกันและใช้ในการแก้ไขเมื่อเผชิญสถานการณ์ได้จริง</p>	<p>-</p>

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

<p>เครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน</p> <p>หน่วยงาน</p>	<p>กระบวนการป้องกัน</p>	<p>กระบวนการแก้ไข</p>	<p>กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู</p>
<p>สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาและสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในเรื่องการใช้ความรุนแรงในสถานศึกษาเพื่อให้เข้าใจถึงสภาพปัญหาที่แท้จริง และการให้ความรู้แก่ครู และเด็กเกี่ยวกับสิทธิเบื้องต้น หลักสูตรป้องกันการรังแก ทัศนคติที่ดี แนวทางการสร้างวินัยเชิงบวก การจัดการห้องเรียน การสร้างความรู้สึกเป็น “พวกเรา” ในห้องเรียน การป้องกันและการจัดการกับปัญหาความรุนแรงโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน และการจัดรุ่นพี่ที่ปรึกษา (Senior Consultant) - การพัฒนาทัศนคติที่ดีมีการให้ความรู้และจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและฝึกทักษะในเรื่องทัศนคติที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงชั้น ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการให้ความรู้แก่ครูและผู้ปกครองที่จะต้องร่วมเป็นผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้เรียนไปพร้อมๆ กัน - จัดบรรยายภาคส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน 	<p>-ใช้หลักสูตรการป้องกันความรุนแรง ด้วยการสร้างวินัยเชิงบวก และทักษะชีวิต มีการดำเนินงานเพื่อการจัดการกับการรังแกและการใช้ความรุนแรง ได้แก่ แนวทางการสังเกตพฤติกรรมที่เป็นสัญญาณเตือนการเกิดการรังแก และการใช้ความรุนแรง และการช่วยเหลือนักเรียนที่ถูกรังแก วิธีแทรกแซงเพื่อระงับเหตุการณ์ และการติดตามช่วยเหลือเป็นรายบุคคล สำหรับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดอาสาสมัครและรุ่นพี่ที่ปรึกษา (Senior Consultant) - จัดกิจกรรมที่ช่วยดึงให้ผู้ประสบปัญหาสามารถกลับเข้าสู่สังคมและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นได้ - จัดกิจกรรมกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและยอมรับถึงความสามารถด้านอื่นๆ ของผู้เรียน - กระตุ้นให้ผู้เรียนที่เคยประสบปัญหาเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือบอกเล่าประสบการณ์ให้นักเรียนคนอื่นๆ เรียนรู้และแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาพร้อมกัน

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

เครื่องช่วยเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน หน่วยงาน	กระบวนการป้องกัน	กระบวนการแก้ไข	กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู
กระทรวงวัฒนธรรม	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดนโยบายเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมในแผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ ปี 2550 – 2559 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การสร้างสังคมคุณธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์ (ศึกษาสภาพสังคม/วัฒนธรรมในปัจจุบัน จัดทำคู่มือเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่เครือข่ายทั่วประเทศ) - ส่งเสริมการจัดพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพ ความสามารถ รูปแบบต่างๆ ตามความสนใจ โดยให้สังคม ชุมชน ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมโดยมีภาครัฐสนับสนุนและติดตามผล (กิจกรรมเยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เครือข่ายร้านเกมส์สีขาว กระตุ้นให้เกิดกระบวนการ social sanction) - แผนบูรณาการเชิงพื้นที่ (โครงการตำบลน่าอยู่) เชิงประเด็น (โครงการจิตอาสา) เชิงกลุ่มเป้าหมาย (โครงการเปลี่ยนใจนักร้อง) หรือเชิงกิจกรรม (โครงการ 	-	-

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

เครื่องช่วยเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน หน่วยงาน	กระบวนการป้องกัน	กระบวนการแก้ไข	กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู
	ถนนเด็กเดิน) โดยเชื่อมโยงโครงการแต่ละหน่วยงานที่ ตอบสนองการเป้าหมายการพัฒนาเด็กในจังหวัด		
สถาบันพระปกเกล้า	- จัดตั้งสำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาลขึ้นเพื่อ รับผิดชอบการศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งโดยตรง (ด้านวิชาการ: ศึกษาวิจัย การจัดการศึกษา จัดประชุม อบรม- สัมมนา และเผยแพร่ความรู้และข้อมูลข่าวสารด้าน การมีส่วนร่วมของสาธารณชน และการจัดการ ความขัดแย้งโดยสันติวิธี ทั้งในระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับชาติ การส่งเสริมการสร้าง เครื่องช่วยโดยเชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งใน ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดการ พัฒนาประชาธิปไตยอย่างสันติสุข - จัดทำและจัดอบรมหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง (การมี ส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ไขปัญหาความ ขัดแย้งด้วยสันติวิธี หลักสูตรผู้นำเพื่อแก้ปัญหา ความขัดแย้ง หลักสูตรประกาศนียบัตรแนวคิด		

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

เครื่องช่วยเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน หน่วยงาน	กระบวนการป้องกัน	กระบวนการแก้ไข	กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู
	<p>พื้นฐานเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งสำหรับข้าราชการและบุคคลทั่วไป โครงการฝึกอบรม เรื่อง การสร้างสันติวัฒนธรรมเยาวชนในสถานศึกษา ร่วมกับ สกศ.) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในระดับต่างๆ</p> <ul style="list-style-type: none"> - ให้ทุนสนับสนุนการวิจัย เรื่องรูปแบบการสร้าง ค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในระบบการสอนมี สถานศึกษานำร่อง ซึ่งเป็นงานวิจัยนำร่องเรื่องแรก ในวงการศึกษานำสันติวิธีเข้าสู่โรงเรียน - จัดการเสวนาทางวิชาการ เรื่องที่เกี่ยวข้อง (การ แก้ปัญหาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของ เยาวชนในสถานศึกษาด้วยวิธีสมานฉันท์ สถาน เสวนาเพื่อความสมานฉันท์แห่งชาติ) - สร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมในระดับต่างๆ กับหน่วยงานทั้งไทยและ ต่างประเทศ 		

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

เครื่องข่ายเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน หน่วยงาน	กระบวนการป้องกัน	กระบวนการแก้ไข	กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู
กระทรวงพัฒนาสังคมและความ มั่นคงของมนุษย์	จัดทำยุทธศาสตร์และมาตรการในการส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ของเด็กในระดับท้องถิ่น ส่งเสริม การเรียนรู้ของเด็ก พัฒนาทักษะชีวิต โดยเน้นการ ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็กในระดับท้องถิ่น ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็ก ส่งเสริม สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อเด็กในท้องถิ่น การส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ส่งเสริมให้แผนตำบลนำ อยู่สำหรับเด็กและเยาวชน พัฒนาระบบฐานข้อมูล พัฒนาเครือข่ายการทำงานเพื่อเด็ก โดยในส่วนของ ยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่ายการทำงานเพื่อเด็ก ประกอบด้วย 4 มาตรการ ได้แก่ ภาคเครือข่ายมี ศักยภาพในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็ก ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการทุนทางสังคมที่มีอยู่ใน ท้องถิ่นมาร่วมกันจัดทำศูนย์การเรียนรู้อย่างเป็น รูปธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชน ในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก พัฒนาศักยภาพ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านสิทธิเด็กรวมทั้ง เด็กชาติพันธุ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก		

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

เครื่องช่วยเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน หน่วยงาน	กระบวนการป้องกัน	กระบวนการแก้ไข	กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู
อสมท.	-รณรงค์และส่งเสริมสื่อมวลชนเพื่อผลิตและ สนับสนุน สื่อที่สร้างสรรค์ และกำหนดเวลาการ เผยแพร่รายการในช่วงเวลาที่เหมาะสมอย่าง เคร่งครัด -พัฒนาสื่อต้นแบบที่ดีต่อสังคม ส่งเสริมรายการที่ สร้างค่านิยมที่ถูกต้อง -จัดให้มีเครือข่ายภาคีส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบ ต่างๆ		
กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข	โครงการพัฒนาเครือข่ายในระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน นำร่อง 24 โรง ใน 5 ภูมิภาค 6 จังหวัด (การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัด กรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนาและจัดกิจกรรม ส่งเสริมพัฒนา การป้องกันและแก้ไขปัญหา) เด็ก และเยาวชนที่อยู่ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และครอบครัวได้รับการดูแลช่วยเหลือ ปัญหา พฤติกรรมลดลง โดยการพัฒนาและส่งเสริม เครือข่ายผู้ปกครอง รู้จักนักเรียนรายบุคคล(ครู-นร.)	ใช้เครือข่ายในระบบการดูแลช่วยเหลือ นักเรียน แก้ปัญหาเด็กและเยาวชนที่อยู่ใน ระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และครอบครัว ได้รับการดูแลช่วยเหลือ	

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

เครื่องช่วยเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน หน่วยงาน	กระบวนการป้องกัน	กระบวนการแก้ไข	กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู
	คัดกรอง 5 ด้าน (4 ด้านที่เป็นปัญหา) (ให้ความสำคัญกับการจัดนักจิตวิทยาลงไปโรงเรียนและใช้ระบบเครื่องช่วยเข้าไปมีส่วนร่วมในการสังเกตและให้ความช่วยเหลือด้านการดูแลนักเรียน ด้านสุขภาพ ด้านกฎหมาย) - จัดทำชุดคู่มือ/เทคโนโลยีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน (เครื่องมือคัดกรอง รูปแบบแนวทางการพัฒนาระบบแนะแนว) - จัดทำหลักสูตรพัฒนาศักยภาพของบุคลากรสถานศึกษา (หลักสูตรการอบรมบุคลากรสาธารณสุข หลักสูตรอบรมนักจิตวิทยาโรงเรียน)		
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ สร้างเสริมสุขภาพ	วิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับวัยรุ่นและความรุนแรงร่วมมือกับ สพร. ทำโครงการโรงเรียนปลอดภัย ความรุนแรง และหลักสูตรป้องกันการรังแก และจัดทำคู่มือการนำไปใช้สำหรับพ่อแม่ ครู และบุคลากรทางการศึกษา		

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

เครื่องช่วยเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน หน่วยงาน	กระบวนการป้องกัน	กระบวนการแก้ไข	กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู
ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง	<ul style="list-style-type: none"> - โครงการรู้ก่อนผิด คิดก่อนหลงทาง - โครงการกิจกรรมค่ายอบรมเยาวชนเพื่ออนาคตของชาติ - โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน 		<ul style="list-style-type: none"> -โครงการนำร่องศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กเยาวชนและครอบครัว “ตุลาการเฉลิมพระเกียรติ” สำนักงานศาลยุติธรรม โครงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม (MQ) เครื่องช่วยเฝ้าระวังพฤติกรรมเยาวชนกลุ่มเสี่ยง (โดยเยาวชนที่เคยกระทำผิด) โครงการกิจกรรมค่ายอบรมเยาวชนเพื่ออนาคตของชาติ โครงการครอบครัวสัมพันธ์
ตำรวจ	<ul style="list-style-type: none"> - ร่วมกับโรงเรียนในการให้ความรู้ทำความเข้าใจกับนักเรียนในกลุ่มเสี่ยง (มีปัญหาคอรัว อยู่ในชุมชนและโรงเรียนที่มีปัญหาการใช้ความรุนแรงเกี่ยวกับการลงโทษ และการปลูกฝังคุณลักษณะให้แก่ นักเรียน - จัดตั้งศูนย์ประสานงานร่วมระหว่างสถานศึกษาและตำรวจ - เข้าร่วมสอดส่องดูแลร่วมกับชุมชนในกิจกรรมและพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่าง ๆ เช่น คอนเสิร์ต 	ตำรวจเท่านั้นที่สามารถเข้าเผชิญเหตุและแก้ไขปัญหา	

ตารางที่ 6 แนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

เครื่องช่วยเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดย ใช้สถานศึกษา เป็นฐาน หน่วยงาน	กระบวนการป้องกัน	กระบวนการแก้ไข	กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู
	ห้างสรรพสินค้า งานโรงเรียน ป้ายรถประจำทาง โดยการประสานงานและขอความร่วมมือกับ สถานศึกษาและชุมชนอย่างเป็นทางการผ่านทาง จดหมายเวียนและการประชุมชี้แจง		

จากตารางที่ 6 ข้างต้น พบว่า แนวคิดการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา ในประเทศไทยของทั้ง 10 หน่วยงานมีการดำเนินการตามหน้าที่ความรับผิดชอบและพันธกิจของหน่วยงาน โดยมีการดำเนินโครงการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ร่วมกับสถาบันพระปกเกล้าดำเนินโครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา เน้นการให้ความรู้และสร้างเข้าใจแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยมีการดำเนินงานประกอบด้วย การอบรมวิทยากรแกนนำ 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรแนวคิดพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในสถานศึกษา หลักสูตรนักเจรจาไกล่เกลี่ย หลักสูตรวิทยากรการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีสันติวิธีในสถานศึกษา และให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนโดยใช้การเจรจาไกล่เกลี่ย (School Mediation) เพื่อสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ และการส่งเสริมบทบาทความร่วมมือของผู้ที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกับ กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Development Fund for Women - UNIFEM) (2553) จัดทำหลักสูตรการป้องกันรังแกกันของนักเรียนที่ประกอบด้วย การสร้างวินัยเชิงบวก และการจัดการชั้นเรียน และมีการจัดทำหลักสูตรการพัฒนาทักษะชีวิตมีการให้ความรู้และจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจและฝึกทักษะในเรื่องทักษะชีวิตที่เหมาะสมกับแต่ละช่วงชั้น โดยมีองค์ประกอบที่ต้องการสร้างและพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพปัจจุบันและอนาคต 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธที่ดีกับผู้อื่น และจัดทำเป็นชุดคู่มือสำหรับการจัดกิจกรรมและการสังเกตพฤติกรรมเพื่อประเมินผล สำหรับครู นักเรียน และผู้ปกครอง ใช้จัดกิจกรรมบูรณาการกับการเรียนการสอนปกติใน 8 สาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนานักเรียน เช่น กิจกรรมแนะแนว โฮมรูม ลูกเสือเนตรนารี และชมรมต่างๆ

กระทรวงวัฒนธรรม (2553) สร้างเครือข่ายเยาวชนเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เผยแพร่ความรู้ความเข้าใจด้านวัฒนธรรมแก่เครือข่ายทั่วประเทศ และส่งเสริมการจัดพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพ ความสามารถ รูปแบบต่างๆ ตามความสนใจ โดยให้สังคม ชุมชน ภาคธุรกิจ เอกชน และภาคประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมโดยมีภาครัฐสนับสนุนและติดตามผล เช่น เครือข่ายเยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เครือข่ายร้านเกมส์ขาว กระตุ้นให้เกิด

กระบวนการแทรกแซงทางสังคม (Social Sanction) และจัดทำแผนบูรณาการเชิงพื้นที่ (โครงการตำบลน่าอยู่) เชิงประเด็น (โครงการจิตอาสา) เชิงกลุ่มเป้าหมาย (โครงการเปลี่ยนใจนักชิ่ง) หรือเชิงกิจกรรม (โครงการถนนเด็กเดิน) โดยเชื่อมโยงโครงการแต่ละหน่วยงานที่ตอบสนองการเป้าหมายการพัฒนาเด็กในจังหวัด ได้แก่ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสถาบันศาสนา เป็นต้น

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2552) ร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด จัดทำยุทธศาสตร์และมาตรการในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็กในระดับท้องถิ่น ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก พัฒนาทักษะชีวิตด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็ก ส่งเสริมสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อเด็กในท้องถิ่น การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็ก ส่งเสริมให้แผนตำบลน่าอยู่สำหรับเด็กและเยาวชน พัฒนาระบบฐานข้อมูล พัฒนาเครือข่ายการทำงานเพื่อเด็ก โดยในส่วนของยุทธศาสตร์พัฒนาเครือข่ายการทำงานเพื่อเด็ก ประกอบด้วย 4 มาตรการ ได้แก่ ภาคเครือข่ายมีศักยภาพในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็ก ส่งเสริมให้เกิดการบูรณาการทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาร่วมกันจัดทำศูนย์การเรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก พัฒนาศักยภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้านสิทธิเด็กรวมทั้งเด็กชาติพันธุ์ตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก

องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (2551) มีการรณรงค์และส่งเสริมสื่อมวลชนเพื่อผลิตและสนับสนุน สื่อที่สร้างสรรค์ และกำหนดสัดส่วนเวลาการเผยแพร่รายการต่างๆ ในช่วงเวลาที่เหมาะสมอย่างเคร่งครัด พัฒนาสื่อต้นแบบที่ดีต่อสังคม ส่งเสริมรายการที่สร้างค่านิยมที่ถูกต้องจัดให้มีเครือข่ายภาคีส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่างๆ และให้ความสำคัญกับเครือข่ายภาคีที่เป็นนักเรียนในและระหว่างสถานศึกษา

กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2552) ร่วมกับมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ จัดทำโครงการพัฒนาเครือข่ายในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในการป้องกันและแก้ไขการใช้ความรุนแรงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีกิจกรรมย่อยคือการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การคัดกรองนักเรียน การส่งเสริมพัฒนาและจัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนา การป้องกันและแก้ไขปัญหา และให้ความสำคัญกับการจัดนักจิตวิทยาลงไปในโรงเรียน ตลอดจนใช้ระบบเครือข่ายเข้าไปมีส่วนร่วมในการสังเกตและให้ความช่วยเหลือด้านการดูแลนักเรียน ด้านสุขภาพ ด้าน

กฎหมาย รวมทั้งจัดทำชุดคู่มือ/เทคโนโลยีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น เครื่องมือคัดกรอง รูปแบบแนวทางการพัฒนาระบบแนะแนว ฯลฯ และหลักสูตรพัฒนาศักยภาพของบุคลากร สถานศึกษา เช่น หลักสูตรการอบรมบุคลากรสาธารณสุข หลักสูตรอบรมนักจิตวิทยาโรงเรียน เป็นต้น เพื่อพัฒนาไปสู่โครงการโรงเรียนปลอดภัยความรุนแรง

ศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง จัดทำโครงการที่สอดคล้องตามยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พ.ศ. 2551-2554 เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนใช้ ความรุนแรงและทะเลาะวิวาท โดยใช้เครือข่ายนักเรียนในสถานศึกษา เด็กและเยาวชนที่เคย กระทำผิด สถาบันศาสนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง (ผู้พิพากษาสมทบ) ใน การดำเนินงาน เช่น โครงการรู้ก่อนผิด คิดก่อนหลงทาง โครงการกิจกรรมค่ายอบรมเยาวชนเพื่อ อนาคตของชาติ โครงการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมเยาวชน และโครงการเยี่ยมเยียนฟื้นฟูเด็กและ เยาวชน เช่น โครงการนำร่องศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพเด็กเยาวชนและครอบครัว “ตุลาการเฉลิมพระ เกียรติ” สำนักงานศาลยุติธรรม โครงการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และเสริมสร้าง คุณธรรมจริยธรรม (MQ) เครือข่ายเฝ้าระวังพฤติกรรมเยาวชนกลุ่มเสี่ยง (โดยเยาวชนที่เคยกระทำ ผิด) โครงการกิจกรรมค่ายอบรมเยาวชนเพื่ออนาคตของชาติ โครงการครอบครัวสัมพันธ์ เป็นต้น

กองบัญชาการตำรวจนครบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (2551) ร่วมกับโรงเรียน (เขต เพชรเกษม) ในการให้ความรู้ทำความเข้าใจกับนักเรียนในกลุ่มเสี่ยง (มีปัญหาครอบครัว อยู่ในชุมชน และโรงเรียนที่มีปัญหาการใช้ความรุนแรงเกี่ยวกับการลงโทษ และการปลุกฝังคุณลักษณะให้แก่ นักเรียน จัดตั้งศูนย์ประสานงานร่วมระหว่างสถานศึกษาและตำรวจเข้าร่วมสอดส่องดูแลร่วมกับ ชุมชนในกิจกรรมและพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่าง ๆ เช่น คอนเสิร์ต ห้างสรรพสินค้า งานโรงเรียน ป้ายรถ ประจำทาง โดยการประสานงานและขอความร่วมมือกับสถานศึกษาและชุมชนอย่างเป็นทางการ ผ่านทางจดหมายเวียนและการประชุมชี้แจง

อย่างไรก็ดี ทั้ง 10 หน่วยงานในประเทศ มีการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญกับแก้ปัญหา ความรุนแรงในสถานศึกษาในลักษณะการรังแก การมีพฤติกรรมเสี่ยงหรือพฤติกรรมไม่เหมาะสม ความขัดแย้ง และการทะเลาะวิวาท และมีการดำเนินโครงการและแนวทางการเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับการใช้เครือข่ายซึ่งมีสถานศึกษาเป็นฐาน ทั้งในกระบวนการป้องกัน กระบวนการแก้ไข และกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู ครอบคลุมทั้ง 3 กระบวนการ และให้ความสำคัญใน การดำเนินการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็น ฐานในกระบวนการป้องกันมากที่สุด โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **กระบวนการป้องกัน** ทั้ง 10 หน่วยงานมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน อาทิ โครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) ร่วมกับสถาบันพระปกเกล้าที่มีการอบรมวิทยากรแกนนำ 3 หลักสูตร ได้แก่ หลักสูตรแนวคิดพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีในสถานศึกษา หลักสูตรนักเจรจาไกล่เกลี่ย หลักสูตรวิทยากรการจัดการความขัดแย้งด้วยวิธีสันติวิธีในสถานศึกษา ที่เน้นการฝึกอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะให้แก่ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง ผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษา และนักเรียน เพื่อให้สามารถนำไปขยายผลและปฏิบัติได้จริงในการเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ย การนำหลักสูตรการป้องกันการรังแกและหลักสูตรการพัฒนาทักษะชีวิตไปใช้ในโรงเรียน โครงการเพื่อนที่ปรึกษา (Youth Consultants: YC) ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมกับ กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (The United Nations Development Fund for Women - UNIFEM) (2553) ที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง กระทรวงศึกษาธิการ และชุมชน และโครงการพัฒนาเครือข่ายในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในการป้องกันและแก้ไขการใช้ความรุนแรงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยความร่วมมือของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2552) มูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ จัดทำโครงการพัฒนาเครือข่ายในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน ในการป้องกันและแก้ไขการใช้ความรุนแรงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีสมาชิกเครือข่ายประกอบด้วย สถานศึกษา (ผู้บริหาร ครู นักเรียน ฝ่ายแนะแนว) กระทรวงศึกษาธิการ และนักจิตวิทยา เป็นต้น

นอกจากนั้นกระทรวงวัฒนธรรม (2553) ได้สร้างเครือข่ายเยาวชนเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม และส่งเสริมการจัดพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพ ความสามารถ รูปแบบต่างๆ ตามความสนใจ โดยให้สถานศึกษา ครอบครัว ชุมชน ภาคธุรกิจ และสถาบันทางศาสนา เข้ามามีส่วนร่วมโดยมีภาครัฐสนับสนุนและติดตามผล กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2552) การใช้เครือข่ายที่ประกอบด้วย ครู ผู้นำนักเรียน นักเรียน ครอบครัว ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของเด็กในระดับท้องถิ่น การพัฒนาทักษะชีวิต ด้วยการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่เด็ก และจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อเด็กในท้องถิ่น และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของเด็กและเยาวชนในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก เป็นต้น

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน ของประเทศไทยจากการวิเคราะห์เอกสาร ประกอบด้วยรายละเอียด คือ

1.1) องค์ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การป้องกันการรังแก ทักษะชีวิต แนวทางการสร้างวินัยเชิงบวก การจัดการห้องเรียน การสร้างความรู้สึกร่วมเป็น “พวกเรา” ในห้องเรียน การป้องกันและการจัดการกับปัญหาความรุนแรงโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ความรู้เกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ฯลฯ

1.2) ทักษะ ได้แก่ คู่มือ เอกสารองค์ความรู้ และฐานข้อมูลในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การป้องกันการรังแก ทักษะชีวิต แนวทางการสร้างวินัยเชิงบวก การจัดการห้องเรียน ฯลฯ สถานที่และเวลาในการจัดกิจกรรม (การอบรม การฝึกทักษะ และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ฯลฯ) ระบบสนับสนุน เช่น ระบบการรณรงค์และส่งเสริมสื่อมวลชนเพื่อผลิตและสนับสนุน สื่อที่สร้างสรรค์ และกำหนดช่วงเวลาการเผยแพร่รายการที่เหมาะสมอย่างเคร่งครัด พัฒนาสื่อต้นแบบที่ดีต่อสังคม ส่งเสริมรายการที่สร้างค่านิยมที่ถูกต้อง จัดให้มีเครือข่ายภาคีส่งเสริมคุณธรรมในรูปแบบต่างๆ

1.3) กิจกรรม ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย การประชุมชี้แจงและให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานแก่เครือข่าย เช่น การเจรจาไกล่เกลี่ย การพัฒนาทักษะชีวิต การสร้างวินัยเชิงบวก ฯลฯ การเปิดเวทีหรือพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพ ความสามารถ รูปแบบต่างๆ ตามความสนใจ รวมทั้งเปิดโอกาสสมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เช่น เวทีการเสวนา การแสดงผลงาน การจัดนิทรรศการมหกรรม/สมัชชาต่างๆ การจัดการรวมนักเรียน โดยตั้งให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม โครงการเพื่อนที่ปรึกษา (Youth Consultants: YC) และการรณรงค์และส่งเสริมสื่อมวลชนเพื่อผลิตและสนับสนุน สื่อที่สร้างสรรค์ เป็นต้น

2) กระบวนการแก้ไข

จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่ามีเพียง 4 หน่วยงานจากทั้งหมด 10 หน่วยงานในประเทศที่มีการกล่าวถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการแก้ไข ได้แก่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาในโครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา ที่ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมให้ผู้ผ่านการอบรมสามารถนำความรู้และทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ยที่ได้จากการอบรมไปขยายผลเพื่อการป้องกันและใช้ในการแก้ไขเมื่อเผชิญสถานการณ์ได้จริง สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่ใช้หลักสูตรการป้องกันความรุนแรง ด้วยการสร้างวินัยเชิงบวก และทักษะชีวิต มีการดำเนินงานเพื่อการจัดการกับการรังแกและการใช้ความรุนแรง

ได้แก่ แนวทางการสังเกตพฤติกรรมที่เป็นสัญญาณเตือนการเกิดการรังแก และการใช้ความรุนแรง และการช่วยเหลือนักเรียนที่ถูกรังแก วิธีแทรกแซงเพื่อระงับเหตุการณ์ และการติดตามช่วยเหลือ เป็นรายบุคคล สำหรับเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ที่ใช้เครือข่ายในระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นผู้เข้าแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนที่อยู่ในระบบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และกองบัญชาการตำรวจนครบาล สำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ระบุว่าไม่มีเพียงตำรวจเท่านั้นที่สามารถเข้าเผชิญเหตุและแก้ไขปัญหาได้

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน ของประเทศไทยจากการวิเคราะห์เอกสาร ประกอบด้วยรายละเอียด คือ

2.1) องค์ความรู้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับทักษะการจัดการความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีการดำเนินงานเพื่อจัดการกับการรังแกและการใช้ความรุนแรง ได้แก่ แนวทางการสังเกตพฤติกรรมที่เป็นสัญญาณเตือนการเกิดการรังแก และการใช้ความรุนแรง และการช่วยเหลือนักเรียนที่ถูกรังแก วิธีแทรกแซงเพื่อระงับเหตุการณ์ และการติดตามช่วยเหลือเป็นรายบุคคล ระเบียบปฏิบัติ/กฎหมายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

2.2) ทรัพยากร ได้แก่ บุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญ ผ่านการอบรม และมีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการแก้ปัญหาความรุนแรง ระบบส่งเสริมให้เครือข่ายในกระบวนการแก้ไขมีความคล่องตัวในการดำเนินงาน ฯลฯ

2.3) กิจกรรม เช่น การอบรมให้ความรู้เพื่อเพิ่มทักษะและความมั่นใจแก่สมาชิกเครือข่ายในกระบวนการแก้ไข การประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ย และเครือข่ายในกระบวนการแก้ไข กิจกรรมการให้รางวัล ยกย่องเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ เป็นต้น

3) กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

จากการวิเคราะห์เอกสาร พบว่า มี 2 หน่วยงานที่กล่าวถึง การเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในส่วนของการจัดอาสาสมัครและรุ่นพี่ที่ปรึกษา (Senior Consultant) จัดกิจกรรมที่ช่วยดึงให้ผู้ประสบปัญหาสามารถกลับเข้าสู่สังคมและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นได้ จัดกิจกรรมกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและยอมรับถึงความสามารถด้านอื่นๆ ของผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนที่เคยประสบปัญหาเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือบอกเล่าประสบการณ์ให้นักเรียนคนอื่นๆ เรียนรู้และแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาร่วมกัน และศาลเยาวชนและครอบครัวกลาง ในโครงการนำร่องศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพ

เด็กเยาวชนและครอบครัว “ตุลาการเฉลิมพระเกียรติ” สำนักงานศาลยุติธรรม โครงการพัฒนา ความฉลาดทางอารมณ์ (EQ) และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม (MQ) เครือข่ายเฝ้าระวัง พฤติกรรมเยาวชนกลุ่มเสี่ยง (โดยเยาวชนที่เคยกระทำผิด) โครงการกิจกรรมค่ายอบรมเยาวชนเพื่อ อนาคตของชาติ และโครงการครอบครัวสัมพันธ์

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน ของประเทศไทยจากการวิเคราะห้เอกสาร ประกอบด้วย รายละเอียด คือ

3.1) องค์ความรู้ เช่น แนวทางการให้คำปรึกษาและการปรับพฤติกรรม คุณธรรม จริยธรรม หลักธรรมคำสอนของศาสนา การสร้างความรู้สึกร่วมกัน เป็นส่วนหนึ่งของสังคม แนวทางการพัฒนา EQ- MQ ความรู้และทักษะในการทำงาน กระบวนการยุติธรรมทางเลือก/ยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ เป็นต้น

3.2) ทรัพยากร ได้แก่ วิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา และการปรับ พฤติกรรม นักเรียนที่มีความพร้อม มีศักยภาพ และผ่านการอบรมเพื่อทำหน้าที่รุ่นพี่ที่ปรึกษา (Senior Consultant) สถานที่และโอกาส (เวที/พื้นที่) เพื่อให้นักเรียนได้แสดงความสามารถที่ แตกต่างกัน และมีโอกาสทำงานร่วมกับชุมชน การสร้างบรรยากาศในสถานศึกษาให้ส่งเสริมการ เรียนรู้และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ฯลฯ

3.3) กิจกรรม เช่น การจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดกิจกรรมบอกล่า และแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน กิจกรรมที่ช่วยดึงให้ผู้ประสบปัญหาสามารถ กลับเข้าสู่สังคมและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นได้ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ การพัฒนาทักษะ ในการประกอบอาชีพ การแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์ เป็นต้น

2.1.2 องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา ของทั้ง 10 หน่วยงานในประเทศ นำเสนอในตารางที่ 7 ต่อไปนี้

ตารางที่ 7 องค์ประกอบของเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในประเทศ

หน่วยงานในประเทศ		แบบบูรณาการแบบ ระบบเชิงบูรณาการ	แบบบูรณาการแบบ ระบบเชิงบูรณาการแบบ บูรณาการ	บูรณาการเชิงบูรณาการ	แบบบูรณาการแบบ บูรณาการ	มีผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ หรือผู้ทรงคุณวุฒิ	บูรณาการเชิงบูรณาการ	บูรณาการเชิงบูรณาการ	บูรณาการเชิงบูรณาการ	บูรณาการเชิงบูรณาการ	บูรณาการเชิงบูรณาการ
สถานศึกษา	ผู้บริหาร	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓
	ครู	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓
	บุคลากรทางการศึกษา	✓	✓		✓				✓	✓	
	ผู้อำนวยการ	✓			✓	✓			✓		
	นักเรียน (เพื่อน)	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	
	รุ่นพี่/รุ่นน้อง ในโรงเรียน	✓	✓	✓		✓			✓		
	โรงเรียนใกล้เคียง	✓			✓						
	ฝ่ายแนะแนว		✓			✓		✓	✓	✓	
ครอบครัว	พ่อแม่		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
	ผู้ปกครอง		✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	
ศาสนา	พระ วัด/โบสถ์/มัสยิด		✓	✓						✓	

ตารางที่ 7 องค์ประกอบของเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในประเทศ (ต่อ)

การดำเนินงาน องค์ประกอบเครือข่ายเพื่อ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐาน		หน่วยงานในประเทศ										
		แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ แบบบูรณาการ	
ชุมชน	ร้านค้า											✓
	อาสาสมัคร		✓	✓		✓	✓				✓	
	ชุมชนท้องถิ่น			✓	✓	✓	✓		✓		✓	✓
องค์กรที่เป็นแกนนำ	กระทรวงศึกษาธิการ		✓		✓		✓	✓				✓
	ตำรวจ										✓	✓
	หน่วยงานปกครอง ท้องถิ่น/ เทศบาล					✓					✓	
	ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง/ นักจิตวิทยา/ นักวิชาการ	✓			✓			✓	✓			
	ภาคธุรกิจ							✓				✓
	สื่อมวลชน				✓			✓				

จากตารางที่ 7 พบว่า ในประเทศไทย การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของเครือข่ายที่เป็นสมาชิกเครือข่ายของสถานศึกษาอยู่แล้วเป็นหลัก อาทิ ครู ผู้บริหาร นักเรียน (เพื่อน) ผู้นำนักเรียน รุ่นพี่รุ่นน้อง ในโรงเรียน ฝ่ายแนะแนว บุคลากรทางการศึกษา และโรงเรียนใกล้เคียง เป็นต้น โดยให้ความสำคัญกับครูมากที่สุด และให้ความสำคัญกับองค์ประกอบของเครือข่ายที่เป็นครอบครัว อาทิ พ่อแม่ ผู้ปกครอง สถาบันทางศาสนา ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับ ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าในประเทศไทยให้ความสำคัญกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการร่วมเป็นเครือข่ายและกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่ นักเรียน น้อยกว่าการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดของสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นผู้มีอิทธิพลและมีบทบาทในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่ นักเรียนโดยตรง ทั้งในกระบวนการป้องกัน แก้ไขและเยียวยาฟื้นฟู โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายในส่วนของชุมชนและสถาบันทางศาสนาให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้กับนักเรียน ทั้งนี้ ครูเป็นสมาชิกเครือข่ายหลักที่การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้ประเทศไทยให้ความสนใจเป็นอันดับแรก ควบคู่ไปกับการส่งเสริมให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นเครือข่ายมากขึ้น

ในภาพรวมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของทั้ง 10 หน่วยงานในประเทศไทย เกิดจากการวิเคราะห์และทำความเข้าใจปัญหาในภาพรวมของหน่วยงานระดับนโยบาย และเรียนรู้จากแนวคิดและประสบการณ์ความสำเร็จในการดำเนินการจากแนวคิดและกระบวนการของต่างประเทศมาประกอบการพิจารณาปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของประเทศไทย โดยเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในสถานศึกษาที่มีอยู่เดิมให้ทำหน้าที่เป็นเครือข่ายหลักในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานและดึงให้เครือข่ายภายนอกสถานศึกษาเข้ามาเป็นเครือข่ายเสริม ด้วยการให้ความรู้ ฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยทั้ง 10 หน่วยงานมีส่วนที่ให้ความสำคัญโดยให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่ นักเรียนโดยปลูกฝังและสร้างสันติภาพทั้ง 2 ระดับควบคู่กันไป อันได้แก่ ระดับสันติภาพภายใน ด้วยการปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ มีคุณธรรมจริยธรรม มีทักษะชีวิต ตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องธรรมชาติของความขัดแย้ง การเข้าใจและยอมรับความแตกต่าง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น และระดับสันติภาพภายนอก เช่น การปลูกฝังให้นักเรียนมีทักษะในการสื่อสาร (ทักษะชีวิต) มีทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย รู้จัก

แสดงออกในทางที่เหมาะสมและสร้างสรรค์ เป็นต้น ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของทั้ง 10 หน่วยงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม มีความเชื่อมโยงทั้งในลักษณะแนวราบและแบบผสม โดยมีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ซึ่งผู้วิจัยได้เปรียบเทียบรูปแบบและระดับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาของทั้ง 10 หน่วยงานดังแสดงในตารางที่ 8 ต่อไปนี้

ตารางที่ 8 เปรียบเทียบรูปแบบและระดับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในต่างประเทศ

การสร้างเครือข่าย	หน่วยงานในประเทศ		ระบบเชิงระบบ	ระบบบูรณาการกับระบบอื่น	ระบบบูรณาการกับระบบอื่น	ระบบบูรณาการกับระบบอื่น	ระบบบูรณาการกับระบบอื่น	ระบบบูรณาการกับระบบอื่น	ระบบบูรณาการกับระบบอื่น	ระบบบูรณาการกับระบบอื่น	ระบบบูรณาการกับระบบอื่น	ระดับ	
	การเชื่อมโยง	การเชื่อมโยง											
ระดับการสร้างสันติวัฒนธรรมของ	interpersonal peace	ความรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		ทักษะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		ทัศนคติ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
	inner peace	ความรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
		ทักษะ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
		ทัศนคติ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
ระดับการสร้างสันติวัฒนธรรมของ	ความรู้	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
รูปแบบการสร้างเครือข่าย	การเชื่อมโยง	แนวดิ่ง											
		แนวราบ	✓		✓	✓					✓		
		ผสม		✓			✓	✓	✓	✓		✓	
	ความสัมพันธ์	เป็นทางการ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
		ไม่เป็นทางการ		✓	✓	✓	✓				✓		
		ไม่ชัดเจน											

2.1.3 รูปแบบและระดับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการวิเคราะห์เอกสารในประเทศและการนำเสนอในตารางที่ 8 พบว่า ในประเทศไทยมีการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา โดยจัดรูปแบบเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงแนวราบและเครือข่ายแบบผสม ไม่ปรากฏการใช้เครือข่ายแนวดิ่งเพียงอย่างเดียว เนื่องจากในประเทศไทยการใช้เครือข่ายแนวดิ่งมีผลต่อทัศนคติในการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ นอกจากนี้ยังมีการใช้เครือข่ายแบบผสม ที่มีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายความร่วมมือแนวดิ่งและเครือข่ายแนวราบของสถานศึกษา อาทิ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชนรอบนอก และสถาบันทางศาสนา เป็นต้น โดยความสัมพันธ์ของเครือข่ายความร่วมมือมีทั้งแบบเป็นทางการ เช่น การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อทำหน้าที่เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เกิดจากการทำข้อตกลง การประชุมชี้แจงกำหนดบทบาทหน้าที่ และเข้าร่วมการอบรมเพื่อเป็นผู้ทำหน้าที่เจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น และความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นทางการ เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมของเครือข่ายในการสอดส่องดูแลของชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมการแสดงความสามารถ การทำความดี และกิจกรรมเพื่อการเยียวยาฟื้นฟูต่างๆ เป็นต้น ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยเป็นไปเพื่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในแก่นักเรียนทั้งในระดับการสร้างสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) เช่น การเสริมสร้างทักษะชีวิต (การรู้จักตนเองและผู้อื่น การจัดการอารมณ์และความเครียด) ความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติของความขัดแย้ง การป้องกันความรุนแรง คุณธรรมจริยธรรม และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น และระดับการสร้างสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) เช่น ทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย ทักษะการสื่อสาร การสร้างวินัยเชิงบวก และทักษะการทำงาน เป็นต้น

จากการวิเคราะห์เอกสารในประเทศจาก 10 หน่วยงาน และนำเสนอในตารางที่ 8 สรุปได้ว่า แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในประเทศไทย มีลักษณะ ดังนี้

1) การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยใช้การวิเคราะห์ปัญหาในภาพรวมโดยหน่วยงานระดับนโยบายเป็นหลักและนำแนวคิดและกระบวนการที่ประสบผลสำเร็จจากต่างประเทศมาปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของประเทศไทย โดยเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในสถานศึกษาที่มีอยู่เดิมให้ทำหน้าที่เป็นเครือข่ายหลักในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานและดึงให้เครือข่าย

ภายนอกสถานศึกษาเข้ามาเป็นเครือข่ายเสริม ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และ กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้นักเรียน ความแตกต่างที่สำคัญในการสร้างเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทย คือในการสร้าง สันติวัฒนธรรมระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ของประเทศ ไทยจะให้ความสำคัญกับปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนา ซึ่งมีการดำเนินงาน อยู่แล้วในสถานศึกษา ร่วมกับการนำแนวคิดในการสร้างสันติภาพภายในเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับ ผู้เรียนจากการจัดการศึกษาเพื่อสันติภาพที่เป็นหลักสากลมาใช้ประกอบกัน เช่น ความเข้าใจ ธรรมชาติของความขัดแย้ง การตระหนักรู้ในตนเอง การยอมรับและเคารพในความแตกต่าง เป็นต้น

2) รูปแบบและองค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะเป็นการสร้างเครือข่ายที่มีการ เชื่อมโยงเครือข่ายแนวราบและเครือข่ายแบบผสม เนื่องจากการดำเนินงานในลักษณะการ เชื่อมโยงเครือข่ายแนวตั้งเพียงอย่างเดียวในประเทศไทย ไม่ได้รับความนิยม และไม่ส่งเสริมให้มี การดำเนินการมากนัก เนื่องจากสร้างทัศนคติที่ไม่ดีให้กับสมาชิกเครือข่ายและไม่ก่อให้เกิดผลใน การปฏิบัติจริง นอกจากนี้ สถานศึกษายังมีสิทธิและมีอิสระที่จะประยุกต์การนำไปปฏิบัติและ สร้างเครือข่ายเพิ่มเติม โดยพิจารณาจากบริบทของปัญหา พื้นที่ และศักยภาพของเครือข่าย โดย ใช้ความสัมพันธ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น การใช้เครือข่ายในระบบการดูแล ช่วยเหลือนักเรียน ในการป้องกันและแก้ไขการใช้ความรุนแรงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีการ กำหนดสมาชิกเครือข่ายในการดำเนินการในส่วนของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ซึ่ง ประกอบด้วย ครู ผู้ปกครอง นักจิตวิทยา และนักเรียนแล้ว ในการจัดกิจกรรมย่อย เช่น การส่งเสริม พัฒนาและจัดกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อดำเนินการได้ เช่น การดึงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนใน ลักษณะการสนับสนุนทรัพยากร และการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม เป็นต้น

3) เป้าหมายของการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา เป็นฐานของประเทศไทย มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือครบทั้ง 3 กระบวนการ แต่มีเครือข่าย ความร่วมมือเพื่อการป้องกันมากที่สุด โดยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมใน กระบวนการป้องกัน ของประเทศไทยมีส่วนร่วมในการแบ่งปันองค์ความรู้ เช่น ความรู้เกี่ยวกับการ จัดการความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทักษะชีวิต ฯลฯ จัดสรรทรัพยากร เช่น คู่มือ และฐานข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สถานที่และเวลาในการจัดกิจกรรม ระบบสนับสนุนต่างๆ มีกิจกรรม เช่น การประชุมร่วมกัน การให้ความรู้ การเปิดเวทีหรือพื้นที่และ

เวลาให้เด็กและเยาวชนแสดงความสามารถ เปิดโอกาสสมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการรณรงค์ เป็นต้น

4) หน่วยงานน้อยกว่ากึ่งหนึ่งมีการกล่าวถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในกระบวนการแก้ไขและเยียวยาฟื้นฟู โดยในจำนวนนี้ครึ่งหนึ่งเป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการแก้ไข และการเยียวยาฟื้นฟู

5) เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศ ช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมได้ใน 2 ระดับควบคู่กันไป คือ การสร้างสันติภาพภายใน เช่น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น และระดับสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล เช่น ทักษะในการสื่อสาร (ทักษะชีวิต) การมีทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย และมีการแสดงออกในทางที่เหมาะสม เป็นต้น

6) วิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย ใช้กิจกรรมการจัดการเรียนการสอน การประชุมร่วมกัน ระหว่างสมาชิกเครือข่าย การประชุมชี้แจงและให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน การเปิดเวทีหรือพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพ ความสามารถ รูปแบบต่างๆ ตามความสนใจ รวมทั้งเปิดโอกาสสมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การจัดการรวมนักเรียนโดยตั้งให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการให้รางวัล ยกย่องเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ เป็นต้น การจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม การจัดกิจกรรมบอกล่าและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน กิจกรรมที่ช่วยตั้งให้ผู้ประสบปัญหาสามารถกลับเข้าสู่สังคมและทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับผู้อื่นได้ เช่น การบำเพ็ญประโยชน์ การพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ การแสดงออกในทางที่สร้างสรรค์ เป็นต้น

2.1.4 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศ

ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ สรุปได้ดังตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย

ปัจจัยเงื่อนไข หน่วยงาน	สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน	กระทรวงวัฒนธรรม	สถาบันพระปกเกล้า	กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคง ของมนุษย์	องค์การสื่อสารมวลชน แห่งประเทศไทย	บริษัท เทคโนโลยี การสื่อสาร แห่งประเทศไทย	สำนักงานส่งเสริม สังคม และ การพัฒนา คน ไทย	ศาลเยาวชนและ ครอบครัวกลาง	เจ้า เขต
ภายใน	1. ความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาสาระ บทบาทหน้าที่และ แนวทางในการ ดำเนินงานของ เครือข่าย 2. ความสัมพันธ์ ภายในเครือข่าย 3. บทบาทการมีส่วนร่วม ของนักเรียน	1. ความรู้ความเข้าใจ ในเนื้อหาสาระ บทบาทหน้าที่และ แนวทางในการ ดำเนินงานของ เครือข่าย 2. ความสัมพันธ์ ภายในเครือข่าย 3. บทบาทการมีส่วนร่วม ของนักเรียน 4. ช่องทางการสื่อสาร ภายในเครือข่าย	1. ความสัมพันธ์ ภายในเครือข่าย 2. บทบาทการมีส่วนร่วม ของ นักเรียน 3. ช่องทางการ สื่อสารภายใน เครือข่าย	1. ความรู้ความ เข้าใจในเนื้อหา สาระ บทบาท หน้าที่ และ แนวทางในการ ดำเนินงานของ เครือข่าย 2. ความสัมพันธ์ ภายในเครือข่าย 3. บทบาทการมีส่วนร่วม ของ นักเรียนในการ เป็นแกนนำ	1. ความสัมพันธ์ ภายในเครือข่าย 2. บทบาทการมีส่วนร่วม ของ นักเรียน 3. ช่องทางการ สื่อสารภายใน เครือข่าย	1. ความรู้ความ เข้าใจในเนื้อหา สาระ บทบาท หน้าที่ และ แนวทางในการ ดำเนินงานของ เครือข่าย 2. ช่องทางการ สื่อสารภายใน เครือข่าย	1. ความรู้ความ เข้าใจในเนื้อหา สาระ บทบาท หน้าที่ และ แนวทางในการ ดำเนินงานของ เครือข่าย 2. ความสัมพันธ์ ภายในเครือข่าย 3. ช่องทางการ สื่อสารภายใน เครือข่าย	1. ความรู้ความ เข้าใจในเนื้อหา สาระ บทบาท หน้าที่ และ แนวทางในการ ดำเนินงานของ เครือข่าย 2. ความสัมพันธ์ ภายในเครือข่าย 3. บทบาทการมีส่วนร่วม ของ นักเรียนในการ เป็นแกนนำ 4. ช่องทางการ สื่อสารภายใน เครือข่าย	1. ความสัมพันธ์ ภายในเครือข่าย 2. บทบาทการมีส่วนร่วม ของ นักเรียน 3. ช่องทางการ สื่อสารภายใน เครือข่าย	1. ความรู้ ความเข้าใจ ในเนื้อหา สาระ บทบาท หน้าที่ และ แนวทางใน การ เนินงาน ของเครือข่าย 2. ช่องทางการ สื่อสารภายใน เครือข่าย

ตารางที่ 9 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย (ต่อ)

หน่วยงาน ปัจจัยเงื่อนไข	สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา	สำนักงาน คณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน	กระทรวงวัฒนธรรม	สถาบันพระปกเกล้า	กระทรวงการพัฒนา สังคมและความมั่นคง ของมนุษย์	องค์การสื่อสารมวลชน แห่งประเทศไทย	กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข	สำนักงานกองทุน สนับสนุนการสร้างเสริม สุขภาพ	ศาลเยาวชนและ ครอบครัวกลาง	เขต
ภายนอก	ความชัดเจนของ แนว ทางการดำเนินงาน และการสนับสนุน จากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ความชัดเจนของ นโยบาย มาตรการ แนวทางการ ดำเนินงาน และการ สนับสนุนที่เกี่ยวข้อง	ความชัดเจนของ นโยบาย มาตรการ แนวทางการ ดำเนินงาน และการ สนับสนุนจาก หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องและชุมชน	ความชัดเจน ของนโยบาย มาตรการ แนว ทางการ ดำเนินงาน และ การสนับสนุน จากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ความชัดเจนของ นโยบาย มาตรการ แนวทางการ ดำเนินงาน ความ ร่วมมือ และการ สนับสนุนจาก หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ความชัดเจนของ นโยบาย มาตรการ แนวทางการ ดำเนินงาน และ ความร่วมมือจาก หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ความชัดเจนของ นโยบาย มาตรการ แนวทางการ ดำเนินงาน และ การสนับสนุน จากหน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ความชัดเจนของ นโยบาย มาตรการ แนวทางการ ดำเนินงาน ความร่วมมือ และการ สนับสนุนจาก หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	ความชัดเจนของ นโยบาย มาตรการ แนวทางการ ดำเนินงาน ความร่วมมือ และการ สนับสนุนจาก หน่วยงานที่ เกี่ยวข้อง	การสนับสนุน จากหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง

จากตารางที่ 9 ข้างต้น จะเห็นได้ว่า มีปัจจัยเงื่อนไขภายในและภายนอกสถานศึกษา ดังนี้

1) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) บทบาทในการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของปัญหาและสถานศึกษา ของผู้นำและสมาชิกเครือข่าย

1.2) ความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา บริบทของพื้นที่ และศักยภาพของเครือข่ายที่แท้จริง ของผู้นำและสมาชิกเครือข่าย

1.3) ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ แนวทาง และบทบาทหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งเกิดจากการร่วมรับรู้ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างแท้จริง

1.4) ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย โดยหากสมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความจริงใจในการดำเนินการร่วมกันโอกาสที่จะมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอการดำเนินงานก็จะบรรลุผลสำเร็จ

1.5) บทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน แกนนำเครือข่าย และสมาชิกเครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ

1.6) การสร้างช่องทางสื่อสารภายในเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เข้าถึงได้ง่ายและทันต่อเหตุการณ์ช่วยทำให้การดำเนินงานเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมมีความถูกต้องแม่นยำ และรวดเร็ว

2.1.3 ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

1) ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย ที่มีวิสัยทัศน์ และมีการนำสู่การปฏิบัติที่จริงจัง

2) การกำหนดนโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานนโยบายที่มีเอกภาพและให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่ช่วยให้การดำเนินการมีแนวทางที่ชัดเจน แต่อาจเป็นอุปสรรคต่อสถานศึกษาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการบนพื้นฐานของความเข้าใจบริบทของสถานศึกษาที่แท้จริง

3) ความสัมพันธ์และความร่วมมือของเครือข่ายภายในสถานศึกษากับเครือข่ายภายนอกสถานศึกษา ที่มีความจริงใจ รับรู้ปัญหา แนวทางดำเนินงาน และเป้าหมายร่วมกัน

2.2 การนำเสนอ แนวคิด กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สภาพปัญหา และปัจจัยเงื่อนไข ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง

การนำเสนอแนวคิด กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สภาพปัญหา และปัจจัยเงื่อนไข ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เป็นผลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้อง โดยผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ (Interview) ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความหลากหลายในสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน และผู้ทรงคุณวุฒิที่เคยมีบทบาทร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและข้อมูลที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับ แนวคิด กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ และสร้างข้อสรุปเพื่อสังเคราะห์และยกวางยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานต่อไป ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้น แล้วรวบรวมและสรุปจากการถอดคำให้สัมภาษณ์จำแนกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

2.2.1 สาเหตุของปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรมของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2.2 การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

- 1) กระบวนการป้องกัน
- 2) กระบวนการแก้ไข
- 3) กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

2.2.3 แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

- 1) รูปแบบและองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือ
- 2) กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2.2.4 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

- 1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2.1 สาเหตุของปัญหาการขาดสัมติวัฒนธรรมของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสัมติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน สถานศึกษาจำเป็นต้องวิเคราะห์และทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหาการใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท หรือการขาดสัมติวัฒนธรรมของนักเรียนในบริบทของสภาพความเป็นจริงในแต่ละพื้นที่ เพื่อจะได้แสวงหาวิธีการแก้ปัญหาและกำหนดบทบาทของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างตรงเป้าหมาย ในขณะที่เดียวกันสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องก็จำเป็นต้องทำความเข้าใจสภาพและศักยภาพของสมาชิกที่จะเข้ามาร่วมมือเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสัมติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่านมีความคิดเห็นตรงกันในเรื่องสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น โดยแบ่งได้เป็น 3 ประการใหญ่ๆ ได้แก่

1) กระบวนการจัดการศึกษาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายทั้งในด้านวิชาการ และด้านการปลูกฝังคุณธรรมเพื่อให้นักเรียนเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันและเป็นภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตที่มีอยู่อ่อนแอ เช่น การเสริมสร้างสัมติวัฒนธรรมทั้งในระดับสันติภาพภายใน เช่น การปลูกฝังและสร้างความตระหนักรู้เรื่องคุณธรรมจริยธรรม ทักษะชีวิต ทักษะการคิดวิเคราะห์ และสันติภาพภายนอก เช่น ทักษะในการสื่อสาร การมีทักษะสังคม ทักษะในการจัดการความขัดแย้ง การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสื่อต่างๆ นอกจากนั้นกระบวนการจัดการศึกษายังให้คุณค่าของคนเก่งแบบเดียวและไม่เรียนรู้จากประสบการณ์ ดังปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“นักเรียนที่ใช้ความรุนแรงส่วนใหญ่ผ่านระบบการศึกษาที่ไม่เห็นด้านดีของเขา การศึกษาที่เน้นคนเก่งแบบแคบ ให้คุณค่าแบบเชิงเดียว คือคนเรียนหนังสือดีเป็นคนดี ที่เหลือกลายเป็น Nobody Child ในขณะเดียวกันก็มีเด็กที่สอบได้ที่ 1 แต่ลุกขึ้นมาฆ่าตัวตาย เผลอโรงเรียน หรือมีอาการรุนแรงแสดงว่าเขาขาดบางอย่างที่ไม่ใช่การศึกษา แต่เป็นทักษะในการจัดการกับสิ่งที่อยู่รอบๆ ตัวและตัวเอง ที่ต้องสร้างไม่สามารถเกิดขึ้นเอง ทั้ง 2 กรณีแสดงให้เห็นว่าเด็กขาดภูมิคุ้มกัน คนที่มีบทบาทในการสร้างภูมิคุ้มกันให้เด็กเหล่านี้ต้องเป็นคนที่มีความสำคัญต่อเด็กและได้รับการยอมรับ” (ทิชา ณ นคร, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

“เด็กห่างวัด โรงเรียนมั้วแต่สนใจจัดการศึกษาให้เด็กเก่งเคมี ฟิสิกส์ไปแข่งขันโอลิมปิก แต่ถามว่าเรากำลังภาคภูมิใจกับเด็กเพียงแค่มือเดียวแล้วบอกว่าเด็กไทยเก่ง แต่พอนั้นไปดูรอบข้าง เด็กอีกประมาณ 10 กว่าล้านคนที่ไม่ได้เก่งแบบเด็กโอลิมปิก นอกจากไม่เก่งแล้วยังอยู่ในสภาวะเสี่ยงของสังคม ในขณะที่การถ่ายทอดหลักธรรมในการดำเนินชีวิต ไม่ได้ถูกย่อยให้เข้าใจและเอาไปใช้ได้ง่าย ลองถามเด็กว่า ศิลปนาติปาตาคืออะไร เด็กอาจรู้ความหมายแต่คงถามกลับว่าตบยุงผิดไหม เช่นเดียวกับความรู้เรื่องวัฒนธรรมที่ถูกเข้าใจว่าเป็นเรื่องหนึ่ง จำต้องยาก ซึ่งตรงนี้เป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่ต้องย่อยสาระเหล่านี้และถ่ายทอดให้เด็กนำไปใช้และเห็นเป็นเรื่องใกล้ตัวได้” (ลัดดา ตั้งสุภาชัย, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

“ปัญหาเด็กใช้ความรุนแรงเกิดจาก 2 ส่วนประกอบกันคือ 1. ภาคครอบครัวอ่อนแอจะด้วยภาวะอะไรก็แล้วแต่ ทั้งความยากจน ความร่ำรวยทำให้ไม่มีเวลาดูแลลูกโดยใกล้ชิด 2. ความอ่อนแอของผู้มีหน้าที่ดูแลเด็กคือโรงเรียน คำว่ากฎ คือคุณต้องปฏิบัติตามแต่กฎระเบียบในโรงเรียนของเราถูกละเลย เพิกเฉยไม่ได้เอามาปฏิบัติจริงจัง เมื่อกฎไม่ใช่กฎเด็กก็ไม่เคารพ ถ้าใช้ความรุนแรงแล้วไม่ถูกลงโทษหรือปฏิบัติอะไรที่แสดงให้เห็นว่าผิดเขาก็ไม่รู้สึก นอกจากนั้นมาตรฐานกฎหมายของเราค่อนข้างให้เครดิตกับเด็กและเยาวชนสูงมาก ไม่ว่าเด็กทำความผิดในระดับรุนแรงแค่ไหนก็มักจะได้รับยกเว้น แค่ไม่ไปโรงเรียน สอบตกอย่างมากก็สอบซ่อม ซ่อมจนเรียนเลยไปถึงชั้นไหนแล้วตกทุกชั้น ชั้นต้นๆยังไม่ผ่านเลยจนคุณหมดยอมให้ผ่านไปไม่มีการซ้ำชั้น” (ธิตี แสงสว่าง, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554)

2) โครงสร้างและความสัมพันธ์ของครอบครัวเปลี่ยนไปจากในอดีต ที่ส่งผลต่อการดูแลเอาใจใส่ในครอบครัว เช่น ครอบครัวแตกแยก ครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว ครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่กับญาติที่มีใช้บิดามารดา ฯลฯ นอกจากนั้นสมาชิกในครอบครัวยังขาดการสื่อสารภายในครอบครัว

“โครงสร้างครอบครัวทุกวันนี้เปลี่ยนไป กว่า 70% ของเด็กอาศัยอยู่กับครอบครัวที่ไม่ใช่ครอบครัวสมบูรณ์แบบแต่ก่อน พ่อแม่แยกทางกัน ต่างคนต่างมีครอบครัวใหม่ ที่ถูกให้ญาติเลี้ยง ให้ความสำคัญกับการทำมาหากินเพราะความจำเป็นทางเศรษฐกิจ หรือไม่พ่อแม่ก็เลี้ยงตามใจมากเกินไปเพราะไม่มีเวลา” (สมเกียรติ ขอบผล, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

“ตอนนี้มีหลักสูตรการเรียนการสอนมากมาย แต่ไม่มีการสอนการเป็นพ่อแม่ที่ดี อาจารย์สายสุรีย์ (สายสุรีย์ จตุกุล: ผู้วิจัย) ใช้คำว่าเลี้ยงลูกตามยถากรรม หรือเปิดคู่มือ เลี้ยงบ้างไม่เลี้ยงบ้างเพราะปัญหาเศรษฐกิจคือพ่อแม่ไม่ทำหน้าที่ที่ควร” (กรรณิการ์ รัตนมณี, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

3) เด็กเห็นตัวอย่างและซึมซับความรุนแรงที่สอดแทรกและจงใจแสดงให้เห็นจนเป็นเรื่องปกติ จากการดำรงชีวิตประจำวัน เช่น ครอบครัว สิ่งแวดล้อม และสื่อประเภทต่างๆ โดยปราศจากภูมิคุ้มกัน การรู้เท่าทัน และการกลั่นกรอง

“สาเหตุที่มีอิทธิพลให้พฤติกรรมนักเรียนเปลี่ยนนอกจากการเลี้ยงดู สิ่งแวดล้อม สภาพครอบครัว การศึกษา เศรษฐกิจและสังคม ที่เพิ่มมาคือสื่อในส่วนที่เป็นทั้ง Communication และ Transportation ที่ส่งผลถึงวิถีชีวิตเปลี่ยน เด็กใช้เวลาเดินทางจากบ้านไปโรงเรียนนานกว่าเดิม ระหว่างนั้นได้ซึมซับความรุนแรงตลอดเส้นทาง คนแต่งตัวดีๆ ด่าทอกัน ใช้คำหยาบอยู่ตามถนน กลับบ้านครอบครัวก็สื่อสารกันน้อยลง เด็กไม่ได้ถูกฝึบส่วนที่เป็นภูมิคุ้มกันไว้และซึมซับหลายอย่างจากสื่อออนไลน์ ละคร ชาว กลายเป็นความเคยชิน โดยปราศจากการควบคุม ผู้ใหญ่เองยังแยกแยะไม่ได้” (สุระ เกนทะนะศิล, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2554)

“เด็กมีโอกาสได้รับรู้ เห็นเหตุการณ์ความรุนแรงรูปแบบต่างๆ มาด้วยตัวเอง โดยไม่มีข้อมูลอื่นมาถ่วงดุล แล้วตัดสินใจแบบสุดโต่งโดยใช้วุฒิภาวะและประสบการณ์ของตนที่มองว่าทำแล้วคนยอมรับ เเท มีที่ยืนในสังคม” (ทิวา ณ นคร, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้นจะเห็นว่า จากการที่ผู้เชี่ยวชาญหลายท่านวิเคราะห์สาเหตุของการขาดสันติวัฒนธรรมในนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากประสบการณ์และมีความคิดเห็นคล้ายคลึงกันว่า สาเหตุหลัก 3 ประการ ได้แก่ ปัญหาด้านการศึกษา ด้านครอบครัว และด้านนักเรียน ส่งผลถึงการรับรู้ ความรู้สึกรู้จักคิด และการมีพฤติกรรมแสดงออกที่มีความรุนแรงมากขึ้น นั้น สิ่งที่สำคัญที่มีผลต่อการสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดในนักเรียนโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ จะต้องให้ความสำคัญกับการสร้างสันติภาพภายใน เพื่อให้เด็กมีความตระหนักในคุณธรรมจริยธรรม มีทักษะชีวิต และการคิดวิเคราะห์ เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตและการ

รับรู้ข้อมูลและการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น และเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันโดยมีสันติภาพภายนอก เช่น มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะสังคม ทักษะในการจัดการความขัดแย้ง การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสื่อ โดยต้องมีการสร้างกระบวนการหรือกลไกเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เหมาะสมและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น โดยสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในการดำเนินการ

2.2.2 การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ข้อเสนอแนะจากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ดังนี้

1) กระบวนการป้องกัน

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่าน ให้ความสนใจในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในกระบวนการป้องกันสูงสุด โดยสามารถสรุปวิธีการในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน จำแนกออกเป็นได้ 4 วิธี ได้แก่

1.1) การให้ความรู้ การฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติหรือจิตสำนึก เพื่อสร้างสันติภาพภายใน ในเรื่องเกี่ยวกับสันติภาพ การไม่ใช้ความรุนแรง การรู้จักตนเอง การยอมรับความแตกต่าง การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา สันติภาพภายนอก เช่น มีทักษะในการสื่อสาร ทักษะสังคม ทักษะในการจัดการความขัดแย้ง การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสื่อ ฯลฯ ผ่านการจัดกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร เป็นต้น โดยกระทรวงศึกษาธิการควรเริ่มจากการวิเคราะห์หลักสูตรและกิจกรรมที่มีอยู่เดิมที่มีการสอดแทรกการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมไว้อยู่แล้วหรือมีส่วนที่สอดแทรกความรุนแรงลงไป เนื้อหาสาระเหล่านั้น และพิจารณาเพิ่มเนื้อหาสาระเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับพัฒนาการตามช่วงวัย โดยส่งเสริมให้เริ่มปลูกฝังตั้งแต่อายุน้อยและปลูกฝังอย่างต่อเนื่อง ปรากฏในคำให้สัมภาษณ์ดังนี้

“ส่วนที่ 1 ใช้แนวคิดหลักเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนจัดกิจกรรมโดยลงมือทำจริงและได้รับการสนับสนุน ส่วนที่ 2 ส่วนของครู ใช้ภาวะที่เลี้ยง ใช้วินัยเชิงบวก ในการปรับพฤติกรรมเด็ก ส่วนที่ 3 สำคัญที่สุดคือการเรียนการสอน ตอนนี้อยู่ วิเคราะห์หลักสูตร ป.1- ป.6 เพื่อดูว่ามีประเด็นที่ช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมอยู่ตรงไหน แล้วเสริมหรือเพิ่มตรงนั้นเพื่อป้องกัน กระทรวงคอยไล่ตามแก้ปัญหาไม่ไหว ใช้การเสริมสร้างทักษะชีวิต โดยทำคู่มือไว้ สามารถสร้างทักษะชีวิตที่ดีที่ช่วย

ให้เด็กอยู่รอดปลอดภัย WHO กำหนดไว้ 12 ตัวเรามา group รวม 4 ตัว เพื่อให้จำง่าย ได้แก่ ตระหนักรู้เห็นคุณค่าในตนเอง คิดวิเคราะห์ ตัดสินใจแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ จัดการอารมณ์กับความเครียด และสัมพันธ์ภาพ บุรณาการกับ 8 กลุ่มสาระ ไว้ใช้ในวิชาแนะแนวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อสร้างให้เด็กสามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ และอยู่ในสังคมได้ ให้โรงเรียนส่งเสริมให้เด็กมีโอกาสจัดกิจกรรมด้วยตนเองโดยใช้แผนการศึกษาเดิมแต่เพิ่มเทคนิค RCA เข้าไป คือ Reflect , Connect และ Apply Reflect คือสะท้อนสิ่งที่เรารู้จากทุกกิจกรรม นอกเหนือจากเนื้อหา เช่น เรียนประวัติศาสตร์เรื่องพระเจ้าตากจบแล้วได้อะไร ไม่ต้องบอกว่าพระเจ้าตากรวบรวมไพร่พลเข้าตีเมืองจันทร์ สิ่งที่ได้เรารู้จักเป็นเรื่อง การสร้างพลังในการทำงานสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้คนอื่นเห็นที่จะทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จ และ Connect คือโยงว่าสิ่งที่ได้เรารู้นั้นไปใช้อะไรได้ในชีวิตประจำวัน แล้วลงมือทำ Apply” (สายพันธุ์ ศรีพงศ์พันธุ์กุล, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

“การป้องกัน เราควรสร้างจิตสำนึกหรือความรับผิดชอบให้เด็กตั้งแต่เล็ก โดยฝังที่จำเป็นของมนุษย์ (people ware) ที่ประกอบด้วย behavior พฤติกรรม กับ habit ความเคยชิน ซึ่งรัฐบาลไม่ได้ปลูกฝังให้เด็กเลย ดูอย่างญี่ปุ่นเค้าปลูกฝังความเคยชิน (habit) เรื่องความซื่อสัตย์ ฝึกความอดทน มีวินัยมาตั้งแต่เด็ก ทุกวันนี้โลกเปลี่ยนไปแม้วัยรุ่นจะมีพฤติกรรม (behavior) ประหลาดแค่ไหน แต่ habit ที่ดีไม่เคยเปลี่ยนเลย” (สุระ เกนทะนะศิล, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2554)

1.2) การจัดพื้นที่ และเวลาที่ให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของตนเองที่แตกต่างกันได้เต็มตามศักยภาพ ให้เกิดการค้นพบและยอมรับในความสามารถของตนเองและผู้อื่น เกิดการยอมรับและภาคภูมิใจ และมีการแสดงออกที่สร้างสรรค์ การมีจิตอาสา การมีสุนทรียในการใช้ชีวิต และการมีจิตใจที่ละเอียด การรู้และเข้าใจคุณค่าของคำสอนทางศาสนาและวัฒนธรรมไทย การรู้เท่าทันสื่อ ฯลฯ

“กิจกรรมที่จัดในโรงเรียนเดี๋ยวนี้ไม่ได้สนใจแก่นของกิจกรรม เช่น การมีน้ำใจเป็นนักกีฬาในการแข่งกีฬา ความภาคภูมิใจในการร่วมกิจกรรมต่างๆ สาระสำคัญการทำบุญ เช่น พวกการปลูกฝังให้เกิดจิตใจที่ดั่งมหายไป การจะทำให้ปัญหาเด็กตกตบตีกันหมดไป ไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ปลายเหตุแต่ต้องแก้ที่ต้นเหตุ

ถ้าปลูกฝังให้เด็กปลูกต้นไม้ เลี้ยงสัตว์ พวกนี้จะไม่ทำรุนแรงและไม่ทำร้ายคนอื่น แต่เดี๋ยวนี้เรากลับทำให้เด็กทุกคนเป็นอย่างนี้ไม่ได้ อย่างรุ่นแม่ใช้การเรียนเรื่องนก ทางเขนทำให้เห็นใจและเข้าใจคนอื่นตั้งแต่เด็ก เดี่ยวนี้กิจกรรมที่สร้างให้เกิดสุนทรีย์ ไม่มี อย่างตอนเด็กๆ เดินไปโรงเรียนได้กลิ่นดอกไม้ก็รู้ว่านี่คือดอกสายหยุดแล้วจะไปหาว่าอยู่ตรงไหน เพราะมีเวลาไม่ต้องรุดตูดอย่างปัจจุบัน พอมีความสุข จินตนาการอะไรต่างๆ ก็เกิด เด็กถึงเก่งและอ่อนโยน” (สมเกียรติ ชอบผล, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

1.3) การจักระบบสนับสนุน เช่น การตรวจตรา ตรวจสอบ การจัดทำฐานข้อมูลนักเรียนที่มีความเสี่ยง การรณรงค์ประชาสัมพันธ์ การส่งเสริมให้สื่อเผยแพร่รายการที่สร้างสรรค์ การกำจัดสื่อร้ายด้วยการจักระบบกลั่นกรองที่มีประสิทธิภาพและมีการกำกับการดำเนินงานตามกรอบกฎหมายที่จริงจัง การสร้างควมมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชนในการสอดส่องดูแล ร่วมเป็นหูเป็นตา สังเกตพื้นที่เสี่ยงและพฤติกรรมที่เป็นสัญญาณตั้งต้นที่จะนำไปสู่ความรุนแรง ตลอดจนใช้ระบบเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ให้ทำงานเต็มที่และมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ระบบการเรียนการสอน ระบบกิจกรรม และระบบดูแลช่วยเหลือ เป็นต้น

“ระบบหลักของโรงเรียนมีแค่ 3 ระบบ ระบบการเรียนการสอน ระบบกิจกรรม และระบบดูแลช่วยเหลือแต่ละระบบก็ทำงานไม่เหมือนกัน เด็กคนไหนมีปัญหาการเรียนเราก็ใช้ระบบการเรียนการสอนและระบบกิจกรรมนักเรียนนำ แต่ถ้าเอาพฤติกรรมเด็กเป็นตัวหลักระบบที่เป็นแกนกลางคือระบบดูแล และระบบที่เหลือคือการเรียนการสอนและระบบกิจกรรมนักเรียนก็จะเป็นตัวเสริม พุดง่าย ๆ ถ้าเราดูแลนักเรียนดี ขณะเดียวกันการเรียนการสอนก็ไม่น่าเบื่อกิจกรรมก็ส่งเสริมเด็กให้สำเร็จ ถ้าตั้งใจทโยใหม่ต้องการคุณลักษณะของเด็กที่ดี มีความคิดสร้างสรรค์ ได้แสดงความสามารถของเด็กอย่างเต็มที่ ตัวนี้ระบบกิจกรรมนักเรียนก็จะเป็นหลัก ใช้ระบบการเรียนการสอนที่เอื้ออำนวย ไม่ใช่เด็กทำกิจกรรมก็ว่า และระบบดูแลช่วยเหลือที่ดีก็คือครูเห็นว่าถ้าเด็กคนไหนเขามีความสามารถด้านไหนที่จะมาชดเชยด้านลบเขาได้ก็ส่งเสริมเขาในทางที่เหมาะสม ถ้าพุดตามแนวคิดขององค์กร ก็ต้องจักระบบหลักให้ดีโดยเอาระบบสนับสนุนทั้งหลายเรื่องบริหารทรัพยากร เรื่องพัฒนาคนอะไรต่างๆ เข้ามาช่วย” (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2554)

1.4) การสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agents) หรือแกนนำที่เป็นนักเรียนที่ได้รับการยอมรับเพื่อทำกิจกรรม ให้ความรู้ ร่วมเป็นเครือข่ายและอาสาสมัครในการสำรวจ สอดส่อง การสังเกตรายบุคคล เป็นตัวแบบที่ดี และเป็นผู้ประสานงานระหว่างนักเรียนด้วยกันบนพื้นฐานการยอมรับและเข้าใจซึ่งกันและกัน ดังนี้

“โรงเรียนมีลักษณะในการส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมสาธารณะ เหมือนนครปฐมโมเดล จะลดความก้าวร้าวหรือความรุนแรงของเด็กลงไปได้ เพราะเด็กแต่ละคนจะมีโอกาสประสบความสำเร็จตามศักยภาพของตัวเอง ปัจจุบันอย่างที่บอก ความเสมอภาคทางการศึกษาไม่ได้แปลว่าต้องเหมือนกันทุกอย่าง หากแต่หมายถึงการที่เด็กแต่ละคนได้พัฒนาตามศักยภาพที่เขามี ถ้าเด็กเก่งเลข เก่งวาดเขียน เก่งพละ เก่งเรื่องทำเครื่องไม้เครื่องมือประดิษฐ์ต่างๆ ก็มีโอกาที่จะประสบความสำเร็จกันทั้งนั้น เช่นเด็กโรงเรียนนเรศวร ห้วยผึ้ง อ่านหนังสือไม่ออกแต่ชอบเล่นลิเก คุณหญิงกษมา (กษมา วรวรรณ: ผู้วิจัย) ก็เอาลิเกไปสอนให้เล่น เด็กตัวเล็กที่ไม่เคยอ่านหนังสือได้ในที่สุดก็อ่านหนังสือได้ และมีความภาคภูมิใจ ได้รับการยกย่อง ส่งผลถึงการประสบความสำเร็จในการเรียน จากเด็กไม่ค่อยรู้เรื่องเท่าไร” (สมเกียรติ ชอบผล, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

“การจัดการวางแผนเสริมสร้างเด็ก ซึ่ง พม. (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์: ผู้วิจัย) ให้งบประมาณสนับสนุน อบต.(องค์การบริหารส่วนตำบล: ผู้วิจัย) และเทศบาล โดยแต่ขั้นตอนจะผ่าน พมจ. (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด: ผู้วิจัย) ให้เลือกพื้นที่ และจัดอบรมครูในระดับท้องถิ่นให้จัดเวทีเด็กและเยาวชนในพื้นที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การแข่งกีฬา การสอนการบ้าน หรือสอนพิเศษเด็กหลังเลิกเรียนมีบ้างแต่ก็ยังมีน้อย กิจกรรมคาราวานเป็นกิจกรรมที่ตั้งขึ้นเพื่อให้เด็กที่เข้าร่วมตามความสมัครใจได้แสดงความสามารถและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ที่สร้างสรรค์ ได้รับการยอมรับ และใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยสามารถจัดในวันหยุดซึ่งจะได้ทั้งเด็กในโรงเรียนและนอกโรงเรียน” (กรรณิการ์ รัตนมณี, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

2) กระบวนการแก้ไข

ในส่วนของกระบวนการแก้ไข จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่าน เห็นด้วยในการให้ผู้ที่ทำหน้าที่รับผิดชอบ มีประสบการณ์และความเข้าใจ ผ่านการอบรม และมีความเชี่ยวชาญโดยตรงเป็นผู้เข้าไปทำหน้าที่และมีบทบาทในการแก้ไข โดยความคิดเห็นของผู้ทรงเชี่ยวชาญจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกผู้เชี่ยวชาญจำนวน 6 ใน 10 ท่าน ได้กล่าวถึง กลุ่มผู้ใหญ่ เช่น ตำรวจ นักจิตวิทยา ครู ผู้บริหาร สารวัตรนักเรียน และผู้เชี่ยวชาญอีก 4 ใน 10 ท่าน ได้กล่าวถึงการใช้กลุ่มเด็กเข้าไปเป็นผู้ดำเนินการแก้ไข เช่น สถานักเรียน คณะกรรมการนักเรียน นักเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อนช่วยเพื่อน ฯลฯ ดังนี้

“การเข้าแก้ไขปัญหาคือต้องใช้คนที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง คนอื่นเข้าไปกลายเป็นยุ่งไม่เข้าเรื่อง เด็กไม่เชื่อไม่หยุด ดังนั้นต้องมีการอบรม สร้างข้อตกลง กำหนดตัวคนทำหน้าที่ (Branding) และประชาสัมพันธ์ให้สังคมทั่วไปทราบว่าคนเหล่านี้เป็นเจ้าหน้าที่ที่มีสิทธิในการดำเนินการเรื่องนี้ นอกจากนั้นในกรณีที่เหตุการณ์ไม่รุนแรงมากผู้ใหญ่คนอื่นไม่ควรนั่งดูตาย คิดว่าไม่ใช่เรื่องของตน ควรสร้างกระบวนการรณรงค์เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแทรกแซงโดยสังคม (social sanction) เมื่อเห็นความไม่ดีไม่งามเล็กๆ น้อยๆ หรือสัญญาณว่าจะเกิดความรุนแรงตั้งแต่เนิ่นๆ” (สุระ เกษณะศิล, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2554)

“แต่ก่อนตำรวจจะทำงานร่วมกับครู ห้างร้าน มีสารวัตรนักเรียน มีการตกลงกันเป็นกิจจะลักษณะ พอมีเหตุการณ์บุคคลเหล่านี้สามารถแจ้งเหตุไปที่คนเกี่ยวข้อง เข้าแทรกแซง แก้ไขเหตุการณ์ได้ทันที แต่ต้องมีการอบรมและตกลงกันก่อน แต่เดี๋ยวนี้งานนี้หายไป ความรุนแรงของเด็กเรื่องการตบตีกัน หนีเรียน ดูเป็นเรื่องเล็กๆ ถูกมองข้ามไม่ค่อยมีคนอยากเข้าไปยุ่ง แต่จริงๆ มีเยอะมากและสำคัญ เพราะเด็กพวกนี้ต่อไปก็โตเป็นผู้ใหญ่ที่อาจจะบ่มเพาะและสร้างความรุนแรงให้แก่สังคมได้” (ธิตติ แสงสว่าง, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554)

“การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยการให้นักเรียนเป็นผู้แก้ปัญหาเอง ทำได้โดยอบรมให้ความรู้สร้างผู้เจรจาไกล่เกลี่ยและใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ไม่มุ่งหาคนผิด เด็กเหล่านี้นอกจากจะได้รับการยอมรับจากเด็กด้วยกันที่ทำให้สามารถหยุดความขัดแย้งได้ทันที่และไม่ลุกลามใหญ่โตแล้ว ยังช่วยลด

ภาระของครู และผู้ใหญ่ในการวิ่งตามแก้ปัญหาโดยปราศจากความเข้าใจ” (ฉัตร
ประทีปธรรตนา, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2554)

3) กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ พบว่า การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมใน
กระบวนการฟื้นฟู ควรจะประกอบด้วยทำให้คำปรึกษาโดยผู้เชี่ยวชาญและนักจิตวิทยา การทำ
กิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากเหตุการณ์ ปรับพฤติกรรมและฟื้นฟูจิตใจ การสร้างกิจกรรม
เพื่อให้ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำได้มีโอกาสแสดงความสามารถด้านอื่นๆ เพื่อให้สังคมเกิดการ
ยอมรับและสามารถปรับตัวและกลับคืนสู่สังคมได้ และในกรณีที่ปัญหามีความรุนแรงมากอาจ
ต้องมีกระบวนการส่งต่อเพื่อให้เด็กย้ายไปในสังคมหรือที่ใหม่ หลังการปรับพฤติกรรมแล้ว ดังคำให้
สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“โรงเรียน และผู้เกี่ยวข้องต้องให้ความสำคัญในการเยียวยาฟื้นฟูผู้ที่ผ่าน
เหตุการณ์ความขัดแย้งและความรุนแรงไม่ว่าจะเป็นปัญหาเล็กน้อยเพียงใด ถ้า
เป็นไปไม่ได้ไม่ควรปล่อยผ่านทั้งสิ้น การที่เด็กเข้าสู่วงจรความขัดแย้งความรุนแรง
ย่อมแสดงให้เห็นว่าเด็กมีความคับข้องใจและขาดภูมิคุ้มกันที่ดี การเยียวยาฟื้นฟูที่
ดีควรทำโดยผู้ที่มีความเชี่ยวชาญหรือนักจิตวิทยา ผ่านการให้คำปรึกษา การจัด
กิจกรรมฟื้นฟู และกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น ให้มีการแสดงความสามารถในด้านอื่นๆ
และหาช่องทางส่งต่อที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เด็กสามารถเดินต่อไปข้างหน้าได้
จริงๆ การให้คำปรึกษาและปรับพฤติกรรมต่างๆ ไม่ใช่ทำเฉพาะที่ตัวเด็กเท่านั้นแต่
ต้องรวมถึงบุคคลที่แวดล้อมตัวเด็กด้วย เช่น พ่อแม่ ครู เพื่อน คู่กรณี” (ศศกร วิชัย,
สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2554)

สอดคล้องกับทิวา ณ นคร ที่กล่าวว่า

“การเยียวยาฟื้นฟูเด็กจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยถ้าไม่มีการให้เด็กได้ครุ่นคิด
เรียนรู้จากเหตุการณ์ที่ผ่านมา ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนอาจใช้ประโยชน์จาก
เรื่องราวเดียวกันให้บทเรียนกับนักเรียนคนอื่นๆ ได้เรียนรู้ร่วมกันโดยเปลี่ยนตัว
ละครและเหตุการณ์เล็กน้อย คนที่จะทำหน้าที่ให้คำปรึกษาและปรับพฤติกรรมของ
เด็กจะต้องเป็นคนที่มีความเชี่ยวชาญและที่สำคัญต้องเป็นคนที่เด็กยอมรับ

ไม่เช่นนั้นกระบวนการทุกอย่างก็จะมีประโยชน์” (ทิชา ณ นคร, สัมภาษณ์,
16 สิงหาคม 2554)

โดยสรุป จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างสันติ
วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน สรุปข้อเสนอแนะได้ดังนี้

1) สาเหตุของการขาดสันติวัฒนธรรมในนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่

ปัญหาทางการศึกษา กระบวนการจัดการศึกษาและการสร้างสันติวัฒนธรรมใน
สถานศึกษาอ่อนแอ ไม่สามารถสร้างสันติภาพภายใน ด้วยการปลูกฝังเรื่องคุณธรรมจริยธรรม
ทักษะชีวิต ทักษะการคิดวิเคราะห์ และสันติภาพภายนอก เช่น ทักษะในการสื่อสาร การมีทักษะ
สังคม ทักษะในการจัดการความขัดแย้ง การรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสื่อต่างๆ ได้จริงและให้
คุณค่าของคนแก่แบบเดียวและไม่เรียนรู้จากประสบการณ์

ปัญหาด้านครอบครัว เนื่องจากโครงสร้างและความสัมพันธ์ของครอบครัวเปลี่ยนไปจากใน
อดีต ที่ส่งผลต่อการดูแลเอาใจใส่และการสื่อสารภายในครอบครัว

ปัญหาด้านนักเรียน เด็กเห็นตัวอย่างและซึมซับความรุนแรงจากการดำรงชีวิตประจำวัน และ
สื่อประเภทต่างๆ โดยปราศจากภูมิคุ้มกัน และการกลั่นกรองจนเป็นเรื่องปกติ

2) แนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ทำได้โดย

กระบวนการป้องกันทำได้โดยการให้ความรู้ การฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติหรือจิตสำนึก
เพื่อสร้างสันติภาพภายใน และสันติภาพภายนอก ผ่านการจัดกระบวนการเรียนการสอนและ
กิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดพื้นที่ และเวทีให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และพัฒนา
ความสามารถของตนเองที่แตกต่างกันได้เต็มตามศักยภาพ ให้เกิดการค้นพบและยอมรับใน
ความสามารถของตนเองและผู้อื่น และมีการแสดงออกที่สร้างสรรค์ จัดระบบสนับสนุน และสร้าง
การมีส่วนร่วมกับครอบครัวและชุมชนในการป้องกัน ตลอดจนกำกับการใช้ระบบที่โรงเรียนมีอยู่ให้
ทำงานเต็มที่และมีประสิทธิภาพ และสร้างผู้แทนหรือแกนนำที่เป็นนักเรียนที่ได้รับการยอมรับร่วม
เป็นเครือข่ายและอาสาสมัครในการป้องกัน

กระบวนการแก้ไข ให้ใช้ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบ มีประสบการณ์และความเข้าใจ ผ่านการ
อบรม และมีความเชี่ยวชาญโดยตรงเป็นผู้เข้าไปทำหน้าที่และมีบทบาทในการแก้ไข โดย
ประกอบด้วย 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ใหญ่ เช่น ตำรวจ นักจิตวิทยา ครู ผู้บริหาร สารวัตรนักเรียน และ
กลุ่มเด็ก เช่น สภานักเรียน คณะกรรมการนักเรียน นักเจรจาไกล่เกลี่ย เพื่อนช่วยเพื่อน ฯลฯ

กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู ได้แก่ การจัดนักจิตวิทยาลงไปโรงเรียนเพื่อให้คำปรึกษาและ
ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากเหตุการณ์ ปรับพฤติกรรมและฟื้นฟูจิตใจ การสร้างกิจกรรม

เพื่อให้ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำได้มีโอกาสแสดงความสามารถด้านอื่นๆ เพื่อให้สังคมเกิดการยอมรับและสามารถปรับตัวและกลับคืนสู่สังคมได้ และในกรณีที่ปัญหาที่มีความร้ายแรง อาจต้องมีกระบวนการส่งต่อเพื่อให้เด็กย้ายไปในสังคมหรือที่ใหม่หลังการปรับพฤติกรรม ฯลฯ

อย่างไรก็ดี ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่านมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า ในปัจจุบันมีแนวคิดและกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่สามารถนำไปใช้ได้หลายแนวคิด เพียงแต่ในระดับนโยบาย ไม่ได้มีการกำหนดนโยบายที่ระบุการให้ความสำคัญในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจน และไม่ได้กำหนดให้การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์หนึ่งในการประเมินคุณภาพโรงเรียน ถึงแม้จะเปิดโอกาสให้มีการสร้างอัตลักษณ์โรงเรียน แต่ประเด็นสันติวัฒนธรรมไม่ได้ถูกหยิบยกมาใช้เท่าที่ควร ทำให้โรงเรียนไม่ได้ให้ความสำคัญในการดำเนินการอย่างจริงจังและครบถ้วนทั้ง 3 กระบวนการทั้งการป้องกัน แก้ไข และเยียวยาฟื้นฟู รวมทั้งไม่ได้ส่งเสริมให้นักเรียนที่มีศักยภาพมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมด้วยตนเองโดยมีผู้ใหญ่คอยสนับสนุน (กรรณิการ์ รัตนมณี, *สัมภาษณ์*, 16 สิงหาคม 2554 ทิชา ณ นคร, *สัมภาษณ์*, 16 สิงหาคม 2554 และสมเกียรติ ชอบผล, *สัมภาษณ์*, 23 กันยายน 2554) แต่จะมีความตื่นตัวในการดำเนินการเมื่อเกิดปัญหานักเรียนใช้ความรุนแรงเป็นครั้งคราว โดยไม่รู้จะจัดการอย่างไรและมักจะแก้ปัญหาด้วยการขจัดนักเรียนออกจากกระบวนการศึกษา และหาผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาเป็นผู้รับผิดชอบในการแก้ไข โดยไม่ได้วิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจบริบท ปัญหาและศักยภาพของคนที่เข้ามาช่วยเหลือได้ในพื้นที่ (ชลัท ประเทือง รัตนา, *สัมภาษณ์*, 25 สิงหาคม 2554 ธิติ แสงสว่าง, *สัมภาษณ์*, 14 กันยายน 2554 และศศกร วิชัย, *สัมภาษณ์*, 28 กรกฎาคม 2554) ในขณะที่ระดับสถานศึกษาขาดความรู้ความเข้าใจ และขาดผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ในการนำแนวคิดและกระบวนการในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีต้นแบบที่ดีต่างๆ มาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน หรือนบูรณาการเข้ากับการจัดการเรียนการสอนปกติ โดยฝึกให้นักเรียนรู้จักคิดวิเคราะห์และแสดงออกในทางที่เหมาะสมเพื่อสะท้อนความคิดเห็นเหล่านั้น (สายพันธุ์ ศรีพงศ์พันธุ์กุล, *สัมภาษณ์*, 23 กันยายน 2554) ขาดความเข้าใจและทักษะในการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีผ่านการสอนในเรื่องศาสนา และวัฒนธรรม ทำให้เด็กไม่ได้ถูกปลูกฝังให้มีวัฒนธรรมและคุณธรรมที่ดีและสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต (ลัดดา ตั้งสุภาชัย, *สัมภาษณ์*, 16 สิงหาคม 2554 และสุระ เกนทะนะศิลป์, *สัมภาษณ์*, 2 กันยายน 2554) นอกจากนี้โรงเรียนส่วนใหญ่ยังมองว่าการเพิ่มประเด็นที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในการจัดการเรียนการสอนและการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนเป็นการเพิ่มภาระงานให้แก่ครู ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนแอในการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อส่งเสริมการดำเนินการต่างๆ ของ

โรงเรียนที่มีอยู่ (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ , สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2554) ซึ่งเป็นแนวคิดสำคัญที่สามารถนำมาสนับสนุนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้

2.2.3 แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 10 ท่าน เกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นว่า มีการกล่าวถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานทั้ง 3 กระบวนการ ในลักษณะองค์ประกอบและรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติภาพภายในและสันติภาพภายนอก ดังนี้

1) องค์ประกอบและรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือ

จากการสัมภาษณ์ พบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ข้อคิดเห็นในการกำหนดองค์ประกอบและรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ดังนี้

1.1) องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานแบ่งเป็น 2 ระดับ คือระดับนโยบายและระดับสถานศึกษา จากคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“ต้องมองเครือข่ายโดยมีสถานศึกษาเป็นฐานออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับ Macro ต้องดึงหน่วยงานหรือองค์กรที่มองปัญหาและมีแนวทางในระดับใหญ่เข้าไป เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ สื่อมวลชน ฯลฯ โดยเข้าไปในลักษณะของความชัดเจนในนโยบาย องค์ความรู้ การสนับสนุนตัวบุคคลเพื่อให้ความร่วมมือช่วยเหลือ เป็นต้น กับเครือข่ายแบบ Micro คือระดับโรงเรียน ก็คือพวก ครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ชุมชนรอบๆ ตัวนักเรียนเอง โรงเรียนใกล้เคียง ที่มีความร่วมมือในการดำเนินงาน 3 ระบบของโรงเรียนอยู่แล้ว ไม่ต้องสร้างขึ้นใหม่และกำกับติดตามให้เครือข่ายในแต่ละระบบทำงานให้เต็มที่ดีกว่า คือมีเครือข่ายอยู่แล้วแต่ไม่ค่อยทำงานเต็มที่ ปัญหามันก็เกิด” (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2554)

โดยมีรายละเอียดคือ

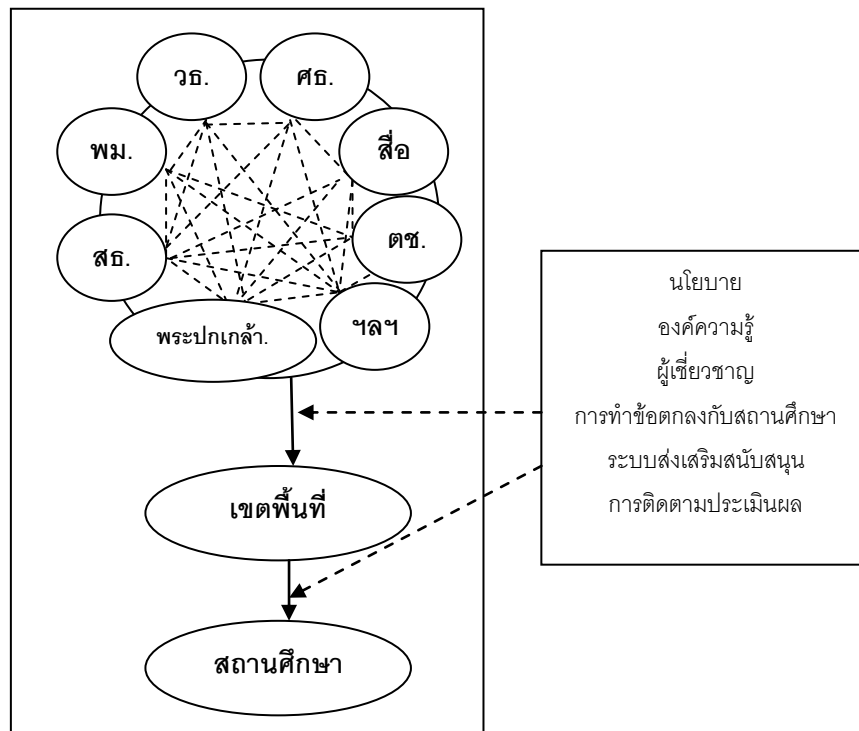
1.1.1) เครือข่ายระดับนโยบาย ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ (สตช.) องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.) สถาบันพระปกเกล้า กระทรวงต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (พม.) กระทรวงสาธารณสุข (สธ.) ฯลฯ ดังนี้

“ในการจัดการรวานเสริมสร้างเด็ก เราให้เงินสนับสนุนที่ อบต. กับเทศบาล แต่ขั้นตอนจะผ่าน พม. จังหวัดให้เลือกพื้นที่ เราจะอบรมให้ครู ก และครู ข ระดับท้องที่ จัดเวทีเด็กและเยาวชนในพื้นที่ และให้เงินสนับสนุนเพื่อให้จัดกิจกรรมเกี่ยวกับเด็กในพื้นที่ สร้างพื้นที่สร้างสรรค์ สอนการบ้าน หรือสอนพิเศษเด็กหลังเลิกเรียนบ้าง กิจกรรมคาราวานสร้างขึ้นเพื่อให้เด็กเข้าร่วมตามอัธยาศัยทั้งเด็กในโรงเรียนและนอกโรงเรียน โดยกระทรวงประสานกับ พม.จังหวัดและโรงเรียน” (กรรณิการ์ รัตนมณี ,สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

“การทำงานในส่วนของภาครัฐ เรามีการทำงานเชื่อมโยงเครือข่ายในระบบหรือกับหน่วยงานภาครัฐ ถ้าเป็น ต่างจังหวัดก็มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นหัวหอกในการขับเคลื่อน และในแต่ละพื้นที่ 77 จังหวัด เรามีศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรมก็จะมีความรู้ที่จะดูแลปัญหา พฤติกรรมความเบี่ยงเบนของสังคม โดยเราทำงานเชื่อมโยงออกไปเขตพื้นที่ ตำรวจ พม. ศธ. มท. ICT วัฒนธรรม บางทีก็มีสำนักพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย เป็นต้น นอกจากนั้นเราก็มีการจัดเวทีชี้ให้เห็นในสังคมตลอด” (ลัดดา ตั้งสุภาชัย, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

เครือข่ายระดับนโยบายควรต้องมีความร่วมมือในการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีรูปแบบหลากหลายและมีทิศทางเดียวกัน และใช้การกำหนดนโยบาย สั่งการ มอบหมาย และขอความร่วมมือไปยังโรงเรียนให้มีการดำเนินงาน โดยเครือข่ายระดับนโยบายควรมีลักษณะเป็นเครือข่ายแบบผสมและเป็นทางการ คือ มีเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน แนวราบ ในขณะที่เครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานกับเขตพื้นที่หรือหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบสถานศึกษาจะเป็นเครือข่ายแนวตั้ง มีหน้าที่จัดองค์ความรู้และกิจกรรมเพื่อสร้างความเข้าใจกับผู้บริหารและครู และอบรมให้ความรู้กับนักเรียน ผู้เชี่ยวชาญคอยให้คำปรึกษา การจัดทำข้อตกลงกับสถานศึกษา จัดระบบส่งเสริมสนับสนุน และมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ มีรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ดังนี้

ภาพที่ 7 องค์ประกอบและรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ระดับนโยบาย : จากการสัมภาษณ์

1.1.2) เครือข่ายระดับสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง วัด และชุมชน ซึ่งเป็นเครือข่ายที่มีความร่วมมือในการดำเนินงานของสถานศึกษาอยู่แล้ว เช่น ความร่วมมือในระบบพื้นฐานของสถานศึกษา ได้แก่ ระบบการเรียนการสอน ระบบกิจกรรมนักเรียน และระบบดูแลช่วยเหลือ และเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่เกิดจากการศึกษาและเข้าใจบริบท หรือวาดแผนที่เครือข่ายที่มีสถานศึกษาเป็นฐานก่อน เพื่อให้เข้าใจถึงปัญหา และศักยภาพของเครือข่ายร่วมกัน โดยความร่วมมือของเครือข่ายที่มีสถานศึกษาเป็นฐานควรมีสมาชิกเครือข่ายที่อยู่ในสถานศึกษาเป็นแกนนำและสร้างเครือข่ายภายในสถานศึกษาให้เข้มแข็งก่อน โดยข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญ เสนอให้มีการส่งเสริมให้นักเรียนที่มีความพร้อมและมีศักยภาพเป็นแกนนำเครือข่ายความร่วมมือเพื่อรับผิดชอบการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยมีครู ผู้บริหาร ผู้ปกครองและชุมชนเป็นผู้สนับสนุน ทั้งนี้ เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในระดับสถานศึกษาควรเป็นเครือข่ายความร่วมมือแนวราบ ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อให้เกิดพลังในการดำเนินงาน โดยพบว่า เครือข่ายในสถานศึกษามีผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

(1) เครือข่ายความร่วมมือที่มีผู้บริหารเป็นแกนนำทั้งแบบเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ ได้แก่ เครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงาน 3 ระบบของโรงเรียน ได้แก่ ระบบการเรียน การสอน ระบบกิจกรรมนักเรียน และระบบดูแลช่วยเหลือ มีสมาชิกเครือข่ายได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง พระ และผู้นำนักเรียน เครือข่ายความร่วมมือที่เป็นทางการของสถานศึกษาสามารถช่วย เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนตั้งแต่กระบวนการป้องกัน จากความร่วมมือในการจัดการ เรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น การปลูกฝังคุณธรรม ทักษะชีวิต กิจกรรมสร้าง คุณลักษณะที่ดีต่างๆ การจัดสภาพแวดล้อมให้ส่งเสริมการเรียนรู้ ฯลฯ เครือข่ายความร่วมมือใน ระบบกิจกรรมและระบบดูแลช่วยเหลือสามารถให้ความร่วมมือในกระบวนการแก้ไขและเยียวยา ฟื้นฟู เช่น การจัดกิจกรรมการให้คำปรึกษา กิจกรรมสร้างความสามัคคี และปรับพฤติกรรม การจัด เวทีหรือพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อแสดงความสามารถที่แตกต่าง และจัดบรรยายภาคภายในโรงเรียนที่ ส่งเสริมการเรียนรู้และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ฯลฯ

“เครือข่ายในโรงเรียนต้องเริ่มก่อน เช่น ผู้บริหาร ครู บุคลากรในโรงเรียน ต้องเข้าใจทิศทางเดียวกัน วิธีการสอนของครูต้องมีสันติวัฒนธรรมใช้วัฒนธรรมการ สอนอีกแบบหนึ่ง ผู้ปกครองก็ต้องเข้าใจการอบรมเด็ก เพราะเด็กส่วนใหญ่อยู่กับ ผู้ปกครอง ไปจนถึงเจ้าหน้าที่ธุรการ เจ้าหน้าที่การเงิน ถ้าจะเอาให้เต็มที่ปลายทาง ต้องเป็นแบบนี้ทั้งโรงเรียน เสร็จแล้วก็ขยายออกไปที่ชุมชน และอาจต้อง map รอบๆ ชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงเรียนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับโรงพัก ร้านอาหารรอบๆ ตามบริบทแวดล้อมของแต่ละโรงเรียนไม่เหมือนกัน ทั้งโรงเรียนที่ เอื้อต่อการเกิดสันติวัฒนธรรม หรือโรงเรียนที่เสี่ยงหรือมีความรุนแรงอยู่แล้ว คงต้องมี วิธีจัดการและสร้างเครือข่ายขึ้นมาต่างกัน” (ชลัท ประเทืองรัตนา, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2554)

(2) เครือข่ายที่มีนักเรียนเป็นแกนนำทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยมี สมาชิกเครือข่าย เช่น ผู้บริหาร ผู้ปกครอง ครู นักเรียน และชุมชน (ร้านค้า รถรับจ้าง บริษัทเอกชน สถานีดารวจ โรงพยาบาล ห้างสรรพสินค้า ตลาด วัด ฯลฯ) ให้ความร่วมมือในการจัดกิจกรรม ต่างๆ ของโรงเรียนที่มีนักเรียนเป็นผู้ดำเนินการ/แกนนำหลัก เป็นระยะ สามารถให้ความร่วมมือใน การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานใน 2 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการ ป้องกัน โดยให้ความร่วมมือในการเป็นสถานที่และเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมต่างๆ เช่น การจัดการเยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม

กิจกรรมคาราวานเด็ก การจัดกิจกรรมทางศาสนา การร่วมเป็นเครือข่ายเฝ้าระวังพฤติกรรมและสถานที่เสี่ยง การเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ย หรือการที่นักเรียนมีส่วนร่วมในการตั้งให้สมาชิกเครือข่ายอื่นๆ มีส่วนในการตักเตือน หรือใช้กระบวนการแทรกแซงโดยสังคม (Social Sanction) และร่วมเป็นอาสาสมัคร สอดส่อง แจ้งเหตุการณ์ และเข้าระงับเหตุ ในกระบวนการแก้ไข (ในกรณีที่มีความชำนาญและเป็นผู้รับผิดชอบโดยหน้าที่ เช่น ผู้บริหาร ตำรวจ และผู้ปกครองอื่นๆ เป็นต้น) สรุปจากการให้สัมภาษณ์ ดังนี้

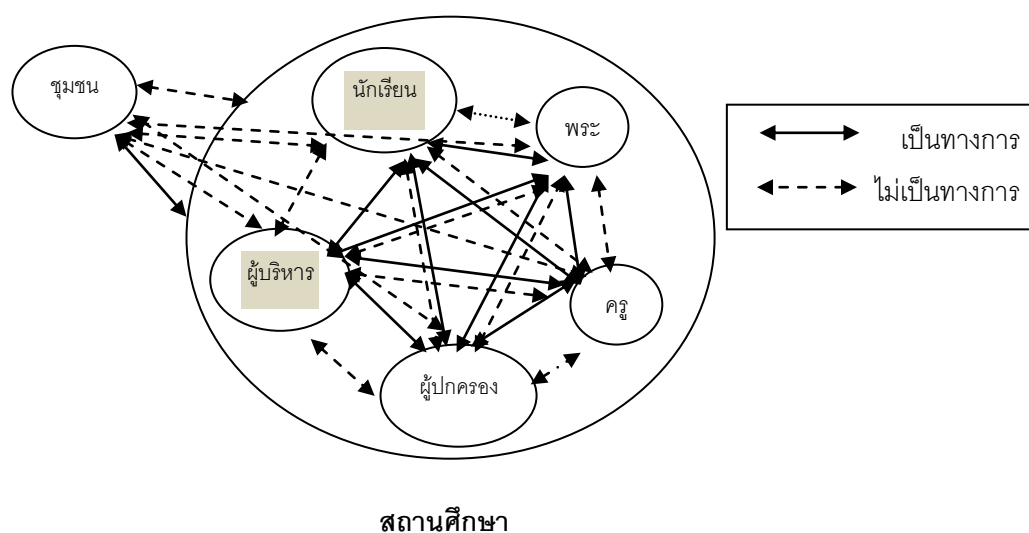
“กิจกรรมเยาวชนอาสาสมัครเฝ้าระวังทางวัฒนธรรมจะมีเรื่องการสร้างสันติวัฒนธรรม แทรกอยู่ โรงเรียนจะเป็นคนคัดเลือกผู้นำเยาวชนหรือประธานนักเรียน มาอบรมรุ่นละ 100 คนมาเป็นเครือข่ายอบรมที่วัดซึ่งเป็นพื้นที่สังคม มีพระคุณเจ้าเป็นครู ถ้าเราไม่ตั้งให้วัดร่วมกับโรงเรียนให้วัดเป็นแหล่งเรียนรู้ ในที่สุดวัดก็จะเป็นที่เสื่อมศรัทธา โรงเรียนเอาเด็กไปวัดและดึงชุมชนมาช่วยให้เขามีรายได้และได้บุญจากการทำกิจกรรมให้วัด ได้ครบตามวัตถุประสงค์ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน แทนที่จะไปจัดกิจกรรมที่โรงแรมก็เป็นชาวบ้านมานั่งทำกับข้าวให้เด็ก ๆ พระก็มีเครือข่ายกับทหารเกณฑ์ให้มานั่งดูแลด้วย เราทำกิจกรรมนี้เป็นจิตอาสา เด็กเองไปอบรมที่วัดก็ได้ไปช่วยพัฒนาวัด กวาดวัด ปลูกต้นไม้ ทำให้วัดสะอาดร่วมกับชาวบ้าน เมื่อกระทรวงถอนตัวออกมากิจกรรมต่างๆ ก็ยังมี เป็นเครือข่ายที่ไม่โดดเดี่ยว ใช้ยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา” (ลัดดา ตั้งสุภาชัย, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

“สมาชิกเครือข่ายที่สำคัญที่สุดคือเด็กเอง ครูซึ่งอยู่กับเด็กทั้งวัน และพ่อแม่ แล้วพ่อแม่ถึงค่อยไปสร้างเครือข่าย อธิบายสร้างความเข้าใจกับชุมชน ที่สำคัญคือทำอย่างไรให้พ่อแม่ โรงเรียนและเด็กไปด้วยกัน เพราะสภาพเด็กที่มีปัญหามันฟ้องว่าทั้ง 3 ส่วนนี้ไม่ไปด้วยกัน” (ทิชา ณ นคร, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554) ซึ่งสอดคล้องกับสมเกียรติ ขอบผล ดังนี้

“แกนนำเครือข่ายที่สำคัญที่สุดคือเด็กด้วยตนเอง การให้เด็กได้มีโอกาสริเริ่ม ค้นพบตัวเอง และแสดงความสามารถในทางสร้างสรรค์ รวมทั้งมีบทบาทในการจัดการสังคมของตนเอง นอกจากจะเป็นการพัฒนาเด็กตามศักยภาพของแต่ละคนที่แตกต่างกันและสร้างการยอมรับและภาคภูมิใจแล้ว ยังเป็นการเปิดโอกาสให้

คนที่มีความเข้าใจปัญหา และมีความสามารถสังเกตเห็นสัญญาณของความขัดแย้งก่อน รวมทั้งได้รับการสนับสนุนร่วมมือจากเพื่อน ผู้ใหญ่ควรมีหน้าที่แค่จัดองค์ความรู้ พื้นฐานที่จำเป็น เช่น ทักษะชีวิตและทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ” (สมเกียรติ ชอบผล, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

สามารถแสดงองค์ประกอบและรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ระดับสถานศึกษาจากการสัมภาษณ์ ได้ดังนี้

ภาพที่ 8 องค์ประกอบและรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ระดับสถานศึกษา: จากการสัมภาษณ์

2) กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญข้างต้น พบว่า ผู้เชี่ยวชาญ 5 ใน 10 ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในระดับที่กว้างออกมาจากระดับสถานศึกษา ที่ส่งผลถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน หรือแบ่งกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับนโยบายและระดับสถานศึกษา รายละเอียดดังนี้

2.1) ระดับนโยบาย (Macro Level) กระบวนการสร้างความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานควรเริ่มตั้งแต่การที่หน่วยงานระดับนโยบาย ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันพระปกเกล้า สื่อมวลชน กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการประชุมหารือเพื่อร่วมวิเคราะห์สภาพปัญหาและแสวงหาวิธีการแก้ไข เพื่อกำหนดทิศทางเป้าหมาย และแนวทางการดำเนินงานสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยเริ่มจากร่วมศึกษาทำความเข้าใจและวิเคราะห์ปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรมในนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รวบรวมประสบการณ์การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องและความสำเร็จในการดำเนินงานทั้งในและต่างประเทศ อาจมีการจัดตั้งเจ้าภาพในการดำเนินงาน ให้ความรู้และทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายและประสบผลสำเร็จ รวมทั้งการดึงให้เครือข่ายที่มีศักยภาพและมีความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วม รวมทั้งเชื่อมเครือข่ายที่แต่ละหน่วยงานมีอยู่เดิม เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัด ทีมงานสหสาขาวิชา เจ้าหน้าที่พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ระดับจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 183 เขต เขตพื้นที่มัธยมศึกษา 42 เขต เครือข่ายสื่อมวลชน สภานักเรียน มหาวิทยาลัย ภาคประชาสังคมและเอกชน เป็นต้น ผ่านการทำกิจกรรมร่วมกันในลักษณะสมัชชา พื้นที่สร้างสรรค์ กิจกรรมคาราวาน ร่วมกันกำหนดและถ่ายทอดนโยบายที่มีความชัดเจนและให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานลงสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา ตลอดจนสร้างข้อตกลงร่วมกันในการดำเนินงานพร้อมทั้งจัดทำหลักสูตร องค์ความรู้ ทรัพยากรและการสนับสนุนที่เป็นระบบ รวมทั้งมีการประเมินและติดตามผล ทั้งนี้ทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในระดับนโยบาย คือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในระดับนโยบาย (นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี และผู้บังคับบัญชาสูงสุดของหน่วยราชการต่างๆ) ที่มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ ความเข้าใจ และการให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรมและสามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันได้

2.2) ระดับสถานศึกษา (Micro Level) ผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด 10 ท่านได้ให้ความสำคัญกับกระบวนการสร้างความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในระดับสถานศึกษา ซึ่งควรเริ่มที่การทำทำความเข้าใจสภาพปัญหา และสภาพเครือข่ายในพื้นที่ก่อน จากคำสัมภาษณ์ดังนี้

“เครือข่ายในโรงเรียนต้องเริ่มก่อน... และอาจต้อง map รอบๆ ชุมชน องค์กรที่เกี่ยวข้อง ตามบริบทแวดล้อมของแต่ละโรงเรียนไม่เหมือนกัน .....วิธีการจัดการและสร้างเครือข่ายขึ้นมาก็ต่างกัน” (ชลัท ประเทืองรัตนนา, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2554)

ตลอดจนให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ให้นักเรียนเป็นแกนนำในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ดังนี้

“การจัดกิจกรรมในโรงเรียนต้องให้ความสำคัญที่ตัวเด็กเพราะเด็กเป็นแรงสำคัญโดยเป็นตัวแบบ (Idol) ที่ให้คนอื่นเรียนรู้จากตนเองและภาคภูมิใจ” (ทิชา อนุคร, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

“กิจกรรมนักเรียนที่จะช่วยแก้ปัญหาวัยรุ่น ต้องอาศัยวัยรุ่นเองเป็นเจ้าของปัญหาเข้ามามีส่วนร่วม ในรูปแบบป้องกันปัญหาดังแต่ยังไม่เกิดขึ้น เช่น การส่งเสริมให้เด็กทำกิจกรรมที่หลากหลาย คือครูที่พูดว่าต้องแก้ปัญหารายวันแสดงว่ามองปัญหาในเชิงระบบไม่ออก ถามว่าโรงเรียนมีกิจกรรมเพื่อให้เด็กมีทางออก ถ้าให้ทำเฉพาะในกิจกรรมคาบบังคับ 1 ชั่วโมง แสดงว่าโรงเรียนไม่เข้าใจ เพราะจริงๆ เด็กไม่ต้องการกิจกรรมตรงนั้น เขาต้องการกิจกรรมคิดเองทำเอง โดยโรงเรียนเอื้ออำนวยความสะดวก ถ้าโรงเรียนไม่ค่อยมีกิจกรรมพวกนี้ พลังของเด็กทางบวกก็ไม่ได้แสดงออก พลังลบจะออกมาเยอะ โรงเรียนต้องคุณมองภาพรวมทั้งหมดของการแก้ปัญหาไม่ควรแก้เป็นจุดๆ ทีละเรื่อง ถ้าแก้เชิงระบบจะแก้ปัญหาง่ายมาก ถ้าระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและกิจกรรมมีประสิทธิภาพ พอมีปัญหาทะเลาะวิวาทเด็กเอง เช่น กรรมการนักเรียน สภานักเรียนก็เข้าไปแก้ได้” (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2554)

“โรงเรียนควรสร้างเด็กขึ้นมาให้เป็นคนกลางไกลเกลี่ยโดยเพื่อน เพื่อนกับเพื่อน คุยกันง่ายกว่าคุยกับอาจารย์ การหาทางออกร่วมกัน การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมถึงการเข้าไปสู่ชุมชน สถานที่ตำรวจ เด็กพวกนี้ก็ไปช่วยเวลาที่มีเรื่องมีราว เด็กเหล่านี้จะประสานทั้งชุมชน โรงเรียน และออกไปไกลเกลี่ย” (ชลัท ประเทืองรัตนนา, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2554)

โดยสรุปจากการสัมภาษณ์ข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้แบ่งแนวคิดและกระบวนการสร้างความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในระดับสถานศึกษาออกเป็น 2 แนวทาง ได้แก่

1) การสร้างและเสริมพลังเครือข่ายความร่วมมือจากสมาชิกที่มีศักยภาพตามสภาพจริง โดยการดึงเครือข่ายภายนอกสถานศึกษาตามสภาพจริงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยมีสถานศึกษาเป็นฐาน (Outside – In Network) สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องร่วมประชุมปรึกษาหารือเพื่อทำความเข้าใจสภาพปัญหาและบริบทของโรงเรียนร่วมกัน เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขและค้นพบศักยภาพของเครือข่ายที่มีสถานศึกษาเป็นฐานในสภาพจริง การจัดกิจกรรมเพื่อดึงให้เครือข่ายภายในและภายนอกสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยอาจสร้างการมีส่วนร่วมโดยสถานศึกษาให้ผู้ปกครอง วัด และชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมตามที่โรงเรียนกำหนด และในลักษณะเชิงรุก คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียนออกไปร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นโดยชุมชน และหน่วยงานภายนอกเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ความร่วมมือในการดำเนินงาน เมื่อสามารถระบุเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานแล้วควรมีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจและร่วมวางแผนเพื่อให้สมาชิกเครือข่ายมีการรับรู้สภาพปัญหาและแนวทางการแก้ไขด้วยกันและมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง รวมทั้งมีการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ การอบรมให้ความรู้ กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ตลอดจนมีช่องทางทางการสื่อสารเพื่อให้สมาชิกเครือข่ายสามารถติดต่อสื่อสาร ส่งข่าวถึงกันได้อย่างทันทั่วถึง และมีการประเมินติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งรวมถึงการยกย่อง ให้รางวัล และประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานให้เครือข่ายและสังคมทราบ เป็นต้น

การสร้างและเสริมพลังเครือข่ายความร่วมมือจากสมาชิกที่มีศักยภาพตามสภาพจริงสามารถเกิดขึ้นได้จากความเข้าใจในบริบทและศักยภาพของโรงเรียนและเครือข่ายในสภาพจริงที่หลากหลาย และแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ ทำให้เครือข่ายความร่วมมืออาจมีลักษณะเป็นเครือข่ายแบบผสมทั้งเครือข่ายแนวตั้งและเครือข่ายแนวราบ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่อาจเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม เพื่อให้สมาชิกรับรู้มุมมอง มีวิสัยทัศน์ ผลประโยชน์และความสนใจร่วมกัน เสริมสร้างซึ่งกันและกัน ฟังฟังและมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยนกัน ตลอดจนเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่มีเป้าหมายหลักในการสนับสนุนการจัดองค์ความรู้ ทรัพยากร หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ขึ้นอยู่กับบริบทและศักยภาพของปัญหาและเครือข่ายในสภาพจริงที่แตกต่างกันไป เช่น ในกรณีที่โรงเรียนที่ให้ความสำคัญกับการดำเนินงานตามที่หลักสูตรกำหนดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ทั้งในระดับการเสริมสร้างสันติภาพภายใน ด้วยเครือข่ายภายในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนจัดกิจกรรมพัฒนา

ผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม พัฒนาทักษะชีวิต ฯลฯ และระดับการเสริมสร้างสันติภาพภายนอก เช่น การส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีทักษะสังคม รู้จักการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม อยู่แล้วแต่การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ยังคงมีปัญหากการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และโรงเรียนยังมีการดำเนินงานจริงแบบทำคนเดียวไม่มีเครือข่ายคอยให้การสนับสนุน แนวทางและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือก็จำเป็นต้องใช้เครือข่ายแบบผสมที่มีการใช้เครือข่ายแนวดิ่งในการกำหนดนโยบายและมอบหมายการดำเนินงานอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานต้นสังกัดและเขตพื้นที่การศึกษาอย่างเป็นทางการและเป็นลำดับชั้น ควบคู่ไปกับการกระตุ้นและกำกับการทำงานให้เกิดเครือข่ายภายในแนวราบทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ระหว่างเครือข่ายภายใน (ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน) ที่มีความเข้มแข็งให้เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือที่แท้จริง กับเครือข่ายภายนอกโรงเรียน (หน่วยงานต้นสังกัด เขตพื้นที่การศึกษา) นอกจากนี้โรงเรียนยังต้องสร้างความร่วมมือกับชุมชนที่มีศักยภาพและความพร้อมให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม เช่น การสอดส่องดูแลและการมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่างๆ ร่วมด้วย โดยอาจใช้การสร้างความสัมพันธ์แบบคนสู่คน หรือใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวระหว่างผู้บริหารกับสมาชิกชุมชน ชุมชนกับครู ผู้ปกครองกับชุมชน เป็นต้น หรือในกรณีที่โรงเรียนขาดองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่ช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และมีบริบทของครอบครัว โรงเรียน และสังคมแวดล้อมอ่อนแอส่งผลให้การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมต่างๆ ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร โรงเรียนจำเป็นต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและ ชุมชนที่มีความพร้อมและสนใจ ในลักษณะเครือข่ายแนวราบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อสนับสนุนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียนในด้านองค์ความรู้ เช่น แนวทางการพัฒนาทักษะชีวิต กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น สนับสนุนทรัพยากร เช่น วิทยากรในการให้ความรู้และร่วมกิจกรรม นักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษา งบประมาณในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และการเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เป็นต้น

2) การสร้างและส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นแกนนำเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมด้วยตนเอง โดยเน้นการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนก่อนแล้วจึงแสวงหาและขยายเครือข่ายออกสู่ภายนอกสถานศึกษาโดยมีสถานศึกษาเป็นฐาน (Inside – Out Network) ด้วยการสร้างผู้เรียนให้เป็นแกนนำเครือข่ายความร่วมมือโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเลือกจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะชีวิต การสร้างสันติวัฒนธรรม ที่เหมาะสมนักเรียนและสร้างสรรค์ โดยมีครูหรือผู้ใหญ่เป็นที่ปรึกษา ในการเปิดโอกาสและพื้นที่ให้นักเรียน

แสดงศักยภาพของตนที่แตกต่างกัน ให้ความรู้และฝึกทักษะในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สนับสนุนกระบวนการประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมผ่านทางกิจกรรมการเลือกตั้งกรรมการนักเรียน และให้นักเรียนจัดกิจกรรมเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักเรียนด้วยกัน ส่งเสริมนักเรียนที่ได้รับการยอมรับและสามารถเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยที่มีประสิทธิภาพให้เป็นตัวแบบให้แก่นักเรียนรุ่นน้องและเพื่อนๆ ส่งเสริมให้นักเรียนมีการขยายเครือข่ายความมือในระดับนักเรียนด้วยกันทั้งในโรงเรียนและระหว่างโรงเรียน และในระดับที่สูงขึ้น จัดระบบสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานทั้งในด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม รวมทั้งมีการกำกับติดตามให้เครือข่ายความร่วมมือภายในสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม พัฒนาทักษะชีวิต ฯลฯ และระดับการเสริมสร้างสันติภาพภายนอก เช่น การส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีทักษะสังคม รู้จักการบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวม มีทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย เป็นต้น และมีการแสวงหาและใช้เครือข่ายความร่วมมือภายนอกสถานศึกษาเพื่อสนับสนุนด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่โรงเรียนดำเนินการ เช่น ในกรณีที่โรงเรียนตั้งอยู่ในสิ่งแวดล้อมและบริบทชุมชนที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน อยู่ในชุมชนแออัด โรงเรียนจำเป็นต้องสร้างความเข้มแข็งให้แก่เครือข่ายความร่วมมือภายในสถานศึกษา โดยส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสได้จัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนด้วยตนเองโดยมีผู้บริหาร ครู เป็นผู้สนับสนุนและดึงให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนต้องให้การสร้างเครือข่ายแนวราบโดยใช้การสร้างความสัมพันธ์ทั้งแบบคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม เพื่อให้เครือข่ายความร่วมมือที่เกิดขึ้นมีพลังในการขับเคลื่อนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและการขยายเครือข่ายออกไปสู่ชุมชนในระดับที่กว้างขึ้น

2.2.4 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) ความเข้าใจในบริบทและใช้ประโยชน์จากเครือข่ายความร่วมมืออย่างเต็มศักยภาพ ของผู้บริหาร จากการสัมภาษณ์พบว่า ในกรณีที่ผู้บริหารขาดความเข้าใจ ไม่บูรณาการการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในกระบวนการป้องกัน แก้ไขและฟื้นฟู ในการจัดกิจกรรมในโรงเรียน มอง

เป็นเรื่องการเสียชื่อเสียงและกระบวนการลงโทษตามระเบียบ และไม่ได้ใช้ประโยชน์จากเครือข่ายความร่วมมือที่มีอย่างเต็มที่

“เครือข่ายโรงเรียนมีต้นทุนสูงมาก มีสมาคมครูผู้ปกครอง แต่โรงเรียนก็มักไม่ได้ใช้ประโยชน์จากครูผู้ปกครองเต็มที่ ที่ใช้ประโยชน์คือ จะสร้างตึก จะสร้างสระว่ายน้ำ ขอสนับสนุน แต่โรงเรียนไม่ค่อยใช้ศักยภาพในลักษณะเครือข่ายตา สับปะรด ให้ผู้ปกครองช่วยสอดส่องดูแลพื้นที่ต่างๆ เราใช้ประโยชน์จากตรงนั้นได้ สมาคมครูผู้ปกครองก็มีสหวิชาชีพ บางคนก็เป็นตำรวจเป็นนายพล ใช้ได้ตามศักยภาพ ถ้าเราทำงานจริงๆ ก็สามารถให้เครือข่ายเฝ้าระวังได้และดูแลเด็กได้ ในขณะเดียวกันเด็กเองก็มีทั้งเด็กที่ไม่เก่ง เด็กที่เก่ง เด็กที่เป็นประธานนักเรียน เราก็ทำชมรมมีกิจกรรมให้เขาทำจิตอาสา โรงเรียนต้องสอนทั้งรายวิชาและรายชีวิตให้กับเด็ก” (ลัดดา ตั้งสุภาชัย, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

“จะมีปัญหาถ้าผู้บริหารไม่เข้าใจ มหาวิทยาลัยก็เหมือนกัน ถ้าผู้บริหารเข้าใจ จะเห็นชัด ถ้าผู้บริหารแห่งหนึ่งเข้าใจก็จะออกมาอีกแบบหนึ่ง อีกแห่งไม่เข้าใจก็จะออกมาอีกแบบหนึ่ง” (ชลัท ประเทืองรัตนนา, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2554)

1.2) ความเข้าใจบทบาทหน้าที่และการให้ความร่วมมือของสมาชิกเครือข่าย จากการสัมภาษณ์พบว่า สมาชิกเครือข่ายความร่วมมือไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง และไม่ให้ความร่วมมืออย่างเข้มแข็ง ดังนี้

“ปัจจัยที่เราเจอปัญหาคือความเข้าใจของคน เช่น โรงเรียน จะมีปัญหาถ้าผู้บริหารไม่เข้าใจ ...ฝ่ายปกครองจะต้องทำความเข้าใจ ไม่ใช่เฉพาะเด็ก ถ้าเราสอนเฉพาะเด็กเมื่อเด็กเรียนไปปลูกฝังไป อยู่ในโรงเรียนกลับบ้านเห็นสภาพอีกอย่าง จะทำให้เขาไม่รู้สึกรเรียนไปทำไม ผมว่าต้องไปทั้งระบบ” (ชลัท ประเทืองรัตนนา, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2554)

“มีกลไกของเครือข่ายที่โรงเรียนสามารถบริหารให้ตอบสนองแต่ละเรื่องได้แต่ต้องคิดแบบเชื่อมโยง ยกตัวอย่างสมัยหนึ่งบดินทร์เดชาจะมีเครือข่ายพ่อแม่ที่เข้มแข็ง พ่อแม่คิดกันเองว่าเด็ก 80% ก็อยู่แถวนั้น จะมีถนนหลักๆ 4 - 5 เส้น เขา

จะมีเครือข่ายว่าถ้าเห็นเด็กออกมานอกเวลาจะแจ้ง ถ้าแต่ละโรงเรียนให้พลังเครือข่ายพ่อแม่เต็มที เขาจะสร้างแนวทางใหม่ขึ้นมา หรือมีโรงเรียนบางจังหวัดทำเครือข่ายทุกฝ่ายเข้ามาช่วยกัน หมายถึงว่า ทั้งฝ่ายยุติธรรม เช่น ตำรวจ อัยการ ศาล พม. สาธารณสุข เข้ามาช่วยกันดูว่าจะร่วมกันดูแลแก้ปัญหาเด็กนักเรียนอย่างไร มีการประชุมวางแผนและทำข้อตกลงร่วมกัน แต่ละโรงเรียนก็ต้องบริหารเครือข่ายให้สอดคล้องกับบริบทของตัวเอง ยกตัวอย่าง โรงเรียนประจำจังหวัดประจำอำเภอ ตำบล” (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานต์ , สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2554)

1.3) ความเข้าใจของครูในการนำหลักสูตรไปใช้ และกระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยการปลูกฝังระดับสันติภาพภายใน ที่โรงเรียนดำเนินการอยู่ก่อนแอกจากการสัมภาษณ์พบว่า ครูขาดความเข้าใจในการนำหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมไปใช้ ดังนี้

“ในแง่หลักสูตรต้องนำเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมมาทำเป็นนาร่องก่อน ทั้งเรื่องคุณธรรม ทักษะชีวิต การสื่อสาร การเจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อาจต้องเริ่มทำความเข้าใจที่ผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียนก่อนที่จะลงไปที่เด็กหรือทำควบคู่กันไปสอนที่เด็กอย่างเดียวไม่ได้ เพราะเมื่อเขาออกมาจากบรรยากาศการอบรมหรือการเรียนรู้แล้วมันเป็นอีกโลกที่เรียนรู้จากของจริงอีกอย่าง เขาจะอธิบายไม่ได้ว่าทำไมเรียนสันติวิธีมาครูยังตีหรือดุเขา ทำไมเพื่อนรังแก ล้อเลียน เกิดปัญหาอีก การมีนักจิตวิทยาหรือผู้เชี่ยวชาญที่คอยให้คำปรึกษาจึงสำคัญ” (ศศกร วิชัย, สัมภาษณ์, 28 กรกฎาคม 2554)

“แผนการดำเนินงานเหล่านี้คือหลักสูตรสถานศึกษาที่เอื้อให้โรงเรียนทำได้ เพราะสมศ.(สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา : ผู้วิจัย) ให้ทำอัตลักษณ์ของโรงเรียน โรงเรียนก็สร้างวัฒนธรรมของตัวเองขึ้นมา อย่างโรงเรียนสวนกุหลาบ สมัยก่อนก็มีรุ่นพี่รุ่นน้อง แต่ตอนหลังก็สร้างวัฒนธรรมรุ่นพี่ต้องดูแลรุ่นน้องก็ไม่มีปัญหา แต่ครูไม่ค่อยเข้าใจเรื่องระบบการสร้างวัฒนธรรมสถานศึกษาและไม่เห็นความสำคัญ บางทีพอเด็กทะเลาะกัน แทนที่ผู้อำนวยการโรงเรียนจะลงมาแก้ปัญหาก็ไม่มา จริงๆ ต้องถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากที่เด็กอยู่ด้วยกันแล้วทะเลาะกัน คืออาจไม่ใช่วิธีลงโทษแต่ต้องปรับพฤติกรรมให้เด็กรับรู้ว่า

ไม่น่านิยมยกย่องและไม่ทำให้คนประสบความสำเร็จ และกระบวนการประชาธิปไตยไม่ควรให้ความสำคัญกับการใช้กำลัง” (สมเกียรติ ชอบผล, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) ผู้กำหนดนโยบายรัฐบาลในเรื่องการจัดการศึกษา และการควบคุมสื่อขาดความเข้าใจเปลี่ยนแปลงบ่อย และไม่มีการกำกับติดตามให้เกิดผลในการปฏิบัติอย่างจริงจัง

“รัฐบาลหนึ่งกำหนดให้เวลาของครอบครัวและเยาวชนคือตั้งแต่ 4 โมงเย็นถึงสี่ทุ่ม วันนั้นไม่มีรถไฟฟ้า เด็กต้องเรียนพิเศษ ต้องแข่งขันกัน ผมเป็นคนหนึ่งที่ค้านในทำเนียบ เวลาของเด็กจริง ๆ ต้องเป็นวันเสาร์อาทิตย์ ตั้งแต่ 8 โมงถึงเที่ยงแต่รัฐไม่ได้ให้เงินค่าหัวรายการเด็ก และผู้จัดละครเสียงดังกว่าช่วงเวลาดังกล่าวต้องสร้างวัฒนธรรมไทย สร้างจิตสำนึก สร้างความเคยชิน แต่ดูสาระของละครสองทุ่มตอนนี้ สร้างเด็กที่มีแต่ความรุนแรง น้ำเน่า ตบตี มีกระเทยทุกเรื่อง” (สุระ เกนทะนะศิริ, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2554)

“ครั้งหนึ่งเราเคยนิยมชมเชย มีนโยบายส่งเสริมเด็กมีทักษะใช้คอมพิวเตอร์มากๆ พ่อแม่ปล่อยให้เด็กอยู่ในร้านเกมมีแอร์ สะอาด ไม่ไกลหูไกลตา จนตอนนี้ผลของการติด การใช้คอมพิวเตอร์โดยปราศจากการรู้เท่าทันก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย สังคมเสื่อมทางสัมพันธภาพ ตอนหลังๆ เราทำงานแก้ปัญหาไม่ไหว เราก็มาเสริมสร้างเรื่องทักษะชีวิต ทำคู่มือไว้ให้ใครเอาไปใช้ก็ได้ทั้งพ่อแม่ และครู” (สายพันธุ์ศรีพงศ์พันธุ์กุล, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

2.2) รัฐบาลเจ้าภาพหลัก และฐานข้อมูลเกี่ยวกับเครือข่ายและบทบาทความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่ชัดเจน ขาดแนวทาง กระบวนการ และบทเรียนความสำเร็จในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินงาน ที่สามารถสนับสนุนด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมให้แก่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขยายเครือข่ายต่อไป

“หลายเรื่องโครงการชอบนำร่องแต่ไม่ต่อเนื่องไม่ครอบคลุม ประเด็นคือเราต้องการให้มีศูนย์ช่วยเหลือให้คำปรึกษา โดยกรมสุขภาพจิตต้องรับผิดชอบแต่ไม่ใช่

ลอยอยู่ที่กรมหรือศูนย์เท่านั้น ศูนย์ต้องลงไปถึงชุมชน ถึงระบบข้างล่าง ต้อง สนับสนุนทั้งโรงเรียน ทั้งชุมชน สนับสนุนโรงเรียนคือ ต้องการหรือสร้างบุคลากรเพราะ ครูก็จะจัดการได้ไม่ลึกซึ้ง ท้องถิ่นมี อบต. เทศบาลที่มีฐานมีกลุ่มงานที่เล่นเรื่องเด็ก และเยาวชน และมีนโยบายร่วมกันที่ผลักดันท้องถิ่นให้ต้องทำงานพัฒนาเด็กให้เป็น มาตรฐาน ที่นี้ไม่มีเครื่องมือ ก็ต้องมีบอร์ดหมายถึงคณะกรรมการระดับท้องถิ่นมา จัดการ วางแผนเรื่องเด็กและเยาวชน เทคนิค ทักษะ วิธีต้องสนับสนุนจากข้างบน มี เจ้าหน้าที่ด้านการศึกษา สาธารณสุข ที่เทศบาล และมีกิจกรรมที่จริงจัง” (กรรณิการ์ รัตนมณี, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2554)

ตอนที่ 3 กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน: ผลการวิจัยจากกรณีศึกษา

ในงานวิจัยตอนที่ 3 นี้ จะเป็นการนำเสนอกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไข ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจริงในสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาจำนวน 4 แห่ง เพื่อ นำไปสู่การสังเคราะห์และนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย โดยการนำเสนอในบทนี้ ผู้วิจัยได้แบ่ง การนำเสนอแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีการดำเนินการในสถานศึกษา โดยมีรายละเอียดการนำเสนอ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาและเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.2.1 กระบวนการป้องกัน

1.2.2 กระบวนการแก้ไข

1.2.3 กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

1.3 ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐาน

2. กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2.1 ช่วงการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2.1.1 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือ

2.1.2 องค์ประกอบ

- 1) เนื้อหา/องค์ความรู้
- 2) ทรัพยากร
- 3) กิจกรรม

2.1.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

- 1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา
- 2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2 ช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2.2.1 รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือ

2.2.2 องค์ประกอบ

- 1) เนื้อหา/องค์ความรู้
- 2) ทรัพยากร
- 3) กิจกรรม

2.2.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

- 1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา
- 2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

การนำเสนอจะเรียงลำดับ ดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 โรงเรียน ก (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง) 1 แห่ง

กรณีศึกษาที่ 2 โรงเรียน ข (สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และอยู่ระหว่างการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหา) 1 แห่ง

กรณีศึกษาที่ 3 โรงเรียน ค (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีระบบการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง) 1 แห่ง

กรณีศึกษาที่ 4 โรงเรียน ง (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และอยู่ระหว่างการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหา) 1 แห่ง

กรณีศึกษาที่ 1 สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีระบบการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง

1. ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาและเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

โรงเรียน ก เป็นโรงเรียนเอกชนสหศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ สังกัดเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 1 เปิดทำการสอนมาเป็นเวลายาวนาน (เกิน 50 ปี) ได้รับรางวัลในด้านคุณภาพการศึกษาและมีความร่วมมือกับต่างประเทศในการจัดการศึกษา โดยมีการเปิดทำการสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 3,500 คน ครูผู้สอนประมาณ 150 คน คิดเป็นสัดส่วนจำนวนนักเรียน 24 คนต่อครู 1 คน นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวชนชั้นกลาง ผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพรับราชการเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนตั้งอยู่ใจกลางกรุงเทพมหานคร ในย่านสถานที่ราชการและสถานศึกษา สิ่งแวดล้อมในเชิงกายภาพรอบๆ โรงเรียนไม่มีแหล่งเสื่อมโทรม ในระยะรัศมี 3 ตารางกิโลเมตร ประมาณ 20% มาจากครอบครัวที่มีสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาแยกทางกัน เป็นครอบครัวเดี่ยวเดี่ยว คนที่เลี้ยงดูเป็นญาติแต่ไม่ใช่พ่อแม่ (ยาย ป้า น้า) อยู่ร่วมกับพ่อหรือแม่ที่แต่งงานใหม่ และอาจมีพี่น้องต่างบิดามารดาอยู่ร่วมด้วย เป็นต้น

ถึงแม้ว่าในอดีตโรงเรียน ก จะเคยเป็นโรงเรียนที่มีสถิติของนักเรียนใช้ความรุนแรงและขาดสันติวัฒนธรรมค่อนข้างสูง มีข่าวปรากฏตามหน้าหนังสือพิมพ์ และสื่อประเภทต่างๆ บ่อยครั้ง แต่ปัจจุบันสภาพโดยทั่วไปของโรงเรียนเปลี่ยนไปโดยสิ้นเชิงและไม่ปรากฏข่าวการขาดสันติ

วัฒนธรรม และการใช้ความรุนแรงของนักเรียนโรงเรียนอีกเลย นอกจากนั้นโรงเรียน ก ยังได้รับรางวัลด้านการยกระดับคุณภาพโรงเรียน การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาจากหน่วยงานด้านการศึกษามากมายแห่ง และได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่โรงเรียนอื่นๆ

ประวัติความเป็นมา

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน ก จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้บริหาร และศิษย์เก่า พบว่า โรงเรียน ก เป็นโรงเรียนที่มีการเปิดการเรียนการสอนมาแล้วเป็นเวลายาวนาน สามารถแบ่งสภาพทั่วไปของโรงเรียนได้เป็น 3 ยุค ได้แก่ ยุคก่อตั้ง ยุคที่ประสบปัญหา และยุคการเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ยุคก่อตั้ง (พ.ศ. 2469 – พ.ศ.2513)

“ ในยุคแรกที่โรงเรียนเริ่มเปิดดำเนินการโดยมีเป้าหมายหลักในการให้โอกาสในการได้รับการศึกษาแก่เด็กทุกคน ช่วง 30 ปีแรก จำนวนนักเรียนสูงสุดประมาณ 2,000 คน คุณภาพการจัดการศึกษามีผลสัมฤทธิ์ที่ดีมาก โรงเรียนสามารถคัดสรรครูที่มีคุณภาพ มีกำลังในการลงทุนเพื่อจัดซื้อสื่อการเรียนการสอน และจ้างครูต่างชาติมาร่วมจัดการเรียนการสอนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมกีฬา กิจกรรมเสริมหลักสูตรประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี โรงเรียนเป็นศูนย์รวมจิตใจที่ดีของทุกคน ถึงแม้ว่าเด็กที่เข้ามาเรียนหนังสือจะเป็นเด็กต่างจังหวัดหรือเป็นเด็กที่ห่างบ้าน แต่เมื่อเด็กขาดที่พึ่งครูก็เป็นที่พึ่งให้แก่เด็กได้ ใครๆ ก็อยากมาเข้าโรงเรียนนี้ คนที่จบไปก็ประสบผลสำเร็จ” (ผู้บริหาร ก1, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

ยุคประสบปัญหา (พ.ศ. 2514 – พ.ศ.2537)

“เมื่อโรงเรียนมีชื่อเสียงมากขึ้นมีผู้สนใจเข้าศึกษาในโรงเรียนเพิ่มขึ้น (นักเรียน 7,000 คน ครู 300 คน) จำนวนนักเรียนเพิ่มมากเกินไปเกินกว่าการควบคุมและเอาใจใส่ ตามนโยบายการรับเด็กเข้าเรียนที่สวนทางกับการประกาศใช้พระราชบัญญัติสงเคราะห์ครูใหญ่ และครูโรงเรียนเอกชน พ.ศ.2518 ทำให้โรงเรียนต้องยกเงินกองทุนสำรองเลี้ยงชีพของครูและบุคลากรในโรงเรียนส่งมอบให้ต้นสังกัด ประกอบกับผลจากการยกระดับคุณภาพและเพิ่มปริมาณโรงเรียนรัฐบาล ส่งผลให้ชั้นเงินเดือนครูหยุด ครูที่มีคุณภาพพากันลาออก สมองไหล ย้ายไปสอนใน

โรงเรียนรัฐ ยิ่งไปกว่านั้นอิทธิพลปัจจัยการเมืองภายนอกที่รุนแรง ทำให้เกิดกระแสการเรียกร้องต่อรอง ครูและบุคลากรด้วยคุณภาพที่ยังคงอยู่กับโรงเรียน และมีจำนวนน้อยก็พากันประท้วง ไม่จัดการเรียนการสอนตามปกติ สภาพเด็กเรียนห้องเรียนทรมาน ห้องน้ำสกปรก เด็กๆ ถูกทิ้ง ไม่มีความหวังและความเชื่อมั่นในคุณภาพการจัดการศึกษาและชื่อเสียงของโรงเรียน ออกมามีพฤติกรรมนอกกลุ่มนอกทางใช้ความรุนแรง แสวงหาการยอมรับจากภายนอก” (ผู้บริหาร ก1, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

ยุคการเปลี่ยนแปลง (พ.ศ. 2538 – ปัจจุบัน)

“เมื่อโรงเรียนต้องตัดสินใจเลือกกระหน่ำการปิดโรงเรียนเนื่องจากประสบปัญหาการขาดทุนและปัญหาสังคมเกินกว่าจะรับมือ กับการต้องลดขนาดนักเรียนและโรงเรียนลง โดยเน้นที่คุณภาพมากกว่าปริมาณ แต่ยังคงรักษาโรงเรียนไว้ โรงเรียนจึงเลือกวิธีหลัง โดยลดจำนวนนักเรียนและพัฒนาคุณภาพครู ด้วยการปรับหลักสูตรและจำเป็นต้องขึ้นค่าเล่าเรียนขึ้นเล็กน้อยในระยะแรก ซึ่งทำให้ต้องชี้แจงทำความเข้าใจกับผู้ปกครองซึ่งขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นข้าราชการชั้นประทวน ก็สามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมาย คือค่อยๆ ลดจาก 1,100 คน จนเหลือ 500 – 700 คนใน 5 ปี” (ผู้บริหาร, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

สาเหตุของปัญหา

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้บริหารโรงเรียน พบว่าโรงเรียน ก ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการขาดทุนตัวฉนวนธรรมชาติของผู้เรียน ว่าเกิดจากปัญหาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน และคุณภาพครู ที่ส่งผลต่อความศรัทธาในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน และการดูแลเอาใจใส่ของครู ดังนี้

“ตอนช่วงที่เป็นข่าวหนักๆ จนถูกเรียกว่าเป็นอัมพาตชาลัน โรงเรียนพยายามอย่างที่สุดในการหาสาเหตุและวิธีแก้ไข พอมองย้อนเข้ามาในโรงเรียน มันไม่มีอะไรที่จะดึงให้เด็กอยู่ในโรงเรียนได้เลย ครูเก่งๆ ไม่เหลือเลย ครูที่เหลือนอกจากไม่มีคุณภาพแล้วยังสนใจแต่ประโยชน์ส่วนตน รวมกลุ่มเรียกร้องต่อรอง ใช้นักเรียนเป็นเครื่องมือ โรงเรียนขาดทุนไม่มีเงินในการจัดหาครูต่างชาติ ปรับปรุงทัศนียภาพ และซื้อสื่อการเรียนที่มีคุณภาพ ห้องเรียนถูกทิ้ง โต๊ะเรียนตั้งสูงกันสูง

ถึงเพดาน ยุงเต็มไปหมด พอน้ำท่วมชั้นหนึ่ง เด็กก็นั่งเรียนบนโต๊ะที่แช่น้ำ เรียนกันไปวันๆ เด็กถูกทิ้งเหมือนขยะ แคมยังถูกทุกคนถูกตีตราว่าเป็นอันธพาลก็ต้องทำท่าให้เป็นอันธพาล ไม่เหลือความภาคภูมิใจในการมาโรงเรียน” (ผู้บริหาร ก1, สนทนากลุ่ม, 23 ธันวาคม 2554)

ซึ่งสอดคล้องกับผู้บริหาร ก2 ที่มองว่าสาเหตุของปัญหาผู้เรียนใช้ความรุนแรงในอดีตเกิดจากปัญหาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน การแก้ปัญหาที่มุ่งเน้นไปที่การปลูกฝังคุณธรรม และการแก้ปัญหาความรุนแรงที่ตัวผู้เรียนเพียงอย่างเดียว ไม่ช่วยแก้หรือบรรเทาให้ปัญหาเบาบางลง ดังนี้

“ช่วงนั้นโรงเรียน ชุมชนรอบๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ ผู้ปกครองจะเก่งเรื่องการเป็นหูเป็นตา คือถ้าใครพบเห็นนักเรียนไปรวมกลุ่มอยู่นอกโรงเรียน ก็จะมีทีมคอยไล่กวาดตามจับมาตักเตือนและลงโทษ ไม่เคยหมด บางคนก็ตามๆ กันไป แบบนี้ไม่ได้แก้ที่ต้นตอของปัญหา ต้องเชื่ออย่างหนึ่งว่ามนุษย์ทุกคนไม่มีใครอยากเป็นคนไม่ดี แต่ถ้ามาโรงเรียนก็ไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่ได้รับการมองเห็นหรือยอมรับจากสังคม มีใจทก(ศัตรู)เต็มไปหมด การมาโรงเรียนก็ไม่น่าสนใจและไม่สนุกอีกต่อไป ออกไปพิสูจน์ความแค้น (แสวงหาการยอมรับ) ข้างนอกดีกว่า เราเรียนรู้ปัญหานี้กันมาพอสมควร พอสรุปได้ว่าปัญหาเด็กใช้ความรุนแรง ตีกัน ผูกติดกับคุณภาพโรงเรียน ทั้งทางคุณภาพและกายภาพ” (ผู้บริหาร ก1, สนทนากลุ่ม, 23 ธันวาคม 2554)

ผู้วิจัยวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการที่ผู้เรียนขาดสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ก โดยเปรียบเทียบผลการจัดการศึกษาทั้ง 3 ยุค จากการให้สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกับผู้บริหารดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น สรุปได้ว่าสาเหตุสำคัญคือ คุณภาพการจัดการศึกษาทั้งในด้านวิชาการและด้านคุณธรรมของโรงเรียนที่ด้อยลง เนื่องจากสัดส่วนจำนวนนักเรียนต่อจำนวนครูสูงเกินไป คุณภาพครูด้อยลง ครูไม่เอาใจใส่เด็ก ไม่แสวงหาวิธีที่เหมาะสมที่จะทำให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ การจัดการเรียนการสอนที่ส่งผลถึงผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของผู้เรียนจึงมีคุณภาพลดต่ำลง สภาพแวดล้อมหรือบรรยากาศในโรงเรียนที่ไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ และพฤติกรรมของผู้เรียน ความพยายามในการแก้ปัญหาของ

โรงเรียน ก จึงมุ่งไปที่การพัฒนาคุณภาพของโรงเรียน โดยมองว่าจำเป็นต้องลดจำนวนนักเรียนเป็นอันดับแรก

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ข้อมูลจากการวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ก ที่แสดงให้เห็นว่า สาเหตุหลักเกิดจากการขาดคุณภาพในการจัดการศึกษาทั้งในด้านวิชาการและคุณธรรมของโรงเรียนข้างต้น ทำให้โรงเรียน ก เลือกที่จะเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีกระบวนการดังนี้

“ต้องตัดสินใจลดสัดส่วนจำนวนนักเรียนต่อครูลง (Down Sizing) ให้สอดคล้องกับเงินงบประมาณที่มี โดยตั้งเป้าให้เหลือนักเรียน 500 คน ภายใน 5 ปี จากตอนนั้นมีอยู่ประมาณ 1,100 คน ผู้บริหารและครูต้องเริ่มจากเชิญผู้ปกครองของนักเรียนทั้งหมดซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าราชการชั้นประทวนมาชี้แจงตามความเป็นจริง ว่าโรงเรียนจำเป็นต้องเปลี่ยนระบบการจัดการเรียนการสอนใหม่ และขึ้นค่าเทอมเล็กน้อยในช่วงแรกเพื่อแก้ปัญหาที่รุมเร้า ผู้ปกครองหลายคนตัดสินใจสู้ต่อกับโรงเรียน หลายคนก็ถอยออกไป โรงเรียนก็เจ็บปวด เห็นใจทุกคน ไม่อยากให้เด็กไม่ได้เรียนหนังสือ แต่โรงเรียนจำเป็นต้องเลือก ปีแรกลดนักเรียนเหลือ 900 คนและ 700 คนในปีต่อมา มีการรับครูรุ่นใหม่เข้ามาและนำวิธีการเรียนการสอนจากต่างประเทศมาใช้ โดยจ้างครูต่างชาติมาร่วมบริหารกิจการและเป็นพี่เลี้ยงให้ครูเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการจัดการเรียนการสอน ที่ให้ความรู้และสร้างความตระหนักทั้งในด้านวิชาการและคุณธรรมให้นักเรียนได้จริง มีกิจกรรมที่โดนใจเกิดผลสัมฤทธิ์ โดยมีพัฒนาการการจัดการเรียนการสอนตามลำดับ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนแบบโครงการ (Project Approach) มอนเตสซอรี (Montessori) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) และโปรแกรมฝึกการคิด (Thinking School) ในที่สุด” (ผู้บริหาร ก1, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

สรุปได้ว่า กระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก โดยการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา เริ่มจากการวิเคราะห์ปัญหาโดยผู้บริหารของโรงเรียนที่มองเห็นว่า สาเหตุหลักของการที่เด็กใช้ความรุนแรง มีปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรมเป็นการแสดงออกปลายทางหรือผลข้างเคียงที่เกิดจากโรงเรียนไม่มีคุณภาพ ครูไม่ทำหน้าที่ในการจัดการเรียน

การสอนที่มีประสิทธิภาพ กระบวนการปลูกฝังในด้านความรู้วิชาการและคุณธรรมลุ่มเหลว ทั้งในระดับการสร้างสันติภาพภายใน และสันติภาพภายนอก บรรยากาศในโรงเรียนไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ ไม่สามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้แก่เด็ก โรงเรียนโดยผู้บริหารจึงเลือกที่จะแก้ปัญหาที่ต้นเหตุโดยการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน เปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยเริ่มจากการบริหารจัดการงบประมาณภายในของโรงเรียนเองพร้อมกับลดจำนวนนักเรียนลงให้สอดคล้องกับงบประมาณ ชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบถึงการเปลี่ยนวิธีการจัดการเรียนการสอน และเพิ่มค่าเล่าเรียนเพื่อสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน ทำให้ผู้เรียนที่ยังคงสามารถเรียนต่อกับโรงเรียนเป็นผู้เรียนที่สมัครใจ มีทุนทรัพย์ และมีความรู้ความเข้าใจต่อเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน โรงเรียนจึงสามารถปรับปรุงสภาพทางกายภาพให้ส่งเสริมการเรียนรู้ และใช้งบประมาณในการจัดจ้างครูชาวต่างชาติและจัดหาสื่อหรืออุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีคุณภาพ ดังนั้นการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมด้วยการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน ก จึงไม่ได้เป็นการดำเนินงานที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาที่มีกระบวนการป้องกัน แก้ไข และเยียวยาฟื้นฟูโดยตรง แต่เป็นกระบวนการแก้ไขปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรมที่เน้นไปที่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีสถานศึกษาเป็นฐานทั้งระบบ โดยคาดหวังให้ผลของการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนดังกล่าว ช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในนักเรียนได้

1.3 ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

การพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของโรงเรียน ก เพื่อช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของนักเรียนดังกล่าว มีเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ปรากฏในการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน ดังนี้

“ปีแรกที่เริ่มพัฒนาคุณภาพและลดขนาดผู้เรียน โรงเรียนยังไม่เปลี่ยนเครื่องแบบนักเรียนเป็นกลุ่มเดิมที่เหลือจากช่วงที่มีปัญหาหนักๆ โรงเรียนต้องชี้แจงกับผู้ปกครอง หน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานและชุมชนภายนอก ถึงการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน ทั้งด้วยจัดประชุม ประกาศตามสื่อต่างๆ เพื่อให้สังคมให้โอกาสเด็ก ขณะเดียวกันก็ต้องป้องกันไม่ให้โจทย์เก่าตามมาแก้แค้น ในส่วนของเด็ก เราก็จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนุกขึ้น มีกิจกรรมน่าสนใจให้ทำตลอดทั้งในเวลาเรียน เลิกเรียน และวันหยุด จัดบรรยากาศภายในโรงเรียนให้น่าอยู่น่าเรียน นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์กับสุขภาพจิตดีขึ้น ปัญหาความรุนแรงที่ถกถกกันก็ไม่มี สังคมเข้าใจ มีนักเรียนเข้าใหม่

เรื่อย ๆ รุ่นหลัง ๆ จะเลือกเข้าโรงเรียนเพราะชอบระบบการจัดการเรียนการสอนและพอมีฐานะ เครือข่ายผู้ปกครองก็ดีและเข้มแข็ง...โรงเรียนให้ความสำคัญมากกับการชี้แจงกับศิษย์เก่าในยุคประสบปัญหา ที่บางส่วนยังภาคภูมิใจในวีรกรรมในอดีต โรงเรียนกลัวว่าพี่ๆ อาจมีความสัมพันธ์ขาดช่วงกับนักเรียนปัจจุบันเพราะเป็นคนต่างประเภทกัน แต่เอาเข้าจริงเมื่อทุกคนเป็นผู้ใหญ่ ศิษย์เก่าหลายคนก็กลายเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม จะเห็นว่า รุ่นพี่ก็ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน เช่น งานเลี้ยงรุ่นก็ดี งานประจำปีก็ดี และมีความเคารพโรงเรียน พี่น้องรักใคร่กลมเกลียว ทุกคนอยากให้คนภายนอกมองโรงเรียนและมองตนเองในแง่ดี” (ผู้บริหาร ก1, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

“ช่วงนั้นใครๆ ก็ดีกัน โรงเรียนแข่งเตะบอลแพ้ชนะก็ดี แต่บังเอิญเราเป็นพวกชาลัน แกรมโรงเรียนก็มีชื่อเสียง รุ่นพี่รุ่นเก่าๆ ก็ประสบความสำเร็จกัน พอถึงรุ่นเราขึ้นบอร์ดทำโทษกันไม่เว้นแต่ละวัน มีติดประกาศเตือนให้ระวังใจทัก (บุคคลภายนอก) ระวังการใส่เครื่องแบบไปเดินในที่ต่างๆ ทุกวัน ไม่ค่อยเรียนหนังสือ พวกตำรวจ ร้านค้า รถเมล์ นี่ระวาง พอเห็นพวกเราขึ้นรถหรือไปไหนกันเยอะๆ กลัว รีบแจ้งโรงเรียน ถ้ามองกลับไปก็คงมองความขัดแย้งต่างๆ เป็นเรื่องเล็กน้อยและเป็นประสบการณ์น่าจดจำ พูดถึงด้วยความประทับใจ แต่ถ้าพูดถึงคนที่จบจากโรงเรียนก็อยากให้พูดถึงว่าเป็นคนที่มีคุณภาพ ทุกวันนี้ก็ประสบความสำเร็จในชีวิตพอสมควร น้องๆ ลูกๆ รุ่นหลังก็เช่นเดียวกัน ดีใจที่เป็นศิษย์โรงเรียนนี้” (ศิษย์เก่า ก1, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

“พิจารณาดีๆ เครือข่ายของโรงเรียนตั้งแต่ช่วงที่มีปัญหาจนถึงปัจจุบันทั้งที่เป็นเครือข่ายผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่า และนักเรียนปัจจุบันค่อนข้างเข้มแข็ง ให้ความร่วมมือดีมากทุกครั้งที่มีการร้องขอ ทุกคนอยากเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน แต่หน่วยงานที่เกี่ยวกับโรงเรียนและสำคัญมากคือกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดก็ต้องทบทวนบทบาทและแนวนโยบายของตัวเองให้ชัดว่าจะเอาอะไรกันแน่ ไม่ต้องสนับสนุนอะไรเลยก็ได้แต่อย่าสร้างปัญหาเพิ่ม โรงเรียนก็จะได้ปรับตัวทัน และก้าวออกมาแสดงจุดยืนของตนเองในแนวทางที่สอดคล้องกัน อย่างเข้มแข็ง” (ผู้บริหาร ก1, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

“ตอนนั้นเครือข่ายที่เข้มแข็งที่คอยชี้แจงกับภายนอกถึงความเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน จะเป็นผู้บริหารและครูของโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ จริงๆ ก็ไม่ได้มุ่งว่าจะพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อแก้ปัญหาเด็กดีกัน เพราะนักเรียนที่ดีกันมีเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับทั้งหมด แต่ปัญหาเด็กดีกันที่ลดลงจนหมดไปในที่สุดเป็นผลพลอยที่ได้จากการวิเคราะห์สาเหตุและการแก้ปัญหาที่ตรงจุด ปัจจุบันยังมีเครือข่ายอยู่ เพียงแต่จุดประสงค์ของเครือข่ายไม่ได้เป็นไปเพื่อแก้ปัญหาคุณภาพการศึกษาและความรุนแรงเหมือนในอดีต แต่เป็นไปเพื่อป้องกันและเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับภารกิจของโรงเรียน และข้อปฏิบัติของกระทรวงศึกษาธิการ ในส่วนของการจัดระบบการเรียนการสอน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจการนักเรียน และระบบกิจกรรมเสริมหลักสูตรเหมือนโรงเรียนอื่นๆ เด็กดีกันไม่มีแล้ว แม้แต่การทะเลาะวิวาทเรื่องเล็กน้อย หรือรังแกกันในโรงเรียนก็ไม่มี บริบทของโรงเรียนและบริบทสังคมเปลี่ยนไปแล้ว” (ผู้บริหาร ก2, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

จากการสังเกต สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มย่อย จะเห็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก ว่าโรงเรียนเลือกใช้วิธีการสร้างเครือข่ายแนวราบระหว่างกลุ่มต่อกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการ จากเครือข่ายเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ แต่ไม่ได้มีเป้าหมายของการรวมเครือข่ายที่เน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจน เป็นการเครือข่ายร่วมมือเดิมที่มีหน้าที่รับทราบการดำเนินงานของโรงเรียน ข้อปฏิบัติและผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน และให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรมทำบุญ สร้างตึก ฯลฯ ตามปกติ ที่เป็นเครือข่ายแบบหลวมๆ ไปสู่เครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่เป็นรูปธรรม โดยมีผู้บริหารเป็นแกนนำสำคัญ และให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในสถานศึกษาให้เข้มแข็งก่อน จึงค่อยขยายเครือข่ายออกสู่ภายนอกโรงเรียนแต่เน้นสมาชิกเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และศิษย์เก่า โดยในปัจจุบันเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก จะเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่ยังคงเป็นเครือข่ายตามโครงสร้างที่มีอยู่เดิมของโรงเรียน และเพิ่มสมาชิกเครือข่าย คือนักเรียน โดยมีเป้าหมายของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วม เพื่อการปลูกฝังลักษณะนิสัย การปกครองนักเรียน ด้วยการให้

ความรู้ จัดกิจกรรมในลักษณะการเรียนการสอน กิจกรรมหลังโรงเรียนเลิก (After School Program) และกิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยนำแนวคิดจากต่างประเทศมาใช้ แต่ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมนักเรียนที่มีประสิทธิภาพตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

2. กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากข้อมูลข้างต้นพบว่า โรงเรียน ก ซึ่งเป็นสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลงแล้ว เริ่มสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 – ปัจจุบัน โดยในช่วงแรกเครือข่ายความร่วมมือเกิดขึ้นจากเครือข่ายเดิมที่มีอยู่แต่เน้นการกำหนดมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ด้วยการลดขนาดนักเรียนลง พัฒนาคุณภาพครูและบรรยากาศในโรงเรียน เปลี่ยนระบบและวิธีการจัดการเรียนการสอน โดยคาดหวังให้ผลของการดำเนินการดังกล่าว ช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในนักเรียนได้ เริ่มด้วยการสร้างเครือข่ายความร่วมมือจากเครือข่ายผู้บริหารและครูด้วยการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ และสร้างความร่วมมือกับผู้ปกครอง ใช้กิจกรรมการให้ความรู้และการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจกับชุมชนถึงการเปลี่ยนแปลงของโรงเรียน ต่อมาเมื่อโรงเรียนสามารถพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนและส่งผลถึงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในนักเรียนได้ตามเป้าหมายแล้ว โรงเรียน ก ได้ใช้เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่ใช้ปัญหาเป็นตัวตั้งตามที่มีอยู่เดิม ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง เพิ่มจากเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาไปสู่ความร่วมมือเพื่อปลูกฝังลักษณะนิสัย การปกครองนักเรียน ด้วยการให้ความรู้ จัดกิจกรรมในลักษณะการเรียนการสอน กิจกรรมหลังโรงเรียนเลิก และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจการนักเรียน เพื่อการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเช่นในอดีต และเป็นไปตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ช่วงการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

การก่อตัวของเครือข่าย ในปี พ.ศ. 2538 เริ่มจากคณะผู้บริหารโรงเรียน (กรรมการบริหารโรงเรียน/เจ้าของกิจการ/มูลนิธิของโรงเรียน) ซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้ริเริ่มและรวบรวมเครือข่ายผู้บริหาร เพื่อประชุมปรึกษาหารือวิเคราะห์ปัญหาหารือร่วมกัน และขอความ

เห็นชอบจากที่ประชุมในแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยมีสภาพปัญหาจริงเป็นตัวตั้ง และเนื่องจากสมาชิกในเครือข่ายผู้บริหารมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในลักษณะเครือข่ายและเป็นผู้ร่วมงานที่มีประสบการณ์ทำงานร่วมกันมาเป็นเวลายาวนาน ทำให้สามารถสรุปเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ภายในระยะเวลาอันสั้น จากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหารโรงเรียน ทั้งในส่วนของการบริหารโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน และผู้ปกครอง พบว่า หลังจากคณะผู้บริหารโรงเรียนเห็นชอบในการแก้ปัญหาและดิงนักเรียนกลับเข้าโรงเรียนโดยการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่จะส่งผลถึงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของนักเรียน และจัดการประชุมครูเพื่อทำความเข้าใจและสร้างข้อตกลงร่วมกันแล้ว ได้พิจารณาแล้วเห็นว่าครูที่เหลืออยู่ในขณะนั้นส่วนใหญ่เป็นครูที่ด้อยคุณภาพกว่าครูที่ลาออกไป จึงจำเป็นต้องสร้างข้อตกลงในการพัฒนาตนเองเพิ่มของครูและลดข้อเรียกร้องต่อรองที่อาจเกิดขึ้น โดยคณะผู้บริหาร ซึ่งประกอบด้วยกรรมการบริหารโรงเรียน เจ้าของกิจการ และมูลนิธิของโรงเรียน เป็นผู้จัดสรรองค์ความรู้ งบประมาณและผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาคุณภาพครูดังกล่าว

เมื่อคณะผู้บริหารและครูมีความเข้าใจตรงกันแล้ว จึงจัดการประชุมใหญ่เพื่อให้คณะผู้บริหารได้ชี้แจงแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนแก่ผู้ปกครองของนักเรียนในขณะนั้นทุกคน พร้อมทั้งจัดประชุมชี้แจงย่อยโดยครูประจำชั้นในระดับห้องเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองมีโอกาสในการรับทราบปัญหา แนวทางและข้อจำกัดในการดำเนินการต่อไปร่วมกัน เพื่อประกอบการตัดสินใจร่วมเป็นเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน โดยโรงเรียนเป็นผู้จัดสรรองค์ความรู้ และทรัพยากรที่จำเป็น ทั้งนี้ ผู้ปกครองจะต้องให้ความร่วมมือในการชำระค่าเล่าเรียนที่เพิ่มสูงขึ้น เพื่อนำเงินในส่วนที่เพิ่มขึ้นนี้ไปใช้ในการจัดสรรทรัพยากร ที่ช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ทั้งในการปรับปรุงอาคารสถานที่ จัดซื้อสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน จัดหาวิทยากรชาวต่างประเทศมาเป็นผู้สอนและพี่เลี้ยงให้แก่ครู ตลอดจนส่งครูไปศึกษาดูงาน การจัดการศึกษาในต่างประเทศ ฯลฯ แม้จะเป็นการทยอยขึ้น (ใน 2 ปีแรกขึ้นค่าเล่าเรียนจากภาคการศึกษาละ 2,000 บาทโดยประมาณ เป็นภาคการศึกษาละ 16,000 บาท) ทำให้ผู้ปกครองที่มีข้อจำกัดทางด้านการเงินส่วนใหญ่จำเป็นต้องหาที่เรียนใหม่ให้แก่ นักเรียน ในขณะที่กลุ่มที่เลือกอยู่กับโรงเรียนจะมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีกว่า มีความรู้ความเข้าใจและเชื่อมั่นต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน และเนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวเป็นการเปลี่ยนระบบการจัดการศึกษาทั้งโรงเรียน ซึ่งต้องอาศัยการมองเห็นเข้าใจสภาพปัญหาและความเป็นไปได้ของผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนที่จะนำไปสู่การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของนักเรียน ซึ่งต้องใช้เครือข่ายที่มีความเห็นชอบตรงกันและยอมรับในการปรับเปลี่ยน และขยายฐานการทำความเข้าใจ

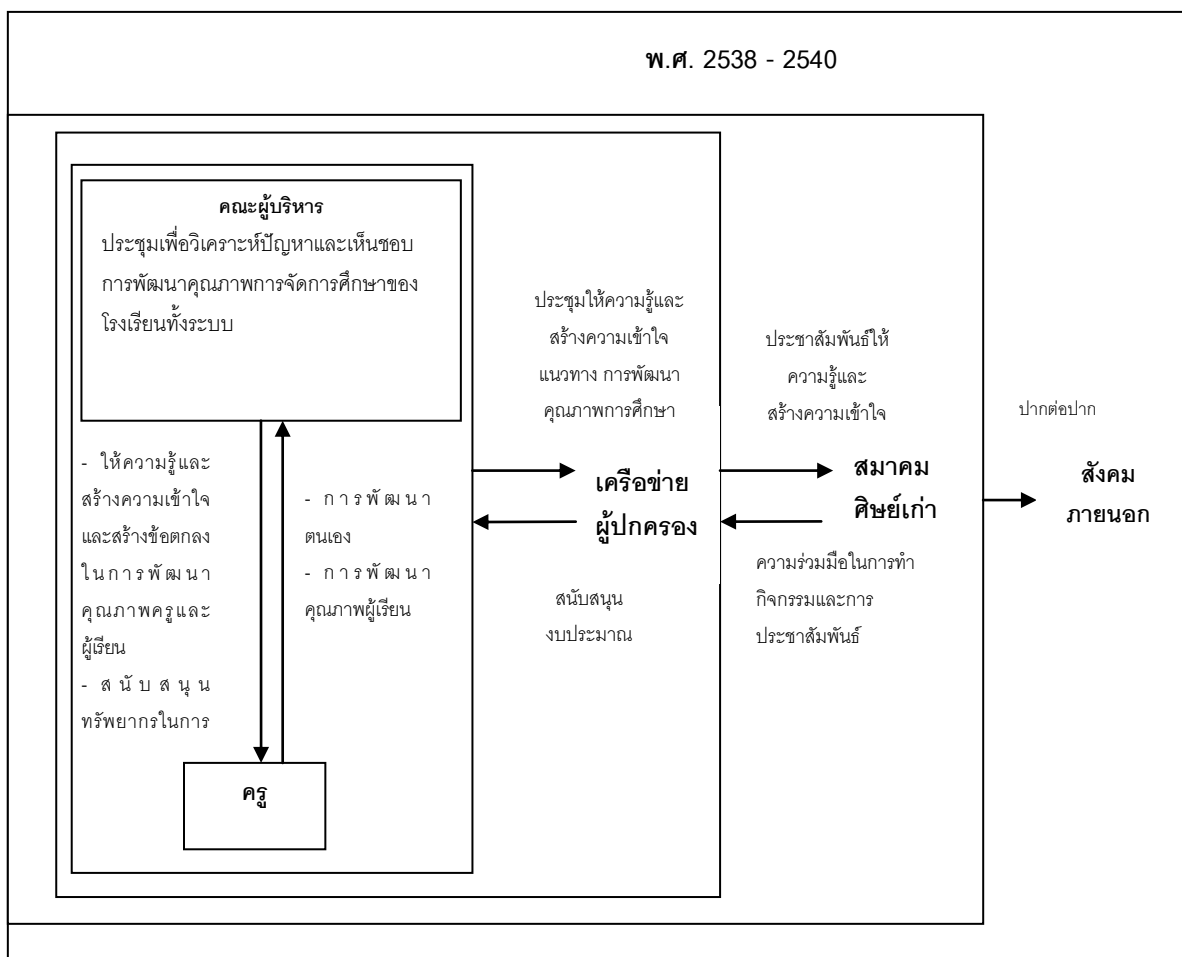

ที่มีพลัง มีอำนาจต่อรอง รูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในขั้นการก่อตัวของเครือข่ายจึงจำเป็นต้องใช้เครือข่ายแบบกลุ่มกับกลุ่ม

หลังจากโรงเรียนได้แนวร่วมในลักษณะเครือข่ายที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนแล้ว ได้ดึงชุมชนในรูปของศิษย์เก่าเข้ามาส่วนร่วมผ่านสมาคมศิษย์เก่า โดยการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น ป้ายประกาศหน้าโรงเรียน วารสาร และเว็บไซต์ของโรงเรียน เป็นต้น ตลอดจนมีการประชาสัมพันธ์และสร้างความเข้าใจผ่านกิจกรรมการเลี้ยงรุ่น การจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในโรงเรียน ซึ่งความรู้ความเข้าใจ และความร่วมมือจากศิษย์เก่าจะมีบทบาทสำคัญที่จะเป็นฐานของการสร้างความรู้ความเข้าใจสู่ชุมชนในภาพกว้างแบบปากต่อปาก

2.1.1 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือ

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานระหว่าง ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และศิษย์เก่า เป็นเครือข่ายแนวราบแบบกลุ่มสู่กลุ่ม และเป็นเครือข่ายที่ให้ความสำคัญกับการเริ่มสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดภายในเครือข่าย โดยมีสถานศึกษาหรือโรงเรียนโดยผู้บริหารเป็นแกนนำในการริเริ่มให้ความรู้ สร้างความเข้าใจ บริหารจัดการงบประมาณ มีครู ผู้ปกครอง และศิษย์เก่า (สมาคมศิษย์เก่า) มีความพร้อม และสมัครใจเป็นแนวร่วมในการดำเนินการ โดยมีเป้าหมายหลักในการสร้างเครือข่ายเพื่อการสนับสนุนทรัพยากร (งบประมาณ) ที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ที่ส่งผลถึงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของนักเรียน ซึ่งสามารถสรุปได้ว่าการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก มาจากเครือข่ายความร่วมมือเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ โดยมีรูปแบบ ดังนี้

ภาพที่ 9 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม
โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก

2.1.2 องค์ประกอบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของโรงเรียน ก พบว่า องค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือ
เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในขั้นตอนของการก่อตัวของเครือข่าย
ประกอบด้วยสถานศึกษาหรือโรงเรียนโดยผู้บริหารเป็นแกนนำในการริเริ่ม โดยทำหน้าที่ให้ความรู้
สร้างความเข้าใจ บริหารจัดการงบประมาณ และมีครู ผู้ปกครอง และศิษย์เก่า (สมาคมศิษย์เก่า)
เป็นแนวร่วมในการดำเนินการให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีรายละเอียด ดังนี้

1) **เนื้อหา/องค์ความรู้** เนื่องจากโรงเรียน ก ไม่ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือ
ที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยตรง จึงไม่สามารถแบ่งระดับการสร้างสันติภาพได้

แต่การจัดองค์ความรู้ทั้งหมดเป็นไปเพื่อทำให้ความรู้เชิงวิชาการและการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นให้เครือข่ายมีความเข้าใจตรงกันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เพื่อการป้องกัน โดยมี รายละเอียดของเนื้อหา/องค์ความรู้ในการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของ โรงเรียน ในระยะการก่อตัว ได้แก่

- 1.1) องค์ความรู้ในการใช้ปัญหาของโรงเรียนเป็นฐานคิดในการเลือกวิธีการ แก้ปัญหา
- 1.2) ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของ โรงเรียน แนวทางและประโยชน์ของการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพตามแนวคิดการจัดการเรียนการสอนแบบโครงงาน (Project Approach) มอนเตสซอรี (Montessori) ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) และโปรแกรมฝึกการคิด (Thinking School) ที่ช่วยเพิ่มการฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ คิด อย่างมีวิจารณญาณ
- 1.3) ความรู้เกี่ยวกับแนวทางและปัจจัยในการพัฒนาคุณภาพครูและ นักเรียน
- 1.4) ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการงบประมาณในการพัฒนาคุณภาพ การจัดการศึกษาของโรงเรียน

2) ทรัพยากร ได้แก่

- 2.1) ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นแกนนำ ในการพัฒนาคุณภาพการจัดการ การศึกษาของโรงเรียน ที่มีอำนาจตัดสินใจ มีความจริงจังในการดำเนินการและได้รับการยอมรับ จากสมาชิกเครือข่าย
- 2.2) งบประมาณ ในการจ้างครูพิเศษ ครูพี่เลี้ยงที่มีความเชี่ยวชาญในการสอน เพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาแบบต่างๆ การสอนภาษาต่างประเทศ การจัดกิจกรรมเสริม หลักสูตรต่างๆ กิจกรรมร่วมภายในเครือข่าย และการศึกษาดูงานในและต่างประเทศ รวมทั้ง งบประมาณในการพัฒนาเชิงกายภาพ
- 2.3) วิทยากรที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ความรู้ในเรื่องแนวคิดในการจัดการ เรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาแบบต่างๆ
- 2.4) สถานที่และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็น กิจกรรมเชิงวิชาการ และกิจกรรมสังสรรค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ
- 2.5) สื่อ หรือช่องทางการสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่าย เช่น เว็บไซต์ ป้ายประกาศ/ป้ายนิทรรศการภายในโรงเรียน วารสารและรายงานประจำปีของโรงเรียน

3) กิจกรรม ได้แก่

- 3.1) การประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้บริหารเพื่อขอความเห็นชอบแนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน โดยมีสภาพปัญหาจริงเป็นตัวตั้ง
- 3.2) การประชุมชี้แจง ให้ความรู้ สร้างความเข้าใจและข้อตกลงร่วมกันระหว่างผู้บริหารและครู
- 3.3) การอบรมให้ความรู้เรื่องแนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนแก่ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง
- 3.4) การศึกษาดูงานด้านแนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับครูที่มีความพร้อมในประเทศอังกฤษ เพื่อให้เห็นต้นแบบการดำเนินการจริง เสริมแรง สร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน เพิ่มพูนประสบการณ์ และสร้างแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ให้แก่ครูคนอื่นๆ
- 3.5) การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตามผลการดำเนินการเป็นระยะ
- 3.6) การเยี่ยมโรงเรียนของผู้ปกครอง

2.1.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง ครู และศิษย์เก่าของโรงเรียน ก พบว่า สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา มีดังนี้

1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา

1.1.1) สมาชิกเครือข่ายที่เป็น ครู ผู้ปกครอง และศิษย์เก่าของโรงเรียนขาดความเข้าใจและการยอมรับเป้าหมายและแนวทางการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาที่แท้จริง เข้าร่วมเป็นเครือข่ายแบบจำใจ สถานการณ์บังคับ เกิดความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมและความชัดเจนในการจัดสรรทรัพยากร และการเผยแพร่ข่าวสาร โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในเรื่องเกี่ยวกับการบริหารจัดการงบประมาณทั้งฝ่ายผู้ให้และผู้รับ และเกณฑ์การเลือกบุคคล (ครู) เพื่อให้การสนับสนุนทรัพยากรในการพัฒนาตนเอง

1.1.2) สมาชิกเครือข่ายไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้เครือข่ายได้มีโอกาสพบปะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในส่วนของกิจกรรมการประชุมปรึกษาหารือ การประชุมชี้แจง การอบรมให้ความรู้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมสังสรรค์ต่างๆ

1.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.2.1) **ผู้นำ/แกนนำ** ซึ่งในที่นี้คือผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิสัยทัศน์ มีการตัดสินใจเด็ดขาด ได้รับการยอมรับ ความตั้งใจและจริงจังในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา

1.2.2) **ลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ และความโปร่งใส** แกนนำ เครือข่ายมีแนวทางและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติและการบริหารจัดการงบประมาณชัดเจน โปร่งใส และสามารถชี้แจงทำความเข้าใจ รายงานผลการดำเนินการแก่สมาชิกอื่นๆ ของเครือข่าย เป็นระยะ

1.2.3) **บทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิก** สมาชิกเครือข่ายต้องมีความรู้สึกเห็นชอบและมีความเข้าใจในเป้าหมายและแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดและร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนและสมาชิกเครือข่ายต่างๆ จัดขึ้น ด้วยความรู้สึกรักในโรงเรียน ความเป็นพวกเดียวกัน และมีส่วนร่วมรับผิดชอบถึงความสำเร็จ ความล้มเหลวและการวิพากษ์วิจารณ์ที่อาจเกิดขึ้นจากการดำเนินการ

1.2.4) **ความสัมพันธ์** ความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกเครือข่าย ความร่วมมือควรเป็นแบบมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด จากการสัมภาษณ์คณะผู้บริหารโรงเรียน ครู และผู้ปกครอง จะพบว่า ในกลุ่มผู้บริหารที่มีความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด เป็นเครือข่ายและเป็นผู้ร่วมงานที่มีประสบการณ์ทำงานร่วมกันมาเป็นเวลายาวนาน จะมีความเห็นชอบร่วมกันและสามารถสรุปเป้าหมายและแนวทางการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ภายในระยะเวลาอันสั้น ในขณะที่การประชุมชี้แจงสร้างความเข้าใจให้แก่ครู ผู้ปกครอง และศิษย์เก่าต่างๆ รวมถึงการทำความเข้าใจกับชุมชนภายนอกและสังคมจะทำได้ยากกว่า และต้องอาศัยเครือข่ายความร่วมมือที่มีพลังในลักษณะกลุ่มสู่กลุ่มในการดำเนินการ จึงจะสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือให้บรรลุผลสำเร็จได้

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา

2.1.1) หน่วยงานต้นสังกัด จัดทำและเปลี่ยนนโยบายการศึกษาที่ไม่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน และไม่ให้การสนับสนุนทรัพยากรที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน จากคำสัมภาษณ์ ดังนี้

“กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัดก็ต้องทบทวนบทบาทและแนวนโยบายของตัวเองให้ชัดว่าจะเอาอะไรกันแน่ ไม่ต้องสนับสนุนอะไรเลยก็ได้แต่อย่าสร้างปัญหาเพิ่ม โรงเรียนจะได้ปรับตัวทัน และก้าวออกมาแสดงจุดยืนของตนเองในแนวทางที่สอดคล้องกันอย่างเข้มแข็ง” (ผู้บริหาร ก1, สัมภาษณ์, 23 ธันวาคม 2554)

2.1.2) สังคมภายนอกยังตีตราและไม่ยอมรับเด็กนักเรียนและศิษย์เก่าที่จบจากโรงเรียน รวมทั้งตัดสินภาพรวมของโรงเรียนแบบเดิม เช่น นิยมใช้ความรุนแรงในการตัดสินปัญหา ไม่เรียนหนังสือ และเป็นนักเลง เป็นต้น

2.1.3) ปัญหาสังคมภายนอกเข้าถึงได้ง่าย มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของนักเรียนมากกว่าการจัดการศึกษา การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตลอดจนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมภายในโรงเรียน

2.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2.1) นโยบายและการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานต้นสังกัด ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ ต้องมีความชัดเจนในการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาและแนวทางการสนับสนุน ที่เอื้อต่อการจัดการศึกษาและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน และเป็นแนวนโยบายที่เป็นการวางแผนระยะยาว (มีความนิ่งในช่วงเวลาหนึ่งๆ ไม่เปลี่ยนแปลงบ่อย)

2.2.2) ช่องทางการสื่อสาร หน่วยงานละชุมชนภายนอก และเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานทั้งที่อยู่ภายในและภายนอกสถานศึกษาร่วมกันสร้างความเข้าใจและทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียนให้สังคมภายนอกได้รับรู้ และมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน และรายงานผลความสำเร็จในการดำเนินงานให้สังคมได้รับรู้ โดยการประชาสัมพันธ์ ผ่านสื่อประเภทต่างๆ เช่น ป้ายหน้าโรงเรียน วารสารและสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทต่างๆ เว็บไซต์ จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีในการมีสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน เช่น โครงการช่วยเหลือสังคม จัดกิจกรรมเปิดหรือเยี่ยมชมโรงเรียน จัดเวทีแสดงผลงานและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของนักเรียน เป็นต้น

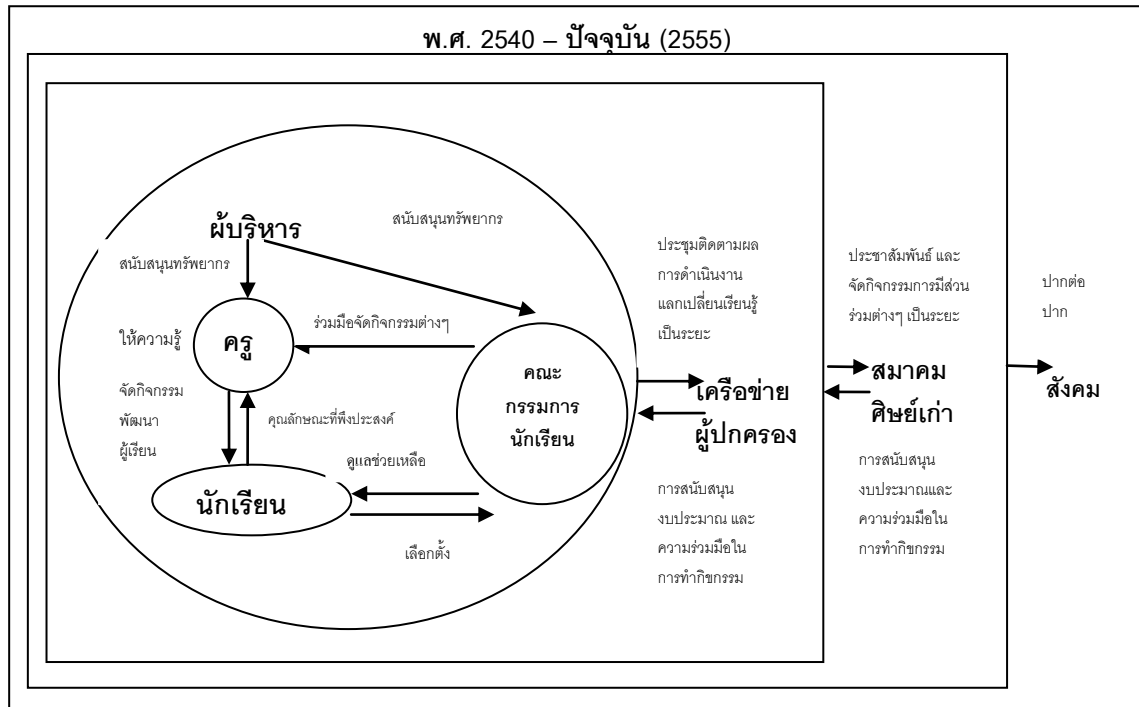
2.2 ช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

หลังจากเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก ในขั้นตอนของการก่อตัวของเครือข่าย ในรูปของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียน ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน การพัฒนาเชิงกายภาพ และการพัฒนาคุณภาพครู ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และสามารถแก้ปัญหาการใช้ความรุนแรงและการทะเลาะวิวาทของนักเรียน ซึ่งเป็นผลข้างเคียงที่แสดงถึงผลของการจัดการศึกษาที่ด้อยคุณภาพของโรงเรียนสำเร็จภายในเวลาประมาณ 2 ปี ปัญหาด้านคุณภาพการศึกษาที่โรงเรียนเชื่อว่าส่งผลถึงสันติวัฒนธรรมของนักเรียนได้ถูกแก้ไขให้หมดไป โดยความร่วมมือของเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ปกครอง ที่ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และศิษย์เก่า ที่มีการแก้ปัญหาโดยใช้ปัญหาเป็นตัวตั้ง ได้ปรับเปลี่ยนรูปไปสู่เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่เพิ่มสมาชิกเครือข่ายในส่วนที่เป็นนักเรียนเข้าร่วมดำเนินการ โดยเพิ่มเป้าหมายจากการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาไปสู่เครือข่ายความร่วมมือเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ในการปลูกฝังลักษณะนิสัย ในระบบการปกครองนักเรียน ด้วยการให้ความรู้ จัดกิจกรรมในลักษณะการเรียนการสอน กิจกรรมหลังโรงเรียนเลิก และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจการนักเรียน เพื่อการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาเช่นในอดีต และเป็นไปตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการรักษาเครือข่ายระหว่างผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียนและศิษย์เก่า ยังคงเป็นแบบกลุ่มผู้ปกครอง และให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดภายในเครือข่าย โดยแกนนำเครือข่ายยังคงเป็นผู้บริหาร เป็นผู้สนับสนุนและตัดสินใจในเชิงการบริหารจัดการงบประมาณ และทรัพยากรต่างๆ มีครูทำหน้าที่ให้ความรู้และจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับสมาชิก และมีนักเรียน (ผ่านทางประธานคณะกรรมการนักเรียนที่ได้รับคัดเลือก รวม 40 คนจาก 4 คณะ) เป็นแนวร่วมหลักในการดำเนินงาน ผู้ปกครองและศิษย์เก่า (สมาคมศิษย์เก่า) ซึ่งมีศักยภาพเป็นแนวร่วมการดำเนินการตามรูปแบบเดิม โดยมีเป้าหมายหลักในการสร้างเครือข่ายเพื่อการสนับสนุนทรัพยากร (งบประมาณ) ในการดำเนินงาน และการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพครู

และคุณภาพผู้เรียนที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น สามารถสรุปได้ว่าการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก มีรูปแบบ ดังนี้

ภาพที่ 10 รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก

2.2.2 องค์ประกอบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารของโรงเรียน ก พบว่า องค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในขั้นตอนของการรักษาเครือข่ายประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียนและศิษย์เก่า โดยมีแกนนำเครือข่าย คือ ผู้บริหาร และมีนักเรียนเป็นแนวร่วมเครือข่ายเพิ่มเติม โดยมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1) **เนื้อหา/องค์ความรู้** เป็นการถ่ายทอดเนื้อหา/องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายใน และสันติภาพภายนอก ควบคู่กันไป ผ่านเนื้อหาหลักเกี่ยวกับการปลูกฝังลักษณะนิสัยและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ รวมถึงความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติและข้อตกลงในการลงโทษที่มีการกำกับการใช้ให้เกิดผลจริง ได้แก่

1.1) เนื้อหา/องค์ความรู้ที่สำหรับนักเรียน แบ่งเป็น

1.1.1) ในส่วนของการปลูกฝังลักษณะนิสัย ยึดหลักพระพุทธศาสนา เป็นพื้นฐานในการอบรมคุณธรรม จริยธรรม และเปิดโอกาสให้นักเรียนที่นับถือศาสนาอื่นได้ปฏิบัติตนตามหลักศาสนาที่ตนเองนับถือ นอกจากนี้ได้นำแนวทางพัฒนาเยาวชนอื่นโดยประยุกต์ในหลักสูตรและการจัดกิจกรรมต่างๆ ประกอบด้วยการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ดังนี้

- ตามกฎ Golden Rules 6 ประการ ประกอบด้วย มีมารยาทอ่อนโยน (Do be Gentle) ฟังเพื่อเข้าใจ (Do Listen) มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและหน้าที่ และต่อผู้อื่น (Do be Honest) อุตสาหะ พากเพียร พัฒนาตนเอง (Do Work Hard) เอื้ออาทรและเกื้อกูลผู้อื่น (Do be Kind and Helpful) ระวังรักษาทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม (Do Take Care of Property)

- ตามหลักสูตร Seven Habits for Highly Effective Teens ซึ่ง เป็นหลักสูตรที่ใช้ได้ผลดีในประเทศสหรัฐอเมริกา ดัดแปลงมาจากหลักสูตร 7 for Highly Effective People ที่มักใช้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์กรธุรกิจ โดยมีการปรับเนื้อหาและสื่อในการอบรมให้เหมาะสมกับเยาวชน โดยใช้อบรมให้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6

1.1.2) ในส่วนของการปกครองนักเรียน เรื่องระเบียบและแนวทางการปฏิบัติของโรงเรียน ข้อห้าม ขั้นตอนในการดำเนินการหากนักเรียนใช้ความรุนแรง ทะเลาะวิวาท รังแกหรือขาดสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจน ตั้งแต่การตักเตือน และการลงโทษในระดับต่างๆ มีการกำกับติดตามที่เคร่งครัด

1.1.3) ในส่วนของกิจกรรมเสริมหลังเลิกเรียน มีการจัดสรรองค์ความรู้ที่ เน้นการพัฒนาทักษะทางสังคม และส่งเสริมพัฒนาการที่เหมาะสม เช่น ศิลปะ ดนตรี กีฬา โดยเพิ่มการพัฒนาทักษะทางวิชาการเล็กน้อย เพื่อตั้งให้เด็กใช้เวลาว่างหลังเลิกเรียนและในวันหยุดให้เป็นประโยชน์ และค้นพบศักยภาพของตน และเกิดสุนทรียภาพและความภาคภูมิใจในตนเอง

1.2) เนื้อหา/องค์ความรู้ที่สำหรับผู้ปกครองและครู .ในเรื่องแนวทางการปลูกฝังลักษณะนิสัยให้แก่ นักเรียน ระเบียบและการปฏิบัติของโรงเรียน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันและสามารถดำเนินการตามที่ได้ชี้แจงไว้อย่างจริงจัง และไม่ละเมิดสิทธิของโรงเรียนในการปกครองดูแลนักเรียน ไม่เข้าแทรกแซงพฤติกรรมของนักเรียน ยกเว้นเพื่อระงับเหตุร้ายที่เกิดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน โดยมีข้อตกลงที่จะต้องแจ้งผู้บริหารหรือครูคนอื่นก่อนทุกครั้ง

2) ทรัพยากร ได้แก่

2.1) ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นแกนนำในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนที่มีความจริงใจและตั้งใจดำเนินการอย่างจริงจังและมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจนให้แก่สมาชิกเครือข่ายความ

2.2) งบประมาณ ในการจัดจ้างครูชาวต่างชาติเพื่อเป็นผู้สอนและพี่เลี้ยงให้แก่ครูในโรงเรียน จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ที่เน้นการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่ดี ส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และค้นพบศักยภาพของนักเรียน ทั้งในและนอกเวลาเรียน กิจกรรมการเลือกตั้งการให้นักเรียนได้มีโอกาสศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งงบประมาณในการพัฒนาเชิงกายภาพ

2.3) วิทยากรที่เป็นเด็กและเยาวชนที่มีความเชี่ยวชาญเพื่อให้ความรู้ในเรื่องแนวทางในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้วยการปลูกฝังลักษณะนิสัย การปกครองนักเรียน และการจัดกิจกรรมเสริมต่างๆ

2.4) สถานที่และเวลาในการเรียนรู้และทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนร่วมกันภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็นกิจกรรมเชิงวิชาการ และกิจกรรมสังสรรค์สร้างความสัมพันธ์ต่างๆ

2.5) สื่อ หรือช่องทางการสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่าย เช่น เว็บไซต์ ป้ายประกาศ/ป้ายนิเทศการภายในโรงเรียน วารสารและรายงานประจำปีของโรงเรียน

3) กิจกรรม ได้แก่

3.1) การเลือกตั้งคณะกรรมการโรงเรียนปีละ 1 ครั้ง เพื่อเป็นผู้แทนนักเรียนและเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน โดยมีนักเรียนเป็นผู้ริเริ่มและรับผิดชอบการดำเนินงานเอง มีผู้บริหารและครูเป็นผู้สนับสนุน

3.2) การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการปลูกฝังลักษณะนิสัยให้แก่ผู้เรียน ครู และผู้ปกครองให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมักเป็นกิจกรรมพิเศษในช่วงวันหยุด ในแต่ละภาคการศึกษา และผู้เข้าร่วมตามความสมัครใจ

3.3) การประชุมเพื่อชี้แจงและสร้างข้อตกลงระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองถึงในเรื่องระเบียบและแนวทางการปฏิบัติของโรงเรียน ข้อห้าม ขั้นตอนในการดำเนินการ หากนักเรียนใช้ความรุนแรง ทะเลาะวิวาท รังแก หรือขาดสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจน ตั้งแต่การตักเตือน และการลงโทษในระดับต่างๆ มีการกำกับติดตามที่เคร่งครัด โดยมักเป็นการชี้แจงในการ

ประชุมผู้ปกครองประจำปี ทั้งในลักษณะการประชุมรวมและแยกตามห้องเรียน ปีการศึกษาละอย่างน้อย 1 ครั้ง

3.4) การจัดกิจกรรมเสริมสำหรับนักเรียนหลังโรงเรียนเลิกที่มีความหลากหลาย การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เน้นการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ ทักษะการทำงานเป็นทีม พัฒนาความเป็นผู้นำ ค่ายคุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ ที่เน้นให้นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมและมีส่วนร่วมในการแสดงความสามารถที่แตกต่างกัน

3.5) การศึกษาดูงานสำหรับนักเรียนเกี่ยวกับแนวทางการปลูกฝังลักษณะนิสัยที่มีความพร้อม ทั้งในและต่างประเทศ เพื่อให้เห็นต้นแบบการดำเนินการที่ดี และเพิ่มพูนประสบการณ์

3.6) การประชุมพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และติดตามผลการดำเนินการระหว่างเครือข่ายเป็นระยะ ทั้งในลักษณะการประชุมเชิงวิชาการ และการสังสรรค์สร้างความสัมพันธ์ เช่น งานคืนสู่เหย้า

3.7) การเยี่ยมโรงเรียนของผู้ปกครอง

2.2.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ปกครอง ครู และศิษย์เก่าของโรงเรียน ก พบว่า สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีดังนี้

1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา

1.1.1) ความเชื่อมั่นและการยอมรับต่อวิสัยทัศน์และแนวทางการดำเนินงานของแกนนำเครือข่ายที่มากเกินไป ทำให้สมาชิกเครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ เช่น ครู ไม่มีส่วนร่วมในการเสนอทางเลือกอื่น หรือแบ่งปันทักษะความชำนาญเฉพาะตัวในการดำเนินงานที่ต้องอาศัยความคิดสร้างสรรค์มากเท่าที่ควร และมีบทบาทเป็นเพียงผู้ปฏิบัติตามเท่านั้น

1.1.2) สมาชิกเครือข่ายที่เป็นผู้ปกครองและศิษย์เก่าบางส่วน ไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสให้เครือข่ายได้มีโอกาสพบปะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในส่วนกิจกรรมการประชุมปรึกษาหารือ การประชุมชี้แจง การอบรมให้ความรู้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมสังสรรค์ต่างๆ สมาชิกเครือข่ายบางส่วนที่มีศักยภาพหลุดจากเครือข่าย

1.1.3) สมาชิกเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นครอบครัวชนชั้นกลางที่มีสถานภาพทางสังคม การศึกษา และรายได้ดี ทำให้บางส่วนมีความมั่นใจในตัวเองสูง พอใจในเครือข่ายความร่วมมือมีสถานศึกษาเป็นฐานแบบปิดภายในโรงเรียนที่มีอยู่ ไม่ค่อยเห็นชอบหรือยอมรับการขยายเครือข่ายไปสู่เครือข่ายความร่วมมือในชุมชนใหม่ๆ ภายนอก มีความรู้สึกเป็นอื่น (Otherness)

1.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.2.1) **แกนนำเครือข่าย** ซึ่งในที่นี้คือผู้บริหารสถานศึกษา มีความเปิดกว้างทางความคิด ไม่เผด็จการ รับฟังความคิดเห็น มีทักษะในการสื่อสาร และมีการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์และเรียนรู้ความชำนาญของสมาชิกเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ

1.2.2) **ผู้ประสานงาน** ในกรณีศึกษาโรงเรียน ก ได้กำหนดสมาชิกเครือข่ายที่สามารถเชื่อมเครือข่ายต่างๆ เข้าด้วยกัน ได้แก่ ผู้แทนของสมาคมครูและผู้ปกครองที่ได้รับการยอมรับ ให้ทำหน้าที่ผู้ประสานเครือข่ายอื่นๆ เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม หรือการสนับสนุน ในการจัดกิจกรรมต่างๆ

1.2.3) **ความสัมพันธ์ของเครือข่าย** ความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นพวกเดียวกัน ที่ยอมรับซึ่งกันและกัน และเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลหรือมีความหมายต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียนแบบใกล้ชิด ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง โดยมีความสัมพันธ์ในลักษณะกลุ่มสู่กลุ่มเพื่อให้เกิดพลังในการดำเนินการ สามารถประสานงานให้เกิดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ ใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของเครือข่ายอย่างเต็มที่และมีแนวร่วมที่เปิดกว้างเพื่อช่วยขยายเครือข่ายออกไป จึงจะสามารถรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนไว้ได้

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา

2.2.1) หน่วยงานต้นสังกัด จัดทำนโยบายการจัดการศึกษาไม่ชัดเจน เปลี่ยนและเพิ่มประเด็นบ่อย ไม่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา การพัฒนาครู และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียน และไม่ให้การสนับสนุนทรัพยากรที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน

2.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2.1) ความชัดเจนในการกำหนดนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด

ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ ต้องมีความชัดเจนในการออกนโยบายการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการจัดการศึกษา การพัฒนาครู การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน และเป็นแนวนโยบายที่หวังผลและมีการดำเนินงานระยะยาว (มีความนิ่งในช่วงเวลาหนึ่งๆ ไม่เปลี่ยนแปลงหรือเพิ่มประเด็นนโยบายบ่อย)

2.2.2) ความเข้าใจ ยอมรับ และการมีส่วนร่วมของชุมชน

ภายนอก ชุมชนที่อยู่ภายนอกสถานศึกษาต้องมีความเข้าใจ ให้ความสำคัญ มีการดำเนินงาน และส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน

จากการสัมภาษณ์ สันทนากลุ่มย่อย และการสังเกตกรณีศึกษาโรงเรียน ก วิเคราะห์ได้ว่า ถึงแม้โรงเรียน ก จะเป็นตัวอย่างในการใช้ประสบการณ์และเรียนรู้จากต้นเหตุของปัญหา จนสามารถปรับเปลี่ยนจากโรงเรียนที่เคยประสบปัญหาภาพลักษณ์ตามการรับรู้ของสังคมในเรื่องความประพฤติของนักเรียนในอดีตที่ใช้ความรุนแรง ทะเลาะวิวาท ซึ่งเป็นภาพลักษณ์ที่พ้องถึงการขาดสันติวัฒนธรรมและสร้างปัญหาให้แก่สังคม ไปสู่สภาพในปัจจุบันที่ปัญหาหมดไป โรงเรียนสามารถพัฒนาและได้รับการยอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีความพร้อมและมีคุณภาพการศึกษาสูง ส่งผลให้ปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรมอย่างในอดีตไม่เกิดขึ้นอีก แต่หากพิจารณาแล้วจะเห็นว่าโรงเรียน ก เลือกรูปแบบที่ใช้ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมผ่านการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโดยใช้การวิเคราะห์ปัญหาเป็นตัวตั้ง ที่เริ่มจากการศึกษาและวิเคราะห์สาเหตุสำคัญของการเกิดปัญหาจากประสบการณ์จริง ที่พบว่า เกิดจากคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนในช่วงเวลาดังกล่าว ไม่มีประสิทธิภาพ กระบวนการปลูกฝังด้านความรู้วิชาการและคุณธรรมล้นเหลือ ทั้งการสร้างสันติภาพภายในและภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล ครูไม่ทำหน้าที่ครูที่ดี เพราะสัดส่วนของจำนวนนักเรียนต่อครูสูงเกินไป ผู้เรียนถูกทิ้ง ส่งผลให้ผู้เรียนขาดศรัทธาและความเชื่อมั่นในโรงเรียน และออกไปแสดงพฤติกรรมรุนแรงภายนอก โรงเรียนเลือกที่จะพัฒนาคุณภาพโรงเรียนโดยเริ่มที่การลดขนาดนักเรียนลง พัฒนาคุณภาพครูที่มีอยู่ เพื่อให้สัดส่วนนักเรียนต่อครูสมดุลกัน และเปลี่ยนระบบวิธีการจัดการเรียนการสอนโดยนำแนวคิดและวิธีสอนจากต่างประเทศมาใช้ ส่งผลให้จำเป็นต้องเพิ่มค่าเล่าเรียน เพื่อจัดสรรบุคลากร จัดหาสื่อการเรียนการสอน และจัดสถานที่ให้เอื้อต่อการจัดการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามความตั้งใจของโรงเรียน โดยใช้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีจุดประสงค์หลักในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน ที่มีสมาชิก

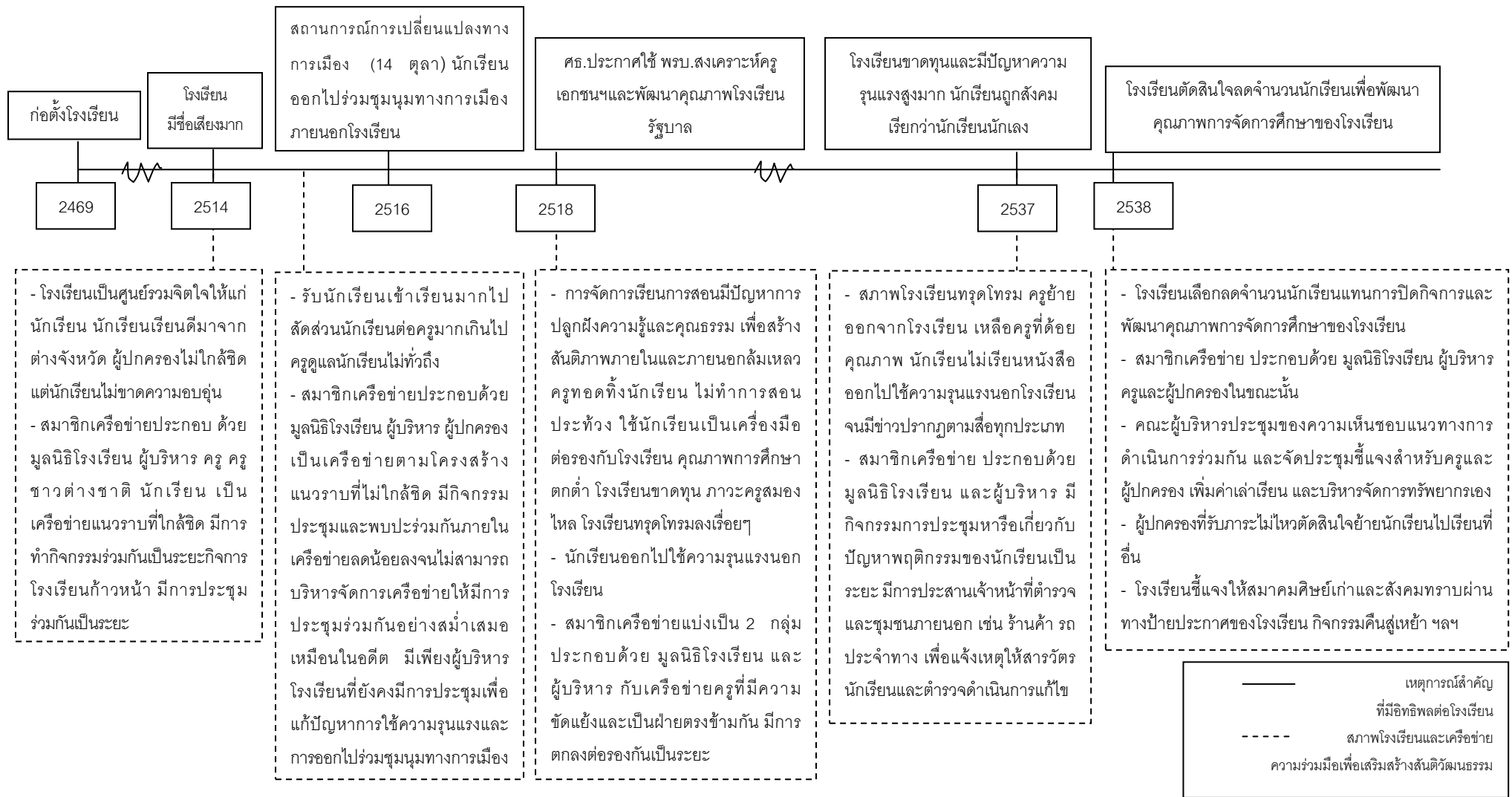
ในช่วงการก่อตัวของเครือข่าย ประกอบด้วย คณะผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และศิษย์เก่า ซึ่งเป็นการสร้างเครือข่ายที่เน้นการทำให้ความร่วมมือภายในสถานศึกษามีความเข้มแข็งก่อนจะขยายเครือข่ายออกสู่ภายนอกโรงเรียน โดยมีแกนนำเครือข่ายคือคณะผู้บริหาร

ผลของการตัดสินใจดำเนินการของโรงเรียนดังกล่าว ทำให้นักเรียนครึ่งหนึ่งที่ผู้ปกครองรับภาระไม่ไหวต้องออกไปจากโรงเรียน แม้การพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาด้วยวิธีการลดจำนวนนักเรียนและเปลี่ยนแนวคิดและวิธีในการจัดการศึกษาจะก่อให้เกิดผลสำเร็จ และช่วยให้สถิติปัญหาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของผู้เรียนในโรงเรียน ก ลดลงจนหมดไป แต่หากวิเคราะห์จากการดำเนินการดังกล่าวจะพบว่า ปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรม และการใช้ความรุนแรงของผู้เรียนโรงเรียน ก ไม่ได้ถูกแก้ไขให้หมดไป แต่การลดจำนวนนักเรียนเป็นการหีบตัวผู้แสดง (Actor) ที่มีปัญหาออกไปจากโรงเรียนและเปลี่ยนตัวผู้แสดงใหม่ ที่มีแนวโน้มไม่ใช้ความรุนแรงซึ่งส่งผลให้ปัญหาลดลงจนหมดไปในที่สุด

จนถึงปัจจุบัน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก ที่แม้จะยังคงมีการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือในช่วงการรักษาเครือข่าย ซึ่งผ่านการวิเคราะห์บริบทขององค์ประกอบและรูปแบบของเครือข่ายที่เรียนรู้จากประสบการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมาของโรงเรียนเอง และมีการพัฒนาจากเครือข่ายเดิมที่โรงเรียนมีอยู่แล้ว รวมทั้งยังคงให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียน แล้วจึงขยายเครือข่ายความร่วมมือออกสู่ภายนอกโรงเรียน แต่เป้าหมายของการทำงานของเครือข่ายในช่วงการรักษาเครือข่ายนี้ เป็นไปเพื่อให้สอดคล้องตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ด้วยการใช้นวัตกรรมและวิธีการจัดการเรียนการสอนจากต่างประเทศที่เน้นปลูกฝังลักษณะนิสัยด้วยหลักการทางศาสนาและแนวคิด เช่น กฎ Golden Rules 6 ประการ และหลักสูตร Seven Habits for Highly Effective Teens ผ่านกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน การอบรมให้ความรู้ และจัดกิจกรรมเสริม เช่น ค่าย และกิจกรรมร่วมภายในระดับชั้น เพื่อช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในระดับสันติภาพภายใน และสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคลให้แก่ผู้เรียน อีกทั้งมีการกำหนดขั้นตอนการลงโทษสำหรับการแก้ปัญหาความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นอย่างเป็นขั้นตอน ซึ่งการให้ความรู้ ฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติในเรื่องที่เกี่ยวข้องทั้งหมด มุ่งให้เกิดผลในกระบวนการป้องกันที่ช่วยเสริมคุณลักษณะที่ดีของผู้เรียนเท่านั้น เพราะการที่โรงเรียนไม่ประสบปัญหาด้านสันติวัฒนธรรมเลยนับตั้งแต่การเปลี่ยนกลุ่มนักเรียนที่เข้ามาศึกษาในช่วงการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน แสดงให้เห็นว่ากลุ่มนักเรียนที่เป็นผู้แสดง (Actor) ในปัจจุบันเป็นผู้ที่ไม่มีแนวโน้มจะใช้ความรุนแรงอยู่แล้ว ผลการดำเนินงานจึงประสบผลสำเร็จดังที่กล่าวไว้ข้างต้น

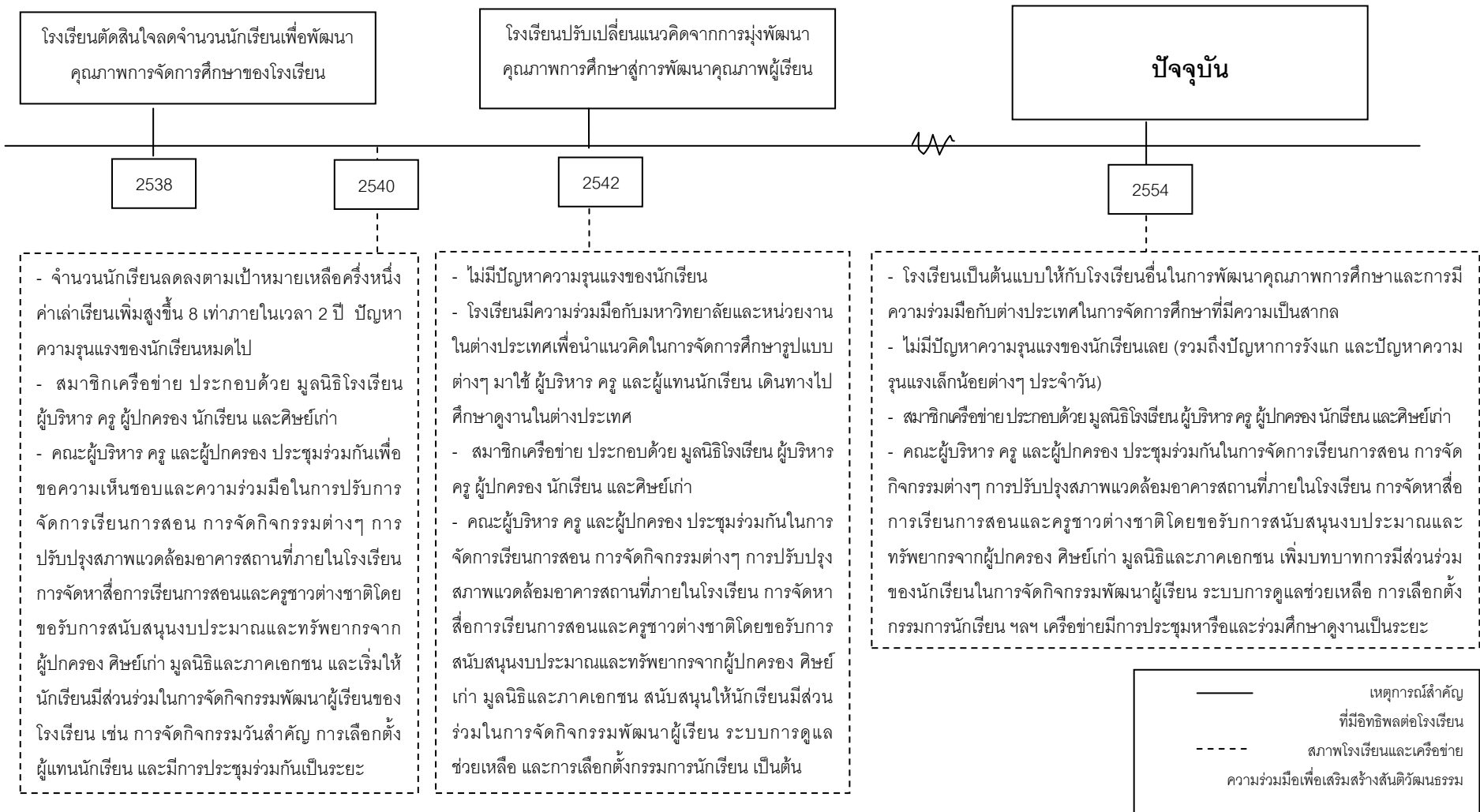
ดังนั้น การวิเคราะห์เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ของโรงเรียน ก ที่พบว่า แม้โรงเรียน ก จะเป็นตัวอย่างที่ดีในการดำเนินงานสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน ที่ใช้ความเข้าใจและการวิเคราะห์ปัญหาเป็นตัวตั้งบนพื้นฐานความเข้าใจในบริบทของโรงเรียน ที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการสร้างสันติวัฒนธรรม จนทำให้ผลความรุนแรงลดลงจนหมดไป แต่การดำเนินการของในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือที่ใช้สถานศึกษาเป็นฐานดังกล่าว มีลักษณะเฉพาะตัว และไม่ได้มีจุดมุ่งหมายหลักในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยตรง แต่เป็นการกำจัดตัวแสดงที่เป็นปัญหาออกไป โดยไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อจัดการกับตัวความขัดแย้ง ความรุนแรง หรือสาระของปัญหาที่แท้จริง ซึ่งสถานศึกษาหรือโรงเรียนอื่นๆ ที่มีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินการอย่างเดียวกันได้ ไม่สามารถนำผลของการวิเคราะห์มาถอดบทเรียนการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานเพื่อให้สถานศึกษาอื่นนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่หวังผลในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมได้โดยตรง แต่สามารถศึกษาในลักษณะของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก ที่ก่อตัวจากการพยายามทำความเข้าใจสาเหตุที่แท้จริงโดยใช้ปัญหาเป็นตัวตั้ง และมีกระบวนการที่ทำให้สมาชิกเครือข่ายมีความเห็นชอบและให้ความร่วมมือเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย รวมทั้งมีการพัฒนาเปลี่ยนรูปเครือข่ายโดยมีการเพิ่มสมาชิกที่เป็นนักเรียนที่มีศักยภาพ เพื่อการรักษาให้เครือข่ายความร่วมมือคงอยู่ต่อไปได้อีกทั้งสามารถใช้ประกอบการวิเคราะห์ในส่วนของสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายประกอบการพิจารณาเพื่อยกย่องยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาต่อไป

เมื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก ด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังหน้าต่อไป

ภาพที่ 11 เหตุการณ์สำคัญและเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ก ด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในช่วงการก่อตัวเครือข่ายความร่วมมือ

ภาพที่ 12 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ก ด้วยการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือ

ในกรณีศึกษาโรงเรียน ก ได้วิเคราะห์สาเหตุของการใช้ความรุนแรงและการขาดสันติวัฒนธรรมของนักเรียนว่าเกิดจากการด้อยคุณภาพในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ซึ่งส่งผลให้ผู้เรียนขาดศรัทธาในโรงเรียน ผู้เรียนถูกสังคามภายนอกตีตรา และแสวงหาการยอมรับจากภายนอกโรงเรียน ก ได้ใช้การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและเรียกศรัทธาที่มีต่อโรงเรียนคืน รวมทั้งใช้แนวคิดในการปลูกฝังคุณลักษณะที่ดีให้แก่นักเรียนโดยใช้แนวคิดจากต่างประเทศร่วมกับการปลูกฝังคุณธรรมตามหลักของศาสนาที่เน้นกระบวนการป้องกัน โดยอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายที่ประกอบด้วย สถานศึกษา: S (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) ซึ่งทำหน้าที่แกนนำเครือข่าย เครือข่ายครอบครัว: F (พ่อแม่ ผู้ปกครอง) สถาบันทางศาสนา: R (วัด) ชุมชน: C (ศิษย์เก่า) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: O (กระทรวงศึกษาธิการ) โดยเครือข่ายความร่วมมือมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม พบว่า เครือข่ายสถานศึกษาจะมีหน้าที่หลักในการจัดสรรและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การปลูกฝังคุณลักษณะนิสัย และระเบียบแนวทางปฏิบัติในการดูแลพฤติกรรมนักเรียน ให้กับสมาชิกเครือข่ายภายในสถานศึกษาเอง อันได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน รวมไปถึงผู้ปกครอง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตรงกันในแนวทางการดำเนินงาน พร้อมทั้งมีหน้าที่หลักในการบริหารจัดการงบประมาณ การจัดวิทยากร พี่เลี้ยง การจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาโรงเรียนและผู้เรียนให้สอดคล้องกับแนวคิดต่างๆ ในขณะที่มีครอบครัว และชุมชน ซึ่งในกรณีศึกษาโรงเรียน ก ให้มีความสำคัญกับกลุ่มศิษย์เก่าที่มีศักยภาพ จะให้การสนับสนุนการดำเนินการของโรงเรียนในด้านงบประมาณ วิทยากร โอกาส เวลาและสถานที่ในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับโรงเรียนและสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ โดยมีสถาบันทางศาสนาให้ความร่วมมือในลักษณะการจัดพระวิทยากรเข้ามาทำหน้าที่สอนพุทธศาสนาในโรงเรียนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ตามแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระทรวงศึกษาธิการ จำเป็นต้องเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียนในลักษณะการกำหนดนโยบาย การสนับสนุน และเกณฑ์การวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับการพัฒนาโรงเรียนในสภาพความเป็นจริง โดยสามารถสรุปการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ก ดัง แสดงในตารางที่ 10 ต่อไปนี้

ตารางที่ 10 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ก

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
S	<p>องค์ความรู้ แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การปลูกฝังลักษณะนิสัย และระเบียบแนวทางปฏิบัติ ในการดูแลพฤติกรรมนักเรียน</p> <p>ทรัพยากร ผู้บริหารที่เป็นแกนนำวิทยากร งบประมาณ และช่องทางการสื่อสาร</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ การประชุมชี้แจงในโรงเรียน การเลือกตั้งกรรมการนักเรียน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม พระเข้ามาสอนพุทธศาสนาในโรงเรียน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ วิทยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน</p>	<p>องค์ความรู้ แนวนโยบายในการพัฒนาผู้เรียน แนวทางการประเมินคุณภาพโรงเรียนและผู้เรียนที่ชัดเจน การพัฒนาทักษะชีวิต</p> <p>ทรัพยากร งบประมาณ และระบบการสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ การประชุมชี้แจง และการประชาสัมพันธ์</p>

ตารางที่ 10 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ก (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
F	<p>องค์ความรู้ แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การปลูกฝังลักษณะนิสัย และระเบียบแนวทางปฏิบัติ ในการดูแลพฤติกรรมนักเรียน</p> <p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรม ร่วมกับโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ ประชุมชี้แจงในโรงเรียน การเยี่ยมโรงเรียน</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรม ร่วมกัน</p> <p>กิจกรรม กิจกรรมร่วมกัน ระหว่างเครือข่ายทั้งเชิง วิชาการและกิจกรรมสร้าง ความสัมพันธ์ การพบปะและ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ใน เครือข่ายผู้ปกครอง</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอน ของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรม ทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ และ ช่องทางการสื่อสารระหว่าง โรงเรียน ผู้ปกครอง และศิษย์เก่า รวมถึงชุมชนภายนอก</p> <p>กิจกรรม ร่วมชี้แจงทำความเข้าใจและประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาและคุณภาพ ผู้เรียนของโรงเรียน รวมทั้ง ร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนที่ โรงเรียนจัดขึ้น</p>	
R	<p>องค์ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมตามหลักคำสอน ของศาสนา</p>	<p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรม ทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>กิจกรรม การเป็นพระ วิทยากร และการร่วม กิจกรรมทางศาสนาที่ โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>กิจกรรม กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน</p>	<p>องค์ความรู้ นโยบายการให้ นิมนต์พระเข้ามาสอนใน โรงเรียน</p>

ตารางที่ 10 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ก (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
	<p>ทรัพยากร ข้อตกลงในการนิมนต์พระเข้ามาสอนในโรงเรียน พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม พระเข้ามาสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง</p>				
C	<p>องค์ความรู้ แนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การปลูกฝังลักษณะนิสัยของโรงเรียน</p> <p>ทรัพยากร ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและศิษย์เก่า รวมถึงชุมชนภายนอก</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณและช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและศิษย์เก่า รวมถึงชุมชนภายนอก</p> <p>กิจกรรม ร่วมชี้แจงทำความเข้าใจ และประชาสัมพันธ์การพัฒนาคุณภาพการศึกษาและคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียน</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นร่วมกับชุมชนและวัด</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน และร่วมกันในชุมชน</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมการให้ความรู้เชิงวิชาการและกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	

ตารางที่ 10 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ก (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
	กิจกรรม การเยี่ยมชม โรงเรียน งานคืนสู่เหย้า การ ประชุมสมาคมศิษย์เก่า การ ทำกิจกรรมในโอกาสต่างๆ ของโรงเรียน	รวมทั้งร่วมกิจกรรมระหว่าง โรงเรียน ครอบครัวและ ชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น			
O	กิจกรรม สถานศึกษาจัดทำ หลักสูตรสถานศึกษาที่ สอดคล้องกับหลักสูตร แกนกลางในการพัฒนา ผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึง ประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกัน ได้	ทรัพยากร งบประมาณ	กิจกรรม จัดพระวิทยากร สอนพุทธศาสนาในโรงเรียน สัปดาห์ละ 1 ครั้งตามที่ ศธ. กำหนด การร่วมกิจกรรม ทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น	ทรัพยากร งบประมาณ โอกาส สถานที่ และเวลาใน การทำกิจกรรมร่วมกับ โรงเรียน และช่องทางการ สื่อสาร เพื่อติดตาม แนวนโยบายของ ศธ.	กิจกรรม ประชุมร่วมกัน ระหว่างหน่วยงาน บูรณา การการดำเนินงานที่มี แนวทางใกล้เคียงกันให้มี เอกภาพ

กรณีศึกษาที่ 2 สถานศึกษาชั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรง ของนักเรียน และอยู่ระหว่างการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหา

1. ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาและเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

โรงเรียน ข เป็นโรงเรียนสหศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 2 และเปิดทำการสอนมาเป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2501 (เกิน 50 ปี) มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้น ประมาณ 2,200 คน ครู 100 คน (คิดเป็นสัดส่วนครู 1 คน ต่อนักเรียน 22 คน) เคยได้รับรางวัลยกย่อง ให้เป็นโรงเรียนดีเด่นหลายครั้ง ทั้งในด้านจริยธรรม สิ่งแวดล้อม การป้องกันยาเสพติด และ สาธารณสุข รวมทั้งมีความร่วมมือกับหน่วยงานเอกชน และหน่วยงานต่างประเทศในการจัดการ การศึกษา เปิดสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 – มัธยมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่ในเขตธุรกิจของ กรุงเทพมหานคร สิ่งแวดล้อมในเชิงกายภาพรอบๆ โรงเรียน ภายในรัศมี 3 ตารางกิโลเมตร มีแหล่ง เสื่อมโทรมที่เป็นชุมชนแออัด จำนวน 13 ชุมชน และนักเรียนเกือบทั้งหมดของโรงเรียนมาจาก ครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้ง 13 ชุมชน มีโรงเรียนใกล้เคียงที่เปิดสอนระดับการศึกษาชั้นพื้นฐาน 5 แห่ง สายวิชาชีพ 2 แห่ง ในขณะเดียวกันก็มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ สถานประกอบการธุรกิจ ขนาดใหญ่ และศาสนสถานของศาสนาต่างๆ ขนาดใหญ่ ได้แก่ วัด มัสยิด โบสถ์ และศาลเจ้า นักเรียนมาจากครอบครัวชนชั้นแรงงาน ที่มีผู้ปกครองและสมาชิกในครอบครัวประกอบอาชีพรับจ้าง เป็นส่วนใหญ่ กว่าครึ่งมีสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาแยกทางกัน เป็นครอบครัวเลี้ยง เดี่ยว คนที่เลี้ยงดูเป็นญาติแต่ไม่ใช่พ่อแม่ (ยาย ป้า น้า) อยู่ร่วมกับพ่อหรือแม่ที่แต่งงานใหม่ และอาจ มีพี่น้องต่างบิดามารดาอยู่ร่วมด้วย เป็นต้น

ในช่วงปลายปี พ.ศ. 2552 มีข่าวนักเรียนชายระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของ โรงเรียนทำร้ายรุ่นพี่ชายระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยอาวุธร้ายแรงจนเสียชีวิตภายในห้องเรียน ในช่วงพักกลางวัน ต่อหน้าเพื่อนจำนวนมาก ปรากฏอยู่ตามหน้าหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับ

สาเหตุของปัญหา

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มผู้บริหารและครูโรงเรียน ข อธิบายและวิเคราะห์ เหตุการณ์ ดังนี้

“หนังสือพิมพ์เขียนข่าวไม่ตรง สาเหตุจริงๆ ไม่ใช่การรีดไถเงิน เป็นเด็กม.1 ที่เจียบๆ เพิ่งเข้าใหม่กับ ม.2 ที่อาจชอบผู้หญิงคนเดียวกันแต่เด็ก ม.1 พกมีดติดตัวมา ส่วนคนที่เสียชีวิตไม่ใช่ต้นเหตุ ไม่เกี่ยวข้อง อยู่ ม.2 คนละห้อง เห็นเขาทำกันเลยเข้าไปร่วมวง ไม่รู้จะเข้าไปห้ามหรือช่วย ครูไม่ได้อยู่ในเหตุการณ์ พอครูกันเข้าไปคนแหวงก็อ้างว่าป้องกันตัวกลัวถูกรุม.....จริงๆ โรงเรียนมีการตรวจกระเป๋าตอนเข้านาน ๆ ที่โดยครูกับกรรมการนักเรียน แต่ไม่จริงจั่งเท่าไรหรอก แม้แต่ห้ามเด็กใช้โทรศัพท์ยังไม่ได้เลย” (ครูณะแนว ข 1, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

“เป็นอุบัติเหตุจากการป้องกันตัว เกิดจากเด็ก ม.1 ถูกม.2 ไถเงินแล้วไม่ให้ ม.2 ก็เลยนัดเคลียร์กัน วันรุ่งขึ้นต่างก็เอามีดมา พอเพื่อนมาขอให้ไปสู้กัน คือตัวข้างๆชอบเพื่อนผู้หญิง ม. 2 แต่ผู้หญิงชอบน้อง ม.1 คนนี้ คนตายไม่เกี่ยวนั้งอีกมุม พอทางนี้ชกกัน ม.2 ทำท่าจะแพ้ เพื่อนรวมทั้งคนตายก็กรูเข้ามา รุม ม.1 จนหลังชนกำแพงและควักมีดมาสะบัด โดนกันหลายคนเจ้านี่โดนตัดข้าวหัวใจเลยเสียชีวิต กว่าครูจะรู้เรื่องจนมีเด็กตัวเพื่อนเลื้อยวิ่งไปบอก ไม่รู้ตอนนีตัวก่อเหตุไปไหนแล้ว เข้ากระบวนการอะไรก็ไม่รู้ แต่ถ้าเด็กขี้โมโหอารมณ์ร้อน ก็ต้องมีกระบวนการบำบัดเยียวยา ก่อน ไม่รู้มีแผลอะไรในใจ เป็นเด็กใหม่เรียนปานกลางค่อนข้างอ่อนแต่ไม่ก้าวร้าว

ช่วงนั้นปัญหาเด็กใช้ความรุนแรงกรณีอื่นก็มี ทั้งผู้หญิงผู้ชาย กับทั้งในและต่างโรงเรียน เหมือนฮิตกันเป็นช่วงๆ แล้วก็ถ่ายคลิบไปไว้ ปัจจุบันแทบไม่มีเลย ครูต้องรู้จักสังเกตมาก พวกเด็กจะรู้สึกกันก่อน ครูไม่รู้ บางทีแค่เกลียดชังหน้า ผู้หญิงมักจะตบกันมากกว่าแต่จะไปทำนอกโรงเรียน ชุมชนรอบๆ พวกร้านค้า ร้านขายอาหาร ร้านเกม รถสองแถว รถเมล์ หรือผู้ปกครองที่เห็นเหตุการณ์จะแจ้งเข้ามา” (ครูณะแนว ข 2, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

“เด็กที่นี้เป็นเด็กจนมาจากชุมชนแตกแยก ไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง พ่อแม่ย้ายมาทำงาน บางทีก็เป็นต่างดาว เด็กสมัยนี้ขาดรัก ขาดความอบอุ่นเลยแสวงหาการยอมรับและความรักจากใครก็ได้ พอมีปัญหาผู้ปกครองส่วนใหญ่ก็มา มีบ้างที่มาช้าแต่ก็ต้องเอามาให้ได้ ค่อนข้างมีปัญหาแต่เราต้องขอให้พ่อแม่กับผู้ปกครองจริงๆ มาเซ็นชื่อรับทราบเพื่อที่จะดูแลเขาได้ สาเหตุปัญหาจริงๆ คือ 1 ครอบครัวแตกแยก 2 ขาดความรัก 3 เลียนแบบตามกระแส แล้วจะฮิตเป็นช่วงๆ พร้อมกัน” (ผู้บริหาร ข 1, สนทนากลุ่ม, 23 กันยายน 2554)

“พูดอย่างยุติธรรม ปัญหาคราวนั้นเป็นเพียงเหตุการณ์รุนแรงเดียวที่บังเอิญเกิดขึ้นและตรงกับกระแสความสนใจของสังคม ตลอดเวลานักเรียนทั้งหมดไม่ได้เป็นเช่นนั้น ปัญหาอื่น เช่น ทะเลาะวิวาท ยาเสพติด เด็กท้อง มีไม่ต่างจากโรงเรียนอื่น บางครั้งเด็กตบตีกันเกิดจากปัญหาไม่จริงจัง เป็นการจู้จุก มีคนยุ มีตัวแสดง อยากรู้อยากเห็นตามสื่อตามสมัยนิยม เห็นเป็นเก้... เราเลือกเด็กไม่ได้ นักเรียนของเราเป็นเด็กชุมชนแถวนี้ ครอบครัวก็ไม่ได้สมบูรณ์ โรงเรียนพยายามอย่างเต็มที่ที่จะให้เค้าเติบโตขึ้นอย่างมีพัฒนาการแต่ 2 ปีหลังนี้ก็ไม่มีปัญหาแล้ว เด็กดีๆ ใฝ่เรียนและมีอนาคตก็มีเยอะ” (ผู้บริหาร ข 2, สัมภาษณ์, 23 กันยายน 2554)

จากการสนทนากลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์ข้างต้น สรุปได้ว่า โรงเรียน ข วิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยมองว่า การที่นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานขาดสันติวัฒนธรรม ใช้ความรุนแรง ทะเลาะเบาะแว้งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไปในช่วงวัยหนึ่งของนักเรียน และจะมีเหตุการณ์เพียงส่วนน้อยที่จะมีความรุนแรงมากกว่าปกติ (เป็นอันตรายถึงชีวิต) โดยวิเคราะห์ว่าการที่ผู้เรียนขาดสันติวัฒนธรรมสาเหตุหลักเกิดจากภูมิหลังที่ผู้เรียนมีสภาพความสัมพันธ์ในครอบครัวที่ไม่ค่อยดี การขาดความรัก ที่เกิดจากการที่ครอบครัวแตกแยก ไม่ได้อาศัยอยู่กับพ่อแม่ รายได้และฐานะทางครอบครัวไม่ดี ผู้ปกครองมีการศึกษาต่ำ ผู้ปกครองขาดความเอาใจใส่เด็ก ขาดการปลูกฝังและอบรมสั่งสอนในเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม มีช่องว่างระหว่างผู้ปกครองและเด็ก และการไม่ให้ความร่วมมือของผู้ปกครองกับโรงเรียนในการปลูกฝังด้านวิชาการควบคู่ไปกับแนวทางในการดำเนินชีวิต ทำให้เด็กไม่มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต ขาดที่ปรึกษา เมื่อมีปัญหาที่ไม่สามารถหาที่ระบายหรือได้รับคำปรึกษาที่เหมาะสม ส่งผลให้มีพฤติกรรมแสดงออกที่เหมือนระเบิดเวลา ในขณะเดียวกัน โรงเรียน ข ได้มีการเปรียบเทียบโดยพาดพิงถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับโรงเรียนอื่นซึ่งแสดงให้เห็นว่าบริบทด้านนักเรียนที่เกิดขึ้นกับโรงเรียน ข ก็เกิดขึ้นกับโรงเรียนอื่นเช่นเดียวกัน และชี้ให้เห็นว่าหากอยู่ในช่วงที่ผู้เรียนนิยมการใช้ความรุนแรง แม้โรงเรียนมีความพยายามในการปลูกฝังทั้งในเรื่องวิชาการและในเชิงคุณธรรมจริยธรรม ทั้งในระดับสันติภาพภายในและสันติภาพภายนอก โดยใช้กิจกรรมที่เหมาะสมและมีการใช้วิทยากรพิเศษ และพระเป็นผู้สอนพระพุทธศาสนา เพื่อให้เด็กมีภูมิคุ้มกันให้ไม่ไปสู่ความรุนแรงและรู้จักมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ไปควบคู่กันกับการให้ความรู้ในเชิงวิชาการ ตามที่หลักสูตรกำหนดและมีการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมเกี่ยวกับประเด็นคุณธรรมจริยธรรมแล้วโดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบเพียงส่วนเดียวไม่เพียงพอ ผลการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมก็จะไม่บรรลุผลสำเร็จ ไม่สามารถป้องกัน แก้อาย หรือเยียวยาฟื้นฟูได้อย่างทั่วถึง และเห็นผลเป็นรูปธรรม

จากการสังเกตการณ์การตอบคำถามในการให้สัมภาษณ์ และวิธีการเข้าร่วมสนทนากลุ่มย่อยของโรงเรียน ข พบว่า ผู้บริหาร ที่ร่วมสนทนากลุ่มย่อย ส่วนหนึ่งหลีกเลี่ยงที่จะตอบคำถามในกรณีเหตุการณ์รุนแรงที่เป็นข่าว รวมทั้งสถิติเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรงและปัญหาพฤติกรรมของนักเรียนในโรงเรียน เพื่อพยายามปกป้องชื่อเสียงของสถานศึกษาและภาพลักษณ์ของนักเรียนโดยรวม โดยแสดงความคิดเห็นว่าความขัดแย้งและความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นอุบัติเหตุที่มีโอกาสเกิดขึ้นน้อย และเป็นเหตุการณ์ร้ายแรงเดียวที่เกิดขึ้นในโรงเรียนที่มีสภาพปกติสงบสุขโดยไม่มีสัญญาณเตือน เป็นเหตุสุดวิสัยแม้ว่าโรงเรียนจะมีความพยายามสอดส่องดูแลและจัดการเรียนการสอนเพื่อป้องกันอย่างเต็มที่ และวิเคราะห์สาเหตุหลักของปัญหา โดยมองว่าปัญหาสภาพครอบครัวที่ไม่มีเวลาดูแลบุตร สนับสนุนการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน และพฤติกรรมเลียนแบบที่ขาดความยับยั้งชั่งใจของเด็กเอง เป็นสาเหตุหลักของปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นการมองมุมเดียวโดยไม่ได้นำปัจจัยเงื่อนไขด้านคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนมาประกอบการวิเคราะห์ โดยมองว่าโรงเรียนได้จัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือครบถ้วนตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด อีกทั้งพยายามชี้แจงให้เห็นว่านักเรียนคนดังกล่าวไม่ได้เป็นนักเรียนของโรงเรียนแล้ว โรงเรียนจึงไม่เกิดปัญหาอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าโรงเรียนได้หิบบตัวผู้แสดง (Actor) ที่เป็นปัญหาออกไป ส่งผลให้ผู้วิจัยไม่ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานที่แสดงถึงความพยายามในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในกระบวนการป้องกัน แก้ไขและเยียวยาฟื้นฟูเท่าที่ควร ทำให้ผู้วิจัยจึงต้องทำการสนทนากลุ่มย่อยโดยแยกเป็นกลุ่มเล็กๆ และแยกสัมภาษณ์รายบุคคล ได้แก่ กลุ่มครูแนะแนว กลุ่มนักเรียนในโรงเรียน และชุมชนภายนอกโรงเรียนประกอบการเก็บข้อมูลซึ่งทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายขึ้น

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.2.1 กระบวนการป้องกัน

จากการสัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม สังเกตและศึกษาจากเอกสารของโรงเรียน พบว่า โรงเรียน ข มีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน ด้วยการทำข้อตกลงร่วมกับผู้ปกครองในการสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน และทำความเข้าใจถึงระเบียบปฏิบัติในการดำเนินการและการลงโทษช่วงต้นปีการศึกษาของทุกปี มีการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยให้ครูเยี่ยมบ้านนักเรียนทุกคนในช่วงต้นของภาคเรียนที่ 2 โดยสัดส่วนครูประจำชั้นต่อนักเรียน 1: 20 คน มีมาตรการต่างๆ เพื่อการป้องกันและตรวจสอบ เช่น การสุ่มตรวจปัสสาวะในนักเรียนกลุ่มเสี่ยง เป็นครั้งคราว ให้นักเรียนรวมกลุ่ม จัดชมรม และจัดทำโครงการเพื่อดูแลช่วยเหลือนักเรียนในโรงเรียน ทำความเข้าใจถึงระเบียบปฏิบัติในการดำเนินการและการลงโทษ และจัดทำกิจกรรมการ

เรียนการสอนประจำวันเพื่อให้ความรู้ในการป้องกันการใช้ความรุนแรง ทะเลาะวิวาทและปัญหาพฤติกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมโฮมรูม มีการจัดการเรียนการสอนวิชาพัฒนาทักษะชีวิตในชั่วโมงแนะแนว มีการนำพระสงฆ์เข้ามาสอนคุณธรรม ศีลธรรมในวิชาพระพุทธศาสนา โดยเนื้อหาสาระในการให้ความรู้โดยรวม เพื่อมุ่งปลูกฝังให้นักเรียนเกิดสันติภาพภายในตน ที่จะเป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้ผู้เรียนไม่เดินไปสู่ความรุนแรงและมีสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล คือ รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นโดยยึดหลักสันติภาพ มีทักษะในการสื่อสาร ดังนี้

“ปกติมีการพัฒนาทักษะชีวิตในชั่วโมงแนะแนว ตามที่หลักสูตรกระทรวงศึกษากำหนด ใช้กิจกรรมพัฒนาจิตใจ เช่น พาเด็ก ม.4 เข้าใหม่ไปค่ายพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม คล้ายวิชาลูกเสือ ไม่รู้วิชาอื่นมีบูรณาการหรือไม่อย่างไร แต่การสอนแนะแนวจะเน้นให้เด็กรู้จักและเห็นคุณค่าในตัวเอง จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับเรื่องที่สอน ทั้งด้านการศึกษา ส่วนตัว สังคม ให้เด็กรู้จักชีวิต อยู่กับเพื่อนอย่างมีความสุข ปฏิบัติตัวได้ถูกต้อง สอนเด็กให้อย่าติดสื่อ บางทีในมือถือมีคลิปไปเราก็เข้าใจ ห้ามไม่ได้แต่ต้องสอน ยิ่งห้ามเหมือนยิ่งยุ ถ้าสอนจะคุยกันรู้เรื่องกว่า ถ้าห้ามเหมือนเอาไฟไปเหย่” (ครูแนะแนว ข 2, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

นอกจากนั้น ยังมีการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนเพื่อช่วยรับผิดชอบ เป็นหูเป็นตาสอดส่องในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกิจการนักเรียน เช่น จัดแถวเข้าโรงเรียน การแต่งกาย การทำความสะอาด และตรวจกระเป๋าน้ำโรงเรียน มีโครงการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และมีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กิจกรรมชมรมตามความสามารถและความสนใจ ค่าย กิจกรรมการแข่งขันกีฬาและวันสำคัญทั้งกิจกรรมภายใน และกิจกรรมที่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม โดยขอความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ชุมชนรอบโรงเรียน และพระในการสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมผ่านเครือข่ายแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามความสมัครใจเป็นครั้งคราว

“โรงเรียนมีโครงการให้ตำรวจมาพูดถึงระเบียบวินัย กฎเกณฑ์การลงโทษ สำหรับการทะเลาะเบาะแว้ง ตีกัน ทำร้ายกัน ในชั่วโมงนิเทศ เหมือนชั่วโมงลูกเสือ อาทิตย์หนึ่งมี 1 ครั้งตอนเย็น เรียกเด็กเป็นระดับตั้งแต่ ม.2 ขึ้นไปทั้งหมด บางครั้งอบรมโดยครูเอง บางที่เป็นวิทยากรข้างนอก ส่วนในชั่วโมงโฮมรูมและสร้างเสริมลักษณะนิสัย เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นเรื่องความประพฤติ” (ครูแนะแนว ข 1, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในกระบวนการป้องกันของโรงเรียน ข เป็นกิจกรรมที่มีการดำเนินการตามที่หลักสูตรกำหนด ไม่ได้ใช้ปัญหาเป็นตัวตั้ง ในขณะที่เดียวกันก็ไม่ได้กำหนดเป็นโครงการดำเนินงานที่มีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจน แต่การให้ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่เป็นการให้ความรู้เพื่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ควบคู่ไปกับการให้ความรู้และข้อตกลงในส่วนของระเบียบปฏิบัติ และการลงโทษเพื่อการป้องปรามมิให้นักเรียนใช้ความรุนแรง แต่ผลของพฤติกรรมความรุนแรงที่ปรากฏขึ้น แสดงให้เห็นว่ากระบวนการปลูกฝังคุณธรรมและการสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในการสร้างสันติภาพภายในและสันติภาพภายนอก ที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดมีปัญหา ไม่สามารถเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมได้จริง โดยในกรณีของโรงเรียน ข ปัญหาการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมอยู่ที่กระบวนการปลูกฝังให้ความรู้ เนื่องจากตัวสาระองค์ความรู้ที่สอน เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเช่นเดียวกับโรงเรียนอื่น แต่กิจกรรมต่างๆ ไม่ได้เปิดโอกาสให้นักเรียน ครอบครัวและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามแนวทางและระบบการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้อย่างแท้จริง ต่อมาภายหลังเหตุการณ์รุนแรงในปี 2552 ศิษย์เก่าของโรงเรียน ข ได้เสนอโครงการมายังโรงเรียนเพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกงานและมีงานทำในช่วงวันหยุดและปิดภาคการศึกษาในกิจการของตนเอง เพื่อให้ นักเรียนได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และค้นพบศักยภาพของตน โดยรับนักเรียนที่สมัครใจและโรงเรียนให้การรับรอง โดยไม่กำหนดผลการศึกษาและประวัติความประพฤติ

1.2.2 กระบวนการแก้ไข

จากการสัมภาษณ์ สันทนา กลุ่ม สังเกต และศึกษาจากเอกสารของโรงเรียน ข พบว่า โรงเรียนไม่ได้มีการกำหนดเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการแก้ไขโดยตรง เพียงแต่มีการกำหนดขั้นตอนและแนวทางการปฏิบัติตามระเบียบของโรงเรียน สำหรับครู นักเรียน และผู้ปกครอง เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องรับทราบบทบาทหน้าที่ของตน เมื่อเกิดเหตุการณ์ โดยมีการประชุมชี้แจงให้ทราบโดยทั่วกัน และทำความเข้าใจร่วมกันในการประชุมครูและผู้ปกครองทุกปีการศึกษา ในกรณีที่พบว่านักเรียนใช้ความรุนแรงจนมีเรื่องรายงานถึงฝ่ายปกครอง ที่อาจเกิดเหตุการณ์ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยส่วนใหญ่ความรุนแรงที่เกิดขึ้นภายนอกโรงเรียนจะทราบจากการที่ชุมชนภายนอกแจ้งมาที่โรงเรียน เช่น ร้านค้าแผงลอย ร้านสะดวกซื้อ รถสองแถว หรือผู้ปกครองอื่นๆ ที่เห็นเหตุการณ์ เช่น การทะเลาะวิวาท ชกต่อย ตบตี พกอาวุธ ตลอดจนมีปัญหาความประพฤติร้ายแรง ขาดเรียนนานๆ โดยไม่ทราบสาเหตุ เป็นต้น โดยกำหนดว่า ความผิดครั้งที่ 1 ตักเตือนและให้เจ้าตัวลงบันทึกรับรองการกระทำผิด ความผิดครั้งที่ 2 เรียกผู้ปกครองมาพบและผู้ปกครองลงบันทึกรับรองการกระทำผิด ความผิดครั้งที่ 3 ผู้ปกครองมา

พบ ให้รับทราบการพักการเรียนและรับตัวนักเรียนกลับบ้าน ความผิดครั้งที่ 4 ให้ผู้ปกครองมาพบ เพื่อลาออก แต่ในกรณีความรุนแรงที่ครูประจำชั้น ครูแนะแนวประสบเหตุ โดยไม่มีการรายงานถึง ฝ่ายปกครองให้อยู่ในดุลยพินิจของครูประจำชั้น หัวหน้าระดับ และครูแนะแนวเป็นกรณีไป

1.2.3 กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

การสัมภาษณ์ สันทนากลุ่ม สังเกต และศึกษาจากเอกสารของโรงเรียน ข พบว่า โรงเรียนมีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการฟื้นฟู สำหรับครู และนักเรียนที่อยู่ในเหตุการณ์ ซึ่งเป็นผู้ได้รับผลกระทบภายหลังเหตุการณ์ โดยสถาบันสุขภาพจิต เด็กและวัยรุ่นราชชนครินทร์ กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข เป็นฝ่ายเสนอนักจิตวิทยาเพื่อเข้ามาให้การปรึกษาและจัดกิจกรรมเยียวยาฟื้นฟูครู และนักเรียนในโรงเรียน สัปดาห์ละ 2 ครั้ง เป็นเวลา 1 เดือน โดยกิจกรรมที่นักจิตวิทยา มาจัดให้ครูและนักเรียนได้ทำนั้น เน้นการปลุกฝังให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดสันติภาพภายในตน แต่ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเยียวยาฟื้นฟูสำหรับนักเรียนที่ใช้ความรุนแรงทั้งในกรณีที่เป็นการชกและกรณีอื่นๆ

1.3 ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกต สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มย่อย จะเห็นความสัมพันธ์ของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข ว่า โรงเรียนเลือกใช้วิธีการสร้างเครือข่ายแบบกลุ่มสู่กลุ่ม ที่ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ซึ่งเป็นเครือข่ายแนวราบที่เป็นทางการตามโครงสร้างที่โรงเรียนมีอยู่แล้ว โดยมีเป้าหมายหลักในการสร้างเครือข่ายเพื่อการสนับสนุนทรัพยากร (งบประมาณ) และกิจกรรมของโรงเรียน เช่น สมาคมผู้ปกครองและครู กรรมการนักเรียน หน่วยงานภายนอก เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ สถาบันศาสนา โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่เน้นกระบวนการป้องกัน ด้วยการให้ความรู้ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ระเบียบปฏิบัติในการลงโทษ และการให้นักเรียนทำกิจกรรมที่มีประโยชน์โดยโรงเรียนวิเคราะห์ว่าจุดอ่อนของเครือข่ายความร่วมมือ คือ ครอบครัว หรือผู้ปกครองของนักเรียน ที่มีบริบทครอบครัวไม่ดีนักและไม่ค่อยมีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็ไม่ได้เรียนรู้และทบทวนสาเหตุและแนวทางแก้ปัญหาจากประสบการณ์ตรงของโรงเรียน ที่จะช่วยให้เข้าใจถึงข้อดีและข้อด้อยของการดำเนินงานเท่าที่ควร

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและสนทนากลุ่ม ครูแนะแนวและนักเรียน พบว่า โรงเรียน ข ยังมีเครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ ที่มีศักยภาพแต่ไม่ได้ถูกดึงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติ

วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียนเท่าที่ควร ได้แก่ เครือข่ายบุคคลจากชุมชนรอบนอกโรงเรียน ซึ่งได้แก่ ร้านค้าหาบเร่แผงลอย ร้านสะดวกซื้อ ห้างสรรพสินค้า รถประจำทาง มอเตอร์ไซด์รับจ้าง ที่เป็นเครือข่ายแนวราบแบบคนสู่กลุ่มแบบไม่เป็นทางการ เป็นไปโดยความสมัครใจ มีเครือข่ายศิษย์เก่าผ่านทางสมาคมศิษย์เก่าที่เข้มแข็งและมีศักยภาพตลอดจนมีช่องทางการสื่อสารที่จะเอื้อต่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของนักเรียน โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนทำกิจกรรมที่ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์และมีความภาคภูมิใจได้ รวมทั้งเครือข่ายหน่วยงานและองค์กรต่างๆ ภายนอกที่มีความพร้อมด้านงบประมาณและทรัพยากรอื่นๆ ที่เคยในการสนับสนุนโรงเรียนในด้านกายภาพอย่างสม่ำเสมอ

2. กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2.1 ช่วงการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

เนื่องจากโรงเรียน ข ใช้เครือข่ายความร่วมมือที่มีอยู่แล้วตามโครงสร้างของโรงเรียน เช่น สมาคมผู้ปกครองและครูมาเป็นเวลานาน การก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข ที่เริ่มกล่าวถึงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมจึงเริ่มนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 ตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษา จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน จากผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้ริเริ่มดำเนินงานให้ตอบสนองต่อนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมผ่านกระบวนการเครือข่ายความร่วมมือที่โรงเรียนมีอยู่ จึงได้มีการให้ความรู้และชี้แจงให้ครูทุกคนโดยมีความสัมพันธ์ในลักษณะแนวตั้งแบบผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน เพื่อให้ขยายแนวทางการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เน้นกระบวนการป้องกัน ไปสู่ผู้ปกครองที่ต้องเข้าร่วมเป็นเครือข่ายโดยใช้ความสัมพันธ์แนวราบตามโครงสร้างอยู่แล้ว ด้วยการให้ความรู้และสร้างข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติในการลงโทษ ผ่านการประชุมผู้ปกครองประจำภาคการศึกษา แต่ไม่ได้มีการตกลงในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาอย่างเป็นทางการ เพียงแต่สอดแทรกประเด็นเกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรม การใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท ฯลฯ ไปกับการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้ปกครองและครู และการพัฒนาผู้เรียนที่มีอยู่เดิม มีศึกษานิเทศก์และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เป็นผู้ติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการดำเนินงานของโรงเรียนในภาพรวม

“เริ่มตั้งแต่เด็กเข้ามาอยู่โรงเรียนนี้ เราจะเรียกผู้ปกครองมาทำความเข้าใจ ระเบียบปฏิบัติของโรงเรียน ให้เข้าร่วมสมาคมผู้ปกครอง และทำความเข้าใจว่า ผู้ปกครองต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ต้องช่วยกันดูแลนักเรียน มีส่วนร่วมทั้งระบบการจัดการเรียนการสอน ระบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พวก กิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ กิจกรรมกีฬา วันสำคัญ ค่ายอะไรต่างๆ และระบบดูแล ช่วยเหลือนักเรียนที่ต้องมีทั้งการเยี่ยมบ้านเป็นรายบุคคล การประชุมผู้ปกครอง และ อื่นๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดครบทุกประการ” (ผู้บริหาร ข 1, สนทนากลุ่ม, 20 กันยายน 2554)

“ภาพลักษณ์โดยรวมของโรงเรียนดีมาก ตั้งแต่อดีตเราเคยเป็นโรงเรียนผู้นำ โรงเรียนดีเด่นในเชิงวิชาการ สาธารณสุข และจริยธรรมศึกษา ตั้งแต่ไหนแต่ไร เครือข่ายของโรงเรียน (ก่อน พ.ศ. 2544) พวกมูลนิธิเอกชน สมาคมสงเคราะห์ที่ สมาคมทางศาสนา องค์กรหรือมูลนิธิต่างประเทศ ก็ให้การสนับสนุนโรงเรียนหลาย ด้านทั้งการสร้างห้องคอมพิวเตอร์อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ ครูสอนภาษาอังกฤษและ รางวัลยกย่องต่างๆ ตอนปี 2548 ก็ได้รับการประเมินผลงานดีเด่นจาก สมศ.” (ผู้บริหาร ข 2, สนทนากลุ่ม, 20 กันยายน 2554)

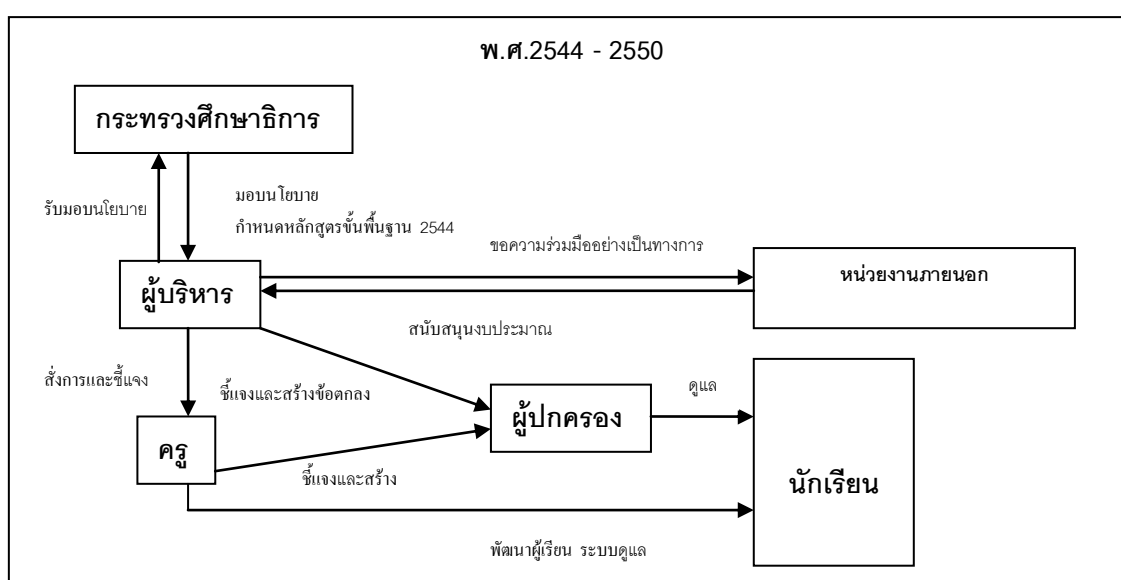
นอกจากนั้น เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัว ยังไม่ได้มีการกล่าวถึงการขอความร่วมมือหรือรับการสนับสนุนงบประมาณ เพื่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจนโดยตรง เนื่องจากโรงเรียนใช้กิจกรรมที่สอดคล้องใน เนื้อหาสาระและการจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนตามปกติและกิจกรรมเสริมที่เป็นไป ตามที่หลักสูตรกำหนด แต่การขอรับการสนับสนุนงบประมาณและความร่วมมืออื่นๆ จาก ผู้ปกครองในการประชุมแต่ละครั้งจะเป็นการขอรับการสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมพิเศษในเรื่อง อื่นๆ ของโรงเรียน เช่น การปรับปรุงสิ่งแวดล้อมภายในโรงเรียน การสร้างห้องหรือตึกสำหรับ กิจกรรมต่างๆ การเรียไรเพื่อจัดกิจกรรมทางศาสนา หรือทำบุญ หรือการขอรับความช่วยเหลือใน ด้านงบประมาณ การสร้างและจัดหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

โดยสรุปกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัวเริ่มจาก 1) ผู้บริหารรับนโยบายจากกระทรวงศึกษาธิการ 2) สั่งการและทำความเข้าใจกับครูในโรงเรียนเกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบบ ดูแลช่วยเหลือ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ระเบียบปฏิบัติในการลงโทษ 3) ให้ความรู้และสร้าง

ข้อตกลงเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติแก่ผู้ปกครองผ่านการประชุมผู้ปกครอง 4) ดำเนินการตามที่ได้ชี้แจงในเรื่องกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและระบบดูแลนักเรียน 5) ประสานงานหน่วยงานภายนอกเข้าร่วมเครือข่ายในการให้การสนับสนุนงบประมาณ ห้องและอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ 6) จัดกิจกรรมเสริมภายในโรงเรียนร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือ เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กีฬา กิจกรรมค่าย การเลือกตั้งกรรมการนักเรียน ฯลฯ

2.1.1 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือ

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข ในช่วงการก่อตัวเป็นเครือข่ายแบบผสมที่ประกอบด้วยสมาชิกเครือข่าย ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง รวมทั้งหน่วยงานภาคเอกชนภายนอก โดยเครือข่ายระหว่างกระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียนโดยผู้บริหารและครู เป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้ที่มีความสัมพันธ์แนวดิ่งแบบเป็นทางการ ที่มีหน้าที่รับมอบคำสั่ง ติดต่อประสานงานกันตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย ในขณะที่เครือข่ายระหว่างโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู) ผู้ปกครอง และหน่วยงานภาคเอกชนภายนอกเป็นเครือข่ายแบบคนสู่กลุ่มที่มีความสัมพันธ์แนวราบ ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ สามารถสรุปรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัว ได้ดังนี้

ภาพที่ 13 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข

2.1.2 องค์ประกอบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครูแนะแนวของโรงเรียน พบว่า องค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในขั้นตอนของการก่อตัวของเครือข่าย ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และหน่วยงานภาคเอกชนภายนอก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) **เนื้อหา/องค์ความรู้** ที่โรงเรียน ข ใช้เพื่อให้ความรู้และสร้างความเข้าใจในเครือข่ายทั้งหมดได้แก่

1.1) ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายใน ที่โรงเรียนมีการดำเนินงานอยู่แล้ว ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ศิลธรรม หลักคำสอนทางศาสนา และการสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียน

1.2) ความรู้เกี่ยวเพื่อสร้างสันติภาพภายนอก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนและการลงโทษเพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของนักเรียน

2) **ทรัพยากร** ได้แก่

2.1) ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นแกนนำ ที่มีวิสัยทัศน์ มีอำนาจตัดสินใจ มีแนวการทำงานที่ชัดเจนและมีความจริงใจ และได้รับการยอมรับจากสมาชิกเครือข่าย

2.2) สถานที่และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็นกิจกรรมเชิงวิชาการ การประชุม การอบรมให้ความรู้ และกิจกรรมสังสรรค์ต่างๆ เช่น การแข่งกีฬา และกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ

2.4) งบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่เพิ่มขึ้นจากการเรียนการสอนปกติ การจัดหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเชิงกายภาพ

3) **กิจกรรม**

3.1) การประชุมผู้ปกครองประจำภาคการศึกษาเพื่อทำข้อตกลงในการดำเนินการเพื่อพัฒนาพัฒนาผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรของโรงเรียน

3.2) การจัดกิจกรรมร่วมภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็นกิจกรรมเชิงวิชาการ การประชุม การอบรมให้ความรู้ และกิจกรรมสังสรรค์ต่างๆ เช่น การแข่งกีฬา และกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ

3.3) การเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนเพื่อร่วมเป็นเครือข่ายที่เป็นตัวแทนนักเรียน

2.1.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา

1.1.1) แกนนำเครือข่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ซึ่งเป็นแกนนำตามธรรมชาติ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในการดำเนินงานเป็นอันดับต้นๆ เนื่องจากเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่ยอมรับความจริง ปกปิดข้อเท็จจริง กลัวเสียชื่อเสียง และมองว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นเหตุสุดวิสัยและมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย และเกิดจากสาเหตุนอกโรงเรียน ใช้การสอดแทรกและบูรณาการเนื้อหาสาระที่มีอยู่เดิมและเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมลงไปในการทำงานในลักษณะเครือข่ายตามโครงสร้างเดิมที่โรงเรียนมีอยู่แล้ว เน้นการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมตามปกติ ที่มีกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมและเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่อ่อนแอ โดยไม่ได้แจ้งเน้นย้ำให้แก่สมาชิกในเครือข่ายให้เกิดความตระหนักและทราบถึงเป้าหมายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและบทบาทหน้าที่ในเครือข่ายโดยทั่วกัน

1.1.2) สมาชิกเครือข่ายที่เป็น ครู ผู้ปกครอง และกรรมการนักเรียนที่เป็นเครือข่ายตามโครงสร้างเดิมของโรงเรียน ไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของตนในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน แต่ทำหน้าที่และให้ความร่วมมือตามที่ได้รับมอบหมาย และเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่มีความร่วมมือกันแบบหลวมๆ

1.1.3) สมาชิกเครือข่ายอย่างเป็นทางการตามโครงสร้างเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ และให้ความสำคัญ เช่น ผู้ปกครอง ไม่ให้ความสนใจและความร่วมมือในการดำเนินงานของโรงเรียนเท่าที่ควร ในขณะที่เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ และให้การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนโดยสมัครใจ ในการช่วยสอดส่องเป็นหูเป็นตา ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนและให้ความสำคัญในการสร้างช่องทางสื่อสารกับโรงเรียน เท่าที่ควร เช่น ชุมชนรอบนอก ร้านค้า หาบเร่

แมลงลอย ห้างสรรพสินค้า รถประจำทาง และรวมทั้งนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการ
สภานักเรียน ฯลฯ

1.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.2.1) **วิสัยทัศน์ของแกนนำเครือข่าย** ซึ่งในกรณีนี้ได้แก่ ผู้บริหาร ต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีความเข้าใจและมีทัศนคติที่ดีกับเครือข่าย เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่ชัดเจน มีกิจกรรมร่วมและการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ

1.2.2) **การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย** สมาชิกเครือข่ายต้องรับรู้ถึงปัญหา มีความเข้าใจ มีมุมมองหรือวิสัยทัศน์ มีส่วนร่วม และยอมรับซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีส่วนร่วมในการปลูกฝังวิชาความรู้และคุณธรรมหรือการจัดการเรียนการสอนให้แก่แก่นักเรียน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความรู้สึกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมร่วมกับโรงเรียน ไม่เป็นเพียงฝ่ายรับมอบหมายหน้าที่อย่างเดียว

1.2.3) **ช่องทางการสื่อสาร** โรงเรียนควรเปิดช่องทางการสื่อสารระหว่างเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับโรงเรียน เพื่อให้เครือข่ายและโรงเรียนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกันและทันต่อเหตุการณ์ และดึงผู้ที่มีศรัทธาร่วมเป็นเครือข่ายใหม่ๆ

1.2.4) **ความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่าย** ในกรณีที่เครือข่ายภายในโรงเรียนที่เป็นความสัมพันธ์แบบกลุ่มสู่กลุ่มที่มีอยู่ไม่ใกล้ชิดและไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร หรือให้ความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายแนวตั้งที่เป็นทางการ โรงเรียนต้องมีการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งรายงานผลความสำเร็จของการดำเนินการให้สมาชิกเครือข่ายทราบเป็นระยะ ไปพร้อมๆ กับแสวงหาเครือข่ายเพิ่มเติมแบบเครือข่ายแนวราบที่เป็นความสัมพันธ์แบบคนสู่กลุ่ม และคนสู่คน ที่มีความสัมพันธ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการควบคู่กันไป มีความสมัครใจและมีสายสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายอย่างไม่เป็นทางการเพิ่มขึ้น รวมทั้งต้องมีการมอบหมายให้สมาชิกเครือข่ายที่สมาชิกอื่นๆ ยอมรับ และมีความกระตือรือร้น ซึ่งในกรณีโรงเรียน ข จะหมายถึง ครู ให้ทำหน้าที่ผู้ประสานงานระหว่างเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา

2.1.1) นโยบายการจัดการศึกษาและเกณฑ์การประเมินคุณภาพโรงเรียน ไม่สัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ไม่มีการกำหนดตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ ที่ให้ความสำคัญหรือ

แสดงให้เห็นถึงการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต หรือความสำคัญของบทบาทของโรงเรียนและเครือข่ายในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม ทำให้โรงเรียนมุ่งพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องตามเกณฑ์ประเมิน ละเอียดการ สร้างสันติวัฒนธรรมที่ไม่ได้ระบุไว้ในเกณฑ์ประเมินคุณภาพต่างๆ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมอ่อนแอ นักเรียนยังคงมีปัญหาการใช้ความรุนแรงเป็นระยะและผลของการประเมินไม่เป็นไปตามสภาพจริง

2.1.2) พื้นที่และชุมชนรอบนอกของสถานศึกษา มีความแตกต่างและหลากหลายเชิงกายภาพมาก ทั้งแหล่งเสื่อมโทรม ร้านเกม คิวรถรับจ้างและที่รกร้าง ในขณะที่มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และตลาด ซึ่งดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้ออกนอกโรงเรียนและเป็นแหล่งก่อความรุนแรงได้ง่าย

2.1.3) กระแสสังคมและค่านิยมของนักเรียนที่นิยมการใช้ความรุนแรงรวมทั้งความก้าวหน้าที่เทคโนโลยีที่ปราศจากการควบคุม ก่อให้เกิดกระแสการเลียนแบบของนักเรียนเป็นระยะ ซึ่งโรงเรียนไม่สามารถป้องกันได้

2.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2.1) การกำหนดนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานในการประเมินคุณภาพโรงเรียน ต้องมีข้อกำหนดในนโยบายการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และกำหนดให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และความร่วมมือของเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม เป็นตัวบ่งชี้หนึ่งในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน

2.2.2) ความสัมพันธ์ของชุมชนรอบนอกกับโรงเรียน จากการวิเคราะห์ของโรงเรียนว่า ชุมชนรอบนอกมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง และการทะเลาะวิวาท ของนักเรียน แกนนำเครือข่าย ซึ่งก็คือ ผู้บริหารโรงเรียน ต้องเปิดใจกว้างและให้ความสำคัญในการดึงความร่วมมือจากชุมชนที่มีความหลากหลายทางกายภาพ ให้เข้ามาเป็นเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชุมชนรอบนอกโรงเรียนที่มีความสมัครใจ ในลักษณะคนสู่กลุ่ม (คนในชุมชนกับโรงเรียน) และคนสู่คน (คนในชุมชนกับครูและผู้บริหาร)

2.2.3) เนื้อหาสาระในการถ่ายทอดเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม สมาชิกเครือข่ายทั้งในส่วนของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และกรรมการนักเรียน ต้องมีการสังเกตและ

เท่าทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยหยิบยกปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันมาเป็นสาระและประสบการณ์ที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายความร่วมมือ

2.2 ช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และครูแนะแนว พบว่า โรงเรียน ข ได้นำยุทธศาสตร์การพัฒนาคคน ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550 -2554) ที่เน้นการพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนายุทธศาสตร์การพัฒนาคคุณภาพคน และสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาคคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน ส่งเสริมให้คนไทยเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ของโรงเรียน ได้แก่

“จัดการศึกษาโดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีคุณธรรมนำความรู้ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข...มีกระบวนการสำคัญนำไปสู่ความสำเร็จคือนำคุณธรรมจริยธรรมและหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาพัฒนาในทุกระบบของโรงเรียน วางแผนยุทธศาสตร์การบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ เริ่มจากสร้างคความตระหนักและจิตสำนึกของการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม บูรณาการหลักพุทธธรรม พัฒนานักเรียนตามหลักไตรสิกขา ให้กินอยู่ดู ฟังอย่างมีสติและใช้ยุทธศาสตร์ความร่วมมือ บ ว ร”

ผลจากการกำหนดวิสัยทัศน์ของโรงเรียนใหม่ในการพัฒนาผู้เรียนโดยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนโดยนำยุทธศาสตร์ความร่วมมือ บ ว ร มาใช้ โรงเรียนจึงได้สร้างความร่วมมือกับวัดในการนำพระสงฆ์เข้ามาสอนคุณธรรม จริยธรรมและศีลธรรมในวิชาพระพุทธศาสนาในทุกระดับชั้นๆ ละ 1 ครั้ง ในหนึ่งเดือน มีการนำคณะสงฆ์เข้ามาร่วมจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเกี่ยวกับการนั่งสมาธิ การเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี โดยบางครั้งเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างครู นักเรียน และผู้ปกครอง รวมทั้งเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นแกนนำเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาผู้เรียน เช่น มีการเพิ่มบทบาทนักเรียนในการมีส่วนร่วมดำเนินการและมีคณะกรรมการนักเรียนเป็นผู้แทนเครือข่ายความร่วมมือของนักเรียนทั้งหมด เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง เช่น การจัดทำโครงการเสียงตามสายโดยให้นักเรียนที่สมัครใจเข้าร่วมจัดรายการ สาระในรายการเป็นเรื่องเกี่ยวกับ ข่าวสาร สารคดี ประชาสัมพันธ์ น้ดหมายกิจกรรมสำคัญ และให้ความรู้ในวันสำคัญทางศาสนา เหตุการณ์

ปัจจุบันทั้งภายในและภายนอก มีการให้นักเรียนจัดทำสมุดบันทึกความดีซึ่งเป็นช่องทางการหนึ่งในการสื่อสารระหว่างผู้ปกครองและครู มีการเพิ่มการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพนักเรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสได้แสดงออกในด้านคุณธรรม จริยธรรม และจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมความเป็นผู้นำและสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง มีการพัฒนาการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนประจำปีการศึกษาที่มีระบบยิ่งขึ้นและเปิดโอกาสให้คิดนโยบายและหาเสียงในโครงการส่งเสริมประชาธิปไตย เพื่อฝึกความรับผิดชอบในตนเองและเรียนรู้กระบวนการประชาธิปไตย นอกจากนี้ยังมีการจัดโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ และมีจิตสาธารณะ อุทิศตนทำงานเพื่อสังคม

“ทุกครั้งที่ผมมีเรื่องสภานักเรียนจะมาก่อน เขาคอยสอดส่องดูว่าใครมีเรื่องกัน คนในโรงเรียนรู้จักสภานักเรียนแต่ไม่กลัว พี่เขาใจดี อย่างหน้าโรงเรียนต้องไหว้พระ เขาก็จะกำกับให้ห้องจัดระเบียบเข้าแถว ไหว้พระ ตรวจอาวุธ ตรวจกระเป๋าทุกวัน ยิ่งคนไหนแสบ ๆ จะค้นดูทุกซอกทุกมุม พี่เค้ารู้ สภานักเรียนมีสมาชิกตั้งแต่ ม.3 – ม.6 ต้องมาจากการเลือกตั้ง ปีที่แล้วมี 3 ทีม นโยบายดี ๆ ทั้งนั้น อย่างช่วยน้อง ๆ ให้เป็นคนรับผิดชอบ เวลากินข้าวเสร็จก็ให้ยกไปเก็บ” (นักเรียน ข 2, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

ต่อมา ในปี พ.ศ. 2552 หลังจากโรงเรียนได้ประสบปัญหาให้นักเรียนใช้ความรุนแรงทำร้ายกันจนถึงแก่ชีวิต หน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอก ได้แก่ กรมสุขภาพจิตกระทรวงสาธารณสุข สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และชุมชนรอบนอกโรงเรียนที่เป็นศิษย์เก่า ได้เสนอขอความร่วมมือเป็นเครือข่ายเพื่อให้ความช่วยเหลือในการจัดกิจกรรมในโรงเรียน เพื่อเยียวยาฟื้นฟูสุขภาพจิตครูและนักเรียนที่ร่วมรับรู้และอยู่ในเหตุการณ์ ที่ยังมีอาการตกใจกับสิ่งที่เกิดขึ้น สัปดาห์ละ 2 ครั้ง เป็นเวลา 1 เดือน และจัดนักจิตวิทยาเพื่อให้คำปรึกษาเป็นครั้งคราวตามที่โรงเรียนร้องขอ นอกจากนี้ยังมีการจัดทำโครงการให้ตำรวจบรรยายถึงระเบียบวินัย กฎเกณฑ์การลงโทษสำหรับการใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท ในช่วงโม่งพิเศษสัปดาห์ละ 1 ครั้ง สอดแทรกการดักเตือนในการเรียนการสอนวิชาต่างๆ ในส่วนของเครือข่ายชุมชนรอบนอกที่เป็นศิษย์เก่า ซึ่งเป็นเจ้าของกิจการ ได้ติดต่อประสานงานขอเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อให้นักเรียนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพิ่มรายได้ และลดพฤติกรรมเสี่ยงโดยการเปิดโอกาสให้นักเรียนไปทำงาน หรือฝึกงานในช่วงโรงเรียนปิดภาคการศึกษา

“ในห้องเรียนมีวิชาที่สอนเกี่ยวกับเรื่องการทะเลาะวิวาททุกคาบ สอนว่าทะเลาะกันไม่ได้ นักเรียนเป็นคนไม่ต้องกัดกัน จะเอาคุณธรรม เอาพระพุทธเจ้ามาเติม ๆ วิชาพระพุทธศาสนาที่สอน อย่างครูวิชาเลขยังสอนว่านักเรียนผู้ชายไม่ใช่เลข ไม่ต้องคิดไม่ต้องตบกัน ต่อกันไปถ้าเราดีขึ้น ทุกสิ่งก็จะมาหาเราเอง หนูก็เชื่อ” (นักเรียน ข 2, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

นอกจากนั้น โรงเรียน ข ยังได้ร่วมเป็นเครือข่ายกับสถานศึกษาที่อยู่ใกล้เคียง ซึ่งมีบริบทชุมชนแบบเดียวกัน และบางส่วนเป็นโรงเรียนที่เคยมีปัญหาความรุนแรงต่อกัน ในลักษณะเครือข่ายผู้บริหารและครูแนะแนว และเครือข่ายคณะกรรมการนักเรียนที่มีกิจกรรมการเข้าประชุมร่วมกันเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตามผลการดำเนินงานภายในแต่ละโรงเรียน และประเด็นที่อาจก่อให้เกิดปัญหาความรุนแรงเป็นระยะ

อย่างไรก็ดี ในภาพรวมผลจากเหตุการณ์รุนแรงที่เป็นข่าวส่งผลให้นักเรียนคนอื่นๆ ที่ยังศึกษาอยู่ในโรงเรียนมีพฤติกรรมที่เรี่ยรายขึ้นเป็นส่วนใหญ่ ในส่วนของการเรียนรู้จากเหตุการณ์ ถึงแม้โรงเรียนจะมีการนำวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา และกฎหมาย รวมทั้งรุ่นพี่ที่จบการศึกษาไปแล้วมาให้ความรู้ จัดกิจกรรม และแนะนำแนวทางในการดำเนินชีวิต ระเบียบปฏิบัติต่าง รวมถึงการศึกษาต่อ ในกิจกรรมหน้าเสาธง และกิจกรรมชมรม แต่เนื้อหาสาระของเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดขึ้น ไม่ได้ถูกนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมเท่าที่ควร โรงเรียนและเครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ ของโรงเรียนหลีกเลี่ยงที่จะกล่าวถึง หรือนำเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงต่อกันมาวิเคราะห์และเรียนรู้ร่วมกันอย่างจริงจัง ในปัจจุบันเหตุการณ์การใช้ความรุนแรงทะเลาะวิวาทที่นักเรียนเห็นว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยก็ยังคงมีให้เห็นอยู่

“ครั้งหนึ่งครูนำเหตุการณ์นี้มาพูดหน้าเสาธง ในลักษณะว่า ถ้าใครไม่มีเงินให้ไปปรึกษาครู ห้ามไปเคลียร์กันเองไม่เช่นนั้นอะอะอะไรก็ฆ่ากันตาย ส่วนเรื่องแฟนครูบอกว่า ถ้าไม่ตายก็หาใหม่ได้ไม่ต้องแย่งกัน ถ้าคนไม่รักแย่งมาได้เค้าก็ไม่รักอยู่ดี ให้เราเป็นคนที่ดีกว่า สักวันหนึ่งต้องมีคนเห็นความดีของเรา ใครไม่เห็นก็โง่เองไม่ต้องรีบหา” (นักเรียน ข1, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

“ทุกวันนี้ยังมีผู้หญิงตบกันแต่เป็นแบบธรรมดา แบบกระโดดคร่อม จิกหัว กระแทกพื้น ทะเลาะกับเพื่อนในห้องกันเอง จะมีคนคอยกันไม่ให้คนอื่นเข้าไปช่วย บางทีคุยกันอยู่ดีๆ เกิดไม่ถูกคอกันขึ้นมาก็เอาเลย พวกนี้พอผ่านไปเทอมหนึ่งปีนึงก็มาง้อกัน

ขอคืนสื่อโหลิกรรม บางทีก็มีถ่ายคลิป ไม่ได้เอาไว้แจ้งความแต่เอามาดูกันว่าตบไม่ได้
เรื่อง ทำแบบนี้แล้วเจ็บมือ แล้วสอนเทคนิคให้เพื่อนต่อ คนถ่ายก็ภูมิใจที่ถ่ายได้”
(นักเรียน ข 2, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

“มีพวกหนูบางส่วนเป็นสายให้ครู ถ้ามีอาการว่าคู่นี้ทำท่าจะตบกันก็จะรีบวิ่งไป
บอกครู แต่ต้องแอบๆ ไปเดี๋ยวถูกสกัด บางทีซูลมุนมากก็ไม่ทัน แต่ถ้าใครไม่พอใจหนูก็
ทำตลกใส่ก็ไม่มีใครทำอะไร จะมีพระมาสอนศีลธรรมคุณธรรม นานๆ ที่ บางคนก็ฟัง
บางคนก็ไม่ฟัง นานมากๆ ก็จะมีรุ่นพี่ที่ออกไปแล้วมาเล่าเรื่องสมัยตัวเองให้ฟัง เรื่อง
ตบกัน แอ้งแฟน ชกต่อยอะไรอย่างนี้แต่จะเป็นกลุ่มเล็กเหมือนชุมนุมชมรม จริง ๆ
น่าจะจัดให้มีกลุ่มเพื่อนนั่งคุยกัน ใครมีปัญหาอะไรไม่ชอบหน้ากันก็มาคุยเคลียร์กันก็
จบ” (นักเรียน ข1, สัมภาษณ์, 20 กันยายน 2554)

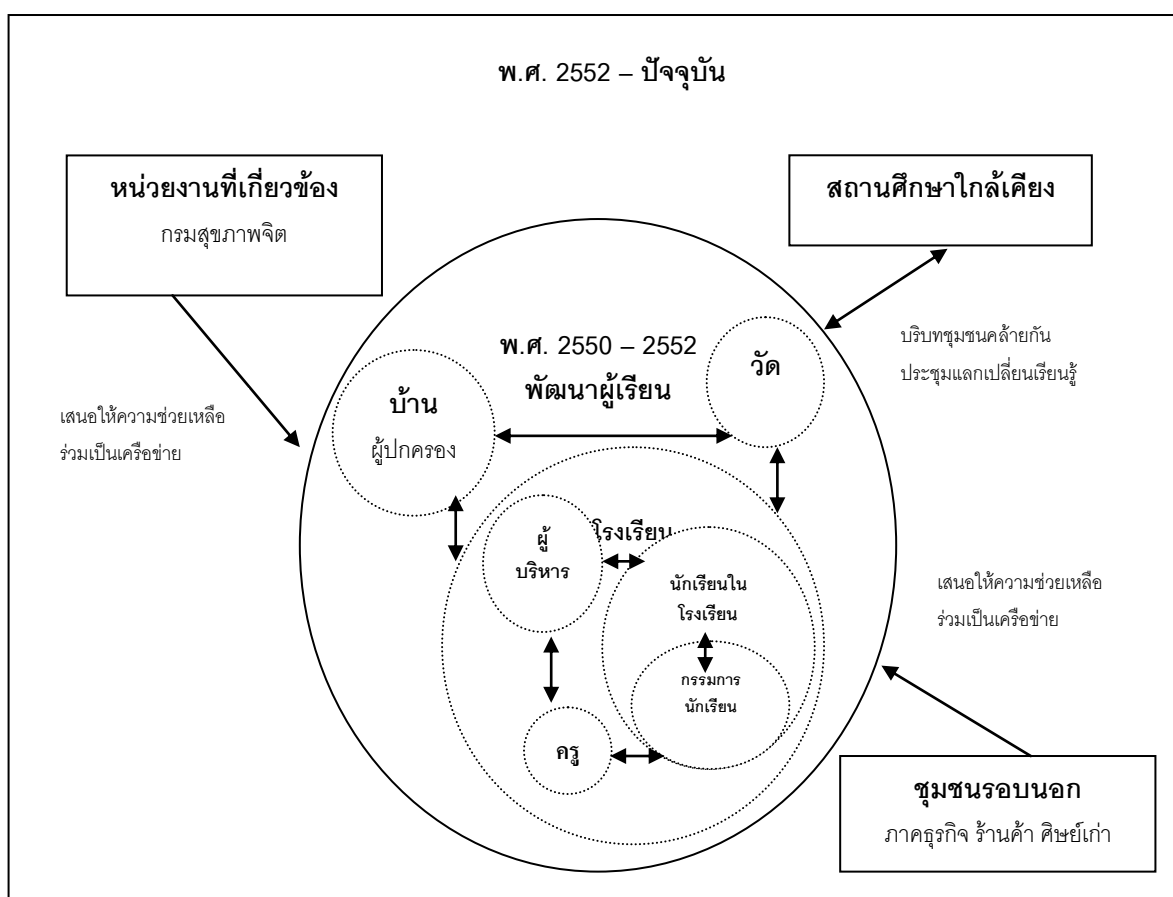
โดยสรุปกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้
สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข ในช่วงการรักษาเครือข่าย เริ่มจาก 1) ผู้บริหารปรับวิสัยทัศน์
ของโรงเรียน ประกาศและชี้แจงให้ครู นักเรียนและผู้ปกครองทราบ 2) เพิ่มสมาชิกเครือข่ายและ
ประสานงานเพื่อจัดกิจกรรมเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมร่วมกันโดยเน้นการพัฒนาผู้เรียนด้าน
คุณธรรม จริยธรรมร่วมกัน เช่น วัดและตำราวจ 3) กระตุ้นและเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนเข้าร่วม
เป็นเครือข่ายและมีส่วนร่วมในการพัฒนาตนเอง รวมทั้งเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับสถานศึกษา
ใกล้เคียงที่มีบริบทชุมชนใกล้เคียงกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้บนความเข้าใจ 4) ให้
ความรู้และสร้างข้อตกลงเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติแก่ผู้ปกครองผ่านการประชุมผู้ปกครอง 5) เปิด
กว้างรับความร่วมมือจากหน่วยงานและชุมชนภายนอกที่สมัครใจ มีความพร้อม และสามารถให้
การสนับสนุนองค์ความรู้และทรัพยากรต่างๆ 6) จัดกิจกรรมเสริมภายในโรงเรียนร่วมกับเครือข่าย
ความร่วมมืออย่างสม่ำเสมอ เช่น การประชุม การอบรม เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กิจกรรมวันสำคัญ
ทางศาสนา กีฬา กีฬา กิจกรรมค่าย การเลือกตั้งกรรมการนักเรียน ฯลฯ

2.2.1 รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือ
เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการรักษาเครือข่ายประกอบด้วย
ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน เครือข่ายโรงเรียนใกล้เคียง สถาบันศาสนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ศิษย์เก่า รวมทั้งหน่วยงานเอกชนภายนอก เป็นเครือข่ายที่มีเป้าหมายสำคัญให้สมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมในการสนับสนุนด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ในลักษณะเป็นเครือข่ายแนวราบที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดขึ้น เป็นเครือข่ายที่ประกอบด้วย เครือข่ายแบบกลุ่มผู้กลุ่มที่มีความร่วมมือเป็นทางการ เช่น กระทรวงศึกษาธิการ โรงเรียน (ครูและผู้บริหาร) สถาบันทางศาสนา ตำรวจ กรรมการนักเรียน นักจิตวิทยา และผู้ปกครอง เป็นต้น ซึ่งมีหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน ติดต่อประสานงานกันตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมายร่วมกัน และเครือข่ายแบบคนสู่กลุ่มที่ไม่เป็นทางการในกรณีที่สมาชิกเครือข่ายที่เป็นบุคคลมีความตั้งใจและสมัครใจเข้าร่วมเครือข่ายด้วยตนเอง เช่น นักเรียนทั่วไป ชุมชนรอบข้าง ร้านค้า รถประจำทาง และมอเตอร์ไซด์รับจ้าง เป็นต้น จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการรักษาเครือข่าย ได้ดังนี้

ภาพที่ 14 รูปแบบของการเกิดเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข

2.2.2 องค์ประกอบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครูแนะแนว และนักเรียนของโรงเรียน ข พบว่า องค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในขั้นตอนของการรักษาเครือข่าย ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง นักเรียน เครือข่ายโรงเรียนใกล้เคียง สถาบันศาสนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ศิษย์เก่า รวมทั้งหน่วยงานเอกชนภายนอก มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน มีรายละเอียด ดังนี้

1) เนื้อหา/องค์ความรู้ ได้แก่

1.1.1) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายใน เพื่อสร้างให้สมาชิกเครือข่ายมีความเข้าใจตรงกันในเรื่องต่อไปนี้

(1) องค์ความรู้สำหรับนักเรียน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม หลักคำสอนทางศาสนา การสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และทักษะชีวิต ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ที่เน้นให้ผู้เรียนการตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น และความรู้เกี่ยวกับการทำงาน การค้นพบศักยภาพของตนเอง

(2) องค์ความรู้สำหรับสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการเยียวยาฟื้นฟูผู้เคยประสบเหตุการณ์การใช้ความรุนแรง และการเรียนรู้จากประสบการณ์

1.1.2) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายนอก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการบริหารจัดการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่าย และความรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วม และหลักการประชาธิปไตย และความรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนและการลงโทษเพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของนักเรียน

2) ทรัพยากร ได้แก่

2.1) ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นแกนนำที่มีความจริงจัง ยอมรับความจริง เปิดกว้าง และตั้งใจในการดำเนินการอย่างจริงจังและมีแนวทางปฏิบัติให้แก่เครือข่ายที่ชัดเจน

2.2) ผู้เชี่ยวชาญที่มีความชำนาญเฉพาะสาขา เช่น นักจิตวิทยา ตำรวจ พระในการเป็นวิทยากร ที่ปรึกษา พี่เลี้ยง และจัดกิจกรรมให้ความรู้และเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

2.3) สมาชิกเครือข่ายที่เป็นนักเรียน สถานศึกษาใกล้เคียงและชุมชนรอบนอก ที่มีความรู้ความเข้าใจในสภาพและปัญหา มีความคิดสร้างสรรค์ มีศักยภาพ เสียสละและ

กระตือรือร้น ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเสนอแนวคิดและกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของตนและเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้

2.4) สถานที่และเวลาในการเรียนรู้และทำกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียนร่วมกันภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็นกิจกรรมเชิงวิชาการ และกิจกรรมเพื่อสร้างความร่วมมือต่างๆ

2.5) ช่องทางการสื่อสารระหว่างสมาชิกเครือข่าย เช่น เสียงตามสาย เว็บไซต์ ป้ายประกาศ/ป้ายนิเทศการภายในโรงเรียน วารสารและรายงานประจำปีของโรงเรียน

2.6) งบประมาณในการจัดกิจกรรม การจัดหาอุปกรณ์คอมพิวเตอร์ และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเชิงกายภาพ

3) กิจกรรม ได้แก่

3.1) การประชุมเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจและสร้างข้อตกลงระหว่างสมาชิกเครือข่ายทั้งที่เป็นผู้ปกครอง และนักเรียน ในเรื่องระเบียบและแนวทางการปฏิบัติของโรงเรียน ข้อห้าม ขั้นตอนในการดำเนินการหากนักเรียนใช้ความรุนแรง ทะเลาะวิวาท รังแก หรือขาดสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจน ตั้งแต่การตักเตือน และการลงโทษในระดับต่างๆ มีการกำกับติดตามที่เคร่งครัด โดยมักเป็นการประชุมผู้ปกครองประจำปี ทั้งในการประชุมรวมและแยกตามห้องเรียน ปีการศึกษาละอย่างน้อย 1 ครั้ง

3.2) การอบรมให้ความรู้และจัดกิจกรรมด้านคุณธรรมจริยธรรม สำหรับนักเรียนและสมาชิกเครือข่าย

3.3) การจัดกิจกรรมร่วมภายในและระหว่างเครือข่ายภายในโรงเรียนและภายนอก ในรูปแบบของกิจกรรมเชิงวิชาการ เวทีวิชาการ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกิจกรรมสังสรรค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ เช่น การแข่งกีฬา และกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ

3.4) การเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียนอย่างเป็นระบบปีละ 1 ครั้ง เพื่อฝึกความรับผิดชอบและความเป็นประชาธิปไตย

3.5) กิจกรรมเสียงตามสาย

2.2.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา

1.1.1) แกนนำและสมาชิกในเครือข่ายในสถานศึกษาไม่ได้ให้ความสำคัญในการหยิบยกเอาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงมาเรียนรู้ร่วมกัน และมองว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่รุนแรง

1.1.2) กระบวนการและกิจกรรมถ่ายทอดปลูกฝังคุณธรรม และการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่โรงเรียนจัดให้ทั้งการสร้างสันติภาพภายในและภายนอกอ้อมแอ นักเรียนใช้มีการทะเลาะวิวาทใช้ความรุนแรง และไม่เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน

1.1.3) วิธีการทำงานของแกนนำและสมาชิกเครือข่ายในการแสวงหาและประชาสัมพันธ์เพื่อชักชวนและกระตุ้นให้บุคคลและองค์กรที่มีศักยภาพเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยมีสถานศึกษาเป็นฐาน ไม่มีลักษณะเป็นเชิงรุก ขาดผู้ประกอบการเครือข่ายที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการจูงใจให้เครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และศิษย์เก่าที่มีความพร้อมเข้าร่วมเครือข่าย โดยไม่รอให้บุคคลและหน่วยงานเป็นฝ่ายเสนอตัวเข้าร่วมเครือข่ายเอง

1.1.4) สมาชิกเครือข่ายอย่างเป็นทางการตามโครงสร้างเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ และให้ความสำคัญ เช่น ผู้ปกครอง และครู ขาดความกระตือรือร้น และมีบทบาทในการมีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายแบบเดิม คือทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย และมีความร่วมมือกันแบบหลวมๆ ไม่ให้ความสนใจและความร่วมมือในการดำเนินงานของโรงเรียนเท่าที่ควร ในขณะที่เครือข่ายชุมชนรอบนอก ที่ให้ความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการ และสมัครใจ ในการช่วยสอดส่องเป็นหูเป็นตา ยังคงไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนและให้ความสำคัญในการสร้างช่องทางสื่อสารกับโรงเรียน เท่าที่ควร เช่น ชุมชนรอบนอก ร้านค้า หาบเร่แผงลอย ห้างสรรพสินค้า รถประจำทาง ฯลฯ

1.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.2.1) ทัศนคติของแกนนำเครือข่าย ในการยอมรับของผู้บริหาร และการรู้จักหยิบยกปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียน และโอกาสในการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจและเตรียมการป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีก และไม่ปล่อยผ่านเรื่องราวเล็กน้อยที่เป็นสัญญาณเตือนถึงความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นอีก

1.2.2) **การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย** สมาชิกเครือข่ายต้องรับรู้ถึงปัญหา มีความเข้าใจ มีมุมมองหรือวิสัยทัศน์ มีส่วนร่วม และยอมรับซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความรู้สึกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมร่วมกับโรงเรียน ไม่เป็นเพียงฝ่ายรับมอบหมายหน้าที่อย่างเดียว

1.2.3) **ช่องทางการสื่อสาร** โรงเรียนควรเปิดช่องทางการสื่อสารระหว่างเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับโรงเรียน เพื่อให้เครือข่ายและโรงเรียนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกันและทันต่อเหตุการณ์ และดึงผู้ที่สมัครใจร่วมเป็นเครือข่ายใหม่ๆ

1.2.4) **ความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่าย** โรงเรียนยังคงให้ความสำคัญกับการรับมอบนโยบายจากต้นสังกัดและจัดการศึกษาให้สอดคล้องตามนโยบายและเกณฑ์การประเมิน โดยให้ความสำคัญกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงน้อย มีการใช้เครือข่ายความร่วมมือแบบเดิมที่มีความสัมพันธ์แบบกลุ่มสู่กลุ่มที่ไม่เข้มแข็งและมีวิธีการจัดปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และขาดการประสานงานเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ สมาชิกเครือข่ายที่เป็นผู้ปกครอง ศิษย์เก่า หน่วยงานภาคเอกชนและชุมชนภายนอกที่มีศักยภาพจึงไม่ได้มีบทบาทในการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมเท่าที่ควร โรงเรียนควรจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งรายงานผลความสำเร็จของการดำเนินการให้สมาชิกเครือข่ายทราบเป็นระยะ ไปพร้อมกับแสวงหาเครือข่ายเพิ่มเติมแบบคนสู่กลุ่ม และคนสู่คน ที่มีศักยภาพ สมัครใจและมีสายสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน ให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย รวมทั้งต้องมีการมอบหมายให้สมาชิกเครือข่ายที่สมาชิกอื่นๆ ยอมรับ และมีความกระตือรือร้น ซึ่งในกรณีศึกษา โรงเรียน ข จะหมายถึงคุณครู ให้ทำหน้าที่ผู้ประสานงานระหว่างเครือข่าย

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา

2.1.1) นโยบายการจัดการศึกษาและการประเมินคุณภาพโรงเรียน ไม่สัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ไม่มีการกำหนดตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ ที่ให้ความสำคัญหรือแสดงให้เห็นถึงการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต หรือความสำคัญของบทบาทของโรงเรียนและเครือข่ายในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม

2.1.2) พื้นที่และชุมชนรอบนอกของสถานศึกษา มีความแตกต่างและหลากหลายเชิงกายภาพมาก ทั้งแหล่งเสื่อมโทรม ร้านเกม คิวรถรับจ้างและที่รกร้าง ในขณะที่มี

ห่างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และตลาด ซึ่งดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้ออกนอกโรงเรียนและเป็นแหล่งก่อความรุนแรงได้ง่าย

2.1.3) กระแสสังคมและค่านิยมของนักเรียนที่นิยมการใช้ความรุนแรง รวมทั้งความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่ปราศจากการควบคุม ก่อให้เกิดกระแสการเลียนแบบของนักเรียนเป็นระยะ ซึ่งโรงเรียนไม่สามารถป้องกันได้

2.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2.1) การกำหนดนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัด และหน่วยงานในการประเมินคุณภาพโรงเรียน ต้องมีข้อกำหนดในนโยบายการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และกำหนดให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และความร่วมมือของเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม เป็นตัวบ่งชี้หนึ่งในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน

2.2.2) ความเข้าใจบริบทและศักยภาพ รวมทั้งความสัมพันธ์ของชุมชนรอบนอกกับโรงเรียน จากการศึกษาที่โรงเรียนได้วิเคราะห์ว่า ชุมชนรอบนอกมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง และการทะเลาะวิวาท ของนักเรียน แกนนำเครือข่าย ซึ่งก็คือผู้บริหารโรงเรียน ต้องเปิดใจกว้างและให้ความสำคัญในการดึงความร่วมมือจากชุมชนที่มีความหลากหลายทางกายภาพ ให้เข้ามาเป็นเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่ นักเรียน โดยสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับชุมชนรอบนอกโรงเรียนที่มีความสมัครใจ ในลักษณะคนสู่กลุ่ม (คนในชุมชนกับโรงเรียน) และคนสู่คน (คนในชุมชนกับครู)

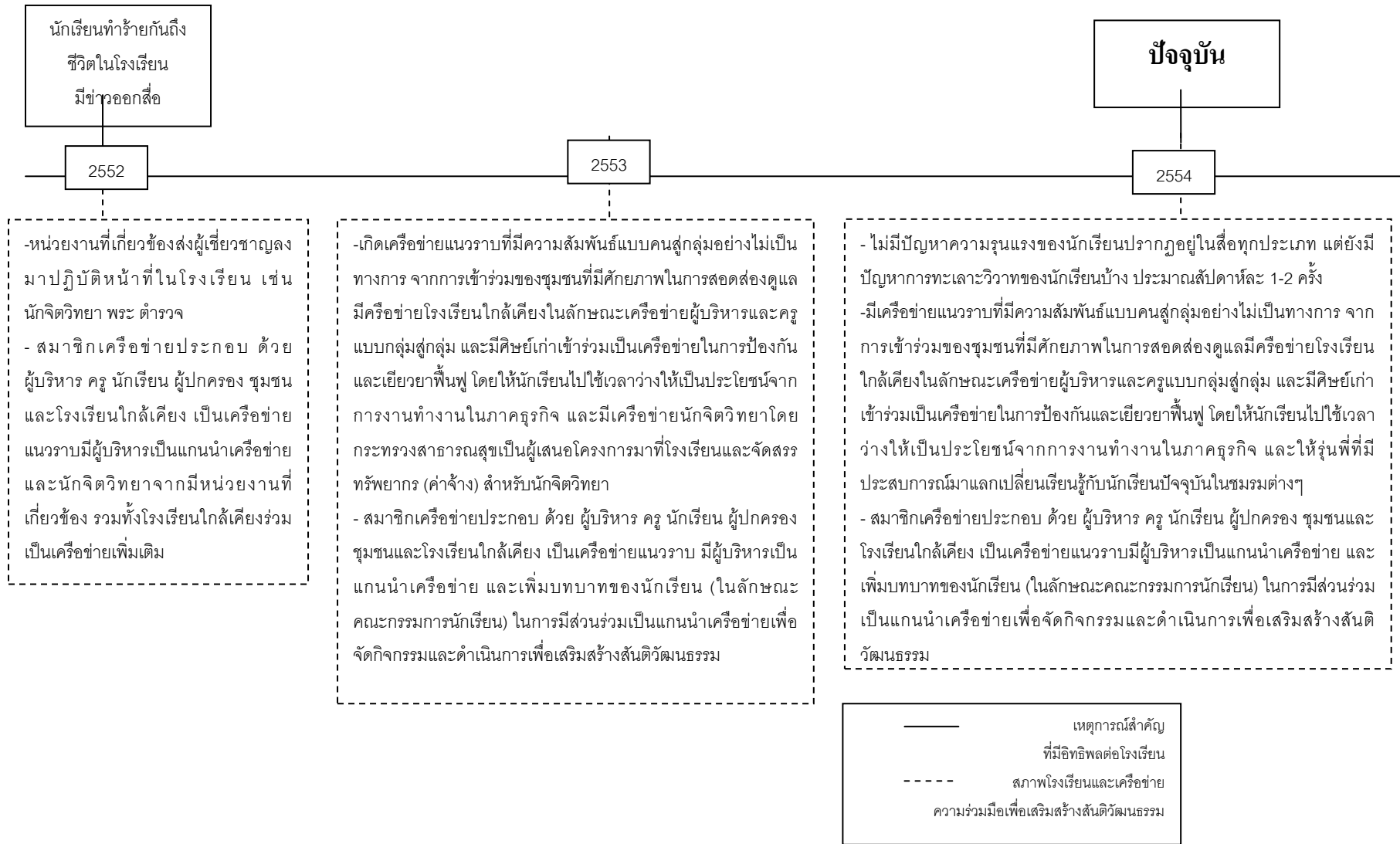
2.2.3) เนื้อหาสาระในการถ่ายทอดเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม สมาชิกเครือข่ายทั้งในส่วนของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และกรรมการนักเรียน ต้องมีการสังเกตและเท่าทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยหยิบยกปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันมาเป็นสาระและประสบการณ์ที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายความร่วมมือ

เมื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังหน้าต่อไป

ภาพที่ 15 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ข ในช่วงการก่อตั้งเครือข่ายความร่วมมือ

ภาพที่ 16 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ข ในช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือ

ในกรณีศึกษาโรงเรียน ข ได้วิเคราะห์สาเหตุของการใช้ความรุนแรงและการขาดสันติวัฒนธรรมของนักเรียนว่าเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไปในช่วงวัยหนึ่งของนักเรียน และจะมีเหตุการณ์เพียงส่วนน้อยที่จะมีความรุนแรงมากกว่าปกติ โรงเรียน ข ได้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียนผ่านทางการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และใช้ระบบดูแลช่วยเหลือตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ซึ่งอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายที่ประกอบด้วย สถานศึกษา: S (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) ซึ่งทำหน้าที่แกนนำเครือข่าย เครือข่ายครอบครัว: F (พ่อแม่ ผู้ปกครอง) สถาบันทางศาสนา: R (วัด) ชุมชน: C (ร้านค้า รถประจำทาง หาบเร่แผงลอย หน่วยงานเอกชน) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: O (กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการประเมินคุณภาพ และนักจิตวิทยา เป็นต้น) โดยสมาชิกเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทักษะและกิจกรรม ซึ่งพบว่า เครือข่ายสถานศึกษาจะมีหน้าที่หลักในการจัดสรรและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การสร้างเสริมลักษณะนิสัย การสร้างทักษะชีวิต และระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนและการลงโทษเพื่อใช้ควบคุมความประพฤติของนักเรียน ให้กับสมาชิกเครือข่ายภายในสถานศึกษาเอง อันได้แก่ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน รวมไปถึงผู้ปกครอง เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตรงกันในแนวทางการดำเนินงาน โดยโรงเรียนมีการประสานงานขอความร่วมมือและการสนับสนุนงบประมาณ และสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนการสร้างช่องทางสื่อสารต่างๆ จากหน่วยงานเอกชนภายนอก รวมทั้งหน่วยงานระหว่างประเทศต่างๆ ในขณะที่เดียวกันโรงเรียนก็มีหน้าที่หลักในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ระบบดูแลช่วยเหลือและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่างๆ ให้เป็นไปตามที่หลักสูตรและหน่วยงานต้นสังกัดกำหนด ตลอดจนเป็นไปตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานศึกษาและผู้เรียน ทำให้โรงเรียนได้รับการประเมินในระดับดีเด่น และได้รับรางวัลต่างๆ หลายครั้ง มีสถาบันทางศาสนาให้ความร่วมมือในลักษณะการจัดพระวิทยากรเข้ามาทำหน้าที่สอนพุทธศาสนาในโรงเรียนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ตามแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง กระทรวงศึกษาธิการ โดยเขตพื้นที่การศึกษาเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในลักษณะการกำหนดนโยบาย การสนับสนุน และเกณฑ์การวัดและประเมินผลในสภาพความเป็นจริง โดยสามารถสรุปการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทักษะ และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ข ดัง แสดงในตารางที่ 11 ต่อไปนี้

ตารางที่ 11 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ข

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
S	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนา และทักษะชีวิต ตามที่ ศธ. กำหนด การบริหารจัดการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่าย การมีส่วนร่วมหลักการประชาธิปไตย และระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนและการลงโทษ</p> <p>ทรัพยากร ผู้บริหารที่เป็นแกนนำวิทยากร งบประมาณ และช่องทางการสื่อสาร</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้การประชุมชี้แจงในโรงเรียน การเลือกตั้งกรรมการนักเรียน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม พระเข้ามาสอนพุทธศาสนาในโรงเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและชุมชน</p> <p>กิจกรรม การร่วมเป็นหูเป็นตา และการร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นในโอกาสต่างๆ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถและฝึกทักษะการประกอบอาชีพในชุมชน</p>	<p>องค์ความรู้ แนวนโยบาย แนวทางการประเมินที่ให้ความสำคัญในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและการพัฒนาทักษะชีวิต</p> <p>ทรัพยากร งบประมาณ และระบบการสนับสนุน การดำเนินงานของโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้การประชุมชี้แจง และการประชาสัมพันธ์</p>

ตารางที่ 11 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ข (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
F	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนา และทักษะชีวิต การมีส่วนร่วมและระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนและการลงโทษ</p> <p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ประชุมชี้แจงในโรงเรียน การสร้างข้อตกลงร่วมกัน</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน</p> <p>กิจกรรม กิจกรรมร่วมกันระหว่างเครือข่ายทั้งเชิงวิชาการและกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ การพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายผู้ปกครอง</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ พื้นที่ และโอกาสในการแสดงความสามารถของผู้เรียน และช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน</p> <p>กิจกรรม ร่วมชี้แจงทำความเข้าใจและสร้างข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน การประชาสัมพันธ์รวมทั้งร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	
R	<p>ทรัพยากร ข้อตกลงในการนิมนต์ พระเข้ามาสอนในโรงเรียน พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม พระเข้ามาสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง</p>	<p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>กิจกรรม การเป็นพระวิทยากรและการร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>กิจกรรม กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน</p>	<p>องค์ความรู้ นโยบายการให้นิมนต์พระเข้ามาสอนในโรงเรียน</p>

ตารางที่ 11 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ข (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
C	<p>ทรัพยากร ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและชุมชนภายนอก สถานที่ เวลาและโอกาสให้นักเรียนและชุมชนแสดงความสามารถและทักษะการทำงานที่แตกต่างกันร่วมกัน</p> <p>กิจกรรม การทำกิจกรรมในโอกาสต่างๆ ของโรงเรียน</p>	<p>ทรัพยากร ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและครอบครัว</p> <p>กิจกรรม ร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียน ครอบครัวและชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นร่วมกับชุมชนและวัด</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน และร่วมกันในชุมชน การเปิดพื้นที่และโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถและฝึกทักษะการทำงาน</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมการให้ความรู้เชิงวิชาการและกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	
O	<p>กิจกรรม สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกันได้</p>		<p>กิจกรรม จัดพระวิทยากรสอนพุทธศาสนาในโรงเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้งตามที่ ศธ.กำหนด การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน และช่องทางการสื่อสารเพื่อติดตามแผนนโยบายของ ศธ.</p>	<p>กิจกรรม ประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงาน บูรณาการการดำเนินงานที่มีแนวทางใกล้เคียงกันให้มีเอกภาพ</p>

กรณีศึกษาที่ 3 สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง

1. ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาและเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.1 ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษา

โรงเรียน ค เป็นโรงเรียนสหศึกษาขนาดใหญ่พิเศษประจำอำเภอ ในจังหวัดติดกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 6 สำนักงานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ เปิดทำการสอนมาเป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2498 (เกิน 50 ปี) มีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 2,800 คน มีครู 110 คน (คิดเป็นสัดส่วนครู 1 คน ต่อ นักเรียน 25 คน) เปิดสอนตั้งแต่ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - มัธยมศึกษาปีที่ 6 เป็นโรงเรียนที่ได้มาตรฐานสากล และมีการกำหนดวิสัยทัศน์ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีพัฒนานักเรียนมีคุณธรรมจริยธรรมอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานต่างๆ และโรงเรียนอื่นๆ ให้เป็นโรงเรียนที่เป็นแหล่งเรียนรู้เป็นแกนนำ มีวิทยากร และเป็นตัวอย่างของโรงเรียนที่มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และได้รับรางวัลในการจัดทำที่เกี่ยวกับการสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีการดำเนินงานเป็นรูปธรรมและต่อเนื่องจากหลายสถาบันทั้งภาครัฐและเอกชน เช่น โครงการสร้างสันติวัฒนธรรมเยาวชนโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และมีนักเรียนของโรงเรียนได้รับรางวัลจากการแข่งขันวิชาการและการแข่งขันกีฬาระดับประเทศหลายคน

“โรงเรียนให้นักเรียนใช้วิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อแก้ไขปัญหา การทะเลาะวิวาทระหว่างนักเรียนด้วยกัน จนทำให้สถิติการทะเลาะวิวาทลดลง และปัจจุบันสถานศึกษาแห่งนี้ได้กลายเป็นโรงเรียนต้นแบบของโครงการไกล่เกลี่ยให้กับโรงเรียนอื่นในจังหวัด โรงเรียนและหน่วยงานอื่นๆ” (ชุมชน ค1, สันทนาการกลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

โรงเรียน ค ตั้งอยู่ในนอกเขตเมืองของจังหวัด แต่อยู่ในส่วนที่เป็นเส้นทางผ่านออกสู่จังหวัดใกล้เคียง สิ่งแวดล้อมในเชิงกายภาพรอบๆ โรงเรียน ภายในรัศมี 3 ตารางกิโลเมตร

ประกอบด้วย วัด ตลาด ชุมชน สถานข้าราชการ ร้านค้าย่อย สถานีขนส่ง ท่ารถประจำทาง ที่ดินรกร้าง (ป่าละเมาะขนาดเล็ก) ท้องนา ไม่มีแหล่งเสื่อมโทรมแต่มีสถานที่ลับตา เช่น ป่าละเมาะ และสถานที่พลุกพล่านที่มีผู้คนมาอยู่รวมกันมากๆ เช่น ท่ารถประจำทาง นักเรียนเกือบทั้งหมดเป็นคนในพื้นที่อาศัยอยู่ในชุมชนใกล้โรงเรียน นักเรียนเกือบครึ่งของโรงเรียนเป็นบุตรของศิษย์เก่าที่เคยศึกษาอยู่ในโรงเรียน และนักเรียนประมาณ 70% ของนักเรียนทั้งหมดมาจากครอบครัวที่มีสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาแยกทางกัน เป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว คนที่เลี้ยงดูเป็นญาติแต่ไม่ใช่พ่อแม่ (ยาย ป้า น้า) อยู่ร่วมกับพ่อหรือแม่ที่แต่งงานใหม่ และอาจมีพี่น้องต่างบิดามารดาอยู่ร่วมด้วย เป็นต้น ผู้ปกครองประกอบอาชีพรับจ้าง รับราชการ และค้าขายรายย่อย จึงมีฐานะทางเศรษฐกิจแตกต่างกันไป

“เด็กสมัยนี้ลองไปดูจะพบว่า มาจากครอบครัวที่แตกแยกทั้งนั้น พ่อแม่ไม่ค่อยมีความอดทน ขาดความเข้าใจและความรับผิดชอบในเรื่องการมีครอบครัว การมีลูก เด็กถูกเลี้ยงมาด้วยปู่ย่าตายาย ลุงป้า น้าอา บ้างก็ถูกทิ้ง พ่อแม่ไม่ว่างต้องทำงานรับจ้างที่ไม่มั่นคง เด็กของโรงเรียนมีประมาณ 70% ที่ครอบครัวเป็นแบบนี้ แต่ไม่ใช่ทั้งหมดที่จะกลายเป็นเด็กมีปัญหา ครอบครัวแตกแยกไม่ใช่เหตุผลทั้งหมดของพฤติกรรมเด็ก ขึ้นอยู่กับภูมิคุ้มกันของเด็กแต่ละคนด้วย แต่ครูก็ต้องทำความเข้าใจในส่วนนี้” (ผู้บริหาร ค1, สทนทากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

ก่อนปี พ.ศ. 2548 โรงเรียนเคยมีสถิติการใช้ความรุนแรงจากการทะเลาะวิวาทสูงกว่าในปัจจุบัน มีปัญหาระหว่างนักเรียนเกิดขึ้นในปริมาณมากถึงประมาณ 5-6 คดี/วัน ส่งผลให้กลุ่มงานบริหารกิจการนักเรียนทั้งรองผู้อำนวยการ หัวหน้าระดับ และครูประจำชั้น ต้องทำการไกล่เกลี่ยและตัดสินคดีความทุกวัน โดยครูเป็นผู้เข้ามาจัดการทั้งระบบ นักเรียนไม่มีบทบาทในการมีส่วนร่วม มุ่งเน้นที่จะนำผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และไม่ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาในเชิงสมานฉันท์ ไม่ยุติปัญหาด้วยการสร้างให้นักเรียนมีจิตสำนึกและเข้าใจปัญหาอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาตามมาภายหลังอย่างต่อเนื่อง จนผู้บริหารและครูไม่มีเวลาในการพัฒนาโรงเรียนและคุณภาพผู้เรียนในด้านอื่นๆ ทั้งในลักษณะความรุนแรงที่เกิดขึ้นแบบคนต่อคนจากปัญหาความไม่เข้าใจกันส่วนบุคคล และแบบกลุ่มต่อกลุ่มทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ปัญหาในลักษณะกลุ่มต่อกลุ่มภายในโรงเรียนจะเกิดจากการที่โรงเรียน เปิดทำการเรียนการสอนมาเป็นเวลานานทำให้มีจำนวนศิษย์เก่าที่จบไปแล้วหลายรุ่น นักเรียนหัวใจของแต่ละรุ่นก็จะเข้าร่วมเป็นสมาชิกแก๊งอิทธิพลใหญ่ในโรงเรียนที่เป็นฝ่ายตรงข้ามกัน จำนวน 2 แก๊ง และมีการถ่ายทอดค่านิยมความขัดแย้งของแก๊ง

อิทธิพลทั้งสองมาจนถึงปัจจุบัน นักเรียนส่วนหนึ่งที่ใช้ความรุนแรงในลักษณะกลุ่มต่อกลุ่มมักจะเป็นบุตรของผู้ปกครองที่เคยเป็นสมาชิกของแก๊งทั้งสอง ในขณะที่ความรุนแรงแบบกลุ่มกับกลุ่มภายนอกโรงเรียน จะเกิดจากคู่อริที่เป็นโรงเรียนที่เป็นคู่อริที่เคยมีข้อพิพาทกันอย่างสม่ำเสมอ

สาเหตุของปัญหา

จากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มย่อย ผู้บริหาร ครูและนักเรียนโรงเรียน ค อธิบายและวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ดังนี้

“ความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาจากคน 2 คนขึ้นไป กระบวนการนี้ใช้เมื่อเกิดความขัดแย้ง เป็นการใช้ทักษะในการเจรจาให้กลับมาเป็นเพื่อนก่อน เมื่อก่อนที่ใช้ครูเป็นผู้ตัดสิน ชี้ถูกชี้ผิด แล้วพอลออกจากห้องคนที่ผิดก็จะไปเอาคืน ปัญหาที่จะไม่จบ มีต่อเนื่อง ถ้าใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของนักเรียนโดยนักเรียนเอง ให้เพื่อนได้คุยกัน เปิดใจกันมากกว่า เรื่องเดิมก็จะไม่ย้อนกลับมา ถ้าเคสหนัก เช่น รุมทำร้ายถึงจะให้ส่งฝ่ายปกครอง ถ้าเป็นเคสพื้นฐาน เช่น มองหน้ากัน ชกต่อยกัน ก็ใช้ได้” (ครู ค1, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2554)

“ความขัดแย้งและการใช้ความรุนแรงเป็นเรื่องธรรมชาติของเด็ก ๆ วัยรุ่นที่อาจมีการกระทบกระทั่งกัน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับทุกโรงเรียน เกิดจากการสื่อสารที่ผิดพลาด ผ่านตัวกลางที่ไม่ดี คิดไม่เหมือนกัน บางทีก็เป็นเพราะอารมณ์ไม่ดีชั่วคราว” (ผู้แทนนักเรียนจากโรงเรียนเครือข่าย ค1, สนทนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

จะเห็นได้ว่า โรงเรียน ค ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงและการขาดสันติวัฒนธรรมของนักเรียน ตามพื้นฐานความเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง ว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในกรณีที่มีคนอยู่ร่วมกัน 2 คน ขึ้นไป อาจเกิดจากความคิด ความเชื่อและการรับรู้ที่แตกต่างกัน โดยมีข้อจำกัดในเรื่องต่างๆ ที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงหรือเร็วขึ้น เช่น อารมณ์ สถานที่ หรือคนกลางที่ขบขู่แหย่ แต่แม้ว่าความขัดแย้ง ความรุนแรงจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้ แต่โรงเรียนไม่ได้มองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเพียงเรื่องปกติ และปล่อยให้ปัญหานั้นๆ ผ่านไป แต่ให้ความสำคัญกับการระงับและแก้ไขปัญหอย่างเท่าทัน และใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยไม่มุ่งตัดสินว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด โดยชี้ให้ทุกฝ่ายเห็นถึงภัยที่เกิดขึ้นจากการทะเลาะวิวาทว่า มิได้ก่อให้เกิดความเสียหายเฉพาะแก่ผู้กระทำความผิด และผู้เสียหายเท่านั้น

หากแต่เป็นภัยร้ายแรงต่อทั้ง โรงเรียน สังคมในโรงเรียน พ่อ แม่ จนถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นในสังคม โดยรวม ที่ทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือร่วมใจกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้ลดและหมดสิ้นไป

อย่างไรก็ดี ภายหลังจากโรงเรียนได้นำแนวคิดในการกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโรงเรียน จัดทำโครงการสร้างสันติวัฒนธรรมเยาวชนในสถานศึกษา และโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในโรงเรียนโดยลำดับ โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2548 สถิติความรุนแรงของนักเรียนต่อปี ในภาพรวมลดลงกว่า 95 % ภายในระยะเวลา 2 ปี (พ.ศ. 2550) และสามารถรักษาระดับการเกิดความรุนแรงของนักเรียนไม่ให้เพิ่มสูงขึ้นและมีแนวโน้มลดลงได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเป็นผลจากการดำเนินโครงการอย่างต่อเนื่อง

“ตอนแรกตั้งใจจะนำวิธีการเจรจาไกล่เกลี่ยมาทดลองใช้ในโรงเรียนเฉย ๆ ตอนปี 2548 แต่เมื่อเด็กไกล่เกลี่ยกันแล้วปรากฏว่ากลับมาเป็นเพื่อนกันเหมือนเดิม ซึ่งเมื่อก่อนถ้าครูเป็นคนตัดสิน เมื่อออกจากห้องไปเด็กก็ยังเป็นคู่กรณีกันเหมือนเดิม พอปี 2549 เราจัดอบรมอีกครั้งและเผยแพร่โครงการของเรา จนได้พบผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแก้ปัญหาความขัดแย้งของสถาบันพระปกเกล้าที่เข้ามาศึกษาดูงานที่โรงเรียนเรา และแจ้งความประสงค์ที่จะส่งเสริมกระบวนการไกล่เกลี่ย พร้อมทั้งนำงบประมาณมาจัดอบรมให้ และนำทีมงานของสถาบันพระปกเกล้ามาอบรมให้เด็ก ๆ ในปี 2550 จึงทำให้โครงการของเราเข้มแข็งขึ้น และเด็กสามารถไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้” (ผู้บริหาร ค1, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2554)

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

โรงเรียน ค เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ด้วยการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโรงเรียน จัดทำโครงการสร้างสันติวัฒนธรรมเยาวชนในสถานศึกษา และโครงการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียน ซึ่งการดำเนินงานทั้งหมดมีหลักการพื้นฐาน คือ ใช้การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลาง และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่ใช้กระบวนการคิดทางบวก ที่ไม่ได้มุ่งหาคนทำผิด ไม่ตอบโต้หรือแก้ปัญหาคือแก้ความขัดแย้งโดยใช้ความรุนแรง แต่ต้องการหาทางแก้ไขความขัดแย้ง แก้ปัญหาหาทางออกที่ดีที่สุดร่วมกัน โดยการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค ใช้การดำเนินการที่มีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 กระบวนการป้องกัน

จากการสัมภาษณ์ สันทนา กลุ่ม สังเกตและศึกษาจากเอกสารของโรงเรียน พบว่า โรงเรียน ค มีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน ด้วยการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนปกติและนิมนต์พระเข้ามาสอน คุณธรรมศีลธรรมเพิ่มเติม และจัดกิจกรรมอบรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการสำคัญๆ ในการแนวทางปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องต่อกระบวนการยุติธรรม (Restorative Justice) การปลูกฝังให้นักเรียนพร้อมที่จะรับผิดชอบและอภัย รวมทั้งมีการจัดกิจกรรม การฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย ฝึกให้นักเรียนการแก้ปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution Education : CRE) ในโรงเรียน มีการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด โดยให้ครูเยี่ยมบ้านนักเรียนทุกคนในช่วงต้นของภาคเรียนที่ 2 โดยสัดส่วนครู ประจำชั้นต่อนักเรียน 1: 20 คน มีมาตรการต่างๆ เพื่อการป้องกันและตรวจสอบ เช่น การสุ่มตรวจ บัณฑิตวาระในนักเรียนกลุ่มเสี่ยงเป็นครั้งคราว มีการประชุมผู้ปกครองรวมและเป็นรายบุคคล เพื่อ สร้างความเข้าใจและทำข้อตกลงเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของโรงเรียน และพบปะกับผู้ปกครองที่ เคยเป็นสมาชิกของแก๊ง เปิดโอกาสให้นักเรียนรวมกลุ่ม จัดชมรม และมีส่วนจัดทำและนำเสนอ โครงการสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน ทำความเข้าใจถึงระเบียบปฏิบัติในการดำเนินการและ การลงโทษ และจัดกิจกรรมประจำวันเพื่อให้ความรู้ในการป้องปรามการใช้ความรุนแรง ทะเลาะวิวาทและปัญหาพฤติกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง กิจกรรมโฮมรูม มีการจัดการเรียน การสอนวิชาพัฒนาทักษะชีวิต โดยเนื้อหาสาระในการให้ความรู้ในการป้องกันเป็นส่วนใหญ่ จะมุ่งการ ปลูกฝังให้นักเรียนเกิดสันติภาพภายในตน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) เพื่อเป็น ภูมิคุ้มกันไม่ให้เดินไปสู่ความรุนแรงทั้งในบทบาทของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ .ในขณะที่เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการเจรจาไกล่เกลี่ย จะให้ความสำคัญในเรื่องการปฏิบัติ ต่อผู้อื่นอย่างมีสันติวัฒนธรรมหรือมีสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) เพื่อให้ความรู้ เบื้องต้นเพื่อเตรียมแก้ไขเมื่อเกิดเหตุการณ์ความรุนแรงอย่างมีสติ

1.2.2 กระบวนการแก้ไข

จากการสัมภาษณ์ สันทนา กลุ่ม ผู้บริหาร ครู และนักเรียนของโรงเรียน ค พบว่า โรงเรียน เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการแก้ไข ที่นอกจากจะเตรียมการ ด้วยการให้ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง และการ เจรจาไกล่เกลี่ยแก่นักเรียนทั้งโรงเรียนแล้ว ยังมีการมอบหมายให้ผู้แทนนักเรียนที่ได้รับการยอมรับ และมีจิตอาสา รวมทั้งผ่านการอบรมและร่วมกิจกรรมการฝึกฝนอย่างหนักเป็นพิเศษ ให้เป็น

คณะกรรมการไกล่เกลี่ยทำหน้าที่การเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยเมื่อเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาท อย่างเป็นลำดับขั้นตอน

“คนที่เข้าไปเป็นประธานการไกล่เกลี่ยต้องมีความยุติธรรม ไม่สนใจว่าคนนี้เป็นเพื่อน เพราะอีกฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมรับ เราสามารถใช้คนไกล่เกลี่ยทุกระดับชั้นได้ ไม่ว่าจะเป็นรุ่นน้องหรือรุ่นพี่ ปีแรก ๆ คัดมาจากแต่ละห้องเรียนกว่า 60 ห้องให้เพื่อนในห้องเสนอชื่อเข้ามา แต่พบว่าจะมีคนทำงานอยู่ไม่มาก ปีต่อไปเริ่มรู้แล้วว่าวิธีการเดิมใช้ไม่ได้จึงเปิดให้เป็นจิตอาสาเข้ามาทำงาน มากกว่าที่จะบังคับ ให้เขามาด้วยใจ ใครก็ได้ที่พร้อมใจจะทำงานนี้ วันแรกเราจะเริ่มอบรมเพื่อปลูกจิตสำนึก และสร้างทัศนคติที่ดีให้กับเขา แล้วค่อยให้ความรู้และมีทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย” (ผู้บริหาร ค1, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2554)

“เราแบ่งงานออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ กลุ่มส่งเสริมสนับสนุนเป็นพวกสภานักเรียนมีหน้าที่คิดโครงการที่ช่วยสนับสนุนกิจกรรมของโรงเรียน ส่งเสริมการแสดงออกที่ถูกทาง กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มป้องกันและแก้ไขจะเป็นพวกสารวัตรนักเรียน จะดูแลนักเรียนเข้าจรมเย็น ตั้งแต่โบกรถตอนเข้ากลุ่มหนึ่ง อีกกลุ่มจะตรวจตั้งแต่หน้าโรงเรียนไป ตามพวกที่เกิดเหตุต่างๆ ซึ่งจะรับรู้ทั่วกัน เช่น ระเบียบทางเดิน หน้าห้องน้ำชาย กำแพงโรงเรียนด้านหลัง อีกกลุ่มจะเดินตรวจทุกอาคาร ตอนเย็นจะออกนอกพื้นที่ประมาณ 100 เมตรรอบโรงเรียน” (นักเรียน ค1, สนทนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

“สมาชิกสภานักเรียนจะมี ม. 6 เป็นหลัก ส่วนสารวัตรนักเรียนจะสร้างตั้งแต่ ม. 1 ขึ้นมา แล้วพวกนี้จะทำจนเข้าสายเลือด เพราะถ้ามาทำเฉพาะแค่ ม. 6 อยู่ไม่นานเดี๋ยวก็ไป แล้วพอ ม. 6 ก็จะไม่ค่อยลงหนักเรื่องนี้ จะไปคิดเรื่องเตรียมสอบเข้ามหาวิทยาลัยมากกว่า แต่จริงๆ โรงเรียนเขาก็ทำเกียรติบัตรให้ด้วย แล้วไปใช้สมัครเข้ามหาวิทยาลัยได้” (นักเรียน ค2, สนทนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

กระบวนการไกล่เกลี่ยเริ่มที่การดึงคู่กรณีออกจากเหตุการณ์และพาไปที่ห้องไกล่เกลี่ย เพื่อถามและพูดคุยถึงสาเหตุของการทะเลาะวิวาท และเจรจาให้คู่กรณีสำนึกถึงสิ่งที่ทำลงไป โดยไม่ตัดสินว่าใครถูก ใครผิด จนทั้งคู่สามารถจับมือและให้อภัยกันได้ สมาชิกสภานักเรียนส่วนใหญ่จะ

เป็นรุ่นพี่ที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 และสารวัตรนักเรียนจะมีตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 ซึ่งทั้งหมดอาจไม่ใช่ นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง แต่ได้รับการยอมรับและผ่านการเลือกตั้ง ทั้งนี้สารวัตรนักเรียนส่วนใหญ่เป็นนักเรียนที่กล้าเกลี้ยด้วยใจความสมัครใจ โรงเรียนให้การเสริมแรงและตอบแทนด้วยการให้รางวัล ยกย่องชมเชย และออกเกียรติบัตรให้แก่ผู้แทนนักเรียน ทั้ง 2 กลุ่ม นอกจากนั้นมีข้อสังเกตว่า สารวัตรนักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จะมีความกระตือรือร้นและมีผลการดำเนินงานดีที่สุดในขณะที่นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 จะเป็นกลุ่มที่แนวโน้มว่าจะมีปัญหาทะเลาะวิวาทและใช้ความรุนแรงมากที่สุด ส่วนนักเรียนที่ไม่ได้เป็นสมาชิกสภานักเรียนและสารวัตรนักเรียน ไม่สามารถเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยได้ แต่จะมีส่วนร่วมในลักษณะการเป็นสายในการแจ้งข่าว

“โรงเรียนของเรามีประสบการณ์จะรู้ว่าควรเข้าไปจังหวะไหน ถ้าช่วงที่เค้ากำลังวิวาทกันอยู่ก็จะเข้าไปพร้อมกันหลาย ๆ คน ฟังและพาทั้ง 2 ฝ่ายมานั่งสงบสติอารมณ์เสียก่อน ค่อยไกล่เกลี่ย เพราะถ้าไกล่เกลี่ยตอนนั้นเขาอาจไม่ไหวได้ หรืออาจไปเร็วกว่านั้นหน่อยคือช่วงก่อนเกิดเหตุ เพราะมันจะมีสัญญาณ มีสายมาบอกให้รีบไปคุยกับเขาก่อน เพราะถ้าไม่คุยก่อนต่อไปอาจมีเรื่องกันได้ พอเริ่มจะคุยกันก็ให้ไปคุยที่ห้องไกล่เกลี่ย เพราะไม่อยากจะให้คนอื่นฟังตรงที่คนอยู่เยอะๆ กลัวเค้าเสียฟอร์ม” (นักเรียน ค2, สนนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

“ถ้าเกิดการทะเลาะวิวาทจะนำคูกรณีทั้ง 2 ฝ่ายมานั่งในห้องเย็นให้สงบสติอารมณ์ก่อน เมื่อทั้ง 2 ฝ่ายพร้อม เราในฐานะคนกลางจะแนะนำตัวแล้วให้ทั้ง 2 ฝ่ายแนะนำตัว แล้วเริ่มดำเนินการไกล่เกลี่ยโดยถามว่าเกิดอะไรขึ้น อะไรคือสาเหตุที่ทำให้ทะเลาะกัน เมื่อรู้สาเหตุของปัญหาก็จะรู้ว่าต้องแก้ยังไงไร เพื่อให้ทั้ง 2 ฝ่ายเข้าใจกัน พอทั้งคู่ถึงปัญหาก็ให้เลือกว่าจะขอโทษหรือจับมือกัน และพูดคุยว่าอยู่ในโรงเรียนเดียวกันต้องเป็นเพื่อนที่ไม่มีปัญหากัน จะบอกทั้ง 2 ฝ่ายว่า ถ้ามีเรื่องกันโรงเรียนก็เสียชื่อเสียง แล้วพูดโน้มน้าวให้เขาอยากบำเพ็ญประโยชน์เพื่อโรงเรียนร่วมกัน” (นักเรียน ค1, สนนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

“มีกระบวนการอยู่ คือ พอใครเข้าห้องมาในห้องใกล้เคียง ต้องฟังอย่างตั้งใจ เมื่ออีกคนหนึ่งพูดอีกฝ่ายต้องฟัง ในนั้นจะไม่มีการโต้เถียงกันแล้ว ไม่ด่ากัน ไม่พูดโกหก โดยมีการตกลงชี้แจงก่อนเข้าห้อง” (ผู้บริหาร ค1, สัมภาษณ์, 2 กันยายน 2554)

การที่คณะกรรมการใกล้เคียงที่ได้รับการยอมรับ และมีจิตอาสา รวมทั้งผ่านการอบรม และร่วมกิจกรรมการฝึกฝนอย่างหนัก ทำหน้าที่การเป็นผู้เจรจาใกล้เคียงเมื่อเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งหรือการทะเลาะวิวาท อย่างเป็นลำดับขั้นตอน เป็นฝึกการใช้ทักษะที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในระดับสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) หรือการรู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างมีสันติ และมีทักษะการสื่อสารที่สร้างสันติภาพ

1.2.2 กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

ภายหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการแก้ไขปัญหาด้วยการเจรจาใกล้เคียงโดยมีสารวัตรนักเรียนเป็นคนกลางแล้ว โรงเรียน ค ใช้กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู โดยให้คู่กรณีตกลงกันเพื่อทำกิจกรรมการบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกันโดยความสมัครใจ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการทำลายกำแพง สร้างความเข้าใจเห็นใจ ฝึกความเสียสละและปรับพฤติกรรม โดยไม่ถือว่าเป็นการลงโทษเพื่อให้หลาบจำหรืออับอาย

“เราให้น้ำวให้เขาอยากบำเพ็ญประโยชน์เพื่อโรงเรียนร่วมกัน โดยเขาจะเป็นคนเลือกว่าจะบำเพ็ญประโยชน์อะไร และให้กำหนดวันบำเพ็ญประโยชน์ของตนเอง ถ้าความผิดใหญ่ ๆ ก็จะมีการคุมประพฤติอย่างต่ำ 5 วัน สูงสุด 1-2 เดือน เพราะต้องดูว่าหลังจากการไกล่เกลี่ยแล้ว เขามีบทบาทอย่างไรในโรงเรียน โดยให้มารายงานตัวทุกวัน” (นักเรียน ค1, สนทนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

“วิธีการบำเพ็ญประโยชน์ เช่น ผู้หญิงอาจให้เช็ดกระจกหรือล้างห้องน้ำหญิง ส่วนผู้ชายจะให้ล้างห้องน้ำชาย แต่ต้องรวบรวมหลายๆ คดีแล้วไปบำเพ็ญประโยชน์พร้อมกัน เพราะห้องน้ำชายกว้างมาก แต่ไม่ได้บังคับเพราะเขาจะเลือกระหว่างขัดหอพักกับล้างห้องน้ำชายเอง ส่วนใหญ่จะเลือกขัดห้องน้ำชาย เพราะถ้าบอกให้ทำเขาก็จะไม่ทำหรือทำแบบไม่เต็มที่ บางทีก็มีกระปุกให้จับฉลาก แล้วให้ทำตามนั้น” (นักเรียน ค3, สนทนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

นอกจากนั้นยังเป็นการกระทำเชิงสัญลักษณ์ให้ผู้อยู่ในเหตุการณ์อื่นๆ ทราบว่า คู่กรณีได้ผ่านกระบวนการไกล่เกลี่ยและจะไม่มีภาระทะเลาะวิวาทกันอีก

“เด็กที่เคยโดนคดี หลังจากบำเพ็ญประโยชน์แล้วส่วนใหญ่ก็จะกลับใจ ช่วยเหลืองานเรา เพราะเขาอยู่กับพวกแบบนี้ก็จะรู้ว่าเมื่อไหร่จะมีเรื่อง จะบอกต่อกันมาแล้วส่งเรื่องมาให้พวกเรา” (นักเรียน ค2, สนทนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

ดังนั้น ในกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู โรงเรียนใช้การให้นักเรียนเลือกที่จะบำเพ็ญประโยชน์ร่วมกันด้วยตนเองซึ่งเป็นการปลูกฝังให้นักเรียนเกิดสันติภาพภายในตน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) คือการเข้าใจตนเองและผู้อื่น และรู้จักการแสดงออกเพื่อบำเพ็ญประโยชน์ให้ส่วนรวมหรือปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างมีสันติวัฒนธรรมหรือมีสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace)

1.3 ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกต สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มย่อย จะเห็นว่า เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค จะให้ความสำคัญและส่งเสริมบทบาทของสมาชิกเครือข่ายที่เป็นนักเรียน เพื่อเป็นแกนนำเครือข่ายในการดำเนินงานและขยายเครือข่ายต่อไป โรงเรียนเลือกใช้วิธีการสร้างเครือข่ายทั้ง 3 แบบ นั่นคือ ระหว่างคนสู่คน (นักเรียนกับนักเรียน นักเรียนกับชุมชนรอบนอก ครูกับผู้ปกครอง) คนสู่กลุ่ม (นักเรียนกับผู้แทนโรงเรียนใกล้เคียงและชุมชนภายนอก ผู้บริหารและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) และกลุ่มสู่กลุ่ม (สรวัดรนักเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) สมาชิกเครือข่ายประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนรอบนอกโรงเรียน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น เทศบาล สื่อมวลชน สถาบันพระปกเกล้า กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานในต่างประเทศ โดยให้สมาชิกเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในทั้ง 3 กระบวนการ ที่นอกจากจะเน้นการให้ความรู้สร้างความเข้าใจ และปลูกฝังทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับสันติวัฒนธรรมแล้ว ยังให้ความสำคัญกับการฝึกฝนทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ยจนสมาชิกเครือข่ายสามารถปฏิบัติได้จริงและเห็นผลเป็นรูปธรรม ในขณะเดียวกัน การเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นคณะผู้เจรจาไกล่เกลี่ยที่ได้รับการยอมรับที่เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองและได้รับการชื่นชมจากนักเรียนคนอื่นๆ เป็นการกระตุ้นให้สมาชิกเครือข่ายสร้างและยอมรับบุคคลหรือกลุ่มคนที่เรียกว่าเป็นต้นแบบ (Idol) ซึ่งจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและความกระตือรือร้นของนักเรียนคนอื่นในการเข้ามามีส่วนร่วมเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยที่ได้รับการยอมรับเช่นกัน

โรงเรียน ค เลือกว่าจะสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยเริ่มจากการสร้างเครือข่ายภายในโรงเรียนให้เข้มแข็งก่อน แล้วจึงขยายเครือข่ายออกสู่ภายนอกโรงเรียน โดยใช้พลังของเครือข่ายที่เป็นนักเรียนทั้งในบทบาทของการเป็นแกนนำเครือข่ายและผู้ประสานงานเครือข่าย ในขณะเดียวกัน ก็มีคณะผู้บริหารทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยประสานงานเครือข่าย แสวงหาสมาชิกเครือข่ายใหม่ๆ แสวงหาองค์ความรู้ ทรัพยากร และจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และสร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอ

2. กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2.1 ช่วงการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

การก่อตัวของเครือข่าย ในปี พ.ศ. 2548 เริ่มจากผู้บริหารโรงเรียนซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติ ที่ร่วมเป็นเครือข่ายยุทธธรรมชุมชนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ริเริ่มที่จะนำแนวคิดเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และแนวทางปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยมและทัศนคติที่ถูกต้องต่อกระบวนการยุติธรรม จากโครงการเยาวชนพลยุติธรรม มาปรึกษาและขอความเห็นชอบร่วมกับคณะทำงานสารวัตรนักเรียนของโรงเรียนและผู้บริหาร จากนั้นจึงจัดอบรมให้ความรู้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในโรงเรียนให้แก่ผู้แทนนักเรียนที่เพื่อนให้ความเชื่อถือและเลือกมาห้องเรียนละ 1 คน จากทุกระดับชั้น โดยเชิญวิทยากรจากเครือข่ายหน่วยงานภายนอกมาให้ความรู้ จากนั้นจัดตั้งเครือข่ายคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับชั้นเรียนโดยมีคณะทำงานสารวัตรนักเรียนเป็นผู้ประสานงานเครือข่าย

ในระยะเริ่มต้นของโครงการครูและบุคลากรบางส่วนยังไม่ทราบถึงกระบวนการทำงานมากนัก บางส่วนไม่เชื่อมั่นและไม่เห็นความเป็นไปได้ของกระบวนการ ทำให้ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือและความสนใจเท่าที่ควร ประกอบกับสมาชิกเครือข่ายนักเรียนที่มาจากการคัดเลือกจากนักเรียนแต่ละห้องเรียน มีบางส่วนที่ไม่ได้สมัครใจและไม่พร้อมเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อทำหน้าที่เป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ย ทำให้ผลของการสร้างเครือข่ายในช่วงการก่อตัวไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร แต่เนื่องจากแกนนำในระยะการเกิดเครือข่ายเป็นผู้บริหารที่มีความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน และมีความตั้งใจในการดำเนินงานและติดตามผลอย่างจริงจัง อีกทั้งยังมีสมาชิกเครือข่ายที่เป็นผู้แทนนักเรียนเพื่อทำหน้าที่เป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ย ส่วนหนึ่งมีการดำเนินการด้วยความตั้งใจ เข้มแข็งจริงจัง ทำให้ผลในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติ

วัฒนธรรมดังกล่าวส่งผลให้สถิติการใช้ความรุนแรงในโรงเรียนในภาพรวมลดลงเป็นระยะ และเกิดปัญหาซ้ำในคูกรณีเดิม รวมทั้งโรงเรียนยังได้จัดการศึกษาตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งรวมถึงการจัดให้พระเข้ามาเป็นผู้สอนคุณธรรม จริยธรรมในวิชาพุทธศาสนา กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือควบคู่กันไป ทำให้โรงเรียนมีเครือข่ายผู้ปกครอง และสถาบันศาสนาเพื่อการดำเนินงานดังกล่าว

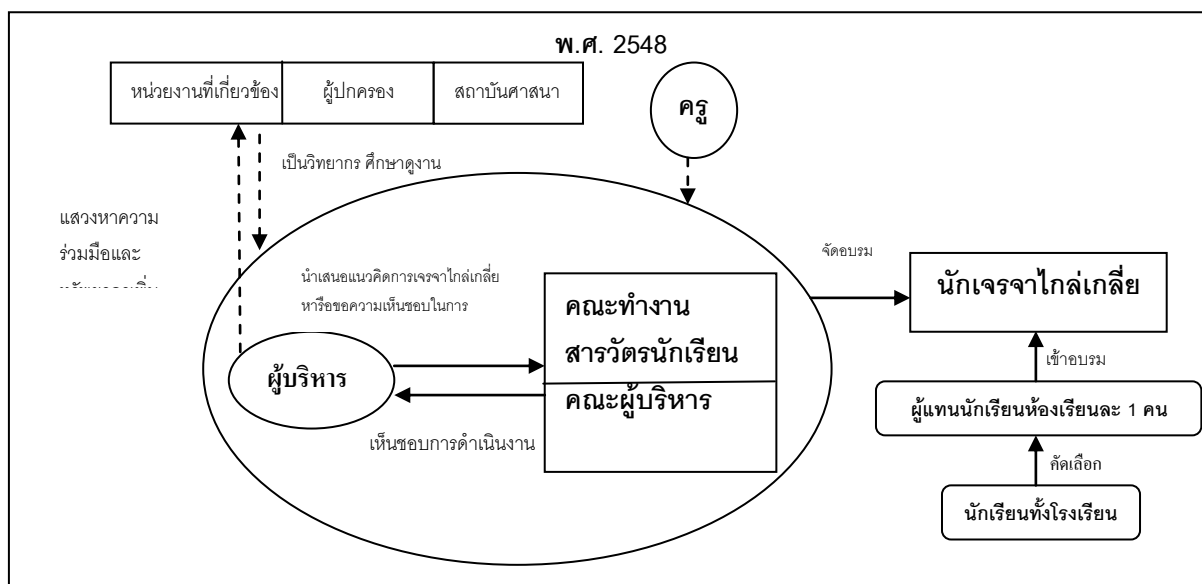
นอกจากนั้นเครือข่ายนักเจรจาไกล่เกลี่ย ได้ร่วมกันประชาสัมพันธ์โครงการอย่างต่อเนื่อง ในขณะเดียวกันแกนนำเครือข่าย (ผู้บริหาร) ก็ทำหน้าที่ในการแสวงหาการความร่วมมือและ ทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการเปิดโรงเรียน ให้ผู้ที่สนใจที่เป็นผู้บริหารระดับสูงจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานต้นสังกัด เข้ามาศึกษาดู งานทำให้ครูและบุคลากรในส่วนที่เห็นถึงความสำคัญ ให้ความร่วมมือและเกิดความเชื่อมั่นใน การดำเนินโครงการในที่สุด ทำให้สถิติการทะเลาะวิวาทของโรงเรียนลดลงกว่า 95 % ภายใน ระยะเวลา 2 ปี และสมาชิกเครือข่ายนักเจรจาไกล่เกลี่ย เกิดกำลังใจที่จะทำงานอย่างต่อเนื่อง รูปแบบเครือข่ายในระยะการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียน ค จึงมีความสัมพันธ์ แบบคนสู่คนและคนสู่กลุ่ม โดยบุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างให้เครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของ โรงเรียน ค เกิดขึ้น คือแกนนำ เครือข่าย ซึ่งในกรณีนี้ได้แก่ ผู้บริหาร

2.1.1 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัว ที่ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง สถาบันศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นเครือข่ายแนวราบ ที่ แม้ว่าจะไม่ได้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดในลักษณะเครือข่ายแต่เกิดจากเครือข่ายผู้ร่วมงานและครูกับ ศิษย์ รวมทั้งผู้ปกครองที่มีความเข้าใจ ยอมรับและส่งเสริมกัน ในรูปแบบเครือข่ายทั้งที่เป็นและไม่ เป็นทางการ ที่ส่วนหนึ่งตั้งขึ้นเฉพาะกิจเพื่อดำเนินงานในเรื่องใหม่เฉพาะเจาะจง คือ เพื่อสร้างนัก เจริญไกล่เกลี่ย และเครือข่ายที่เป็นทางการเพื่อดำเนินการจัดการศึกษาตามที่หลักสูตรกำหนด (การเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือ) โดยมีแกนนำเครือข่ายที่มี ความโดดเด่นและรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่อย่างเข้มแข็ง เป็นการใช้เครือข่ายระหว่างคนสู่คน และคนสู่กลุ่มที่มีความสัมพันธ์แบบแนวราบที่อาศัยความสมัครใจของสมาชิกในการเข้าร่วม ดำเนินการ โดยเป้าหมายสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ คือการสนับสนุนด้านองค์

ความรู้ ทรัพยากร วิทยาการผู้เชี่ยวชาญ และกิจกรรม โดยเน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนให้เข้มแข็งแล้วจึงขยายเครือข่ายความร่วมมือออกสู่ภายนอกโรงเรียน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัวของเครือข่าย ได้ดังนี้

ภาพที่ 17 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค

2.1.2 องค์ประกอบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และนักเรียนของโรงเรียน ค พบว่า องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในขั้นตอนของการก่อตัวของเครือข่าย ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง สถาบันศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันพระปกเกล้า กระทรวงยุติธรรม ฯลฯ โดยมีรายละเอียดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ดังนี้

1) **เนื้อหา/องค์ความรู้** ที่เกี่ยวข้องสำหรับสมาชิกเครือข่ายที่เป็นผู้บริหาร ครู นักเรียนผู้ปกครอง สถาบันศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1.1) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายใน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

1.2) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายนอก ได้แก่

1.2.1) ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยในสถานศึกษา

1.2.2) ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ

1.2.3) ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา

1.2.4) ความรู้เกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด

2) ทรัพยากร ได้แก่

2.1) วิทยากรเพื่อให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา เช่น พระและครู เป็นต้น

2.2) วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจและกระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา

2.3) งบประมาณในการจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะเรื่องกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ กระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา

2.4) สื่อ อุปกรณ์ และแหล่งเรียนรู้ด้านกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจและกระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา

2.5) รางวัลและการเสริมแรงต่างๆ เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายมีกำลังใจในการทำงาน

3) กิจกรรม ได้แก่

3.1) การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาตามที่หลักสูตรกำหนด

3.2) การประชุมหารือและขอความเห็นชอบจากคณะผู้บริหารและสรวัดรนักเรียนในการนำกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ และกระบวนการยุติธรรมมาใช้ในสถานศึกษา

3.3) การอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะเรื่องกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ และกระบวนการยุติธรรมมาใช้ในสถานศึกษาให้แก่ครูและนักเรียนในโรงเรียน

3.4) การคัดเลือกผู้แทนจากทุกห้องเรียนและระดับชั้น จากการเสนอชื่อโดยเพื่อนในห้องเพื่อเข้าร่วมเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยในเครือข่ายคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระดับชั้นเรียน จำนวนประมาณ 60 คน

3.5) การจัดตั้งเครือข่ายคณะกรรมการใกล้เคียงข้อพิพาทระดับชั้นเรียนโดยมี คณะทำงานสารวัตรนักเรียนเป็นผู้ประสานงานเครือข่าย

3.6) การประชาสัมพันธ์โครงการอย่างต่อเนื่อง และแจ้งให้ชุมชนรอบนอกทราบ ถึงการสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน เช่น การร่วมสอดส่องดูแลและแจ้งเหตุ การณ์มายัง โรงเรียน เป็นต้น

3.7) การเปิดโรงเรียนให้ผู้ที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน

2.1.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา

1.1.1) ในระยะเริ่มต้นของโครงการครูและบุคลากรบางส่วนยังไม่ทราบ ถึงกระบวนการทำงานมากนัก บางส่วนไม่เชื่อมั่นและไม่เห็นความเป็นไปได้ของกระบวนการ ทำให้ ไม่ค่อยได้รับความร่วมมือและความสนใจเท่าที่ควร

1.1.2) สมาชิกเครือข่ายนักเรียนที่มาจากการคัดเลือกจากนักเรียนแต่ ละห้องเรียน มีบางส่วนที่ไม่ได้สมัครใจและไม่พร้อมเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการเป็นนักเจรจาไกล่ เกี่ย ทำให้ผลของการสร้างเครือข่ายในช่วงการก่อตั้งของเครือข่ายไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร และสมาชิกบางส่วนหลุดจากการเป็นเครือข่าย

1.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.2.1) **แกนนำเครือข่าย** ในที่นี้คือผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มีคิดริเริ่ม มี ความกระตือรือร้นและตั้งใจในการนำกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมมาใช้ ในโรงเรียน และได้รับการยอมรับจากสมาชิกเครือข่าย

1.2.2) **ผู้ประสานงาน** สมาชิกเครือข่ายที่ทำหน้าที่ประสานงานมี ความเข้าใจ และได้รับการยอมรับ ซึ่งในกรณีศึกษาโรงเรียน ค คือ คณะทำงานสารวัตรนักเรียน ที่สามารถเชื่อมเครือข่ายต่างๆ เข้าด้วยกัน และติดตามการดำเนินงานได้อย่างเข้มแข็ง

1.2.4) **สมาชิกเครือข่าย** มีความเชื่อมั่นในการดำเนินงาน เข้าใจและ มีส่วนร่วมในการเป้าหมายและแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน และสนับสนุนการดำเนินงานของ เครือข่ายอย่างจริงใจ

1.2.3) **ความสัมพันธ์** แม้ความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกเครือข่าย ความร่วมมือของโรงเรียน ค จะไม่ได้เป็นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบเครือญาติ แต่ก็มี ความใกล้ชิด

แบบผู้ร่วมงานและครูกับลูกศิษย์ที่มีความไวเนื้อเชื้อใจ มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน (we – group / we feeling) ที่มีเป้าหมายร่วมกันและยอมรับซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมีความเข้าใจต่อการสร้างสันติวัฒนธรรมที่เป็นไปในทางเดียวกัน ซึ่งได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง สถาบันศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในลักษณะคนสู่คน และคนสู่กลุ่มที่ต้องอาศัยการทำหน้าที่ที่เข้มแข็งและมีสายสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ ของแกนนำเครือข่าย ร่วมกับความตั้งใจในการทำงานของผู้ประสานงานเครือข่าย

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา

2.1.1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่ได้ร่วมให้การสนับสนุนการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในลักษณะบูรณาการการทำงานเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดพลังในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา และมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เนื่องจากโรงเรียนมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานแบบเป็นทางการ และเข้าร่วมอบรมจำนวนมากและบ่อยครั้ง โดยไม่ได้นำผลที่ได้จากการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน และใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ไปขยายผลอย่างจริงจัง

2.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2.1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงยุติธรรม สถาบันพระปกเกล้า สถาบันอุดมศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ต้องทำงานแบบบูรณาการร่วมกันในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่มีการกำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันที่ชัดเจน ด้วยการ เข้าร่วมเป็นเครือข่าย หรือจัดตั้งศูนย์ หรือผู้รับผิดชอบประสานงานกลางให้มีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีการติดตามการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

2.2 ช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

หลังจากเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค ในขั้นตอนของการก่อตัวของเครือข่าย มีผลการดำเนินงานที่ประสบผลสำเร็จตั้งแต่ในช่วง 2 ปีแรกของการดำเนินงาน ที่ส่งผลให้สถิติการทะเลาะวิวาทของนักเรียนโรงเรียน ค ลดลงกว่า 95% มีกลุ่มสมาชิกเข้าร่วมเป็นเครือข่ายตามที่โรงเรียนคาดหวัง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชนรอบนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นเครือข่ายเฉพาะกิจที่ตั้งขึ้นเพื่อ

ดำเนินงานในเรื่องใหม่ และมีแกนนำเครือข่ายที่มีเข้มแข็ง เป็นเครือข่ายระหว่างคนผู้คน และคนสู่กลุ่มนั้น

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร พบว่า แม้กลุ่มที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายจะมีความหลากหลายและเป็นไปตามเป้าหมาย แต่จำนวนสมาชิกที่ร่วมเป็นเครือข่ายและมีการทำหน้าที่อย่างเต็มที่ที่มีเพียงจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด เนื่องจากสมาชิกเครือข่ายบางส่วนไม่ได้สนใจและมีความเข้าใจในเป้าหมายของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมร่วมกันอย่างแท้จริงเข้าร่วม แสดงให้เห็นว่ามีปัญหาที่ขั้นตอนการได้มาของสมาชิกเครือข่ายเข้าร่วมดำเนินการ

ในช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โรงเรียน ค จึงเปลี่ยนวิธีการรับสมัครสมาชิกเครือข่ายจากกลุ่มนักเรียนโดยเน้นที่จิตอาสา และนำสมาชิกเครือข่ายนักเรียนนี้ไปทำกิจกรรมเพื่อปลูกจิตสำนึก สร้างทัศนคติเกี่ยวกับการสันติวัฒนธรรมก่อน แล้วจึงให้เข้าร่วมการอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ยและการบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในโรงเรียน รวมทั้งเพิ่มการเสริมแรงและการให้รางวัล ไปพร้อมกับการขยายเครือข่ายในลักษณะคนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม ไปสู่โรงเรียนใกล้เคียง เพื่อทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่ายคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของสถานศึกษา ทำให้ปัญหาการทะเลาะวิวาททั้งภายในและระหว่างสถานศึกษาที่เคยมีอยู่หมดไป นอกจากนี้ยังเพิ่มเครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มโอกาสในการใช้และบริหารจัดการทรัพยากร ทั้งในส่วนของผู้เชี่ยวชาญในการเป็นวิทยากร งบประมาณ และแหล่งเรียนรู้

“เทศบาลเข้ามาเกี่ยวข้องโดยให้งบประมาณในการสร้างทีม เช่น ให้งบประมาณสถานักเรียนไปเข้าค่าย และพาสารวัตรกับสถานักเรียนไปโครงการสำนึกรักบ้านเกิด ในลักษณะ thank you party ตอบแทนที่เขทำงานให้โรงเรียน มีเฉพาะเด็กกลุ่มนี้เท่านั้น” (ผู้บริหาร ค2, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554)

เครือข่ายชุมชนรอบนอกสถานศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมโดยช่วยให้เกิดการสอดส่องดูแลเพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงและการทะเลาะวิวาท รวมทั้งการมีส่วนร่วมต่างๆ ของนักเรียน

“ส่วนใหญ่ตอนไปตรวจ ชุมชนแถวนี้ก็จะแจ้งว่าวันนี้มีคนโดดเรียนเท่าไร ถ้าโดดออกไปเขาจะเห็นเลย รื้อหลังโรงเรียนไม่ค่อยมีครู ตรงป่าละเมาะ สวนมะม่วง

ส่วนมากจะได้รับแจ้งว่าเป็นเรื่องชั่วสาว กับมั่วสุ่มสุบบุหรี่ ตรงนั้นพวกแก๊ง 2 แก๊งจะไม่อยู่ จะอยู่ในโรงเรียนมากกว่าออกมาข้างนอก” (นักเรียน ค3, สนทนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

นอกจากนั้น มีการขยายเครือข่ายการดำเนินงานออกไปสู่สถาบันการศึกษา ระดับอุดมศึกษา โดยนักเรียนที่เคยเป็นคณะกรรมการใกล้เคียงในโรงเรียนไปจัดตั้งเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการดำเนินงานในลักษณะคณะกรรมการใกล้เคียงในมหาวิทยาลัยหลังจากเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยนั้นๆ และมีการขยายความร่วมมือไปสู่ภาคสื่อมวลชนให้เข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย เพื่อผลในการประชาสัมพันธ์และเสริมแรงให้แก่เครือข่ายในการดำเนินงาน โดยใช้กิจกรรมการรักษาเครือข่ายความร่วมมือด้วยการขยายเครือข่ายเพิ่มเติม เช่น การอบรมให้ความรู้ การจัดค่ายปลูกฝังจิตสำนึกและสร้างทัศนคติ การเข้าร่วมเป็นวิทยากรในการบรรยาย เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่เครือข่ายหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาดูงาน เป็นต้น มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการรักษาเครือข่ายประกอบด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง สถาบันศาสนา โรงเรียนใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชนรอบนอก เป็นเครือข่ายระหว่างคนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่มที่มีความสัมพันธ์แบบเครือข่ายแนวราบที่อาศัยความสมัครใจของสมาชิกในการเข้าร่วมดำเนินการ ในลักษณะการร่วมเป็นเครือข่ายอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และเปิดโอกาสให้สารวัตรนักเรียนที่เป็นคณะกรรมการใกล้เคียงของโรงเรียนเป็นแกนนำเครือข่าย มีผู้บริหารและครูเป็นผู้ประสานงานเครือข่ายและให้การสนับสนุนการดำเนินงาน เป้าหมายสำคัญของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ คือ การสนับสนุนทั้งในด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการรักษาเครือข่าย ได้ดังนี้

- 1.2) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายนอก ได้แก่
- 1.2.1) ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยในสถานศึกษา
  - 1.2.2) ความรู้เกี่ยวกับเทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ
  - 1.2.3) ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา
  - 1.2.4) ความรู้เกี่ยวกับระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามที่หลักสูตรการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน
  - 1.2.5) ความรู้เกี่ยวกับการเชื่อมโยงการทำงานและบริหารจัดการเครือข่าย

2) ทรัพยากร ได้แก่

- 2.1) วิทยากรเพื่อให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา เช่น พระและครู เป็นต้น
- 2.2) วิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจและกระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษาจากหลายๆ หน่วยงาน
- 2.3) งบประมาณในการจัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ ฝึกทักษะ และจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ กระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา และการจัดกิจกรรมสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของเครือข่าย
- 2.4) แหล่งเรียนรู้ทั้งในและต่างประเทศที่มีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ด้วยกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจและกระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา
- 2.5) สื่อ อุปกรณ์ และด้านกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจและกระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา
- 2.6) รางวัลและการเสริมแรงต่างๆ เพื่อให้เครือข่ายมีกำลังใจในการทำงาน

3) กิจกรรม ได้แก่

- 3.1) การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาตามที่หลักสูตร กำหนด
- 3.2) การประชุมหารือสมาชิกเครือข่ายเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาในการนำกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ และกระบวนการยุติธรรมมาใช้ในสถานศึกษา

3.3) การอบรมให้ความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกและทัศนคติที่ดี และฝึกทักษะเรื่องกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ย เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ และกระบวนการยุติธรรมมาใช้ในสถานศึกษา

3.4) การจัดตั้งเครือข่ายคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในสถานศึกษา ไกล่เคียง และในระดับมหาวิทยาลัย

3.5) การจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างเครือข่ายเพื่อติดตามความก้าวหน้าในการดำเนินงาน สร้างความสัมพันธ์และสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของเครือข่าย

3.6) การเข้าร่วมเป็นเครือข่ายที่มีการดำเนินงานในประเด็นที่ใกล้เคียงกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.7) การประชาสัมพันธ์โครงการและการเผยแพร่ทางสื่อหลายๆ ประเภท อย่างต่อเนื่อง และแสวงหาแหล่งสนับสนุนทรัพยากรเพิ่มเติม

3.8) การเปิดโรงเรียนให้ผู้สนใจและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาศึกษาดูงาน

3.9) การศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่ทั้งในและต่างประเทศ

2.2.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา

1.1.1) ผู้ปกครองบางส่วนยังขาดความเข้าใจถึงอิทธิพลของตน (ครอบครัว) ที่มีต่อความประพฤติ การใช้ความรุนแรง และการทะเลาะวิวาทของนักเรียน และมีบทบาทความร่วมมือเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาน้อยกว่าที่ควร

“ถ้าครอบครัวที่มีพ่อเป็นคนแข็งดุมมาก เจ้าระเบียบใช้อารมณ์ แต่แม่ไม่มีปากเสียง รายไหนรายนั้น ลูกจะมีปัญหาพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงมากกว่าเด็กคนอื่น ทั้งเป็นผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ” (ครู ค1, สนนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

“บางที่พ่อแม่ยุ่งน้อยหน่อยก็ดี เราอบรมสั่งสอนให้เด็กทำอย่างหนึ่งกลับบ้านทำอย่างหนึ่ง อธิบายแล้วก็ไม่เข้าใจ บางที่พอเด็กมีเรื่องก็มาโรงเรียนแบบใช้อารมณ์” (ครู ค1, สนนากลุ่ม, 2 กันยายน 2554)

“มีบ้างที่พ่อแม่ของเด็กเคยเป็นสมาชิกแก๊ง ลูกก็อยากเป็นสมาชิกแก๊งบ้าง พอลูกมีปัญหา ก็เข้าข้างกัน ไม่ยอม โรงเรียนต้องเชิญผู้ปกครองมาชี้แจงตั้งแต่เนิ่นๆ พอมีปัญหาจะได้จัดการกับพ่อแม่ถูก แต่ระยะหลังๆ ปัญหาแก๊งน้อยลง พ่อแม่ไม่ค่อยเข้ามายุ่ง แต่กลายเป็นเอาแต่ทำงาน เลยไม่ค่อยร่วมมือกับโรงเรียน บางที่ต้องเข้ามารับทราบปัญหาของเด็กก็ให้เด็กถือจดหมายไป กลับมามีลายเซ็นแต่ใครเซ็นก็ไม่รู้” (ผู้บริหาร ค1, สัมภาษณ์, 14 กันยายน 2554)

1.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.2.1) **แกนนำเครือข่าย** ที่เป็นนักเรียนที่เป็นคณะกรรมการใกล้เคียงที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกเครือข่าย มีความกระตือรือร้น ตั้งใจและมีทัศนคติที่ดีในการทำหน้าที่ในการเจรจาไกล่เกลี่ย การสร้างและขยายเครือข่ายความร่วมมือ และสามารถเป็นต้นแบบ (idol) ให้แก่สมาชิกเครือข่ายอื่นๆ ได้

1.2.2) **ผู้ประสานงาน** ผู้บริหารที่ทำหน้าที่ประสานงานมีความเข้าใจ กระตือรือร้นและได้รับการยอมรับ ที่สามารถเชื่อมเครือข่ายต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดการทำงานที่ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันภายในเครือข่าย มีการแสวงหาองค์ความรู้ทรัพยากร และสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือใหม่ๆ ทำให้มีการขยายเครือข่ายได้กว้างขึ้น

1.2.4) **สมาชิกเครือข่าย** มีความเชื่อมั่นในผลของการดำเนินงาน เข้าใจและมีส่วนร่วมในการเป้าหมายและแนวทางในการดำเนินงานร่วมกัน และสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างจริงจัง

1.2.3) **ความสัมพันธ์** แม้ความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียน ค จะไม่ได้เป็นมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบเครือญาติ แต่เป็นความสัมพันธ์แบบผู้ที่เข้าใจเป้าหมายที่เห็นความสำเร็จของการดำเนินงานร่วมกัน มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน (We – Group / We Feeling) รับผิดชอบ และยอมรับซึ่งกันและกัน ซึ่งประกอบด้วยเครือข่ายคณะกรรมการใกล้เคียงของโรงเรียน ค และโรงเรียนใกล้เคียง ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง สถาบันศาสนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สถาบันพระปกเกล้า เทศบาล กระทรวงศึกษาธิการ และสื่อมวลชน เป็นต้น และชุมชนรอบนอกโรงเรียน เช่น ร้านค้า รถรับจ้าง ฯลฯ โดยมีความสัมพันธ์ทั้งแบบคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน แต่ขาดการทำงานแบบบูรณาการทำให้มีลักษณะการทำงานเป็นแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำ และผลสำเร็จที่ได้จากการดำเนินงานไม่เกิดผลกระทบในภาพรวม

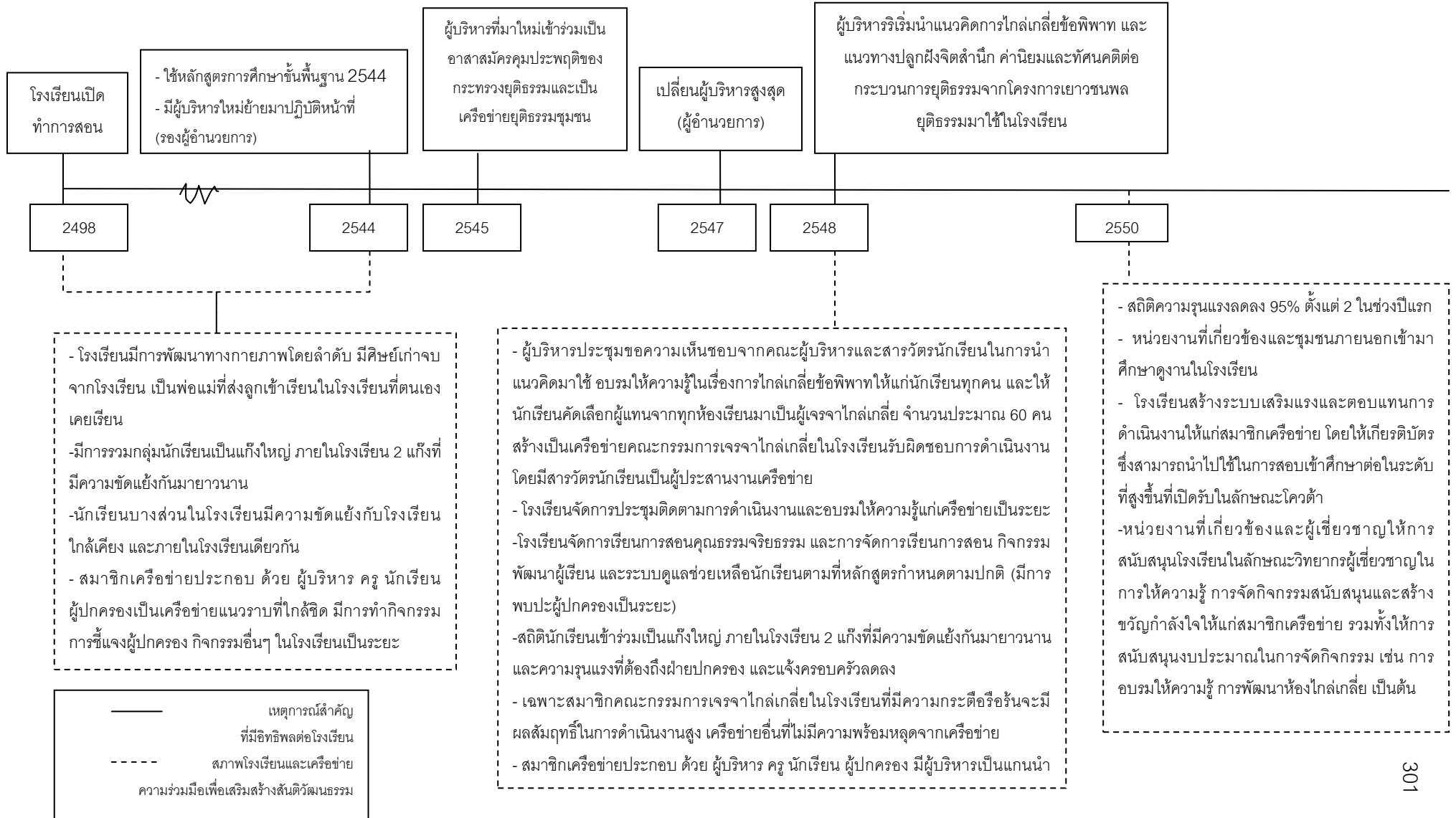
2.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2.1) **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงยุติธรรม สถาบันพระปกเกล้า สถาบันอุดมศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ต้องทำงานแบบบูรณาการในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่มีการกำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันที่ชัดเจน ด้วยการ เข้าร่วมเป็นเครือข่าย หรือจัดตั้งศูนย์ หรือผู้รับผิดชอบประสานงานกลางให้มีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและมีการติดตามการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

2.2.2) **หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง** ไม่ได้ร่วมให้การสนับสนุนการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในลักษณะบูรณาการการทำงานเข้าด้วยกัน เพื่อให้เกิดพลังในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา และมีแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน เนื่องจากโรงเรียนมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาศึกษาดูงานแบบเป็นทางการ และเข้าร่วมอบรมจำนวนมากและบ่อยครั้ง โดยไม่ได้นำผลที่ได้จากการเรียนรู้จากการศึกษาดูงาน และใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ไปขยายผลอย่างจริงจัง

เมื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังหน้าต่อไป

ภาพที่ 19 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ค ในช่วงการก่อตั้งเครือข่ายความร่วมมือ

- โรงเรียนมีการพัฒนาทางกายภาพโดยลำดับ มีศิษย์เก่าจบจากโรงเรียน เป็นพ่อแม่ที่ส่งลูกเข้าเรียนในโรงเรียนที่ตนเองเคยเรียน

- มีการรวมกลุ่มนักเรียนเป็นแก๊งใหญ่ ภายในโรงเรียน 2 แก๊งที่มีความขัดแย้งกันมายาวนาน

- นักเรียนบางส่วนในโรงเรียนมีความขัดแย้งกับโรงเรียนใกล้เคียง และภายในโรงเรียนเดียวกัน

- สมาชิกเครือข่ายประกอบ ด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครองเป็นเครือข่ายแนวราบที่ใกล้ชิด มีการทำกิจกรรมการชี้แจงผู้ปกครอง กิจกรรมอื่นๆ ในโรงเรียนเป็นระยะ

- ผู้บริหารประชุมขอความเห็นชอบจากคณะผู้บริหารและสรวัดรนักเรียนในการนำแนวคิดมาใช้ อบรมให้ความรู้ในเรื่องการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้แก่ักเรียนทุกคน และให้นักเรียนคัดเลือกผู้แทนจากทุกห้องเรียนมาเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ย จำนวนประมาณ 60 คน สร้างเป็นเครือข่ายคณะกรรมการเจรจาไกล่เกลี่ยในโรงเรียนรับผิดชอบการดำเนินงาน โดยมีสรวัดรนักเรียนเป็นผู้ประสานงานเครือข่าย

- โรงเรียนจัดการประชุมติดตามการดำเนินงานและอบรมให้ความรู้แก่เครือข่ายเป็นระยะ

- โรงเรียนจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรม และการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามที่หลักสูตรกำหนดตามปกติ (มีการพบปะผู้ปกครองเป็นระยะ)

- สติตินักเรียนเข้าร่วมเป็นแก๊งใหญ่ ภายในโรงเรียน 2 แก๊งที่มีความขัดแย้งกันมายาวนาน และความรุนแรงที่ต้องถึงฝ่ายปกครอง และแจ้งครอบครัวลดลง

- เฉพาะสมาชิกคณะกรรมการเจรจาไกล่เกลี่ยในโรงเรียนที่มีความกระตือรือร้นจะมีผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานสูง เครือข่ายอื่นที่ไม่มีความพร้อมหลุดจากเครือข่าย

- สมาชิกเครือข่ายประกอบ ด้วย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง มีผู้บริหารเป็นแกนนำ

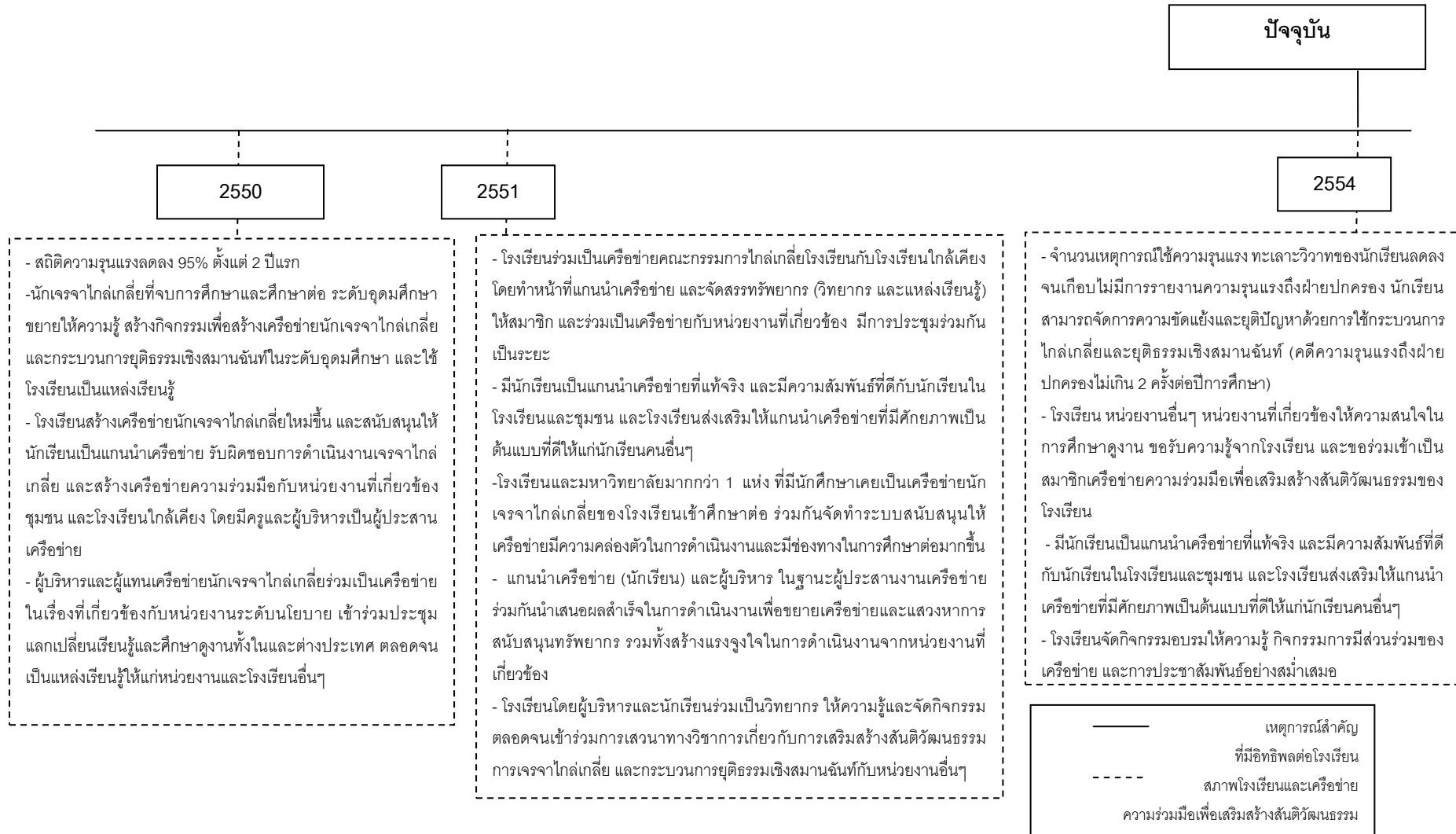
- สติติความรุนแรงลดลง 95% ตั้งแต่ 2 ในช่วงปีแรก

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนภายนอกเข้ามาศึกษาดูงานในโรงเรียน

- โรงเรียนสร้างระบบเสริมแรงและตอบแทนการดำเนินงานให้แก่สมาชิกเครือข่าย โดยให้เกียรติบัตรซึ่งสามารถนำไปใช้ในการสอบเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้นที่เปิดรับในลักษณะโควตา

- หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้เชี่ยวชาญให้การสนับสนุนโรงเรียนในลักษณะวิทยากรผู้เชี่ยวชาญในการให้ความรู้ การจัดกิจกรรมสนับสนุนและสร้างขวัญกำลังใจให้แก่สมาชิกเครือข่าย รวมทั้งให้การสนับสนุนงบประมาณในการจัดกิจกรรม เช่น การอบรมให้ความรู้ การพัฒนาห้องไกล่เกลี่ย เป็นต้น

ภาพที่ 20 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ค ในช่วงการรักษาศูนย์เครือข่ายความร่วมมือ

ในกรณีศึกษาโรงเรียน ค ได้วิเคราะห์สาเหตุของปัญหาความขัดแย้ง ความรุนแรงและการขาดสันติวัฒนธรรมของนักเรียน ตามพื้นฐานความเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง ว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ในกรณีที่มีคนอยู่ร่วมกัน 2 คน ขึ้นไป อาจเกิดจากความคิด ความเชื่อและการรับรู้ที่แตกต่างกัน โดยมีข้อจำกัดในเรื่องต่างๆ ที่เป็นตัวเร่งปฏิกิริยาให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงหรือเร็วขึ้น เช่น อารมณ์ สถานะที่ หรือพฤติกรรมของคนกลางที่ขบขู่แหย่ แต่แม้ว่าความขัดแย้ง ความรุนแรงจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้ แต่โรงเรียนไม่ได้มองว่าปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเพียงเรื่องปกติ และปล่อยให้ปัญหานั้นๆ ผ่านไป แต่ให้ความสำคัญกับการระงับและแก้ไขปัญหาย่างเท่าทัน และใช้ปัญหาที่เกิดขึ้นมาเป็นประโยชน์ในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยไม่มุ่งตัดสินว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด โดยชี้ให้ทุกฝ่ายเห็นถึงภัยที่เกิดขึ้นจากการทะเลาะวิวาท โรงเรียน ค นอกจากจะใช้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียนผ่านการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดแล้ว ยังมีการให้ความรู้ เกี่ยวกับธรรมชาติของความขัดแย้ง ความรู้ในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปพร้อมกันด้วย ในขณะที่เดียวกันได้จัดระบบสนับสนุนโดยสร้างแกนนำนักเรียนในการเป็นผู้เจรจาไกล่เกลี่ยและขยายเครือข่ายนักเจรจาไกล่เกลี่ยออกไปยังโรงเรียนใกล้เคียง และขยายเครือข่ายไปในสถาบันอุดมศึกษา ซึ่งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายที่ประกอบด้วย สถานศึกษา: S (ผู้บริหาร ครู นักเรียน และสถานศึกษาใกล้เคียง) โดยในระยะเริ่มต้นมีผู้บริหารเป็นแกนนำเครือข่ายที่สำคัญและได้มีการถ่ายโอนการเป็นแกนนำเครือข่ายลงสู่ นักเรียนในระยะต่อมา มีเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วย เครือข่ายครอบครัว: F (พ่อแม่ ผู้ปกครอง) สถาบันทางศาสนา: R (วัด) ชุมชน: C (ร้านค้า ตลาด รถประจำทาง หาบเร่แผงลอย ฯลฯ) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: O (กระทรวงศึกษาธิการ สถาบันพระปกเกล้า กระทรวงยุติธรรม และสถาบันอุดมศึกษา เป็นต้น) โดยสมาชิกเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากรและกิจกรรม ซึ่งพบว่า เครือข่ายสถานศึกษาโดยผู้บริหารและนักเรียนจะมีหน้าที่หลักในการจัดสรรและแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ให้กับสมาชิกเครือข่ายภายในสถานศึกษาเอง อันได้แก่ ครูและนักเรียน ทั้งในและต่างโรงเรียน รวมไปถึงผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่มีความสนใจ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจตรงกันในแนวทางการดำเนินงาน โดยโรงเรียนประสานงานความร่วมมือและการสนับสนุนงบประมาณ การสร้างช่องทางสื่อสาร และการศึกษาดูงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีการจัดพระวิทยากรเข้ามาทำหน้าที่สอนพุทธศาสนาในโรงเรียนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง ตามแนวนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ และกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ โดยเขตพื้นที่การศึกษา ศูนย์ยุติธรรมชุมชน เข้าร่วมเป็น

เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยสามารถสรุป
การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง
สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ค ดัง แสดงในตารางที่ 12 ต่อไปนี้

ตารางที่ 12 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ค

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
S	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม ตามหลักคำสอนทางศาสนา และ ทักษะชีวิต ตามที่ ศธ.กำหนด การ เจรจาไกลเกลี่ย กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การบริหารจัดการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในเครือข่าย การมีส่วนร่วม หลักการประชาธิปไตย</p> <p>ทรัพยากร ผู้บริหารที่เป็นแกนนำ แกนนำนักเรียนที่เป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ย วิทยากร งบประมาณ และ ช่องทางการสื่อสาร</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ การ จัดกิจกรรมฝึกทักษะ การประชุม ชี้แจงในโรงเรียน การเลือกตั้ง กรรมการนักเรียน การจัดทำห้อง ไกล่เกลี่ย</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส และเวลาใน การทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมกับ โรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม ตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม พระเข้ามาสอนพุทธ ศาสนาในโรงเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และ เวลาให้นักเรียนมีบทบาทในการ ไกล่เกลี่ยในชุมชน และการทำ กิจกรรมร่วมกับโรงเรียน ช่อง ทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและ ชุมชน</p> <p>กิจกรรม การร่วมเป็นหูเป็นตาและ การร่วมกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้นใน โอกาสต่างๆ การเปิดโอกาสให้ นักเรียนได้แสดงความสามารถและ ฝึกทักษะการไกล่เกลี่ยในชุมชนและ ได้รับการยอมรับ</p>	<p>องค์ความรู้ แนวนโยบาย แนว ทางการประเมินที่ให้ความสำคัญใน การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การ เจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์</p> <p>ทรัพยากร งบประมาณ และระบบ การสนับสนุนการดำเนินงานของ โรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ การ ประชุม ชี้แจง และการ ประชาสัมพันธ์</p>

ตารางที่ 12 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ค (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
F	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนา และทักษะชีวิต การมีส่วนร่วม การเจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์</p> <p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ ประชุมชี้แจงในโรงเรียน การสร้างข้อตกลงร่วมกัน</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน</p> <p>กิจกรรม กิจกรรมร่วมกันระหว่างเครือข่ายทั้งเชิงวิชาการและกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ การพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายผู้ปกครอง</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ พื้นที่ และโอกาสในการแสดงความสามารของผู้เรียน และช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน</p> <p>กิจกรรม ร่วมชี้แจงทำความเข้าใจ และสร้างข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน การประชาสัมพันธ์ รวมทั้งร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	
R		<p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>กิจกรรม การเป็นพระวิทยากร และการร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>กิจกรรม กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน</p>	<p>องค์ความรู้ นโยบายการให้นิมนต์พระเข้ามาสอนในโรงเรียน</p>

ตารางที่ 12 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา เป็นฐานของโรงเรียน ค (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
C	<p>ทรัพยากร ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและชุมชนภายนอกสถานที่ เวลาและโอกาสให้นักเรียนและชุมชนแสดงความสามารถและทักษะการทำงานที่แตกต่างกัน ร่วมกัน</p> <p>กิจกรรม การทำกิจกรรมในโอกาสต่างๆ ของโรงเรียน</p>	<p>ทรัพยากร ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและครอบครัว</p> <p>กิจกรรม ร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียน ครอบครัวและชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นร่วมกับชุมชนและวัด</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ โอกาสสถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน และร่วมกันในชุมชน การเปิดพื้นที่และโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถและฝึกทักษะการทำงาน</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมให้ความรู้เชิงวิชาการและสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	
O	<p>กิจกรรม สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกันได้และมีทักษะในการไกล่เกลี่ย การเป็นแหล่งเรียนรู้และที่ศึกษาดูงาน</p>		<p>กิจกรรม จัดพระวิทยากรสอนพุทธศาสนาในโรงเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้งตามที่ ศธ.กำหนด การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ โอกาสสถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน และช่องทางการสื่อสารเพื่อติดตามแนวนโยบายของ ศธ.</p>	<p>กิจกรรม ประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงาน บูรณาการการดำเนินงานที่มีเอกภาพ</p>

กรณีศึกษาที่ 4 สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองโรงเรียนที่ยังคง ประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และอยู่ระหว่างการพัฒนา กระบวนการแก้ไขปัญหา

1. ข้อมูลพื้นฐานของสถานศึกษาและเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

โรงเรียน ง เป็นโรงเรียนสหศึกษาขนาดใหญ่ ในจังหวัดติดกรุงเทพมหานคร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากลาง เขต 2 กระทรวงศึกษาธิการ เปิดทำการสอนมาเป็นเวลายาวนาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2466 (เกิน 50 ปี) เปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาส ทำให้มีการจัดการเรียนสอนปกติ ตั้งแต่ชั้นอนุบาล 1 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 3 และจะขยายโอกาสถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในปีการศึกษา 2555 ปัจจุบันมีจำนวนนักเรียนทั้งสิ้นประมาณ 2,300 คน ครูผู้สอนประมาณ 70 คน คิดเป็นสัดส่วนจำนวนนักเรียน 32 คนต่อครู 1 คน ได้รับรางวัลให้เป็นโรงเรียนดีประจำตำบล โรงเรียนตั้งอยู่ชว่งรอยต่อของจังหวัดกับกรุงเทพมหานคร สิ่งแวดล้อมในเชิงกายภาพรอบๆ โรงเรียน ภายในรัศมี 3 ตารางกิโลเมตร มีแหล่งเสื่อมโทรมที่เป็นชุมชนแออัด มีตลาดค้าปลีกและส่งขนาดใหญ่มากกว่า 2 แห่ง มีสถานีขนส่งเพื่อเดินทางและขนส่งสินค้าออกต่างจังหวัด และมีท่ารถประจำทาง มีโรงเรียนใกล้เคียงที่เปิดสอนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานและสายวิชาชีพ มีสถาบันอุดมศึกษา มีสถาบันทางศาสนา เช่น ศาลเจ้าและวัดใกล้เคียง ในขณะที่เดียวกันก็มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ จำนวนมาก นักเรียนส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มาจากต่างจังหวัด อาศัยอยู่ในแหล่งชุมชนใกล้โรงเรียน และประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไปเป็นส่วนใหญ่ กว่าครึ่งมีสภาพครอบครัวไม่สมบูรณ์ เช่น บิดามารดาแยกทางกัน บิดาหรือมารดามีครอบครัวใหม่ เป็นครอบครัวเลี้ยงเดี่ยว คนที่เลี้ยงดูเป็นญาติแต่ไม่ใช่พ่อแม่ (ยาย ป้า น้า) อยู่ร่วมกับพ่อหรือแม่ที่แต่งงานใหม่ และอาจมีพี่น้องต่างบิดามารดาอยู่ร่วมด้วย เป็นต้น

โรงเรียนต้องประสบปัญหาโดยตกเป็นจำเลยของสังคมจากการเป็นข่าวในสื่อประเภทต่างๆเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท และการขาดสันติวัฒนธรรมของนักเรียนหลายครั้ง เช่น ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2552 นักเรียนในโรงเรียนทำปิ่นลับใส่เพื่อนร่วมห้องเรียนในช่วงพักและปลายปี พ.ศ. 2553 มีข่าวนักเรียนชายระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายของโรงเรียนถูกทำร้ายโดยนักเรียนโรงเรียนอื่นด้วยอาวุธร้ายแรงแต่ไม่เสียชีวิตบริเวณหน้าโรงเรียน หลังเลิกเรียน เป็นต้น

สาเหตุของปัญหา

จากการสัมภาษณ์ ผู้บริหาร ครูของโรงเรียน ง วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ดังนี้

“เราไม่ใช่โรงเรียนเกรด A B C ด้านวิชาการก็ไม่ค่อยดี แถมยังต้องเปิดเป็นโรงเรียนขยายโอกาส ทำให้จำนวนกับความรู้ของครูไม่สอดคล้องกับจำนวนนักเรียนกับระดับชั้นที่เพิ่มขึ้นมา ทำอย่างไรได้ เด็กของเราพอจบ ม.3 ไปสมัครสอบเข้าที่ไหน ก็ถูกมองว่าเป็นเด็กสลัม เหลือขอ เรียนก็ไม่ดี เกเร ไม่เคยเข้าที่ไหนได้ เราก็สงสาร ไม่มีที่เรียนก็ให้กลับมา ดีกว่าไปเกกมะเหรกเกรงข้างนอก เปิดเป็นขยายโอกาสให้ทีละปีๆ จนตอนนี้จะครบถึง ม.6 แล้ว (ม.5) ครูที่บรรจุในโรงเรียนเรียนจบมาเพื่อสอนวิชาเด็กถึง ม. 3 ไปสอนเด็กม.ปลายนี่เรื่องใหญ่เลย” (ผู้บริหาร ง1, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2554)

“พ่อแม่เด็กพวกนี้ส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป หรือไม่ก็เป็นสาวโรงงาน หรือทำงานเป็นกะ มาจากต่างจังหวัดเพื่อมาทำงานในกรุงเทพฯ อยู่แถวนี้เพราะมันถูก เข้าชั้นก็ไปแล้วว่าจะกลับก็ดีก็ไม่มีเวลาดูลูก ครอบครัวเดี๋ยวนี้กว่า 80% พ่อไปทางแม่ไปทางและมีครอบครัวมีลูกใหม่ทั้งนั้น อายุน้อย รุ่นพวกเราเป็นตายายหรือไม่ก็ทอดไปเลย เด็กบางคนยังมีพ่อหรือแม่อยู่ด้วยร่วมกับสมาชิกใหม่ ถูกกันบ้างไม่ถูกกันบ้าง บางคนแม่ทิ้งให้ญาติที่มีลูกของตัวเองดูแล ซึ่งก็เลยแย่งบ้าง บ้างก็ทิ้งให้ยายเลี้ยงก็ไม่ทันกัน” (ผู้บริหาร ง2, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2554)

“ทุกวันนี้ ยังคงมีเด็กตกต่า ทะเลาะวิวาท นอกเหนือจากที่รุนแรงมากจนเป็นข่าวไม่เว้นแต่ละวัน ลองดูอาวุธที่ตรวจและยึดมาได้ (มีกระสอบใส่อาวุธประเภทดาบยาว มีด มีน้ำสาม ที่ยิงหนึ่งยาง ระเบิดและปืนที่ทำขึ้นเอง จำนวน 2 กระสอบใหญ่) แล้วก็ดูบันทึกที่เด็กต้องมาลงเป็นหลักฐาน มีไม่ใช้น้อย โรงเรียนทำตามขั้นตอนทุกอย่าง ทั้งพบผู้ปกครองตอนต้นเทอม มีระบบดูแลนักเรียนเยี่ยมบ้าน เรียกมาคุย ตักเตือน ส่งจดหมายถึงผู้ปกครอง เชิญพบ ลงนามรับรองการพักการเรียน ผู้ปกครองไม่ค่อยสนใจ บางที่ส่งใครมาก็ไม่รู้ บางที่เด็กก็หายไปเฉยๆ” (ผู้บริหาร ง2, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2554)

“เด็กที่ชอบทะเลาะกับคนอื่นจะเป็นคนเดิมๆ นิสัยส่วนตัวไม่ค่อยมีอะไร กวนๆ บางทีก็ดูเป็นคนมีเพื่อนเยอะ แต่พอเข้ากลุ่มหรือไม่พอใจอะไร นั่งเรียนอยู่ดีๆ ก็จิกหัวเพื่อน กระโดดขึ้นคร่อม ครูรีบห้ามแทบไม่ทัน พอถูกลงโทษรู้สึกเท่ๆ ชอบใจได้นอนอยู่บ้านไม่ต้องมาโรงเรียนจนเวลาเรียนไม่พอ สอบไม่ผ่านแต่ก็ไม่ต้องซ้ำชั้น เพราะ

ระเบียบกระทรวงห้ามทำอะไรเค้าไม่ได้ บางคนขึ้นมา ม.3 แล้วยังซ่อม ม.1 ไม่ผ่านเลย” (ครู ง1, สัมภาษณ์, 1 กันยายน 2554)

จากการสัมภาษณ์ข้างต้นสรุปได้ว่า โรงเรียน ง วิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยมองว่า สำหรับนักเรียนของโรงเรียนปัญหาคารขาดสันติวัฒนธรรม การใช้ความรุนแรง ทะเลาะเบาะแว้งมีโอกาสเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ในนักเรียนกลุ่มเดิมๆ ที่มีพฤติกรรมเสี่ยง ทั้งในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ โดยแบ่งองค์ประกอบของสาเหตุเป็น 4 ด้านได้แก่

1) นักเรียนไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดี ขาดทักษะการคิดวิเคราะห์ ขาดความรัก รู้สึกไม่มีตัวตน เรียกร้องความสนใจ ต้องการการยอมรับ เชื่อง่าย อายากเด่น ซึ่งเป็นผลจากสภาพภูมิหลังและสภาพแวดล้อมของที่มีความสัมพันธ์ในครอบครัวไม่ดี ถูกเลี้ยงดูอย่างละเลย ถูกทอดทิ้ง มีครอบครัวที่แตกแยก รายได้และฐานะทางครอบครัวไม่ดี ผู้ปกครองมีการศึกษาต่ำ ผู้ปกครองขาดความเอาใจใส่เด็ก ขาดการปลูกฝังและอบรมสั่งสอนในเรื่องการประพฤติปฏิบัติตนที่เหมาะสม มีช่องว่างระหว่างผู้ปกครองและเด็ก ฯลฯ

2) โรงเรียนและครูไม่มีศักยภาพหรือคุณภาพในการจัดการศึกษา และการพัฒนาผู้เรียนเพียงพอที่จะสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นให้กับนักเรียนและสังคมภายนอก นักเรียนไม่เป็นที่ต้องการ

3) การไม่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนของผู้ปกครอง ทั้งในการปลูกฝังด้านวิชาการควบคู่ไปกับแนวทางในการดำเนินชีวิต ทำให้สิ่งที่โรงเรียนกับการดำเนินชีวิตไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

4) มาตรการ ข้อกำหนดในการดำเนินการกับนักเรียนที่ใช้ความรุนแรง และการลงโทษต่างๆ เช่นการไม่ให้เข้าชั้น ปกป้องเด็กมากเกินไป ไม่กระตุ้นและส่งเสริมให้เด็กได้คิดทบทวนถึงการกระทำของตนเอง ทำให้นักเรียนไม่เกรงกลัวต่อการลงโทษและไม่เห็นผลเสียของการถูกทำโทษ

จากการสังเกตการณ์การตอบคำถามในการให้สัมภาษณ์ของโรงเรียน ง พบว่า ผู้บริหารและครู ผู้ให้ข้อมูล มีความพยายามและความตั้งใจในการดำเนินงานทุกวิถีทางเพื่อแก้ปัญหาของนักเรียนในโรงเรียนบนพื้นฐานของความเห็นอกเห็นใจ นอกจากนั้นยังมีความจริงจังในการตอบคำถาม ไม่ปกปิดข้อมูล พยายามให้ข้อมูลอย่างตรงไปตรงมาแก่ผู้วิจัย สิ่งที่สังเกตได้คือความรู้สึกหาทางออกไม่ได้ ในประเด็นการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนในภาพรวม อันเกิดจากบริบทสาเหตุของปัญหาที่ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ไว้ข้างต้น อย่างไรก็ตาม ในการเก็บข้อมูลโรงเรียน ง ผู้วิจัยไม่สามารถใช้การสนทนากลุ่มย่อยได้ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญไม่สะดวกในการร่วมให้ข้อมูลในลักษณะดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใช้วิธีสัมภาษณ์รายบุคคล และการสังเกตในการเก็บข้อมูล

1.2 ข้อมูลพื้นฐานของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และครูของโรงเรียน ง พบว่า แม้ว่าโรงเรียนไม่ได้มีการกำหนดการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานโดยตรง หากแต่มีการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.2.1 กระบวนการป้องกัน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียน พบว่า โรงเรียนมีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน กระบวนการป้องกัน โดยโรงเรียนได้จัดการเรียนการสอนตามที่กระทรวง ศึกษาธิการกำหนด ในส่วนของการพัฒนาผู้เรียน มีการจัดการเรียนการสอนคุณธรรม จริยธรรมในการเรียนการสอนปกติ และมีการเชิญพระสงฆ์มาเป็นผู้สอนในวิชาพระพุทธศาสนา และทำกิจกรรมการแสดงตนเป็นพุทธมามกะ เพื่อช่วยปลูกฝังให้นักเรียนเกิดสันติภาพภายในตน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ไปพร้อมกับการปลูกฝังให้นักเรียนเกิดสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันไม่ให้เดินไปสู่ความรุนแรงทั้งในบทบาทของผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ สามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร เช่น กิจกรรมวันสำคัญต่างๆ กิจกรรมกีฬา กิจกรรมค่ายลูกเสือเนตรนารี ชมรม ฯลฯ มีการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน มีกิจกรรมการเยี่ยมบ้าน การพบผู้ปกครอง มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เช่น การปรับปรุงตึกเรียนไม่ให้มีมุมลับตาคน การสร้างหลังคาขนาดใหญ่คลุมพื้นที่ส่วนกลางในโรงเรียนเพื่อใช้เป็นลานทำกิจกรรมร่วมกัน ในเวลาเรียน หลังเลิกเรียน และในวันหยุด เพื่อตึงให้นักเรียนเข้าร่วมทำกิจกรรมกับโรงเรียนและไม่ออกไปอยู่ในพื้นที่เสี่ยงนอกโรงเรียน ซึ่งผลจากการก่อสร้างดังกล่าวแสดงให้เห็นว่านักเรียนเข้ามาร่วมทำกิจกรรมภายในโรงเรียนมากขึ้นและออกไปอยู่ตามพื้นที่เสี่ยงลดลง มีการจัดการเลือกตั้งประธานนักเรียน จัดทำโครงการพัฒนาคุณธรรมและสร้างจิตสำนึกความเป็นไทยเพื่อพัฒนาเด็กไทยอย่างยั่งยืน ร่วมทำกิจกรรมทางพุทธศาสนาและกิจกรรมอื่นๆ กับชุมชนรอบนอกโรงเรียน เพื่อสร้างภูมิคุ้มกันให้กับนักเรียนควบคู่ไปกับการสร้างความร่วมมือกับชุมชนในเชิงรุก ในขณะที่เดียวกันก็มีการกำหนดเวรยามและมอบหมายให้ครูทำหน้าที่ตรวจกระเป๋าหนังสือของนักเรียนทุกคนในตอนเช้า และยึดสิ่งนี้อาจใช้เป็นอาวุธได้ รวมทั้งมีการลงบันทึกการพกอาวุธและการใช้ความรุนแรงทุกครั้ง

1.2.2 กระบวนการแก้ไข

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร และนักเรียนของโรงเรียน ก พบว่า โรงเรียนไม่ได้กำหนดการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ในกระบวนการแก้ไขโดยตรง แต่จะปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548 เพื่อแก้ไขปัญหาการ

ทะเลาะวิวาท การใช้ความรุนแรงของนักเรียนอย่างเป็นทางการ โดยครูจะเป็นผู้ดำเนินการ เข้าระงับเหตุ ให้นักเรียนทั้งสองฝ่ายมาลงบันทึกเหตุการณ์ และลงโทษตามลำดับ เช่น การตักเตือน การแจ้งผู้ปกครอง การทำทัณฑ์บน การตัดคะแนน การเชิญผู้ปกครองมาพบ และการพักการเรียน เป็นต้น นอกจากนั้นในบางกรณีครูอาจช่วยแก้ไขปัญหามาให้ความช่วยเหลือและปรับพฤติกรรมเป็นรายบุคคล และบริเวณรอบโรงเรียนจะมีชุมชนรอบนอกที่คอยให้ความช่วยเหลือร่วม เป็นเครือข่ายในการสอดส่องดูแล และแจ้งข่าวกับโรงเรียนอย่างไม่เป็นทางการ เช่น รถขายขนม ยามในตลาด คนขับรถสองแถว แม่ค้าที่ท่ารถเมล์ เป็นต้น

1.2.3 กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู

จากการเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ ผู้บริหารและครู ของโรงเรียน ไม่พบว่าโรงเรียน มีการดำเนินงานสร้างสันติวัฒนธรรม ในกระบวนการเยียวยาฟื้นฟู แต่ครูส่วนหนึ่งในโรงเรียนจะ จัดกิจกรรมเพื่อดึงให้ผู้ที่เคยใช้ความรุนแรง ทั้งฝ่ายกระทำและฝ่ายถูกกระทำ มาทำร่วมกับครูเป็น รายบุคคล เช่น การเป็นผู้ช่วยครูในการเตรียมการสอน เตรียมการทำอุปกรณ์ในการจัดกิจกรรม ต่างๆ ของโรงเรียน เป็นต้น

1.3 ข้อมูลพื้นฐานของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกต และสัมภาษณ์ ผู้บริหาร ครู ชุมชนรอบนอกโรงเรียน จะเห็นว่า ในส่วนของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในกระบวนการป้องกัน โรงเรียนมีการให้ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมในการจัดการเรียนการสอนปกติ มีจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีการประชุมผู้ปกครอง ประจำปีการศึกษา และกิจกรรมในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามที่หลักสูตรกำหนด โดยความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่ายจะเป็นเครือข่ายแนวราบระหว่างคนสู่คน แบบเป็นทางการที่มีความสัมพันธ์ไม่ใกล้ชิด เพียงแต่มีข้อตกลงและมีหน้าที่ความรับผิดชอบและกิจกรรมที่กระทำร่วมกันเป็นระยะ ได้แก่ ผู้ปกครอง และครู นอกจากนั้น ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนเพื่อเป็นพื้นที่ให้นักเรียนทำกิจกรรมช่วยดึงให้อยู่ในโรงเรียนมากขึ้นนั้น เกิดจากผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีศักยภาพในเชิงการพัฒนา เคยมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ในสถานศึกษาเดิม เป็นผู้มีความบุคลิกอ่อนโยน สนุกสนาน และได้รับการยอมรับจากชุมชนค่อนข้างมาก หน่วยงานที่เป็นบริษัทเอกชนในชุมชนรอบนอกโรงเรียนจึงขอให้การสนับสนุนการสร้างหลังคาขนาดใหญ่ในพื้นที่ ส่วนกลางของโรงเรียน และร่วมเป็นเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

ในขณะที่ความสัมพันธ์ของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ในกระบวนการแก้ไข จะมีทั้งเป็นเครือข่ายแบบคนสู่คน และคนสู่กลุ่ม ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครู และชุมชนรอบนอก ซึ่งเป็นเครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ แต่เข้ามามีส่วนร่วมโดยความสมัครใจ และในกระบวนการเยียวยาฟื้นฟูจะใช้เครือข่ายแนวราบแบบคนสู่คนที่ไม่เป็นทางการ โดยครูที่มีความสมัครใจจัดหากิจกรรมให้นักเรียนที่มีปัญหาความรุนแรงได้ทำเป็นรายบุคคล เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจและสามารถปรับพฤติกรรมได้

2. กระบวนการและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2.1 ช่วงการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ และสังเกต พบว่า ช่วงการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ทั้งการสร้างเครือข่ายในกระบวนการป้องกันและการแก้ไข เป็นไปเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่สอดคล้องตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนด ที่เปิดโอกาสให้สถานศึกษาจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ด้วยการให้ความรู้และสร้างข้อตกลงร่วมกันเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมตามที่หลักสูตรกำหนด ระเบียบปฏิบัติในการลงโทษผ่านการประชุมผู้ปกครองประจำภาคการศึกษา แต่ไม่ได้มีการตกลงในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาอย่างเป็นทางการ เพียงแต่ สอดแทรกประเด็นเกี่ยวกับปัญหาพฤติกรรม การใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท ฯลฯ ไปกับการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครองและครู รวมทั้งมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อช่วยพัฒนาสภาพทางกายภาพของโรงเรียน โดยการสร้างเครือข่ายเหล่านี้ เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการหลังการเปลี่ยนผู้บริหารชุดใหม่ ตามวาระของโรงเรียน เมื่อปี พ.ศ.2553 โดยผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำตามธรรมชาติ เป็นผู้ริเริ่มดำเนินงานให้ตอบสนองตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ ไปพร้อมๆ กับการตระหนักถึงปัญหา และสาเหตุของการขาดสันติวัฒนธรรม ความขัดแย้งและความรุนแรง และการทะเลาะวิวาทของนักเรียน คณะผู้บริหารจึงเริ่มพิจารณาหาทางแก้ไขโดยนำปัญหาเป็นตัวตั้งและกำหนดนโยบายการพัฒนาสภาพทางกายภาพของโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน มีความปลอดภัย และสามารถดึงให้นักเรียนใช้เวลาอยู่ในโรงเรียนมากขึ้น แล้วจัดการประชุมชี้แจงและรับมอบนโยบายการพัฒนาดังกล่าวร่วมกับผู้บริหารจากเขตพื้นที่การศึกษา และครู ในลักษณะความสัมพันธ์แนวตั้ง

แบบผู้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงาน และประชาสัมพันธ์ผลการตัดสินใจเพื่อดำเนินการดังกล่าวไปสู่ผู้ปกครอง และชุมชนภายนอกในลักษณะเครือข่ายแนวราบแบบคนสู่กลุ่มและคนสู่คน มีการใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อขอรับการสนับสนุนการก่อสร้างและพัฒนาโรงเรียนเชิงกายภาพ กับชุมชนรอบนอกโรงเรียน ส่งผลให้หน่วยงานที่เป็นบริษัทเอกชนในชุมชนรอบนอกโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมให้การสนับสนุนการสร้างหลังคาขนาดใหญ่ขึ้นคลุมพื้นที่ส่วนกลางของโรงเรียน และร่วมเป็นเครือข่ายในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน ดังนี้

“แต่ก่อนโรงเรียนแยกว่านี่ ตึกเรียนโถม ห้องเรียนมีด ในขณะที่กลางแจ้ง มีฝุ่นตลบ ตึกเรียนเป็นตึกไม้เก่าที่มีมดอับ นักเรียนทำอะไรที่ไหนก็ไม่เห็น เด็กชอบไปชุมนุมดื่มน้ำตามหน้าห้องน้ำ ในห้องเรียน บรรยากาศไม่น่าเรียน ทีมีๆ พอ ผอ. ท่านนี้มา แล้วปรับสภาพทั้งหมดซ่อมแซมทาสีตึกใหม่ สร้างอาคารตรงนี้ขึ้นเพิ่ม ทำศูนย์เรียนรู้ ค่อยดีขึ้น ไปรุ่ง เวลาโรงเรียนมีงาน พวกพ่อแม่ที่อยู่ในชุมชนฝั่งตรงข้ามก็เข้ามาทำกิจกรรม ทำของ ทำอาหารขาย” (ผู้บริหาร ง1, สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2554)

“แต่ก่อนไม่มีโดม (หลังคาขนาดใหญ่) ตรงนี้ แล้งมาก แดดแรง พอ ผอ. มาไปคุยกับเอกชนแถวนี้ คงชอบใจกัน ค่าเลยมาลงทุนทำโดมนี้ให้ พอมีโดมก็ร่มรื่นขึ้น ใครมีกิจกรรมอะไรก็นั่งทำรวมกันตรงนี้ แข่งกีฬา ช้อมการแสดง ตอนพักตอนเลิกเรียน มาวิ่งเล่น ทำการบ้าน ทำกิจกรรมต่างๆ ครูก็เดินไปเดินมา ตกเย็นไล่เด็กลงจากตึกหมดแล้วล็อกไม่ให้ขึ้นอีก เด็กก็ไม่เตลิดออกไปเดินตามห้าง หรือออกไปหากิจกรรมอื่นนอกโรงเรียน” (ผู้บริหาร ง2, สัมภาษณ์, 23 สิงหาคม 2554)

นอกจากนั้น เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัว ไม่ได้กล่าวถึงการขอความร่วมมือหรือรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมจากผู้ปกครองโดยตรง เนื่องจากโรงเรียนใช้กิจกรรมที่สอดแทรกลงในเนื้อหาสาระและการจัดกิจกรรมในการจัดการเรียนการสอนตามปกติและกิจกรรมเสริมที่เป็นไปตามที่หลักสูตรกำหนด แต่การขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อการพัฒนาเชิงกายภาพ และความร่วมมืออื่นๆ จากชุมชนภายนอกโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เขตพื้นที่การศึกษา แทน เนื่องจากตระหนักถึงข้อเท็จจริงทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองของนักเรียนส่วนใหญ่ ใน

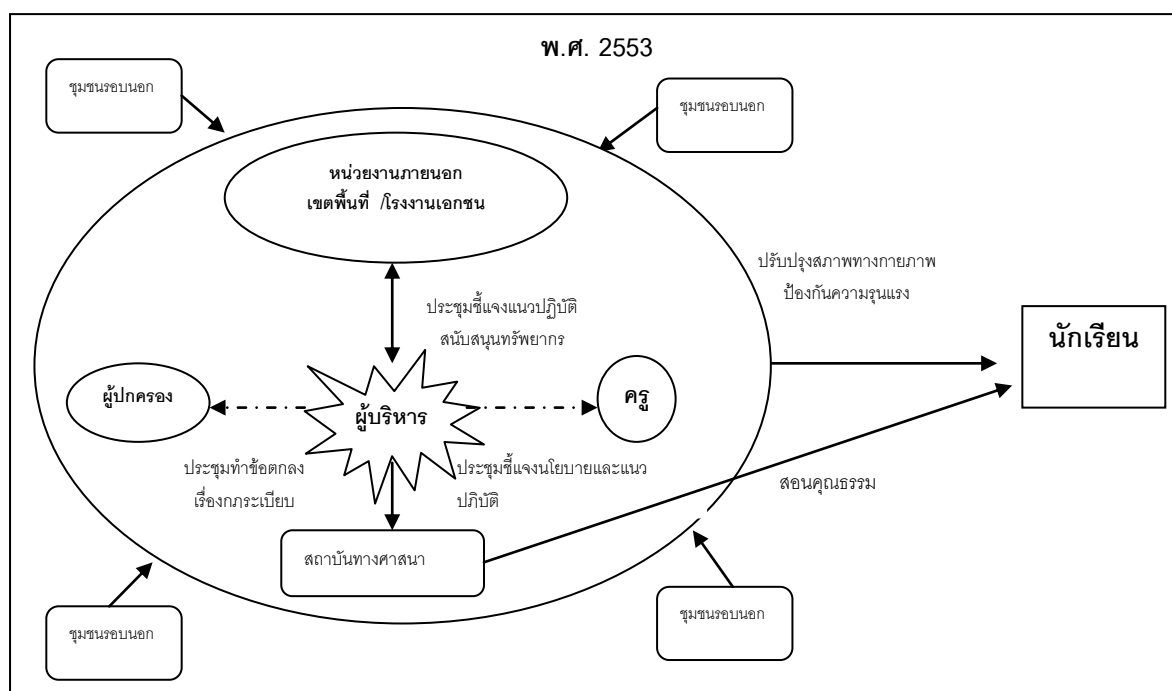

ขณะเดียวกันก็ให้ความร่วมมือกับชุมชนรอบนอกในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมทางศาสนา และเปิดโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางในการจัดกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

2.1.1 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัว ที่ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการผู้บริหาร ครู สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานภายนอกภาครัฐ (เขตพื้นที่การศึกษา) ส่วนใหญ่เป็นเครือข่ายที่ไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่มผู้กลุ่มที่มีความสัมพันธ์แนบดังแบบเป็นทางการ ที่มีหน้าที่ความรับผิดชอบร่วมกัน ติดต่อประสานงานกันตามหน้าที่ความรับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย ยกเว้นสมาชิกเครือข่ายที่เป็นผู้ปกครองที่เป็นเครือข่ายแนวราบแบบกลุ่มผู้กลุ่ม และชุมชนรอบนอกภาคเอกชนซึ่งมีเป้าหมายของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในช่วงแรกที่เน้นการสนับสนุนทรัพยากร (งบประมาณ) เป็นหลัก ที่มีความสัมพันธ์กับผู้บริหารแบบคนสู่คน

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัว ได้ดังนี้

ภาพที่ 21 รูปแบบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน

2.1.2 องค์ประกอบของการก่อตัวของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และนักเรียนของโรงเรียน พบว่า องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในขั้นตอนของการก่อตัวเครือข่าย ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการผู้บริหาร ครู สถาบันทางศาสนา หน่วยงานภายนอกภาครัฐ (เขตพื้นที่การศึกษา) ผู้ปกครอง และชุมชนรอบนอก มีรายละเอียดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ดังนี้

1) เนื้อหา/องค์ความรู้ ได้แก่

1.1) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายใน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม หลักคำสอนทางศาสนา และการสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบศักยภาพของตนเอง ได้รับการยอมรับและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

1.2) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายนอก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนและการลงโทษ ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และกิจกรรมในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ผู้ปกครองและโรงเรียนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน

2) ทรัพยากร ได้แก่

2.1) ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นแกนนำ ที่มีวิสัยทัศน์ มีอำนาจตัดสินใจ มีแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจนและมีความจริงใจ และได้รับการยอมรับจากสมาชิกเครือข่าย

2.2) วิทยากรเพื่อให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนา ตามที่หลักสูตรกำหนด เช่น พระและครู เป็นต้น

2.3) สถานที่และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็นกิจกรรมเชิงวิชาการ การประชุม การอบรมให้ความรู้ และกิจกรรมสังสรรค์ต่างๆ เช่น การแข่งกีฬา และกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ

2.4) งบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเชิงกายภาพ

3) กิจกรรม

3.1) การประชุมผู้ปกครองประจำภาคการศึกษาเพื่อทำข้อตกลงในการดำเนินการเพื่อพัฒนาผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนและกิจกรรมต่างๆของโรงเรียน และ

ชี้แจงทำความเข้าใจในระเบียบข้อปฏิบัติต่างๆ ของโรงเรียนให้ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียน มีความเข้าใจถึงแนวทางปฏิบัติที่ตรงกัน

3.2) การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมจริยธรรมตามที่หลักสูตรกำหนด

3.3) การจัดกิจกรรมร่วมภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็นกิจกรรมที่ส่วนใหญ่เป็นการประชุมผู้ปกครอง การประชุมครู และกิจกรรมทางศาสนา เช่น การนั่งสมาธิพร้อมกับชุมชน ตลาดใกล้เคียง การตัดบาตรประจำปีของชุมชน การจัดแข่งขันกีฬา และกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ

2.1.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา

1.1.1) สมาชิกเครือข่ายที่เป็น ครู และผู้ปกครอง ที่เป็นเครือข่ายตามโครงสร้างเดิมของโรงเรียน ขาดความเข้าใจในการนำองค์ความรู้ตามที่ระบุในหลักสูตร และระเบียบข้อบังคับต่างๆ ไปปฏิบัติ ไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของตนในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน และบทบาทการมีส่วนร่วมร่วมกับโรงเรียน แต่ทำหน้าที่และให้ความร่วมมือตามที่ได้รับมอบหมาย และถึงแม้จะเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่กลับมีความร่วมมือกันแบบหลวมๆ ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการดำเนินงานร่วมกันอย่างแท้จริง

1.1.2) นักเรียนที่มีปัญหาการใช้ความรุนแรง ปัญหาการทะเลาะวิวาท และปัญหาพฤติกรรมต่างๆ ไม่รู้สึกถึงความรุนแรงของตนเอง ไม่เข้าใจและไม่สนใจต่อผลของการลงโทษที่ได้รับ ในทุกกรณี

1.1.3) สมาชิกเครือข่ายอย่างเป็นทางการตามโครงสร้างเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ เช่น ผู้ปกครอง ไม่ให้ความสนใจและความร่วมมือในการดำเนินงานของโรงเรียนเท่าที่ควร ในขณะที่เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ และให้การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนโดยสมัครใจ ในการช่วยสอดส่องเป็นหูเป็นตา เช่น ยามในตลาด ร้านค้า หาบเร่แผงลอย ห้างสรรพสินค้า ฯลฯ ไม่มีช่องทางสื่อสารกับโรงเรียน

1.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.2.1) แกนนำเครือข่าย ได้แก่ ผู้บริหารใหม่ที่กระตือรือร้น มีผลงานเป็นที่ประจักษ์จากโรงเรียนเดิม มีบุคลิกภาพอ่อนโยนและสนุกสนาน มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน มีวิสัยทัศน์ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเชิงกายภาพ เพื่อลดพื้นที่เสี่ยงในการเกิดความรุนแรง

สร้างบรรยากาศที่ดีในโรงเรียนและเชื้อต่อการเรียนรู้ สามารถใช้เป็นแหล่งเรียนรู้และสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันกับสมาชิกในเครือข่าย มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนในลักษณะคนสู่คน

1.2.2) **การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย** สมาชิกเครือข่ายต้องรับรู้ถึงปัญหา มีความเข้าใจ มีมุมมองหรือวิสัยทัศน์ มีส่วนร่วม และยอมรับซึ่งกันและกัน รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความรู้สึกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมร่วมกับโรงเรียน ไม่เป็นเพียงฝ่ายรับมอบหมายหน้าที่อย่างเดียว

1.2.3) **ช่องทางการสื่อสาร** โรงเรียนควรมีช่องทางการสื่อสารกับเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับโรงเรียน เพื่อให้เครือข่ายและโรงเรียนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกันและทันต่อเหตุการณ์ และดึงผู้ที่สมัครใจร่วมเป็นเครือข่ายใหม่ๆ ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา

2.1.1) หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานเกี่ยวกับการประเมินคุณภาพไม่ประเมินและพิจารณาการให้ความช่วยเหลือโรงเรียนตามสภาพจริง ไม่ได้นำผลการประเมินคุณภาพมาใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนเพื่อแก้ปัญหาที่มี

2.1.2) นโยบายที่กำหนดให้โรงเรียนห้ามทำโทษด้วยการตี และห้ามให้นักเรียนเข้าชั้น และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2542 ที่ผ่อนปรนให้นักเรียนที่ผิดมากเกินไปทำให้นักเรียนไม่รับรู้และเรียนรู้ผลของการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

2.1.3) โรงเรียนมีภาพลักษณ์ที่ไม่ค่อยดีนัก และถูกตีตราว่ามีสภาพปัญหาการใช้ความรุนแรงของเด็กตั้งแต่อดีต ตามการรับรู้ของสังคมภายนอก และคู่กรณีที่เคยมีความขัดแย้งกัน

2.1.4) พื้นที่และชุมชนรอบนอกของสถานศึกษา มีความแตกต่างและหลากหลายเชิงกายภาพมาก ทั้งแหล่งเสื่อมโทรม ร้านเกม คิวรถรับจ้างและที่รกร้าง ในขณะที่มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และตลาด ซึ่งดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้ออกนอกโรงเรียนและเป็นแหล่งก่อความรุนแรงได้ง่าย

2.1.5) กระแสสังคมและค่านิยมของนักเรียน ในการใช้ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดกระแสการเลียนแบบ

2.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.2.1) การกำหนดนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานต้นสังกัดควรทบทวนแนวทางการประเมินคุณภาพสถานศึกษาใหม่ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพ

โรงเรียนในสถานการณ์จริง ต้องกำหนดให้โรงเรียนให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และกำหนดให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และความร่วมมือของเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม เป็นตัวบ่งชี้หนึ่งในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน และเพิ่มการพิจารณาลงโทษนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการซ้ำชั้นได้

2.2.2) **ความสัมพันธ์ของชุมชนรอบนอกกับโรงเรียน** จากการที่โรงเรียนได้วิเคราะห์ว่า ชุมชนรอบนอกมีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง และการทะเลาะวิวาท ของนักเรียน แกนนำเครือข่าย ซึ่งก็คือ ผู้บริหารโรงเรียน ต้องให้ความสำคัญในการจัดกิจกรรมในโรงเรียนที่สามารถดึงให้นักเรียนทำกิจกรรมในโรงเรียน และดึงความร่วมมือจากชุมชนที่มีความหลากหลายทางกายภาพ ให้เข้ามาเป็นเครือข่ายที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน

2.2.3) **เนื้อหาสาระในการถ่ายทอดเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม** สมาชิกเครือข่ายทั้งในส่วนของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และกรรมการนักเรียน ต้องมีการสังเกตและเท่าทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบัน โดยหยิบยกปัญหาหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันมาเป็นสาระและประสบการณ์ที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันระหว่างเครือข่ายความร่วมมือ

2.2 ช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

หลังจากโรงเรียน ง ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการก่อตัว โดยใช้เครือข่ายตามโครงสร้างเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ เพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนด โดยเริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมภายหลังจากการเปลี่ยนผู้บริหารชุดใหม่ ซึ่งมีทักษะในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเชิงรุก โดยผู้บริหารได้ใช้การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัวแบบคนสู่คน และคนสู่กลุ่ม กับชุมชนรอบนอกโรงเรียน เพื่อขอรับการสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนเชิงกายภาพ และส่งเสริมให้นักเรียนออกไปร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นขึ้น เช่น การการทำบุญตักบาตรใหญ่ประจำปีของตลาด ส่งผลให้หน่วยงานที่เป็นบริษัทเอกชนในชุมชนรอบนอกโรงเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน

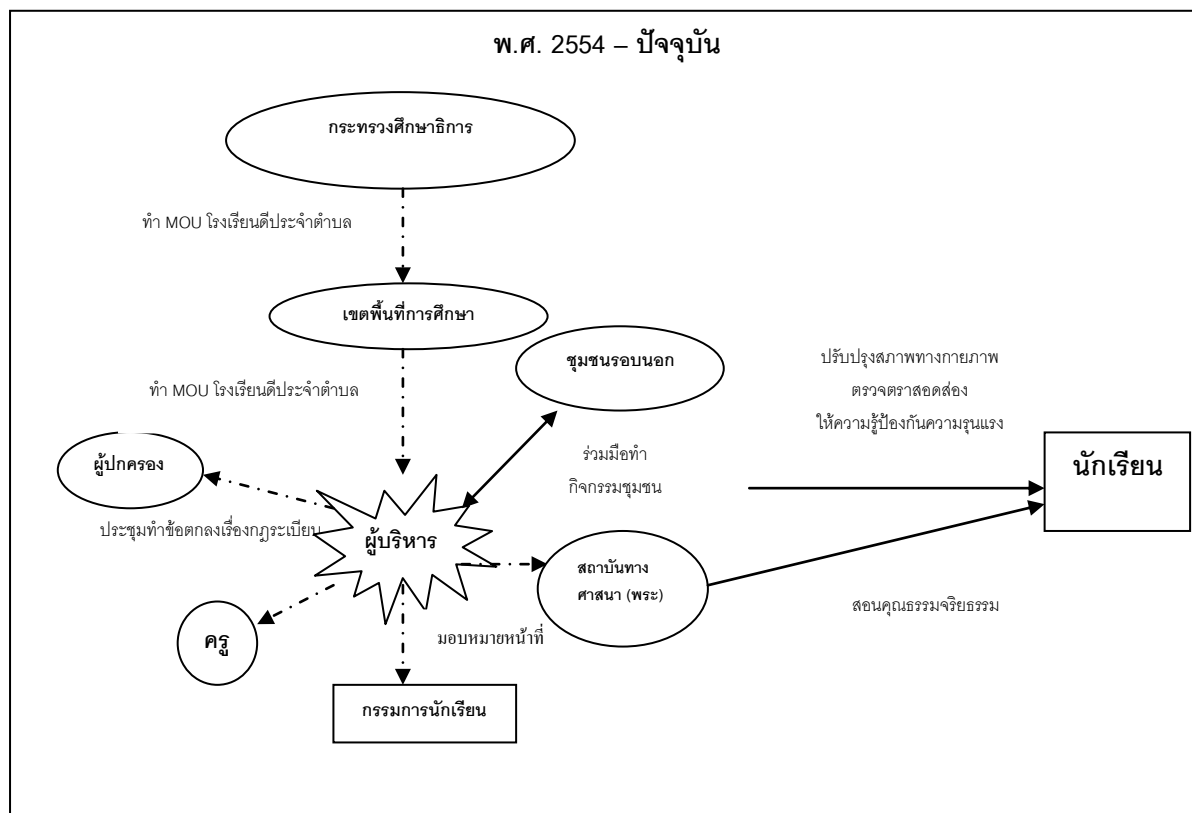
ในช่วงการรักษาคือข่าย โรงเรียน ๖ ผู้บริหารยังคงเป็นแกนนำเครือข่าย ที่มีความเข้มแข็ง ผู้บริหารใช้การรักษาคือข่ายด้วยการทำให้เครือข่ายเดิมมีความร่วมมือที่เป็นรูปธรรมและมีกิจกรรมที่ต้องทำร่วมกันมากยิ่งขึ้น เช่น การลงนามในโครงการความร่วมมือ (MOU) โครงการโรงเรียนดีประจำตำบลกับเขตพื้นที่การศึกษา (หลังจากเขตพื้นที่ฯ ได้ลงนามร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ) การเปิดให้โรงเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน มีการจัดกิจกรรมฝึกอาชีพ โดยตั้งให้ผู้ปกครองเข้ามาเป็นวิทยากร และทำกิจกรรมต่างๆ กับโรงเรียน และเปิดพื้นที่ให้ชุมชนสามารถเข้ามาจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น งานทำบุญตักบาตร กิจกรรมตรวจสุขภาพให้กับชุมชน กิจกรรมการอบรมอาสาสมัครในพื้นที่ เวทีประชาคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีการจัดทำช่องทางสื่อสารสำหรับสมาชิกเครือข่ายต่างๆ เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการผู้ปกครอง อย่างเป็นทางการ ผ่านทางเว็บไซต์ของโรงเรียน และให้ความสำคัญกับการเพิ่มสมาชิกเครือข่ายใน ส่วนที่เป็นนักเรียนเข้าร่วมดำเนินการ โดยจัดการเลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนดำเนินการตามกระบวนการประชาธิปไตย ตั้งแต่การหาเสียง แลกเปลี่ยนนโยบาย เพื่อช่วยทำหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของกิจการนักเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดขึ้นระหว่างโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) ครอบครัว และชุมชน ไปพร้อมกับการจัดการเรียนการสอน การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยมีการนิมนต์พระมาสอนเป็นครั้งคราว (อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือที่ทำอยู่เดิม และให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเพื่อลดโอกาสเสี่ยงในการที่นักเรียนจะใช้ความรุนแรง ซึ่งเป็นการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เน้นกระบวนการป้องกัน โดยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ๖ มีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 รูปแบบของการรักษาคือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสังเกตของผู้วิจัย พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการรักษาคือข่าย ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง สถาบันทางศาสนา และชุมชนรอบนอก รวมทั้งหน่วยงานภายนอกทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ มีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกันมากขึ้น และเพิ่มการสร้างเครือข่ายความร่วมมือมากขึ้น โดยมีโรงเรียนเป็นฝ่ายรุกเข้าหาเครือข่ายชุมชนภายนอก ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้น โดยใช้เครือข่ายแบบคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม ที่มีความสัมพันธ์แบบผสมทั้งเครือข่ายแนวตั้งในการรับนโยบายจากหน่วยงานต้นสังกัด เขตพื้นที่

การศึกษา ตามลำดับ และเครือข่ายแนวราบตามความสมัครใจ มีเป้าหมายของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เน้นการสนับสนุนด้านการจัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและเครือข่าย เป็นหลัก

จากข้อมูลข้างต้นสามารถสรุปรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในช่วงการรักษาศรีอข่าย ได้ดังนี้

ภาพที่ 22 รูปแบบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน

2.2.2 องค์ประกอบของการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และนักเรียนของโรงเรียน พบว่า องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในขั้นตอนของการรักษาเครือข่าย ประกอบด้วย กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง สถาบันทางศาสนา และชุมชนรอบนอก รวมทั้งหน่วยงานภายนอกทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ โดยมีรายละเอียดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ดังนี้

1) เนื้อหา/องค์ความรู้ ได้แก่

1.1) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายใน ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม หลักคำสอนทางศาสนา และการสร้างผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด และความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบ ศักยภาพของตนเอง ได้รับการยอมรับและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

1.2) องค์ความรู้เพื่อสร้างสันติภาพภายนอก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับระเบียบ ปฏิบัติของโรงเรียนในการดูแลนักเรียนและการลงโทษ ความรู้เกี่ยวกับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อให้ ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และกิจกรรมในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เพื่อให้ ผู้ปกครองและโรงเรียนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน

2) ทรัพยากร ได้แก่

2.1) ผู้บริหารโรงเรียนที่เป็นแกนนำ ที่มีวิสัยทัศน์ มีอำนาจตัดสินใจ มีแนว การดำเนินงานที่ชัดเจนและมีความจริงใจ กระตือรือร้น และได้รับการยอมรับจากสมาชิกเครือข่าย

2.2) วิทยากรเพื่อให้ความรู้ด้านคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาตามที หลักสูตรกำหนด เช่น พระและครู เป็นต้น

2.3) สถานที่และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกันภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็นกิจกรรม เชิงวิชาการ การประชุม การอบรมให้ความรู้ และกิจกรรมสังสรรค์และสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ เช่น การ แข่งกีฬา และกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ รวมทั้งเป็นศูนย์กลางในการทำกิจกรรมของชุมชน

2.4) งบประมาณในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียนเชิงกายภาพ

3) กิจกรรม

3.1) การประชุมผู้ปกครองประจำภาคการศึกษาเพื่อทำข้อตกลงในการ ดำเนินการเพื่อพัฒนาพัฒนาผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตรของ โรงเรียน

3.2) การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอนวิชาการ การเรียนการสอน คุณธรรม จริยธรรมโดยพระตามที่หลักสูตรกำหนด กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมเสริมหลักสูตร โดยเพิ่มบทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น จัดการเลือกตั้ง คณะกรรมการนักเรียน ที่เปิดโอกาสให้นักเรียนดำเนินการตามกระบวนการประชาธิปไตย ตั้งแต่ การหาเสียง แลกงนโยบาย เพื่อช่วยทำหน้าที่รับผิดชอบในส่วนของกิจการนักเรียน และให้ ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเพื่อลดโอกาสเสี่ยงในการที่นักเรียนจะใช้ความรุนแรง

3.3) การลงนามในโครงการความร่วมมือ (MOU) โครงการโรงเรียนดีประจำตำบล ร่วมกับเขตพื้นที่การศึกษา

3.4) การเปิดให้โรงเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน มีการจัดกิจกรรมฝึกอาชีพ โดยดึงให้ผู้ปกครองเข้ามาเป็นวิทยากร และทำกิจกรรมต่างๆ กับโรงเรียน และเปิดพื้นที่ให้ชุมชนสามารถเข้ามาจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น งานทำบุญตักบาตร กิจกรรมตรวจสุขภาพให้กับชุมชน กิจกรรมการอบรมอาสาสมัครในพื้นที่ เวทีประชาคมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

3.5) การจัดทำช่องทางสื่อสารสำหรับสมาชิกเครือข่ายต่างๆ เช่น คณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการผู้ปกครอง อย่างเป็นทางการผ่านทางเว็บไซต์ของโรงเรียน และป้ายประกาศหน้าโรงเรียน เป็นต้น

2.2.3 สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการรักษาเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.1) สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา

1.1.1) แกนนำเครือข่ายยังคงเป็นผู้บริหารคนเดิมที่มีความกระตือรือร้น และมีแนวร่วมเครือข่ายที่เป็นครูเพิ่มเติม แต่ยังขาดการส่งเสริมให้สร้างและถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ไปยังแกนนำเครือข่ายที่เป็นนักเรียน ทำให้การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ง ที่มีการพัฒนาขึ้นในปัจจุบัน ที่เกิดจากผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ อาจไม่ยั่งยืน และมีการเปลี่ยนแปลง เมื่อต้องเปลี่ยนผู้บริหารตามวาระ

1.1.2) ครูและผู้บริหารในสถานศึกษาไม่ได้หยิบยกเอาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงมาเรียนรู้ร่วมกัน และยังคงใช้มาตรการป้องกันที่ให้ความสำคัญกับการให้ครูกดดันตรวจตราการพกพาอาวุธของนักเรียน และใช้การจัดการเรียนการสอนปกติและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ เพื่อปลูกฝังลักษณะที่พึงประสงค์ให้นักเรียนแบบเดิม

1.1.3) การดำเนินงานตามขั้นตอนการลงโทษไม่เด็ดขาด นักเรียนที่มีปัญหาความรุนแรงไม่รับรู้ต่อผลเสียของการถูกทำโทษตามระเบียบการลงโทษที่โรงเรียนมีการดำเนินงานตามลำดับขั้น ในขณะที่เดียวกันก็ไม่สนใจและไม่เข้าใจถึงผลดีของการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของโรงเรียนและขาดแรงจูงใจในการมาโรงเรียนและร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียน และกิจกรรมร่วมกับชุมชน

1.1.4) สมาชิกเครือข่ายอย่างเป็นทางการตามโครงสร้างเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ และให้ความสำคัญ เช่น ผู้ปกครอง และครู ขาดความกระตือรือร้น และมีบทบาทในการร่วม

เป็นเครือข่ายแบบเดิม คือทำตามหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย และยังมีความร่วมมือกันแบบ หลวมๆ ไม่ให้ความสนใจและความร่วมมือในการดำเนินงานของโรงเรียนเท่าที่ควร ในขณะที่ เครือข่ายชุมชนรอบนอกรายย่อยๆ ที่ให้ความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการ และสมัครใจ ในการช่วย สอดส่องเป็นหูเป็นตา ยังคงไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนและให้ความสำคัญในการสร้างช่องทาง สื่อสารกับโรงเรียน เท่าที่ควร เช่น ชุมชนรอบนอก ร้านค้า หาบเร่แผงลอย ห้างสรรพสินค้า รถ ประจำทาง ฯลฯ

1.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1.2.1) **วิสัยทัศน์ของแกนนำเครือข่าย** ได้แก่ ผู้บริหาร ในการรู้จักหยิบ ยกปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นบทเรียน และเปิดโอกาสให้มีการสร้างแกนนำเครือข่ายที่เป็นนักเรียน เพื่อ ส่งผ่านอำนาจหน้าที่ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และการสร้างความร่วมมือกับสมาชิกเครือข่าย ในชุมชน และผู้ปกครอง ให้แก่แกนนำเครือข่ายที่เป็นนักเรียน เพื่อให้เกิดการดำเนินงานบนพื้นฐาน ความเข้าใจและเกิดผลในการปฏิบัติที่ยั่งยืน

1.2.2) **การมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย** สมาชิกเครือข่ายต้อง รับรู้ถึงปัญหา มีความเข้าใจ มีมุมมองหรือวิสัยทัศน์ มีส่วนร่วม และยอมรับซึ่งกันและกัน รวมทั้งมี การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความรู้สึกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ร่วมกับโรงเรียน ไม่เป็นเพียงฝ่ายรับมอบหมายหน้าที่อย่างเดียว

1.2.3) **การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริม หลักระของโรงเรียน** ต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้สามารถแสดง ความสามารถและศักยภาพที่แตกต่าง ฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับความแตกต่างและความสามารถของผู้อื่น สามารถทำงานและอยู่ร่วมกันได้

1.2.4) **ความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่าย** เครือข่ายภายใน โรงเรียนใช้ความสัมพันธ์แบบคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่มที่มีความใกล้ชิดกันเพิ่มขึ้น เนื่องจากโรงเรียนได้เปิดโอกาสในการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ร่วมกับเครือข่าย อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งเปิดโรงเรียนให้เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึก ร่วมกันเป็นเจ้าของและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในโรงเรียน ไปพร้อมกับการ แสวงหาเครือข่ายเพิ่มเติมที่มีข้อตกลงร่วมกันอย่างเป็นทางการมากขึ้น ส่งผลให้ทั้งโรงเรียนและ สมาชิกเครือข่ายมีความกระตือรือร้นในการติดตามผลการดำเนินงานของโรงเรียนและเครือข่าย เป็นระยะ

2) สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

2.1) สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา

2.1.1) นโยบายที่กำหนดให้สถานศึกษาห้ามทำโทษด้วยการตี และห้ามให้นักเรียนซ้ำชั้น และพระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2542 ที่ผ่อนปรนให้นักเรียนที่ผิดมากเกินไป ทำให้นักเรียนไม่รับรู้และเรียนรู้ผลของการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

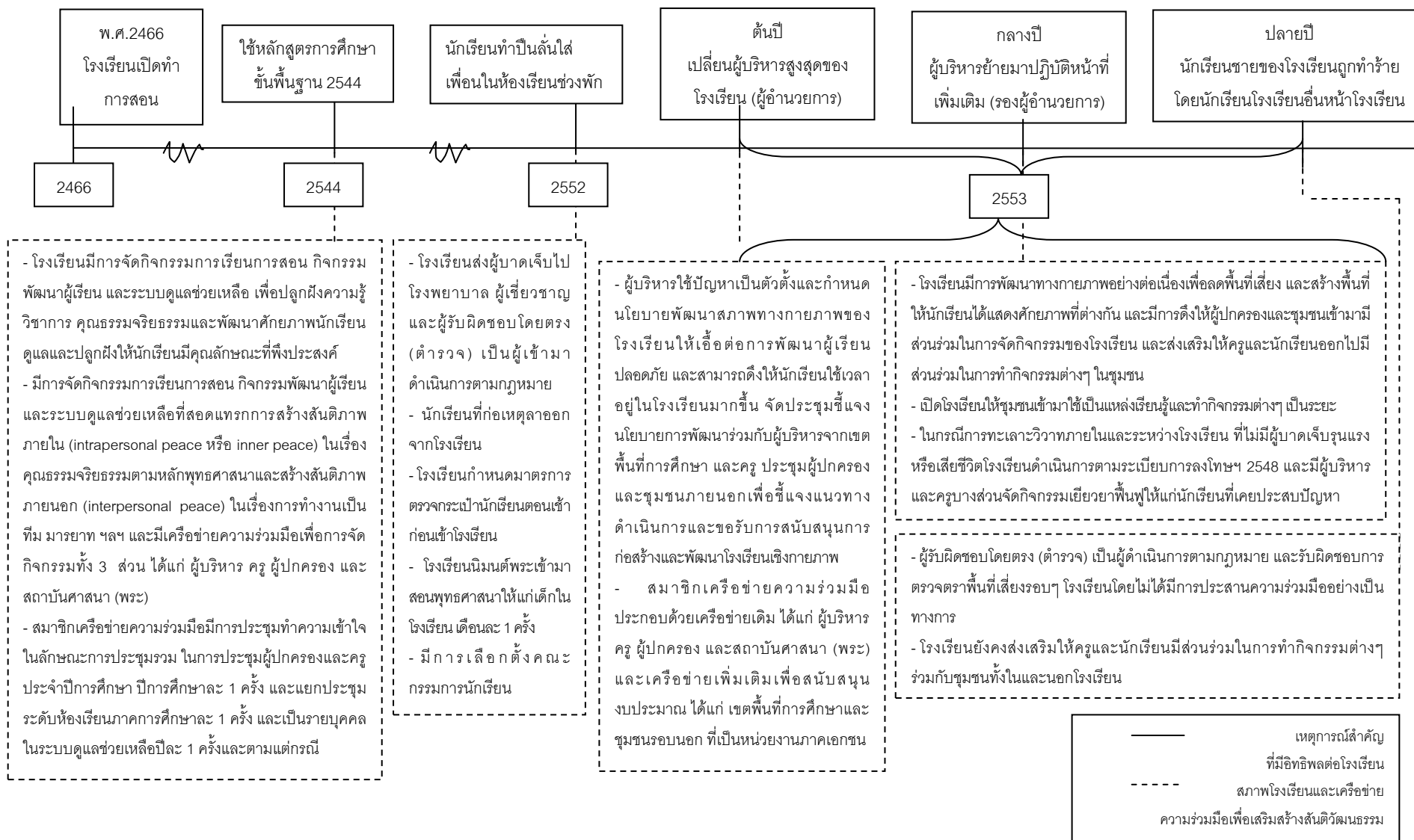
2.1.2) กระแสสังคมและค่านิยมของนักเรียน ในการใช้ความรุนแรงที่ก่อให้เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลง เป็นพักๆ

2.2) ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

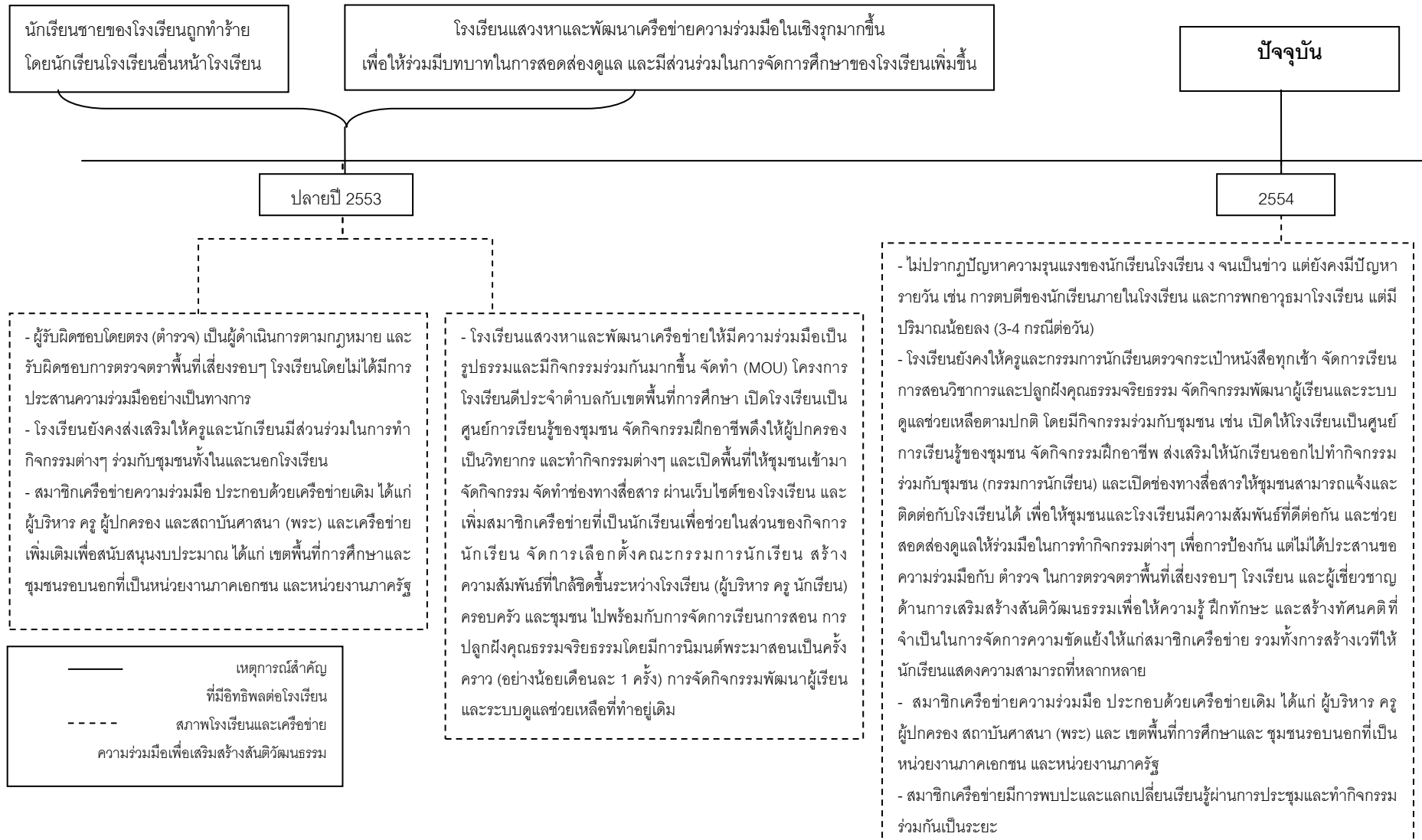
2.2.1) การกำหนดนโยบายของหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานต้นสังกัดควรทบทวนแนวทางการประเมินคุณภาพสถานศึกษาใหม่ ให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนในสถานการณ์จริง ต้องมีข้อกำหนดในนโยบายการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และกำหนดให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และความร่วมมือของเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม เป็นตัวบ่งชี้หนึ่งในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน และเพิ่มการพิจารณาลงโทษนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานมีการซ้ำชั้นได้

เมื่อศึกษาการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของโรงเรียน ง สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังหน้าต่อไป

ภาพที่ 23 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียนง ในช่วงการก่อตัวเครือข่ายความร่วมมือ

ภาพที่ 24 เหตุการณ์สำคัญและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน ง ในช่วงการรักษาเครือข่ายความร่วมมือ

กรณีศึกษาโรงเรียน ง วิเคราะห์ปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยมองว่า สำหรับนักเรียนของโรงเรียนปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรม การใช้ความรุนแรง ทะเลาะเบาะแว้งมีโอกาสเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ในนักเรียนกลุ่มเดิมๆ ที่มีพฤติกรรมเสี่ยง ทั้งในฐานะผู้กระทำและผู้ถูกกระทำ โดยแบ่งองค์ประกอบของสาเหตุเป็น 4 ด้านได้แก่ นักเรียนไม่มีภูมิคุ้มกันที่ดีโรงเรียนและครูไม่มีศักยภาพหรือคุณภาพในการจัดการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียน การไม่ให้ความร่วมมือกับโรงเรียนของผู้ปกครอง มาตรการ ข้อกำหนดในการดำเนินการกับนักเรียนที่ใช้ความรุนแรง และการลงโทษต่างๆ ไม่ส่งเสริมให้เด็กได้คิดทบทวนถึงการกระทำของตนเอง และไม่เห็นผลเสียของการถูกทำโทษ โรงเรียน ง ใช้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและพัฒนาทักษะชีวิตให้แก่ผู้เรียนผ่านทางการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและใช้ระบบดูแลช่วยเหลือตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด ร่วมกับการดึงให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับโรงเรียนมากขึ้น โดยเพิ่มพื้นที่สร้างสรรคในการแสดงความสามารถและการทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียนด้วยการปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพในโรงเรียนโดยการสนับสนุนงบประมาณจากชุมชน และเขตพื้นที่การศึกษา รวมทั้งทำข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) กับเขตพื้นที่การศึกษาในการเป็นโรงเรียนดีประจำตำบล เพื่อเรียกศรัทธาในโรงเรียนให้เกิดขึ้น ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือของเครือข่ายที่ประกอบด้วยสถานศึกษา: S (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) โดยมีผู้บริหารเป็นแกนนำเครือข่ายที่สำคัญที่สุดที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ มาก มีเครือข่ายความร่วมมือประกอบด้วย เครือข่ายครอบครัว: F (พ่อแม่ ผู้ปกครอง) สถาบันทางศาสนา: R (วัด) ชุมชน: C (ร้านค้า ตลาด รถประจำทาง หาบเร่แผงลอย ฯลฯ) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง: O (กระทรวงศึกษาธิการ และเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น) โดยสมาชิกเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากรและกิจกรรม พบว่า เครือข่ายสถานศึกษาโดยผู้บริหารจะมีหน้าที่หลักในการแสวงหาการสนับสนุนและสร้างความร่วมมือกับชุมชนในการจัดสรรและแลกเปลี่ยนทรัพยากรและกิจกรรม อันได้แก่ งบประมาณในการปรับปรุงสภาพทางกายภาพ และกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชน ทั้งในลักษณะการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนและครอบครัวเข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน และการสนับสนุนให้นักเรียนออกไปร่วมทำกิจกรรมในชุมชนเพื่อสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในชุมชน เพื่อช่วยสอดส่องดูแล สนับสนุนงบประมาณ สร้างช่องทางสื่อสารระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยมีการจัดพระวิทยากรเข้ามาทำหน้าที่สอนพุทธศาสนาในโรงเรียนอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง และมีการเลือกตั้งกรรมการนักเรียนเช่นเดียวกับโรงเรียนอื่น และมีการจัดกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นอย่างสม่ำเสมอ ทั้งนี้ มีเขตพื้นที่การศึกษา เข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานอย่างเป็นทางการ

ทางการผ่านการทำ MOU โดยสามารถสรุปการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของ โรงเรียน ดังแสดงในตารางที่ 13 ต่อไปนี้

ตารางที่ 13 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียนง

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
S	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม ตามหลักคำสอนทางศาสนา และ ทักษะชีวิต ตามที่ ศธ.กำหนด การมีส่วนร่วม หลักการประชาธิปไตย</p> <p>ทรัพยากร ผู้บริหารที่เป็นแกนนำ พระวิทยากร งบประมาณในการ พัฒนาสภาพทางกายภาพใน โรงเรียน และช่องทางการสื่อสาร ภายในโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ เกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม การ ประชุมชี้แจงและสร้างข้อตกลง ภายในโรงเรียน การเลือกตั้ง กรรมการนักเรียน</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การเข้าร่วมกิจกรรมกับ โรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ และตามที่ได้รับ การร้องขอ</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม ตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม พระเข้ามาสอนพุทธ ศาสนาในโรงเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และ เวลาให้นักเรียนมีบทบาทในการทำ กิจกรรมร่วมกับชุมชนทั้งภายใน และภายนอกโรงเรียน งบประมาณ ในการพัฒนาสภาพทางกายภาพ ของโรงเรียน และการทำกิจกรรม ร่วมกับโรงเรียน ช่องทางการสื่อสาร ระหว่างโรงเรียนและชุมชน</p> <p>กิจกรรม การพัฒนาสภาพแวดล้อม ทางกายภาพของโรงเรียน การร่วม กิจกรรมในชุมชน และการดึงให้ ชุมชนเข้ามาทำกิจกรรมต่างๆ ใน โรงเรียนการร่วมเป็นหูเป็นตาและ การเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดง ความสามารถและเป็นส่วนหนึ่งกับ ชุมชน</p>	<p>องค์ความรู้ แนวนโยบาย แนว ทิศทางการประเมินคุณภาพ การ สนับสนุนที่ให้ความสำคัญในการ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรม</p> <p>ทรัพยากร งบประมาณ และระบบ การสนับสนุนการดำเนินงานของ โรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ การ ประชุมชี้แจง และ การ ประชาสัมพันธ์</p>

ตารางที่ 13 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ง (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
F	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนทางศาสนา และทักษะชีวิต การมีส่วนร่วม</p> <p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน</p> <p>กิจกรรม การอบรมให้ความรู้ ประชุมชี้แจงในโรงเรียน การสร้างข้อตกลงร่วมกัน</p>	<p>ทรัพยากร โอกาส สถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกัน</p> <p>กิจกรรม กิจกรรมร่วมกันระหว่างเครือข่ายทั้งเชิงวิชาการและกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์ การพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่ายผู้ปกครอง</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ พื้นที่ และโอกาสในการแสดงความสามารถของผู้เรียน และช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน</p> <p>กิจกรรม ร่วมชี้แจงทำความเข้าใจ และสร้างข้อตกลงในการทำงานร่วมกัน การประชาสัมพันธ์ รวมทั้งร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	
R	<p>ทรัพยากร ข้อตกลงในการนิมนต์พระเข้ามาสอนในโรงเรียน พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม พระเข้ามาสอนพระพุทธศาสนาในโรงเรียน สัปดาห์ละ 1 ครั้ง</p>	<p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>กิจกรรม การเป็นพระวิทยากร และการร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>กิจกรรม กิจกรรมการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียน วัด และชุมชน</p>	<p>องค์ความรู้ นโยบายการให้นิมนต์พระเข้ามาสอนในโรงเรียน</p>

ตารางที่ 13 การแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ภายในเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริม สร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา
เป็นฐานของโรงเรียน ง (ต่อ)

การแลกเปลี่ยน ภายในเครือข่าย	S	F	R	C	O
C	<p>ทรัพยากร ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและชุมชนภายนอกสถานที่ เวลาและโอกาสให้นักเรียนและชุมชนแสดงความสามารถและการมีส่วนร่วมกับชุมชน</p> <p>กิจกรรม กิจกรรมในโอกาสต่างๆของโรงเรียน</p>	<p>ทรัพยากร ช่องทางการสื่อสารระหว่างโรงเรียนและครอบครัว</p> <p>กิจกรรม ร่วมกิจกรรมระหว่างโรงเรียน ครอบครัวและชุมชนที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา</p> <p>ทรัพยากร พระวิทยากร</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้นร่วมกับชุมชนและวัด</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ โอกาสสถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน และร่วมกันในชุมชน การเปิดพื้นที่และโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถที่หลากหลาย</p> <p>กิจกรรม การร่วมกิจกรรมให้ความรู้เชิงวิชาการและสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	
O	<p>กิจกรรม สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางในการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สามารถอยู่ร่วมกันได้ และเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน</p>		<p>กิจกรรม จัดพระวิทยากรสอนพุทธศาสนาในโรงเรียนสัปดาห์ละ 1 ครั้ง การร่วมกิจกรรมทางศาสนาที่โรงเรียนจัดขึ้น</p>	<p>ทรัพยากร งบประมาณ โอกาสสถานที่ และเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน และช่องทางการสื่อสารเพื่อติดตามแนวนโยบายของศธ.</p>	<p>กิจกรรม ประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงาน บูรณาการการดำเนินงานที่มีเอกภาพ</p>

จากการศึกษาภาคสนามในกรณีศึกษา ทั้ง 4 แห่งข้างต้น สามารถเปรียบเทียบแนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในตารางที่ 14 ต่อไปนี้

ตารางที่ 14 วิเคราะห์ผลการศึกษาคณะสนาม

<p>สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลงแล้ว</p> <p>การสร้างเครือข่าย ให้ปัญหาของโรงเรียนเป็นฐาน ใช้เครือข่ายเดิมของโรงเรียน จุดเด่นที่คณะผู้บริหารมีความเข้มแข็ง มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับแบบเครือข่าย จุดอ่อน คือไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อแก้ที่ตัวปัญหาแต่ใช้การหีบปัญหาออกไป</p> <p>ระยะก่อตัว</p> <p>รูปแบบ ผู้บริหารเป็นแกนนำ ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ใช้ความสัมพันธ์ใกล้ชิด ขยายจากในไปนอก</p> <p>องค์ประกอบ <i>องค์ความรู้</i> การพัฒนาคุณภาพการศึกษา <i>ทรัพยากร</i> โรงเรียนบริหารจัดการ ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุน <i>กิจกรรม</i> ประชุมปรึกษา ชี้แจง สร้างข้อตกลง อบรมให้ความรู้ศึกษาดูงาน ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตามผลเป็นระยะ และการเยี่ยมโรงเรียน</p> <p>ปัจจัยเงื่อนไข ภายใน ผู้นำ/แกนนำ ลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติ และความโปร่งใส บทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิก และความสัมพันธ์ใกล้ชิด ภายนอก นโยบาย การสนับสนุนจากต้นสังกัด ช่องทางการสื่อสาร ผลการดำเนินงาน</p> <p>ระยะรักษาเครือข่าย</p> <p>รูปแบบ ผู้บริหารเป็นแกนนำ ครู ผู้ปกครอง และชุมชน ใช้ความสัมพันธ์ใกล้ชิด ขยายจากในไปนอก เพิ่มเครือข่ายนักเรียน</p>	<p>สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และกำลังอยู่ในช่วงการพัฒนากระบวนการแก้ไข</p> <p>การสร้างเครือข่าย ใช้เครือข่ายเดิมที่โรงเรียนมี จุดอ่อนคือการยอมรับและตระหนักว่าเป็นความจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องดำเนินการ และผู้ปกครองให้ความร่วมมือน้อย จุดเด่นคือชุมชนพร้อมให้ความร่วมมือ</p> <p>ระยะก่อตัว</p> <p>รูปแบบ กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหารเป็นแกนนำ ครู และผู้ปกครอง และหน่วยงานเอกชนภายนอก เป็นเครือข่ายแบบผสม</p> <p>องค์ประกอบ <i>องค์ความรู้</i> คุณธรรมจริยธรรม ระเบียบของโรงเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน <i>ทรัพยากร</i> โรงเรียนบริหารจัดการ และชุมชนสนับสนุนทางกายภาพ <i>กิจกรรม</i> ประชุมผู้ปกครอง สร้างข้อตกลง การจัดกิจกรรมร่วมภายในเครือข่าย ทั้งที่เป็นกิจกรรมเชิงวิชาการ และกิจกรรมสังสรรค์ เลือกตั้งคณะกรรมการนักเรียน</p> <p>ปัจจัยเงื่อนไข ภายใน แกนนำเครือข่ายหลักเล็งและไม่ยอมรับว่ามีปัญหา สมาชิกเครือข่ายไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร ขาดช่องทางการสื่อสาร ความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่าย ห่างเหิน ภายนอก การกำหนดนโยบายของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ของชุมชนรอบนอกกับโรงเรียน เนื้อหาสาระในการถ่ายทอดเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมไม่ชัดเจน</p> <p>ระยะรักษาเครือข่าย</p> <p>รูปแบบ ผู้บริหารเป็นแกนนำ ครู ผู้ปกครอง นักเรียน เครือข่ายโรงเรียนใกล้เคียง สถาบันศาสนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ศิษย์เก่า และหน่วยงานเอกชนภายนอก</p>
--	---

ตารางที่ 14 วิเคราะห์ผลการศึกษาคณาจารย์ (ต่อ)

<p>องค์ประกอบ</p> <p><i>องค์ความรู้</i> การปลูกฝังลักษณะนิสัย ระเบียบของโรงเรียน</p> <p><i>ทรัพยากร</i> โรงเรียนบริหารจัดการ ผู้ปกครองและชุมชนสนับสนุน</p> <p><i>กิจกรรม</i> เลือกตั้งกรรมการนักเรียน อบรมให้ความรู้ ประชุมชี้แจง สร้างข้อตกลง กิจกรรมเสริมหลังเลิกเรียน ศึกษาดูงาน</p> <p>ประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และติดตามผลเป็นระยะและการเยี่ยมโรงเรียน</p> <p>ปัจจัยเงื่อนไข</p> <p><i>ภายใน</i> ผู้นำ/แกนนำ ผู้ประสานงานและความสัมพันธ์</p> <p><i>ภายนอก</i> นโยบายจากต้นสังกัด ความเข้าใจและมีมีส่วนร่วมของเครือข่ายภายนอก</p>	<p>องค์ประกอบ</p> <p><i>องค์ความรู้</i> คุณธรรมจริยธรรม ระเบียบของโรงเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การเยี่ยมเยียนฟื้นฟู การบริหารจัดการและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเครือข่าย</p> <p><i>ทรัพยากร</i> โรงเรียนบริหารจัดการ และชุมชนสนับสนุนทางกายภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญ</p> <p><i>กิจกรรม</i> ประชุมชี้แจง อบรมให้ความรู้ สร้างข้อตกลง จัดกิจกรรมร่วม เลือกตั้งกรรมการนักเรียน เสี่ยงตามสาย</p> <p>ปัจจัยเงื่อนไข</p> <p><i>ภายใน</i> แกนนำเครือข่ายหลีกเลี่ยงและไม่ยอมรับว่ามีปัญหาสมาชิกเครือข่ายไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควร ขาดช่องทางสื่อสารความสัมพันธ์ของสมาชิกเครือข่าย ห่างเหิน</p> <p><i>ภายนอก</i> นโยบายจากต้นสังกัดความเข้าใจและมีมีส่วนร่วมของเครือข่ายภายนอก</p>
<p>สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลงแล้ว</p> <p>การสร้างเครือข่าย สร้างเครือข่ายขึ้นใหม่เพื่อรับผิดชอบเฉพาะประกอบการใช้เครือข่ายเดิมที่โรงเรียนมีความคุ้นเคย จุดเด่นคือผู้บริหารที่มีความตั้งใจ กระตือรือร้นและมีความสัมพันธ์อันดีกับสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ และมีการสร้างแกนนำใหม่ๆ ที่เป็นนักเรียนมารับผิดชอบการดำเนินงาน จุดอ่อนคือผู้ปกครองมีส่วนร่วมน้อย</p> <p>ระยะก่อตัว</p> <p>รูปแบบ</p> <p>ผู้บริหารเป็นแกนนำ ครู นักเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้ความสัมพันธ์แบบผสม ทั้งสั่งการและสมัครใจ</p> <p>องค์ประกอบ</p> <p><i>องค์ความรู้</i> กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยในสถานศึกษา</p> <p>เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ กระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา</p> <p>ระบบดูแลช่วยเหลือ คุณธรรม จริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา</p> <p><i>ทรัพยากร</i> วิทยากร งบประมาณ สื่อ รางวัล โรงเรียนเป็นผู้บริหารจัดการ</p>	<p>สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และกำลังอยู่ในช่วงการพัฒนากระบวนการแก้ไข</p> <p>การสร้างเครือข่าย ใช้เครือข่ายเดิมที่โรงเรียนมี และสร้างเครือข่ายร่วมกับชุมชนที่เป็นหน่วยงานภาคเอกชน และหน่วยงานต้นสังกัดอย่างเป็นทางการเพิ่ม จุดเด่นคือผู้บริหารใหม่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน กระตือรือร้นจุดอ่อนคือผู้ปกครองมีส่วนร่วมน้อย</p> <p>ระยะก่อตัว</p> <p>รูปแบบ</p> <p>กระทรวงศึกษาธิการ ผู้บริหาร(แกนนำ) ครู และผู้ปกครอง หน่วยงานภายนอกทั้งภาคเอกชนและภาครัฐ ไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เป็นแนวตั้งแบบเป็นทางการ</p> <p>องค์ประกอบ</p> <p><i>องค์ความรู้</i> คุณธรรมจริยธรรม ระเบียบของโรงเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือ</p> <p><i>ทรัพยากร</i> โรงเรียนเป็นผู้บริหารจัดการ ขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานและชุมชนภายนอก</p> <p><i>กิจกรรม</i> ประชุมผู้ปกครอง สร้างข้อตกลง การจัดกิจกรรมร่วมภายในเครือข่าย กีฬา และวันสำคัญทางศาสนา การพัฒนาทางกายภาพ</p>

ตารางที่ 14 วิเคราะห์ผลการศึกษาคาศสนาม (ต่อ)

<p><i>กิจกรรม</i> ประชุมหารือและขอความเห็นชอบ อบรมให้ความรู้และฝึกทักษะ จัดตั้งเครือข่ายคณะกรรมการใกล้เคียงข้อพิพาทระดับชั้นเรียน ประชาสัมพันธ์โครงการอย่างต่อเนื่อง เปิดโรงเรียนให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน</p> <p><u>ปัจจัยเงื่อนไข</u></p> <p>ภายใน ผู้นำ/แกนนำ ผู้ประสานงาน สมาชิกเครือข่าย ความสัมพันธ์</p> <p>ภายนอก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง</p> <p><u>ระยะรักษาเครือข่าย</u></p> <p><u>รูปแบบ</u></p> <p>มีนักเรียนเป็นแกนนำ ผู้บริหาร ครู โรงเรียนใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชนรอบนอก</p> <p><u>องค์ประกอบ</u></p> <p><u>องค์ความรู้</u> กระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยในสถานศึกษา เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ กระบวนการยุติธรรมในสถานศึกษา ระบบดูแลช่วยเหลือ คุณธรรม จริยธรรม ตามหลักพระพุทธศาสนาการเชื่อมโยงการทำงานและบริหารจัดการเครือข่าย</p> <p><u>ทรัพยากร</u> วิทยากร งบประมาณ แหล่งเรียนรู้ สื่อ รางวัล โดยโรงเรียนเป็นผู้บริหารจัดการ</p> <p><u>กิจกรรม</u> ประชุมหารือ อบรมให้ความรู้และฝึกทักษะ จัดตั้งเครือข่ายกับโรงเรียนใกล้เคียง จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างเครือข่ายเข้าร่วมเป็นเครือข่ายที่มีการดำเนินงานที่ใกล้เคียงกัน ประชาสัมพันธ์ เปิดโรงเรียนให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน ศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ภายนอก</p> <p><u>ปัจจัยเงื่อนไข</u></p> <p>ภายใน ผู้นำ/แกนนำ ผู้ประสานงาน สมาชิกเครือข่าย ความสัมพันธ์</p> <p>ภายนอก ทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแบบไม่บูรณาการและไม่นำไปปฏิบัติ</p>	<p><u>ปัจจัยเงื่อนไข</u></p> <p>ภายใน ผู้นำ/แกนนำ ความสัมพันธ์ระหว่างแกนนำกับสมาชิกไม่ใกล้ชิด สภาพแวดล้อมในโรงเรียนมีมุมอับสายตา ไม่ส่งเสริมการเรียนรู้และการทำกิจกรรม</p> <p>ภายนอก หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนและโรงเรียนใกล้เคียง</p> <p><u>ระยะรักษาเครือข่าย</u></p> <p><u>รูปแบบ</u></p> <p>มีผู้บริหารเป็นแกนนำ ครู โรงเรียนใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และชุมชนรอบนอก</p> <p><u>องค์ประกอบ</u></p> <p><u>องค์ความรู้</u> คุณธรรมจริยธรรม ระเบียบของโรงเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ระบบดูแลช่วยเหลือ</p> <p><u>ทรัพยากร</u> โรงเรียนบริหารจัดการ และชุมชนสนับสนุนทางกายภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนผู้เชี่ยวชาญ</p> <p><u>กิจกรรม</u> ประชุมชี้แจง อบรมให้ความรู้ สร้างข้อตกลง จัดกิจกรรมร่วม เลือกตั้งกรรมการนักเรียน สร้างช่องทางสื่อสารกับชุมชน สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นทางการ (MOU) เปิดโรงเรียนให้ผู้สนใจเข้ามาศึกษาดูงาน ศึกษาดูงานในแหล่งเรียนรู้ภายนอก</p> <p><u>ปัจจัยเงื่อนไข</u></p> <p>ภายใน ผู้นำ/แกนนำได้รับการยอมรับ มีผู้ประสานงาน ความสัมพันธ์กับสมาชิกอื่นๆค่อนข้างดี</p> <p>ภายนอก คำนึงการใช้ความรุนแรงภายนอกโรงเรียน</p>
---	---

จากการวิเคราะห์เอกสาร สัมภาษณ์ และศึกษาภาคสนามข้างต้น สามารถสรุปแนวคิดและกระบวนการ สภาพปัญหา และปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในประเทศไทยได้ ดังนี้

1) แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยส่วนใหญ่เกิดจากการวิเคราะห์ปัญหาในภาพรวมโดยหน่วยงานระดับนโยบายเป็นหลักและนำแนวคิดและกระบวนการที่ประสบผลสำเร็จจากต่างประเทศมาปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของประเทศไทย โดยสถานศึกษามีหน้าที่ทำให้เครือข่ายความร่วมมือในสถานศึกษาที่มีอยู่เดิมตามที่หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เปิดโอกาสให้สถานศึกษาดำเนินการโดยมีผู้บริหารเป็นแกนนำหลักในเครือข่าย เช่น เครือข่ายความร่วมมือในการจัดการเรียนการสอน เครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และเครือข่ายความร่วมมือในระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เป็นต้น ให้เข้ามามีบทบาทหน้าที่ในการร่วมกันเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานและตั้งให้เครือข่ายภายนอกสถานศึกษาเข้ามาเป็นเครือข่ายเสริม เพื่อสนับสนุนการดำเนินการของเครือข่ายในลักษณะการสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้นักเรียนที่มีศักยภาพเพียงพอมีบทบาทเป็นแกนนำเครือข่ายความร่วมมือโดยมีหน้าที่ในการให้ความรู้ แบ่งปันทรัพยากร และจัดกิจกรรมให้แก่ักเรียนด้วยตนเอง

2) ความแตกต่างที่สำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทย คือในการสร้างสันติวัฒนธรรมระดับสันติภาพภายใน ของประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับการให้ความรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนา และให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับระเบียบในการลงโทษ เพื่อกำกับการแสดงพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของนักเรียน ซึ่งมีการดำเนินงานอยู่แล้วในสถานศึกษาร่วมกับการนำแนวคิดในการสร้างสันติภาพภายในและภายนอก จากแนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพที่เป็นหลักสากลมาใช้ประกอบกัน เช่น ความเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง การตระหนักรู้ในตนเอง การยอมรับและเคารพในความแตกต่าง การมีทักษะในการสื่อสาร เป็นต้น

3) รูปแบบและองค์ประกอบของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย มักใช้รูปแบบการสร้างเครือข่ายแนวราบและเครือข่ายแบบผสม และในกรณีศึกษาที่เป็นตัวอย่างที่ดีจะพบว่า ต้องมีแกนนำเครือข่ายที่เข้าใจบริบทของปัญหา พื้นที่ และศักยภาพของเครือข่าย และมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด แบบคนสู่คน คนสู่กลุ่มและกลุ่มสู่กลุ่ม โดยใช้ความสัมพันธ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกันไป ทั้งนี้ องค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ

วัฒนธรรมโดยใช้สถานเป็นฐาน ประกอบด้วยเครือข่ายภายในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง เครือข่ายภายนอกสถานศึกษา เช่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญ นักจิตวิทยา เป็นต้น ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานนั้น ตัวผู้แสดง (Actor) ในสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความเข้าใจในบริบทของปัญหา พื้นที่ และศักยภาพของเครือข่ายที่แท้จริง เพื่อจะได้เลือกเครือข่ายที่มีศักยภาพ มีบทบาท และมีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมจริง ที่สอดคล้องกับบริบท เช่น

ในกรณีที่โรงเรียนตั้งอยู่ในบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่ค่อยดีนัก เช่น อยู่ในแหล่งชุมชนแออัด ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งความรู้ของครอบครัวนักเรียนค่อนข้างต่ำ ทำให้โรงเรียนมีข้อจำกัดในการดึงให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาเป็นเครือข่ายความร่วมมือ เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจและขาดความรู้สึกร่วมกัน โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญในการคัดเลือกและให้ความรู้ หรือสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนที่มีอยู่ให้มีความเข้มแข็งเป็นอันดับแรกควบคู่ไปกับการพยายามในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่สมาชิกเครือข่ายภายนอกโรงเรียนที่มีความพร้อมน้อยกว่าให้เข้ามาเป็นเครือข่ายเสริม โดยวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จะใช้การจัดกิจกรรมการจัดการเรียนการสอน การเปิดเวทีหรือพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนได้แสดงศักยภาพ ความสามารถ รูปแบบต่างๆ ตามความสนใจ การจัดค่ายคุณธรรมจริยธรรม การศึกษาดูงาน และกิจกรรมการให้รางวัล ยกย่องเพื่อสร้างขวัญกำลังใจให้แก่นักเรียน ครูและผู้ปกครอง เป็นต้น

ในกรณีที่โรงเรียนอยู่ในบริบทที่เครือข่ายภายนอกโรงเรียนมีความพร้อม มากกว่าเครือข่ายภายในโรงเรียนในการสนับสนุนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียน โรงเรียนก็ควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยดึงให้เครือข่ายภายนอกเข้ามามีบทบาทเป็นเครือข่ายหลักและมีเครือข่ายภายในโรงเรียนเป็นเครือข่ายเสริม การประชุมร่วมกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย การประชุมชี้แจงและให้ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน การเปิดโอกาสสมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน การเปิดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดการรวมนักเรียนโดยดึงให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมการให้รางวัล ยกย่องเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ ให้แก่สมาชิกเครือข่ายที่เป็นชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ให้การสนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน เป็นต้น

4) เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศ ช่วยเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมได้ใน 2 ระดับควบคู่กันไป คือ การสร้างสันติภาพภายใน เช่น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น

และระดับสันติภาพภายนอกหรือสันติภาพระหว่างบุคคล เช่น ทักษะในการสื่อสาร (ทักษะชีวิต) การมีทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย และมีการแสดงออกในทางที่เหมาะสม เป็นต้น

5) เป้าหมายของการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทย มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือครบทั้ง 3 กระบวนการ แต่มีเครือข่ายความร่วมมือเพื่อการป้องกันมากที่สุด โดยเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในกระบวนการป้องกัน ของประเทศไทยมีส่วนร่วมในการแบ่งปันองค์ความรู้ในประเด็น เช่น ความรู้เกี่ยวกับการจัดการความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ย การป้องกันความรุนแรงและการรังแก และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทักษะชีวิต ฯลฯ จัดสรรทรัพยากร เช่น คู่มือ และฐานข้อมูลในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สถานที่และเวลาในการจัดกิจกรรม ระบบสนับสนุนต่างๆ มีกิจกรรม เช่น การประชุมร่วมกัน การให้ความรู้ การเปิดเวทีหรือพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนแสดงความสามารถ เปิดโอกาสสมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงานและการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

2.2 ปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศ

1.2.1 ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา

1) บทบาทในการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือกสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับบริบทของปัญหาและสถานศึกษา ของผู้นำและสมาชิกเครือข่าย

2) ความเข้าใจในสาเหตุของปัญหา บริบทของพื้นที่ และศักยภาพของเครือข่ายที่แท้จริง ของผู้นำและสมาชิกเครือข่าย

3) ความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ แนวทาง และบทบาทหน้าที่ในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของสมาชิกเครือข่าย ซึ่งเกิดจากการร่วมรับรู้ และมีส่วนร่วมในการดำเนินการอย่างแท้จริง

4) ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย หากสมาชิกเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีความจริงใจในการดำเนินการร่วมกันและมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ การดำเนินงานก็จะบรรลุผลสำเร็จ

5) บทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน แกนนำเครือข่ายและสมาชิกเครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ

6) การสร้างช่องทางการสื่อสารภายในเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เข้าถึงได้ง่ายและทันต่อเหตุการณ์ช่วยทำให้การดำเนินงานเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมมีความถูกต้องแม่นยำ และรวดเร็ว

1.2.2 ปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา

1) การกำหนดนโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานนโยบายที่มีเอกภาพและให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่ช่วยให้การดำเนินการมีแนวทางที่ชัดเจน แต่อาจเป็นอุปสรรคต่อสถานศึกษาในการมีส่วนร่วมในการดำเนินการบนพื้นฐานของความเข้าใจบริบทของสถานศึกษาที่แท้จริง

2) ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชน

จากการนำเสนอผลการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้นำเสนอการสรุปเปรียบเทียบแนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ ในตารางที่ 15 ต่อไปนี้

ตารางที่ 15 เปรียบเทียบแนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ

ประเด็นเปรียบเทียบในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	ในประเทศไทย	ต่างประเทศ
<p>แนวคิด</p>	<p>เกิดจากการวิเคราะห์ปัญหาในภาพรวมจากหน่วยงานระดับนโยบายเป็นหลักและนำแนวคิดและกระบวนการที่ประสบผลสำเร็จจากต่างประเทศมาปรับใช้ให้เหมาะกับบริบทของประเทศไทย สถานศึกษามีหน้าที่ทำให้เครือข่ายความร่วมมือในสถานศึกษาที่มีอยู่เดิมทำงานให้เต็มศักยภาพเป็นเครือข่ายหลักในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน มีเครือข่ายภายนอกเป็นเครือข่ายเสริม ส่งเสริมให้นักเรียนเป็นแกนนำเครือข่ายความร่วมมือ</p>	<p>ใช้การวิเคราะห์ปัญหาและศักยภาพเครือข่ายในบริบทที่แตกต่างกันเป็นตัวตั้ง ใช้การสร้างให้เครือข่ายความร่วมมือที่โรงเรียนมีอยู่เดิมทำงานร่วมกันมากยิ่งขึ้น โดยส่งเสริมบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่ายนักเรียน ร่วมกับการสร้างความร่วมมือกับชุมชนภายนอกและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมเป็นเครือข่ายให้เกิดการดำเนินการที่เข้มแข็งขึ้น</p>
<p>กระบวนการ</p>	<p>รูปแบบ ใช้รูปแบบการสร้างเครือข่ายแนวราบและเครือข่ายแบบผสม หลีกเลียงเครือข่ายแนวตั้ง แกนนำเครือข่ายต้องเข้าใจบริบทของปัญหา พื้นที่ และศักยภาพของเครือข่าย และมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด แบบคนสู่คน คนสู่กลุ่มและกลุ่มสู่กลุ่ม โดยใช้ความสัมพันธ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกันไป</p> <p>องค์ประกอบ 1) เครือข่ายภายในสถานศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง 2) เครือข่ายภายนอกสถานศึกษา เช่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญ นักจิตวิทยา เป็นต้น</p> <p>เป้าหมายของเครือข่าย ครบทั้ง 3 กระบวนการ แต่มีเครือข่ายเพื่อการป้องกันมากที่สุด สร้างสันติวัฒนธรรม 2 ระดับ ควบคู่กันไป</p>	<p>รูปแบบ การดำเนินงานเนื่องจากนโยบาย มาตรการและโครงการในระดับนโยบาย ใช้การสร้างเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายแนวตั้งร่วมกับการสร้างเครือข่ายแนวราบด้วยเสมอ (หรือเป็นเครือข่ายแบบผสม) ในระดับสถานศึกษาใช้</p> <p>องค์ประกอบ 1) เครือข่ายเพื่อการป้องกัน 1.1) เพื่อการสนับสนุนองค์ความรู้ เช่น หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง นักจิตวิทยา สถาบันศาสนา รวมทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง 1.2) เพื่อสนับสนุนทรัพยากรในการทำกิจกรรม เช่น ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา นักจิตวิทยา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในรูปของการสนับสนุนวิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ 1.3) เพื่อสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู นักเรียน ชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขา นักจิตวิทยา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นต้น</p>

ตารางที่ 15 เปรียบเทียบแนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	ในประเทศไทย	ต่างประเทศ
	<p>วิธีการสร้างเครือข่าย</p> <p>องค์ความรู้ คุณธรรมจริยธรรม การจัดการความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ย การป้องกันความรุนแรงและการรังแก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทักษะชีวิต ฯลฯ</p> <p>ทรัพยากร คู่มือ ฐานข้อมูล สถานที่ เวลาจัดกิจกรรม ระบบสนับสนุนต่างๆ วิทยากร งบประมาณ</p> <p>กิจกรรม เช่น ให้ความรู้ ประชุมร่วมระหว่างสมาชิกเครือข่าย การประชุมชี้แจงเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน การเปิดเวทีหรือพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนได้แสดงความสามารถ ตามความสนใจ เปิดโอกาสสมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ค่ายคุณธรรมจริยธรรม การศึกษาดูงาน การเปิดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัดคาราวานเด็กโดยตั้งให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการให้รางวัล ยกย่องเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ เป็นต้น</p>	<p>2) เครือข่ายเพื่อการแก้ไขมี 2 ลักษณะ 2.1) เครือข่ายเจ้าหน้าที่ หรือผู้ทำหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขโดยตรง และ</p> <p>2.2) เครือข่ายนักเรียน ที่ผ่านการอบรมกระบวนการเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์</p> <p>3) เครือข่ายเพื่อการเยียวยาฟื้นฟู ได้แก่ 3.1) เครือข่ายเพื่อช่วยปรับพฤติกรรมและเปิดให้กลับตัวได้แก่ สถานศึกษา (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) ครอบครัว อาสาสมัครชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง นักจิตวิทยา องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น) เป็นต้น และ 3.2) เครือข่ายเพื่อการพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพหรือการส่งต่อ เช่น สถานศึกษา ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานภาคเอกชน</p> <p>เป้าหมายของเครือข่าย</p> <p>ครบทั้ง 3 กระบวนการ แต่มีเครือข่ายเพื่อการป้องกันมากที่สุด สร้างสันติวัฒนธรรม 2 ระดับ ควบคู่กันไป</p> <p>วิธีการสร้างเครือข่าย</p> <p>องค์ความรู้ การพัฒนาทักษะชีวิต (การเข้าใจและยอมรับความแตกต่าง การจัดการอารมณ์และความเครียด) กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทักษะการสื่อสาร (ทักษะชีวิต) ทักษะในการเจรจาไกล่เกลี่ย และแสดงออกในทางที่เหมาะสม ฯลฯ</p> <p>ทรัพยากร คู่มือ ฐานข้อมูล สถานที่ เวลาจัดกิจกรรม ระบบสนับสนุนต่างๆ วิทยากร</p>

ตารางที่ 15 เปรียบเทียบแนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	ในประเทศไทย	ต่างประเทศ
		<p>กิจกรรม เช่น การประชุมผู้ปกครองเพื่อชี้แจงทำความเข้าใจและสร้างข้อตกลงและแบ่งหน้าที่ในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ชัดเจน การอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะในเรื่องที่เกี่ยวข้องแก่สมาชิกเครือข่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนในประเด็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การนำเครื่องมือในการแก้ปัญหาการรังแกไปใช้ การฝึกทักษะการสังเกต สัญญาณแห่งความรุนแรงของนักเรียน เป็นต้น การจัดกิจกรรมร่วมกันและการจัดพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้แสดงความสามารถในทางที่แตกต่างกัน และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และลดโอกาสเสี่ยงในการมีพฤติกรรมไม่เหมาะสม และการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อในสมาชิกเครือข่ายที่มีศักยภาพ และมีความพร้อมเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการดำเนินการ</p>
<p>สภาพปัญหา</p>	<p>สภาพสังคมและความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนเปลี่ยนไป เด็กซึมซับความรุนแรงได้ง่ายจากการใช้ชีวิตประจำวัน และใช้สื่อ เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ เกิดปัญหาการรังแกในโรงเรียน เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการดำเนินการต่างๆ ในสถานศึกษาอ่อนแอ ทำงานไม่เต็มที่ ระบบการปลูกฝังและเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมเพื่อสร้างสันติภาพภายในและภายนอกห้องเรียน ผู้ปกครอง ครูและพระหรือบุคคลที่มีหน้าที่ให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ักเรียนไม่เป็นตัวแบบที่ดี การขาดความเข้าใจของสถานศึกษาในการนำนโยบายต่างๆ ในการจัดการศึกษาและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมไปใช้ ฯลฯ</p>	<p>สภาพสังคมและความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนเปลี่ยนไป ขาดการสื่อสารระหว่างคน เด็กซึมซับความรุนแรงได้ง่ายจากการใช้ชีวิตประจำวัน และใช้สื่อ เกิดพฤติกรรมเลียนแบบ เกิดปัญหาการรังแกในโรงเรียน มีการตั้งแก๊งเด็ก เครือข่ายความร่วมมือเพื่อการดำเนินการต่างๆ ในสถานศึกษาอ่อนแอ ทำงานไม่เต็มที่ ระบบการปลูกฝังและเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมเพื่อสร้างสันติภาพภายในและภายนอกห้องเรียน ผู้ปกครอง ครูและคนในสังคม นักการเมือง หรือบุคคลที่มีอิทธิพลต่อกรให้ความรู้และปลูกฝังคุณธรรมให้แก่ักเรียนไม่เป็นตัวแบบที่ดี ฯลฯ</p>

ตารางที่ 15 เปรียบเทียบแนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้
สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ (ต่อ)

ประเด็นเปรียบเทียบในการสร้าง เครือข่ายความร่วมมือ	ในประเทศ	ต่างประเทศ
ปัจจัยเงื่อนไข	<p>ภายในสถานศึกษา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) บทบาทในการมีส่วนร่วมตัดสินใจเลือก ความเข้าใจสาเหตุของปัญหา บริบทพื้นที่ และศักยภาพเครือข่าย ของผู้นำและสมาชิกเครือข่าย 2) ความรู้ความเข้าใจสาระ แนวทาง และบทบาทหน้าที่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของสมาชิก ซึ่งเกิดจากการร่วมรับรู้ และมีส่วนร่วม 3) ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย มีความจริงใจในการดำเนินการร่วมกันและมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ 4) บทบาทการมีส่วนร่วมของนักเรียน แกนนำเครือข่ายและสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือ อื่นๆ 5) มีช่องทางการสื่อสารระหว่างเครือข่าย <p>ภายนอกสถานศึกษา</p> <p>การกำหนดนโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานนโยบาย</p>	<p>ภายในสถานศึกษา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ความเข้าใจสาเหตุของปัญหา บริบทพื้นที่ และศักยภาพเครือข่าย ของผู้นำและสมาชิกเครือข่าย 2) ความรู้ความเข้าใจสาระ แนวทาง และบทบาทหน้าที่การสร้างเครือข่ายความร่วมมือของสมาชิก ซึ่งเกิดจากการร่วมรับรู้ และมีส่วนร่วม 3) ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย มีความจริงใจในการดำเนินการร่วมกันและมีกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ 4) นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการจัดกิจกรรมด้วยตนเองมากขึ้น 5) มีช่องทางการสื่อสารระหว่างเครือข่าย <p>ภายนอกสถานศึกษา</p> <p>การกำหนดนโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานนโยบาย</p>

จากตารางที่ 15 ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าแนวคิด กระบวนการ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน มีส่วนที่ต่างกันคือ แนวคิดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในต่างประเทศ จะใช้การวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและมีความแตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับบริบทในแต่ละประเทศเป็นตัวตั้ง และยังให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยงเครือข่ายแนวตั้งร่วมกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือแนวราบ ในกรณีที่เป็นการดำเนินการโดยรับมอบนโยบายมาจากหน่วยงานต้นสังกัดเป็นลำดับ เพื่อผลในเรื่องความชัดเจนในการนำแนวทางไปปฏิบัติและการกำกับติดตามการดำเนินอย่างมีระบบ ส่วนแนวคิดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในประเทศไทย เกิดจากหน่วยงานระดับนโยบายใช้การวิเคราะห์ปัญหาในภาพรวมและบูรณาการเข้ากับแนวคิดในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของต่างประเทศในประเด็นที่เกี่ยวข้อง จัดทำเป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานแบบสำเร็จรูป และกระตุ้นให้โรงเรียน/สถานศึกษานำแนวคิดและกระบวนการดังกล่าวไปใช้ในสถานศึกษา และหลีกเลี่ยงที่จะใช้เครือข่ายแนวตั้งในการดำเนินงานเนื่องจากเลี่ยงปัญหาด้านทัศนคติต่อการดำเนินงานของเครือข่าย และนอกจากนั้นจุดที่มีความแตกต่างในกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของประเทศไทยและต่างประเทศ คือ เป้าหมายในการสร้างเครือข่ายในการสร้างสันติวัฒนธรรมระดับสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ของประเทศไทยจะให้ความสำคัญกับการให้ความรู้เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมตามหลักธรรมของศาสนา และให้ความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับระเบียบในการลงโทษ เพื่อกำกับการแสดงพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงของนักเรียน ซึ่งมีการดำเนินงานอยู่แล้วในสถานศึกษา ร่วมกับการนำแนวคิดในการสร้างสันติภาพภายในและภายนอก (Interpersonal Peace) จากแนวคิดในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างสันติภาพที่เป็นหลักสากลมาใช้ประกอบกัน เช่น ความเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง การตระหนักรู้ในตนเอง การยอมรับและเคารพในความแตกต่าง การมีทักษะในการสื่อสาร ดังได้กล่าวมาแล้ว

นอกจากนั้น มีประเด็นสำคัญที่ทั้งในและต่างประเทศกล่าวถึง ในส่วนของปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่เหมือนกัน ได้แก่ ความเข้าใจสาเหตุของปัญหา บริบทพื้นที่ และศักยภาพเครือข่าย ของผู้นำและสมาชิกเครือข่าย ความรู้และความเข้าใจในสาระของการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและบทบาทหน้าที่ในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่าย การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของนักเรียน ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย

ช่องทางการสื่อสาร และความชัดเจนในการกำหนดนโยบายและแนวทางการจัดระบบการให้การสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงและใช้ประกอบการพิจารณาอย่างกว้าง ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาในลำดับต่อไป

บทที่ 5

การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ในบทนี้ เป็นการนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่สามารถนำไปใช้ได้ในระดับนโยบายและระดับปฏิบัติ ผู้ศึกษาได้ใช้ข้อมูลจากบทที่ 4 ซึ่งประกอบด้วยการวิเคราะห์เอกสารต่างประเทศ จำนวน 5 ประเทศ เอกสารภายในประเทศจาก 10 หน่วยงาน การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการจัดทำนโยบายการศึกษาระดับชาติ ด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ด้านการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม รวมทั้งสิ้น 10 คน และการศึกษาภาคสนามจากกรณีศึกษา จำนวน 4 แห่ง มาสรุปประเด็นโดยใช้การวิเคราะห์ SWOT และยกร่างยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน แล้วนำ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญโดยจัดการสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ครั้ง ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับนโยบาย จำนวน 8 คน เพื่อตรวจสอบ (ร่าง) ยุทธศาสตร์ฯ ครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2555 ประกอบด้วย

1.1 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการจัดทำนโยบายการศึกษาระดับชาติ จำนวน 3 คน ได้แก่

- 1) ดร. สุวัฒน์ เงินจ๋า
- 2) ดร. วรชัยพร แสงนภาพร
- 3) ดร. สุภาพร โกเฮงกุล

1.2 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการสร้างเครือข่ายความร่วมมือและการสื่อสารสาธารณะ จำนวน 2 คน ได้แก่

- 4) ดร. อัมพร พงษ์กังสนานันท์
- 5) นางสุชาดา ไชยรัตน์

1.3 ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม จำนวน 3 คน ได้แก่

- 6) นางสาวศศิธร เด็กสุขศรี
- 7) นางพิสมัย แผงนุเคราะห์
- 8) ดร. ประวีณา อัสโย

2. การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ระดับปฏิบัติ จำนวน 9 คน เพื่อตรวจสอบ (ร่าง) ยุทธศาสตร์ ครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2555 ประกอบด้วย

- 1) เลขาธิการศูนย์ยุติธรรมชุมชนอำเภอพนมสารคาม กระทรวงยุติธรรม และผู้แทนเครือข่ายผู้ปกครอง (นางวิภา เพ็องพุดำรังชัย)
- 2) ผู้อำนวยการศูนย์เฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม (นางสาวลัดดา ตั้งสุภาชัย)
- 3) ผู้แทนแกนนำนักเรียน และที่ปรึกษาโครงการยุติธรรมสมานฉันท์ในโรงเรียน (นายนพพร นุชบง)
- 4) ผู้แทนภาคสื่อมวลชน ผู้ผลิตรายการคนกล้าฝัน และโครงการวิจัยเพื่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน (นางสาวดวงแข บัวประโคน)
- 5) ผู้แทนสถาบันศาสนา ประธานกลุ่มกัลยาณมิตรเพื่อการเสริมสร้างเครือข่ายวิถีพุทธ วัดสุทัศน์เทพวราราม (พระมหาพงศ์นรินทร์ สิวโตโส)
- 6) รองผู้อำนวยการฝ่ายกิจการนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (นายสงกรานต์ ชุนทิพย์ทอง)
- 7) อาจารย์ฝ่ายปกครองนักเรียน โรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา (นางสุดารัตน์ ศรีมา)
- 8) ผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน สำนักงานส่งเสริมสวัสดิภาพและพิทักษ์เด็ก เยาวชน ผู้ด้อยโอกาส และผู้สูงอายุ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (นายสาธิต อภัยโรจน์)
- 9) รองผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 2 (นายชวน เฉลิมไฉม)

ผลจากการสนทนากลุ่มย่อยผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 2 ครั้งเห็นชอบใน (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการนำเสนอผลการศึกษาข้างต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภาวะคุกคาม ของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ประกอบกับผลของการวิเคราะห์เอกสาร และการศึกษาภาคสนามถึงปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ

วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากกรณีศึกษาสถานศึกษาทั้ง 4 แห่ง สามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามปรากฏผลสรุปได้ดังนี้

1.1 จุดแข็ง (Strengths)

1.1.1 ระดับนโยบาย

1) มีนโยบายและแนวทางการดำเนินงานที่สนับสนุน และเกี่ยวข้องกับประเด็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานจำนวนมาก เช่น นโยบายคุณธรรมนำความรู้ พ.ศ. 2549 ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พ.ศ.2551 – 2554 ยุทธศาสตร์การพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมือง ฯลฯ

2) มีองค์ความรู้ และผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศ ที่เอื้อต่อการนำไปใช้เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน และการสร้างเครือข่ายโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

3) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 มีโครงสร้างหลักสูตรยืดหยุ่นเอื้อต่อการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เช่น หลักสูตรแกนกลางเปิดโอกาสให้สถานศึกษาจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกันและแก้ไขปัญหา คิดเป็นทำเป็น ปฏิบัติคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ หลักสูตรสถานศึกษาส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม และพัฒนาหลักการในการจำแนกถูกและผิด มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ด้วยกิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน รวมทั้งมีการจัดระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่ช่วยป้องกันและแก้ไขปัญหาของนักเรียน และสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้ปกครอง

4) แนวโน้มการจัดการศึกษาในกระแสโลก (Trends) ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีสันติวัฒนธรรม อยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง และการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ ให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ มากกว่าการพัฒนาคนให้มีความรู้วิชาการเพียงอย่างเดียว

1.1.2 ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ

1) ในโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งให้การสนับสนุน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

2) มีโครงสร้างของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่รองรับและเชื่อมต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหา

3) ในโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ แกนนำเครือข่ายที่รับผิดชอบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีความเข้มแข็ง มีความเข้าใจ กระตือรือร้น สามารถนำแนวคิดไปปฏิบัติให้เห็นผลเป็นรูปธรรม มีทัศนคติและความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกเครือข่าย รวมทั้งมีการสร้างแกนนำเครือข่ายใหม่ๆ ที่มีศักยภาพขึ้นมารับผิดชอบการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

4) ในโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ นักเรียนจะมีโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนในทางที่ถนัด ได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ร่วมกับเพื่อนครูและสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ มีโอกาสแสดงผลงานและได้รับการยอมรับจากสมาชิกอื่นๆ รวมทั้งมีโอกาสดำเนินงานให้มีความรู้และฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเรื่องที่เกี่ยวข้อง

5) มีเนื้อหา องค์ความรู้ และแนวทางการดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพียงพอ ทั้งที่สอดแทรกอยู่ในการจัดการเรียนการสอนปกติ และมีองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ในส่วนที่เพิ่มเติมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

6) มีหน่วยงาน และบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ มีศักยภาพ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่พร้อมจะเป็นวิทยากรให้ความรู้ ทั้งในส่วนที่เป็นเครือข่ายของสถานศึกษาอยู่แล้วและในส่วนที่สามารถเข้าร่วมเป็นเครือข่ายใหม่ของสถานศึกษา

7) สถานศึกษาสามารถจัดหาทรัพยากรและงบประมาณ ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เชื่อมต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและการจัดกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย

1.2 จุดอ่อน (Weaknesses)

1.2.1 ระดับนโยบาย

1) รัฐบาลให้ความสำคัญ ในการนำนโยบายการศึกษาและการพัฒนาคนที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มาใช้ไม่ต่อเนื่อง

2) นโยบายและแนวทางการดำเนินงานที่สนับสนุน และเกี่ยวข้องกับประเด็นการ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ขาดเอกภาพ มีประเด็นแยกย่อยจำนวนมาก ขาดพลังในการขับเคลื่อนการนำนโยบายและองค์ความรู้สู่การ ปฏิบัติ และขาดการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ

3) ขาดการประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารสาธารณะ ใ้บุคคลและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนที่สนใจ ทราบถึงแนวทางหรือทิศทางการดำเนินงานที่ต้องการ ข้อ ค้นพบ บทเรียนและความสำเร็จในการดำเนินงานตามนโยบายเกี่ยวข้องกับประเด็นการสร้าง เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ทำให้ไม่จูงใจให้ เกิดการปฏิบัติตาม และไม่จูงใจให้เครือข่ายของหน่วยงานที่มีศักยภาพทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุนการดำเนินงานและเข้าร่วมเป็นเครือข่าย

4) ขาดเจ้าภาพ ขาดศูนย์/ ผู้รับผิดชอบประสานงานกลาง แต่ละหน่วยงานที่มี นโยบายและแนวทางในการดำเนินงาน เรื่อง การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และการสร้างเครือข่าย ความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในลักษณะต่างคนต่างทำ ทำงานแบบเอกเทศ ไม่รวมเป็น เครือข่าย ทำให้การดำเนินงานซ้ำซ้อนและขาดพลังในการเปลี่ยนแปลง

5) อุดมการณ์ในการจัดการศึกษาและแนวทางการประเมินคุณภาพนักเรียนและ โรงเรียนของประเทศไทยในปัจจุบัน เน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเชิงปริมาณและความสามารถในการ แข่งขัน

1.2.2 ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ

1) โรงเรียนที่ไม่ประสบผลสำเร็จ มีผู้บริหารที่ขาดความเข้าใจ และการสนับสนุน อย่างเต็มที่ในการนำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานมาใช้ในโรงเรียน รวมทั้งขาดความเข้าใจในบริบทและ ศักยภาพของเครือข่ายที่มีโรงเรียนเป็นฐาน

2) ครูในโรงเรียนใช้องค์ความรู้ จัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรม และใช้ระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มีอยู่ ให้เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานไม่เป็นหรือใช้อย่างไม่เข้าใจ เพียงแต่มีการดำเนินการตามที่ หลักสูตรกำหนดเท่านั้น มีวิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งการ สร้างสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) อ่อนแอ รวมทั้งไม่เป็นตัวแบบที่ดีในการมีสันติวัฒนธรรม และการทำงาน ร่วมกับผู้อื่นในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเท่าที่ควร

3) ผู้ปกครองและชุมชนส่วนใหญ่ขาดความสนใจ และความเข้าใจ ตลอดจนไม่มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตขึ้นในสังคม และเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการพัฒนาผู้เรียนในด้านต่างๆ กับโรงเรียนอย่างแท้จริง

4) โรงเรียนมีสื่อ เทคโนโลยี และทรัพยากรในการให้ความรู้ สร้างความเข้าใจกับผู้ปกครอง ชุมชนรอบนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอ หรือใช้สื่อและเทคโนโลยีได้ไม่เต็มศักยภาพ

5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการวางแผนระยะยาวในการเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน ทำให้โรงเรียนที่เป็นแกนนำเครือข่ายต้องคอยจัดกิจกรรมเพื่อตอบสนองของผู้สนใจเป็นรายกรณี เช่น การใช้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ การเข้าไปศึกษาดูงาน

6) พระมีบทบาทน้อยในการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ การสร้างพฤติกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่นักเรียนซึ่งแตกต่างจากในอดีต ส่งผลให้การสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยพระ ในวิชาพระพุทธศาสนา และในกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ตามที่โรงเรียนกำหนด และมีการดำเนินงานในเกือบทุกโรงเรียน ไม่เกิดผลในการปฏิบัติ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งการสร้างสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) ช่อนแอและไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

7) โรงเรียนไม่เห็นความสำคัญในการเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นคนมีสันติวัฒนธรรม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้บนพื้นฐานความเข้าใจ แต่มุ่งการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและการแข่งขัน เครือข่ายความร่วมมือที่โรงเรียนมีอยู่จึงมีเป้าหมายหลักเพื่อสนับสนุนทรัพยากรในการจัดการเรียนการสอนเชิงวิชาการในโรงเรียน

1.3 โอกาส (Opportunities)

1.3.1 ระดับนโยบาย

1) มีหลายหน่วยงานในต่างประเทศ ที่ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน และส่งเสริมการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาสังคมในประเทศต่างๆ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่สามารถเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้

2) มีช่องทางการสื่อสารหลายช่องทาง ที่เอื้อต่อการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องในสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน การสร้างสันติวัฒนธรรมของนักเรียน การสร้างเครือข่ายโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

1.3.2 ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ

1) ในโรงเรียนที่เปิดมายาวนาน มีศิษย์เก่าที่จบการศึกษาไปแล้วซึ่งมีศักยภาพ และมีความพร้อมในการเข้าร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่สามารถให้การสนับสนุนโรงเรียนได้ทั้งในส่วนขององค์ความรู้ ทรัพยากร เช่น งบประมาณ สื่อ วิทยากร โอกาสในการฝึกประสบการณ์เพื่อใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เครือข่ายความร่วมมืออื่นๆรวมทั้งการจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน

2) ในบางโรงเรียนแม้จะมีสภาพทางกายภาพของชุมชนรอบนอกไม่ดี แต่มีสมาชิกของชุมชนมีความพร้อม มีทัศนคติที่ดี และสมัครใจในการให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในการ สอดส่องดูแล และการแจ้งเหตุ รวมทั้งสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ

1.4 ภาวะคุกคาม (Threats)

1.4.1 ระดับนโยบาย

1) การเปลี่ยนรัฐบาล และสภาพการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ส่งผลทำให้นโยบายการจัดการศึกษาไม่นิ่ง

2) ผู้รับผิดชอบด้านการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศขาดความรู้ และไม่มีความเข้าใจ ในประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญและเป็นประเด็นหลัก เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศ

3) ขาดผู้กลั่นกรองและกระบวนการที่เป็นรูปธรรมในการกลั่นกรองสาร หรือ เนื้อหาสาระที่ถ่ายทอดในช่องทางการสื่อสารที่มีจำนวนมากและเข้าถึงได้ง่าย

1.4.2 ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ

1) สภาพและความสัมพันธ์ในสังคม ครอบครัว และชุมชนอ่อนแอ เป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ห่างเหิน ขาดการสื่อสารและความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ

2) อิทธิพลของค่านิยมความรุนแรงที่แสดงให้เห็นในสังคม และแฝงอยู่ในสื่อที่ปราศจากการกลั่นกรอง มีจำนวนมากกว่า เข้าถึงและซึมซับได้ง่ายกว่าองค์ความรู้และกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ก่อให้เกิดความชาชิน พฤติกรรมเลียนแบบ และค่านิยมที่ผิดๆ ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ

3) นักเรียนขาดภูมิคุ้มกันและการรู้เท่าทันในการใช้สื่อทุกประเภท

จากรายละเอียดการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภาวะคุกคามข้างต้น ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 16 การวิเคราะห์ SWOT ของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จุดแข็ง S	จุดอ่อน W
<p>ระดับนโยบาย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) มีนโยบายและแนวทางการดำเนินงานที่สนับสนุน จำนวนมาก 2) มีองค์ความรู้และผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศ หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการเลือกใช้ 3) หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 มีโครงสร้างหลักสูตรยืดหยุ่น เชื่อมต่อการสร้างเครือข่าย เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน รวมทั้งมีการจัดระบบดูแลช่วยเหลือ นักเรียน 4) แนวโน้มการจัดการศึกษาในกระแสโลก (trends) ให้ความสำคัญกับสันติวัฒนธรรมและเครือข่ายความร่วมมือ 	<p>ระดับนโยบาย</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) รัฐบาลให้ความสำคัญกับนโยบายการศึกษาและการพัฒนาคน ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ไม่ต่อเนื่อง 2) นโยบาย ขาดเอกภาพ ขาดพลังในการขับเคลื่อนการนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และขาดการติดตาม ประเมินผลอย่างเป็นระบบ 3) ขาดการประชาสัมพันธ์ ทำให้ไม่จูงใจให้เกิดการปฏิบัติตาม และไม่จูงใจให้เข้าร่วมเป็นเครือข่าย 4) ขาดเจ้าภาพ/ศูนย์ประสานงานกลาง หน่วยงานทำแบบเอกเทศ ทำงานซ้ำซ้อน ขาดพลังในการเปลี่ยนแปลง 5) อุดมการณ์ในการจัดการศึกษาและการประเมินคุณภาพของไทย เน้นผลสัมฤทธิ์และความสามารถในการแข่งขัน
<p>ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้บริหาร มีวิสัยทัศน์ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองและชุมชน เข้าใจ สนับสนุน 2) มีระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนรองรับ 3) แกนนำเครือข่ายเข้มแข็ง เข้าใจ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิก มีการสร้างแกนนำเครือข่ายใหม่ๆ ขึ้นทดแทน 4) นักเรียนมีโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนในทางที่ถนัด การส่งเสริมให้มีบทบาทเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับเพื่อนครูและสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ มีโอกาสแสดงผลงานและได้รับการยอมรับ ได้รับการอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเรื่องที่เกี่ยวข้อง 5) มีเนื้อหา องค์ความรู้ และแนวทางการดำเนินงานเพียงพอ 	<p>ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ผู้บริหารขาดความเข้าใจและการสนับสนุนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและการสร้างเครือข่าย 2) ครูใช้องค์ความรู้ กิจกรรมและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนไม่เป็นหรือใช้อย่างไม่เข้าใจ และไม่เป็นต้นแบบที่ดี 3) ผู้ปกครองและชุมชนส่วนใหญ่ขาดความเข้าใจ และความสนใจในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย กับโรงเรียนอย่างแท้จริง 4) โรงเรียนมีสื่อ เทคโนโลยี และทรัพยากรในการให้ความรู้สร้างความเข้าใจเครือข่ายไม่เพียงพอ หรือใช้ไม่เต็มศักยภาพ 5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการวางแผนระยะยาวในการเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน

ตารางที่ 16 การวิเคราะห์ SWOT ของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน (ต่อ)

<p style="text-align: center;">จุดแข็ง S</p> <p>6) มีหน่วยงาน และบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ และพร้อมจะเป็นวิทยากร ทั้งที่เป็นเครือข่ายเดิมและเข้าร่วมเป็นเครือข่ายใหม่</p> <p>7) มีทรัพยากรและงบประมาณ ในการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาให้เอื้อต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และการจัดกิจกรรมร่วมกันในเครือข่าย</p>	<p style="text-align: center;">จุดอ่อน W</p> <p>7) โรงเรียนมุ่งการจัดการเรียนการสอนที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและการแข่งขัน เครือข่ายของโรงเรียนจึงเป็นไปเพื่อการสนับสนุนทรัพยากรในด้านวิชาการ</p>
<p style="text-align: center;">โอกาส O</p> <p>ระดับนโยบาย</p> <p>1) หน่วยงานในต่างประเทศ ให้ความสำคัญ และส่งเสริม สามารถเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้</p> <p>2) มีช่องทางการสื่อสารหลายช่องทาง</p>	<p style="text-align: center;">ภาวะคุกคาม T</p> <p>1.4.1 ระดับนโยบาย</p> <p>1) รัฐบาล การเมือง และนโยบายการจัดการศึกษาไม่นิ่ง</p> <p>2) ผู้รับผิดชอบการกำหนดนโยบายขาดความรู้และความเข้าใจ ในการกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศ</p> <p>3) ขาดกระบวนการกลั่นกรองสื่อที่มีจำนวนมากและเข้าถึงได้ง่าย</p>
<p style="text-align: center;">ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ</p> <p>1) ศิษย์เก่ามีศักยภาพ และพร้อมเป็นเครือข่าย สามารถสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม</p> <p>2) มีสมาชิกของชุมชนมีความพร้อม มีทัศนคติที่ดี และสมัครใจในช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียน</p>	<p>1.4.2 ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ</p> <p>1) สังคม ครอบครัว และชุมชนอ่อนแอ ขาดการสื่อสารและความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ</p> <p>2) ค่านิยมความรุนแรงในสังคม มีมากและเข้าถึงง่าย ก่อให้เกิดความวุ่นวาย พฤติกรรมเลียนแบบ และค่านิยมที่ผิดๆ</p> <p>3) นักเรียนขาดภูมิคุ้มกันและการรู้เท่าทันในการใช้สื่อทุกประเภท</p>

2. ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มเพื่อปรับแก้ไข (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด และสังเคราะห์เพื่อร่างยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน แล้วตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยจัดการสนทนากลุ่มจำนวน 2 ครั้งเพื่อขอความเห็นชอบและแก้ไขปรับปรุง (ร่าง) ยุทธศาสตร์ดังกล่าว ผลจากการสนทนากลุ่ม มีข้อเสนอแนะในการปรับแก้ไข (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน สรุปและนำเสนอ ดังตารางที่ 17 ต่อไปนี้

ตารางที่ 17 ประเด็นการปรับแก้ไข (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการสนทนากลุ่ม

การยกร่างยุทธศาสตร์โดยผู้วิจัย	ข้อเสนอแนะจากการประชุมกลุ่มย่อย
<p>1. ประเด็นสำคัญที่ต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ได้แก่</p> <p>1.1 การทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง (แกนนำ และสมาชิกเครือข่าย) ทราบถึงสภาพปัญหา ศักยภาพของบุคคลกลุ่มและหน่วยงาน เพื่อตัดสินใจเลือกให้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพได้ ในขณะเดียวกันก็ควรตัดสมาชิกเครือข่ายที่ไม่มีส่วนร่วมอย่างแท้จริงออกไป</p> <p>1.2 การให้ความรู้ และจัดการความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายมีความรู้ความเข้าใจตรงกัน และสามารถเลือกใช้แนวคิดและกระบวนการที่เหมาะสมตามบริบทของสถานศึกษา</p> <p>1.3 การใช้ประโยชน์จากหน่วยงานภาครัฐที่มีจำนวนมากในการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน อย่างเต็มที่</p>	<p>1. การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ดีจำเป็นต้องมีการรับรู้ปัญหา แนวทางการแก้ไขร่วมกันบนพื้นฐานของความเข้าใจในบริบทและศักยภาพของเครือข่ายที่แท้จริง และจะต้องพยายามส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายที่มีศักยภาพได้ทำงานอย่างเต็มที่ ในขณะเดียวกันก็ต้องกระตุ้นในสมาชิกที่มีศักยภาพน้อยกว่าเข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด การพิจารณาว่าเครือข่ายใดมีความพร้อมหรือไม่พร้อมไม่ควรเป็นไปเพื่อตัดหรือคัดสมาชิกใดสมาชิกหนึ่งออก แต่ควรเลือกสร้างให้เครือข่ายที่มีศักยภาพกว่าเป็นเครือข่ายหลักและเครือข่ายที่ไม่มีความพร้อมเป็นเครือข่ายเสริมจึงมีข้อควรระวังในการระบุดจุดอ่อนและภาวะคุกคามในการวิเคราะห์ SWOT เพื่อยกร่างยุทธศาสตร์</p> <p>2. ควรให้ความสำคัญกับการสร้างผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) โดยเพิ่มเติมและให้ความสำคัญในการส่งเสริมสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือที่เป็นนักเรียนให้เป็นผู้รับผิดชอบและเป็นแกนนำในการดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม</p>

ตารางที่ 17 ประเด็นการปรับแก้ไข (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการสนทนากลุ่ม (ต่อ)

การยกย่องยุทธศาสตร์โดยผู้วิจัย	ข้อเสนอแนะจากการประชุมกลุ่มย่อย
<p>1.4 การทำให้แกนนำทั้งที่เป็นผู้บริหารและนักเรียน มีการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ มีความคล่องตัวและมีแรงจูงใจในการทำงาน</p> <p>1.5 การจัดให้มีผู้ประสานงานกลางเพื่ออำนวยความสะดวก ด้านองค์ความรู้ ทักษะการและกิจกรรม เพื่อลดความซ้ำซ้อนของงาน</p> <p>1.6 การประชาสัมพันธ์ (ร่าง) ยุทธศาสตร์ที่ผู้วิจัยได้จัดทำขึ้น ประกอบด้วย 6 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ยุทธศาสตร์การเข้าใจและเข้าถึงพลังเครือข่าย ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ และยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์</p>	<p>ด้วยตนเอง ซึ่งมีการกล่าวถึงในการเก็บข้อมูลทุกขั้นตอน</p> <p>3. ในการยกย่องยุทธศาสตร์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการประชาสัมพันธ์ การใช้สื่อเทคโนโลยี การรวบรวมฐานข้อมูลต่างๆ ควรมีการระบุประเภท/ชนิดของสื่อให้ชัดเจนและทันสมัย</p> <p>ควรเพิ่มเติมยุทธศาสตร์เป็น 10 ยุทธศาสตร์และเรียงลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ทั้งหมดเพื่อความสะดวกในการนำไปใช้</p>

จากข้อเสนอแนะในการปรับแก้ไข (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการประชุมกลุ่มย่อยข้างต้น ผู้วิจัยจึงได้ปรับแก้ไขและนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ดังนี้

3. การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ผู้วิจัยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคามของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานทั้งในระดับนโยบาย และระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ และหาแนวทางเพื่อใช้ประโยชน์จากจุดแข็ง ลดจุดอ่อน ค้นหาหรือใช้ประโยชน์จากโอกาส และหาแนวทางเพื่อบรรเทาหรือเอาชนะต่อภาวะคุกคาม โดยจับคู่จุดแข็ง

หลัก – โอกาสหลัก (SO) จุดแข็งหลัก – ภาวะคุกคามหลัก (ST) จุดอ่อนหลัก – โอกาสหลัก (WO) และจุดอ่อนหลัก – ภาวะคุกคามหลัก (WT) มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ผลการจับคู่จุดแข็งหลัก – โอกาสหลัก (SO)

เนื่องจากจุดแข็งของการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน คือ *ในระดับนโยบาย* แนวโน้มการจัดการศึกษาในกระแสโลก (Trend) ให้มีความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีสันติวัฒนธรรม อยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง และการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ ให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ อีกทั้งหน่วยงานในต่างประเทศ ให้ความสำคัญ และส่งเสริม สามารถเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ นอกจากนี้ยังมีนโยบายหรือยุทธศาสตร์ระดับชาติที่ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม มีองค์ความรู้และผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งมีสาระและกิจกรรม รวมทั้งระบบต่างๆ ที่กำหนดในหลักสูตรและเอื้อต่อการนำไปใช้ หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา และโอกาสหลักที่มีช่องทางการสื่อสารทั้งภายในและภายนอกเครือข่ายหลายช่องทาง

ในขณะที่ *ระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ* ก็มีโครงสร้างของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่รองรับและเอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกัน และแก้ไขปัญหา ตลอดจนมีเนื้อหา องค์ความรู้ และแนวทางการดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพียงพอ ทั้งที่สอดแทรกอยู่ในการจัดการเรียนการสอนปกติ และส่วนที่เพิ่มเติมโดยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยจะเห็นได้ว่าในโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ จะมีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งให้การสนับสนุน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน นักเรียนมีโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนในทางที่ถนัด ได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ร่วมกับเพื่อนครู และสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ มีโอกาสแสดงผลงานและได้รับการยอมรับจากสมาชิกอื่น ๆ รวมทั้งมีโอกาสได้รับการอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเรื่องที่เกี่ยวข้องนอกจากนี้ยังมีหน่วยงาน และบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ มีศักยภาพ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่พร้อมจะเป็นวิทยากรให้ความรู้ ทั้งในส่วนที่เป็นเครือข่ายของสถานศึกษาอยู่แล้วและในส่วนที่สามารถเข้าร่วมเป็นเครือข่ายใหม่ของสถานศึกษา พร้อมทั้งมีโอกาสหลัก คือมีศิษย์เก่าและสมาชิกอื่นในชุมชนที่มีศักยภาพ และพร้อมเป็นเครือข่าย สามารถสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมมีสมาชิกของชุมชนมีความพร้อม มีทัศนคติที่ดี และสมัครใจในช่วยเหลือและสนับสนุนโรงเรียน

ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในกรณีนี้ มี 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

2.1.1 ยุทธศาสตร์การค้นพบ และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่ประสบผลสำเร็จ ต้องอาศัยความเข้าใจสภาพปัญหา และศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือ และสามารถเข้าถึงเครือข่ายในสภาพความเป็นจริงซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในบริบทที่ต่างกัน การรู้จักและเข้าใจถึงองค์ประกอบ ข้อจำกัด และศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่อย่างแท้จริงจะช่วยให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกิดความสำเร็จและคุ้มค่า

แนวทางหรือมาตรการ

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับนโยบายและระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ จัดการประชุมหารือผู้เชี่ยวชาญ เพื่อวิเคราะห์สาเหตุและทำความเข้าใจปัญหาสันติวัฒนธรรมของนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่นำไปสู่การกำหนดและคัดเลือกเครือข่ายความร่วมมือ ที่มีศักยภาพและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในพื้นที่

2) สถานศึกษา และศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ จัดการประชุมผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องและผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่ เพื่อพิจารณากำหนดองค์ประกอบ รูปแบบ และแนวทางการบริหารจัดการ องค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่เหมาะสมกับศักยภาพของเครือข่าย ผูกโยงเครือข่ายที่มีอยู่เดิม ใช้องค์ความรู้ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ปฏิบัติที่มี รวมทั้งสรรหาสมาชิกเครือข่ายใหม่ๆ และพิจารณาขอความร่วมมือ และการสนับสนุนในการดำเนินงาน

3) สถานศึกษาจัดการประชุมเพื่อสร้างข้อตกลงและกำหนดบทบาทหน้าที่ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย และสร้างความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในลักษณะการประชุมรวมและการประชุมย่อยแต่ละเครือข่าย

4) กระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษา และศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ จัดกิจกรรมพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกเครือข่ายที่เปิดกว้างให้

หน่วยงานหรือบุคคลที่มีความพร้อมและมีศักยภาพเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้สร้างความสัมพันธ์ให้สมาชิกรู้จักเครือข่ายอื่น และจูงใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ อย่างสม่ำเสมอ

2.1.2 ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย

การสร้างข้อตกลง มอบหมายความรับผิดชอบ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ รวมทั้งมีการมีการบริหารความเสี่ยงและจัดการเครือข่ายแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ ทำให้เกิดการใช้และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมร่วมกันที่เหมาะสม เกิดตัวชี้วัดและวิธีการประเมินเครือข่ายเชิงวิทยาศาสตร์และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

แนวทางหรือมาตรการ

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับนโยบายและระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติสร้างข้อตกลง มอบหมายความรับผิดชอบ บทบาทหน้าที่ให้แก่เครือข่ายความร่วมมือให้เหมาะสมตามศักยภาพ และมีกระบวนการสร้าง พัฒนา และทะนุบำรุงเครือข่ายความร่วมมือผ่านกิจกรรมการพบปะ (Reunion) แลกเปลี่ยนเรียนรู้แบ่งปัน (Sharing) และการติดตามปรับปรุง (Refresh) ทั้งในด้านความสัมพันธ์ (Relation) ภายในเครือข่าย และเครื่องมือที่ใช้ (Tools) ให้เกิดความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างสม่ำเสมอ

2) สถานศึกษาควรสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถานศึกษาใกล้เคียง รวมทั้งสถานศึกษาที่อาจเคยมีปัญหาห้วงกัน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปัน องค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมร่วมกัน บนฐานบริบทที่ใกล้เคียงกันและเกิดผลสัมฤทธิ์สูงสุด

3) สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการบริหารความเสี่ยงในการจัดการเครือข่ายแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์เชิงวิทยาศาสตร์ โดยการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกเครือข่าย ควบคู่ไปกับการจัดระบบการยกย่องชมเชยให้รางวัล

4) สถานศึกษาให้การสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรครูและจัดทำตัวชี้วัดในการประเมินคุณภาพครูในการเป็นต้นแบบที่ดี

2.1.3 ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษานักเรียนเพื่อนักเรียน

การส่งเสริมให้นักเรียนสามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งมีบทบาทในการเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้ดำเนินการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในฐานะแกนนำและสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพ

และยั่งยืน บนพื้นฐานความเข้าใจบริบทของปัญหาและการนำเสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

แนวทางหรือมาตรการ

1) กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้หน่วยงานที่มีหน้าที่ในการประเมินคุณภาพการศึกษาและสถานศึกษาใช้เกณฑ์ความสามารถเฉพาะทาง ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมของนักเรียนเป็นตัวชี้วัดหนึ่งในการพิจารณาคุณภาพโรงเรียนและคุณภาพผู้เรียน

2) สถานศึกษา จัดการศึกษา และกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงความสามารถที่หลากหลายของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนสามารถค้นพบและพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีทัศนคติที่ดีและยอมรับความสามารถที่แตกต่างของตนเองและผู้อื่นได้

3) กระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษา และศูนย์ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือ จัดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้และการอบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อให้ความรู้และฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ผู้แทนนักเรียน เพื่อร่วมเป็นเครือข่ายนักเจรจาไกล่เกลี่ยในและระหว่างสถานศึกษา ตลอดจนทำหน้าที่แกนนำเครือข่ายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

4) กระทรวงศึกษาธิการ และสถานศึกษา จัดกิจกรรมและระบบส่งเสริมและจูงใจให้นักเรียนที่มีศักยภาพ และมีความพร้อม ร่วมเป็นแกนนำในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อให้มีการดำเนินงานโดยสมาชิกเครือข่ายที่เป็นนักเรียนบนพื้นฐานความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน เพิ่มโอกาสในการขยายเครือข่ายความร่วมมือของนักเรียนทั้งในระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับที่สูงขึ้นไป เช่น ระดับอุดมศึกษา และในการประกอบอาชีพต่อไป

5) กระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษา และศูนย์ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือแกนนำนักเรียนเพื่อเป็นวิทยากรตัวคูณ (1:5) ในการอบรมให้ความรู้และขยายเครือข่ายในเรื่องการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

2.1.4 ยุทธศาสตร์จัดการความรู้

การจัดการความรู้ รวบรวม วิเคราะห์ คัดเลือกองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคม และศักยภาพของเครือข่าย และการจัดระบบความรู้ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ที่ส่งผลถึงนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา

เป็นฐาน เกิดการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้มีคุณภาพและมีผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืน และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม

แนวทางหรือมาตรการ

1) กระทรวงศึกษาธิการ สถานศึกษา และศูนย์ประสานงานเครือข่ายความร่วมมือควรรวบรวม วิเคราะห์ จัดระบบความรู้ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ให้ง่ายต่อการนำไปใช้ ลดความซ้ำซ้อน และมีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2) กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษาสร้างความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาในการจัดระบบโคเวตารับนักศึกษาโดยพิจารณาจากผลการกระทำความดี การมีสันติวัฒนธรรม การมีความสามารถที่หลากหลายเพื่อเปิดโอกาสในการศึกษาต่อเพิ่มมากขึ้น

2.1.5 ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ

หน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น รวมทั้งหน่วยงานในต่างประเทศ มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในระดับหนึ่ง การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศทำให้เกิดพลังและเอกภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันฐานข้อมูล องค์ความรู้ ทรัพยากร ประสพการณ์ และผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงาน

แนวทางหรือมาตรการ

1) กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษา ประสานงานหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น หน่วยงานในต่างประเทศ เพื่อสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปัน ประสพการณ์ องค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่หลากหลาย สอดคล้องกับกระแสการเปลี่ยนแปลง (Trends) ในการจัดการศึกษาของโลก

2) กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษา จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับหน่วยงานภาครัฐทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่มีประสพการณ์ในการดำเนินงานและการสนับสนุนการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อให้เกิดฐานเครือข่ายที่ใหญ่ขึ้น เกิดพลังและแรงจูงใจในการขับเคลื่อนการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

3) กระทรวงศึกษาธิการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษา รวบรวมฐานข้อมูลเครือข่ายความร่วมมือกลาง ทั้งในระดับนโยบายและระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ เพื่อเชื่อมโยงกับศูนย์ประสานงานกลาง ระหว่างสมาชิกเครือข่าย และผู้สนใจ เพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้ และการสนับสนุน

2.2 ผลการจับคู่จุดแข็งหลัก – ภาวะคุกคามหลัก (ST)

เนื่องจากจุดแข็งของการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน คือ ในระดับนโยบาย แนวโน้มการจัดการศึกษาในกระแสโลก (Trends) ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีสันติวัฒนธรรม อยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง และการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือ ให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ นอกจากนั้นยังมีนโยบายหรือยุทธศาสตร์ระดับชาติที่ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม มีองค์ความรู้และผู้เชี่ยวชาญทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งมีสาระและกิจกรรม รวมทั้งระบบต่างๆ ที่กำหนดในหลักสูตรและเอื้อต่อการนำไปใช้ หลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับการเลือกนำไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา

ซึ่งสอดคล้องกับจุดแข็งใน ระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ ที่มีโครงสร้างของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่รองรับและเอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในกระบวนการป้องกันและแก้ไขปัญหา นอกจากนั้นในโรงเรียนที่ประสบผลสำเร็จ ผู้บริหารซึ่งเป็นผู้นำโดยธรรมชาติ มีวิสัยทัศน์ มีความรู้ความเข้าใจ มีความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งให้การสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน นักเรียนมีโอกาสได้รับการพัฒนาศักยภาพของตนในทางที่ถนัด ได้รับการส่งเสริมให้มีบทบาทเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ร่วมกับเพื่อนครูและสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ มีโอกาสแสดงผลงานและได้รับการยอมรับจากสมาชิกอื่นๆ ตลอดจนมีเนื้อหา องค์ความรู้ และแนวทางการดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเพียงพอ ทั้งที่สอดแทรกอยู่ในการจัดการเรียนการสอนปกติ และส่วนที่เพิ่มเติมโดยความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง มีหน่วยงาน และบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญ มีศักยภาพ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่พร้อมจะเป็นวิทยากรให้ความรู้ และเข้าร่วมเป็นเครือข่ายของสถานศึกษา

แต่ในขณะเดียวกันภาวะคุกคามหลัก คือ การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและรัฐบาลที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ส่งผลต่อนโยบายการจัดการศึกษาไม่มั่นคงและถูกจัดทำขึ้นบนพื้นฐานของการขาดความรู้ และความเข้าใจ มีการเปลี่ยนแปลงประเด็น ไม่ต่อเนื่อง และไม่สอดคล้องกับการจัดการศึกษาในกระแสโลก (Trend) แนวนโยบาย องค์ความรู้ และแนวทางการจัดการศึกษาที่เป็นจุดเน้นและสอดคล้องกับปัญหาสังคมที่มีอยู่เดิม จำนวนมาก จึงไม่ได้ถูกนำไปถ่ายทอดและจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในกรณีนี้ประกอบด้วย 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

2.2.1 ยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

การวิเคราะห์และทบทวนการจัดการศึกษาที่มีอยู่เดิม ตลอดจนปรับกระบวนการจัดการศึกษาโดยปรับเปลี่ยนจากการจัดการศึกษาที่พัฒนาในเชิงวิชาการที่เน้นเพิ่มสมรรถนะในการแข่งขัน สร้างความเป็นอื่น ไปสู่การจัดการศึกษาที่เสริมสร้างให้นักเรียนมีสันติวัฒนธรรม สามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้

แนวทางหรือมาตรการ

1) กระทรวงศึกษาธิการและสถานศึกษาต้องมีการวิเคราะห์หลักสูตร และเนื้อหาการเรียนการสอน โดยขจัดในส่วนที่สอดคล้องกับความรุนแรงและเพิ่มเติมในประเด็นการสร้างความเห็นอกเห็นใจ คุณธรรมจริยธรรม การเรียนรู้ทักษะทางสังคมและอารมณ์ (Social Emotional Learning: SEL) การมีสุนทรียในการดำเนินชีวิต และการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ลงไปในการจัดการเรียนการสอนปกติและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ

2) กระทรวงศึกษาธิการประกาศนโยบายกระตุ้นให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและเกณฑ์การวัดผลที่ตอบสนองกับหลักสูตรแกนกลางโดยให้ความสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้มีสันติวัฒนธรรม มีทักษะในการสื่อสาร และการมีทักษะชีวิต เทียบเท่าการพัฒนาสมรรถนะในการแข่งขันเชิงวิชาการและพัฒนา 5 หมวดสาระ

2.2.2 ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

การจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ที่จำเป็นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้แก่นักเรียน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีเป้าหมายเดียวกันเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน โดยไม่ผูกติดกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

แนวทางหรือมาตรการ

- 1) กระทรวงศึกษาธิการต้องส่งเสริมให้สถานศึกษาสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เป็นกิจกรรมหนึ่งที่โรงเรียนต้องดำเนินการ และมีการติดตามประเมินผลเป็นระยะ
- 2) กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และศูนย์ประสานงานกลาง เครือข่ายความร่วมมือ รวบรวมองค์ความรู้และจัดทำหลักสูตรการอบรม “บทบาทเครือข่ายความร่วมมือในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้กับนักเรียน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- 3) กระทรวงศึกษาธิการ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และศูนย์ประสานงานกลาง เครือข่ายความร่วมมือจัดทำ “คู่มือการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน” เพื่อเผยแพร่ความรู้ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ให้แก่สมาชิกเครือข่ายในระดับสถานศึกษา เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานให้เห็นผลเป็นรูปธรรม

2.3 ผลการจับคู่จุดอ่อนหลัก – โอกาสหลัก (WO)

เนื่องจากจุดอ่อนหลัก ใน *ระดับนโยบาย* คือการที่รัฐบาลให้ความสำคัญ ในการนำนโยบายการศึกษาและการพัฒนาคน ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มาใช้ไม่ต่อเนื่อง การเน้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเชิงปริมาณและความสามารถในการแข่งขัน นโยบายและแนวทางการนำนโยบายสู่การปฏิบัติที่ขาดเอกภาพ มีประเด็นแยกย่อยจำนวนมาก ขาดพลังในการขับเคลื่อนการนำนโยบายและองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ และขาดการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้หน่วยงานต่างๆ ทำงานแบบเอกเทศ ต่างคนต่างทำ ไม่รวมเป็นเครือข่าย ขาดเจ้าภาพ ศูนย์ หรือผู้รับผิดชอบประสานงานกลาง ทำให้การดำเนินงานซ้ำซ้อนและขาดพลังในการเปลี่ยนแปลง รวมทั้งขาดการประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารสาธารณะ ให้นักและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนที่สนใจ ทราบถึงแนวทางหรือทิศทางการดำเนินงานที่ต้องการ ขัดค้นพบ บทเรียนและความสำเร็จในการดำเนินงานตามนโยบายเกี่ยวข้องกับประเด็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ทำให้ไม่จูงใจให้เกิดการปฏิบัติตาม และไม่จูงใจให้เครือข่ายของหน่วยงานที่มีศักยภาพทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุนการดำเนินงานและเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ในขณะที่จุดอ่อนหลักใน *ระดับสถานศึกษา/ระดับปฏิบัติ* คือ โรงเรียนไม่เห็นความสำคัญในการเสริมสร้างให้นักเรียนเป็นคนมีสันติวัฒนธรรม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้บนพื้นฐานความเข้าใจ แต่จัดการเรียนการสอนที่มุ่งผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการและการแข่งขัน ผู้บริหารที่ขาดความเข้าใจ และ

การสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการนำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานมาใช้ในโรงเรียน เครือข่ายของโรงเรียน ส่วนใหญ่จึงเป็นไปเพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมด้านวิชาการของโรงเรียน ครู ในโรงเรียนใช้องค์ความรู้ จัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรม และใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนที่มี อยู่ ให้เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็น ฐานไม่เป็นหรือใช้อย่างไม่เข้าใจ เพียงแต่มีการดำเนินการตามที่หลักสูตรกำหนดเท่านั้น มีวิธีการ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งการสร้างสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) อ่อนแอ รวมทั้งไม่เป็นตัวแบบที่ดีในการมีสันติวัฒนธรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่นในลักษณะ เครือข่ายความร่วมมือเท่าที่ควร ผู้ปกครองและชุมชนส่วนใหญ่ขาดความสนใจ และความเข้าใจ ตลอดจนไม่มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตขึ้นในสังคม และเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการ พัฒนาผู้เรียนในด้านต่างๆ กับโรงเรียนอย่างแท้จริง โรงเรียนมีสื่อ เทคโนโลยี และทรัพยากรในการ ให้ความรู้สร้าง ความเข้าใจกับผู้ปกครอง ชุมชนรอบนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอ หรือ ใช้สื่อและเทคโนโลยีได้ไม่เต็มศักยภาพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการวางแผนระยะยาวในการเข้า ร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน เช่น การแจ้งเพื่อเข้ามาศึกษาดูงานในโรงเรียน และพระมีบทบาทน้อยใน การปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ การสร้างพฤติกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่นักเรียนซึ่ง แตกต่างจากในอดีต ส่งผลให้การสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยพระ ในวิชาพระพุทธศาสนา และใน กิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ตามที่โรงเรียนกำหนด และมีการดำเนินงานในเกือบทุกโรงเรียน ไม่ เกิดผลในการปฏิบัติการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งการสร้าง สันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร

ในขณะที่โอกาสหลักใน *ระดับนโยบาย* คือ มีหลายหน่วยงานในต่างประเทศให้ ความสำคัญกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้กับนักเรียน และส่งเสริมการทำงานในลักษณะ เครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาสังคมในประเด็นต่างๆ รวมทั้งการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่สามารถเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ ตลอดจนมีช่องทางสื่อสาร หลายช่องทาง ที่เอื้อต่อการนำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวข้องในสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และ*ในระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ* มี โอกาสหลัก คือ มีศิษย์เก่าที่มีศักยภาพ และมีความพร้อมในการสนับสนุนโรงเรียนได้ทั้งใน ส่วน ขององค์ความรู้ ทรัพยากร เช่น งบประมาณ สื่อ วิทยากร กิจกรรมในการฝึกประสบการณ์เพื่อใช้

เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เครือข่ายความร่วมมืออื่นๆ และการจัดกิจกรรมร่วมกับโรงเรียน รวมทั้งมีสมาชิกของชุมชนมีความพร้อม มีทัศนคติที่ดี และสมัครใจให้ความช่วยเหลือโรงเรียนในการ สอดส่องดูแล และการแจ้งเหตุ รวมทั้งสนับสนุนการทำกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในกรณีนี้ ได้แก่

2.3.1 ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ

การรวบรวมข้อมูล นโยบาย หน่วยงาน วิทยากรผู้เชี่ยวชาญ สื่อ องค์ความรู้ ทรัพยากรและประสบการณ์ความสำเร็จ ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีอย่างหลากหลาย ช่วยให้เกิดพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา การบูรณาการแนวทางการดำเนินงาน และการติดตามผล ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดฐานข้อมูลกลาง และคลังความรู้ด้านการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ง่ายต่อการเข้าถึง ลดความ ซ้ำซ้อน และเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาและผู้สนใจ

แนวทางหรือมาตรการ

1) จัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อรวบรวมข้อมูล ผล การศึกษาวิจัย และเป็นศูนย์ประสานงาน นโยบาย หน่วยงาน วิทยากรผู้เชี่ยวชาญ สื่อ องค์ความรู้ ทรัพยากรและประสบการณ์ความสำเร็จที่เกี่ยวข้อง เพื่อเกิดการจัดการและเข้าถึงข้อมูลและ เครือข่ายความร่วมมืออย่างเป็นระบบ โดยมี 2 แนวทางย่อย คือ

1.1) กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดตั้งศูนย์ ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือระดับชาติ โดยให้ศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความ ร่วมมือที่ตั้งขึ้นเป็นแกนนำในระดับชาติ

1.2) สถานศึกษาที่มีประสบการณ์ มหาวิทยาลัย และเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกันจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือระดับจังหวัด โดยให้สถานศึกษาเป็น แกนนำในการดำเนินงานในพื้นที่

2) สรรหาผู้เชี่ยวชาญและสมาชิกเครือข่ายมีประสบการณ์ เรื่อง การสร้าง เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมมาเป็นคณะผู้รับผิดชอบการดำเนินงานของ ศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

3) ศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ จัดทำฐานข้อมูลเครือข่าย ผู้เชี่ยวชาญ องค์ความรู้ และข้อมูลนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง

4) ศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ เปิดช่องทางการสื่อสารให้เครือข่ายสามารถเข้าถึงและแบ่งปันข้อมูล ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านทางสื่อออนไลน์ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้ง่าย เช่น Website และ Facebook เป็นต้น

2.4 ผลการจับคู่จุดอ่อนหลัก – ภาวะคุกคามหลัก (WT)

เนื่องจากจุดอ่อนหลัก *ระดับนโยบาย* คือ รัฐบาลให้ความสำคัญ ในการนำนโยบาย การศึกษาและการพัฒนาคน ที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มาใช้ไม่ต่อเนื่อง มีนโยบายและแนวทางการดำเนินงานขาด เอกภาพ ขาดพลังในการขับเคลื่อนการนำนโยบายและองค์ความรู้สู่การปฏิบัติ และขาดการ ติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ ขาดการประชาสัมพันธ์ และการสื่อสารสาธารณะ ให้บุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชนที่สนใจ ทราบถึงแนวทางหรือทิศทางการดำเนินงานที่ ต้องการ ข้อค้นพบ บทเรียนและความสำเร็จในการดำเนินงานตามนโยบาย ทำให้ไม่สนใจให้เกิด การปฏิบัติตาม และไม่สนใจให้เครือข่ายของหน่วยงานที่มีศักยภาพทั้งภาครัฐและเอกชน สนับสนุน การดำเนินงานและเข้าร่วมเป็นเครือข่าย ขาดเจ้าภาพ ขาดศูนย์/ ผู้รับผิดชอบประสานงานกลาง แต่ละหน่วยงานที่มีนโยบายและแนวทางในการดำเนินงาน เรื่อง การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในลักษณะต่างคนต่างทำ ทำงาน แบบเอกเทศ ไม่รวมเป็นเครือข่าย ทำให้การดำเนินงานซ้ำซ้อนและขาดพลังในการเปลี่ยนแปลง

สอดคล้องกับจุดอ่อนหลักใน *ระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ* ที่มีผู้บริหารที่ขาด ความเข้าใจ และการสนับสนุนอย่างเต็มที่ในการนำประเด็นที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้าง เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานมาใช้ในโรงเรียน ครูในโรงเรียนใช้องค์ความรู้ จัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรม และใช้ระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน ที่มีอยู่ ให้เอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษา เป็นฐานไม่เป็นหรือใช้อย่างไม่เข้าใจ เพียงแต่มีการดำเนินการตามที่หลักสูตรกำหนดเท่านั้น มี วิธีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งการสร้างสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) อ่อนแอ รวมทั้งไม่เป็นตัวแบบที่ดีในการมีสันติวัฒนธรรม และการทำงานร่วมกับผู้อื่นในลักษณะ เครือข่ายความร่วมมือเท่าที่ควร ผู้ปกครองส่วนใหญ่ขาดความสนใจ และความเข้าใจ ตลอดจนไม่มีส่วนร่วมในการเลี้ยงดูบุตร และเข้าร่วมเป็นเครือข่ายในการพัฒนาผู้เรียนในด้านต่างๆ กับ โรงเรียนอย่างแท้จริง โรงเรียนมีสื่อ เทคโนโลยี และทรัพยากรในการให้ความรู้สร้างความเข้าใจกับ ผู้ปกครอง ชุมชนรอบนอก และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอ หรือใช้สื่อและเทคโนโลยีได้ไม่เต็ม

ศักยภาพ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการวางแผนระยะยาวในการเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน พระมีบทบาทน้อยในการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ การสร้างพฤติกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้นักเรียนซึ่งแตกต่างจากในอดีต ส่งผลให้การสอนคุณธรรมจริยธรรมโดยพระ ในวิชาพระพุทธศาสนา และในกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ ตามที่โรงเรียนกำหนด และมีการดำเนินงานในเกือบทุกโรงเรียน ไม่เกิดผลในการปฏิบัติ

ในขณะที่ มีภาวะคุกคามหลักใน *ระดับนโยบาย* คือ การเปลี่ยนรัฐบาลและสภาพการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ส่งผลทำให้นโยบายการจัดการศึกษาไม่เนิ่ง ผู้รับผิดชอบด้านการกำหนดนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศขาดความรู้ และไม่มีความเข้าใจ ในประเด็นที่ต้องให้ความสำคัญและเป็นประเด็นหลัก เพื่อกำหนดนโยบายและแนวทางในการจัดการศึกษาของประเทศ ขาดผู้กลั่นกรองและกระบวนการที่เป็นรูปธรรมในการกลั่นกรองสารหรือเนื้อหาสาระที่ถ่ายทอดในช่องทางสื่อสารที่มีจำนวนมากและเข้าถึงได้ง่าย ประกอบกับภาวะคุกคามหลักใน *ระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ* ได้แก่ สภาพและความสัมพันธ์ในสังคมครอบครัว และชุมชนอ่อนแอ เป็นสังคมที่มีความสัมพันธ์ห่างเหิน ขาดการสื่อสารและความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ อิทธิพลของค่านิยมความรุนแรงที่แสดงให้เห็นในสังคม และแฝงอยู่ในสื่อที่ปราศจากการกลั่นกรอง มีจำนวนมากกว่า เข้าถึงและซึมซับได้ง่ายกว่าองค์ความรู้และกิจกรรมที่โรงเรียนจัดขึ้น ก่อให้เกิดความชาชิน พฤติกรรมเลียนแบบ และค่านิยมที่ผิดๆ ทั้งโดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ นักเรียนขาดภูมิคุ้มกันและการรู้เท่าทันในการใช้สื่อทุกประเภท

ดังนั้น ยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมในกรณีนี้มี 2 ยุทธศาสตร์ ได้แก่

2.4.1 ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ

แกนนำเครือข่ายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างให้เครือข่ายเกิดขึ้นและมีการรวมตัวกันได้ การสร้างและใช้แกนนำเครือข่ายความร่วมมือที่มีความรู้ความเข้าใจ ยอมรับ มีความตระหนัก และมีความกระตือรือร้น อย่างเต็มศักยภาพ จะเป็นองค์ประกอบหลักที่ทำให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เกิดความร่วมมืออย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม ประสพผลสำเร็จ และมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในเครือข่าย

แนวทางหรือมาตรการ

1) ศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือระดับชาติ จัดอบรมให้ความรู้และพัฒนาทักษะที่จำเป็นในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือแก่แกนนำเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้แกนนำเครือข่ายมีความเข้มแข็งและมีความมั่นใจในการนำความรู้และทักษะต่างๆ ไปใช้

2) ศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือทั้งระดับชาติและระดับจังหวัดส่งเสริมและประสานงานกับสถานศึกษา และแกนนำ ให้เกิดกิจกรรมพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างแกนนำในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ รับรู้ปัญหาพร้อมกัน และสร้างแนวร่วมในการดำเนินงาน และกิจกรรมการสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างแกนนำเครือข่าย และสมาชิกอื่นๆ ในเครือข่าย

3) จัดระบบสนับสนุนแกนนำเครือข่าย เช่น ความรับผิดชอบในภาระงานด้านอื่นๆ การตอบแทน การรับรอง การสร้างแรงจูงใจ การให้รางวัล การประเมินคุณภาพที่สอดคล้องกับความก้าวหน้าในอนาคต เช่น การลดภาระงานด้านอื่นๆ สำหรับผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาที่รับผิดชอบการดำเนินงาน และการให้ใบรับรองและใบประกาศเกียรติคุณที่สามารถนำไปใช้ในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา เป็นต้น

4) สร้างและพัฒนาแกนนำเครือข่ายใหม่ๆ ที่มีศักยภาพและมีความพร้อมขึ้น เพื่อทดแทนการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดกับแกนนำเครือข่ายเดิมได้ เช่น การโยกย้าย การจบการศึกษา เป็นต้น

2.4.2 ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์

การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจในวงกว้าง ทั้งในการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์เพื่อการรณรงค์ ให้เกิดความรู้ความตระหนัก ปลุกฝังทัศนคติและคุณลักษณะที่ดี และสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่างๆ และการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์เพื่อการรายงานความก้าวหน้า นำเสนอตัวอย่าง และผลความสำเร็จในการดำเนินงานของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

แนวทางหรือมาตรการ

1) รัฐใช้สื่อมวลชน ทั้งโทรทัศน์ วิทยุ สื่อสิ่งพิมพ์ อินเทอร์เน็ตและสื่อออนไลน์ ในการสื่อสาร ประชาสัมพันธ์เพื่อรณรงค์สร้างความรู้ความเข้าใจ และสร้างความตื่นตัวในเรื่องการใช้เครือข่ายเพื่อการแก้ปัญหาความความรุนแรงของนักเรียน การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้พลังเครือข่ายความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ปัญหาสังคมต่างๆ โดยจัดทำเป็นสื่อเพื่อรณรงค์ในประเด็นโดยเฉพาะ และกำกับดูแลให้มีการสอดแทรกในการเผยแพร่เนื้อหาของสื่อประเภทต่างๆ ตามปกติ ในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่ายและน่าสนใจ

2) รัฐกระตุ้นให้ผู้รับผิดชอบด้านการกลั่นกรองเนื้อหาสาระที่สื่อทุกประเภทนำเสนอ มีการดำเนินการอย่างจริงจัง สำหรับสื่อที่มีเนื้อหารุนแรง ล่อแหลม โดยการใช้มาตรการกฎหมาย และมาตรการเสริมแรง เช่น การให้รางวัล กำกับการดำเนินงาน

3) รัฐ ศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และสถานศึกษา ผลิตสื่อและเผยแพร่เพื่อให้ความรู้ ประชาสัมพันธ์ เพื่อนำเสนอตัวอย่าง และผลความสำเร็จในการดำเนินงานในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ของหน่วยงานและสถานศึกษาที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นต้นแบบให้เกิดการศึกษาและดำเนินงาน ลดภาระของสถานศึกษาในการเตรียมการจัดอบรมให้ความรู้แก่เครือข่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจูงใจให้ผู้สนใจเข้าร่วมเป็นเครือข่ายและให้การสนับสนุนการดำเนินงาน

4) ศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือทั้งระดับชาติและระดับจังหวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และสถานศึกษา สร้างและยกย่องตัวแบบ (Idol) ที่ได้รับการยอมรับ มีบทบาทและอิทธิพลต่อการปลูกฝังค่านิยม ทศนคติ การสร้างพฤติกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของนักเรียนในด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีที่ประสบความสำเร็จ และก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบในทางสร้างสรรค์

5) สถานศึกษาใช้สื่อและเทคโนโลยีในสถานศึกษาเพื่อสื่อสาร ส่งข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล ประชาสัมพันธ์ ร่วมกับศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือทั้งระดับชาติและระดับจังหวัด แกนนำเครือข่าย ผู้บริหาร และนักเรียน เช่น ป้ายประกาศ กล้องรับความคิดเห็น ป้ายนิเทศการ (Post – It) เสียงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์และแผ่นพับต่างๆ เป็นต้น

เพื่อให้การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส ภาวะคุกคามข้างต้น เป็นไปตามลำดับ ผู้วิจัยจึงขอเรียงลำดับการนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ทั้ง 10 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

- 1) ยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการทัศนการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม
- 2) ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้
- 3) ยุทธศาสตร์การค้นพบ และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ
- 4) ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย
- 5) ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ
- 6) ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนานักเรียนเพื่อนักเรียน
- 7) ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ
- 8) ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ

9) ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ

10) ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์

การนำยุทธศาสตร์ทั้ง 10 ยุทธศาสตร์ข้างต้นไปใช้ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ของหน่วยงานหรือองค์กรระดับนโยบายสามารถนำยุทธศาสตร์ทั้ง 10 ข้างต้นไปปรับใช้ แต่สำหรับระดับปฏิบัติหรือระดับสถานศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการวิเคราะห์เพื่อเลือกนำยุทธศาสตร์ต่างๆ ไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและสามารถนำยุทธศาสตร์ทั้ง 10 นี้ไปใช้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยสรุปเป็นตารางที่ 18 วิเคราะห์เงื่อนไขการนำยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ดังนี้

ตารางที่ 18 วิเคราะห์เงื่อนไขการนำยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานไปใช้

สถานศึกษา	ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน									
	การบริหารระบบทัศน์การจัดการศึกษา	การจัดการความรู้	การค้นพบ และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ	การจัดทำเครือข่าย	การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ	การจัดการศึกษา พัฒนากลุ่มเรียนเพื่อนักเรียน	การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ	การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ	การสร้างเสริมพลังแกนนำ	การสื่อสารประชาสัมพันธ์
<p>เครือข่ายความร่วมมือภายนอกสถานศึกษามีความพร้อมสูงกว่าภายใน</p> <p>SO ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มีความสัมพันธ์ดีกับผู้ปกครองชุมชน และมีผู้เชี่ยวชาญพร้อมเป็นวิทยากรให้ความรู้ มีศิษย์เก่าและชุมชนที่มีศักยภาพและพร้อมเป็นเครือข่าย สามารถสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากรและกิจกรรม มีทัศนคติที่ดีและสมัครใจช่วยเหลือโรงเรียน</p> <p>ST นโยบาย ไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม</p> <p>WO ผู้บริหารขาดความเข้าใจและสนับสนุน ครูสอนเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์และแข่งขัน ใช้องค์ความรู้ที่มีอยู่อย่างไม่เข้าใจ การปลูกฝัง</p>	✓		✓	✓			✓	✓		✓

ตารางที่ 18 วิเคราะห์เงื่อนไขการนำยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง
 สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานไปใช้ (ต่อ)

สถานศึกษา	ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน									
	การปรับกระบวนการทัศน์การศึกษา	การจัดการความรู้	การค้นพบ และใช้ประโยชน์จาก เครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ	การจัดทำเครือข่าย	การศึกษาเพื่อสร้าง เครือข่ายความร่วมมือ	การจัดการศึกษา พัฒนานักเรียนเพื่อนักเรียน	การเชื่อมประสานเครือข่ายภาคีรัฐ และหน่วยงานต่างประเทศ	การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลาง เครือข่ายความร่วมมือ	การสร้างเสริมพลังแกนนำ	การสื่อสารประชาสัมพันธ์
<p>คุณธรรมจริยธรรมอ่อนแอ ครูและพ่อแม่ไม่เป็นตัวแบบที่ดี โรงเรียนมีสื่อเทคโนโลยี แต่ใช้ได้ไม่เต็มศักยภาพ แต่มีหน่วยงานพร้อมเป็นเครือข่าย และใช้เป็นแหล่งเรียนรู้ได้ มีช่องทางการสื่อสาร มีศิษย์เก่าที่มีศักยภาพ และมีความพร้อมสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ชุมชนมีความพร้อม มีทัศนคติที่ดี และสนใจสนับสนุนโรงเรียน</p> <p>WT หน่วยงานที่เกี่ยวข้องขาดการวางแผนระยะยาว พระมีบทบาทน้อยในการปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้นักเรียน นโยบายการจัดการศึกษาไม่นิ่ง ขาดการกลั่นกรองเนื้อหาสาระในสื่อต่างๆและเข้าถึงง่าย ความสัมพันธ์ในสังคม ครอบครัวยุคใหม่ และชุมชนอ่อนแอ ห่างเหิน ขาดการสื่อสารและความร่วมมือ ค่านิยมความรุนแรงแฝงอยู่ในสื่อที่ปราศจากการกลั่นกรองมีมาก เข้าถึงได้ง่าย</p>										
<p>เครือข่ายความร่วมมือภายในสถานศึกษามีความพร้อมสูงกว่าภายนอก</p> <p>SO นักเรียนมีโอกาสได้พัฒนาในทางที่ถนัด มีบทบาทเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ และได้รับการอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะการเจรจา</p>	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	

ตารางที่ 18 วิเคราะห์เงื่อนไขการนำยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง
 สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานไปใช้ (ต่อ)

สถานศึกษา	ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน									
	การปรับกระบวนการทัศน์การจัดการ การศึกษา	การจัดการความรู้	การค้นพบ และใช้ประโยชน์จาก เครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ	การจัดการเครือข่าย	การศึกษาเพื่อสร้าง เครือข่ายความร่วมมือ	การจัดการศึกษา	พัฒนานักเรียนเพื่อนักเรียน	การเชื่อมประสานเครือข่ายภาคีรัฐ และหน่วยงานต่างประเทศ	การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลาง เครือข่ายความร่วมมือ	การสร้างเสริมพลังแกนนำ
<p>ใกล้เคียง กระบวนการยุติธรรมเชิง สมานฉันท์ ผู้บริหารมีวิสัยทัศน์ มุ่งค ความรู้ในโรงเรียนเพียงพอ มี ผู้เชี่ยวชาญพร้อมเป็นวิทยากรให้ ความรู้</p> <p>ST แต่มีนโยบายการจัดการศึกษาไม่ ต่อเนื่อง</p> <p>WO ผู้ปกครองและชุมชนขาดความ สนใจ ไม่มีส่วนร่วม หน่วยงานที่ เกี่ยวข้องขาดการวางแผนระยะยาว พระมีบทบาทน้อยในการปลูกฝัง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่ นักเรียน</p> <p>WT ผู้บริหารที่ขาดความเข้าใจ ครูใช้ องค์ความรู้ที่มีอย่างไม่เข้าใจ ไม่เป็นตัว แบบที่ดี การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม อ่อนแอ โรงเรียนใช้สื่อและเทคโนโลยี ได้ไม่เต็มศักยภาพผู้ปกครองส่วนใหญ่ ขาดการมีส่วนร่วม</p>										

จะเห็นได้ว่า โรงเรียนทุกแห่งควรเริ่มจากการนำ ยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการ
 ทัศน์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์การค้นพบ และใช้
 ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพและยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย ไปใช้เป็น
 อันดับแรก โดยวิเคราะห์หลักสูตร และเนื้อหาการเรียนการสอน โดยจัดในที่สุดที่สอดคล้องความ
 รุนแรงและเพิ่มเติมในประเด็นการสร้างความเห็นอกเห็นใจ คุณธรรมจริยธรรม การเรียนรู้ทักษะ

ทางสังคมและอารมณ์ (Social Emotional Learning: SEL) การมีสุนทรียในการดำเนินชีวิต และการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ลงไปในการจัดการเรียนการสอนปกติและการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ และทำความเข้าใจสภาพปัญหา ตลอดจนศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือของโรงเรียน และความสามารถในการเข้าถึงเครือข่ายในสภาพความเป็นจริงในบริบทที่ต่างกัน เพื่อให้รู้จักและเข้าใจถึงองค์ประกอบ ข้อจำกัด และศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่อย่างแท้จริง เพื่อช่วยในการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในเครือข่าย เช่น แกนนำ ผู้ประสานงาน และสมาชิกเครือข่าย และเลือกแนวทางการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เหมาะสม ทั้งนี้ต้องวิเคราะห์ความสามารถในการสร้างความสัมพันธ์ของแกนนำและผู้ประสานงานเครือข่ายประกอบกันด้วย ซึ่งจะส่งผลให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกิดความสำเร็จและมีความคุ้มค่า ทำได้โดยโรงเรียนจัดการประชุมหารือผู้เชี่ยวชาญเพื่อวิเคราะห์สาเหตุและทำความเข้าใจปัญหาที่เกิดขึ้น จัดประชุมผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องและผู้มีประสบการณ์ในพื้นที่ เพื่อพิจารณากำหนดองค์ประกอบ รูปแบบ และแนวทางการบริหารจัดการ องค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทและศักยภาพของเครือข่าย กำหนดและคัดเลือกเครือข่ายความร่วมมือ ที่มีศักยภาพและสมัครใจ ผูกโยงและรักษาเครือข่ายที่มีอยู่เดิม รวมทั้งสรรหาสมาชิกเครือข่ายใหม่ๆ ในส่วนที่ยังขาด และพิจารณาขอความร่วมมือ และการสนับสนุนในการดำเนินงานที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงในพื้นที่ จากนั้นสถานศึกษาจัดการประชุมเพื่อสร้างข้อตกลงและกำหนดบทบาทหน้าที่ในการเข้าร่วมเป็นเครือข่าย และสร้างความเข้าใจแนวทางการดำเนินงานให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งในลักษณะการประชุมรวมและการประชุมย่อยแต่ละเครือข่าย และจัดกิจกรรมพบปะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิกเครือข่ายที่เปิดกว้างให้หน่วยงานหรือบุคคลที่มีความพร้อมและมีศักยภาพเข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้สร้างความสัมพันธ์ให้สมาชิกรู้จักเครือข่ายอื่น และสนใจให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ อย่างสม่ำเสมอ

ในกรณีที่โรงเรียนที่มีความเข้าใจในสภาพปัญหา บริบทและศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือในสภาพจริงแล้ว การพิจารณาเลือกใช้ยุทธศาสตร์อันดับต่อไปทำได้โดยนำผลของการวิเคราะห์บริบทของพื้นที่และศักยภาพของเครือข่ายที่โรงเรียนมีอยู่ ได้แก่ หากโรงเรียนมีเครือข่ายความร่วมมือภายในสถานศึกษามีความพร้อมสูงกว่าภายนอก หรือตั้งอยู่ในบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่ค่อยดีนัก เช่น อยู่ในแหล่งชุมชนแออัด ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งความรู้ของครอบครัวนักเรียนค่อนข้างต่ำ ทำให้โรงเรียนมีข้อจำกัดในดึงให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจและขาดความรู้สึกร่วมกันของผู้ปกครองและชุมชน โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญในการคัดเลือกและให้ความรู้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนที่มีอยู่ให้มี

ความเข้มแข็งเป็นอันดับแรกควบคู่ไปกับความพยายามในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่สมาชิกเครือข่ายภายนอกโรงเรียนที่มีความพร้อมน้อยกว่า โดยเลือก 4 ยุทธศาสตร์ต่อไปนี้เป็นตัวนำ และใช้อีก 3 ยุทธศาสตร์เป็นยุทธศาสตร์เสริม ดังนี้

ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ โดยรวบรวม วิเคราะห์ จัดระบบความรู้ที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ให้ง่ายต่อการนำไปใช้ ลดความซ้ำซ้อน และมีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน **ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ** โดยจัดการศึกษาเพื่อให้ความรู้แก่เครือข่ายที่มีโดยการถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ที่จำเป็นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้แก่ นักเรียน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง **ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนา นักเรียนเพื่อนักเรียน** เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งมีบทบาทในการเป็นผู้ริเริ่มและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในฐานะแกนนำและสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน บนพื้นฐานความเข้าใจบริบทของปัญหาและการนำเสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง โดยจัดการศึกษาและกิจกรรมที่ส่งเสริมการแสดงความสามารถที่หลากหลายของนักเรียนให้ค้นพบและพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ มีทัศนคติที่ดีและยอมรับความสามารถที่แตกต่าง จัดอบรมให้ความรู้และฝึกทักษะการเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ให้แก่ผู้แทนนักเรียน เพื่อร่วมเป็นนักเจรจาไกล่เกลี่ยในและระหว่างสถานศึกษา ทำหน้าที่แกนนำเครือข่ายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม รวมทั้งจัดกิจกรรมและระบบส่งเสริมและจูงใจให้นักเรียนร่วมเป็นแกนนำเครือข่ายบนพื้นฐานความเข้าใจและยอมรับซึ่งกันและกัน เพิ่มโอกาสในการขยายเครือข่ายความร่วมมือออกไปทั้งในระดับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และระดับที่สูงขึ้นไป เช่น ระดับอุดมศึกษา และในการประกอบอาชีพต่อไป **และยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ** การสร้างและใช้แกนนำเครือข่ายความร่วมมืออย่างเต็มศักยภาพ ให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม และมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในเครือข่าย โดยการจัดกิจกรรมพบปะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างแกนนำในระดับต่างๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ รับรู้ปัญหาาร่วมกัน สร้างแนวร่วมในการดำเนินงาน และสร้างสัมพันธ์อันดีระหว่างแกนนำ และสมาชิกอื่นๆ ในเครือข่ายจัดระบบสนับสนุนแกนนำเครือข่าย เช่น การลดภาระงานด้านอื่นๆ สำหรับผู้บริหารการศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษาที่รับผิดชอบการดำเนินงาน จัดระบบการตอบแทน การรับรอง การสร้างแรงจูงใจ การให้รางวัล การประเมินคุณภาพที่สอดคล้องกับ ความก้าวหน้าในอนาคต เช่น การให้ใบรับรองและใบประกาศเกียรติคุณที่สามารถนำไปใช้ในการเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา สร้างและพัฒนาแกนนำเครือข่ายใหม่ๆ ที่มีศักยภาพและมีความ

พร้อมขึ้น เพื่อทดแทนการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดกับแกนนำเครือข่ายเดิม และใช้ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ และยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสนับสนุนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ในขณะที่โรงเรียนที่มีเครือข่ายความร่วมมือภายนอกสถานศึกษามีความพร้อมสูงกว่า ภายใน หรือโรงเรียนมีความพร้อม มีบริบทและศักยภาพของเครือข่ายและของโรงเรียนทั้งภายนอก และภายในโรงเรียนเอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนรอบนอก ที่มีความหลากหลายมีความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน และพร้อมให้ความช่วยเหลือ เพียงแต่ไม่ทราบว่ามีองค์ความรู้และกระบวนการที่เกี่ยวข้องใดบ้างและควรเลือกแนวทางการดำเนินงานแบบใดมาใช้ สามารถเลือกโดยใช้ 3 ยุทธศาสตร์ต่อไปนี้เป็นตัวนำ และใช้อีก 3 ยุทธศาสตร์เป็นยุทธศาสตร์เสริม ดังนี้

ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ มาดำเนินการเพื่อให้เกิดพลังและเอกภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันฐานข้อมูล องค์ความรู้ ทรัพยากร ประสบการณ์ และผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงาน โดยสถานศึกษาทำหน้าที่ประสานงานเครือข่ายต่างๆ จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวบรวมฐานข้อมูล เครือข่ายความร่วมมือกลางทั้งในระดับนโยบายและระดับสถานศึกษาหรือระดับปฏิบัติ เพื่อเชื่อมโยงการดำเนินงานระหว่างสมาชิกเครือข่าย และใช้เป็นแหล่งการเรียนรู้ได้ และอาจจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ ให้ทำหน้าที่ตามที่ **ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ** กำหนดไว้ เพื่อให้เกิดฐานข้อมูลกลางและคลังความรู้ ด้านการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ที่รวบรวมนโยบาย หน่วยงาน วิทยากร ผู้เชี่ยวชาญ สื่อ องค์ความรู้ ทรัพยากรและประสบการณ์ความสำเร็จ ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ให้เกิดพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา บูรณาการการดำเนินงาน และการติดตามผลเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และง่ายต่อการเข้าถึง โดยสถานศึกษาสามารถดำเนินการตามมาตรการ คือสถานศึกษาที่มีประสบการณ์ มหาวิทยาลัย และเขตพื้นที่การศึกษา ร่วมกันจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือระดับจังหวัด โดยให้สถานศึกษาเป็นแกนนำในการดำเนินงานในพื้นที่ สรรหาผู้เชี่ยวชาญและสมาชิกเครือข่ายที่มีประสบการณ์ มารับผิดชอบการดำเนินงาน จัดทำฐานข้อมูลเครือข่ายผู้เชี่ยวชาญ องค์ความรู้ และข้อมูลนักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่อยู่ในกลุ่มเสี่ยง รวมทั้งเปิดช่องทางการสื่อสารให้

เครือข่ายสามารถเข้าถึงและแบ่งปันข้อมูล ตลอดจนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านทางสื่อออนไลน์ที่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ได้ง่าย เช่น website และ facebook เป็นต้น ร่วมกับการใช้ **ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์** เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในวงกว้าง ที่มีเป้าหมายเพื่อการรณรงค์ให้เกิดความรู้ความตระหนัก ปฏิภาณพิสัยทัศนคติและคุณลักษณะที่ดี และสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่างๆ และเพื่อการสื่อสารประชาสัมพันธ์ รายงานความก้าวหน้า นำเสนอตัวอย่างและผลความสำเร็จในการดำเนินงานของการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน โดยสถานศึกษาสามารถดำเนินการโดยการสร้างและยกย่องตัวแบบ (Idol) ที่ได้รับการยอมรับ มีบทบาทและอิทธิพลต่อการปลูกฝังค่านิยม ทัศนคติ การสร้างพฤติกรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ของนักเรียนในด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การมีส่วนร่วมในสังคม เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีที่ประสบความสำเร็จ และก่อให้เกิดพฤติกรรมเลียนแบบในทางสร้างสรรค์ และใช้สื่อและเทคโนโลยีในสถานศึกษาเพื่อสื่อสาร ส่งข้อมูลข่าวสาร แลกเปลี่ยนข้อมูล ประชาสัมพันธ์ ร่วมกับศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือทั้งระดับชาติและระดับจังหวัด แกนนำเครือข่าย ผู้บริหาร และนักเรียน เช่น ป้ายประกาศ กล้องรับความคิดเห็น ป้ายนิเทศการ (post – it) เสี่ยงตามสาย สื่อสิ่งพิมพ์และแผ่นพับต่างๆ ควบคู่ไปกับการใช้ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนานักเรียนเพื่อนักเรียน และยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ เป็นยุทธศาสตร์เสริมในการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

จากการวิเคราะห์การทำยุทธศาสตร์ข้างต้นไปใช้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1) โรงเรียนที่มีเงื่อนไข ประกอบด้วย การมีเครือข่ายความร่วมมือภายในสถานศึกษามีความพร้อมสูงกว่าภายนอก ตั้งอยู่ในบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมไม่ค่อยดี เช่น ในแหล่งชุมชนแออัด ครอบครัวของนักเรียนไม่ค่อยมีความรู้ มีค่อนข้างต่ำ มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมไม่ดี ผู้ปกครองและชุมชนไม่ค่อยให้ความสำคัญและไม่ให้ความร่วมมือในการเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ควรใช้ยุทธศาสตร์ดังนี้

1.1) ยุทธศาสตร์ตั้งต้น ได้แก่ ยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์การค้นพบ และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ และยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย

1.2) ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์การศึกษา เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนานักเรียนเพื่อให้นักเรียน ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ

1.3) ยุทธศาสตร์เสริม ได้แก่ ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ และ ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์

2) โรงเรียนที่มีเงื่อนไข ประกอบด้วย มีเครือข่ายความร่วมมือภายนอกสถานศึกษามี ความพร้อมสูงกว่าภายใน มีบริบทและศักยภาพของเครือข่ายและของโรงเรียนทั้งภายนอกและ ภายในโรงเรียนเอื้อต่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐาน มีผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนรอบนอก ที่ มีความหลากหลายมีความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน และพร้อมให้ความช่วยเหลือ แต่ขาดความ ชัดเจนในการนำองค์ความรู้และกระบวนการที่เกี่ยวข้องมาใช้ ควรใช้ยุทธศาสตร์ดังนี้

2.1) ยุทธศาสตร์ตั้งต้น ได้แก่ ยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์การค้นพบ และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็ม ศักยภาพ และยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย

2.2) ยุทธศาสตร์หลัก ได้แก่ ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและ หน่วยงานต่างประเทศ ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ และ ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์

2.3) ยุทธศาสตร์เสริม ได้แก่ ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ ยุทธศาสตร์การศึกษา เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนานักเรียนเพื่อให้นักเรียน ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ

บทที่ 6

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) วิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ 2) ศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย และ 3) นำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย

ทั้งนี้ ผู้ศึกษาใช้การวิจัยเอกสารจากในและต่างประเทศ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา และเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบข้อมูล นอกจากนั้นผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิ ในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา การคุ้มครองและพัฒนาเด็กและเยาวชน และผู้ทรงคุณวุฒิที่เคยมีบทบาทร่วมเป็นเครือข่ายความร่วมมือในเรื่องที่เกี่ยวข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา โดยการเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งสิ้น 10 คน เพื่อให้ได้ข้อคิดเห็นและข้อมูลเกี่ยวกับ แนวคิด กระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ และสร้างข้อสรุปเพื่อสังเคราะห์และยก่างยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

ในการศึกษาภาคสนาม ผู้ศึกษาเลือกพื้นที่กรณีศึกษาโดยกำหนดเกณฑ์การเลือกสถานศึกษาเพื่อให้สามารถตอบสนองวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 2 ใน 3 เสนอชื่อและเห็นชอบการคัดเลือกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อเป็นพื้นที่ในการศึกษา จำนวน 4 แห่ง ประกอบด้วย

กรณีศึกษาที่ 1 โรงเรียน ก (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง)

กรณีศึกษาที่ 2 โรงเรียน ข (สถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตเมืองที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และอยู่ระหว่างการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหา)

กรณีศึกษาที่ 3 โรงเรียน ค (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองที่เคยประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียนในอดีต แต่ปัจจุบันมีกระบวนการแก้ปัญหาจนปัญหาลดลง)

กรณีศึกษาที่ 4 โรงเรียน ง (สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนอกเขตเมืองโรงเรียนที่ยังคงประสบปัญหาการใช้ความรุนแรงของนักเรียน และอยู่ระหว่างการพัฒนาระบบการแก้ไขปัญหา)

ในการศึกษาภาคสนามทั้ง 4 แห่ง ใช้การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - Participant Observation) การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth - Interview) โดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในการสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) แบบเจาะจงด้วยเทคนิควิธี snowball โดยให้ผู้เกี่ยวข้องเสนอชื่อผู้บริหารสถานศึกษา ครู ผู้แทนนักเรียน ผู้แทนชุมชน และผู้ที่มีอิทธิพลต่อการแสดงพฤติกรรมของนักเรียน โดยไม่กำหนดจำนวนผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ให้เป็นไปตามความสมัครใจ และในกรณีที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมีความขัดข้องในการเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแทนเพื่อศึกษาแนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจริงในสถานศึกษาที่เป็นกรณีศึกษาจำนวน 4 แห่ง เพื่อเป็นฐานข้อมูลสำหรับยกยฤษฎศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานต่อไป

จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลจากทั้ง 3 ส่วนมาวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และภาวะคุกคาม (SWOT Analysis) เพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานผู้วิจัยได้เสนอผลการศึกษาในครั้งนี้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบโดยจัดการสนทนากลุ่มผู้เชี่ยวชาญ 2 ครั้ง จำนวนทั้งสิ้น 17 ท่าน เป็นผู้ตรวจสอบปรับแก้ หรือให้คำแนะนำ เพื่อให้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ตอนที่ 1 สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ

ผลการวิเคราะห์แนวคิดและกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทยและต่างประเทศ ปรากฏผลดังนี้

- 1) ด้านการจัดรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ
- 2) ด้านองค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือ
- 3) ด้านวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

1) ด้านการจัดรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือ

จากผลการวิจัยเอกสารในและต่างประเทศ การสัมภาษณ์ และการศึกษากรณีศึกษา พบว่า เครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่มีการดำเนินงานในประเทศไทยและต่างประเทศ ใช้ 2 รูปแบบใหญ่ๆ คือ เครือข่ายความร่วมมือแนวราบ และเครือข่ายความร่วมมือแบบผสม ไม่มีเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่เป็นเครือข่ายแนวดิ่งเพียงอย่างเดียว โดยวิเคราะห์เครือข่ายความร่วมมือที่มีการดำเนินงาน ดังนี้

1.1) เครือข่ายความร่วมมือแนวราบ ประกอบด้วย

1.1.1) เครือข่ายแนวราบที่มีผู้บริหารเป็นแกนนำเครือข่าย จากผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน จากการเก็บข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ส่วนใหญ่ใช้เครือข่ายแนวราบที่มีผู้บริหารเป็นแกนนำเครือข่าย โดยผู้บริหารมีหน้าที่หลักในการจัดการเครือข่าย จัดกิจกรรมระหว่างเครือข่าย การกำกับติดตาม การดำเนินงานของเครือข่าย โดยการดำเนินงานเครือข่ายแนวราบที่มีผู้บริหารเป็นแกนนำมักเป็นการทำงานในลักษณะการต่อยอดจากเครือข่ายที่โรงเรียนมีอยู่เดิม และมีบทบาทในการเป็นแกนนำในการดำเนินงานต่างๆ ของโรงเรียนอยู่แล้ว (เป็นแกนนำโดยธรรมชาติ) ในขณะที่สมาชิกอื่นๆ ในเครือข่ายมีบทบาทในการมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อย ในการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือ รวมถึงการริเริ่มนำแนวคิดในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมใหม่ๆ มาใช้ในสถานศึกษา โดยผู้บริหารต้องให้การสร้างความสัมพันธ์กับเครือข่ายแบบคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม โดยใช้ความสัมพันธ์ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกัน เพื่อให้เกิด

พลังในการดำเนินงาน เช่น การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานของกรณีตัวอย่าง ก และ ข ในช่วงการก่อตัวของเครือข่ายและการรักษาเครือข่าย เป็นต้น

1.1.2) เครือข่ายแนวราบที่มีนักเรียนเป็นแกนนำเครือข่าย ผลการวิจัยเอกสารและการศึกษารกรณีศึกษา พบว่า การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาแบบเครือข่ายแนวราบที่มีนักเรียนเป็นแกนนำเครือข่าย จะปรากฏในโรงเรียนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนเข้ามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ในโรงเรียน ในขณะที่สมาชิกเครือข่ายอื่นๆ มีส่วนร่วมในการดำเนินการน้อยกว่า และทำหน้าที่เป็นเครือข่ายเสริมคอยสนับสนุนการดำเนินการของแกนนำ ซึ่งผลของการสร้างเครือข่ายแนวราบที่มีนักเรียนเป็นแกนนำเครือข่าย ทำให้โรงเรียนมีสมาชิกเข้าร่วมเป็นเครือข่ายที่เป็นนักเรียนและโรงเรียนใกล้เคียงมากยิ่งขึ้น แบ่งเบาภาระของครูในการจัดการความขัดแย้งลง และมีการจัดการความขัดแย้งบนพื้นฐานของความเข้าใจและการยอมรับซึ่งกันและกัน สถิติความรุนแรงและปัญหาการขาดสันติวัฒนธรรมต่างๆ ลดน้อยลง สร้างความภาคภูมิใจ เป็นตัวอย่างที่ดี และเพิ่มโอกาสในการขยายเครือข่ายออกไปในระดับมหาวิทยาลัย เช่น การสร้างเครือข่ายกรรมการใกล้เคียงในกรณีศึกษา ค ในช่วงการรักษาเครือข่ายการสร้างเครือข่ายเยาวชนเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม คาราวานเด็ก เป็นต้น โดยเครือข่ายแนวราบที่มีนักเรียนเป็นแกนนำเครือข่าย ใช้การสร้างความสัมพันธ์กับสมาชิกเครือข่ายอื่นๆ แบบคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกัน

1.1.3) เครือข่ายแนวราบที่มีผู้บริหารเป็นแกนนำเครือข่าย ปรากฏในผลการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า สถานศึกษามีการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต้นสังกัดแบบเครือข่ายแนวตั้ง โดย หน่วยงานต้นสังกัดมีความร่วมมือกับเขตพื้นที่การศึกษา และเขตพื้นที่การศึกษาสร้างความร่วมมือกับสถานศึกษาเป็นลำดับ ซึ่งใช้การสร้างความสัมพันธ์แบบคนสู่กลุ่มและกลุ่มสู่กลุ่มอย่างเป็นทางการ ประกอบกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนภายนอกแนวราบ โดยผู้บริหารซึ่งเป็นแกนนำใช้การสร้างความสัมพันธ์แบบคนสู่คน และคนสู่กลุ่ม ทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ เครือข่ายความร่วมมือในลักษณะนี้จะเกิดกับแกนนำเครือข่าย (ผู้บริหาร) ที่มีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ศักยภาพในการสร้างเครือข่าย ได้รับการยอมรับ มีความกระตือรือร้นและมีผลสำเร็จในการดำเนินงานสูงกว่าปกติ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัว แต่เครือข่ายในลักษณะนี้อาจรักษาเครือข่ายได้ยากในกรณีที่มีการเปลี่ยนผู้บริหาร เช่น ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในกรณีศึกษา ง ช่วงการรักษาเครือข่าย เป็นต้น

2) ด้านองค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือ

จากผลการวิจัยเอกสารในและต่างประเทศ การสัมภาษณ์ และการศึกษาคณะศึกษ พบว่า สถานศึกษา และหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องมักกล่าวถึงและกำหนดองค์ประกอบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ๆ โดยพิจารณาจากพื้นที่ในการปฏิบัติงานเป็นฐาน (Area – Based Network) แบ่งเป็น

2.1) เครือข่ายภายในสถานศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง

2.2) เครือข่ายภายนอกสถานศึกษา เช่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญ นักจิตวิทยา เป็นต้น

โดยมีข้อสังเกตที่ได้จากการสัมภาษณ์ พบว่า ในกรณีที่โรงเรียนมีเครือข่ายภายนอกที่มีศักยภาพแต่มีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อดำเนินการตามหลักสูตรกำหนดในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ทั้งในระดับการเสริมสร้างสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) และระดับการสร้างสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) ด้วยการให้เครือข่ายภายในสถานศึกษานับสนุนการจัดการเรียนการสอน จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนอยู่แล้ว แต่การดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ยังคงมีปัญหากการใช้ความรุนแรงของนักเรียน โรงเรียนจะใช้การส่งเสริมให้เครือข่ายความร่วมมือภายนอกสถานศึกษาเข้ามามีบทบาทในการเป็นเครือข่ายหลักหรือเครือข่ายนำ โดยมีเครือข่ายภายในสถานศึกษาซึ่งมีศักยภาพและความพร้อมน้อยกว่าเป็นเครือข่ายสนับสนุน (Outside – In Network) ในทางกลับกัน หากโรงเรียนอยู่ในบริบทของเครือข่ายภายนอกสถานศึกษาไม่มีศักยภาพ และความพร้อมเพียงพอ แต่โรงเรียนพอจะส่งเสริมให้นักเรียนและเครือข่ายภายในสถานศึกษาที่มีศักยภาพเป็นแกนนำเครือข่ายและรับผิดชอบการสร้างสันติวัฒนธรรมของโรงเรียนได้ โรงเรียนก็จะสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนก่อนแล้วจึงแสวงหาและขยายเครือข่ายออกสู่ภายนอกสถานศึกษาโดยมีสถานศึกษาเป็นฐาน (Inside – Out Network) โดยสร้างผู้เรียนให้เป็นแกนนำเครือข่ายความร่วมมือโดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเลือกจัดกิจกรรม เช่น การพัฒนาทักษะชีวิต การสร้างสันติวัฒนธรรม การสร้างเครือข่ายนักเจรจาไกล่เกลี่ย การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในโรงเรียน การจัดตั้งชมรมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ บอกเล่าประสบการณ์ การจัดกิจกรรมและพื้นที่สร้างสรรค์ต่างๆ ที่เหมาะสมกับนักเรียน โดยมีผู้บริหารและครูเป็นที่ปรึกษา เปิดโอกาสและพื้นที่ให้นักเรียนแสดงศักยภาพของตนที่แตกต่างกัน ให้ความรู้และฝึกทักษะในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นต้น

3) ด้านวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ

ผลการวิจัยเอกสารในและต่างประเทศ การสัมภาษณ์ และการศึกษากรณีศึกษา พบว่า ในการสร้างให้เครือข่ายความร่วมมือมีความเข้าใจ มีแนวทางในการดำเนินเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม เป็นไปในทิศทางเดียวกัน สมาชิกในเครือข่ายต้องมีการแลกเปลี่ยน และแบ่งปัน องค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมต่อไป

องค์ความรู้ เช่น คุณธรรมจริยธรรม การจัดการความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ย การป้องกันความรุนแรงและการรังแก กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทักษะชีวิต ฯลฯ

ทรัพยากร เช่น คู่มือและฐานข้อมูลเครือข่ายและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม สถานที่ และเวลาจัดกิจกรรม ระบบสนับสนุนต่างๆ เช่น ระบบการตอบแทนให้รางวัล การส่งเสริมให้ได้ ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น เป็นต้น วิทยากรในการให้ความรู้และผู้เชี่ยวชาญเพื่อเป็นที่ปรึกษาในการ ดำเนินงาน และการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาความรุนแรง และการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม งบประมาณในการจัดกิจกรรม เป็นต้น

กิจกรรม เช่น การอบรมให้ความรู้ ประชุมร่วมระหว่างสมาชิกเครือข่าย การประชุมชี้แจง เกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงาน การเปิดเวทีหรือพื้นที่และเวลาให้เด็กและเยาวชนได้แสดง ความสามารถ ตามความสนใจ เปิดโอกาสสมาชิกเครือข่ายได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ค่าย คุณธรรมจริยธรรม การศึกษาดูงาน การเปิดโรงเรียนให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน การจัด คาราวานเด็กโดยตั้งให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม และการรณรงค์และ ประชาสัมพันธ์ กิจกรรมการให้รางวัล ยกย่องเพื่อสร้างขวัญกำลังใจ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการ สร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานใน ประเทศไทย

ผลการศึกษาสภาพปัญหาและปัจจัยเงื่อนไขความสำเร็จในการสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย สรุปได้ดังนี้

2.1 สภาพปัญหา

2.2 ปัจจัยเงื่อนไข

2.2.1 ปัจจัยเงื่อนไขภายใน

- 1) แกนนำเครือข่าย
- 2) ความรู้ ความเข้าใจ และบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย
- 3) ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย

- 4) ช่องทางการสื่อสาร
- 5) ผู้ประสานงานเครือข่าย
- 6) ปัจจัยสนับสนุน

2.2.2 ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก

- 1) นโยบายและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1 สภาพปัญหา

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในประเทศไทย จำแนกเป็น สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา และสภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา ดังนี้

2.1.1 สภาพปัญหาภายในสถานศึกษา ประกอบด้วย

- 1) ด้านแกนนำเครือข่าย ได้แก่ ผู้บริหาร ซึ่งเป็นแกนนำตามธรรมชาติ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ในการดำเนินงานเป็นอันดับต้นๆ เนื่องจากเห็นเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่ยอมรับผิดชอบต่อปมขัดข้อเท็จจริง กลัวเสียชื่อเสียง และมองว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นเป็นเหตุสุดวิสัยและมีโอกาสเกิดขึ้นได้น้อย และเกิดจากสาเหตุนอกโรงเรียน ตัดสินใจเลือกใช้วิธีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ไม่เหมาะสมเพียงพอ ด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมตามปกติ ที่มีกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมและเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่อ่อนแอ โดยไม่ได้จริงจัง เน้นย้ำให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดความตระหนักและทราบถึงความสำคัญและเป้าหมายในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและบทบาทหน้าที่โดยทั่วกัน นอกจากนี้ยังขาดการส่งเสริมให้สร้างและถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ไปยังแกนนำเครือข่ายที่เป็นนักเรียน ทำให้การสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษา ไม่มีประสิทธิภาพและไม่ยั่งยืน

- 2) ด้านสมาชิกเครือข่าย มีสภาพปัญหาประกอบด้วย 2 ด้าน ดังนี้

2.1) ขาดความรู้ ความเข้าใจและการยอมรับ

สมาชิกเครือข่าย เช่น ครู ผู้ปกครอง กรรมการนักเรียน นักเรียน และศิษย์เก่าของโรงเรียนที่เป็นเครือข่ายตามโครงสร้างเดิมของโรงเรียนอยู่แล้ว ขาดความเข้าใจและการยอมรับเป้าหมายและแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและการเป็นเครือข่ายที่แท้จริง เข้าร่วมเป็นเครือข่ายแบบจำใจ สถานการณ์บังคับ เกิดความรู้สึกไม่ได้รับความเป็นธรรมและความชัดเจนในการจัดสรรทรัพยากร และการเผยแพร่ข่าวสาร และไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของตนใน

การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน แต่ทำหน้าที่และให้ความร่วมมือตามที่ได้รับมอบหมาย และเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่มีความร่วมมือกันแบบหลวมๆ

2.2) ขาดความสนใจและความร่วมมือ

2.2.1) สมาชิกเครือข่ายอย่างเป็นทางการตามโครงสร้างเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ และให้ความสำคัญ เช่น ผู้ปกครอง ไม่ให้ความสำคัญและความร่วมมือในการดำเนินงานของโรงเรียนเท่าที่ควร ในขณะที่เครือข่ายที่ไม่เป็นทางการ และให้การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนโดยสมัครใจ ในการช่วยสอดส่องเป็นหูเป็นตา ไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนและให้ความสำคัญในการสร้างช่องทางสื่อสารกับโรงเรียน เท่าที่ควร เช่น ชุมชนรอบนอก ร้านค้า หาบเร่ แผงลอย ห้างสรรพสินค้า รถประจำทาง และรวมทั้งนักเรียนในโรงเรียนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการสภานักเรียน

2.2.2) สมาชิกเครือข่ายไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น เพื่อเปิดโอกาสให้เครือข่ายได้มีโอกาสพบปะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทั้งในสวนกิจกรรมการประชุมปรึกษาหารือ การประชุมชี้แจง การอบรมให้ความรู้ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และกิจกรรมสังสรรค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ต่างๆ

2.2.3) สมาชิกเครือข่าย เช่น ครู และผู้ปกครอง ที่เป็นเครือข่ายตามโครงสร้างเดิมของโรงเรียน ขาดความเข้าใจในการนำองค์ความรู้ตามที่ระบุในหลักสูตร และระเบียบข้อบังคับต่างๆ ไปปฏิบัติ ไม่ทราบถึงบทบาทหน้าที่ที่แท้จริงของตนในการเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน และบทบาทการมีส่วนร่วมกับโรงเรียนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทำหน้าที่และให้ความร่วมมือตามที่ได้รับมอบหมาย และถึงแม้จะเป็นเครือข่ายความร่วมมือที่มีทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ แต่กลับมีความร่วมมือกันแบบหลวมๆ ไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางดำเนินงานร่วมกันอย่างแท้จริง

2.2.4) สมาชิกเครือข่ายที่มีสถานภาพทางสังคม การศึกษาและรายได้ดีบางส่วนมีความมั่นใจในตัวเองสูง ไม่เชื่อมั่นหรือยอมรับการขยายเครือข่ายไปสู่เครือข่ายความร่วมมือในชุมชนใหม่ๆ ภายนอก

3) ด้านกระบวนการภายในเครือข่าย เช่น

3.1) กระบวนการและกิจกรรมถ่ายทอดปลูกฝังคุณธรรม และการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่โรงเรียนจัดให้ทั้งการสร้างสันติภาพภายในและภายนอกอ่อนแอ ทำให้นักเรียนยังมีการทะเลาะวิวาทใช้ความรุนแรง ไม่รู้สึกถึงความรุนแรงของตนเองและไม่เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน

3.2) วิธีการทำงานของแกนนำและสมาชิกเครือข่ายในการแสวงหาและประชาสัมพันธ์เพื่อชักชวนและกระตุ้นให้บุคคลและองค์กรที่มีศักยภาพเข้าร่วมเป็นสมาชิกเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยมีสถานศึกษาเป็นฐาน ไม่มีลักษณะเป็นเชิงรุก ขาดผู้ประสานงานเครือข่ายที่มีศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในการจูงใจให้เครือข่ายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่เป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และศิษย์เก่าที่มีความพร้อมเข้าร่วมเครือข่าย โดยไม่รอให้บุคคลและหน่วยงานเป็นฝ่ายเสนอตัวเข้าร่วมเครือข่ายเอง

3.3) แกนนำและสมาชิกในเครือข่ายในสถานศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และนักเรียนไม่ได้ให้ความสำคัญ หยิบยกเอาเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นจริงมาเรียนรู้ร่วมกัน มองว่าปัญหาความรุนแรงที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเป็นเรื่องเล็กน้อย ไม่รุนแรง และยังคงใช้มาตรการป้องกันที่ให้ความสำคัญกับการให้ครูสอดส่องตรวจตราการพกพาอาวุธของนักเรียน และใช้การจัดการเรียนการสอนปกติและกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่างๆ เพื่อปลูกฝังลักษณะที่พึงประสงค์ให้แก่นักเรียนแบบเดิม

3.4) การดำเนินงานตามขั้นตอนการลงโทษไม่เด็ดขาด นักเรียนที่มีปัญหาความรุนแรงไม่รับรู้ต่อผลเสียของการถูกทำโทษตามระเบียบการลงโทษที่โรงเรียนมี ในขณะเดียวกันก็ไม่สนใจและไม่เข้าใจถึงผลดีของการปฏิบัติตนตามกฎระเบียบของโรงเรียนและขาดแรงจูงใจในการมาโรงเรียนและร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโรงเรียนและกิจกรรมร่วมกับชุมชน และไม่เข้าใจและไม่สนใจต่อผลของการลงโทษที่ได้รับ ในทุกกรณี

2.1.2 สภาพปัญหาภายนอกสถานศึกษา ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ

1) หน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1) มีการจัดทำนโยบายการจัดการศึกษาไม่ชัดเจน เปลี่ยนและเพิ่มประเด็นบ่อย ไม่เอื้อและเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา การพัฒนาครู และการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนของโรงเรียน และไม่ให้การสนับสนุนทรัพยากรที่สอดคล้องกับความต้องการของโรงเรียน

1.2) มีนโยบายการจัดการศึกษาและเกณฑ์การประเมินคุณภาพโรงเรียน ที่ไม่สัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ไม่มีการกำหนดตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ ที่ให้ความสำคัญหรือแสดงให้เห็นถึงการพัฒนานักเรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต หรือความสำคัญของบทบาทของโรงเรียนและเครือข่ายในการเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม นอกจากนั้นไม่ประเมินและพิจารณาการให้ความช่วยเหลือโรงเรียนตามสภาพจริง ไม่ได้นำผลการประเมินคุณภาพมาใช้ในการส่งเสริมสนับสนุนโรงเรียนเพื่อแก้ปัญหาที่มี ทำให้โรงเรียนมุ่ง

พัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องตามเกณฑ์ประเมิน ละเอียดการสร้างสันติวัฒนธรรมที่ไม่ได้ระบุไว้ในเกณฑ์ประเมินคุณภาพต่างๆ ส่งผลให้การจัดการเรียนการสอนคุณธรรมและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมอ่อนแอ นักเรียนยังคงมีปัญหากการใช้ความรุนแรงเป็นระยะ

1.3) มีการให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน แต่ขาดการทำงานแบบบูรณาการทำให้มีลักษณะการทำงานเป็นแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำ และผลสำเร็จที่ได้จากการดำเนินงานไม่เกิดผลกระทบในภาพรวม

1.4) ระเบียบ มาตรการ การลงโทษในส่วนที่ผ่อนปรนให้นักเรียนที่กระทำผิดมากเกินไป ทำให้นักเรียนไม่รับรู้และเรียนรู้ผลของการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

2) สภาพสังคม เช่น พื้นที่และชุมชนรอบนอกของสถานศึกษา มีความแตกต่างและหลากหลายเชิงกายภาพมาก ทั้งแหล่งเสื่อมโทรม ร้านเกม คิวรถรับจ้างและที่รกร้าง ในขณะที่มีห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่และตลาด ซึ่งดึงดูดความสนใจของนักเรียนให้ออกนอกโรงเรียนและเป็นแหล่งก่อความรุนแรงได้ง่าย ปัญหาสังคมภายนอกเข้าถึงได้ง่าย มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมของนักเรียนมากกว่าการจัดการศึกษา การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตลอดจนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมภายในโรงเรียน สังคมภายนอกตีตราเด็กและโรงเรียนตามการรับรู้ในอดีต และค่านิยมการใช้ความรุนแรงของนักเรียนที่เกิดจากการเลียนแบบจากประสบการณ์ที่พบในสังคม

2.2 ปัจจัยเงื่อนไข

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลถึงการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ประกอบด้วย 2 ส่วนคือ ปัจจัยเงื่อนไขภายในสถานศึกษา และปัจจัยเงื่อนไขภายนอกสถานศึกษา ดังนี้

2.2.3 ปัจจัยเงื่อนไขภายใน ประกอบด้วย

1) แกนนำเครือข่าย วิสัยทัศน์ ความคิดริเริ่มมีการตัดสินใจเด็ดขาด ได้รับการยอมรับ ความตั้งใจและจริงจัง มีความเปิดกว้างทางความคิด เปิดโอกาสให้สมาชิกเครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่ชัดเจน ไม่เผด็จการ รับฟังความคิดเห็น มีทักษะในการสื่อสาร มีความเข้าใจ มีความสัมพันธ์ และมีทัศนคติที่ดีกับเครือข่ายและต่อการทำงาน มีกิจกรรมร่วมและการติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนมีการจัดกิจกรรมสร้างความสัมพันธ์และเรียนรู้ความชำนาญของสมาชิกเครือข่ายอย่างสม่ำเสมอ และมีแนวทางและลำดับขั้นตอนในการปฏิบัติและการบริหารจัดการงบประมาณชัดเจนโปร่งใส และสามารถชี้แจงทำความเข้าใจ

เข้าใจ รายงานผลการดำเนินการแก่สมาชิกอื่นๆ ของเครือข่ายเป็นระยะ รู้จักหิบบกปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นบทเรียน และโอกาสในการเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจและเตรียมการป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นซ้ำอีก และไม่ปล่อยผ่านเรื่องราวเล็กน้อยที่เป็นสัญญาณเตือนถึงความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นอีก รู้จักสร้างการบรรยายภาคที่ดีในโรงเรียนและเอื้อต่อการเรียนรู้ และสามารถเป็นต้นแบบ (Idol) ให้แก่สมาชิกเครือข่ายอื่นๆ ได้ รวมทั้งส่งเสริมและเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นแกนนำเครือข่าย เป็นต้น

2) ความรู้ ความเข้าใจ และบทบาทการมีส่วนร่วมของสมาชิกเครือข่าย

สมาชิกเครือข่ายต้องรับรู้ถึงปัญหา มีความเข้าใจ มีมุมมองหรือวิสัยทัศน์ มีส่วนร่วม และยอมรับซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจและมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายและแนวทางการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานตรงกัน และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดและร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่โรงเรียนและสมาชิกเครือข่ายต่างๆ จัดขึ้น ด้วยจริงใจ และมีส่วนร่วมรับผิดชอบถึงความสำเร็จ ความล้มเหลวและการวิพากษ์วิจารณ์ ที่อาจเกิดขึ้น ได้ รวมทั้งมีส่วนในการปลูกฝังวิชาความรู้และคุณธรรมหรือการจัดการเรียนการสอนให้แก่นักเรียน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีความรู้สึกมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียในการดำเนินงานเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมร่วมกับโรงเรียน ไม่เป็นเพียงฝ่ายรับมอบหมายหน้าที่อย่างเดียว และเชื่อมั่นในการดำเนินงานและสนับสนุนการดำเนินงานของเครือข่ายอย่างจริงใจ เป็นต้น

3) ความสัมพันธ์ภายในเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ต้องให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่าย จากผลการวิจัยพบว่า ในการดำเนินงานที่สมาชิกเครือข่ายที่มีทัศนคติที่ดี และมีการยอมรับซึ่งกันและกัน มีโอกาสได้รับรู้ ตัดสินใจ และร่วมกิจกรรมกันเป็นระยะ โดยมีลักษณะการร่วมเป็นเครือข่ายแนวราบ และมีการสร้างและเชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบหลากหลายทั้งแบบคนสู่คน คนสู่กลุ่ม และกลุ่มสู่กลุ่ม จะมีการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง และต่อเนื่อง บนพื้นฐานความเข้าใจ ในบางกรณีการมีความสัมพันธ์แบบคนสู่คนระหว่างแกนนำเครือข่ายกับสมาชิกเครือข่าย (ผู้บริหารกับชุมชน) เช่น ในกรณีศึกษา ง ในช่วงการก่อตัวเป็นจุดเริ่มต้นในการทำให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือขึ้นได้ ในขณะที่กรณีศึกษา ข ในช่วงการรักษาเครือข่ายการใช้ความสัมพันธ์แบบคนสู่กลุ่ม ของชุมชนกับโรงเรียน (มอเตอร์ไซค์รับจ้างกับฝ่ายปกครองของโรงเรียน) ทำให้เครือข่ายมีการทำงานร่วมกันอย่างไม่เป็นทางการและเกิดเครือข่ายความร่วมมือแบบใหม่ๆ เช่นเดียวกันกรณีศึกษา ก ในช่วงการก่อตัวของเครือข่ายที่ต้องใช้ความสัมพันธ์แบบกลุ่มสู่กลุ่ม เพื่อให้เกิดพลังและอำนาจในการต่อรองและดำเนินการตามที่ตั้งไว้ เป็นต้น ดังนั้นการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน นอกจากต้องสร้างให้เครือข่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานใน

ส่วนความรับผิดชอบของตนแล้วอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายเพื่อให้เครือข่ายความร่วมมือดังกล่าวมีการทำงานบนพื้นฐานความเข้าใจและมีการรวมเครือข่ายที่แน่นแฟ้นขึ้น

4) ช่องทางการสื่อสาร

การมีช่องทางการสื่อสารระหว่างเครือข่ายทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการกับโรงเรียน ทำให้เครือข่ายและโรงเรียนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ตรงกันและทันต่อเหตุการณ์ และดึงผู้ที่มีศรัทธาใจร่วมเป็นเครือข่ายใหม่ๆ ที่มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างต่อเนื่อง

5) ผู้ประสานงานเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ต้องมีผู้ประสานงานเครือข่าย ที่มีความเข้าใจ กระตือรือร้นและได้รับการยอมรับสมาชิกที่สามารถเชื่อมเครือข่ายต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำหน้าที่ผู้ประสานเครือข่ายอื่นๆ เพื่อขอความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรม หรือการสนับสนุนในการจัดกิจกรรมต่างๆ และติดตามการดำเนินงานได้อย่างเข้มแข็ง เช่น ครู สारวดีนักเรียน ฯลฯ เพื่อให้เกิดการทำงานที่ส่งเสริมสนับสนุนซึ่งกันและกันในเครือข่าย มีการแสวงหาคำปรึกษาความรู้ทรัพยากร และสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือใหม่ๆ ทำให้มีการขยายเครือข่ายได้กว้างขึ้น

2.2.4 ปัจจัยเงื่อนไขภายนอก

1) นโยบายและการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

1.1) การกำหนดนโยบาย หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานในการประเมินคุณภาพโรงเรียน ต้องมีข้อกำหนดในนโยบายการดำเนินงานที่ให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และกำหนดให้การพัฒนาคุณภาพผู้เรียนในด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม และความร่วมมือของเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม เป็นตัวบ่งชี้หนึ่งในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียน และทบทวนแนวทางการประเมินคุณภาพสถานศึกษาให้สอดคล้องกับการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนในสถานการณ์จริง ต้องกำหนดให้โรงเรียนให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และเพิ่มการพิจารณาถึงโทษนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีการซ้ำชั้นได้

1.2) มีการทำงานแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน ได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงยุติธรรม สถาบัน

พระปกเกล้า สถาบันอุดมศึกษา องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ฯลฯ ต้องทำงานแบบบูรณาการ ร่วมกันในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ที่มีการกำหนดแนวทางและขั้นตอนการดำเนินงานร่วมกันที่ชัดเจน ด้วยการ เข้าร่วมเป็นเครือข่าย หรือจัดตั้งศูนย์หรือผู้รับผิดชอบประสานงานกลางให้มีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันและ มีการติดตามการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

1.3) มีการกำหนดระบบสนับสนุน เช่น การจัดตั้งเจ้าภาพหลัก และฐานข้อมูล เกี่ยวกับเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน แนวทาง กระบวนการ และบทเรียนความสำเร็จในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่หน่วยงานต่างๆ ดำเนินงาน ที่สามารถสนับสนุนด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมให้แก่สถานศึกษาและหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องเพื่อขยายเครือข่ายต่อไป และมีการออกกฎหมายและข้อกำหนดอื่นๆที่เอื้อและร่วม รับผิดชอบต่อการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม โดยมีการติดตามผลที่เป็นรูปธรรม เช่น กฎหมายการ ควบคุมสื่อ เป็นต้น

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 นำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์เอกสารต่างประเทศ 5 ประเทศ และในประเทศ 10 หน่วยงาน การ สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ด้านการจัดทำนโยบายการศึกษาระดับชาติ ด้านการสร้าง เครือข่ายความร่วมมือ ด้านการแก้ปัญหาเด็กและเยาวชนและการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม รวม ทั้งสิ้น 10 คน และการศึกษาภาคสนามจากกรณีศึกษา จำนวน 4 แห่ง มาสรุปประเด็น วิเคราะห์ SWOT และยกวางยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้ สถานศึกษาเป็นฐาน แล้วนำ (ร่าง) ยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติ วัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เสนอในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ได้ ผลการวิจัยเป็นยุทธศาสตร์ จำนวน 10 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

3.1 ยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการทัศน์การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้าง สันติวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการวิเคราะห์และทบทวนการจัดการศึกษาที่มีอยู่เดิม และปรับ กระบวนทัศน์ในการจัดการศึกษาโดยปรับเปลี่ยนจากการจัดการศึกษาที่พัฒนาในเชิงวิชาการ ที่เน้นเพิ่มสมรรถนะในการแข่งขัน สร้างความเป็นอื่น ไปสู่การจัดการศึกษาที่เสริมสร้างให้นักเรียน มีสันติวัฒนธรรม สามารถเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมได้

3.2 ยุทธศาสตร์การจัดการความรู้ เพื่อรวบรวม วิเคราะห์ และจัดระบบความรู้ในการ เสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ที่ส่งผลถึงนำความรู้ไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้สามารถบรรลุ

เป้าหมายในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เกิดการพัฒนากระบวนการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้มีคุณภาพและมีผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืน และพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้มีสันติวัฒนธรรม

3.3 ยุทธศาสตร์การค้นพบ และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพ เพื่อให้สมาชิกเครือข่ายและผู้เกี่ยวข้องทำความเข้าใจสภาพปัญหา และศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือ และสามารถเข้าถึงเครือข่ายในสภาพความเป็นจริงซึ่งจะแตกต่างกันออกไปในบริบทที่ต่างกัน การรู้จักและเข้าใจถึงองค์ประกอบ ข้อจำกัด และศักยภาพของเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่อย่างแท้จริงจะช่วยให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเกิดความสำเร็จและคุ้มค่า

3.4 ยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่าย เพื่อให้เกิดการสร้างข้อตกลง มอบหมายความรับผิดชอบ บทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ ให้เกิดการใช้และแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมร่วมกันที่เหมาะสมและเกิดประสิทธิภาพสูงสุด

3.5 ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ คัดเลือกองค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรมที่เหมาะสมกับบริบทสังคม และศักยภาพของเครือข่าย การจัดการศึกษาเพื่อถ่ายทอดประสบการณ์และการเรียนรู้ที่จำเป็นในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้แก่ นักเรียน ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ที่มีเป้าหมายเดียวกันเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียน

3.6 ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาพัฒนานักเรียนเพื่อนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนสามารถค้นพบ และพัฒนาศักยภาพของตนเอง มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเจรจาไกล่เกลี่ย และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งมีบทบาทในการเป็นผู้ริเริ่ม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งในฐานะแกนนำและสมาชิกเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง เป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน บนพื้นฐานความเข้าใจบริบทของปัญหาและการนำเสนอแนวคิดเพื่อแก้ปัญหาที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3.7 ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ เกิดพลังและเอกภาพในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แบ่งปันฐานข้อมูล องค์ความรู้ ทรัพยากร ประสบการณ์ และผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงาน

3.8 ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้เกิดศูนย์กลางการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่มีอย่างหลากหลาย ช่วยให้เกิดพัฒนาบุคลากรในสถานศึกษา การบูรณาการแนวทางการดำเนินงาน และการติดตามผล ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เกิดฐานข้อมูลกลางและคลัง

ความรู้ด้านการสร้างเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมที่ง่ายต่อการเข้าถึง ลดความซ้ำซ้อน และเป็นประโยชน์ต่อสถานศึกษาและผู้สนใจ

3.9 ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ เพื่อสร้างและพัฒนาแกนนำเครือข่ายซึ่งมีบทบาทสำคัญที่สุดในการสร้างให้เครือข่ายเกิดขึ้นและมีการรวมตัวกันได้ ใช้แกนนำเครือข่ายความร่วมมือที่มีความรู้ความเข้าใจ ยอมรับ มีความตระหนัก และมีความกระตือรือร้น อย่างเต็มศักยภาพ ทำให้เกิดความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรม ประสพผลสำเร็จ และมีความสัมพันธ์ที่ดีภายในเครือข่าย

3.10 ยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจในวงกว้าง ทั้งเพื่อการรณรงค์ ให้เกิดความรู้ความตระหนัก ปลูกฝังทัศนคติและคุณลักษณะที่ดี และสร้างความร่วมมือระหว่างเครือข่ายต่างๆ และเพื่อการรายงานความก้าวหน้า นำเสนอตัวอย่างและผลความสำเร็จในการดำเนินงาน

การนำยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานไปใช้ หน่วยงานในระดับนโยบาย สามารถนำยุทธศาสตร์ทั้ง 10 ข้างต้นไปปรับใช้ได้ทั้งหมด แต่สำหรับระดับปฏิบัติหรือระดับสถานศึกษาไม่จำเป็นต้องนำทั้ง 10 ยุทธศาสตร์ไปใช้ทั้งหมด โดยอาจเลือกใช้บางยุทธศาสตร์ หรือใช้บางยุทธศาสตร์นำและใช้ยุทธศาสตร์ที่เหลือเป็นยุทธศาสตร์เสริม แต่อย่างไรก็ดีสถานศึกษาจำเป็นต้องวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบทของพื้นที่ และศักยภาพของเครือข่ายของโรงเรียนก่อน เพื่อเลือกนำยุทธศาสตร์ต่างๆ ไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนและสามารถนำยุทธศาสตร์ทั้ง 10 นี้ไปใช้ได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยยุทธศาสตร์การปรับกระบวนการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ยุทธศาสตร์การค้นพบ และใช้ประโยชน์จากเครือข่ายอย่างเต็มศักยภาพและยุทธศาสตร์การจัดการเครือข่ายนั้น สถานศึกษาที่มีบริบทต่างกันสามารถนำไปใช้เป็นยุทธศาสตร์ตั้งต้นได้ทุกแห่ง

ในกรณีที่โรงเรียนตั้งอยู่ในบริบทสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มีความเสี่ยงในการก่อความรุนแรง เช่น อยู่ในแหล่งชุมชนแออัด ฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมรวมทั้งความรู้ของครอบครัวนักเรียนค่อนข้างต่ำ ทำให้โรงเรียนมีข้อจำกัดในดึงให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามาเป็นเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เนื่องจากการขาดความรู้ความเข้าใจและขาดความรู้สึกร่วมกันของผู้ปกครองและชุมชน โรงเรียนจะต้องให้ความสำคัญในการคัดเลือกและให้ความรู้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือภายในโรงเรียนที่มีอยู่ให้มีความเข้มแข็งเป็นอันดับแรกควบคู่ไปกับการพยายามในการสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่สมาชิกเครือข่ายภายนอกโรงเรียนที่มีความพร้อมน้อยกว่า โดยเลือก 3 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ **ยุทธศาสตร์การศึกษา**

เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษานักเรียนเพื่อนักเรียน และยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ เป็นยุทธศาสตร์นำและใช้ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสานเครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ และยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เป็นยุทธศาสตร์เสริม

ในขณะที่โรงเรียนมีความพร้อม มีบริบทและศักยภาพของเครือข่ายและของโรงเรียนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนเพื่อการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน มีผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนรอบนอกที่มีความหลากหลายมีความสัมพันธ์อันดีกับโรงเรียน และพร้อมให้ความช่วยเหลือ เพียงแต่ไม่ทราบว่ามีองค์ความรู้และกระบวนการที่เกี่ยวข้องใดบ้างและควรเลือกแนวทางการดำเนินงานแบบใดมาใช้ สามารถเลือกใช้ยุทธศาสตร์การเชื่อมประสาน เครือข่ายภาครัฐและหน่วยงานต่างประเทศ ยุทธศาสตร์การจัดตั้งศูนย์ประสานงานกลางเครือข่ายความร่วมมือ และยุทธศาสตร์การสื่อสาร ประชาสัมพันธ์ เป็นยุทธศาสตร์นำ และใช้ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ยุทธศาสตร์การจัดการศึกษานักเรียนเพื่อนักเรียน และยุทธศาสตร์การสร้างเสริมพลังแกนนำ เป็นยุทธศาสตร์เสริม

ตอนที่ 2 อภิปรายผลการวิจัย

ข้อค้นพบจากการวิจัยเพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานสำหรับประเทศไทย อภิปรายได้ตามหัวข้อต่อไปนี้

2.1 การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม

การดำเนินงานเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในสถานศึกษาเพื่อสร้างผู้เรียนที่มีสันติภาพทั้งสันติภาพภายใน (Intrapersonal Peace หรือ Inner Peace) ให้เป็นบุคคลที่ไม่เฝ้าหาความรุนแรง มีจิตใจสงบสุข (Peace of Mind) หรือเป็นคนดีมีคุณธรรม อาทิ รู้จักดำเนินชีวิตอย่างมีคุณธรรมตามหลักคำสอนของศาสนา รู้จักและเข้าใจตนเอง อดทนอดกลั้น ตระหนักและยอมรับความแตกต่าง รู้และเข้าใจในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น รักความเท่าเทียมและความยุติธรรม ฯลฯ และมีสันติภาพภายนอก (Interpersonal Peace) คือเป็นบุคคลไม่มีความขัดแย้งกัน ไม่ใช้ความรุนแรงในการดำเนินชีวิต อาทิ การมีทักษะในการสื่อสารและจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่นด้วยหลักสันติภาพ มีความเอื้ออาทรและความร่วมมือต่อกัน ฯลฯ ควบคู่กันไป โดยมี

เป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนฯ รู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) มีการดำเนินงานมาเป็นเวลายาวนาน โดยในปัจจุบันปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ.2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542) ที่กล่าวว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข เปิดโอกาสให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา” และในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ในส่วนของหลักสูตรสถานศึกษา และการศึกษาวิจัยของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากมาย โดยการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานนั้นสอดแทรกอยู่ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระต่างๆ เช่น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การปลูกฝังคุณลักษณะที่พึงประสงค์ การฝึกการทำงานเป็นทีม และการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่างๆ เป็นต้น

แต่ผลการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมด้วยการจัดการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมเสริมให้แก่ผู้เรียนดังที่ได้กล่าวมา กลับยังไม่สามารถสร้างผู้เรียนที่มีสันติวัฒนธรรม และสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ และได้ผลดีเท่าที่ควร และนับวันยังคงมีภาพการใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาทของนักเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นระยะและมากขึ้นเรื่อยๆ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าปัญหา ใน 2 ส่วน คือ การตีความพฤติกรรมการใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท และการต้องการการยอมรับ การสร้าง Me ที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbol) ของนักเรียน และแนวทางการดำเนินงานที่ผ่านมาซึ่งเป็นการตีความสัญลักษณ์ของสันติวัฒนธรรมยังไม่ตรงกันซึ่งจอร์จ เฮอร์เบิร์ต มัด (วารุณี ภูริสินสิทธิ์ , 2535) กล่าวว่า สัญลักษณ์ร่วม (Common Symbols) เป็นวิธีเดียวที่มนุษย์จะปฏิสัมพันธ์กันได้ ดังนั้นสมาชิกจึงต้องรู้จักความหมายของสัญลักษณ์ที่ไปสัมพันธ์กับผู้อื่น ที่ทำให้ทราบความหมายและความตั้งใจของผู้อื่น และสามารถตอบสนองการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างดี รวมทั้งสิ่งที่แต่ละคนอยากจะบอกคนอื่น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งกระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงอื่นๆ ได้มีความพยายามทำความเข้าใจพฤติกรรมเด็กและศึกษาวิจัย ค้นหาแนวทางในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นกระบวนการขัดเกลา (Socialization) อย่างต่อเนื่องเพื่อให้มีเนื้อหาสาระ และกระบวนการสร้างผู้เรียนให้อยู่ร่วมกันสอดคล้องและเท่าทันต่อสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ เช่น มีการพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนเพื่อช่วยสนับสนุนระบบการจัดการเรียนการสอน (วิชาการ) และระบบกิจกรรม (กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน) ในโรงเรียน เพื่อให้โรงเรียนสามารถติดตาม ป้องกัน และแก้ปัญหาด้านพฤติกรรมของนักเรียน โดยดึงให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนให้เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วม มีกิจกรรมย่อย เช่น การคัดกรองนักเรียน การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนา การป้องกันและแก้ไขปัญหา และการส่งต่อ

เป็นต้น มีการจัดทำหลักสูตรการพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อพัฒนาเป็นภูมิคุ้มกันชีวิตให้แก่เด็กและเยาวชนในสภาพปัจจุบันและอนาคต ที่มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การตระหนักรู้และเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่น การคิดวิเคราะห์ ตัดสินใจและแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ การจัดการกับอารมณ์และความเครียด และการสร้างสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น รวมทั้งมีการอบรมและสร้างนักเจรจาไกล่เกลี่ย และใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มีการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรเพื่อให้นักเรียนมีเวทีและพื้นที่สร้างสรรค์ในการแสดงออกและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่มากขึ้น และส่งเสริมให้นักเรียนเข้ามา มีบทบาทและมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมภายในโรงเรียนและร่วมกับชุมชนภายนอกมากยิ่งขึ้น เป็นต้น ซึ่งผลของการดำเนินงานในการนำร่องโครงการและและการนำหลักสูตรและแนวคิดต่างๆ ไปใช้โดยมีโรงเรียนร่วมดำเนินงานประสบผลสำเร็จอย่างดี

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การสร้างคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการฝึกการทำงานเป็นทีม ที่เป็นการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในอดีต การนำแนวคิดและวิธีการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่ผู้เรียนที่ผ่านการศึกษาวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ไม่สามารถนำไปใช้และเกิดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานในทุกพื้นที่ซึ่งมีบริบทต่างกัน การปลูกฝังด้วยการให้ความรู้ ฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติเพื่อการป้องกันหรือเป็นภูมิคุ้มกันเพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอ การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่ผู้เรียนจำเป็นต้องทำให้เกิดทั้ง 3 การป้องกัน การแก้ไข และการเยียวยาฟื้นฟูโดยมีรายละเอียด ดังนี้

กระบวนการป้องกัน เช่น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมโดยการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งรวมถึงการนิมนต์พระมาสอนในโรงเรียน การพัฒนาทักษะชีวิตใช้ในการจัดกิจกรรมโฮมรูมแนะแนว การให้ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของความขัดแย้ง การเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยการอบรมและฝึกทักษะให้แก่ผู้เรียน การใช้หลักสูตรป้องกัน การรังแกที่มีการจัดทำคู่มือการจัดการห้องเรียนและการสร้างวินัยเชิงบวกเพื่อนำไปใช้แทนการลงโทษ การสร้างเวทีและพื้นที่สร้างสรรค์เพื่อให้นักเรียนได้แสดงออกในทางที่เหมาะสม เช่น คาราวานเด็ก เครือข่ายเยาวชนเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม เครือข่ายโรงเรียนปลอดความรุนแรง เป็นต้น กระบวนการแก้ไข เช่น การให้ผู้ผ่านการอบรม (ผู้บริหาร ครู นักเรียน กรรมการนักเรียน สารวัตรนักเรียน) เป็นผู้เข้าดำเนินการเจรจาไกล่เกลี่ย การใช้ระบบดูแลช่วยเหลือเพื่อการแก้ไขปัญหาผู้เรียนร่วมกันระหว่างนักจิตวิทยา ผู้ปกครอง และครู การจัดโครงการที่ปรึกษาต่างๆ เพื่อนที่ปรึกษา และการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยตรงเป็นผู้เข้าดำเนินการแก้ไขปัญหา ฯลฯ

กระบวนการเยียวยาฟื้นฟู เช่น การปรับพฤติกรรมโดยนักจิตวิทยา การจัดระบบการส่งต่อ การให้นักเรียนบำเพ็ญประโยชน์เพื่อส่วนรวมร่วมกันหลังการเจรจาไกล่เกลี่ยในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการจัดกิจกรรมให้นักเรียนสำนึกผิดในการกระทำของตนและเปิดโอกาสให้ทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น และแสดงความสามารถที่แตกต่างกันและสร้างสรรค์ เป็นต้น

ทั้งนี้ การนำแนวคิดที่เกี่ยวข้องข้องในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนข้างต้นให้บรรลุผล โรงเรียนจำเป็นต้องวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่ายที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น ในกรณีที่เป็นกรณีดำเนินการตามหลักสูตรและหน่วยงานต้นสังกัดติดตามและกำกับให้โรงเรียนต้องดำเนินการ เช่น การนิมนต์พระเข้ามาสอนพุทธศาสนาในโรงเรียน หากโรงเรียนต้องทำความเข้าใจบริบทรอบๆ โรงเรียนในการเลือกวัดและพระที่มีวิธีการสอนที่เข้าถึงและทำให้นักเรียนสนใจและสามารถเป็นต้นแบบที่ดีให้นักเรียนได้ ในการใช้ระบบดูแลช่วยเหลือโรงเรียนต้องวิเคราะห์ว่าใคร (Actor) หรือองค์ประกอบใดที่มีอิทธิพลหรือมีบทบาทต่อการแสดงและพฤติกรรมของนักเรียนเพื่อจะได้แสวงหาทางดำเนินการเพื่อส่งเสริมหรือป้องกันองค์ประกอบเหล่านั้นได้ ในการแก้ไขโรงเรียนก็ต้องพิจารณาว่าบริบทและศักยภาพของโรงเรียนและนักเรียนมีความพร้อมในการได้รับการพัฒนาเพื่อเข้าเป็นผู้แก้ปัญหา หรือให้คำปรึกษาหรือไม่ เช่นเดียวกับการเลือกกระบวนการเยียวยาฟื้นฟูที่เหมาะสมเพื่อใช้ในโรงเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ แทนการนำแนวคิด รับบอนนโยบายมาปฏิบัติโดยปราศจากความเข้าใจทั้งในเนื้อหาสาระและกระบวนการในการดำเนินงานซึ่งเป็นการเพิ่มภาระให้แก่ครู และการเลือกและใช้การเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่เรียนดังได้กล่าวมาแล้วต้องอาศัยการดำเนินการแบบเครือข่ายความร่วมมือดังจะได้กล่าวต่อไป

2.2 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานให้บรรลุผลสำเร็จ สถานศึกษาซึ่งเป็นฐานในการดำเนินงานต้องคำนึงถึงประเด็นต่อไปนี้

2.2.1 ความเข้าใจสภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่าย

สถานศึกษาโดยผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองจำเป็นต้องมีความเข้าใจสภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่ายในมุมมองของคนใน ซึ่งทำให้เข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาบุคคลที่เกี่ยวข้อง จุดเด่นและข้อจำกัดในการดำเนินงาน สอดคล้องกับบุญศรี คำชาย (2553) ที่กล่าวว่าในภาคปฏิบัติโรงเรียนมีการสร้างเครือข่ายตามขั้นตอนเริ่มจากการสำรวจเครือข่าย เพื่อพิจารณาว่าจะมีองค์กรใดบ้างที่มีศักยภาพที่จะทำงานร่วมกับเราเพื่อ

ดำเนินการจนบรรลุเป้าหมาย ซึ่งความเข้าใจสภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่ายจะช่วยให้สถานศึกษาทราบสาเหตุปัญหาที่แท้จริง รู้จักและเข้าใจถึงความพร้อมของเครือข่ายแต่ละกลุ่มที่แท้จริง และความเป็นไปได้ในการดำเนินงาน เป็นผู้ทำหน้าที่ขัดเกลา (Socialization agent) ที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลถึงการกำหนดรูปแบบ องค์ประกอบ และบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายดังจะกล่าวต่อไป

2.2.2 การกำหนดรูปแบบ องค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของเครือข่าย

การกำหนดรูปแบบ องค์ประกอบและบทบาทหน้าที่ของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน สถานศึกษาควรใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือแนวราบ ซึ่งสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2554) กล่าวว่า เป็นเครือข่ายที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานและความสัมพันธ์ที่ดีในเครือข่ายที่สุด โดยใช้เครือข่ายของสถานศึกษาทั้งในลักษณะเครือข่ายภายในสถานศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครอง และเครือข่ายภายนอกสถานศึกษา เช่น ชุมชน สถาบันทางศาสนา และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ ตำรวจ ผู้เชี่ยวชาญ นักจิตวิทยา เป็นต้น โดยพิจารณาจากสภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่าย โดยสามารถใช้เครือข่ายกลุ่มหนึ่งเป็นเครือข่ายนำและใช้อีกกลุ่มเป็นเครือข่ายเสริม หรือใช้พร้อมกันได้ และปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือบรรลุวัตถุประสงค์คือการมีแกนนำเครือข่ายที่เข้มแข็ง และการมีผู้ประสานงานที่ได้รับการยอมรับ

เมื่อสถานศึกษาสามารถวิเคราะห์สภาพปัญหา บริบทของโรงเรียน และศักยภาพของเครือข่ายได้ ก็จะทราบได้ว่าสมาชิกเครือข่ายใดควรจะทำหน้าที่แกนนำเครือข่าย ซึ่งในช่วงแรกของการเกิดเครือข่ายอาจเกิดจากแกนนำเครือข่ายตามธรรมชาติ ซึ่งหมายถึงผู้บริหารในโรงเรียน แต่ในการรักษาเครือข่ายการเลือกแกนนำเครือข่ายอาจเกิดจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน และเปลี่ยนแกนนำเครือข่ายไปสู่นักเรียน ซึ่งพบในการดำเนินงานในกรณีศึกษา ค และการดำเนินงานในลักษณะเครือข่ายเด็กและเยาวชนเพื่อการพัฒนาเด็ก การจัดเวทีและพื้นที่สาธารณะสำหรับเด็ก เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับ Sobahle (2005 อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554) ว่า ในแต่ละเครือข่ายจะมีบุคคลศูนย์กลางที่เรียกว่า Node ของเครือข่าย ซึ่งอาจเกิดจากแต่งตั้งและเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ บุคคลเหล่านี้จะเป็นตัวนำการเปลี่ยนแปลง

นอกจากนั้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน ให้บรรลุผลสำเร็จจะต้องมีสมาชิกเครือข่ายที่ทำหน้าที่ผู้ประสานงาน เห็นได้จากผลการวิจัยว่า การที่โรงเรียนส่วนใหญ่ที่แม้จะมีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องในลักษณะเครือข่าย

ความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานอยู่แล้ว แต่การประสานงานให้สมาชิกเครือข่ายเหล่านี้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมรับรู้ และมีการดำเนินงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันอย่างแท้จริงไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร สมาชิกไม่สนใจและไม่ให้ความร่วมมือในการดำเนินงาน เป็นต้น

2.2.3 ความสัมพันธ์ของเครือข่าย

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานไม่ใช่การดำเนินงานที่เป็นการค้นพบเครือข่ายแล้วมอบหมายและกำกับติดตามให้สมาชิกเครือข่ายดำเนินงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างมีประสิทธิภาพ แต่เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วย ได้แก่ คน กลุ่ม และองค์กร สอดคล้องกับ Kaduchin (2004 อ้างถึงใน สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา 2554) ให้ความหมายว่า เครือข่ายสังคม เป็นเซตของความสัมพันธ์หนึ่งชุด เครือข่าย 1 เครือข่ายประกอบด้วยเซตของหน่วยซึ่งในทางคณิตศาสตร์ เรียกว่า Nodes ซึ่ง Wasserman and Faust (1994) เรียกว่า Actors ในการเลือกมีความสัมพันธ์กันนั้นหน่วยที่ถูกเลือก เรียกว่า Alters ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยต่างๆ เชื่อมโยงกันด้วยเส้น (Ties) ซึ่งเส้นจะเป็นการแสดงถึงการเชื่อมโยงไหลเวียนของสารจากหน่วยหนึ่งไปยังอีกหน่วยหนึ่งหรือต่างฝ่ายต่างไหลเข้าหากัน

ในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐานในงานวิจัยนี้ ส่วนที่ไหลเข้าหากันในเครือข่ายนอกจากจะได้แก่ องค์ความรู้ ทรัพยากร และกิจกรรม ที่นำเสนอไปแล้ว ให้เห็นถึงการความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในเครือข่ายที่ส่งผลให้การสร้างเครือข่ายจากกรณีศึกษาต่างๆ แตกต่างกันออกไป เช่น การสร้างเครือข่ายในกรณีศึกษา ในช่วงการรักษาเครือข่ายที่สมาชิกเครือข่ายให้น้ำหนักในการพิจารณาให้การสนับสนุนทรัพยากรเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมจากการแลกเปลี่ยนทางความรู้สึกซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่ชุมชนมีต่อผู้บริหาร ในลักษณะของความชื่นชม และยอมรับ ในขณะที่ผู้บริหารก็ให้ความรู้สึกมั่นคงแก่เครือข่าย มากกว่าการพิจารณาจากองค์ความรู้หรือสาระในการดำเนินงาน นอกจากนั้น ในกรณีศึกษา ข ซึ่งมีนักเรียนที่ไม่ได้เป็นคณะกรรมการนักเรียนแต่ร่วมแจ้งเหตุให้ครูแสดงให้เห็นผลการสร้างตัวตน (Self) ที่เกิดจากการเรียนรู้จากผู้อื่นทั้งบุคคลสำคัญอื่น (Significant Others) และบุคคลอื่นทั่วไป (Generalized Others) สวมบทบาทเป็นผู้แสดง (Actor) ที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียน ในขณะที่กรณีศึกษา ค ผู้บริหารใช้การทำความเข้าใจปัญหาและตีความสันติวัฒนธรรม (Common Symbol) ที่ต้องการให้เกิด และเลือกใช้เครือข่ายนักเจรจาไกล่เกลี่ยเพื่อดำเนินการสร้างสันติวัฒนธรรม (Socialization Agent) และส่งเสริมให้นักเจรจาไกล่เกลี่ยนั้นๆ ได้รับการยอมรับ ชื่นชม (Ideal Self) และเป็นต้นแบบ (Idol) ให้แก่ผู้อื่นได้ เป็นต้น

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) กระทรวงศึกษาธิการและ สมศ. ควรกำหนดให้การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน เป็นเกณฑ์การพัฒนาโรงเรียนที่ต้องดำเนินการ และเป็นเกณฑ์หนึ่งในการประเมินคุณภาพโรงเรียน

2) รัฐ (กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง) ควรกำหนดมาตรการการเสริมแรงและลงโทษในโรงเรียนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริง ไม่สร้างพฤติกรรมกาเดียนแบบ และไม่สอดแทรกกระบวนการที่ใช้ความรุนแรงเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรง รวมทั้งมีการกำกับติดตามการดำเนินงานตามมาตรการเหล่านั้นอย่างมีประสิทธิภาพ

3) กระทรวงศึกษาธิการควรมีการพัฒนาการจัดการศึกษาในภาพรวมโดยการวิเคราะห์หลักสูตรและเนื้อหาวิชาที่ถ่ายทอดในหลักสูตร ขจัดเนื้อหาที่สอดแทรกความรุนแรงและส่งเสริมและสอดแทรกเนื้อหาสาระในการพัฒนาทักษะชีวิต ทักษะการเรียนรู้ทางสังคมและอารมณ์ (Social Emotional Learning) การเจรจาไกล่เกลี่ยและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และเนื้อหาที่ช่วยเสริมสร้างสุนทรีย์ในการดำเนินชีวิต

4) หน่วยงานภาครัฐที่มีการดำเนินงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม คุณลักษณะที่พึงประสงค์ และการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน เช่น กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม กระทรวงสาธารณสุข ฯลฯ ควรมีการบูรณาการการทำงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกันเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดการทำงานที่ซ้ำซ้อน และเพิ่มการจัดกิจกรรมในลักษณะการเปิดพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ การแสดงออก และแสดงความสามารถ อย่างสร้างสรรค์และหลากหลาย โดยกระตุ้นให้เครือข่ายเด็กและเยาวชนเครือข่ายนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างแท้จริง

5) หน่วยงานที่รับผิดชอบ มีองค์ความรู้ ทรัพยากร และมีศักยภาพด้านการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมและการจัดการความขัดแย้ง ควรจัดอบรมให้ความรู้ ฝึกทักษะ และสร้างทัศนคติในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมให้แก่เด็ก รวมทั้งสร้างช่องทางการเข้าถึงข้อมูลเพื่อให้ความรู้และเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินการให้แก่สถานศึกษา นักเรียน และผู้สนใจได้

6) สื่อมวลชน ควรมีมาตรการควบคุมการเผยแพร่สื่อที่มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง มีการนำเสนอข่าว ข้อมูลต่างๆ อย่างสร้างสรรค์ และลด ละ เลิกการนำเสนอข้อมูลในมุมของความรุนแรงที่เด็กซึมซับได้ง่ายและหวังผลทางการตลาด

7) ชุมชนควรได้รับความรู้พื้นฐานในการสังเกตสัญญาณแห่งความรุนแรง วิธีการการแทรกแซงทางสังคม (Social Sanction) เมื่อประสบเหตุการณ์ที่จะนำไปสู่การมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม การเกิดความรุนแรงของนักเรียนได้อย่างเหมาะสมและปลอดภัย

3.2 ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติ /ระดับสถานศึกษา

1) สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศควรทำความเข้าใจสาเหตุของปัญหา บริบทของพื้นที่ และศักยภาพของเครือข่ายต่างๆ ของโรงเรียน

2) สถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศควรปรับกระบวนการทัศน์และวิธีการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม และระบบต่างๆ ในโรงเรียน และการกำหนดบทลงโทษในประเด็นที่เกี่ยวข้องใหม่ จากการใช้ความสำคัญในเนื้อหาสาระในการเรียนการสอนประจำวัน ไปสู่การใช้ความสำคัญในกระบวนการจัดกิจกรรมและการเป็นแบบอย่างที่ดีของครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และ เครือข่ายที่เกี่ยวข้อง และเน้นการจัดการศึกษาเพื่อให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) ได้จริง โดยให้ความสำคัญและสอดแทรกประเด็นการปลูกฝังเกี่ยวกับการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในระดับการสร้างสันติภาพภายใน ได้แก่ คุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาทักษะชีวิต ความรู้ความเข้าใจธรรมชาติของความขัดแย้ง และการสร้างวินัยเชิงบวก และสันติภาพภายใน เช่น ทักษะการสื่อสาร การจัดการความขัดแย้ง ทักษะสังคม การทำงานเป็นทีม การเจรจาไกล่เกลี่ย กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฯลฯ ด้วยวิธีการจัดกิจกรรมที่นอกจากจะจัดเป็นรายวิชาเฉพาะ สอดแทรกหรือบูรณาการลงในการจัดการเรียนการสอนปกติทุกวิชาแล้ว ยังต้องให้ความสำคัญกับการทำให้ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง รวมทั้งสมาชิกเครือข่ายร่วมมือต่างๆ มีพฤติกรรมและการแสดงออกที่เป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่เด็ก

3) สถานศึกษาควรสนับสนุนให้นักเรียนมีบทบาทในการเป็นแกนนำเครือข่ายความร่วมมือและจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมเพื่อนักเรียนเอง รวมทั้งสร้างวิทยากรตัวคูณที่เป็นนักเรียนเพื่อให้เกิดการขยายเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินงานไปสู่กลุ่มนักเรียนเพื่อให้เกิดการดำเนินงานที่ยั่งยืน

4) สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรครู และพัฒนาตัวชี้วัดในการพัฒนาครูในด้านการเป็นตัวแบบที่ดี รวมทั้งพัฒนาครูให้เป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานต่างๆ ของผู้เรียน

5) ครอบคลุม ชุมชน สถาบันศาสนา หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น เขตพื้นที่การศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันทางศาสนา สถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการทำงานในลักษณะเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรม ในลักษณะ

เครือข่ายแนวราบที่มีการทำงานอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดพลังในการดำเนินการและเป็นตัวอย่างที่ดีในการทำงานแบบร่วมมือให้แก่นักเรียนในสถานศึกษา

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยต่อไป

1) ศึกษาวิจัยเพื่อหาวิธีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อแก้ปัญหาด้านสันติวัฒนธรรม ปัญหาเด็กและเยาวชน และด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องด้านปัญหาสังคม ที่เริ่มจากการวิเคราะห์และ การทำความเข้าใจปัญหาตามสภาพจริงของคนใน และเริ่มจากหน่วยย่อยๆ และขยายผลในหน่วย ที่ใหญ่ขึ้น เพื่อนำไปสู่การแสวงหาวิธีแก้ปัญหาที่มีทางเลือกหลากหลาย ใหม่ และได้ผลในทาง ปฏิบัติ

2) ศึกษาวิจัยเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์การใช้ความรุนแรง การทะเลาะวิวาท และการขาดสันติวัฒนธรรมทั้งในระดับการสันติภาพภายในและสันติภาพภายนอก ของนักเรียนระดับ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และปรากฏการณ์การเกิดค่านิยมการใช้ความรุนแรงเป็นช่วงเวลาในสังคม ที่ เกิดขึ้นทั่วโลก

2) ศึกษาวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อสร้างกระบวนการแทรกแซงทางสังคม (Social Sanction) รวมทั้งนวัตกรรมใหม่ๆ ในการเข้ามาสร้างเครือข่ายความร่วมมือในรูปแบบ ต่างๆ

3) ครูและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรทำการวิจัยและพัฒนารูปแบบการจัดการเรียนรู้เรื่อง การสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในระดับห้องเรียน ชั้นเรียน เพื่อให้ เกิดผลในการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมทั้งในกระบวนการป้องกัน แก้ไข และเยียวยาฟื้นฟูที่ เหมาะสมในโรงเรียน

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระจำจ พันธุมานวีน. (2548). **การบริหารเชิงกลยุทธ์ : จากทฤษฎีสู่การบริหารราชการแผ่นดิน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.loeai.go.th> [11 กรกฎาคม 2551]
- กองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, สำนักงาน. (2550). **ศึกษาธิการพัฒนาโรงเรียนปลอดความรุนแรง ผนวกครุครอบครัว ชุมชน ร่วมการแก้ไขปัญหาเยาวชน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.goodhub.net/node/1682> [7 ตุลาคม 2551]
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2548). **ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: หลักการและแนวคิด**. เอกสารประกอบการเสวนาทางวิชาการ เรื่องการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีสมานฉันท์ : จากกระบวนการยุติธรรมสู่โรงเรียน. 4 พฤศจิกายน 2548 ณ ห้องแกรนด์บอลรูม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (อัดสำเนา)
- กิติพัฒน์ นนทปัทมดูล. (2546). **การวิจัยเชิงคุณภาพในสวัสดิการสังคม: แนวคิดและวิธีวิจัย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. (2550). **นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติด้านการพัฒนาเด็กตามแนวทาง “โลกที่เหมาะสมสำหรับเด็ก” (พ.ศ. 2550 – 2559)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, กระทรวง. (2549). **พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก พ.ศ.2546**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.childthai.org/cic2/prb002.html> [25 สิงหาคม 2550]
- กาสัก เต๊ะชั้นหมาก. (2541). **การนำเสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาประชาสังคมสำหรับสภาวัฒนธรรมจังหวัด**. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต, สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชรี คำชาย. (2553). **แนวทางการพัฒนาความฉลาดทางสุขภาวะของเด็ก เยาวชน และครอบครัวด้วยพลังเครือข่ายการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานการพิมพ์.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2549). **การคิดเชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: ชัคเชสมีเดีย.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. (2551). **อเมริกาปรับวิธีการสอนในโรงเรียน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kriengsak.com/index.php> [26 กุมภาพันธ์ 2551]

- กทม.-มะนิลา " ขึ้นชื่อเด็กแกร่งแก่นในโรงเรียน". (2546). **ข่าวสด** (29 มกราคม 2546): 5.
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , สำนักงาน. (2554). **คู่มือฝึกอบรมครู โครงการยุติความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน , สำนักงาน. (2554). **คู่มือฝึกอบรมนักเรียน โครงการยุติความรุนแรงต่อสตรีและเด็ก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2541). **การศึกษากับการพัฒนาคุณธรรม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2544ก). **มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2544ข). **รายงานสรุปการสัมมนาเรื่อง การเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญา**. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2544). **แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ. 2544 - 2549**. กรุงเทพมหานคร: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์.
- คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน. (2550). **แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 - 2555**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.nesdb.go.th/plan10/plan10.htm> [7 ตุลาคม 2551]
- โคทม อารียา. (2551). **สันติวิธีกับความมั่นคงในจังหวัดชายแดนภาคใต้**. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ศึกษาและพัฒนาสันติวิธี มหาวิทยาลัยมหิดล. (อัดสำเนา)
- คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี. (2551). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.mua.go.th/~bpp/developplan/download/news/policy-apisit.pdf [14 มีนาคม 2552]
- จรววยพร ธรณินทร์. (2549). **ข้อเสนอเชิงนโยบายการแก้ปัญหาเยาวชนไทย: นำศีลธรรมกลับคืนสู่สถานศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.southhpp.org/paper/650> [3 มิถุนายน 2550]

- จักร ดิงศภทิพย์. (2549). Kellogg **สุดยอดกลยุทธ์: แนวคิด ทฤษฎีเครื่องมือและวิธีการที่สำคัญสำหรับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- จิราวรรณ แทนวัฒนกุล และคณะ. (2545). **ทฤษฎีกรรมและการปล่อยปลละเลเยเด็กในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. ขอนแก่น: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดขอนแก่น. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://mx.kkpho.go.th/oscckk/index.php?option=com_content&task=view&id=62&Itemid=72 [10 มิถุนายน 2550]
- จุฬารกรณ์ มาเสถียรวงศ์. (2549). **นโยบายและยุทธศาสตร์ทางการศึกษาแบบมุ่งอนาคตเพื่อเด็กและเยาวชนไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลธิชา ชันติดิถกวงษา. (2540). **ผลของการสอนศิลปะตามแนวคิดแบบเซอร์เรียลลิสม์ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์เรื่องสันติภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในชุมชนแออัด กรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชนิตา รักษ์พลเมือง. (2534). **พื้นฐานการศึกษา: หลักการและแนวคิดทางสังคม**. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดี.
- ชัยวัฒน์ สถาอานันท์. (2539). **ทฤษฎีสันติภาพ: พิจารณาจากบทเรียนของทฤษฎีสงคราม**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- ชิตชยางค์ ยมาภัย. (2549). **ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อการพัฒนาชาวไทยภูเขาตามแนวทฤษฎีปฏิสัมพันธ์สัญลักษณ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชาญชัย ชัยสุขโกศล. (2551). **สันติศึกษาคืออะไร**. ใน **รวมบทความที่เสนอในเวทีวิชาการของมหกรรมสันติวิธี ครั้งที่ 2**, หน้า 1 - 9. ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ท่าพระจันทร์) วันที่ 2 - 3 พฤศจิกายน 2550, (อัดสำเนา)
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. (2541). **รายงานการวิจัยเรื่องกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร: ศรีสยามพริ้นท์แอนด์แพคท์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2520). **จริยธรรมของเด็กไทย**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดำรงค์ วัฒนา. (2548). **คู่มือการจัดทำแผนยุทธศาสตร์สำหรับหน่วยงานภาครัฐ**. กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.ops.moc.go.th/pcni/Strategie%20manaul.htm> [30 มิถุนายน 2551]

- ถวิลวดี บุรีกุล. (2545). **สันติศึกษาเพื่อจัดการความขัดแย้งในโรงเรียน**. เอกสารประกอบการอบรมของศูนย์สันติวิธีและธรรมมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า 16-19 พฤศจิกายน 2545.
- ทัศนีย์ จันอินทร์. (2550). **วิวัฒนาการของมโนทัศน์การศึกษาเพื่อสันติภาพในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ทิตินา แชนมมณี. (2545). **ศาสตร์การสอน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, สถาบัน (2551). **แนวคิดเกี่ยวกับการวางแผน**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kmitnboxmie8.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=5358305&Ntype=3> [11 ตุลาคม 2551]
- ธนพฤษช์ ชามะรัตน์, (2551) **สถานภาพองค์ความรู้ของแนวคิดเครือข่ายทางสังคม (State of Knowledge of Social Network Concept)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.kroobannok.com/blog/4252> [8 ตุลาคม 2553]
- นงเยาว์ แข่งเพ็ญแข, ประพนธ์ เจียรกุล และคณะ. (2549). **รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการสร้างค่านิยมสันติวิธีร่วมกับจริยธรรมในระบบการสอน โรงเรียนสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยและพัฒนา สถาบันพระปกเกล้า.
- นเรศ สงเคราะห์สุข. (2541). **จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ**. เชียงใหม่: สำนักงานโครงการพัฒนาที่สูงไทย-เยอรมัน.
- นลินรัตน์ รักกุลศล. (2552). **การนำเสนอแนวทางส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ขององค์การบริหารส่วนตำบลเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นันทพันธ์ ชินล้ำประเสริฐ. (2546). **การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและสังเคราะห์งานวิจัยด้านความรุนแรงในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.violence.au.edu/aboutus.html> [10 มิถุนายน 2550]
- นิพนธ์ ทิพย์ศรีนิมิต. (2548). **เครือข่ายสังคม สันทางเรียนรู้วิถีชีวิตและจิตวิญญาณของผู้คนในพื้นที่วัฒนธรรม**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.library.lib.ru.ac.th> [20 มิถุนายน 2550]
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. (2543). **เกริ่นนำ : การศึกษาเพื่อสันติภาพ ว่าด้วยความหมายของ**

- สันติภาพ.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเที่ยงคืน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.midnightuniv.org/midschool2000/newpage7.htm> [15 สิงหาคม 2551]
- บิซ็อบคาร์ลอส ฟิไลเป ซีเมเนส เบโล เจนจิต กสิกิจธำรง เคิร์ก เพอร์สัน และจรัญญา เทพพรบัญชากิจ.
 แปล. 2547. **ปาฐกถาเรื่อง การศึกษาเพื่อสันติภาพโดย บิซ็อบคาร์ลอส ฟิไลเป ซี
 เมเนส เบโล.** ชลบุรี: บัณฑิตวิทยาลัยและการศึกษานานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ.
 [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://peace-foundation.net.7host.com/pdf/2005-03-07/EducationForPeace.doc> [15 สิงหาคม 2551]
- ประชาไท. (ม.ป.ป). **นักวิจัยแนะ พัฒนา 'หลักสูตรป้องกันการรังแก' แก้ปัญหาความรุนแรง
 ในเด็ก.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
http://www.prachatai.com/05web/th/home/page2.php?mod=mod_ptcms&ID=9827&Key=HighlightNews [2 มิถุนายน 2551]
- ประชุมสุข อาชาวอำรุง. (2530). การเตรียมชีวิตเพื่อสันติสุข: ทฤษฎีและปฏิบัติ. ใน **ประมวล
 ความรู้เรื่องสันติภาพ.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประวีณา ชะลุย. (2549). การนำเสนอยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อพัฒนากระบวนการชุมชน
 ในการป้องกันการทุจริต. วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, สาขาวิชาพัฒนศึกษา
 คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประเวศ วะสี. (2542). **พุทธธรรมกับอุดมการณ์สำหรับศตวรรษที่21.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
 โคมล คิมทอง.
- ประเวศ วะสี. (2544). **ปาฐกถาเปิดประเด็น เรื่อง ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยและ
 ทางออก เอกสารประกอบการสัมมนาโต๊ะกลม: รัฐบาลใหม่ด้วยการจัดการความ
 ขัดแย้งในสังคม.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สันติวิธีเพื่อพัฒนาประชาธิปไตย สถาบัน
 พระปกเกล้า.
- ประเวศ วะสี. (2548). **จระไน 5 ปัจจัยชนวนความขัดแย้ง 4 หนทางสร้างสันติวิธี.**
 [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:
<http://www.nidambe11.net/ekonomiz/2005q2/article2005april08p10.htm>
 [20 สิงหาคม 2550]
- ป้าณี ลีตีวัฒนา และคณะ. (2542). **รายงานการวิจัย การพัฒนาสันติสุขด้วยกระบวนการ
 ศิลธรรม.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปาริชาติ สุวรรณบุบผา. (2551). **सानเสวนาเป็นสันติวิธีได้หรือไม่.** กรุงเทพมหานคร:
 สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (อัดสำเนา)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, สำนักงาน. (2552). **การศึกษา: รากฐานประชาคมอาเซียน.**

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ สกสค. ลาดพร้าว.

ปิยะมาศ ยืนดีสุข. (2548). **การศึกษาเพื่อพัฒนาสุขภาวะทางจิตวิญญาณของนักเรียน**

โรงเรียน วิถีพุทธ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพัฒนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พนม เกตุมาน. (2550). **พัฒนาการของวัยรุ่น.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

http://www.psyclin.co.th/new_page_56.htm [25 พฤษภาคม 2550]

พรพีไล เลิศวิชา. (2541). **ศิรัวงจากไพร่หนีนาย ถึงธนาคารแห่งขุนเขา.** กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์.

พระปกเกล้า, สถาบัน. สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล. (2551ก). **โครงการเสริมสร้างสันติ**

วัฒนธรรมในโรงเรียน และพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา: คู่มือหลักสูตร 1 แนวคิดพื้นฐานการจัดการความขัดแย้งในสถานศึกษา.

กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า. (อัดสำเนา)

พระปกเกล้า, สถาบัน. สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล. (2551ข). **โครงการเสริมสร้างสันติ**

วัฒนธรรมในโรงเรียน และพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา: คู่มือหลักสูตร 2 นักเจรจาไกล่เกลี่ย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า. (อัดสำเนา)

พระปกเกล้า, สถาบัน. สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล. (2551ค). **โครงการเสริมสร้างสันติ**

วัฒนธรรมในโรงเรียน และพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา: คู่มือหลักสูตร 3 วิทยาการการจัดการความขัดแย้งในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร:

สถาบันพระปกเกล้า. (อัดสำเนา)

พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยาวกร). (2546). **รูปแบบแผนปฏิบัติการสันติวิธีเชิงพุทธ:**

ศึกษากรณีการแก้ไขความขัดแย้งของชาวศากยะและชาวโกลิยะ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

พระไพศาล วิสาโล. (2530). **สันติภาพโดยสันติวิธี.** ใน **สื่อในสันติภาพ สันติภาพในสื่อ.**

กรุงเทพมหานคร: ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พิมพ์วัลย์ ปรีดาสวัสดิ์, และวาทีนี บุญชลักษมี. (2550). **การวิเคราะห์เครือข่ายสังคม.**

[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.Kcenter.anamai.moph.go.th/kmmanagement>. [25 มกราคม 2550]

- พฤทธิสถาน ชุมพล. (2546). สันติภาพภายใต้เงื่อนไขของความขัดแย้งทางสังคมและการเมือง. ใน **มนุษย์กับสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพฑูริย์ สีนลารัตน์. (2546). การศึกษาและสันติภาพ: **มนุษย์กับสันติภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพศาล วงศ์วรวิสิทธิ์. (2533). **สร้างสันติด้วยมือเรา**. กรุงเทพมหานคร: กลุ่มประสานงานศาสนาเพื่อสังคม.
- มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ ป.อ.ปยุตโต. (2551). **หนังสือขอความร่วมมือในการเสนอชื่อบุคคลเพื่อรับรางวัลส่งเสริมการศึกษาเพื่อสันติภาพ ประจำปี พ.ศ. 2551**. [ออนไลน์] แหล่งที่มา: <http://ccapp.swu.ac.th/docflow/pdf/e500203512551.pdf> [25 พฤศจิกายน 2551]
- มุฮัมหมัดรอฟีอี มุฮอ. (2549). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการจัดการความขัดแย้งในบริบทของชุมชนมุสลิม: ศึกษากรณีบ้านสลาม จังหวัดปัตตานี**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาสังคมวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุติธรรม, กระทรวง. กรมคุมประพฤติ กรมบังคับคดี. (2545). **การระงับข้อพิพาทด้วยวิธีไกล่เกลี่ยและงานคุมประพฤติกับประชาชน**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ยุติธรรม, กระทรวง. คณะทำงานโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน. (2550). **กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทฤษฎีและปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงยุติธรรม.
- รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน), สำนักงาน. (2549). **สรุปผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน (รอบแรก พ.ศ.2544 - 2548)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.onesqa.or.th/> [20 ตุลาคม 2551]
- รำไพ ศรีนวล. (2546). **ความรุนแรงทางเพศ: การศึกษาจากวัยรุ่นในโรงเรียน**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจบัณฑิต. สาขาวิชาประชากรศาสตร์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2544). **รายงานการวิจัยการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสรรค์ด้วยปัญญาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2546). **รายงานคุณลักษณะและวิถีการเรียนรู้ของเยาวชนรุ่นใหม่**. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2548ก). **มาตรฐานการศึกษาของชาติ**. กรุงเทพมหานคร: สหทัยบลิ๊กและการพิมพ์.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2548ข). **รายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้สำหรับสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร: 21 เซ็นจูรี่.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2549). **การเพาะกล้าแห่งปัญญาเพื่อให้ได้มาเพื่อสันติ (Cultivating Wisdom, Harvesting Peace)**. กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ดีการพิมพ์.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2550ก). **โครงการเสริมสร้างสันติวัฒนธรรมในโรงเรียนและพัฒนาศักยภาพบุคลากรในสถานศึกษา**. เอกสารประกอบการประชุม คณะทำงานโครงการคุณธรรมนำความรู้. สิงหาคม 2550. (อัดสำเนา)

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2550ข). **รายงานเบื้องต้น การเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2551ก). **บันทึกประสบการณ์การจัดการความขัดแย้งตัวสันติวิธีในสถานศึกษา: กรณีศึกษาโรงเรียนพนมสารคาม “พนมอดุลวิทยา” จังหวัดฉะเชิงเทรา**. เอกสารโครงการคุณธรรมนำความรู้. (อัดสำเนา)

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2551ข). **ยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในสถานศึกษา พ.ศ.2551 - 2554**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานการพิมพ์.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2552). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา: ระเบียบวาระแห่งชาติ (พ.ศ.2551-2555)**. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานการพิมพ์.

เลขาธิการสภาการศึกษา, สำนักงาน. (2554). **การสร้างเครือข่ายสังคมเพื่อขับเคลื่อนนวัตกรรมการพัฒนาองค์กรการศึกษา: บทเรียนภาคสนามจากโครงการวิจัยและพัฒนา นวัตกรรมเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรทางการศึกษาด้วยการจัดการความรู้**. กรุงเทพมหานคร: อีเลฟเว่นสตาร์ อินเตอร์เทรด.

ลิวอิส เอ. โคเซอร์. (2535). **แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยา ตอน ชาร์ลส์ ฮอร์ตตัน คูลีย์ และ ยอร์จ เฮอร์เบิร์ต มัด**. แปลโดยวารุณี ภูริสินสิทธิ์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

วลัย พานิช . (2548). **ร่างปฏิญญา Manifesto 2000 หลักการปฏิบัติตน 6 ประการที่จะมีส่วนช่วยส่งเสริมสันติวัฒนธรรม**. เอกสารประกอบการสอนวิชาสันติศึกษา (2704354). กรุงเทพมหานคร: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .

..... **คู่มือการเพิ่มพลังความสามารถกระบวนการจัดการข้อพิพาท**, แปลโดย วันชัย วัฒนศัพท์ ฤวิไล นุรีกุล และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. (2545). พิมพ์ครั้งที่ 2. ขอนแก่น: ศิริภรณ์ ออฟเซ็ต.

- วันชัย วัฒนศัพท์. (2548ก). **การแก้ปัญหาความขัดแย้งในสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพระปกเกล้า.
- วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (2548ข). **คู่มือการเจรจาไกล่เกลี่ยในสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คลังวิชา.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2549). **ความขัดแย้ง ทางออกด้วยสันติวิธี**. กรุงเทพมหานคร: ศิริภักดิ์ ออฟเซ็ท.
- วันชัย วัฒนศัพท์ และศุภณัฐ เพิ่มพูนวิวัฒน์. (2550). **การประชาสัมพันธ์ทางออกและการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี**. กรุงเทพมหานคร: ส.เจริญการพิมพ์.
- วันดี สันติวุฒิมณี. (2549). **ยึดไม่เร็วครู "ยุติ" หรือ "เริ่มต้น" ความรุนแรง**. กรุงเทพมหานคร: หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.sarakadee.com/feature/2000/10/vote.shtml> [20 สิงหาคม 2550]
- วิชาการและมาตรฐานการศึกษา, สำนักงาน. (2551). **10 สถานการณ์ที่ต้องเอาใจใส่: เด็กและเยาวชนไทย ปี '51**. ข้อมูลโครงการติดตามสมรรถนะเด็กและเยาวชนรายจังหวัด (Child Watch) สถาบันรามจิตติ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.
- วิทยากร เชียงกูล. (2552). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพการศึกษา**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://witayakornclub.wordpress.com/2009/> [2 พฤศจิกายน 2552]
- วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, กระทรวง. (2550). **องค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำแผนกลยุทธ์** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.vcharkarn.com/vcafe/133035> [7 สิงหาคม 2551]
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2548). **ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการลงโทษนักเรียนและนักศึกษา พ.ศ. 2548**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2548/00156809.PDF [25 สิงหาคม 2550]
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: องค์การค้ำของคุรุสภา.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2552). **บทสรุปสำหรับผู้บริหาร กับการใช้ความรุนแรง**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.charuaypontorranin.com/index.php?lay=show&ac=article&Id=570722&Ntype=2> [15 ตุลาคม 2552]

- ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ศูนย์. (ศูนย์คุณธรรม) (2548). **รายงานการวิจัย การปลูกฝังคุณธรรมในเด็กปฐมวัยผ่านกระบวนการสร้างสรรค์ของแกนนำโรงเรียนวิถีพุทธ.** กรุงเทพมหานคร: วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น .
- ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ศูนย์. (ศูนย์คุณธรรม). (2549ก). **การประชุม สัมัชชาคุณธรรมแห่งชาติและตลาดนัดคุณธรรม ครั้งที่ 1.** กรุงเทพมหานคร: ส. ไพบูลย์การพิมพ์.
- ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ศูนย์. (ศูนย์คุณธรรม). (2549ข). **ร่วมแรงแข่งขัน ร่วมกันทำดี.** กรุงเทพมหานคร: แปลนโมทิฟ.
- ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม, ศูนย์. (ศูนย์คุณธรรม) (2549ค). **รายงานการวิจัย โครงการเร่งสร้างคุณลักษณะที่ดีของเด็กและเยาวชนไทย.** กรุงเทพฯ: พริกหวาน กราฟฟิค.
- สมบัติ ตาปัญญา. (2551ก). **การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบแนวทางป้องกันความรุนแรงต่อ เด็ก ถอดความจากรายงานการวิจัย การศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบแนวทาง การป้องกันความรุนแรงต่อเด็กแบบยั่งยืน ปีที่ 2.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.noviolenceinschools.net/?p=31> [25 มกราคม 2552]
- สมบัติ ตาปัญญา. (2551ข). **ปัญหาการรังแกกันในโรงเรียน.** [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.thaihealth.or.th/cms/detail.php?id=5318> [7 ตุลาคม 2551]
- สุภางค์ จันทวานิช. (2547). **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ.** พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2545). **จิตวิทยาการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- เสรี พงศ์พิศ. (2546). **แผนชีวิตเศรษฐกิจชุมชน.** กรุงเทพมหานคร: เจริญผลการพิมพ์.
- สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริม สุขภาพ . (2548). **รายงานการวิจัย เรื่อง การสำรวจความคิด ความเข้าใจ และ ปัญหาของเยาวชน เกี่ยวกับเรื่องอารมณ์และความรัก: กรณีศึกษากลุ่มเป้าหมาย นักเรียน / นักศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น – ปริญญาตรี ทั่วประเทศ.** กรุงเทพมหานคร: สำนักวิจัยเอแบคโพลล์ มหาวิทยาลัยอัสสัมชัญ.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. (2534). **ความขัดแย้ง การบริหารเพื่อสร้างสรรค์.** กรุงเทพมหานคร: ตะเกียง.

- อภิชา แดงจำภูม . (2548). **การศึกษาการจัดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. สาขาวิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อังคณา บุญสิทธิ. (2548). **ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: นวัตกรรมในการแก้ปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.
- อัจฉรา ปุระาคม. (2550). **ผลกระทบของโครงสร้างเครือข่ายทางสังคมต่อภาวะสุขภาพของสมาชิก ชมรมสร้างสุขภาพ: กรณีศึกษา จังหวัดพิษณุโลก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ. สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อัจฉรา สมแสงสรวง. (ม.ป.ป). **สันติภาพและการคืนดี (Peace and Reconciliation)**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www.jpjthai.org/content/view/148/42/> [20 ตุลาคม 2551]
- อุทัย บุญประเสริฐ. (2537). **สาระสำคัญของการวางแผนเชิงกลยุทธ์สำหรับงานวางแผนในสถาบันอุดมศึกษา**. สารสภาคณาจารย์. มิถุนายน 2537.

ภาษาอังกฤษ

- Adelman, H. and Taylor, L. (2007). **Fostering School, Effective Strategies for Creating Family, and Safer Schools and Communities: Community Involvement**. The Hamilton Fish Institute on School and Community Violence & Northwest Regional Educational Laboratory.
- Cabinet Office. (2005) **Administrative Policies on Youth: Comprehensive and Systematic Promotion of Policies for Youth Development. White Paper on Youth 2005 (Abridged Edition)**. [Online]. Available from <http://www8.cao.go.jp/youth/english/whitepaper/2005/2-1.html> [2010, December 20]
- Centers for Disease Control and Prevention. (2007). **The effectiveness of universal school – based programs for the preventing of violent and ssgressive behavior: A report on recommendations of the task force on community preventive Service**. Morbidity and Mortality Weekly Report August 2007.
- Chan, K . and Liebowit, J. (2006). **The synergy of social network analysis and knowledge mapping: A case study**. *Journal of Management and Dicision Making* 7, 1.
- Constitutional Rights Foundation. (2007). **FYI: Service learning-a school violence prevention strategy**. *The Challenge of School Violence* 13, 1. [Online]. Available

from: http://www.crf-usa.org/network/network13_1/fyi.htm [2007, October 12]

Constitutional Rights Foundation. (2007). Talking points : Causes of school violence.

The Challenge of School Violence 13, 1 [Online]. Available from:

http://www.crf-usa.org/network/network13_1/talking_points.htm [2007, October 12]

Nario – Galace, Jasmin. (2006). **Conflict resolution and peer mediation sourcebook**.

Quazon city: The Center for Peace Education, Miriam College.

Lee Woo-young. (2012). **Tough measures set on school violence in Korea**. The Korea Herald. [Online]. Available from:

<http://www.asianewsnet.net/home/news.php?id=27411&sec=1> [2012, February 7]

Mariam Webster. (2009). **Mariam Webster Dictionary**. [Online]. Available from:

<http://m-w.com/> [2012, February 7]

Navarro-Castro, Loreta. and Nario – Galace, Jasmin. (2008). **Peace education: A**

pathway to a culture of peace. Quazon City: The Center for Peace Education, Miriam College.

Noguera, Pedro. (1997). Preventing violence in schools through the production of docile bodies: Why popular strategies for disciplining students have proven to be largely ineffective. **Motion Magazine**. (January)

Operation Respect. (2005). Don't Laugh At Me: DLAM. **Operation Respect Annual Report**. [Online]. Available from <http://www.operationrespect.org/> [2012, May 2]

Picklesimer, B. K.; and Williams, J. L. (1999). School violence in Japan and the United States: Sharing American practice with Japanese teacher educators. (Meeting Papers) [Online]. Available from: <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED434088.pdf> [2012, February 7]

Plan Philippines. (2009). **Toward a child-friendly education environment : A baseline study on violence against children in public schools**. Research Protocol for PLAN Area Research.

Search Institute. (2011). **Developmental Assets**. [Online]. Available from:

<http://www.search-institute.org/developmental-assets-are-free> [2012, May 4]

- Seoul schools to reinforce counseling to combat on-campus violence. (2012). **The Korea Time. Nation Digest**. [Online]. Available from:
http://www.koreatimes.co.kr/www/news/nation/2012/02/113_105317.html
[2012, February 20]
- Smith, P.K. (2004). **Violence in schools: A European perspective, lessons in danger**. Goldsmiths College, University of London, OECD.
- Social and Emotional Learning: SEL (n.d.). [Online]. Available from: <http://casel.org>
[2012, May 5]
- U.S. Department of Education. National Center for Education Statistics. (2007). **Indicators of school crime and safety**. [Online]. Available from:
<http://nces.ed.gov/programs/crimeindicators/crimeindicators2007/> [2007, July 7]
- UNESCO. (n.d.). **Culture of Peace : What is it ?**. [Online]. Available from:
http://www3.unesco.org/iycp/uk/uk_sum_cp.htm [2007, September 25]
- United Nation. (2007). **General assembly : International decade for a culture of peace and non-violence for the children of the World, 2001-2010**. [Online]. Available from:
http://portal.unesco.org/en/files/41026/11936572091English_Version.pdf/English+Version.pdf [2007, June 28]
- United Nation. (2000). **Peace Education site draft**. [Online]. Available from:
<http://www.un.org/cyberschoolbus/peace/frame2.htm> [2007, November 20]
- United Nations. (2003). **Peace Education**. [Online]. Available from:
<http://www.un.org/cyberschoolbus/peace/about.doc> [2009, June 20]
- Webster's Online Dictionary. (n.d.) Conflict. [Online]. Available from: <http://www.websters-online-dictionary.org/> [2012, February 7]
- WHO. (2003). **A Pocket guide to building partnership**. [Online]. Available from:
[http://www.stopth.org.](http://www.stopth.org/) [2007, September 20]

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาวศศิรัศม์ วีระไวทยะ เกิดวันที่ 21 มิถุนายน 2517 ที่จังหวัดกรุงเทพมหานคร เป็นบุตรคนที่ 2 จากทั้งหมด 4 คน ของพลโทพรเทพและคุณจารุณี วีระไวทยะ สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรี หลักสูตรครุศาสตรบัณฑิต สาขาประถมศึกษา จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2537 และสำเร็จปริญญาโท หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาประถมศึกษา จากคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อปีการศึกษา 2540

ต่อมาได้เข้าศึกษาต่อระดับปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา พัฒนาศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อ พ.ศ. 2550 และได้รับทุนวิจัย “ทุน 90 ปีจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย” กองทุนรัชดาภิเษกสมโภช ปัจจุบันรับราชการเป็นนักวิชาการศึกษา ระดับชำนาญการ สำนักนโยบายความร่วมมือกับต่างประเทศ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ